

S A N C T I
PROSPERI AQUITANI
S. AUGUSTINI DISCIPULI,
S. LEONIS PAPÆ PRIMI NOTARII,
OPERA OMNIA
AD MANUSCRIPTOS CODICES,

N E C N O N

AD EDITIONES ANTIQUIORES ET CASTIGATIORES EMENDATA,

Nunc primum secundum ordinem temporum disposita,

Et Chronico integro ejusdem, ab ortu rerum, usque ad obitum
Valentiniani tertii, & Romam a Vandalis captam
pertinente locupletata.

*Quibus præfigitur ejusdem S. PROSPERI AQUITANI VITA ex Operibus ipsius,
& Scriptorum Ecclesiasticorum libris concinnata.*

EDITIO SECUNDA VENETA

JUXTA PARISIENSEM ACCURATISSIMAM ANNI MDCCLX.

TOMUS SECUNDUS

C O N T I N E N S

APPENDICEM OPERUM EJUSDEM S. PROSPERI.

B A S S A N I, MDCCLXXXII.

SED PROSTANT
VENETIIS APUD REMONDINI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

E L E N C H U S

EORUM QUÆ IN HOC SECUNDO TOMO, SEU APPENDICE
CONTINENTUR.

I N P R I M A P A R T E :

<i>JULIANI Pomerii de Vita contemplativa Libri III.</i>	Pag. VII.
<i>De Promissionibus & Prædictionibus Dei Liber.</i>	63
<i>Chronicon Prosperi Tironis.</i>	146

I N S E C U N D A P A R T E :

<i>VARIA scripta & monumenta, quorum lectio Operibus sancti Prosperi, ac Historiæ Semipelagianæ lucem affert: ac inter illa primo loco S. Augustini de Correptione & Gratia ad Valentinum Liber I.</i>	152
<i>Sancti Asterii Episcopi Amasæ Homilia.</i>	281

APPENDIX

OPERUM SANCTI PROSPERI

AQUITANI.

A D M O N I T I O

IN LIBROS DE VITA CONTEMPLATIVA.

N appendicem rejicimus primo loco libros duos de *Vita Contemplativa*, opus licet elegans & pene omnium laudibus celebratissimum; atque ab annis oſtingentis ad noſtram uſque aetatem ſancto Proſpero aſſertum. Ab octavo namque ſeculo medio ſcriptores inventi ſunt, qui ſub auctoris noſtri nomine opus iſtud laudavere. Chrodogangus enim Metenſis Epiſcopus, qui illo ſeculo florebat, & ſtudio regularis diſciplinæ, cui Canonici Eccleſiæ ſuæ ſubdi voluit, admodum commendabilis exſiſtit, in regula Canonicoꝝ, Proſperum librorum de *Vita Contemplativa* auctorem agnovit. Idem præſtat Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, qui floruit ſub Pontificatu Eugenii II. & Gregorii III. Imperantibus Ludovico Pio & Carolo Calvo, id eſt, ſeculo ſequenti, in libro de Laicali inſtitutione, qui primum ediſus eſt in lucem a doctiſſimo viro D. Luca Achervio Monacho Sangermanenſis Ordinis S. Benediſti Congregationis S. Mauri in tom. 1. ſui ſcriptoꝝ veterum Spicilegii. Tum Concilium Aquigranenſe ſub eodem Ludovico Pio in cauſa ejuſdem Canonicoꝝ inſtitutionis celebratum anno 818. huic opinioni favere videtur, cum hoſce Tractatus ut Proſperianos uſurpat, non ſecus ac Concilium Pariſienſe ſextum ſub eodem Imperatore poſt annos tredecim coactum. Quin etiam huic operi inſcriptum legitur Proſperi nomen in manuſcriptis Codicibus ejuſdem ætatis, & in ediſis antiquioribus habetur inſertum. Ita denique credidim, nullo reſragante, ab omnibus poſterioris ævi ſcriptoꝝ. Nihilominus tamen hodie conſtat inter eruditos non eſſe Proſperi hocce opus de *Vita Contemplativa*, nec iis religio fuit tam antiquis tamque idoneis teſtibus fidem derogare, & libros proxime ſubjiciendos parenti alteri aſcribere; Juliano ſcilicet cui cognomen erat Pomerio, natione Mauro, qui Arelate Reſtoricam cum magna fama laude docuit, auditoꝝque habuit Caſarium Magnam ejuſdem urbis poſtea Epiſcopum, ut reſtatur ejuſdem ſancti Pontificis *vita liber*.

Hujus porro ſententiæ probationes ſuppetunt non pauca. Nam 1. ut ex ipſiſſimis auctoꝝ reſtimoniis argumentum primum ducamus, auctoꝝ iſte, (quod ſolenter ante omnes obſervavit Jac. Sirmondus in notis ad Aquigranenſe Concilium), Hilarii Arelatenſis, qui obiit anno 449. Laudes contexit, lib. 2. cap. 9. quaſi ejus quem longe ante diem ſupremum odiſſe ſupponit: quod certe æqualis Hilario Proſper aſſerere nequiviſſet. Addeſ etiam, ſi libuerit, eam rationem quam urget H. Noriſus, quod nempe Proſper non ita liberaliter eum laudaſſet, quem ipſe in litteris ad Auguſtinum reſtatur in ſancti Doſtoris gratia doctrinam minus propenſum; & ſi alias meritis clarum, præcipue auctoꝝitatis, & ſpiritualem ſtudioꝝum virum fuiſſe proſiteatur.

Aliæ inſuper ſuppetunt rationes, quæ dum opus vero auctoꝝ reſtituunt, neceſſario iſtud deinceps a Proſperi opetibus omnino ſecernunt. Ac primum S. Iſidorus

dorus libro de Scriptoribus Ecclesiasticis c. 12. explicate libros illos Juliano Pomerio ascribit, his verbis: Alios quoque tres libros edidit de futura vite contemplatione, vel actuali conversatione, nec non etiam de vitiis & virtutibus: quae certe recensione omnis opera distributio & totius tractatus istius argumentum describitur, ut ex libri tertii praefatione clarius percipietur. 2. Laudatus jam Simonidus Codicem Ms. vidisse se testatur qui fuerat alias S. Salvatoris Vicecomitis, postea vero fuit illustrissimi doctissimique Archiepiscopi Tolosani Caroli de Montchat, in quo libri illi, Juliani Pomerii nomine praetulantur. Et eodem fide dignissimo assertore, in collectione Canonum Codicis Andegavensis, sancto Pomerio, sic enim vocat, rursus ascribuntur tractatus illi nostri. Alterum subinde nactum se testatur P. Quesnellus in Bibliotheca Abbacia Beata Mariae de Trappa, quae ex obscuro Monasterio in numerosissimum sanctissimumque Asterserium de repente evadens Religiosissimi Abbatis studio ac pietate, suum aetate nostra Gallicanae Ecclesiae Bernardum, suam Bernardum reddidit Claram vallem. Duobus hisce oculatis testibus addere liceat tertium non minoris auctoritatis testem, scilicet doctissimum & clarissimi nominis auctorem Bibliothecae novae Auctorum Ecclesiasticorum, qui tomus sui tertii parte secunda monet, audisse se (a fide dignis proculdubio) assertari etiamnum in Bibliotheca Capituli insignis Ecclesiae Bellovacensis, pervetustum Ms. in quo tres libri de Vita Contemplativa Juliani Pomerii ut certi auctoris nomine insignantur.

Nec forte alterius operis Pomerii meminisse censendus est Gennadius in Catalogo de viris illustribus, seu de Ecclesiasticis Scriptoribus, cum recensito opere, in quo auctor ille interrogantibus & rogantibus Juliano Episcopo & Vero Presbytero, dialogorum more respondens; arte dialectica & sermone ingenio apto composuit de natura animae & qualitate ejus &c. libros Octo; subdit Gennadius: Memini legisse me olim ejus dictatum ad quemdam nomine Principium, &c. & alium, De vitiis & virtutibus praetitulatum.

Nec inutile erit hic aliquid etiam de Juliani Pomerii fama fortunisque breviter praefari. Fuit porro hic Julianus Pomerius, dum haec scripsit, ex Rethoriceis disciplinis ad Ecclesiasticos gradus proventus: neque enim credere par est Julianum Episcopum, cujus iussu stylum arripuit, auctorem illi fuisse, ut de Clericorum officiis tractaret antequam eo gradu auctus esset, cui Ecclesia magistrum, & aliorum institutionem permittit. Sed & Gennadius hunc presbyterum ordinatum tradit. Hunc Ennodius Ticinensis Episcopus exquisitè laudas lib. 2. epist. 6. quam ipsi inscribit, ubi haec sub finem: Nunc vale, mi Domine, & circa me ecclesiasticae disciplinae magis exerce fauctorem, &c. Ad eundem etiam duas epistolas transmississe legitur Ruricius Lemovicensis. Nam & ipse Aeonium Arelatensem rogat. lib. 2. cap. 8. ut Pomerium ad se venire jubeat. Hunc autem cum tunc Abbatem appelleret, argumento est eum ab Aeonio monasterii regimini, post adeptum sacerdotalem ordinem fuisse praepositum, quemadmodum ipsemet Pontifex Casarius jam factum Presbyterum Monasterii Abbatem pariter constituerat. Dum vero dicitur Casarius religiosa sodalitati defuncti Abbatis loco successum, non inani sorte conjectura inferemus, illum Juliano magistro quondam suo hoc in munere successorem electum: quem quidem hoc tempore jam annis gravem existimare consequens eris. Quod etiam ipse innuit Gennadius in Catalogo, c. 98. quem concernans aut amplificans circa annum 494. ait: Scriptis & alia dicitur, & adhuc scribere .... vivit usque hodie conversatione Deo digna, apta professioni & gradui. Quibus verbis postrenis, & monachum illum & sacerdotium designasse jure creditur.

Inscripti sunt autem libri illi Juliano Episcopo, sed incertum, cujus sedis fuerit Episcopus. Observatur sane hujus nominis Pontifex Carpentorantensis in Epao-nensi Concilio anni 517. subscriptus, cui ut hoc opus dicatum iudicaret non videtur obstat tum ratio temporis, tum regionum distantia: sed ut erat hoc nomen his seculis commune, alii etiam esse ponere Juliani, quorum alteri luchi-

latio-

brationes suas nuncupasset Pomerius. Nam, si fides auctori visa S. Honorati quæ circumfertur, sedit inter Foro-Julienſes hujus nominis Pontifex: quem cum iſte ejusdem Honorati O Capraſii in Italia reduncum hoſpitum narret; auctor Diſſert. de initiis Foro-Julienſ. Eccleſia, eundem cum Quillinio, ad quem data exiſtat Leporii retractationis litteræ, fuiſſe conjectat: at quia conſecrationibus ſolemne eſt remotiores temporum epochas conjungere, vel conjunctas diſtrahere, poſuit ille Julianum Episcopum inter hæc tempora deprehendiſſe; poſt Viſtorinum uique, qui anno 506. Agathenſi Concilio interſuit: cujuſque exiſtat epistoſa ad Ruriculum Lemovicenſem, O iſtius ad Viſtorinum. Iſto autem Foro-Julii ſedente, Julianum Provincia regiones colluſtraſſe, O cum Provincialibus neceſſitudines contraiſſe ſingulares probatur in Secretis Lirinienſibus. En hæc autem ejus in his partibus conſuetudine, haud dubie aſſatam illi opinationem ſuſpicari promptum eſt, qua ex citati Iſidori teſtimonio diſcimus, eum in octo libris de Natura anima quos conſcripſit, ſecundum Tertulliani erroribus laſeſactaſſe, dum eam corpoream fallacibus etiam argumentis aſtruce contendit. Nam tum magna fama laude celebrabatur Fauſtus Monaſterii Lirinienſis, in Foro-Julienſi territorio poſt Maximum Reienſem tum Episcopum, Abbas: qui quidem ſententiæ pene conſeputa cineres ſuſcitare non detrectans, eam etiam ſcriptis libris acriter defendendiſſe perhibetur: contra quem ex adverſo ſtetit Claudianus Vienneniſis Eccleſia Preſbyter, ſiſique arbitrum ſe legis Praſectorium Paricum, doctiſſimum virum, O opr. C. Sollium Sidonium: his enim nominibus, in epistoſa libris ſuis præfixa illum convenit. Arbitrum illum autem ſtatuiſſe Fauſto licet amiciſſimum, ſed qui amiciorem ſibi veritatem ſatis cumulate teſtatus eſſe videtur, dum libros illos, tot exquisitis præconiis celebravit in ſua ad Claudianum epistoſa. lib. 4. 3.

Ceterum ſuos de anima libros Pomerius, ad ejusdem Juliani Episcopii, cui libros de Vita Contemplativa inſcripſit, petitionem digeſſit, eodem aſſertore Genadio, qui alium Preſbyterum nomine Verum memorat hujus operis edendi cum Juliano promotorem. Atque de hoc Vero cum huc uſque vix quidquam deprehendatur inmadverſum, non forte infeliciter conjectum ab auctore Diſſertationis VII. de ſuppoſitis S. Proſpero ſcriptis O tractatibus. Verum iſtum ab eo non diverſum eſſe, quem tam exquisitis præconiis commendat Salvianus in epistoſa ſua ſeptima, eidem O Apro inſcripta: qua quidem tanto majorem viri celsitatem arguunt, quanto major ipſe Salvianus, O in his etiam laudibus parrior fuiſſe videtur. Sed hæc ruruſ, ſeu Julianum, ſeu Verum extra Provinciam, vel ejus viciniam quærendos non eſſe ſatis arguerent. At pro Vero illud etiam majus occurrit, quod inter hæc tempora in Arauſcanorum Praſulum ſerie, nominis hujus obſervetur Praſul, quem ab iſto noſtro diverſum eſſe viucredibile; non illo quidem, cujuſ nomen inſcriptum legimus epistoſa Provincialium Episcoporum ad Leonem pro inſtauratione jurium Arelatenſis Episcopii; (cum conſiſt Entropium Arauſcanum Episcopum Veri deceſſorem ſeculi quini mediam partem prætergreſſum, ut qui ab Hilario Pontifice maximo, nec non a Sidonio jam Episcopo litteras ſuſceperit): ſed illo Vero, qui poſt Eutropium ſedit, hoc exeunte ſæculo, cujuſ O viſam ſcripſit, teſte Sigeberto. Iſtius enim optime concurrat temporis epocha cum Juliani ac Salviani, a quibus laudatur, geſtis. Et hæc quidem in librum proxime ſubjiciendum en doctiſſimorum Criticorum ſcriptis inſerta ſufficiant.

JULIANI POMERII IN LIBROS DE VITA CONTEMPLATIVA, AD JULIANUM PONTIFICEM.

P R O L O G U S.

IU multumque renitus sum voluntati tue, mi Domine studiosissime Pontificum Juliane; nec velu pertinaciter durus, sed proprie impossibilitatis admonitus. Videbatur enim mihi, & jure forsitan videbatur, quod etiam ipsi præsumptionem meam potuissent improvidè temeritatis arguere, si tantam rem, quæ utique esset operose erasanda, facile ac sine ulla deliberatione (a) suscipere: cum me oporteret prius ipsius rei pondus, unde dicendum foret, * expendere; & sic, adjuvante Domino, si vires facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod jubereis accedere. His & talibus sollicita consideratione perscriptis, necessarium duxi, ut me aliquandiu a scribendi præsumptione suspenderem. Sed quia cogitanda sunt injuncti operis difficultas, ita cogitari debuit injungentis auctoritas, nec volui, nec debui usquequaque vestire, certus quod vires eccei multo amplius adjuvaret tua præcipientis oratio, quam gravaret ipsius materis magnitudo. Deinde illa consideravi animum meum suis viribus dissidentem, in audaciam subeundæ præceptionis vellex perduxit; quod jam non humilitatis esset perseveranter tenere silentium, sed superbia ultra removere, quamvis infirmis cervicibus (b) onus impositum: cui oneri sustinendo, etsi meae me rutilicis faciebat invalidum, vestra fieri credidi fide qui jubebatis, idoneum.

2. Hoc quoque mihi audendi aliquid fiduciam dabat, quod magnarum rerum magis ipse conatus esset, etiam nullus (c) disputantem sequeretur effectus. Si quidem necessarium tractatio questionum, etsi non instruit (d) non invenientis quod quaerit animum; exercet saltem quaerentis ingenium: ut aut novisset se quaerendo, & nihil inveniendo nescire quod se forte nosse præsumperat; & ignorantia lux consequenter admonuit, quod sibi deesse viderit, quaerat; quod inveniret, teneat; & quod tenuerit, (e) perseveranter exercet: aut si quod sibi de divinis literis propositum fuerat, salubriter tractare, & sufficienter explicare (f) potuerit: non de inventione (g) veritatis inest, sed in Domino qui cum ivus illuminavit, ut (h) illuminanda cognosceret, gloriatur. Quandoque desiderant scientia sicut sine dono Dei, quod est charitas, inflat; ita si est charitas admiscetur, zedi-

ficat. Ac per hoc, qui de Deo loqui voluerit, aut nihil dicit, & nulla eum (i) precipiat instatio; aut si aliquid dixerit, & se crediderit a Deo acceptisse, quod (k) dixit, habet unde Deo gratias agat; non habet quod ingenii sui viribus elatus adscribat.

3. Sed jam ipsa capitula, quæ utcumque solvenda proposuissis, adtexam. Itaque (l) inebitis ut paucis edisseram, quæ sit vitæ Contemplativæ proprietates; & quid inter ipsam & Activam vitam interfit, quanta possunt brevitate distinguam. Utrum is cui Ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplativæ (m) virtutis fieri particeps possit. Utrum sequamur sustinendi sint divina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant Ecclesiastica severitate coargui. Utrum (n) congregandis fratribus aut alendis, expediat facultates Ecclesiæ possideri, an perfectionis amore contemni. Quæ sit abstinentiæ credenda perfectio: & utrum (o) tantum corpori an & animæ necessaria debeat judicari. Quantum a virtutibus veris virtutum similitudines dissent. Quibus præcedentibus causis & subsequentibus incrementis nasci soleant vitia, vel auferi: & quibus possint, adjuvante Domino, remediis, velut quibusdam medicamentis inanimi, vel sanari. Quot modis vel gradibus unaqueque virtus possit impleri. Et an vera sit illa Philosophorum sententia, quæ virtutum omnium velut fontes quosdam quatuor virtutes, vitia quoque quatuor, velut quosdam origines malorum (p) omnium definit. Hæc sunt nimirum decem, quæ a me voluissis emodari capitula, non ut absolutior eorum vobis aliquid cognitionis afferret: sed ut (q) vestra magis cura, si regulariter imperatum munus implevero, non nihil edificationis talium studiosis, horum & his similibus capitulorum explicatione conferret. Ceterum si tu ea nescires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Ideo autem voluissis cognita vobis disputationibus illustrari, ut aut me, si aliquid (r) secus quam ratio habet exponerem, faceretis emendari vel corrigi; aut certe per sollicitudinem vestram, meumque sermonem ad aliorum notitiam (s) possent Catholice disputata perducere. (t) Nunc igitur quæ sit vitæ Contemplativæ proprietates, Domino vestris orationibus adjuvante tractemus.

CA.

(a) Mss. duo. Regius unus, & Cambr. *suscipere*.
(b) Sic Mss. quinque cum Edit. Lugd. 1530. Mss. duo & Ed. Duac. & Colon. *quamvis infirmis cervicibus onus impositum grave sit*.
(c) Mss. Colbertianus unus, *disputationum*.
(d) Mss. quatuor cum Ed. Lugd. *non instruit invenientis*: sed, ut videtur, minus bene.
(e) Ita Mss. quinque. Mss. unus & Ed. *diligenter*.
(f) Mss. Cambrerensis, *potius*.
(g) Abest vox *veritatis* a Mss. Camb.
(h) Mss. duo, *enablanda*. Mss. unus, *innotata*.
(i) Mss. Camb. *precipitabis*.
(k) Ed. cum Mss. uno *quod dicit*.

(l) Mss. *pietique, iher.*
(m) Mss. unus, *Contemplativæ vitæ*.
(n) Mss. unus, *pro congregandis*.
(o) Sic Mss. duo cum Ed. Lugd. & Duac. In aliis deest, *tantum*.
(p) Mss. unus, *origines malorum definiunt omnia*.
(q) Sic Mss. sex cum Edit. Lugd. Añ Edit. cum Mss. uno. *Sed ut vestra magis cura fieret, si regulariter ... capitulorum explicatione conferri*. Cambr. Mss. ut *vestra magistra cura*.
(r) Mss. duo, *secus ne*.
(s) Mss. quinque, *possint*.
(t) Mss. quinque, *nunc igitur jam*.

CAPITA LIBRI PRIMI

DE VITA CONTEMPLATIVA.

- CAP. I. **Q**UOD ea sit vita Contemplativa proprietas, ubi (a) Dominus mundo corde videbitur. De qualitate vite futura.
- II. Quid eo iudicio Dei (b) ab iniquis hominibus separandi sunt Sancti, (c) quo ante sunt beati Angeli ab immundis spiritibus separati.
- III. De resurrectione, vel vita Sanctorum.
- IV. Quod presens contemplativa vita beatitudo delectet.
- V. Quod perfectio contemplativa vite que hic haberi potest, (d) perfectioni futura comparari non possit.
- VI. Quod Dominum Sancti perfecte videre non possint, nisi cum ad beatitudinem futura vita pervenerint.
- VII. Quae & quanta sit in hac carne vita Contemplativa perfectio, vel qualiter ei perscrutanda mundi contemptores inhaerant.
- VIII. Quod tantum interstet inter perfectionem vite istius & futurae, quantum interstet inter perfectos qui peccare noluunt, & eos qui iam peccare non possunt.
- IX. Quod hic Sancti (e) Deum in assumpta creatura viderint.
- X. De qualitate glorificationis corporum, quae in resurrectione futura sunt.
- XI. Quantum inter Contemplativam & activam vitam interstet.
- XII. Quod Sacerdotes sancti contemplativa vita fieri participes possint.
- XIII. Ubi se locutus excuset, quod Ecclesiae magistros docere non audeat.
- XV. De negligentia Sacerdotis, qui doctrina sua agendo contraria, personam non potest implere Doctoris.
- XVI. Quale periculum menaceat eos, qui Ecclesiam sibi creditam vel (f) relinquunt, vel strenue gubernare contemnuunt.
- XVII. Ubi anxium quod Ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, provocet, suggerendo quod eam melius regat exemplo.
- XVIII. Quod parum valeat (g) exemplo agenda monstrare, nisi etiam quae sunt credenda, docendo Sacerdos ostenderit.
- XIX. De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertineat.
- XX. Quod nihil prosit (h) Sacerdoti, etiam si bene vivat, si male viventem tacendo non corrigat.
- XXI. Lutuosa descriptio (i) Sacerdotis carnaliter viventis.
- XXII. Quod secundum sermonem (k) Prophetiae culpa sua pereant, qui Sacerdotum increpationes, vel admonitiones perversa voluntate contemnuunt.
- XXIII. Quod Sacerdotes etiam (l) qui aliter possunt, tam simpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligent.
- XXIV. Quid interstet inter Doctores, qui Ecclesiam simpliciter docentes adficient, & eos qui eloquentiam suam lulentis declamationibus (m) faciant.
- XXV. Quales esse debeant Sacerdotes, qui valent fieri vita Contemplativa participes.

(a) Mf. Cambr. Deus.

(b) Mf. unus ab omnibus.

(c) Mf. Cambr. ante jam.

(d) Sic Mf. duo Reg. & Cambr. Editi addunt illuc.

(e) Mf. Cambr. Dominum.

(f) Mf. 2. Reg. Cambr. relinquere volunt.

(g) Mf. Reg. unus exempla agenda.

(h) Mf. Reg. 2. & Cambr. Nihil prosit Sacerdotibus si bene vivunt, si male viventes tacendo non corrigant.

(i) Mf. Reg. 2. & Cambr. Carnaliter viventes Sacerdotum.

(k) Mf. duo prophetiae.

(l) Sic Mf. duo. Editi. qualiter possunt.

(m) Mf. duo, deservunt. Mf. unus deserviant.

JULIANI POMERII

DE

VITA CONTEMPLATIVA

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

*Quod ea sit Vita Contemplative proprietates, ubi
Deus mundo corde videbitur.*

1. **C**ONTEMPLATIVA Vita, in qua Creatorem suum creatura intellectualis ab omni peccato purgata, atque ex omni parte sanata visura est, a contemplando, id est, videndo, nomen accepit. Quod si ita est, illa vita ubi Deus videri potest, ipsa (a) Contemplativa credenda est. In presenti (b) autem vita miseris, erroribusque plenissima, Deum, sicuti est videri non posse, dubium non est. In futura igitur (c) vita, quæ ob hoc appellatur Contemplativa, videndus est: nec immerito. Si enim videre Deum, summum, solidumque est gaudium; summum (d) vero gaudium præmium bene creditorum; & præmium (e) non adhuc pugnantibus, sed (f) jam vincens dabitur post triumphum; quis non videat quod omnes Sancti Deum in illa vita æterna videbunt, ubi sine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, ubi præmium reportabunt: ibi re-

S. Presper. Tom. II.

cepturi sunt præmium, ubi non solum devictis, sed etiam finitis hostibus, triumphabunt: ibi triumphabunt, ubi ulterius adversarium non (g) habebunt.

2. Ceterum in hac vita, quamvis strenue dimicemus, & adjuvante Domino, catervas hostium; quibus circumfundimur, prosternamus; tamen si ab eis nolumus vinei, numquam pugnare (h) desinimus. Nec vincentes securos faciunt viriliter defudata jam prælia; sed magis sollicitant adversariorum reditiva certamina. Ac sic, quia secundum scripturæ (i) sacre sermonem, *tota humana vita tentatio est super terram*, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hæc vitam succedit pugne securæ victoria: ut omnes milites Christi, qui usque in finem vitæ præsentis divinitus adjuvi, suis hostibus insatigabiliter resisterunt, laboriosa jam peregrinatione transacta, regent felices in patria. In qua humana natura ita reparanda est, & ab omni proles infirmitate sananda, ut nec peccata ei ulla (k) remaneant, nec peccare jam (l) valeat. Cujus hoc erit totum præmium, ut vitæ contemplativæ semel compos effecta, inextinguibiliter

Job 1. 1.
Sic. lxx.

A
liter

(a) Sic Mss. duo. Reg. Editi vero ipsa est contemplativa credenda.

(b) Mss. Reg. unus *revisit*.

(c) Abest hæc vox, *vita*, a Mss. duobus Colbert.

(d) Mf. Cambr. *summum & verum gaudium*. Mf. Reg. unus. *summum verum gaudium*.

(e) Mf. Colb. unus. *quod non adhibet*.

(f) Editio Lugd. *etiam*.

(g) Mss. quatuor *non vincunt*.

(h) Mss. septem, Reg. duo. Colbert. quatuor & Cambreron. *desinimus* Editi. *desinimus*.

(i) Editi. *Scriptura sacra*. Mss. *sancta*.

(k) Mf. Colb. unus. *ulla ulteriores*.

(l) Edit. Lugd. *valent*.

litter auctorem beatitudinis suae (a) contemnat, de illo gaudeat (b), de illo quod speravit obdormiat, & in eo ad (c) quod sancte vivendo pervenit, sine fine permaneat.

CAPUT II.

De qualitate vita futura.

1. **J**AM vero de qualitate ipsius vitae futuræ quid dicam, quæ potius debet credi, quam dici? Nec ideo tamen debeo inde tacere (d) quod valeo, quia dicitur quantum vobis non valeo. Neque enim quia Deum ineffabilem credimus, fari de illo quod possumus non debemus. Ita sane, ut plus credatur de illa vita, quam (e) scribatur: quia nec potest inde tantum proferri sermone, quantum potest mente complecti; & minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda complexio, quam (f) se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beate sempiterna, & sempiternæ beatæ, ubi est certa securitas, (g) securæ tranquillitas, tranquillæ iocunditas, felix æternitas, æterna felicitas; ubi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus, & unus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permanentia securus: ubi ipsa civitas, quæ est Angelorum sanctissimæ (h) & hominum congregatio beatæ, meritis fulgentibus (i) micat, & æterna salus exuberat; veritas regnat; ubi nec fallit quisque, nec fallitur; unde (k) nullus ejicitur deus; & quo nullus miser admittitur.

CAPUT III.

Quod ex iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti quo (l) ante sunt beati Angeli ab immanis spiritibus separati.

1. **S**ED (m) & hoc futurum credimus per iudicium Dei iudicium, in quo non solum meritis, sed etiam locis sic ab iniquis iusti (n) separandi sunt in æternum, ut iam nec (o) remunerati præmii finiant, nec damnati supplicium; quandoquidem propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam corporibus misero-

rum, ut nec ipsi (p) æternam poenam finiant, nec ipsos consumat immortalis poena, sed puniat. Ideo autem beata incorruptio & immortalitas iustorum corpora donabuntur, (q) ut & ipsi in gloria, & in ipsis gloria æterna permaneat.

2. Hoc iudicium, quod inter iustos homines iniustosque futurum dicimus, inter sanctos Angelos & immundos credimus (r) factum. Nam cum essent utrique sine peccato creati, & ad serviendum Deo suo (s) feliciter instituti, eorum quidam voluntate propria depravati noluerunt permanere (t) quod facti sunt; & cum se contra Creatorem suum (u) typho superbæ le-talis hostiliter extulissent, de superna cæli regione proiecti sunt. Quos divina sententia (x) eo supplicio condemnavit, ut quia noluerunt perseverare, cum possent, nec (y) veint reparari, nec possint. Siquidem prævaricationis eorum fuit, quod (z) irrevocabili iudicii animadversione percussi sunt: & ad damnationem iustissimam projecto pertinuit, quod voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt: sicut e contrario voluntati sanctorum Angelorum fuit, quod malis sponte cadentibus, ipsi in sua dignitate manserunt, & divino iustoque iudicio ædum est, ut (aa) quæ fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixque necessitas. Et ideo, quia nec peccaverunt unquam, nec peccare iam possunt; illos Contemplativæ vitæ semel facti participes, (bb) inexplorabili auctorem beatitudinis suæ conspiciunt, & merito suæ stabilitatis in æternum felices effecti, de sua permutatione securi sunt. Qui summum solidumque gaudium, quo insatiabiliter perfruuntur, de divina contemplatione percipiunt, ac Deo suo insatiabiliter & amantè interserviunt; ita perfecte beati, ut nec cupiant beatiores fieri ultra, nec valent.

CAPUT IV.

De resurrectione, vel vita Sanctorum.

1. **H**ÆC est (cc) Contemplativa vita, beata, ad quam qui bonorum operum consummatione pervenerint, beatis Angelis similes erunt, & simul (dd) cum Deo sine fine regna-

(a) Mf. Reg. unus & Camberon. concupiscat suæ.

(b) Mf. septem non habent, de illo.
(c) Mf. sex. Edit. vero ad quod sancte vivendo perveneris.

(d) Mf. Colb. unus, quantum valeo.
(e) Mf. quinque, scribatur.

(f) Mf. Colb. unus, se habet.
(g) Editi, & securæ tranquillitas & tranquillæ iocunditas, deest & utrobique in Mf. omnibus.

(h) Mf. unus. Angelorum, sanctissimæ omnium.
(i) Mf. tres, micat: æterna salus.

(j) Mf. omnes, beati ejicitur.
(k) Mf. duo, jam ante. Mf. illi duo, quo jam sunt.

(l) Mf. quinque, sed hoc.
(m) Mf. Reg. unus, discernendi sunt.

(n) Editio Lugd. sola nec remunerati præmii finiat, nec damnati supplicium.

(o) Mf. Colb. unus, nec ipsi æterna poena finiant.

(p) Mf. Colb. unus, ut ipsi (Mf. alter & ipsi) in gloria æterna permanent, ceteris omisiss.

(q) Mf. unus est, factum.

(r) Mf. unus, factiter.

(s) Mf. Reg. unus, in eo quod facti sunt.

(t) Mf. Camberon. typho.

(u) Mf. tres, eo sub iudicio. Mf. alter, eo iudicio condemnatus.

(x) Ita Mf. omnes. Editi vero, nec vellent reparari, nec possunt.

(y) Sic Mf. quinque. Mf. alter, incredibili. Editi vero, irrevocabili.

(z) Mf. Cambr. prævaricationis eorum quod fuit, irrevocabili iudicio.

(aa) Mf. Colb. unus, ut quibus fuit.

(bb) Mf. duo Colb. inexplicabiliter.

(cc) Sic Mf. unus Colb. Ceteri cum Editis, Hæc est Contemplativa vita beata.

(dd) Mf. Reg. unus & Edit. Lugd. & Duac. cum Deo suo.

reprobant. Quod hic (a) crediderunt, ibi videbunt: sui Creatoris sublimitatem mundis cordibus contemplantes, æterna exultatione gaudebunt: (b) divina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & invicem sibi feliciter adhaerebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus, municipatum patriæ celestis accipient; atque ejus in æternum cives effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, ut & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione fultineant. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subjacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta munditia ut habeant unde mundatori suo Deo gratias agant, non unde offensi aliquibus peccatorum fordibus erubescant: quia ibi nec ulla peccata, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, jam peccare non poterunt. Nec latebit jam perfecte beatos aliquid secretorum, quod quod est longe præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, ut in melius aut (c) deterior ultra mutari non possit.

2. Cuius humanæ sublimitatis ad Conditoris sui similitudinem sublimitas, omnia bona quæ naturaliter accepta (d) peccato corrumperat, reparabuntur in melius; id est intellectus sine errore, memoria sine oblivione, cogitatio sine (e) pervagatione, charitas sine simulatione, sensus sine offensione; incolumitas sine debilitate, sanus sine dolore, vita sine morte, facilitas sine impedimento, saturitas sine fastidio, & tota fanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hic corporibus (f) humanis vitandis aut ferarum moribus (g) ademerint; aut improvisi casus abstrulerint, aut malarum valitudinum genera diversa (h) decernerint, aut humana crudelitas amputaverit, aut si ignis, vel quolibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negaverit, hæc atque his similia corporum damna una ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus inlustrata, incorruptibilis fanitas obtinebit.

3. Propterea quicunque ibi erunt, ejus diffusiōis meritis ab invicem distabant, omnes tamen una perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmiis suis jam perfecti non poterunt.

Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamvis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perciperint: ita omnes Sancti etsi fuerint aliqua graduum suorum diversitate distincti, una (i) beatitudine perfecti erunt, quia & una perfectione beati (k) futuri sunt. Ceterum in illa tante beatitudinis regione (l) nec majoris meriti sibi aliquid quique arrogabit, quia arrogantia ibi inulta erit: (m) nec superiori inferior invidet, (n) quia ibi invidia esse non poterit. Et ideo etsi erit ibi distantia mansionum, summa tamen in illis erit unius perfectionis æqualitas, quibus erit regni celestis una felicitas.

CAPUT V.

Quod contemptores presentium etiam hic Contemplativa vite beatitudo delectat.

1. CUI felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renuntiat, atque a domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte vivere cupientium processum impediunt, in illam divinæ sublimitatem contemplationis evehit, ipsos etiam suæ carnis affectus expugnat: (o) & infra se universa despiciens, quæ plerumque animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terræna dejiciunt, (p) ipsi etiam celestibus appropinquat, (q) tanto divinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit; certus quod si Contemplativam vitam hic incertis hominibus, divitiis anxius, & caducis delectationibus plena voluntate prætulit; veros honores, securas divitias, & delectationes æternas (r) inveniat, cum ad perfectionem contemplativæ virtutis, in illa beata vita, ubi futura est, Deo remunerante, pervenerit. Et re vera quid erit honoratus eo, quem divina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beaverit? Quid ditius eo, quem regni celestis ineffabiliter astituent beatitudo diraverit? Aut quid etiam hic delectabilis contemplatione divina, quæ sibi veraciter inhiant incorruptibilem suavitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem Contemplativa vita hic quoque amatores suos futurorum bonorum consideratione delectat, ac sibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri potest, dono sapientiæ spiritualis illuminat; & ad illam divinæ plenitudinem visionis, cujus spem studiis

A 2

(a) Sic Mss. sex. Editi, *crediderant*. Mf. unus *crediderunt*.

(b) Ita Editi. Duac. & Colon. Mss. tres *divina dilectione ac mutua dilectione*. Edit. vero Lug. cum Mf. uno *divina dilectione ac mutua delectatione*. Mf. alter, *divina delectatione ac mutua dilectione*. Alius, *divina dilectione ac mutua delectatione possessi*. Alter vero, *divine dilectionis ac mutue caritatis possessione*.

(c) Mss. Camb. aut in *deterius*. Alii cum Edd. aut *deterius*.

(d) Mf. unus *percendo*.

(e) Mf. unus *pervagatione*.

(f) Mf. unus, *humanis hic corporis vitiatiss*.

(g) Mf. Camb. & Ed. Lugd. *ademerit*.

(h) Sic Mf. tres Alii cum Edd. *disceperint*: quod

membrum abest ab editione Lugd.

(i) Mf. unus, *una tamen beatitudo*. Mf. alter, *qui & una*.

(k) Mf. unus, *facti sunt*.

(l) Mf. Camb. *nec major meritis sibi aliquid arrogabit*. Mf. alter, *arrogant*.

(m) Mf. Colb. unus, *nec superioribus inferiori invidet*.

(n) Sic Mss. quinque. Mf. alii duo, *invidet esse non poterit*. Edd. *quia ibi invidet nullus esse potest*.

(o) Sic Mss. septem cum Edit. Lugd. *Alia Edit. Qui & infra se*.

(p) Mf. Reg. unus, *ipse jam*. Mf. Reg. alter *ipse etiam*.

(q) Mss. tres *tantum divinis .... quantum*.

(r) Mss. duo, *inveniet*.

intenti celestibus gerunt, incentivo quodam ipsius consequendæ perfectionis inflammant; ut quod nunc in ænigmate cernunt, nec perfecte discernunt, tunc in illa revelatione conspiciant.

CAPUT VI.

Quod perfectio contemplativa vita quæ hic haberi potest, perfectioni futura comparari non possit.

1. Quapropter non sic contemplativæ vitæ sublimitatem in futuro, ubi perfectio perficienda est, prædicavi, ut in presenti eam negarem posse ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi: si modo se ad eam tota devotione convertant; si desiderio ejus accensi, præsentia blandimenta salidiant, & longæ fortiores effecti, quam ut eos terrenæ occupationes illaqueent, divinis rebus ac futuris promissionibus considerandis inhereant. Sed si (a) consideramus Apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam quæ hic est, & eam quæ ibi futura est, discrimina ait: *Ex parte scimus & ex parte prophetamus*: Contemplationem divinam quæ in hac vita est, illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus: quando idem Apostolus adjungat & dicat: *Cum autem veneris, tunc evocabitur quod ex parte est*: (b) in illa vita significans, *quod perfectum est*: (c) ac sic quod modo ex parte sentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis divinæ perducti jam perfecte (d) videbimus.

1. Cor. 13. a.

1. Cor. 13. b.

1. Cor. 13. c.

1. Cor. 13. d.

2. Nec sane quia ibi rerum omnium notitia non per partes, sed simul & tota videbitur, ideo saltem qualicumque in hoc fragili corpore (e) desperatur. Etsi enim corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inabitatio sensum multa cogitantem; tamen (f) in quantum potest humana mens, quam suus Creator ad suam fecit imaginem, studeat etiam hic intelligibiliter Deum videre per fidem, ut eum plenius videat, cum pervenerit munere ipsius Conditoris sui ad speciem. Attende quam (g) divine sanctus Apostolus speciem fidemque distinguit, ut diceret: *Per fidem ambulamus, non per speciem*. (h) Fides ergo est per quam ambulatur, & species quæ videtur: quia in hac vita ubi per fidem bene vivendo proficimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus; in (i) futura autem pervenientes ad speciem, jam non erit quo velut proficiendo ulterius ambulemus, sed ipsam speciem ad quam per fidem spiritualiter ambu-

lando pervenimus, insatiabili delectatione videbimus.

CAPUT VII.

Quod Deum perfecte sancti videre non possint, nisi cum ad beatitudinem futura vita pervenerint.

1. Quocirca sic hortandi sunt ad Contemplativam vitam, quicumque plene voluerint, & Deo (k) auxiliante poterint, ut meminerint sibi ipsius Contemplationis divinæ perfectionem, in illa beata vita, quæ futura est, reservari: ut ibi Deum sicuti est, perfecte videant, ubi & ipsi erunt vitæ æternæ ac regni celestis consecratione perfecti. Ceterum si hic perfecte potuisset substantiam Dei humana fragilitas contemplari, nunquam sanctus Evangelista dixisset, *Deum nemo vidit unquam*. Non dixit, Nemo videbit. Denique ut evidenter ostenderet visionem Dei non negatam esse sanctis hominibus, sed dilatan: (l) quod in præcanti tempore negavit, in futuro promisit dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Neque hic dicit, Quoniam ipsi Deum vident. Igitur si Deus, qui in hac vita sine alicujus elementi assumptione, nec potuit videri, nec potest, in futura vita videmus est; ibi est contemplationis divinæ speranda perfectio, ubi erit donorum omnium plenitudo.

1. Jan. 11.

Matt. 5. 8.

CAPUT VIII.

Quæ & quantæ sit in hac terrene vitæ contemplativa perfectio, vel qualiter ei perscrutanda mundi contemptores inhereant.

Proinde vitæ contemplativæ sectator (m) ad conditorem suum corde illuminandus accedat, ipsi contemplando atque (n) insatigabiliter perscrutando vigilanter intersit, ipsum jugiter concupiscat, præ amore ejus omnia, quibus inde potest averti, (o) refugiat, omnes cogitationes suas, ac totam spem ex illius delectatione suspendat, literarum divinarum sacris meditationibus vacet, in his se divinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo quodam (p) resurgente confideret: quod in se pravum deprehenderit corrigat, (q) quod rectum est, teneat: quod deforme, composcat: (r) quod pulchrum, excolat: quod sanum, servet: quod infirmum, assidua lectione corroborat: Domini sui præcepta insatigabiliter le-

* 1. Cor. 13. c.

gat,

(a) Mss. septem, consideramus.

(b) Mss. Colb. unus, illam vitam.

(c) Mss. duo & Ed. Colob. Ac si quodammodo.

(d) Mss. unus, sentimus.

(e) Sic Mss. omnes. At Edit. desperatur.

(f) Mss. Reg. unus, in quantum valet.

(g) In Mss. uno alla manu, digne.

(h) Mss. unus, per quam videtur. Editio Lugd.

Fides ergo per quam ambulamus, & species quæ videtur tenenda est.

(i) Mss. unus, in futura autem. Edit. Lugd. cum

Mss. Reg. uno, jam non erit quod.

(k) Mss. unus, & adjuvante Domino. Ed. Lugd.

pervenerit poterit.

(l) Mss. Reg. unus, quod in præcanti negavit, in futura tempore promittit.

(m) Mss. Colb. duo, ut ad considerem.

(n) Mss. unus, insatigabiliter perscrutando, Mss. alter, insatigabiliter consequendo, vel utendo perscrutando, vigilanter intersit.

(o) Mss. quinquæ, fugiat.

(p) Mss. unus, resurgens.

(q) Mss. Camb. quod rectum est.

(r) Mss. duo Reg. & Cambricon. quod pulchrum servet, quod sanum excolat.

CAPUT IX.

*Quod tantum interest perfectiorem vitam ipsius
& futuram, quantum interest inter perfectum
qui peccare volunt, & eos qui jam peccata
non possunt.*

1. **N**AM sicut hic (p) comparatione iuste
vivendum dicitur quique perfectus,
quia iustus precepta facit, perfectus autem pre-
cepta transcendit: ita idem collatus illis abso-
lute perfectis, qui in vita beata futuri sunt,
non est, ut ita dicam, perfecte perfectus; cui
enim dimissa est omnis iniquitas, & non adhuc
sanata, sed (q) sanatus eius infirmitas: & ideo
enim (r) non peccat, ut sit vere perfectus, pec-
care tamen potest: quia non est consumpta om-
ni infirmitate sanatus: ac pe hoc, ubi ab om-
ni peccato mundatus peccare non poterit, ibi
erit perfecte sanus & summe perfectus.

2. Hic autem quantalibet quis excellentia
sanctitatis emneat, quantalibet eminentia per-
fectionis excellat, potest quidem fieri pro mo-
dulo huius vite perfectus: sed non est sic de
sua perfectione securus, ut non debeat esse de
casu sollicitus: & utique ubi est sollicitudo,
non est absoluta beatitudo. Quae nequaquam
perfecta credenda est, si secuta non fuerit; non
secura erit, nisi omnem sollicitudinem securitas
aeterna consumpserit. Quapropter, qui dicuntur
in hac vita beati, spe beatitudinis futurae beati
sunt; (s) ipsa autem res non hic, sed in illa
vita beati futuri sunt: quia ibi omnium beatorum
beatitudo perfecta erit, ubi humana natura
sui gloriam conditoris, & suam perfecte beati-
ficata visura est, atque ei sine ullo defectu suae
beatitudinis adhaerebit.

CAPUT X.

*Quod hic Sancti Deum in assumpta creatura
viderint.*

NEC moveat quod hic quoque a iustis an-
tiquis visum legimus Deum: quia non
est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut
in illa clarificatione videbimus est: quandoqui-
dem (t) sine forma visibilis creaturae, in qua
pro dispensatione temporum, ubi voluit, &
quibus voluit iustis apparuit, nec potuit, nec
potest videri, sed poterit cum ad supernam pa-
triam peregrinatione nostra pervenerit, & morta-

A 3

le 20.

S. Prosper. Tom. II.

(a) Mss. tres implentibus. Ml. unus inexplicabi-
liter.

(b) Editi. Christum promissum.

(c) Ml. Coll. unus, implentem.

(d) Ml. Coll. unus, quae de Christi morte propheta-
ta sunt & impleta plangit, futuris promissionibus.

(e) Ml. Coll. unus, remotissimus existit. Alter,
sed ea ferventer.

(f) Ml. Coll. unus, frequenter.

(g) Ml. Coll. unus, blandimentis & illecebris.

Ml. Cambr. blandimentis illecebrisque.

(h) Sic Ml. duo cum Edit. Lugd. Alii codices,
proficientem.

(i) Ml. unus, anima sua. Ml. alter, mentis
sua.

(j) Ml. unus gaudium ejus.

(k) Sic Ml. sex. Editi, animo constanti.

(l) Sic Ml. quatuor. Ceteri cum editis, po-

teris.

(m) Ml. septem, simul ac lucra.

(n) Ita Ml. omnes, Editi vero, ad eundem.

(o) Ml. unus, ex comparatione. Ml. alter, ad

comparationem.

(p) Ml. duo, sanabitur.

(q) Ml. duo, si non peccat.

(r) Ml. Coll. unus, ipsi autem Sancti vero hic,
sed in illa vita beati sunt.

(s) Ml. Reg. duo & Edit. Lugd. in forma; sed
male, ut videtur.

le nostrum immortalitas beata vestierit; atque ad contemplationem divinam (a), perceptionemque celestium premiorum omnes vere fideles fides ipsa, qua hic futura credebantur, impleta perduxerit.

C A P U T X I.

De qualitate glorificatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

Ibi diversi quidem sexus corpora, sed sine ulla conspectiva corporali futura sunt. Ibi erit omnium perfecta charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiam corporales oculos nihil visibilis creature latebit, quia incorruptibilium corporum visus utique incorruptibilis erit; & ita sine comparatione vivacior quam hic fuit, ut ei aliquod visibilium clausum esse non possit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda est tarditas, non integritas; necessitas, non voluntas, ut ibi sine temporis mora aut impedimento ponderis sint, ubi esse voluerint; atque eo sequatur sine ulla difficultate spirituale jam corpus, quocumque ire voluerit spiritus, angelicæ beatitudinis æqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, conjugum miseria, qui ibi non fuerint, beatos contrariare non poterit: quia nomina omnium necessitudinum corporalium, quæ hic nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit: ubi omnes quicumque fuerint, unum corpus erunt, & singuli de sua vel de singulorum felicitate gaudebunt. Hæc de Contemplativa vita dicta sufficiant.

C A P U T X I I.

Quantum inter Contemplativam & activam vitam intersit.

IAM nunc quid inter ipsam contemplativam & activam vitam intersit, breviter differamus. Quod ut evidenter eluceat, ipsas sibi invicem vitas, contemplativam scilicet & activam, prolatis earum virtutibus conferamus. Ad activam vitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare; ad contemplativam supra humana (h) desiderio perfectionis ascendere, & (c) indecenter augendis virtutibus incubare. Habet activa profectum, contemplativa fastigium. Hæc facit hominem sanctum, illa perfectum. Hujus vitæ est, nulli prius injurias irrogare: illius, irrogatas æquanimiter sustinere. Immo, ut propriis dicam, executor activæ ludet in se peccanti dimittere; contemplativæ sectator offensas, quibus pullatur, nec omnino concutitur, ignorare magis paratus est quam donare. Ille iram patientiæ virtute compefcit, immoderatis cupiditatibus parimoniz

(d) frenum imponit; tangitur desideris carnalibus, nec consentit; pullatur mundi hujus curiofitate, nec rapitur; quætur diabolica impugnatione, nec vincitur; & Deo suo devota mente subiectus, non atteritur diversis tentationibus, sed probatur. Ille omnes affectiones, quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit, cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfruitur, & illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudio divinæ contemplationis (e) erigitur. Ille suscipiendo peregrinum, vellendo nudum, gubernando subiectum, redimendo captivum, tuendo violenter oppressum, jugiter se ab omnibus iniquitatibus suis emaculat, & vitam suam (f) bonorum operum fructibus ditat: ille facultatibus suis in usus pauperum distributis (g), simul se expoliavit mundo, & admovit se totis viribus capto; res mundi mundo projecit, & se ipsum devota mente Christo restituit, a quo immortales divitias sibi dari orat, ut pauper; protegi se quotidie postulat, ut infirmus; immortalitatis insumento vestiri cupit, ut nudus; defendi se ab impugnatione invisibilium hostium supplicat, ut fragilitate carnis oppressus, & celestem sibi donari patriam desiderat, ut peregrinus.

2. Activa vita habet sollicitum cursum, contemplativa gadium sempiternum. In hac acquiritur regnum, in illa percipitur. Hæc facit pulsare bonorum operum, velut quibuldam manibus januam: illa vocat consummatos in patriam. In hac contemnitur mundus, in illa videtur Deus. Et ut multa præteream, quæ commemorare non valeo, in hac vita activa qui immundi spiritibus extiterint fortiores, in illa contemplativa, quæ summe beata est, remunerante (h) Deo sicut Angelis sanctis æquales, atque in æternum cum illo regnabunt in illa civitate superna felices. Itaque, quoniam de contemplativa vita in superioribus multa jam dicta sunt, & secundus liber ea, quæ de activa dicenda sunt, continebit; sufficiant ista quæ diximus ut consideremus, & reliqua, quæ de tertio capitulo usque ad finem libri hujus sequenti disputatione tractabimus. Videmus nunc, utrum is, cui Ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplativæ vitæ fieri particeps possit.

C A P U T X I I I.

Quod Sacerdotes sancti contemplativæ vitæ fieri particeps possint.

QUI diligenter ea quæ superius de vita contemplativa dicta sunt, considerat, & sufficienter instructus intelligit, quando & ubi possit ejus perfectio comprehendere; non dubitabit, Ecclesiæ principes vitæ contemplativæ posse, & debere fieri sectatores: quia live secundum opinionem quorundam nihil aliud

(a) Sic Mf. Colb. unus. Reliqui tam. Mff. quam editi, vel perceptionem.

(b) Mf. Colb. unus, in districtio.

(c) Mff. duo & Lugd. propter.

(d) Ita Mff. Reg. duo, & duo Colb. Alii cum editis, frenis.

(e) Mf. Cambr. plenus efficitur. Mf. Reg. efficitur: alia manu, afficitur.

(f) Mf. unus, honorum fructibus. Mf. alter, bonorum suorum fructibus.

(g) Mff. duo, semel fr.

(h) Mff. tres, Dominus fructus.

aliud sit vita contemplativa, quam rerum latentium futurarumque notitia, sive: (a) vacatio ab omnibus occupationibus mundi, sive divinarum studium litterarum, sive, quod his (b) probatur esse perfectius, ipsa visio (c) Dei; non video quid impedimenti sanctis sacerdotibus possit afferri, quominus ad hanc quatuor quae commemoravi, perveniant. Duo enim, primum & ultimum, id est, rerum latentium futurarumque notitia, & ipsa visio Dei, incomparabiliter praestantiora erunt in illa vita beata, quam in illa diversis erroribus implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quam ipsa Dei substantia plene ac perfecte videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus mundi, & divinarum studium litterarum, etiam hic possunt habere Pontifices; sed illi qui se ab omnibus implicamentis negotiorum secularium removers, non torpent otio, sed infusunt perfectionis suae negotio, & ab stultitia sapientiae secularis averfi, verbo Dei insatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt, caelestia sapiunt, terrena despiciunt, contradicentes sanæ doctrinae redarguunt, obediētes (d) insitunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiore, incumbunt (e), & tam suis quam omnium, qui (f) per eos erudiuntur, profectibus clari, hic quidem velut gustum quandam contemplativae vitae, quo ad eam ferventius provocentur, accipiunt; sed ibi jam in aeternum felices effecti, de ejus perfectione gaudent. Prinde (g) non instantur, quia hic omnium fidelium catholicorum honorantur ut capita: sed latantur potius, quia ibi Christi, qui est sacerdotum ac fidelium omnium caput, clariora membra futuri sunt.

2. (h) At si (quod abest) secularibus negotiis implicati, fundorum terminos sine termino cupiditatis extendant, ac se passim exquisita delitiis (i) dedant, quæ (k) animum corpusque debilitant: si gloriam non Christi, sed seum, decepti vulgi adolantis honoribus quærant: pliusque de se alienæ linguae, quam suæ conscientiae credant: si omne gaudium suum non in futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitae, sed in sua tantum dignitate constituent, (l) & dom tales esse dignes creduntur, amant, nunquam sibi duplicent, ac placentes sibi non sint de sua (m) correctione solliciti: quis non in-

telligat, tales, si in talibus perseverent, nec se ante finem vitae praesentis emendent, Contemplativae vitae participes esse non possent ad quam non perveniunt, nisi qui studuerint esse quod facti sunt: nec affectant (n) videri, sed esse quod sunt; non alienis laudibus, sed moribus suis eximii; nec solum de sua dignitate, sed potius de sacerdotalis vitae (o) nobilitate, conspici: qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitae contemplativae capaces, & gaudiorum caelestium coheredes.

CAPUT XIV.

Ubi locutus fere excusat, quod Ecclesiae magistros docere non audeat.

Ac ne (p) cuiquam meus sermo praesumptuosus appareat, si quales non esse vel esse debeant omnes sacerdotes (q) ostendat; non generaliter, sed de uno mihi video esse dicendum, & de te potissimum qui hoc mihi (r) (pace tua dixerim) temere delegasti periculosi sermonis officium. Nec incognita vobis, sed usitata debeo comprehendere, quæ solemus inter nos motua consulatione conferre. Quibus breviter declaratis, non puto quod relationem meam, (s) magis quam disputationem quicquam julle possit alicujus temeritatis arguere; quasi patres meos audeam docere, a quibus normam vivendi accipere sum paratus & discere.

CAPUT XV.

De negligentia sacerdotis, qui doctrina sua agendo contraria, personam non potest implere Doctoris.

Recolite ergo quanta & qualia, me audiente (t) atque probante, dicere soleatis de administratione pontificis, qui populi sibi commissi cura polihabita, ardentius bona praesentia desiderat, quam futura: & oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege sibi credito rationem pastoris passurum omnium (u) reddat, sua suorumque detrimenta non cogitat: quem non delinquentium peccata contristant, nec proficuum bona laesificant; sed de se tantum, plerumque autem nec de le omnino sollicitus, quid a suis boni malive geratur, ignorat: qui

A 4

non

(a) Edd. Duac. & Colon. *Vacatio*.
(b) Mf. Colb. *mon*, quod hic est.
(c) Mf. tres, *domus*, & sic paulo infra.
(d) Mf. duo, *insistent*.
(e) Sic Mf. omnes cum Lugd. at Editi, *illi qui tam suis*.
(f) Edit. Colon. *inter eos*. Mf. *intra paucos post praecedentes*.
(g) Editi, *prinde vero*.
(h) Edit. Lugd. *Et si*. Et paulo post Mf. *septem*, *implicati*, Editi, *implicati*.
(i) Mf. unus, *ledant*. Alter, *dent*. Alius, *edant*, Alius vero, *dentent*.
(j) Mf. duo Colb. *animam*.
(k) Sic Mf. quatuor, Reg. duo, & Colb. duo, cum Edit. Lugdun. quæ addit, *se*. Mf. duo alii, *talis se*, quales, &c. Editi vero Duac. & Colon. *neg-*

dam tales esse se, quales creduntur amare.
(l) Ita Mf. omnes cum Lugd. Duac. & Colon. *de sua solente & corrumpere*.
(m) Sic Mf. omnes cum Lugd. Duac. & Colon. *videri esse, quod non sunt*.
(n) Sic Mf. Colb. quatuor cum Lugdun. Duac. Colon. *nebulositate*.
(o) Mf. duo Colb. & Colon. *cuiquam*.
(p) Mf. Colb. *non*, *usendum*.
(q) Mf. unus, *at tua pace dixerim*.
(r) In Mf. Colb. uno & Regis duobus desunt haec, *magis quam disputationem*. Editi vero Lugd. cum duobus Colbert. Mf. *relationem magis, quam disputationem meam*, & postea Editi, *posset*.
(s) Edit. Duac. & Colon. *que probante*. Tum Mf. duo, *solentis*.
(t) Mf. Reg. unus, *reddat*.

non prædicat perseverantiam iustis, poenitentiam (a) pravis, contemptum mundi conversis, futuras poenas averis: qui non potest dicere contemptoribus admonitionis suæ, Futurum cogitare (b) iudicium, quod ipse forte non cogitat: amatoribus mundi; Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat: ambitionis: Ambitioni (c) finem imponite, si eum ambitio ruinosa præcipiat: ebriosi; (d) Ebrietatem cavete, si se mero usque ad alienationem mentis ingurgitat. Sumpervosus dapibus (e) crudus, non potest suis abinentiam laudare, quam calcit: vitio cupiditatis addictus, cupidis amorem non potest dissuadere pecunie: inimiciorum tenax, non audebit animos dissidentium sacerdotum tranquillitate componere: iulianum prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personæ potentis favore corrupit; nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despiciat; & quicquid boni non facit aut mali committit, nec (f) iubebit fieri, nec vetabit: quia necessariam (g) docendi auctoritatem contumacitate suæ actionis aut amittit, aut minuit.

CAPUT XVI.

Quale periculum maneant eos, qui Ecclesiam sibi credidam vel relinquere volunt, vel strenue gubernare continentur.

HÆC atque his similia memorantes (h); Episcopatus vos accepti pœniruit: qui, sicut administratores suam, si (i) probe administratur, illustrat; ita contemptorem suum condemnat. Denique volentes Ecclesiam vobis creditam, velut impares ei regendæ dimittere, atque in aliquam solitudinem (k) non tam studio quietis, quam ipsius officii vestri desperatione fecedere: nulla res alia vobis exegit in melius mutare consilium, nisi quod veriti estis periculum (l) majus incurere: quoniam si periculosum est navim inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam undis intumescens fluctuantem in tempestate relinquere? Ad quam sicut (m) satius est non ascendere, ita semel susceptam convenit fluctuantis pelagi prope formidine, ac spe perveniendi concepta, ducere. Quæ cum vobis comparatio placuisset, adjuvi: Et idcirco Ecclesia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, quæ diversis tentationum fluctibus in hac vita con-

tunditur, quæ diversis immundorum spirituum persecutionibus velut quibaldam procellosis fluctibus in diversa iactatur, quæ scandalorum cautibus vadofis illiditur, quæ (o) velut aggre arentæ gravantis cingitur, non relinquenda est, sed regenda; quæ sicut omnes quos vehit, perducit iaculones gubernatoris (o) vigilantia gubernata, ita non solum omnes quos habet, sed etiam ipsum gubernatorem perdet submeria fluctibus aut soluta.

CAPUT XVII.

Ubi anxium quod Ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, provocat, suggerendo quod eam melius reget exemplo.

HÆC atque (p) huiuscemodi me prosequente, pernoti graviter ingemuitis, vos in eam necessitatem fuisse perductos, quam nec implere aliquo studio, nec sine peccato relinquere valeritis: ac deinde, cum piis genitibus vestris, ea qua (q) vobis obstrictus sum cordis affectione compellis, orando vos (r) dixi posset perferre, quod non possitis docendo suggerere; plusque fideles catholicos bonis exemplis, quam luculentis verbis solere probere; eamque esse summam perfectæque doctrinam, quam conversatio spiritualis (s) ostendit, non quam inanis sermo iactaret; nec (t) a nobis in die iudicii verba querenda, sed opera, nec facile (u) persuadiri, esse possibile quod docet lingua, si a lingua vita distingat; illud autem (x) probari possibile, quod sine prædices, sine non prædices, faciendo confirmas, & imitari volentibus cum quadam delectatione ipsius possibilis (y) inculcas: vos mea suggestione paululum delectari, hoc protinus, si me non habet oblitio, retulitis.

CAPUT XVIII.

Quod parum valet exemplo agenda monstrare, nisi etiam quæ sunt credenda docendo sacerdos ostenderit.

ET jam si tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide consisteret, nec quid homo credidisset, sed quid egisset in die iudicii quæreretur, quis erit tanta arrogantia, qui Ecclesiasticæ doctrinæ (z) auctoritate neglecta, de sua sibi iustitia blandiatur? (aa) Cum non solum

(a) Mf. Colb. unus, *injustis*.
(b) Ed. Colon. *præiudicium*.
(c) Mf. quinque, *ambitioni jam suam ponite*.
(d) Mf. Camb. *ebrius*.
(e) Mf. Colb. unus, *gravidus*.
(f) Mf. Colb. unus, *nec iuber fieri, nec vetat*.
(g) Mf. Colb. unus, *dicendi*.
(h) Mf. Colb. duo, *Episcopatum vos accepistis*.
(i) Mf. unus, *providet*. Mf. alter, *si probe ministratur*.
(k) Mf. septem omittunt, *non*.
(l) Mf. unus, *magis*. Mf. tres, *magis incumbere*.
(m) Mf. unus, *sanctius est*. Mf. septem, *non accedite*.
(n) Mf. omnes, *quæ agere*.
(o) Mf. Colb. duo addunt, *hui*.

(p) Mf. tres, *atque his similia*.
(q) Mf. unus, *a vobis obstrictus sum*.
(r) Sic editi. At Mf. quinque amittunt vocem, *dicis*. Mf. alter, *orando vos posse perferre quod non possitis docendo suggererem*. Aliquis, *dicendo*. Alius, *non potestis*.
(s) Ita editi. At Mf. tres *ostendit*, non quam *iactaret*. Mf. duo, *iactaret*. Mf. unus, *iactaret*.
(t) Sic Edit. Lug. cum Mf. sex. Alii Edit. *a vobis*.
(u) Mf. quatuor, *persuadere*.
(x) Mf. quatuor, *probare*.
(y) Mf. unus, *indulgent*.
(z) Mf. tres Colb. *instruere*.
(aa) Mf. quinque, *et cum*. Mf. alter, *aut cum*.

a. Thuf.
b. Phil. 1.

solum secundum Apostolum, nos oporteat formam præbere fidelibus; sed etiam eos ipsos fideles, qui nobis divinitus (a) instituti commissi sunt, influere debeamus, de Patre, quomodo solus accipitur ingentis; de Filio, quomodo ex ipso fit genitus, de Spiritu sancto, quomodo ex Patre & Filio (b) procedens, nec ingentis possit dici, nec genitus: qualiter illa tria unum sint; & hoc unum non dividatur, sed distinguatur in tria: quemadmodum nec Pater, nec Spiritus sanctus, sed solus Filius de solo Patre ineffabiliter natus, hominem totum sine ulla mutatione substantiæ suæ suscepit; ac se Deum & hominem verum per virtutes, passionisque probaverit, comprehendere permiserit, occidi voluerit, tertia de resurrectione, (c) in cælis hominem de nobis assumptum sua virtute levaverit, suæ resurrectionis exemplo præsiterit in se spem feliciter resurgendi præstiterit; membra sua nos fecerit; non credentibus sibi, vel a se recedentibus supplicium comminatus sit, & adherentibus sibi regnum cælestis promiserit.

CAPUT XIX.

De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, intelligere, sed etiam bene operari pertineat.

HÆC (d) & alia, & sacerdos nosse debet, ut doceat, & populus credere, ut (e) quæ doceatur, intelligat; (f) dicente Apostolo, *Nisi credideritis, non intelligetis*. Unde datur intelligi, quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus exsistat: (g) nec qui intelligit, credat; fides qui credit, intelligat, & qui intelligit, bene agat: sicut alibi scriptum est, *Nolo intelligere, ut bene ageret*. Non dixit, Non porrit, sed *nolo intelligere*; ut nihil aliud nolle intelligere dictum, quam nolle credere noverimus; ac per hoc ut bene agat quis, intelligere studeat, & ut intelligat, credat. Sed quia idem Apostolus dicit; *Fides ex auditu; auditus autem (h) per verbum Dei*; debet doctor Ecclesie predicare, quod audiat crediturus: quia sine predicatione nullus erit auditus; eodem Apostolo (i) attestante atque dicente; *Quomodo audient sine predicante?* Si

ergo quilibet sine predicante non audit, sine auditu non credit, sine fide non intelligit, sine intellectu bene non agit; verbum (k) fidei predicandum est (l), ut audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perleveranter exerceat: quoniam (m) eum qui potest omni libere voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec sine operibus fides sola iustificat. Et ideo si corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio sit ad salutem; (n) qui non crediderit, non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem.

CAPUT XX.

Quod nihil prodest sacerdoti, etiam si bene vivat, si male viventem tacendo (o) non corrigat.

1. Quid vero dicit Apostolus, ut nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si is cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene vivendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sancte vivendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet; si quod prædicat fieri debere, non faciat; aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. (p) Si autem aliter egerit, nihil apud eos, qui ejus vitam novere, proficit: quia ad hoc est Ecclesie Dei præpositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo suæ conversationis instituat; sed etiam fidei aliter prædicando, (q) singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ poena maneat duros, quæ gloria obediētes, ostendat: (r) nullius salutem desperando contemnat: animas emendare noverit plangere, imitatus Apostolum; qui ait: *Ut lingam multos ex his qui ante peccaverunt, & non egerunt poenitentiam; & iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non uror?*

2. Quapropter sciens quis quibilibet divitiis ac potentibus (s) parcat, male viventibus autem faveat, eos perdat simul & (t) percat; & sancte vivere debet propter exemplum, & (u) docere propter suæ administrationis officium: certus quod ei nihil sua iustitia suffra-

(a) Mff. duo, *tuendi*, Mf. unus, *intuendi*. Mf. alter, *instruendi*. Mf. alius, *divino instituto commissi sunt*.

(b) Mf. unus, *si procedens, nec*.

(c) Sic Mff. tres Colb. Editi. in celo. Mf. alter, in cælis.

(d) Ita Mff. quinque. Editi, & alia.

(e) Mff. tres, *ut ea quæ docetur*.

(f) Mf. unus, *dicam de* (forte dicente) Prophe-
ta, vel prophetia.

(g) Mf. Reg. unus, *nec quia intelligis credas*,
sed *quia*.

(h) Mf. Colb. unus, *per verbum Christi*. Mff. duo,
per verbum. Alii cum Editis, *per Verbum Dei*, juxta
Græc. textum Apostoli.

(i) Editi, *constante*, Mf. unus, *testante*.

(k) Mf. tres, *verbum Dei*.

(l) Mf. unus, *non audiat & credat*.

(m) Hæc verba, cum qui potest uti libera volun-

tatis arbitrio, desiderantur in Edit. Lugd. Mff. duo,
potentes uti. Mf. alter, *potentius uti*.

(n) Mf. Camb. *quoniam qui*.

(o) Mf. Colb. unus, *non arguas*. Mff. duo Reg.
Sacerdotibus etiam bene vivant, & corrigant.

(p) Mf. septem, & Edit. Lugd. non habent hæc;
si autem aliter egerit in his deinde legitur, *proficiat*
non *proficiat*. Mf. unus, *proficiat*.

(q) Mff. Colb. duo, *singulis imitabilem se præ-*
bent, atque ante oculos.

(r) Mf. Reg. unus, *nullus salutem desperando*,
contemnat animas emendare noverit, sed plangat.

(s) Mff. Reg. duo, & Camb. cum Edit. Lugd.
quibilibet divitiis ac potentibus male viventibus
parcat aut faveat.

(t) Mf. Colb. unus, *ac potentibus*
parcat aut faveat.

(u) Mf. unus, *primas*.

(v) Mf. unus, & per docere.

suffragetur, de cujus manu anima pereuntis exitur. Quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas mauet, solus penas (a) sceleris sui dabit: ille autem, cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sancte vivat, & tamen perdit viuentes arguere aut erubescat, aut moriatur, cum omnibus, qui eo tacente perierint, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui ponendus est alieno peccato? Mentior, (b) nisi hoc Dominus per Ezechielem Prophetam sob ejusdem terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: *Et tu, filii hominis, speculationem dedi te domui Israel.* Nec hoc transeuntur debemus audire, quod sacerdotem speculatorem appellat: ut sicut speculatorem est, de loco editorii prospicere, & plus omnibus contemplari; ita sacerdos debet esse (c) propositi sublimitate celsior cunctis, ac majoris scientie habere gratiam, quia possit sub te viuentes instruere.

Ezech. 33.

ibidem.

3. Videamus jam quid divinus sermo (d) continet. *Audietis*, inquit, *ex ore meo sermonem, annuntiabis eis me*: ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina lectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod (e) praesumptione humani sensus invenierit. *Annuntiabis eis*, inquit, *ex me. Ex me; (f) non ex te mea verba loqueris.* Non est (g) quod ex eis, tamquam de tuis inferis. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed jam quid annuntiet, audiamus: *Si me dicente ad impium, lupie, morie morieris; (h) non fueris locutus, ut custodiat se impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem vero ejus de manu tua requiram.* Quod posuit expressius, (i) quid apertius potest dici? Si impio, inquit, locutus non fueris, ut ab impietate sua le custodiat, (k) & ille perierit, sanguinem ejus de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaveris, si eum non argueris, ut ab impietate sua converteratur, & vivat: & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacente, peccavit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam faxei peccatoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus a fide, qui sententiae istae non credat?

114. T. A.

CAPUT XXI.

Luxuosa descriptio (1) sacerdotis carnaliter viventis.

1. SED nos praesentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, & honores inquirimus, non ut meliores, sed ut ditiores;

nec ut sanctiores, sed ut honoratiores sumus (m) ceteris fessimus: nec gregem Domini, qui nobis pascendus, tuendique commissus est; sed nostras (n) voluptates, dominationem, divitias, & cetera blandimenta (o) carnaliter cogitamus, pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus; officii nostri vitamque laborem, appetimus dignitatem. Immandorum spirituum lascas a grege dilacerando non pellimus, (p) & quod eis remanserit, ipsi contumimus; quando peccantes divites, vel potentes, (q) non solum non arguimus, sed etiam venamus; ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducant: ac sic muneribus eorum, & obsequiis capri, imo per hac illis additi, loqui illis de peccato suo aut de futuro judicio formidamus. Et ideo minime superbiā nostram divinus sermo contudit; sed nosse auditis nihil unde proclivius admittit: quia praesentis vitae capti dulcedine, quae poena (r) negligentiae nostram maneat in aeternum, nolumus cogitare.

Ezech. 34. A. & 111.

2. In pastores ergo ista dicuntur, de quorum nobis inani appellatione blandimur: *Hec dicit Dominus: Vos pastores Israel, qui pascere semetipsos. Novae greges pascuntur a pastorebus? Lac comedebatis, & levis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascabatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis; & quod egrotum, non sanastis: quod (s) fractum erat, non alligastis; & quod abjectum, non reduxistis. Quod perierat, non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia: & dispersa sunt oves meae, eo quod non esset pastor, & facti sunt in devorationem omnium bestiarum agri.* Et paulo post: *Propterea pastores, audite verbum Domini: Vivo ego, dicit Dominus Deus (t): qui pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meae in devorationem omnium bestiarum agri; eo quod non esset pastor, neque enim quaesierunt pastores gregem meum: sed pascere pastores semetipsos, & gregem (u) meum non pascabant: Propterea, pastores, audite verbum Domini. Hec dicit Dominus: Ecce ego ipse super pastores: requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem meum, nec pastores amplius pascant semetipsos.*

114. V. A. & 111.

3. Quis ad haec non contremiscat? Quis ista sine intolerabili metu suae examinationis accipiat, nisi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed (x) quia omnia, quae Deus obsequari voluit, tam aperte possuit, & ita nominis sui

(a) Mf. Reg. duo suis sceleribus.
(b) Ita Mf. septem. cum Edit. Lugd. Duac. & Colon. si non.
(c) Ita Mf. omnes Editi autem, proposita.
(d) Mf. Colb. unus, etiamque, Alter, continuet.
(e) Mf. duo Colb. praesumptio.
(f) Mf. duo, non ex te verba loqueris. Mf. alter, loqueris eis.
(g) Editi, qui in eis. Mf. quoloqu, quid ex eis.
(h) Editi, si non fueris.
(i) Mf. quatuor, quid apertius dici? Editi, quid apertius potest dici?
(k) Mf. unus, ille quidem perit, sanguinem autem ejus.

(1) Mf. tres, carnaliter viventium sacerdotum.
(m) Mf. unus, ceteris praefere fessimus.
(n) Mf. quatuor cum Edit. Lugd. vanitates.
(o) Absq. vox carnaliter a Mf. nno.
(p) Mf. unus, sed quod.
(q) Mf. unus addit, conspicimus.
(r) Mf. ex Colb. unus, & Camb. urgentia non esse immutat.
(s) Mf. tres Colb. fractum est. Edit. Lugd. grand fractum non alligasti.
(t) Mf. duo non habent hic, quia.
(u) Absq. vox, meum, a Mf. lex.
(x) Mf. quatuor carent hac particula, quia.

CAPUT XXII.

fui auctoritate firmavit, ut ea (a) facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, (b) quam non intelligere vel non credere tam aperta, & divina fingamus: quando audimus; *Hec dicit Dominus*; quis futurum esse non credat, quod dicit (c) Dominus, nisi qui (d) Deo non credit? Quod autem dicit: *Peccatores*, illud *ve*, pro maledicto (e) poni, & pastorum nomine nos significari quis non intelligat, nisi qui (f) futura non cogitat? (g) Greges Domini pascendos pastores facti suscipimus; & nos ipsos pascimus, quando non gregum utilitati propiciamus, sed quid foveat & augeat nostras (h) voluptates, attendimus. Lac & lanas ovium Christi (i), oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam pascendorum gregum ac refectoriorum, a quibus perverlo ordine volumus pacisci, deponimus. Non sanamus spiritali consilio peccatis infirmum, non sacerdotali ope consolidamus (k), aut reficimus diversis tribulationibus fractum, non ad viam salutis revocamus (l) errantem, non requirimus sollicitudine pastoralis, venie desuperatione jam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, ut nobis in subiectos dominationem tyrannicam vindicemus; non ut assistitos contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more serviunt, defendamus.

4. Inde est quod (m) tam a potentibus hujus mundi, quam a nobis, quod pejus est, nonnulli graviter fatigati deperant, quos se de manu nostra Dominus requisitum terribiter comminatur, dicens: *Requiram oves meas de manu pastorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant.* Quod quid est aliud, quam pastores qui semetipsos, non gregem meum pascunt, sublimitate sine dignitatis expolierunt; & inter reprobus, quia honorem suum noluerunt custodire, projiciunt? Horum & his similiarum consideratio (n) perterritur; Timor & tremor, ceciderunt super me, & contexerunt me tenebrae, & dixi: *Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo, & requiescam?* Et hoc est totum propter quod imperitiae meae ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopatus mei deposita, elongare fugiens, & manere in solitudine, & ibi expectare Dominum, qui me saluare faceret a passilimitate mea, & ab ipsa intolerabili mihi sollicitudinum tempestate.

Quod secundum sermonem Prophetam, culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes vel admonitiones perversa voluntate contemnunt.

1. AD hanc ego (o) tunc: Sic, inquam, illa invidiosa quælibet passas, & in supplicationem Pontificum, vel certe ipsius pontificatus exaggeras: quasi (p) non ubi illa legisti, quibus rationabiliter permoveris, ibi & illa sint, quæ a vobis prætermittis, breviter in exaltationem officii sacerdotalis adtingam. Post illa verba, quibus negligentium sacerdotum finis ostenditur, de pontifice officium suum curante Propheta sic loquitur: *Si autem adduxerit te ad impium, ut a viis suis converteretur, non fuerit conversus a via sua; ipse impius in iniquitate sua movetur, & tu animam tuam liberasti.* Hic certe satis evidenter ostenditur quod sive proficiant, sive non proficiant auditores, tacere eis non debeat sacerdotes; nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi non (q) audiunt, vel audita contemnunt; sed si ab eis corrigendis abstant: quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorum, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa sine perditionis exiliunt, & Doctores suos quorum exempla simul ac verba despiciunt, involvere criminibus suis omnino non poterunt.

2. Quod idem Propheta evidenter alio loco prosequitur dicens: *Speculator (r) si viderit gladium venientem super terram, & ceciderit buccina, & annuntiet veris populo: audient autem, quisquis ille est, sonum buccine, non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum, sanguis ipsius super caput ejus erit: Sonum buccine audivit, & se non observavit, sanguis ejus in ipso erit. Si autem se custodierit, animam suam salvabit.* Hic autem quid agere debeat qui fungitur speculatoris officio, divinus sermo satis ostendit, scilicet ut quando viderit venientem gladium super terram (s), iram Dei scilicet super peccatores (t) operibus terrenis addictos, omnino non ræceat, atque eis quando innoxii iniquitatibus suis, (u) impendere divinæ indignationis interitum denuntiare non desinat; sed clare & publice arguat (quia hoc buccine nomen insinuat:) ut sic se a suis criminibus emendantes, supplicii future damnationis effugiant. Quod si corripientem, si iram futu-

(a) Mss. Camb. ea non.

(b) M. Camb. & nequaquam nos non intelligere tam aperta.

(c) Ita Mss. quatuor. Editi quis non futurum effectus.

(d) Mss. duo, Deus.

(e) Mss. duo, possit: M. unus, ponitur.

(f) Mss. quatuor, futurum.

(g) Ita Mss. omnes: at Editi, Gregem Domini pascendum pastores facti suscipimus.

(h) Mss. quatuor, voluntates.

(i) M. Camb. videlicet oblationes quotidianas ac decimas.

(j) Sic Mss. quinque. Editi, atque reficimus.

(k) Mss. tres, erronum.

(l) M. Camb. non tam.

(n) Sic Edit. Lugd. cum Mss. quinque. Alii vero, Deac. & Colon. *perterritus Prophetam, Timor & tremor, inquit, ceciderunt super me, & contexerunt me peccatorum meorum tenebrae.* Mss. duo ex his, *venient super me.*

(o) M. Reg. unus, tremor.

(p) M. Reg. unus, non ubi illa que hic legisti, quibus, &c. M. Colb. unus, irrationabiliter: sed minus bene.

(q) Mss. tres, audiant, contemnunt... abstant.

(r) Mss. sex, cum viderit.

(s) Ita Ed. Lug. & Mss. quatuor. Ed. Deac. & Colon. *hoc est iram Dei.*

(t) M. unus, terrenis actibus addictos.

(u) M. unus, imminere.

furam, quæ contemptoribus (a) jam imminet, nunciantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit: & sacerdos qui eis peccata sua non tacuit, poenæ, quæ eos expectat, participes esse non poterit.

CAPUT XXIII.

Quod sacerdotes etiam qui aliter possunt, tam simpliciter docere debeant, ut omnes eos docentes intelligant.

NEC vero se per imperitiam Pontifex excusabit, quali propterea docere non valet, quod ei sufficiens & luculentus sermo non suppetat: quando nulla alia sacerdotis doctrina debet esse quam vita; satique auditores possint proficere, si a doctoribus suis quod vident spiritualiter fieri, hoc sibi etiam simpliciter audiant prædicari, dicente Apolo: *Et si imperitus sermone, sed non scientia.* Unde datur intelligi, quod non se debeat Ecclesie doctor de accurati sermonis ostensione iactare, ne videatur (b) Ecclesiam Dei non velle edificare, sed magis se quantæ sit eruditionis ostendere. Non igitur in verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat: non vocibus delectetur populi adclamantis sibi, sed sitibus; nec plausum a populo studeat expectare, sed gemitum. Hoc specialiter Doctor Ecclesiasticus elaboret, quo fiant qui audiant eum, sanis disputationibus meliores, non (c) vana attentione fautores. Lacrymas quas vult a suis auditoribus fundi, ipse primitus fundat, & sic eos compunctione sui cordis accendat. Tam simplex & apertus; etiam minus Latine, disciplinatus tamen, & gravis sermo debet esse pontificis: ut ab intelligentia sui (d) nullo, quamvis imperito, excludat: sed in omnium audientium (e) pectus quamquam delectatione descendat.

CAPUT XXIV.

Quid intersit inter doctores, qui Ecclesiam simpliciter docentes adificant, & eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus iactant.

DEnique alia est ratio declamatorum, & alia debet esse doctorum. Illi elucubratæ declamationis pompam totis facundie suæ viribus concupiscunt: illi sobrio usitatoque sermone Christi gloriam querunt. Illi rebus inanibus pretiosa verborum induunt ornamenta: illi veracibus sententiis ornant, & (f) commendant verba simplicita. Illi affectant suorum sensuum

deformitatem tamquam velamine quodam phalerati sermonis abscondere: illi eloquiorum suorum rusticitatem student pretiosis sensibus venustare. Illi totam laudem suam in favore vulgi, illi in virtute Dei constituent. Illi planissimè dicunt, & nihil auditoribus suis declamando (g) proficiunt: illi usitatis sermonibus docent, & imitatores suos insitunt: quia^a rationem suam nulla fucatæ compositionis (h) affectione corrumpunt.

^a f. rationem.

CAPUT XXV.

Quales esse debeant sacerdotes, qui volunt fieri vita contemplativæ participes.

QUocirca, si sacerdotes sancti (non quales illi sunt, quos, iudicandos atque damnandos, comminatio divina pronuntiat; sed quales Apostolica doctrina commendat) multos (i) ad Deum sancte vivendo & prædicando convertant: si nihil (k) ex imperio, sed omnia humiliter agant, ac se communis eis quibus sunt præpositi, studio sanctæ dilectionis exhibeant: si infirmitates carnaliter viventium fratrum modo verborum salubrium medicaminibus curent, modo quas incurabiles iudicant, patientiæ virtute sustineant: si moribus ac prædicationibus suis non sumant, sed Christi gloriam quærant: nec verba ac facta sua in (l) pretium favoris conciliandi miserabiliter perdat; sed quicquid sibi sacerdotatiler viventibus atque docentibus honoris impenditur, Deo semper ascribant: si non insistent officiis occupationum salutaribus, sed graveotur; nec honorari se, sed onerari faventium sibi laudibus credant: si consolentur afflictos, pascant egros, vestiant nudos, redimant captivos, suscipiant peregrinos: si errantibus viam salutis ostendant, (m) desperatis spem veniæ consequendæ promittant; currentes (n) impellant, remorantes accendant, & quicquid ad officium suum pertinet, constanter exerceant: quis sic erit alienus a fide, ut dubitet tales contemplativæ (o) virtutis esse participes, quorum exemplo simul ac verbo plures sunt regnorum caelestium coheredes?

2. Illi sunt ministri verbi, (p) adiutores Dei, oraculum Spiritus sancti. Per tales Deus placatur populo, populus (q) instruitur Deo. Illi sunt Apostolorum Domini successores, qui Ecclesias, quas illi (r) editis mirabilibus fundaverunt, mirabiliter apostolicis præditi virtutibus regunt: qui fidem catholicam aut disputatilibus, aut si ita necessitas poscat, membrorum suorum laceratione defendunt, pro qua totis (s) viribus retinenda, amissis facultatibus suis, etiam mori parati sunt. Fidelium catholicorum

(a) Deest jam in Mss. quinque.
(b) Mss. duo, non aspicere Ecclesiam velle.
(c) Mss. Colb. unus, vane attentionis.
(d) Mss. Colb. unus, aular quatuor imperitus exelatur.
(e) Mss. unus, peccata.
(f) Edit. Lugd. sola, commodant.
(g) Mss. duo, & Edit. Lugd. præcipiant.
(h) Mss. tres, affectiones.
(i) Mss. tres, ad Dominum.

(k) Mss. tres carent partic. ex.
(l) Mss. Camb. pretio.
(m) Mss. unus, desperantibus.
(n) Mss. unus, impediunt.
(o) Mss. duo, velle.
(p) Ita Mss. cum Edit. Lug. & Duac. Colon. vero, auditores Dei.
(q) Mss. Colb. unus, populi instruantur.
(r) Mss. Camb. iudicis.
(s) Mss. sex, & Edit. Lug. visceribus.

licorum virtutibus crescunt, qui per eos Deo auctore, proficiunt; & Deo suo inseparabiliter adhaerentes, in quo sibi credunt solida ac permanens bona reposita, mundi hujus gaudia fugitiva fallidiunt. Haftenus super tribus capitulis sermonem (a) laciniosae disputationis prolixitate produximus: in quo, quae esset vitae contemplativae proprietas, quae differentia ipsius & activae, & qualiter contemplativae (b) vir-

tutis sacerdotes (c) fieri participes possint, sufficienter, ut opinor, ostendimus. Ideoque huius tandem libro terminum dantes, in secundo volumine alia tria capitula, Deo conatui nostrum velleis orationibus, adjuvante, tractabimus; ut in tertio libro de reliquis quatuor, quibus virtutum atque virtutum discutienda continetur ratio, differamus.

(a) Ml. Camb. *latuisse*.

(b) In Ml. uno *deest virtutis*. In alio habetur,

Contemplativa vita.

(c) Ml. unus, *participes esse possint*.

P R Æ F A T I O

L I B R I S E C U N D I.

1. **S**UPERIORI libro rationem Contemplativæ vitæ (a) complexus, pro viribus quas Dominus donare dignabatur, de actuali vita, sicut promissi, disputare constitui. Quapropter (b) sicut in præfatione primi voluminis feci, hic quoque officii mei (c) necessitati paucis aperio: quia si potuissem sine obedientiæ nova, quod jubebatis abnuere, nunquam me propriæ voluntatis impulsu committerem obrectatorum, malevolo (d) dente carpendum; qui nolentes advertere quam invitus hæc scribenda suscepim, totum quod est vestræ iussionis, applicaturi sunt (e) forte vitio vanitatis: maxime si de rebus talibus locutus, quibus Ecclesiasticorum pene omnium conversatio tremenda describitur, aliquid tale posuerim, quod seculariter viventium mentes offendant: & (f) dum in descriptione Ecclesiasticæ vitæ mores suos (g) neciri magis, quam emendari volunt) viderint publicari; in me tamquam suorum actuum proditorem, carnaliter commoti deserviant, atque ea quæ fuerint, dominante Deo, prolata, etsi rationabiliter dicta dijudicent, a me tamen dici non debuisse contendant: sique aut materiam disputationis, aut personam disputantis irrideant. Sed quoniam sana mens incomparabiliter amplius obedientiæ fructum debet appetere, quam vitare injulæ obrectationis opprobrium; (h) levius credidi me gravi reprehendentium dicta mea iudicio, quam pertinacis inobedientiæ subiacere periculo. Proinde secutus, (i) quod vos mihi perficendi facultatem precibus impetretis a Domino, qui iussistis ut loquerer, & præsumptionem meam apud eos qui me iudicaturi sunt, excusetis; opus susceptum (k) vobis orantibus adjuvandum exspectam.

2. Sed priusquam membratim singula quæ proposuisti absolvam, universaliter de ipsa re, quæ in hoc libello tractanda est, pauca mihi video esse dicenda: quibus evidenter appareat, quæ ratione mihi succenseri posse prælatum sim, ab eis qui magis quis dicat, quam quid dicar adrendunt; nec rationem dictorum, sed digni-

tatem dicentium (!) prava examinatione discutunt; & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque (m) sibi falsidum; peritiores aliquid doctrinæ, etiam quod scire cupiunt, ignorare, quam a persona inferiore cognoscere: cum veritas unicumque claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo; nec aliquorum debeat credi, sed omnium, quæ per se (n) tanta & talis est, ut non tunc sit magna, si eam magni docuerint; sed potius ipsa magnos faciat eos, a quibus doceri, vel (o) dici poterit. Voluitis itaque vobis proprietatem vitæ actualis exponi, ut vos cum vestris sciendum ipsam vixisse semper, & vivere probaretis; non qualiter vobis esset vivendum, (p) meis disputationibus disceretis. Siquidem conversatio religiosa actualis est vita, quæ docet, quomodo præpositi sub se regant viventes, & diligant; ac non minus de eorum, quam de sua salute solliciti, quod eis expedire sciunt, paternam cura provideant: & qualiter præposito suo subiecti, tanquam capri membra deserviant, ac præcepta ejus velut imperium Dei summo amore custodiant; hoc esse sanctum, hoc sibi salubre & necessarium iudicantes, quod rectori suo placerit; non quod eis in perniciem sui arrogantia mentis vitiosæ distaverit. Idcirco obedientiæ ac patientiæ virtute fundati majorum suorum non discutunt constituta, sed faciunt; & quando rigor exigat disciplinæ, ut (q) severiter arguantur, acceptam correptionem magnanimiter ferunt; nec motibus eorum a quibus fuerint oburgati, sed suis negligentis, quod cassigantur, adscribunt. Cives quoque suos plebeios & nobiles, divites ac potentes, qualiter tractare & regere debeant sacerdotes, hujus libelli series continet. Quæ ego, sicut sæpe jam dixi, scribere non audeam si vobis negare aliquid (r) potuissem. Sed jam capita ipsa differenda ponamus. Quæsitum igitur utrum quænam sint divina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeat ecclesiastica severitate coargui.

(a) Mf. Camb. complexus sum, nunc pro viribus.

(b) Mf. fex, quod in.

(c) Mf. fex, necessitate.

(d) Mf. Colb. unus, malevolus denti.

(e) Mf. Colb. unus, omittit, forte.

(f) Mf. quinque, Et cum.

(g) Mf. quatuor, nescire magis quam emendare.

(h) Sic Mf. Reg. unus. Lugd. vero cum Mf. alio Reg. levius me credidi gravi reprehendentium dictis, meo iudicio. Duac. & Colon. cum a. Colb. Mf. levius me credidi gravi reprehendentium dicta mea iudicio. Camb. autem, gravi reprehendentium di-

Ha meo iudicio.

(i) Mf. Camb. secutus sum ..., ut opus suscep-

ptum.

(j) Mf. unus, vestris orationibus adjuvantibus.

(k) Mf. ex Colb. unus, pravo examine.

(l) Mf. unus non habet, fidi.

(m) Mf. quinque, talis ac tanta est.

(n) S'c Mf. fex, editi dici.

(o) Edit. Lugd. in eis.

(p) Ita Mf. Colb. tres. Editi. severitate. Mf.

tres, severi acriter.

(r) Mf. unus, possem.

CAPITA LIBRI SECUNDI.

CAPUT PRIMUM.

QUOD pro diversitate peccantium, alii portandi sunt, alii castigandi.

CAPUT II.

De laude sanctorum sacerdotum.

CAPUT III.

De testimoniis apostolicis, vel de expositione eorum.

CAPUT IV.

Objectione, quare sacerdotes sancti, quorum cura est perditæ revocare arguere, simulatores religionis æquanimitè ferant.

CAPUT V.

Responsio, ubi ostenditur, quibus exigentibus causis quorundam infirmitas blande tractetur.

CAPUT VI.

Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitant.

CAPUT VII.

Quantum remedium habeat confessio peccatorum, & quale mereatur occultatio dolosa supplicium.

CAPUT VIII.

Quod inique, & non simpliciter arguentes, vani sunt, ac divino iudicio condemnandi.

CAPUT IX.

Quod sacerdotes nihil proprii habere debeant, & Ecclesia facultates quasi communes, utpote Deo rationem reddituri, suscipiant.

CAPUT X.

Cum quo damno anima sua ab Ecclesia, qua pauperes pascit, accipiant illi qui sibi de suo sufficiunt.

CAPUT XI.

Qui sunt, qui etiam cum profectu anima sua opibus sustentantur Ecclesie.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmis non potest sua contemnere.

CAPUT XIII.

Qua sint gaudia vera, vel vera divitiæ, & (a)

quid impedimenti essent bona presentia amatoribus futurorum.

CAPUT XIV.

Qualiter intelligatur, quod dicit Apostolus, Qui in sacro operantur, quæ de sacro sunt edunt.

CAPUT XV.

De cupiditate, qualiter eis quos semel invasisset dominetur.

CAPUT XVI.

Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.

CAPUT XVII.

Quod nihil proficiant, qui abstinenter a cibis, viris serviunt; nec proficiunt illis facultates abjicere, qui suas faciunt voluntates.

CAPUT XVIII.

Quanta bona primus homo, abstinentia bonum negligendo perdidit.

CAPUT XIX.

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo iudicante, secuta sunt.

CAPUT XX.

Quod omnia bona, quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparetur (b) recipimus.

CAPUT XXI.

Qualiter vivere debeant, qui Christum imitari desiderant.

CAPUT XXII.

(c) Quæ temperantia uti debeant, qui a voluptate delictabili, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atque a vini immoderato usu capiunt abstinere.

CAPUT XXIII.

Quod utentes carnibus concupiscentia carnum polluat, non natura.

CAPUT XXIV.

Quam utile sit jejuniis vel abstinentiis, advenientium charitatem plerumque (d) præferre.

JU.

(a) Mss. tres, quod impedimentum.

(*) M. Camb. recipimus.

(c) Editi. Quali.

(d) M. Camb. præferri.

JULIANI POMERII

D E

VITA CONTEMPLATIVA

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quod pro diversitate peccantium alii portandi sunt, alii castigandi.

1. **S**I una omnes aggritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab invicem discrepant, aut (a) sustineri omnes necesse esset, aut argui. Nunc vero, propterea alii portandi sunt, alii castigandi, quia pro diversitate peccantium, modus quoque diversus est (b) praeceptorum. Ex utroque (c) ita peccatis dissimilia sunt adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata. Plerosque enim peccandi consuetudo delectat, alios ad peccandum occasio alienius lucri temporalis invitat, fragilitas nonnullis inclinat, quosdam ignorantia boni facit nescire quod peccant, & impedit (d) mali dulcedo, ne correpti aliquando sapiant, quod ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus consentiunt, decolorant. Illos etiam permitto, qui cupientes adipisci quod diligunt, vel resurgentes pati quod metuunt, aut fidem catholicam produnt (e), aut mendacio prestantiam veritatis adducunt. (f) Illud vero dico: Quis nesciat (g), aliter homines cogitatione subita, aliter definitione delinquere, aliter sermone, aliter opere, aliter necessitate, aliter (h) voluntate peccare?

2. Cum igitur tam multiplicibus, ac multum ab invicem (i) distantibus modis homines peccent, quis non intelligat uno modo eis non posse utique mederi quorum tam diversi sunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei praecepta contemnit, aut faciendo quod (k) vetuit, aut non faciendo quod iussit: sed (l) quomodo non solum ex illis causis quas commemoravi, sed etiam ex aliis quas

non commemoravi, in praeceptis suis eum contemnunt, qui ejus praecepta non faciunt; sic debent omnes modo docendo, modo exhortando, modo sustinendo, modo increpando (m) curari, ut sub ope Christi (n) nullis salus in hac vita debeat desperari. Jam nunc si satis apparuit quod divina praecepta calcantes non solum portandi sunt, sed etiam castigandi; a quibus id fiat, qui, vel quo ordine, & quamdiu curandi sint qui curantur, adjuvantibus me (o) meritis & orationibus vestris, deo declarare.

CAPUT II.

De laude sanctorum sacerdotum.

1. **A**C ne fidem meus sermo velut humana conjectura non habeat, effectumque, dum et parum creditor, perdat; ea quae, adjuvante Domino, demonstrare conatus sum, vera esse divinis testimoniis conabor ostendere: si prius pauca de laude veterum sacerdotum, qui sunt Ecclesiarum magistri, protulero. Ipsi enim proprie animarum curandam sollicitudo commissa est: qui pondus populi sibi commissi (p) utiliter sustinentes, pro peccatis omnium velut pro suis instigabiliter supplicant Deo, ac velut quidam Aaron incensum contriti cordis, & humiliati spiritus offerentes, (q) quo placatur Deus, avertunt iram futurae animadversionis a populo; qui per Dei gratiam sunt divinae voluntatis indices, Ecclesiarum Christi post Apostolos fundatores, (r) fideles populi duces, veritatis assertores, prae doctrinae hostes, omnibus bonis amabiles, & male sibi consensu etiam ipso visu terribiles, vindices oppressorum, patres in fide catholica regeneratorum, praedicatores caelestium, (s) primi (t) phalanges invisi-

End. 10.

Rev. 14. 2.

Num. 16.

46.

2^a prima.

(a) Mf. Colb. unus, *sustineri omnes necesse esset aut argui.*

(b) Mff. Colb. tres, & Reg. unus, *praeceptorum.* Mf. alter Reg. *pariterium.*

(c) Mf. Colb. unus, *ita peccatis dissimilibus dissimilia adhibenda sunt remedia.*

(d) Mf. unus *mala dolere.*

(e) Editi praezter Lugd. de mendacio. Mf. Colb. unus, *aut mendacium praefertur veritati.*

(f) Editi Lugd. cum Mff. quinque, *illud dico.* Mf. unus, *illud quidem.* Mf. alter, *ad hoc illud dico.*

(g) Mf. Colb. unus, *aliter hominis cogitationes superbia, aliter, &c.*

(h) Mf. Colb. unus, *voluptate.*

(i) Mf. unus *discriminibus.*

(k) Mf. unus, *quod vetuit, aut non faciendo quod iubet.*

(l) Mf. omnes, *quoniam*, & paulo post. Mff. tres *Domini contemnunt.*

(m) Mff. duo Repli cum Editis, *curat.* Mf. Colb. quatuor & Camb. *curari.*

(n) Mf. Colb. unus, *nullus malus in hac vita,* &c. Mf. Reg. unus, *nullus salus debeat desperari.*

(o) Hec *meritis* &, abjuncta a Mff. omnibus.

(p) Mf. sex, *utiliter sustinentes.*

(q) Mf. Camb. quo placatur Deus, *avertit.* Mf. Reg. unus, *quo placatur Deus, avertit iram futurae animadversionis.* Mf. Reg. alter, *quo placatur avertit iram futurae animadversionis.*

(r) Mf. Reg. unus, *fideles veritatis assertores, omnium vocibus intermedus.*

(s) Mff. tres juxta veterum codicum lectionem, *primi praedicatores, seu praedicatorum.* Mf. Colb. unus, *primi praefertes.*

Invisibilem prælatorum, exempla bonorum operum, documenta virtutum, & (a) forma fidei. Ipsi sunt (b) Ecclesie decus, in quibus amplius fulget Ecclesia: ipsi columæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis, innititur omnis multitudo credentium: ipsi sanæ civitatis æternæ, per quos omnes qui credunt (c) in Christum, ingrediuntur ad Christum: ipsi janitores, quibus claves dæte sunt regni cælorum: ipsi etiam dispensatores regie domus, quorum arbitrio in sala regis æterni dividuntur gradus, & officia singulorum.

2. Hi sunt qui non ambiendo, sed spiritus aliter vivendo sacerdotium meruerunt: quique non favoris humani suffragio, sed divino munere sublimati, nihil sibi de (d) præstantia sui principatus applaudunt: quos non (e) inflat honor acceptus, sed exercet labor impositus: (f) qui non excellentiam (g) suam cogitant proveci, sed faciem; nec gloriantur de officii dignitate, sed sudant potius consilii sub onere. T. les divina Scriptura speculatores appellat, qui speculatur actus omnium, & qualiter unusquisque cum suis in domo, qualiter in civitate cum civibus vivat, intentione religiosæ curiositatis explorant: quos bonos probaverint, honorando confirmant, quos deprehenderit vitiosos, arguentes emendant; aut si emendari noluerint, æquanimiter portant, habituri uberrimum fructum, aut de sua dilictione, si correpti proferant; aut de sua patientia, etiam si illi quos sustinent, emendari noluerint.

CAPUT III.

De testimoniis apostolicis, & expositione eorum.

1. SED jam divina testimonia, sicut promissimus, proferamus. In Actibus Apostolorum Paulus Apostolus sacerdotibus dicit: *Ece ego fero, quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulevi predicans (h) regnum Jesu Christi. Ideoque contestor vos hostiam die, quia mundus sum ab unum sanguine. Non enim subterfugi, quominus annuncierem vobis omne consilium Dei. Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam (i) acquisivit sanguine suo. Regnum Dei, inquit, inter vos ambolans predicavi, ut me viliorem ab omnium perditione fieret.* 3. Profer. Tom. II.

varem, qui verbo doctrinæ salutaris audio, nihil (k) promovetur ad salutem. Regnum Dei prædicat, qui de vita futura que non habet finem; de contemplatione divina, que non habet falsidiosam fatietatem; de sanctorum beatitudine, que non habet deflectionem; de angelorum similitudine consequenda prædicare non cessat: ita ut (l) si ad hæc ineffabilia bona qui audiunt, provocati noluerint, absolutus sit ille qui eis prædicando non tacuit.

2. Quod autem locutus adjungit: *Non enim subterfugi quominus annuncierem vobis omne consilium Dei*: quid aliud facit intelligi, nisi ut Ecclesiasticus doctor dispositionem Dei (quod consilium Dei vocat Apostolus) eis quos docet aperiat? Aperit ergo dispositionis divinæ consilium quando docet ut patres pietatem filiis suis impendendo, eam mereantur a Domino, qui est omnium Pater, (m) ut filii honorem debitum (n) patribus suis exhibeant, non exheredationis metu deterriti, sed futuræ remunerationis desiderio provocati: quia præceptum (o) Domini tam patres filios diligendo, quam filii honorificentiam suis exhibendo patribus complent, qui utrumque iussit ut fieret: (p) docet ut mariti fidem conjugalis thori suis uxoriis servent; (q) ut uxores maritos suos non studio formæ leocinantis adhibito, aut accusatione velum diversarum, sed gravitate morum desolent, & operum sanctitate; ut domini servos velut eorum in Christo conservi misericorditer tractent, & servi domini ita ex corde deserviant, ut voluntatem non solum dominorum suorum, sed etiam Dei hoc ipsum jubentis, efficiant; ut inter se cives cum civibus, cum amicis amici, cum parentibus parentes veram concordiam teneant; ut in nullo negotio alter alterum callida fraude decipiat, (r) aut ne in communi contractu fidem, quam sibi servari aliquis cupit, ipse corruptat.

3. His (s) & talibus & sacerdos annuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei consilium, sine quo non pervenitur ad regnum; in quo (t) solo executores divini consilii, participes, Deo autore, futuri sunt æternum præmium. Deinde quod dicit Apostolus: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam (u) acquisivit sanguine suo*; quis non videat quod tunc sibi sacerdotes attendunt, quando sancte vivendo, ac voluntatem (x) Domini fiducialiter prædicando, Ecclesie Dei propiciunt; ut eis jam grave non sit, infirmos Ecclesie

- (a) Mf. duo Colb. forma vite.
(b) Mf. Camb. docet Ecclesie.
(c) Mf. sex cum Lngd. non habent, in Christo.
(d) Mf. Colb. duo, de personis.
(e) Ita Mf. Reg. duo. Alii vero cum Editis, in famam.
(f) Mf. Colb. tres, quia non.
(g) Mf. Colb. unus, sui capientis proventus.
(h) Mf. Colb. unus, Jesum Christum.
(i) Mf. sex, acquisivit sibi.
(j) Mf. duo, promeruit.
(k) Mf. unus, si hæc ineffabilia, tum paucis improprie, Mf. quatuor, prædicanda non tacuit.
(l) Ita Mf. septem cum Edit. Lugd. in alius vo-

ro hic inferuntur ista. *Aperit divinæ consilium pietatis, cum docet.*

- (n) Mf. Colb. unus, parentibus.
(o) Mf. septem, Dei, quorum unus post pascha habet, suos exhibendo parentibus.
(p) Editio Lovaniensis anni 1565. Duac. & Colb. hic & post quatuor lineas addit, Docet; quam vocem omittunt. Mf. omnes cum Lugd.
(q) Mf. duo, & uxores.
(r) Mf. quatuor: ut ut.
(s) Mf. unus, Hec & talia sacerdos.
(t) Mf. duo, soli excusatores.
(u) Mf. quatuor, acquisivit sibi sanguine suo.
(x) Mf. septem, Dei.

clarez sustinere, pro quibus redimendis se dignatus est mortis vitæ auctor offerre? Sed & ipsi qui docentur, ut sapiant; qui increpantur, ut saltem obijugati proficiant; qui suscitantur, ut de suis aliquando criminibus erubescant, & gaudium suis doctoribus, quorum patientia blande tractantur, (a) de militie lux correctionis exhibent; & ipsi, inquam, libenter audiant, quid eis apostolico ore (b) divinus sermo præcipiat: *Obedite, inquit, præpositis vestris & subiecti estote eis. Ipsi enim persequuntur, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ut cum gaudiis hoc faciant & non gementes; hoc enim (c) expedit vobis.*

Hebr. x. 3.
27.

Idem.

Idem.

4. Ergo doctoribus suis debent obedire qui audiunt, atque eis cum reverentia esse subiecti. Quod faciunt illi, qui castigati libenter accipiunt, nec increpationes contradicunt. Quod vero ait: *Ipsi enim persequuntur, quasi rationem reddituri pro animabus vestris; sacerdotalem curam pro populo sibi commisso facis ostendit, qui tam in suis actibus, quam in prædicationibus vigilantes, solliciti hostis antiqui rimantur insidias, ne quem, velut dormiente pastorem, lupus (d) diabolus astuta fraude subripiat, & in damnum pastoris abreptum, seculum utque ad supplicia sempiterna perducatur.* Verum quia ex his qui arguuntur, aliqui se obediunt emendant, aliqui in sua perveritate perdurant, ideo de sacerdotibus ait: *Ut cum gaudiis hoc faciant, & non gementes.* Cum gaudia sacerdotes (e) arguunt, quando correpti proficiunt; & tristes hoc faciunt, quando se nihil proficere in suis contemptoribus ingemiscunt: ac sic hoc dicit illis expedire, ut cum gaudium, non gementes eos increpent sacerdotes, qui doctores suos sua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento sui profectus accumulantes.

CAPUT IV.

OBJECTIO: *Quare sacerdotes sancti, quorum cura est perdere videntes arguere, simulatores religionis aequanimitate ferant.*

1. **N** Eodem sermonem de sacerdotibus sanctis, unde plura dicere conabar, impleveram, cum ecce ad me quidam de nostris ingressus, quid discerem (f) curiosus interrogat. Cui cum recitati fuissent: Omnes, inquit, Episcopos tales esse debere, quales tuus sermo descripsit, & nunc esse plures apud nos plenos sacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicasti, dubium non est; sed cum ad eorum

probetur officium pertinere, ut iniquos sacerdotali auctoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes sanæ doctrinæ redarguant; (g) quid est quod non in omnes hæc eorum cura porrigitur; cur non & alios simili auctoritate castigant? Illos dico, qui velut conversi, ex pristinis moribus nihil abiiciunt, non recte mutati, sed velles, nec acti, sed habito.

2. Ili sunt, qui sermones tantum, non opere, sæculo remanente contenti seculariter vivunt, & via sua insani professione vitæ melioris abscondunt, ac religionis imaginariæ nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute suscipiunt: prædicant magna, nec faciunt; accusant vitia, nec depouunt: publice sibi displicere simulant, quod occulte committunt: magni student videri, non fieri: (h) laudant eos, quorum cupiunt prædicatione laudari: jejunant, ut vultus sui pallorem perniciosis laudibus vendant. Ad reprehendendos alios prompti, se non patiuntur a quibuslibet vel (i) leviter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, & in animo iracundie virus abscondunt, ad nocendum parati, cum nocendi tempus invenerint: suorum actuum negligentes, sunt aliorum procaci libertate censores. Impudentes se assuunt virginibus sacris ac viduis, quibus tanto (k) ingluviuntur affectu, ut facilius ab Ecclesie (quod dictu quoque nefas est) quam ab eorum communione discedant. Qui etsi cum illis forte non (l) peccant, tamen male suspitionis de se præbendo materiam, vitam suam maculis sinistræ opinionis infamant.

3. Taceo de illis, qui undante (m) lapsu boni corporis motu, defluentibus in talos velimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantibus, animorum dissolutionem vestigiis sinuosa mobilitate nutantibus produunt. Illos quis ferat, qui (n) adumbratæ prætextantes honestatis imaginem, ad hoc papillosum, ac viduarum caulis, velut tomas simulata pietate suscipiunt, ut earum facultates suis adjiciant, & divites ex pauperibus facti, vel ex divitiis ditiores, tenuem censum (o) per nefas accumulantes: ut cum fuerint exundante patrimonio sumptuosiores eff-cti, numquam (p) materia voluptatis gulæ suæ deficiat? Hos igitur tales quare non argunt, qui arguendi potestatem divinitus acceperunt? (q) Non veniant, ne forte cum tam flagitiose viventibus parcant, videantur probare quæ faciunt? Quid quod eos etiam ad officium clericatus admittunt, & (proh nefas) quasi parum sit quod tales dissimulata severitate non increpent, inasper & horroant?

CA-

(a) Ita Mss. omnes. Editi vero, de utilitate sua profectu.

(b) Mss. unus, Spiritus sanctus, id est, divinus sermo.

(c) In Mss. uno, corrigitur non expedit, juxta textum Apostoli.

(d) Mss. Colb. unus, lupus, id est, diabolus.

(e) Mss. unus addit, sancti.

(f) Mss. Colb. duo, curiosus.

(g) Mss. Colb. unus, quare non ad omnes hæc rationem correctionis porrigitur.

(h) Mss. unus, laudantes.

(i) Edit. Lugd. leniter.

(k) Mss. quatuor, agglutinantur.

(l) Mss. tres, non peccant.

(m) Mss. quatuor, lapsu boni.

(n) Hæc quatuor voces, adumbratæ prætextantes honestatis imaginem, abest a Mss. Cambronensi.

(o) Mss. quatuor, probi usque.

(p) Mss. Colb. unus, materia voluptatis gulæ suæ deficiat. Colb. alter, materia voluptatis oculis suæ deficiat.

(q) Mss. Colb. unus, nec videntur... approbare quæ faciunt?

CAPUT V.

Responsio: Ubi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmis blande tractetur.

I. EGO vero: Si recolis, inquam, quid de sanctis sacerdotibus fuerit disputatum, sufficiens accepisti responsum. Ecclesie quippe doctoribus, sicut supra jam diximus, & censura inesse debet, ut arguant; & patientia, ut emendari nolentes fortiter ferant, apostolico satisfaciennes imperio, qui Timotheo (a) praecepit, dicens: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina*. Quali diceret: Argue coaequales, obsecra seniores, increpa juniores. Sed propterea addidit, *In omni patientia & doctrina*: quia leniter castigatus exhibet reverentiam castiganti; asperitate autem nimis increpationis offensus nec increpationem recipit, nec salutem. Item alio loco idem Apollolus dicit: *Vos qui firmiores estis, imbecillitates (b) infirmiorum sustinete*. Sullinent ergo aequanimiter ut infirmos, quos emendare non potuerint castigatos. Proinde quia nec (c) obiurgari omnes expedit, nec omnes blande tractari; sciunt sancti sacerdotes aique discerunt, quos debeant temperata severitate corripere, & quos sacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non voluntati, sed utilitati propiciunt. * Denique alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire noverunt, non vitio alioquin invidiae, sed altæ prudentie consilio praetermittunt, & alios latere cupientes honorant, ut eis aditum ad majores profectus aperiant. (d) Eos quos probant increpationem posse pati castigant, & impatientes obiurgationis ut languidos palpant; non eis adulando, quod tales sunt, sed infirmitatibus talium compatiendo, si forte aliter sanari non possunt.

2. Ceterum si Ecclesie communione priventur infirmi, qui curati adhibita increpatione non possunt; aut intolerabilis mole tristitiae supra modum gravati succumbunt, & sanctorum omnium vultus, per quos possent restitui Deo, refugium; aut certe ad omnem peccandi impudentiam, si fuerint exacerbat, prosiliunt, & quicquid mali occulte faciebant, publice perpetrabant, in tantam vesaniam reparandæ salutis desperatione prolapsi (e) ut seria verba corripientium in jocos extitabiles impudenti urbanitate convertant, (f) ac male dicentes in se ex-

ipsa jactatione turpitudinis suæ, turpiter viventium malevolos iocutias pulcant (g). Propter hoc ergo, blanda pietate portandi sunt, qui increpari pro sua infirmitate non possunt. Et re vera, si peccanti salubrem potestatem, dum pro eo erubescis, locutias, ac verecundiam quam pro peccatis ejus assumis, in eum pia animi compassione transfundas; facile in illo (h) imprimis omnem peccandi licentiam, atque ei totam impudentiam demis licentiosæ turpitudinis hortatricem. Tunc mores ejus verecundia custos integritatis omabat, ut ei placeat quod ante fodebat, quando (i) fordidos erat; (k) & fodeat quod ante placebat, quando ipse bonis neminibus displicebat. Sanctos viros amando sechabitur, & sectando in eorum similitudinem paulatim vitæ prioris emendatione formabitur, ut ei quam laboriosum fuit in sublimitatem virtutis evadere, tam deformis sit in vitia rursus quibus se gaudet caruisse, discendere. Quia sicut virtus onerosa est vitio, ita virtutis amico (l) vitiosa voluptas amara est. Ecce quomodo peccatores omnes blande tractat aut increpat, qui nihil aliud, nisi eorum salutem, quibus vult prodere, considerat.

CAPUT VI.

Quod illi peccata aliena impatienter acculant, qui sua non cogitant.

TAMDIU enim quis peccata sua, quæ nosse, aut desistere debet, ignorat; quamdiu curiosè aliena considerat. (n) Quod si mores suos ad seipsum converteret aspiciat, non requirit quod in aliis specialiter reprehendat, sed in se ipso quod lugeat. Proinde fratrum nostrorum vitia non facile debemus accusare, sed gemere: ut invicem onera nostra portantes, legem Christi possimus implere; qui utique non acculavit peccata nostra, sed tulit, Evangelista dicente: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Itaque si ille qui sine ullo peccato fuit, nos peccatores ineffabili pietate sustinuit, & sustinere non desinit, non interitum nostrum desiderans, sed profectum, nec mortem peccantium, sed salutem; quare nos exemplo nostri Salvatoris & Domini non sustineamus infirmos: cum & ipsi aut infirmi sumus, & volumus a Deo portari; aut si sani sumus, possumus adhuc ut fragiles infirmati.

B 2

CA.

(a) Mf. unus, Lugd. & Lov. *praecipit*.
(b) Mf. sex, *infirmitatem*.
(c) Mf. duo, *obiurgare* ... *tractare*.
(d) Mf. unus. Et qui *probat*.
(e) Mf. Colb. unus, *severa*, aliter, *severa*. Alii codices, *salutaria*.
(f) Mf. Camb. *maledicti in se*. Mf. Colb. unus, *maledicti in se*, &c. Sic & Edit. Lugd.
(g) Mf. unus, *propterea* *ergo*.
(h) Mf. unus, *reprimet* ... *divines*.
(i) Sic Mf. omnes, & Edit. Lugd. Lovan. vobis, Duc. & Colon. *quando in fordibus erat*, & for-

ditibus erat.
(k) Editi, *ut fodeat*.
(l) Alios sic legebatur. *Ita est amara vitiosa voluntas virtutis amico*. Mf. duo Colb. *vitiosa voluntas amara est*. Rrg. *vitiosum voluntas*; & ab aliis manu, *vitiosa voluptas*. Colb. aliter, *vitiosa est amara voluptas*.
(m) Mf. Colb. unus. *Quamdiu enim quis ... tandem caruisse*.
(n) Mf. Reg. unus, *ad seipsum converteret* *adspiciat*. Mf. Reg. aliter. *Quod se ad seipsum converteret* *adspiciat*.

CAPUT VII.

Quantum remedia habent confesso peccatorum & quae meretur occultatio dolosa supplicium.

1. **H**UC accedit quod & ipsa peccata sua habentur occulta, vel aliena nobis, vel alius nostra, ut plerumque & sanctas inter peccatores lateat, & famam sancti obtimeat peccator. Innocentes si se tueri non possit, suspicio iudicis (a) incerta condemnat, & reum calliditas ingenii vivacis exultat. Verumtamen non divinum, sed humanum fallunt ista iudicia. Et quid mirum, si animos aliorum quales sint, sine ipsorum confessione nescimus, cum nos ipsos ita hodie noverimus, ut quales futuris (b) exalino nesciamus? Cum vero nobis fratres quilibet nostri peccata sua, tamquam medicis vulnera quibus urgentur, aperiant; operam dato debemus (c) ut quantocius ad sanitatem, Deo auctore, perveniant; ne in pejus dissimulata curatio proficiant. Ea autem crimina quorumlibet si ipsis criminosis confessi volentibus undecumque claruerint; quaecumque non fuerint patientiae leni medicamentis sanata, velut igni quodam pie increpationis urenda sunt, & curanda.

2. Quod si nec fide quidem equanimiter sustinentis, ac pie increpantis medela (d) profectus in eis, qui divi portati, & salubriter objugati, corrigi noluerunt; tamquam (e) putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscidi: ne sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquae carnis putredinis suae contagione corrumpit; ita isti, qui emendari despicunt, & in suo morbo perisunt, si moribus depravatis in sanctorum societate permanerint, eos exemplo suae (f) perditionis inficiant. Porro illi, quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publica; si ea confiteri, aut (g) emendare noluerint, Deum quem habent talem, ipsum habituri sunt & ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare iudicium, cum, si in malo suo permanerint, ituri sine in aeternum, Deo retrahente, supplicium? Quod si ipsi (h) sibi iudices fiant, & veluti suae iniquitatis ultores hic in se voluntariam penam severissimae animadversionis eiecerant; temporalibus penis mutabunt aeterna supplicia, & lacrymis ex vera cordis compunctione fluentibus resurgunt aeterni

ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu ecclesiastico constituti aliquod occulte crimen admittunt, ipsi se vana persuasionibus decipiunt, si eis videtur properea communicare, & officium suum implere debere, quod homines occultatione sui criminis fallunt.

3. Exceptis enim peccatis, quae tam parva sunt, ut cavere non possint, pro quibus expiandis quotidie Deo clamamus, & dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, illa crimina caveantur, quae publicata suos auctores humano faciant damnari iudicio. Qui autem ea commiserint, & ideo prodere metuunt, ne sententiam iustae excommunicationis accipiant; sine aequa communicatione; immo vero duplitem contra se iram divinae indignationis exaggerant, quod & hominibus innocentiam figunt, & contempto Dei iudicio, abstinere se ab altari propter homines erubescunt. Quapropter Deum sibi facilius placebant illi, qui non humano convicti iudicio, sed ultro crimen (i) agnoscunt: (k) qui aut propriis illud confessionibus produnt, aut necessitate aliis quales occulti sunt, ipsi in se voluntarie excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari qui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam tamquam mortuam plangunt, certi quod reconciliatio sibi effectus poenitentiae fructibus Deo, non solum amissa (l) recipiant, sed etiam cives supernae civitatis effecti, ad gaudia sempiterna perveniant.

CAPUT VIII.

Quod inique, & non simpliciter arguentes vani sint, & divino iudicio condemnandi.

JAM (m) de illis, qui levi suspitione permoti, simpliciter viventes objugant, ut & illos incendia correptione confundant atque decipiant, & sibi per hoc nescio cuius distractionis gloriam excurrant; non est meum aliquid dicere, super quibus tam perspicue divinus sermo pronuntiat, ut (n) expositor non egeat. Ait enim in Ecclesiastico Spiritus-Sanctus: *Est correptio mendax in (o) ira contumeliosus: & est iudicium quod non est bonum*. Utique contumeliosus hominis & superbi correctio, quae dicitur mendax, (p) superbi est, non alicuius humilitatis (q) iudicium, & ideo non est bonum. Quid ponit evidenter, quod apertius dici, quam (r) ut contumeliosum diceret mendaciter arguentem. Quia & contumeliosus est qui mendaciter arguit, (s) & mendaciter

(a) Mf. unus, *incertus*.
(b) Mf. unus, *in exilio*.
(c) Mf. unus, *quantocius*.
(d) Mf. sex, *profectus*.
(e) Mf. duo, *putrida*, unus, *putrescentes*, Mf. quinque cum edis, *abscidi*.
(f) Mf. tres, *vel emendari*.
(g) Mf. unus, *perversionis*.
(h) Deest *ibi*, in ed. Lov. Dunc. & Colom habetur in Mf. omnibus & edit. Leg. Mf. unus, *et ipsi*, etc.
(i) Edisi, *agnoscunt*. Mf. sex, *agnoscunt*.
(k) Mf. tres, *quia aut*: & infra, Mf. quatuor, *oculis suis*.

(l) Mf. unus, *recipiant*, sed etiam .... *perveniunt*.
(m) Mf. duo Colb. *Tamen*.
(n) Mf. duo, *expositione*.
(o) Mf. septem, *in ira contumeliosus* ... & paulo post Mf. sex, & est iudicium.
(p) Mf. duo, *superbia est*.
(q) Mf. sex, cum edit. Leg. *iudicium*.
(r) Edit. Lugd. *quem contumeliosum dixerit*.
(s) In Mf. duobus Reg. delata haec, & mendaciter arguit. In Colb. Mf. uno, *quia & contumeliosus est*, qui mendaciter arguit eum qui contumeliosus facit.

arguit, qui contumeliam facit. Item in Proverbis: *Tessis falsus non erit impositus, & qui arguit inique, non effugiet.* Quis est falsus telis, nisi qui hominem quemlibet de criminibus indiculis oburgat? Quem propterea inique inepantem dicit non impositum futurum: quia innocentem nullis provocantibus meritis arguendo, (a) videri vult reum, (b) Quod autem dicit de eo qui inique arguit, non effugiet; quid aliud debet intelligi, nisi quia iram Dei non effugiet, qualicum non se corripit, ut emendet, sed ut se procaciter jactet. Sed de contemptoribus praeceptorum Dei, & de correctionis ac patientiae virtute sufficiant illa quae diximus: ne in uno capitulo iusto amplius immoretur, aut externa brevius quam necesse sit transcurramus, aut intentionem vestram longitudine nimium proleat voluminis oneremus. Videmus itaque quid nos etiam (c) continentia capiti sequenter edocet. Utrum, (d) inquit, congregandis fratribus, aut alendis expediat facultates Ecclesiae possideri, an perfectionis amore contemni.

CAPUT IX.

Quod sacerdotes (e) nihil proprii habere debeant, & Ecclesiae facultates quasi communes, pro quibus Deo rationem reddituri sunt, suscipiant.

1. **E**xpedi facultates Ecclesiae possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriae sunt, sed communes Ecclesiae facultates; & ideo quisquis omnibus quae habuit, dimissis aut venditis, sit rei suae contemptor; cum praepositis fuerit factus Ecclesiae, omnium quae habet Ecclesia, efficitur dispensator. (f) Deinde sanctus Paulinus (ut ipsi melius notis) ingentia praedia, (g) quae fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit (sed eum postea factus est Episcopus, non contemptus Ecclesiae facultates, sed fidelissime dispensavit. Quo facto, satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse (h) quae sunt communia Ecclesiae possideri. Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia (i) bona sua aut (k) parentibus reliquit, aut vendita pauperibus, erogavit? Is tamen eum merito perfectionis suae heret Ecclesiae Arelatensis Episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia non solum possidet, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus, ampliavit. Illi ergo tam sancti, & tam perfecti pontifices fa-

S. Presper. Tom. II.

his evidentibus elamant, posse, & debere fieri quod fecerunt. Qui utique homines tam secularium, quam divinarum literarum sine ambiguitate doctissimi, si scirent res Ecclesiae debere contemni, nunquam eas (l) dederant, qui omnia sua reliquerant, retinere.

2. Unde datur intelligi quod tanti ac tales viri (qui volentes (m) esse Christi discipuli, renuntiaverunt omnibus quae habebant;) non ut possessores, sed ut procuratores facultates Ecclesiae possidebant. Et ideo sciens nihil aliud esse res Ecclesiae, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & (n) patrimonium pauperum; non eas vindicaverunt in usus suos, ut proprias, sed ut commendatas pauperibus diviserunt. Hoc est enim possidendo contemnere, non sibi, sed aliis possidere; nec habendi cupiditate Ecclesiae facultates ambire, sed eas pietate subveniendi suscipere. Quod habet Ecclesia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid inde eis qui sibi de suo sufficient, debet erogare: quando nihil aliud sit habentibus dare, quam perdere.

CAPUT X.

Cum quo damno anima sua ab Ecclesia, quae pauperes pascit, accipiant illi, qui sibi de suo sufficient.

NEC illi qui sua possidentes dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, (o) unde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidem dicit (p) Spiritus sanctus: *Peccata populi mei (q) comedunt.* Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta quibus indigere videntur, accipiunt; ita possessores, non alimenta quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Ipsi quoque pauperes, si se possunt suis artificibus aut laboribus expedire, non praesumant, quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne forte Ecclesia, quae potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes accipiant, gravata, illis quibus debet subvenire non valeat.

2. Qui autem Ecclesiae servant, & labori suo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent, aut accipiunt libenter, aut exigunt; nimis carnaliter sapient, si putant, quod Ecclesiae fideliter servientes stipendia terrena, ac non potius praemia aeterna percipiant. Secularis quippe militia qui caelestia non habet, terrena strenue militantibus praestat. Unde satis indignum est, si fidelis, & operosa

B 3

(a) Ita Mss. omnes. Editi vero, vult esse reum.

(b) Mss. unus, Qui autem. Mss. alter, dico de eo, nisi quia iram.

(c) Mss. unus, capiti sequenter auctoritas edocet.

(d) Legendum forte, inquam.

(e) Mss. duo Reg. nihil proprium habere debeant, sed Ecclesiae facultates tamquam communes, utpote Deo rationem reddituri suscipiant.

(f) Mss. tres. Denique, cum edit. Lugd.

(g) Edit. Lugd. quia.

(h) Mss. quinquem cum edit. Lugd. posse Ecclesiae, quae sunt perfectio communia possideri. Ex Colb. unus, posse Ecclesiae facultates, quae sunt communes

possideri.

(i) Mss. sex, omnia sua.

(k) Mss. unus, pauperibus.

(l) Mss. Colb. duo & Reg. unus, nunquam eas habuissent. Alii duo cum Camb. habuerunt. Regius alter, suscipere debebant; & in fine adiungunt vocem, retinere.

(m) Mss. duo, fieri.

(n) Mss. quatuor, patrimonium pauperum; quorum unus, & omnium defensione patrimonium pauperum.

(o) Mss. Camb. ne unde.

(p) Mss. tres, dicit Propheta.

(q) Mss. tres Colb. comedunt.

devotio clericorum, propter stipendium temporale pramia sempiterna contemnat. Quod si quilibet minister Ecclesie non habeat unde vivat: (a) non ei primum reddat hic; sed necessaria præstat Ecclesia: ut in futuro primum laboris sui recipiat, quod in hac vita jam ipse dominice promissionis (b) certus expectat. Illi quoque, qui (c) velut idonei nihil quidem sibi dari velut debitum possunt, sed tamen Ecclesie sumptibus vivunt; non est meum dicere, quali peccato eitos pauperum præsumendo suscipiant, qui Ecclesiam quam juvare de propriis facultatibus debuerunt, suis expensis insuper gravant; propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes (d) suscipiant, aut ne suum consum expensis quotidianis imminuant. (e) Quod si aliquid de fructibus suis Ecclesie, velut pro ipsa expensa sua contulerint; non se præstant inani iactantia illis, quos nihil habentes pascit & vult Ecclesia: qui persequar et illi, qui se mundi rebus expoliatur, aut qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat; quam ille qui ex multis quæ possidet, Ecclesie aliquid præstat, ac se de eo quod præstiterit, gloriant iactat.

3. Dura sunt quæ dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed observare volentibus. Ceterum (f) si fiant illa; quæ difficilia non facientibus sunt, illam facilia facientibus sunt. Non ergo ea quæ nolumus observare, impossibilitas nobis facit dura, sed novitas. In ulum veniant, & neminem frequentata conturbant. Nam quæro, quid sit eorum quæ dixi difficile? ut homo id quod opus non habet, ab Ecclesia non accipiat, an ut quod habet sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere ut habeat unde vivat; ut quid accipit unde rationem reddat? ut quid (g) peccatis alienis sua multiplicat?

CAPUT XI.

Qui sunt, qui etiam cum profectu anima sua opibus sustentantur Ecclesia.

Itaque sacerdos cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, & fideliter dispensat accepta, qui omnia sua (h) aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit, aut Ecclesie rebus adiunxit, & se in numero pauperum paupertatis amore constituit: ita ut unde pauperibus subministrat, inde & ipse (i) tamquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos pauperes aut volun-

tas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis vitæ necessaria, sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiunt: quia ad ea accipiendi non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit vivendi necessitas.

CAPUT XII.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.

ILLI autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis remuante non possint, si ea quæ accipituri erant, dispensatori relinquunt, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: quia & ipsi quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil contra quæ labori, vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt. Quod si putant ideo (k) accipi debere eorum quæ conferuntur Ecclesie, portionem, ne eam videantur abijcere, se vero non posse sua relinquere, quod eis deformis sit inter suos, pauperes reddi; noverint esse deum fuisse, possitiores de elemosinis pauperum pasci.

CAPUT XIII.

Quæ sint gaudia vera, vel vera divitia: & quid impedimenti offerant bona presentia a materiis futurorum.

1. HEU quam subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta caritate oculos nostræ mentis obducit, ne discernamus gaudendi avidi, unde iustus gaudemus, aut ne cupientes augeri divitiis, noverimus, quas quibus incomparabiliter præferamus. Nam gaudere quidem bonum est; sed qui gaudet, si non inde gaudet unde debet, non potest bonum esse quod gaudet. Siquidem gaudet & raptor, cum deliderata rapaverit; gaudet & ebrius, cum (l) exoptatæ occasione potationis invenerit; gaudet & adulter, cum ad delectationem fruendi corporis concepti pervenerit: sed cum sit gaudere bonum, de his atque huiusmodi gaudere grande est malum. Hæc & his similia sunt, unde gaudere nos vult mundus, cum suis amatoribus (m) perituros. Hæc sunt quæ reputare debemus, ut de bona conscientia, de similitate morum, de acquisitione virtutum, de dono Dei, & de promissione futuri regni indefabiliter gaudeamus.

2. Ditari quoque divitiis grande est bonum: (n) sed inde ditari unde non debes, non est ha-

(a) Editi Lugd. & Lovan. non ei primum hic, sed necessaria præstat Ecclesia. Mss. duo, non ei reddidi hic, sed necessaria præstat Ecclesia. Mss. tres, non ei reddidi hic, sed necessaria præstat Ecclesia. Omnes Editi, præstat.

(b) Mss. lex non habent, errant.

(c) Editi, qui vel idonei. Mss. quinque, velut.

(d) Mss. lex, accipiant.

(e) Mss. unus, Qui si.

(f) Sic Mss. tres. Alii cum editis, si faciant.

(g) Ita Mss. omnes, & Lugd. At editi alii, de peccatis.

(h) Lugd. Edit. cum Mss. Camb. hæc tantum habent, aut reliquit, aut Ecclesie rebus adiunxit, & se. Mss. Reg. duo, & quatuor Colb. aut reliquit, aut Ecclesie rebus adiunxit, & se, &c.

(i) Mss. unus, & ipse tamquam.

(j) Mss. Reg. ne ea. Mss. Camb. idem partes accipi debere eorum quæ conferuntur Ecclesie portionem, ne eas videantur abijcere.

(k) Mss. unus, exceptatam.

(l) Mss. unus, perituros.

(m) Mss. Colb. duo, sed non inde ditari unde debemus. Mss. alter, sed non ditari unde debet.

habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nil est enim calamitosius, nihilque miserius eo qui iniquis acquisitionibus crescit, quem locupletem fraudes faciunt ac rapinae. Illis nobis sunt ambienda divitiae, quae nos ornare (a) possint pariter & munire, quas nec acquirere possumus inviti, nec perdere, quae nos contra hostiles impetus armant, a mundo disinterminant, Deo commendant, diant (b) animas nostras atque nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Divitiae nostrae credendae sunt pudicitia, quae nos pudicos, iustitia, quae iustos, pietas, quae pios, humilitas, quae humiles, mansuetudo, quae mansuetos, innocentia, quae innocentes, puritas, quae puros, prudentia, quae prudentes, temperantia, quae temperantes, & charitas, quae nos facit Deo & hominibus caros (c), virtutum potentes, saeculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. Haec sunt non omnium, sed sanctorum sanctae virtutes; non divitum superbiorum, sed humilium pauperum facultates; patrimonium cordium, divitiarum incorruptibiles morum, quibus non abundat (d), nisi qui illis carnalibus ex corde remanant. Quae quamvis & ipsa sint bona, utpote a bono Deo creata; tamen quia sunt bonis maliciae communia, fludent ea spiritalibus viri contemnere, quo possint ad illa incomparabiliter meliora, quae sunt bonorum omnium propria, pervenire; quoniam non est tale bonum quod habent & mali, quale illud est, quod non habent (e) nisi boni.

Corporale bonum quando habent iniqui, ipsorum est premium (f), quando habent iusti, non est eorum premium, sed temporale solatium. Item boni temporali amissio fit exercitium iusti, & iniusti supplicium: quia & iustus desiderio caelestium capax, omnia temporalia sive habet, sive amittit, omnino non sentit; & iniquus quod cum delectatione (g) habet, sine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendae sunt ex toto corde divitiae, quas qui habere volunt, sine labore non quaerunt, sine difficultate non inveniunt, sine cura non servant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apollolus autem Christi militibus (h) dicit: *Volo vos sine sollicitudine esse; & Radix omnium malorum est avaritia: quam quidem appetentes erraverunt a fide, & infernaverunt se doloribus multis.* Ac sic census (i) ille terrenus eis, a quibus vitiose diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates Ecclesiae (k) possideri, ut inde

vivant, qui non saeculo, cuius gaudia fugitiva repudiant, sed Deo (l) serviunt, cuius ineffabilia bona desiderant.

CAPUT XIV.

Qualiter intelligatur, quod dicit Apollolus, Qui in sacratio operantur, quae de sacratio sunt edunt.

DE talibus dicere videtur Apollolus: *Qui in sacratio operantur, quae de sacratio sunt edunt: & qui altaria deseruiunt, cum altaria participant.* Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, numquam secutus adjungeret: *Ita & Deus ordinavit his, qui Evangelium assumunt, de Evangelio vivere.* De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt, qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt; non suorum, sed communium possessores. Quid est aliud de Evangelio vivere, nisi laborantem inde ubi laborat necessaria vitae percipere? Apollolus tamen qui sic Evangelium praedicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confiteretur (n) eloquitur: *Ego autem nullo horum usus sum.* Ex quare hoc dixerit, secutus aperuit dicens: *Expedit mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet.* (o) Evacuari dicit gloriam suam, si ab eis, quibus praedicabat, voluisset, accipere vitae (p) corporalis experiam: nolebat quippe in praesentis laboris sui fructum, sed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Evangelio ubi laborabat, sed suis manibus vivere, (q) ne gloriam suae mercedis amitteret; quid nos, qui & propria volumus amore possidere, non vivendi necessitate, relinquere, & accipere insuper volumus, non unde vivamus, sed unde censum nostrum incrementis damnablem augamus?

CAPUT XV.

De cupiditate, qualiter eis, quos semel invaserit, damnetur.

UBET (r) ecce nobis imperiosa cupiditas, ut (s) divina parvipendentes possessionum terreculium damnosa compendia cogitemus, (t) ut in eis totam sollicitudinem curamque ponamus, (u) ut inde nos morbida vanitate jactemus, ut amplitudine patrimonii diffusioris elati,

B 4

(a) Mf. unus, possunt.

(b) Mf. tres Colb. animos nostros.

(c) Mf. tres, virtutum impotentes, saeculi contemptores. Mf. alter, virtutum impotentis saeculi contemptores.

(d) Editi, nisi illi qui illis. Mf. quatuor omittunt, illi. Mf. Colb. unus, qui non alius dantur, nisi qui.

(e) Mf. duo, iniqui. Mf. alter, quod habent boni.

(f) Mf. unus, quando autem, tum Mf. alter caret hac voce, eorum.

(g) Mf. system, habuit.

(h) Mf. unus, dixit.

(i) Mf. unus, census agnoscitur, iste terrenus.

(j) Mf. quatuor, possidere.

(k) Mf. quatuor, deseruiunt.

(l) Mf. tres, cum altaria participantur. Mf. duo, cum altari participantur.

(m) Mf. duo Rsp. loquitur.

(n) Ita Mf. duo Reg. Alii cum editis, evacuare.

(o) Mf. quinquae, temporalis.

(p) Mf. Colb. unus, ne gloria suam mercedem. Alter, mercedis suae gloriam.

(q) Mf. quatuor, Ecce enim iubei nobis.

(r) Mf. Reg. unus, divina precepta parvipendentes.

(s) Mf. unus, & in eis.

(t) Mf. Camb. unde nos.

CAPUT XVI.

elari, fieri pauperes spiritu negligamus. (a) O facinus inauditum! Suavi iugo Christi contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus; & Domini nostri (b) levi onere, quod subiectos non onerat, sed sublevat, polihabito, plumbeum pondus nostris cervicibus (c) aggeramus, quod citius potest deponi, quam ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci ultro volentibus hoc pondus imponit, contemni potest facilius quam expleri: & ideo qui se illi volentes dederint expugnant, voluntatem resistendi ulterius non habebunt tyrannice domitanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, ut qui cupiditati resistere (d) nolimus ingressuræ, jam resistere nequeamus ingressæ.

2. O plangendum miserabiliter mentis expognatæ (e) servitium! O intolerandum (f) demoniacæ cupiditatis imperium! ut ex hostibus suis quos potest (g) vincere, victores faciat suis: promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos, impellit jam miseros ac miserandos in turpia. (h) Tenet nos lucrorum penalisiter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captivos; nec trahit invitos, sed, quod est deterius, (i) quocumque voluerit, volentes ducit. Vailat (k) in nobis quidquid veracundæ ac pudoris inveniret: & quos jam suis triumphis addidit, adhuc tamquam (l) respiciendi suspectos omnibus vinibus honestatis exarmat: ne quando contra eam qui bellare nolimus, rebellemus. Rapit nos, ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit. Non permittit animum liberum, non stabile corpus (m), vagante animo mobiliter, aut quietum: & velut quædam cadavera in passum feris avibus bellisquæ projecta, captivos suos immundis spiritibus (n) tradit, non lacestandos, sed avidissimis mortificatorum eriminum faucibus devorandos; nec tamen ut esse jam desinant, sed ut penalisiter vivant. Denique in vivis adhuc portant funera sua corporibus, (o) id est, vivi simul & mortui. Hinc est, quod peccato viventes quantum nos congelarum oporum (p) oblectat accessio, ipsa fruendi carnalibus delectatione sentimus: & quantam virtutum sustineamus inopiam, velut mortui virtutibus ignoramus.

Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde rejuvantur.

1. HÆC sunt (q) propter quæ, non explendis voluptatibus ac fovendis, sed congregandis fratribus, aut alendis expedit facultates possidere: ut uno sollicitudines omnium in sua societate vimentium sustinente, omnes, qui sub eo sunt, fructuosa vacatione potiantur spiritualiter & quiete. Ideo interposui istud adverbium: quoniam qui otiosa quiete perfruitur, nisi spiritualiter vixerit, more pecudum vivit. Et ideo is, quem nulla corporis necessitatis cura sollicitat, nulla occupatio domesticæ sollicitudinis inquietat, nullus litigator infestat, nullus calumniolosus exagitat; quod aliud curare debet, harum molestarum & his similiarum liber, nisi unde ad meliora proficiat, unde vitia sua profectibus quotidianis immutat, virtutes augeat, & pro carnalibus, quæ contemplit, spiritualia bona possidet; in his se divinitus adjuvus exerceat, ea semper amplectatur ac diligit; & non solum omnibus aliis delectationibus suis, sed etiam ipsis suæ carnis cruciatibus anteponat: ut qui nihil sibi reliquit, quod formidaret amittere; ea, pro quibus omnia quæ habebat, abiecit, tanta fidei firmitate retineat, ut si necesse fuerit, pro eis libenter suum corpus impendat.

2. Proinde quem possidendi (r) delectat ambitio; Deum qui possidet omnia quæ creavit, expedita mente possideat, & in eo habeat quæcumque habere sancte desiderat. Sed quoniam nemo possidet Deum, nisi qui possidet a Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & (s) efficitur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur suus conditor, census, & hæreditas (t) ejus dignatur esse ipsa divinitas: si modo eum sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat, in illo, & de illo iugiter vivat, & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit valet æquari, (u) non dignatur eum

his

(a) Mss. quinque, & o facinus; quorum duo, & hoc facinus.

(b) Mss. Camb. levi oneri (quod subiectos non onerat, sed sublevat, nec deprimit omnino, sed sublevat) subijci contemnimus, hoc ergo levi onere polihabito. Sic, ad hunc accendit Mss. quatuor Colb. & Regius unus, excepto quod unus ex Colb. habet, sed sublevat. Regius alter sic habet: & Domini nostri levi onere sumus; quod subiectos non onerat, sed sublevat; nec deprimit omnino, sed sublevat, hoc ergo. Alii codices habeant: levi onus superbe rejuvantur: cetera ut illi qui mix citantur.

(c) Mss. duo, aggerimus.

(d) Mss. quinque, volumus.

(e) Mss. unus, vitium.

(f) Mss. quatuor, o execrandum. Mss. item quatuor, domine cupiditatis.

(g) Mss. omnes non habent, vincere victores; sed legunt, quos potest faciat suos.

(h) Mss. unus, nec nos penalisiter lucrum dulcissimum.

(i) Edit. Lugd. quoscumque.

(k) alias, jam.

(l) Mss. Reg. unus, respiciendi sunt suspectos? Mss. Camb. & alii, jam respiciendos suspectos.

(m) Mss. vacante.

(n) Mss. quatuor, tradit.

(o) Mss. tres, id est, vivi simul & mortui. Mss. unus, idem? forte, idem. Mss. duo, sed idem, cum Lugd.

(p) Mss. tres, proleat, Mss. unus, facies. Alias, perfectus.

(q) Mss. Reg. unus, addit hic, præcepta .... Et ab alia manu, possideri.

(r) Mss. unus, non delectat.

(s) Mss. septem, efficitur.

(t) Abest, ejus, a Mss. sex. Unus vero, ipsa esse digna, nec esse divinitas.

(u) Ita edit. Lugd. cum Mss. Colb. tribus & Regio uno. Regius alter, dedignatur, sine particula negante. Aliæ editiones, non dedignatur, sed minus recte, ut videtur.

his quæ condidit, possideri. (a) Denique quid ultra querit, cui omnia sua conditor sit: aut (b) quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, ab illo possidebatur ille, qui dicebat in spiritu: *Portio mea* (c) *Dominus, dixi custodire legem tuam*. Et: *Dominus pars hereditatis mee, & calicis mei*. Sed & ipse cum dicit: (d) *Filiis Levi non dabitur portio inter fratres suos*: ego *Dominus portio eorum*. Satis ostendit, quod hi, qui terrene hereditatis contempnunt portioem, Deum spiritualiter merentur possidere: cujus ditati muneribus, omnia quæ preclara habentur in hoc mundo, faciunt; & ipsam possidere vel ab ipso possidere, eo solo perituri, atque illi adherere inseparabiliter concupiscunt.

3. Unde datur intelligi quod qui temporalia bona, qui seculi gaudia peritura sectatur ac diligit, quæ & quanta sit (e) divinæ dulcedinis multitudo non didicit. Quis enim cui Deus dignatur esse possessio, aliquid aliud querit? aut quis non (f) pro amore illius omnia quæ putantur magna, contemnit? Ergo qui vult Deum possidere, renuntiat mundo, ut sit illi Deus beata possessio. Nec renuntiat mundo, in quem terrene possessionis adhuc delectat ambitio: quia quædam sua non (g) relinquit, mundo, cujus bona retinet, servit; & utique non potest mundo servire simul, & Deo: ac sic propterea voluit Deus cultores suos omnibus renuntiare, propter quæ diligitur mundus; ut exclusa cupiditate mundi, divina in eis caritas possit augeri, vel perfici. Et ideo decimas atque primitias frugum, primogenita & sacrificia pro peccato, (h) vel vota quæ sibi Deus iussit offerri, sacerdotibus ac ministris distribui debere constituit; ut devotissimo populo vitæ necessaria ministrarent, ipsi creatori ac passori suo liberis mentibus ministrarent, atque in (i) eius cultu sine ulla sollicitudine corporali proficerent: ne terrenis occupationibus implicati, officio suo dignas excubias strenue curare non possent.

4. Nunc autem, quod Christiani temporis sacerdotes magis sustinent quam erant possessiones Ecclesiæ, etiam in hoc Deo (k) serviunt: quia si Dei sunt ea quæ conferuntur Ecclesiæ, Dei opus agit, qui res Deo consecratas non alicujus cupiditatis, sed fidelissimæ dispensationis intentione non deserit. Quapropter possessiones, quas oblatas a populo suscipiunt sacerdotes, (l) non sunt inter res mundi deputari credende, sed Dei. Quoniam si velles, ac vasa, & cetera, quæ in (m) sacris usus mini-

strantibus erant, sancta vocabantur, nec in usus humanos revocari jam poterant, divinis semel ministris consecratas; quomodo non ea quæ conferuntur Ecclesiæ, sacra credenda sunt? quibus non ut seculi rebus luxuriose, sed sancte, ut Deo consecratis, utuntur ad necessaria sacerdotum: ut illis omnibus, qui se perfectionis amore sub uno constituunt, & sua sibi non vindicant, Ecclesiæ (n) facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant; & quicquid omnibus occupationibus absoluti proficiunt, fructus illius, qui unus pro multis occupatus est, fiat, atque ita ille, qui sollicitudines omnium sub se (o) viventium portat, in congregatione sua proficiente proficiat: ut sicut illius occupatio omnium suorum facta est fructuosa vacatio, ita omnium discipulorum perfectio gloriola magistris honor habetur & gloria.

CAPUT XVII.

Quod nihil proficiam, qui abstinentes a cibis, vitis serviunt: nec profici illis facultates abstinere, qui suas faciunt voluntates.

1. Item quaeritis quæ sit abstinentiæ credenda perfectio: & utrum tantum corpori, an & animæ debeat necessaria judicari. Si hominem totum virtus hæc quæ abstinentia nominatur, perfecta sanctificat, non solum corpori, sed & animæ necessaria est; quia omnis homo ex corpore constat & anima. Sed in eis, qui diversis vitiis subjacentes, aliquid sibi eorum quæ usui nostro (p) concessa sunt, interdiciunt, abstinentia quidem, (q) sed carnalis & imperfecta esse debet intelligi: ea autem spiritualis atque perfecta censenda est, quæ abstinentem tam ab illecebris carnalium voluptatum, quam a peccatis omnibus facit alienum; cujus nec animi desideriorum morbi corrumpunt, nec imperio pulæ dominantis quæritur delitiae vires corporis frangunt. Proinde ille abstinentem vere credendus est qui viriorum omnium liber (r) effectus est; ac recisus (s) corporalis voluptatibus elaborat, non ut concupiscentiam suæ carnis (t) exstinet, sed ut mortalem vitam necessariorum perceptione sustinet. Quoniam quidem quidquid sine quo potest vivi percipitur, non sublevantiæ vitæ, sed (u) fovendi luxuriæ carnis impenditur.

2. Hæc (x) itaque virtus, quæ abstinentia non solum delectationum ciborum, sed etiam maiorum omnium nuncupatur, cum omnibus omni-

no ne-

(a) Alias, *Deinde*.
(b) *Mss. Colb. duo, quæ ei sufficit*. Alii, *quid sufficit tui, &c.* Alter vero, *aut quid ei deficit*, sed male.
(c) *Mss. duo Colb. Domine*.
(d) *Ml. Colb. unus, de filiis Levi: Non dabitur*.
(e) *Sic Mss. omnes, editi vero, multitudo superne dulcedinis*.
(f) *Ml. Reg. duo, pro amore*.
(g) *Ml. Camb. misquit*.
(h) *Ml. Reg. unus, qui voto*.
(i) *Ml. Colb. unus, in eo cultu*.
(j) *Ml. quinquæ, deserviant*.
(k) *Mss. omnes, non sunt jam res mundi credende, sed Dei*.

(m) *Mss. tres, in sacro usu ministrantibus*. *Ml. unus, ministrantibus*.
(n) *Ml. quinquæ, facultates Ecclesiæ ad hoc ipsum collectæ sufficiat*.
(o) *Sic Mss. omnes. At editi, servitium*.
(p) *Ita omnes Mss. At verò editi, necessarii sunt*.
(q) *Ml. Camb. quidem est, sed, &c.*
(r) *Mss. tres, effectus, recisus*.
(s) *Ml. Sex, corporis*. Eodem modo lectum fuisse alias in ora Editorum observatur. Editi, *corporalis*.
(t) *Ml. unus, exacuit*.
(u) *Ml. Camb. moriendo*.
(x) *Ml. quinquæ, namque*.

Astr. 4. 12.

no necessaria sit, tum maxime illis familiarior, atque conjunctior esse credenda est, quibus juxta illud quod in *Astibus Apollolorum* legitur factum, unum cor, & anima una, divinæ charitatis igne conflata, & quibus sub unius ordinatione viventibus omnia omnium communia sunt: si tamen ita eis (a) una sit vita, sicut sit una substantia, & nulla sit in eis diversitas animorum, quibus est communio facultatum: quia ut feret & esset animorum sancta conjunctio, necessaria est (b) facultatum judicata communio. Ceterum quid eis prodest, quod facultates sunt abiciunt, (c) qui voluntates proprias non relinquunt, cum sit longe præstantius voluntatibus propriis abrenuntiare, quam rebus? Res suas etiam mundat (d) hujus Philosophi abjicere potuerunt, & nunc quilibet hæretici possunt: sed nec illi, cum suæ (e) voluntatis herent amatores, secundum voluntatem Dei viuant; & illi dominicæ voluntati suæ voluntatis studio contradicunt. Non ergo ea res nos Deo commendat quam & inimici Dei faciunt; sed (f) illud, quod non nisi vere Christiani, & per hoc amatores Dei perficiunt. Hi sunt, qui (g) voluntatibus suis rebusque projectis, suo se creatori ex toto corde subiciunt, ac suum velle ex ejus voluntate suspendunt: & ideo quidquid eis sensus carnis sequendum sciendumque (h) suggererit, iustitiæ capti delectatione continentur.

CAPUT XVIII.

Quanta bona primus homo, abstinentiæ bonum negligendo perdidit.

1. Quid si primus homo voluisset (i) se in illa paradisi beatitudine custodire, ut a fructu unius interdixit arboris jejunasset; nec statum illum tantæ felicitatis amitteret, nec cum voluntaria salutis præcepti transgressio necessitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: ut tanta beneficia Dei sui, quæ in natura suæ conditionis acceperat, aut corrumpere peccato corruptus, aut præderet. Quis enim sufficiens enumeret, quæ & quanta bona (k) illi abstinentiæ contemptus ademerit? (l) quod intellectualis mentis dignitate donatus, imaginem sui creatoris accepit: quod soli Deo suo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta conspexit: quod ei ad videndi usum affatus lignorum omnium, quæ erant in Paradiso, feracitas divina iustione servivit: quod arbor vitæ mythicum

cibum non unde viveret, sed unde vitam corporis non finiret, sui Creatoris munere ministravit: qui cibum quamdiu perciperetur, ita percipientem se in uno statu, sacramenti cupidam latentis figuræ significatione, servaret; ut cum nec ulla infirmitate corrupti, nec ætate mutari & senescere, nec dissolui morte permitteret. Non inquietabat inolefca sollicitudo quietum, non fatigabat labor anxiosus oisium, non somnus opprimebat invitum, non amittendæ vitæ timor angebat (m) de immortalitate securum. Habebat facilem victum corpus ex (n) omni parte sanum, tranquillum morum, cor mundum, ignarus penalis mali, habitator paradisi, expertus peccati, capax Dei.

2. Postremo quid eo felicius fuit, cui erat orbis subiectus, nullus infestus, liber animus, & visibilis Deus? (o) Quandoquidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creaturæ solet, quomodo se jam peccator effudit, a facie (p) Domini, quem nunquam viderat, absconderet? Potuit ergo ita videre Deum, priusquam peccaret Adam, sicut cum (q) Patriarchæ viderunt: sed quando ait: *Potem tuam audire*, & *timui*; ex illa jam (r) videndi Deum sanctitate ceciderat, jam se indignum videndi Deum reddiderat. *Potem tuam*, inquit, *audire*, *timui*; & *timui*; eo quod nulus essem, & absconderi me. O quantum securitatis habent, qui sibi bene sunt concilii: & quantum perturbatos humiliter perperatio pudenda peccati, sicut illi qui se absconderunt a facie Domini de sua turpitudine (s), non de nuditate confusi: qui non ideo erubescunt, quia veite erant extrinsecus nudi, sed quia (t) intrinsecus profectione divina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubescunt: quia nihil contra voluntatem Dei, unde confundentur, admiserant.

CAPUT XIX.

De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccatum, Deo judicante, secuta sunt.

1. SED jam videamus, si placeat, qualiter illi homines primi commiserint tam grande peccatum, quod & ipsos de Paradiso projecti in hoc vitæ penalis exilium, & in eis originaliter totum damnavit genus humanum. Et mihi quidem videtur quod non eederet de ligno prohibito, nisi tentati; nec tentarentur, nisi delicti; nec deferrentur a Deo, nisi ipsi prius deferrent Deum; nec deferre-

Dammus
quod Adam
peccando
faciunt.

(a) Mf. quatuor, una sit vita. Mf. unus, sicut est una substantia.
(b) Mf. Colb. unus, unitas communium facultatum.
(c) Mf. duo Reg. Si voluntates.
(d) Editi, quærit.
(e) Ita Mf. Res. duo. Colb. unus & alii Mf. Editi vero, sine voluntatis fuerint.
(f) Mf. Reg. unus, sit illa quam.
(g) Mf. duo Colb. voluptatibus.
(h) Editi, suggerit.
(i) Mf. quatuor non habent, se. Mf. Colb. unus, voluisset illum paradisi beatitudinem custodire, ut, &c.
(k) Mf. Reg. unus, illius abstinentia.

(l) Mf. Reg. unus, qui.
(m) Mf. unus Reg. timor angebat. De immortalitate strenuus habebat &c.
(n) Mf. omnes, ex omnibus partibus.
(o) Ita Mf. duo Reg. & Camb. Editi. Quoniam quidem.
(p) Mf. duo Reg. a facie Dei quam nunquam viderat.
(q) Mf. tres Colb. Patriarchæ sancti.
(r) Hæc verba, videndi Deum, abstant a Mf. Colb. uno & sat recte.
(s) Mf. Reg. unus, non de timiditate.
(t) Mf. quatuor Colb. cum Legi. intrinsecus. Alii cum Lov. Duac. & Colon. extrinsecus.

sererent Deum, nisi superbirent, & similitudinem Dei (a) damnablem appetissent: ad quam perventuri essent, sine corporis morte, si (b) sub Deo suo viverent, præceptum quod acceptant, custodissent: ut qui posse non mori acceptant in natura, non posse mori consequerentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritum fuisset, peccare noluisse. Non igitur a Creatore suo in creaturam divinitatis (c) affectione lapsos moveret aperta concupiscentia, nisi eos ante corripisset oculia superbia; nec eis per serpentem diabolus propinaret tam færale consilium, nisi prius eorum deprehenderet appetitum. Si, inquit, gustaveritis de ligno scientiæ boni & mali, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Hæc sunt illa tria, quæ in mundo esse, & diligere non debere a dilectoribus Dei, contestatur sanctus Joannes apostolus dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt: quia omne quod in mundo est, concupiscentiæ carnis est, & concupiscentiæ oculorum, & ambitio seculi, quæ non est (d) ex Patre, sed ex mundo est. Quæ nisi illi, qui a dilectione Dei jam descenderant, diligere (e) cõpissent, numquam (f) male suam serpentis consilio credidissent.

2. Itaque concupiscentiæ carnis ab eis impleta est, quod de ligno vetito gustaverunt; concupiscentiæ oculorum, (g) quod sibi aperiri oculos cupierunt; & ambitio seculi, quod se fieri posse quod Deus est, crediderunt. Proinde delectatione carnis, & oculorum curiositate, ac seculi ambitione corrupti; a ligno vitæ, ex quo eis ardebat mortis, ac salutis continuandæ (h) gratia prælabatur, abscissi sunt; & morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, ut juxta sententiam Dei, eo die credantur mortui, quo in eis peccaliter facta est necessitas moriendi, & per lignum illud, quod (i) scientiæ boni & mali ex causa nomen accepit, a quo se abstinere non possent, miseri neglexerunt, quid interesset inter bonum quod amiserant, & malum quod incurrerant, ipsa poena sua (k) discernerent: qui si ambo tanto bono, nullum malum incurrerent, quale perdidissent bonum, forte nescirent. Dulcor enim fit salus, cum dolor excruciat; & sanitatis amissa dulcedinem languoris amaritudo commendat: ac sic, ad hoc illi malum non discendo, sed experiendo sentire ceperunt, quod melius ignorare; ut ex ipsa

miseria sua sentirent, quantam beatitudinem perdidissent; atque ita quos non moverat fortassis boni naturalis amissio, moveret saltem mali poenalis tristis perceptio. Hæc per excessum necessarium (l) dicta sunt nobis de primis hominibus; ut qui nolent damnationis eorum subire supplicium, caveant prolapsionis exemplum.

CAPUT XX.

Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati (m) recipimus.

Quamvis enim ex Adam simus carnaliter nati, non ipsum tamen debemus imitari, sed Christum, in quo renati sumus, & vivimus, quando veterem conversationem salubriter innovari deponimus. Quid est imitari Adam, nisi pro carnalibus (n) desideriis ac concupiscentiis morte multari? Et quid est imitari Christum, nisi carnalibus concupiscentiis ac desideriis crucifigi? Sicut aliud non est veterem conversationem deponere, quam non secundum carnem, quæ veteralis est moritur, sed secundum Deum vivere, qui solus potest perseverantes in se innovare perenniter, & (o) beatos. Quapropter, sicut quando in Adam sumus omnes, ipso cadente (p) cecidimus: ita (q) quia in Christo jam esse copimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potius habere, perdidimus, in hoc etiam majora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseverantes ejus vestigia tenemus. Adam nos (r) obnoxioavit malis omnibus per propriam culpam, a quibus nos liberavit adventus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & poenam: hic, (s) qui culpam nostram suscepit, utpote conceptus & natus sine peccato non potuit, de susceptione poenæ nostræ culpam nostram simul (t) abolivit, & poenam: & ut totum dicam, Adam nobis eripuit paradysum, Christus (u) donavit celum.

CA-

(a) Ita Mss. Coll. quatuor cum aliis. Editi, miseriabiliter.

(b) Mss. duo Reg. si sub Deo viventes.

(c) Mss. quinque, affectione.

(d) Mss. Coll. unus, de Patre, sed de mundo est. Alter, ex Patre, sed de mundo.

(e) Mss. tres, concupiscenti. Alii, concupiscentiam.

(f) Mss. Coll. unus, male suavitatis. Camb. male suavitatis.

(g) Mss. Coll. unus, dum sibi. Camb. aperire oculos.

(h) Mss. Coll. unus, grande promissum predestat.

(i) Mss. tres, scientia, post pauca. Mss. unus omittit, miseri.

(k) Logd. decernerent.

(l) Mss. Camb. necessaria dicta sunt. Reg. unus, dicta sunt necessaria. Mss. unus, a nobis.

(m) Editi, recipimus. Mss. Reg. duo & Camb. recipimus.

(n) Mss. Coll. tres & Camb. concupiscentiis ac desideriis.

(o) Mss. tres, habere. Mss. alter, beatificare.

(p) Editi, cecidimus. Mss. omnes, cecidimus.

(q) Mss. quatuor Coll. qui in.

(r) Ita Mss. tres Coll. Editi, sub noxa habuit. Alii, legabatur, subnoxeatur, vel subnoxeatur, vel etiam, abnoxeatur.

(s) Mss. tres, quia culpam.

(t) Soa editio Lugd. abolevit poenam.

(u) Mss. duo Coll. donavit & celum.

CAPUT XXI.

Qualiter vivere debeant, qui Christum imitari desiderant.

1. **ET** ideo si in (a) illo esse volumus, quod esse debemus, sicut sanctus Joannes apostolus dicit, quomodo ille ambulavit, & nos spiritualiter ambulemus. Quid est ambulare sicut ille ambulavit, nisi continere omnia prospera quae contempnit, non timere adversa quae pertulit, libenter facere quae fecit, fieri docere quae (b) mandavit, sperare quae promisit, & sequi quo ipse praecessit? (c) Quid est enim sequi, nisi praestare beneficia etiam ingratis, non retribuere secundum merita sua malevolis, & orare pro inimicis, amare bonos, misereri perveris, invitare (d) avertis, suscipere in charitate (e) converteris, & aquanimitate pati subdolos ac superbos? Ad hoc etiam pertinet quod ait sanctus Paulus apostolus: *Si resurrexistis cum Christo, qua sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Illi resurgunt cum Christo, qui moriuntur sicut ille peccato: ea tamen distinctione servata, quod ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro; unusquisque autem nostrum, (f) non omnium moritur peccato, sed suo.

Col. 3. 1.

2. Quid (g) est peccato mori, nisi dammandis operibus omnino non vivere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Ut (h) sicut qui mortuus est carne, nulli jam detrahit (i), nullum adversatur aut depiscit, nullius pudicitiam callida circumventionem corrumpit, nemini violentus exiit, neminem calumniatur aut opprimit; non invidet bonis, aut insultat afflictis, non luxurie carnis inservit, non violentiae deditus, in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit; non odiorum facibus inardescit, non compendia iniusta sectatur, non potentibus (k) aut divitibus adulatur, non inquieta curiositate rapatur; non domesticae sollicitudinis cura discenditur, non officiosis occurrentium salutationibus delectatur, nec superbiorum injuriis fatigatur; non cum superbia inflat, non ambitio ventosa precipitat, non vana gloria turpiter jactat, non desiderium (l) gloriae opinionis inflammatur, non (m) dissentio alieni aetis illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis

amor invitat; non rabies infani furoris exagitat, (n) non sumptuosorum deliciarum studium maculat, non arduis animosae contentione examinat; non facit impudentem audacia, iniquum injuria, ferum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, delinens gula, rebellem inobedientia, vanum jactantia, infidelem perfidia, levem facilitas (p) saevum crudelitas, (q) manducatorum turpis edacitas, impatientem mobilitas, (r) mobilem inlabilitas, vagum spiritualis inermis, iracundum animositas, suspiciosum perveritas, verbum vanitas, (s) injuriosum malignitas: qui remotus est proterus a secularibus illocebris, remotus ab (t) immunditiis & inimicitis, remotus ab insidiis alienis, remotus a rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus a mendaciis sive perjuriis, poltreus remotus ab omni genere flagitiorum (u) atque facinorum, quibus carnaliter viventes Deum offendunt, & mortui (v) peccato non serviunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere potest illa quae dixi, nec patitur ita & his, & talibus vitiiis omnino non vivunt, qui (x) viventes Deo carum suam cum vitiiis & concupiscentiis crucifigunt.

CAPUT XXII.

Quali temperantia uti debeant, qui a voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum commanum, atque a vini intemperato usu cupiunt abstinere.

1. **M**embra sua, quae sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus jejuniorum continuatae calligant; quando (y) intra necessarium modum suum temperant appetitum; quando non solum se a delicatioribus cibis moderata distributione suspendunt, sed etiam in ipsis communibus nihil carni suae pro desiderio, sed pro sustentandae vitae necessitate permittunt; certi quod nec delitiae quolibet, si absque desiderio percipiuntur, efficiunt, & viles cibi plerumque abinentiae profectum, si appetenter accipiuntur, impediunt. Hinc est, quod sanctus David aquae in se concupiscentiam caligavit, atque eam sibi a suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacta videretur, effudit; & sancto Heliae perceptio carnum (z) non concupita non nocuit. Unde datur intelligi quod vera-

h. Reg. 22.
16.
h. Psal. 22.
18. & seq.
1. Reg. 17. 4.

(a) Editi, in illo. Mss. omnes, in Deo.
(b) Editi, quae docuit: Mf. Camb. docere quae mandavit fieri; sic & Mf. Colb. unus. Colb. duo, facere quae fecit, fierique mandavit. Colb. alius, docere quae fieri mandavit.
(c) Haec verba, Quid est enim sequi, nisi, non leguntur in Mf. Colb. quatuor, & Mf. Camb. nec in editione Lugd.
(d) Edit. Lugd. adversos.
(e) Mf. Reg. unus, perverfor.
(f) Mf. Reg. unus, non hominum.
(g) Mf. unus, Quid est peccato mori? Dammandi, &c.
(h) Mf. Camb. ut quoniam. Mf. ita, ut sicut mortui carere, nulli sum, &c.
(i) Mf. Reg. unus, nullum adversatur. Mf. unus Colb. nulli adversatur.
(k) Mf. unus, ac divitiis.

(l) Mf. unus, gloriosum.
(m) Mf. quique, distinctio.
(n) Mf. Colb. unus, non sumptuosorum litium. Alter, sumptuosorum lasciviorum.
(p) Mf. Colb. unus, fervorem.
(q) Mf. omnes, manducorum turpem. Unus ex his, manducorum turpis edacitas.
(r) Mf. Colb. unus, immobitem stabilitas.
(s) Mf. tres, errorum.
(t) Haec verba, ab immunditiis &c., abunt a Mf. seymen, & editione Lugd.
(u) Mf. duo, sine facinorum. Mf. alter, vices facinorum.
(v) Mf. unus, peccando inservient.
(y) Mf. omnes, qui ad vivunt Deo.
(z) Mf. unus, quando intra necessaria.
(z) Mf. unus, non ab eo concupita.

veraciter abstinentes escarum non naturas, sed concupiscentias damnet, ac (a) voluptates suas desiderati cibi, vel potus (b) abusione mortificent. Qui autem non solum a qualitate, sed etiam a quantitate ciborum copiosius abstinere nihil aliud student nisi ut quantum stomacho reficiendo, ac fami eximende satis esse videatur, indulgeant, nec explant suos appetitus aviditate percipiendi, sed comprimant, atque eis non saturitas edendi finem faciat, sed voluntas: qui tam a cupiditate pretiosorum ciborum (c), quam a nimia perceptione vilium (d) continentur; qui cibis nec lautioribus volunt (e) carne luxuriante dissolvi, nec distentione ventris (f) vilibus onerari: quando abstinentes viri nec delitiosi soleant esse, nec avidi.

2. Jam de vino abstinendo, vel percipiendo quid dicam, unde sanctus Apostolus certam fixit regulam, dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*. Quasi diceret: Luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, non natura; & propterea non uti vos vino, sed inebriari prohibeo: quandoquidem infirmum stomachum moderatus usus vini (g) confortat, obrietas animam corpuse debilitat. Denique Timotheo suo discipulo, qui se longa abinentie distributione jam fregerat, & stomachum suum aque perceptione corruerat, medico vino (h) uti debere precipit, dicens: *Noli adhuc aquam bibere, sed medico vino utere propter stomachum tuum, & frequenter tuas infirmitates*. Ac per hoc, nihil contra abinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt, nec hoc eis (i) offert voluntas, sed permittit infirmitas: quæ si desuerit, a vino est abstinendum, ne vini perceptio quæ infirmum sustentat, sanum corpus incendat. Quandoquidem vino uti, & usui habere oleum, nullus dixerit esse peccatum; sed hæc ideo non debemus carni desideranti præstare, ne eum illi licita concedere experimus, postea illi etiam, & sibi obsequentes in minimis, in flagitia puniendi compellat, ac naturali ordine perturbato, non spiritus corpus, sed spiritus corpori dominanti deserviat. Hoc accedit quod & ipsam mentem abinentie fructus alacrem facit, carnem quoque non usque ad lassitudinem fatigatam, sed spiritui (k) ordinanti subiectam

mobilem reddit. Sensus etiam quæ dicuntur crassos efficere, vel gravare conglasc delitiae, consuetudo puritatis exonerat, & velut (l) quadam politura religiosæ excitationis attenuat.

CAPUT XXIII.

Quod utentes carnis carnem concupiscentia polluat non natura.

1. **C**eterum si a quadrupedibus abstinentes (m), phasianis altitibus, vel aliis avibus preciosis, aut piscibus perfevantur; non mihi videntur refecare (n) delectationis sui corporis, sed mutare; nec pro abinentia, sed velut pro nefcio quæ (o) immunditia, vel certe, quod est verius, (p) pro stomachi nauseantis tæmeritudine delicias illas communes ac viles abjicere, quo possint alius non solum carnis, sed etiam delicatioribus, ac pretiosioribus carnis suas voluptates explere: cum, sicut jam supra posuit, non aliquarum carnis, quæ usui humano concessæ sunt, nobis nature dammandæ sint, quas Deus inlicito, sed carnales concupiscentie fugiendæ, quas sensus carnis diabolus introduxit. Illi autem qui (q) parciores videri volunt, & gloriam sibi velut de abinentia distributione conquirunt; sic ab omnibus animalibus iudicant temperandum, ut percipiis poris, ac forbiturculis delicatis, ceterisque aliis (r) cibis immixtam sui corporis impleant appetitum: eum spiritualis abinentia non aliorum ciborum ulum, sed desiderium foveat compescendum, & illi magis parimonie servare (s) censendi sint, qui sibi non aliorum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdiciunt.

2. Illi quoque, qui (t) negata sibi vini perceptione, diversorum poculorum portionebus abundantiæ mihi abinentiam videntur implere (u): quia ad hoc fortassis a vino se suspendunt ut mererentur ab hominibus (x) laudem; & interdici sibi vini perceptionem compensant suavioribus poculis voluptatum. In vini enim usu non a vino tantum, sed ab omnibus quæ accipientes inebriant, vel ab aliis quæ etiam non ebrietatem, fusiavitatem certe præcepta conciliant, abstinere, ut sit veritate abili-

- (a) Mss. quinq. voluntates suas.
(b) Mss. unus, abusione.
(c) Editi addunt hic, animæ, quæ vox abest a Mss. omnibus.
(d) Mss. duo Colb. continent.
(e) Mss. Colb. unus, carnem luxuriantem.
(f) Hæc vox, vilibus, abest ab editis: legitur in Mss. omnibus.
(g) Mss. unus ex Colb. sanat.
(h) Mss. unus, ut debet.
(i) Mss. unus, proferi.
(j) Mss. omnes, ordinate.
(k) Mss. tres, quadam politura.
(l) Mss. Colb. unus, phasianis, vel aliis avibus preciosis aut piscibus, Mss. alter, phasianis altitibus, capis, pavonis, & aliis, &c.
(m) Mss. quatuor, delectationem, sed mutare. Unus ex his, sed involare.
(n) Mss. unus, mandata.
(o) Mss. duo, propter stomachi nauseantis tæmeritatem. Mss. tres pro stomachi nauseantis tæmeritatem.

- ne delicata, illas communes ac viles carnes abijcere. Mss. quatuor, delicatas illas ac viles carnes abijcere, cum editione Lugd.
(p) Mss. unus, pauciores.
(q) Mss. duo, ceterisque inanimatis, sui corporis. Mss. unus, ceterisque aliis inanimatis. Mss. Reg. Coo, ceterisque aliis animi sui & corporis, &c. lia & editio Lugd.
(r) Mss. duo, cresendi sint. Alii cum editis, cresendi sunt: sed cæcitas videtur priorum hæc.
(s) Mss. Reg. duo, qui negati sibi vini perceptionem, &c.
(t) Hæc verba, ab hominibus, supplentur: ex Mss. sex: & totidem Mss. habent, qui & ad hoc, &c.
(u) Mss. Colb. duo, & interdici sibi vino compensant suavioribus voluptatibus. Alii, & interdici sibi vini compensant poculis suavioribus voluptatibus. Alii, & interdici sibi vini perceptionem compensant poculis suavioribus voluptatibus.

abstinentiæ (a) perfecte consummatur; non ejus imagine foris splendens, iustus cavus, hominibus velut puer, & Deo simulate virtutis foribus plenus. Nec minus a cupiditate possidendi superflus, quam a voluptate percipiendi nobis est abstinendum. Quoniam cum omnia que habemus, pro nostris ulibus habeamus (b), ea quibus uti nolis, ardentius habere velle, vel etiam lucris hinc inde quasitis augere, nihil est aliud, quam non tolerandæ necessitati, sed intolerandæ cupiditati servire. Nec possum dicere: Ut sit unde quotidie pauperibus erogetur, mea possideo; quando nemo perfectius erogaverit eo, qui nihil sibi perfectionis intentione (c) reliquit ex proprio.

CAPUT XXIV.

(d) *Quam utile sit, jejunio, vel abstinentiæ, adveniendum caritatem pleniusque præferre.*

Verumtamen sic abstinere, vel jejunare debemus, ut non nos jejunandi vel abstinendi necessitati subdamus: ne jam non devoti, sed inviti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet advenientes jejunio intermisso, reficio, non (e) solvo jejunium, sed impleo caritatis officium. Ceterum si propter abstinentionem spirituales fratres, quos novi mea remissione delectari, contristat; abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac jejuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit, prætermittitur, & me inflat, & fratrem meum, cui caritas jubet servire, contristat; vel certe mihi nihil inesse ca-

ritatis fraternæ demonstrant; cum sine abstinentia quolibet hominem catholicum caritas sola perficiat; & (f) omnes abstinentia aut perdat sine adiunctione caritatis aut percat.

2. Quia ergo abstinere aut jejunare etiam Manichæi, vel quilibet alii hæretici possunt; utpote qui omnes carnes non pro abstinentia, sed pro immunditia detestantes, corpora sua panis & aquæ perceptione (g) conficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quodque rejiciunt, abstinemus; sed (h) quando abstinentiam nostram fides commendat, caritasque consummat, quas virtutes illi non habentes occidere se possunt (i), edificari autem, aut perfici taliter abstinendo non possunt. (k) Ipsi vero catholicis christianis, qui sive non valendo abstinere, sive nolendo, omnia usui nostro concessa, cum graviorum actione percipiunt, non nos propter abstinentionem præferamus: ne forte plus humilitatis, aliarumque virtutum habeamus illi, unde (l) jure nobis abstinentibus præferantur. Quocirca si volumus nobis (m) abstinentionem nostram jejuniaque nostra proficere, a superbia imprimis, quæ aut expellit omnes virtutes, aut minuit, & iactantia cunctis inimica virtutibus, atque ab omnibus omnino vitiis discedamus: ut pro sit nobis quod a cibis (n) delectabilibus abstinemus. Quia tunc nobis proderit, quod corpora nostra, vel certe corporum incentiva rigore districtioris abstinentiæ castigamus; si carnalibus desideriis absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Sed jam finem liber (o) accipiat; ut de virtutibus ac vitiis, unde hic pauca tetigimus, latius ac plenius (p) in tertio volumine, donante (q) Deo, disputemus.

(a) Mss. quatuor carent voce, *perfecte*. Mf. unus, *vera abstinentia perfecte consummatur*.

(b) Edit. Lugd. *ea quibus uti nobis conceditur*. Mf. Colb. duo, *ea quibus utimur*. Mf. aliter, *ea quibus uti nobis non licet*. Mf. Camb. *ut nobis libet*.

(c) Mf. quinque, *reliquit*.

(d) Mf. unus. *Quod utile sit*.

(e) Mf. unus, *non solum jejunium, sed, &c.*

(f) Mf. duo, *omnis abstinentia*.

(g) Ita Mss. tres. Editi vero, *afficiunt*.

(h) Mf. sex, *quod*.

(i) Mf. quatuor, *edificare*.

(k) Mf. unus. *Ipsi vero*.

(l) Mf. Colb. unus, *jure abstinentia*.

(m) Mf. Colb. unus, *dum abstinentia, nostra jejunia proficere*. In uno habent vocem, *abstinentia*, absque hac voce, *nostram*. In duobus legitur *jejunia*, sine hac voce, *nostra*.

(n) Ita Mf. Editi vero, *a cibis delectabilibus abstinemus*.

(o) Aliis, *possulat*.

(p) Mf. unus, *in breviore volumine*.

(q) Mf. quinque, *Domino*.

P R Æ F A T I O

L I B R I T E R T I I.

DE vita contemplativa, & quantum ab ea differat actualis; vel qualiter possitis ipsius contemplativæ virtutis fieri, (a) adjuvante Deo, participes (b), in primo volumine absolvi. De actuali quoque vita, ubi quæ esset religiosæ incrépationis utilitas, ac patientiæ virtus (c) ostentum est, & qualiter tra-

ctandæ essent Ecclesiæ facultates, vel de modo (d) spiritualis abstinentiæ, quæ dicenda visa sunt, Deo donante, in secundo libro differui. Nunc superest, ut disputationem de vitiis atque virtutibus, non ingenio frenus, cuius mihi conficius non sum, sed (e) orantibus vobis adjuvandum incipiam.

(a) Mf. Colb. unus, *participes*, Deo adjuvante, in primo, &c.
(b) Mf. lxx, *primum volumen absoluti*.
(c) Sic Mf. Colb. unus. Alii enim hidd. *gloriosa* est.

(d) Ita Mf. quatuor. Mf. alter, *de motu*. Editio de Jean.
(e) Mf. Colb. unus, *orationibus vestris*.

CAPITA LIBRI TERTII.

DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAPUT PRIMUM.

QUANTUM a variis virtutibus virtutum similitudines differant.

CAPUT II.

Quod superbiæ sit malorum omnium causa.

CAPUT III.

Quod superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur, & omnia vitia tunc fugata deprecant, si virtutibus cedant.

CAPUT IV.

De cupiditate (a), quæ ita est mixta superbiæ, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraque procedat.

CAPUT V.

Quo animi tormento invidos affligat invidia.

CAPUT VI.

In qua & quanta mala concupiscentia carnis erumpat, si (b) eis mens corrupta consentiat.

CAPUT VII.

Quod etiam hi, quos ab (c) impudiciis qualibet

necessitas urgat, si vivere pudici consueverint, ad amorem castitatis ascendant.

CAPUT VIII.

Quibus indicium posse ostendi superbiæ, quo vel in perditis aperta est, vel in sciis occulta.

CAPUT IX.

Quibus signis invidorum declaretur invidia.

CAPUT X.

Quantis malis vanitas venas involvat.

CAPUT XI.

De utilitate timoris, & quid efficaciter peccatis obstitat.

CAPUT XII.

De futuro iudicio; vel æternitatis supplicii, ac de qualitate gehennæ.

CAPUT XIII.

De laude caritatis.

CA-

(a) Mf. Reil duo, *quod ita sit mixta*.
(b) Mf. Cambron. *si ei*.

(c) Mf. Camb. *ab impudentia*.

CAPUT XIV.

Qualiter possint ea quæ de caritate sanctus Apostolus dicit, intelligi.

CAPUT XV.

Quantum perfectionis caritas in se fundatis exhibeat.

CAPUT XVI.

De qualitate virtutis, & qualiter sibi confitentur infirmes.

CAPUT XVII.

Quibus gradibus conversi in entium perfectionem ascendant.

CAPUT XVIII.

Qua sit quaternarii numeri credenda perfectio; & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide viventes a Deo collatae iustificent.

CAPUT XIX.

De tempestantia qualitate, vel opere.

CAPUT XX.

Quales esse debeant, quos animi fortitudo mobiliter.

CAPUT XXI.

De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

CAPUT XXII.

De equalitate, quod ad eandem pertineat humana societatis utilitas.

CAPUT XXIII.

Quod duo sint iniustitie genera.

CAPUT XXIV.

De liberalitate, & qualiter beneficentia opus debet exerceri.

CAPUT XXV.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAPUT XXVI.

Quid sit, sua cuique tribuere.

CAPUT XXVII.

Quod actuale vitam tres virtutes, idest, temperantia, fortitudo, iustitiaque consumment, & prudentia, quæ est quarta virtus, mentis cognitionem rerum latentium præbet.

CAPUT XXVIII.

De sociali virtute: & quod non recte faciant, qui cum possint, nihil humana societati proficiant.

CAPUT XXIX.

Quod de prudentia ac sapientia source cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendâ scientiâ serventer invigilant.

CAPUT XXX.

Quod prudentes nec aliis noceant, nec sibi nocere permittant, & quod eis ibi sit sine admixtione alicujus erroris consummata prudentia, ubi erit sine nullo peccato vita perfecta.

CAPUT XXXI.

De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari non debeant, si earum usus ex bona voluntate procedat.

CAPUT XXXII.

Quod hi effectus, sine quibus in hac vita recta non vivitur, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

CAPUT XXXIII.

Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ sunt principales, aut in presenti nec a peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine ullo peccato permanent.

CAPUT XXXIV.

Ubi se locutor de toto opere excusat.

JULIANI POMERII

D E

VITA CONTEMPLATIVA

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quantum a veris virtutibus virtutum similitudines differant.

QUÆSISTIS (a) quantum a veris virtutibus virtutum similitudines differant. Non dico, quantum a medicamento venenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties sanat, ut id defendere a mortis necessitate non valeat, & venenum non auferri faciliorem corpori, quali auferenda non esset, nisi fuisset acceptum, sed accelerat corporis mortem, quod erat aliquoties diutius vite victurum. Sed plane dico, a veris virtutibus tantum similitudines differant virtutum, quantum dilatat a veritate mendacium: quia & similitudo virtutis, quæ videtur virtus esse, (b) cum virtus non sit, nihil est (c) aliud quam mendacium; & ideo non est virtus dicenda, sed vitium. Et vera virtus est veritas, cui qui amantur adhererit, a peccati morie resuscitatus, mori ultra non poterit; nisi cum ab ea depravata voluntate recesserit. Sicut & contrario virtutis simulatio, quæ est, ut dixi, mendacium veritatis contrarium, animam separat a Deo vita sua, non interituram, sed (d) in supplicio, quæ est illius mors, sicut virtus animam (e) sibi veraciter inhaerentem, si fuerit vera, iustificat; ita simulata condemnatur. Et quid (f) iustificatio animæ, nisi ejus est vita perpetua beata, ac beate perpetua? Sicut condemnatio animæ poena ejus est sententia, quæ mors prebatur, & ipsa perpetua.

2. Itaque dupliciter rea est anima, si & bonum non faciat unde spiritualiter vivat; & appetat similitudinem boni, sub qua male vivat & lateat. Superbus vult (g) se credi constantem, prodigis liberalem (h), avarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcom, gulosus humanum, ignavus quietum, timidus cautum. (i) Impudencia fiducia sibi nomen adscribit, procacitas appellationem libertatis (k) obtendit, eloquentiam fingit verborum, & curiositatis magis. *Propter.* Tom. II.

Item sub studii spiritualis colore delitescit. Hæc etiam possunt ingenio humano discerni; tamen si ne dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti, (l) vel haberi; nec earum similitudines, quæ sunt vitia virtutes imitantia, declinari: in tantum, ut infidelibus nihil proluisse credamus, etiam si sunt aliquas per corpus operati virtutes, quod (m) eas nec a Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum, qui est finis bonorum omnium referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? immo etiam nocuerunt, dicente (n) Apostolo: *Omne quod non est ex fide, peccatum est.* Non dixit, *Omne quod non est ex fide, nihil est:* sed dicendo, *Omne quod non est ex fide, peccatum est,* declaravit quod omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt, quæ profecto iustificat; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia; quæ non juvant suos operarios, sed condemnant, iustitiasque præcipitant, atque a finibus æternæ salutis eliminant.

3. Sed quid ego (o) hæc de infidelibus, unde nullus ambigere videtur, exaggero? cum sanctus Apostolus etiam fideles quosdam, qui credentes in Deum, non secundum Deum, sed secundum hominem vivunt, carnales nomet, dicens: *Et ego, fratres, cum venissem ad vos, non vobis potius loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, adhuc enim estis carnales.* Ex tamquam quæreremus, quid carnales velit intelligi, securus adiunxit: *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nomen carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Quid potest his duabus animi pullibus inveniri deterior, zelo & contentione; quibus carnales, qui secundum hominem vivunt, etiam in hac vita torquentur: cum & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli, Paradisum primis hominibus invidentibus efficiat? Ac sic, quando fideles iustitia, pietate, misericordia, mansuetudine, humilitate, innocentia, ceterisque virtutibus gaudent; aut secundum Deum vivunt, (p) & virtutes vere habere credendi sunt, quæ spiritualiter viventes adeptæ sanctificant, & Deo

Rom. 14.
14.

1. Cor. 13.
14.

14. 1.

C Deo

(a) Ita Mss. omnes, cum Lugd. Lovan. *Quæritis*, Duae. & Colon. *Quæritis*.
(b) Mss. quique, cum non sit. M. unus, & non est.
(c) Mss. duo, aliud nisi.
(d) Abest, in a Mss. quinque. Mss. duo Colb. a Deo, vitam suam non interituram, sed in supplicio, &c.
(e) Mss. Colb. unus, animam veritati inhaerentem.
(f) Mss. Colb. unus, Et quid est iustificatio animæ nisi ejus vita.

(g) Mss. unus Colb. se videri.
(h) Mss. Colb. unus, largum dissipator.
(i) Edit. Colbæ cum Mss. Colb. quatuor, Impudencia.
(k) Editi, ostendit. Mss. omnes, ostendit.
(l) Mss. duo Colb. nec haberi.
(m) Mss. duo Colb. qui est.
(n) Mss. sex, Iustitia Apostolo.
(o) Mss. Reg. unus, quid ego doc.
(p) Mss. unus, & sunt virtutes quæ, &c.

Deo commendat; aut secundum hominem vivunt, & non sunt vere virtutes, sed virtutum similitudines, quae oihil carnaliter viventibus profuit.

4. Quapropter qui religiose, qui continent, qui sobrie, qui misericorditer vivit; si Deo, cuius munere ut bene vivat, adjuvatur, adscribit, secundum Deum spiritualiter vivit: si vero omnia quae bene facit, vitibus suis adscribat, quasi etiam sine adiutorio Dei ad bene agendum sibi sufficit; secundum hominem carnaliter vivit: & ideo aut bene non vivit, aut nihil ei proderit, quidquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatur, hic jam temporalem mercedem recipit suorum operum, quae temporaliter facit. Igitur ille secundum hominem vivit, (a) qui secundum seipsum vivit; quia & ipse homo est, & secundum seipsum vivit; qui si poterit, esse cum quibus vult, pergit quo vult, dormit quando & quando vult, loquitur quae vult, & ubi vult, manducat, & bibit quando & quod vult, & quantum vult; ridet, (b) ac jocat inter quos vult: prostremo quidquid naribus suave est, quidquid tactui blandum, quidquid oculis delectabile, quidquid ceteris sensibus carnis suae iucundum, exerceat, ac sequitur qualiter vult; qui omnia licita vel (c) illicita carnaliter vult. Qui autem secundum Deum vivit, non quod cum carnaliter delectat, sed quod spiritualiter edificat facit, & omnia desideria carnis spiritualis desiderii delectatione compescit, futura praesentibus anteponeit, carnem spiritui subdit, & quidquid cupit aut agit, non vult ex sua, sed (d) ex Dei sui voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiscit.

5. Itaque, si utrumque jam claudit, quod virtutes veras non videantur habere qui simulant; & illi simulat, qui non ex fide, aut non propter Deum, sed propter homines tantum boni aliqui operantur, elemosinas ac jejuniis, vel abstinentiis ceterisque bonis operibus serviendo, non ut boni fiant, sed ut se bonos hominibus fingant, nec ad recipiendam sempiternam mercedem, sed ad comparandam gloriam (e) popularem: videamus nunc quibus praecedentibus causis & subsequenter incrementis, nasci soleant vitia, vel augeri; & quibus, adjuvante (f) Deo, (g)

remediis possint velot quibuldam medicamentis immolari, vel sanari.

CAPUT II.

Quod superbia sit malorum omnium causa.

EST quidem hoc (h) caput valde perple-
xum, sed si optis illum qui dicit: *Non* Ment. 10.
vos efficit qui loquuntur, sed Spiritus Patris ve- Ps. 118.
stri (i) qui loquitur in vobis; & alibi, Dila-
ta est trux, & ego adimpleo illud: ea quae
mihi ut homini impossibilia sunt, illuminante
Domino, vel docente, possibilia sunt. Consi-
deremus ergo quae causae praecedant, (k) quae
vitia subsequantur. Quod (l) ut creditibilis vi-
deatur, (m) non hoc a me prudentia vestra
perquirat; sed vobis, & mihi, vel omnibus Scri-
ptura divina consultata respondeat: quae velut si
jam quazzeremus ab ea immobiliter sententiam
protulit, dicens: *Initium omnis peccati super-* Eccl. 10.
bia. Quid potest aperiri, quid probabilius di-
citur? Initium, inquit, non aliequus, sed omnis
peccati superbia: ut evidenter ostenderet quod
ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non
solum peccatum est ipsa, sed etiam nullum pec-
catum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa.
Siquidem (n) nihil aliud omne peccatum, nisi
Dei contemptus est, quod ejus praepcepta calcu-
tur. Quem contemptum Dei nulla res alia per-
suadet hominibus, nisi superbia: quae etiam in
ipso diabolo, ut diaboli ex angelo fieret, aeternae
perditionis exitit causa. Denique & ipse
sciens se per superbiam de caelestibus corruisse,
& in hunc caliginosi aeris carcerem trusum; ho-
mini subvertendo quem Deus fecerat sine illo
peccato, vitium persuasit serpentina calliditate
(o) superbia, certus quod recepta superbia,
quae est malorum omnium causa, facile iam pec-
cata omnia, quae non nisi superbia concipiuntur
aumo, perpetraret. Gen. 3. 14.

1. Hinc est, quod idem primus homo super-
bi spiritus elatione corruptus, omnem posterita-
tem suam quae in illo radicaliter fuit, neces-
sitati corruptioris ac moralitatis addidit: ut cor-
ruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mor-
talesque generaret; atque ita quod in illo ege-
rat puniendi superbia, in omnibus ex illo vitiis
pec-

(a) Hec aberant ab Edit. Colon. & Mss. Regis duobus: loquitur autem in Mss. Colb. tribus, & Editionibus Lugd. Lovan. & Duac. Mss. Colb. unus qui & ipse homo, & secundum seipsum vivit, qui secundum seipsum vivit. Forte legendum; quid & ipse homo est, qui secundum seipsum vivit.

(b) Mss. Reg. duo, Colb. quatuor, & Camb. jocat. Editi, lacerat. Totus hic locus diversimode legitur in Mss. Colbert. In uno sic. Qui si poterit esse cum quibus vult, pergit, quando vult dormit, quando & quando vult loquitur, quae vult & ubi vult manducat ac bibit; quando & quod vult, & quantum vult ridet ac jocat inter quos vult. In secundo. Qui si poterit, esse cum quibus vult, pergit quo vult, dormit quando & quando vult, & ubi vult; manducat & bibit quando & quod vult; ridet & jocat inter quos vult. In tertio: qui si poterit, esse cum quibus vult, pergit quo vult; dormit quando & quando vult: loquitur quae vult & ubi vult, manducat & bibit quando & quod vult;

& quantumcumque vult ridet ac jocat, &c. In quarto: qui si poterit, esse cum quibus vult, dormit quando & quando vult, loquitur quae vult & ubi vult, manducat & bibit quando & quod vult, & quantum vult; vult ac loquitur inter quos vult.

(c) Mss. Cambranensis, & illicita.
(d) Mss. tres Colb. ex Dei voluntate.
(e) Mss. duo, secularum.
(f) Mss. sex, Domino.
(g) Mss. Colb. unus, remediis possint immolari vel sanari. Mss. alter Colb. remediis possint immolari, & quibus medicamentis fectari.
(h) Mss. omnes, hoc capitulum.
(i) Mss. duo Reg. addunt, celestis.
(k) Mss. tres, quae vitia: in quorum uno ab illa manu correctum est: quae confusae vitia.
(l) Mss. Colb. tres, audiat; unus, fundatur.
(m) Mss. unus, non hoc a me.
(n) Mss. Reg. unus, omne peccatum nihil aliud.
(o) Mss. novus, vitium... superbia ingreditur.

peccati fieret (a) poena. Et propterea (h) non eo modo jam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, (e) cui nihil aliud fuit oon peccare, quam nolle. Nobis autem irreprehensibiliter vivere velle oon sufficit, nisi ipsum vellet nostrum, quod languida possibilitate deficit, divina virtus adjuverit. Quia illum ad non peccandum etiam jovare poterat adhuc sana natura, (d) non jam impedit vitia: & illum peccare fecit sola peccandi (e) voluntas: nos etiam cogit plerumque (f) peccati jam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus & dicimus:

Pl. 24. 39.
Rom. 10. 11.

De necessitatibus meis (g) libera me. Ac sic ideo fortassis dicit Scriptura divina, *Initium omnis peccati superbia*; quod ipsa praecellit in diabolo, & (h) per ipsum subvertitur est homo, de quo dicit Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

3. Ceterum nos qui primo homine peccante, peccavimus, non in nostra separata jam vita, sed in ejus natura, (i) in qua fuimus, (k) & corruptionem velut de radice superbia morbo (l) corrupte contraximus, (m) & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus: qui non corruptibiles efficiuntur, quia (n) peccamus; sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccavit, quia corruptibilis fuit, sed cum incorruptus esset, seipsum peccando corruptit, & corruptionem suam in nos propagatione transiecit: & ideo ibi (o) nobis aufferenda est tota mortalitas, omnique corruptio, quae facta est ex peccato, ubi erimus sine ullo peccato: hic vero ubi non jam sanata est, sed adhuc sanatur (p) per gratiam nostra natura, quae infirmata est per culpam; piis conatibus nostris resistit ipsa concupiscentia vitiosa, non naturalis, sed naturae nostrae indita peccatitiae & inferta: gox peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit. Quam licet quamvis mortaliter vivimus, habemus, oon eam tamen studio nostrae voluntatis adjuvamus, (q) & vincimus: quam non eam in oobis sentiendo, sed ei consentiendo, peccamus:

nec ipsa statim ut nos pulsaverit vincit; sed si mentem nostram (quod abest) de subtilitate propositi sui in consensum peccati deiecerit.

CAPUT III.

Quod superbia ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur; & omnia vitia tunc fugata deprecant, si virtutibus cedant.

1. P R oinde si superbia est initium omnis peccati, & concupiscentia poena peccati, non potest aliter vinci concupiscentia vitiosa, nisi prius caveatur humilitatis virtute superbia, quae ejus est inimica. (r) Superbia voluntas facit Dei precepta contemni, (s) humilitas custodiri. Superbia ex angelis demones (t) facit, humilitas homines sanctis angelis similes (u) reddit. Illa rebelles (x) diabolo subditos facit, haec humiles Christo conjungit. Superbi cupiunt (y) in se, quod non faciunt, praedicari; humiles refugiant, quicquid boni operantur, agnoscere. (z) Illi vitia sua a se alienando, perveritatem suae voluntatis excolunt; & bona sua suis viribus deputando, semetipsos turpiter jactant: isti si qua peccata commiserint, voluntarie confitendo semetipsos accusant; & omnia bona sua divino muneri deputando, Deum jactiter laudant. Quapropter si virtus non habet in animo vitio, superbia humilitatis (aa) cedat imperio; quia non potest mens regnum (bb) habere virtutum, nisi prius jugum excolere vitiorum. Tunc enim vitia (cc) fideliter expulsa discedunt, (dd) si virtutibus cedant. Alioquin vel (ee) subsidunt ad tempus egesta, vel redeunt; nisi virtutis in locis vitiorum, quae fuerint depulsa, succederint.

2. Quapropter pietas in nobis crudeliter resistat, iram patientia fundata coarctet, pudicitia libidinem vincat; animositatem tranquillitas tollat, verbotatem racinuritas moderata compescat, delectatio spiritualis desideria carnalia imminuat, abstinence rigor aculeos carnis obtundat, (ff) curiositati studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini

C 2 fuc-

(a) Mf. Camb. *confesse*.
(b) Mf. Reg. unus, *non quando jam volumus, possumus peccato resistere, sicut ille potuit*. Mf. Reg. alius, *non quando modo jam possumus, &c.*
(c) Mf. Colb. unus, *qui non peccaret, si nolle*.
(d) Mf. Colb. unus, *qua non jam impedit vitia*. Mf. Regius unus, *impellit*. Alii, *impulsi*. In uno ab alia manu, *jam non potest vitia*.
(e) Ita Mf. Hx. Editi, *voluptas*: in Mf. uno, *facies*.
(f) Mf. Reg. *peccati jam facti*. Mf. Colb. duo, *peccati jam facti*.
(g) Mf. unus, *exipe me*.
(h) Mf. duo Colbert, *per ipsam*.
(i) Mf. quatuor, *in qua fuimus ille unus*. Mf. alter, *in qua fuimus ille unus*. Mf. alius, *in qua fuimus in ipso unus*.
(k) Mf. unus omittit &, quod habetur in aliis omnibus. Mf. Camb. *illas corrupti corruptionem*.
(l) Sic Mf. sex, unus vero, *corrupti*. Editi omnes, *corruptum*.
(m) Deest & in Mf. duobus.
(n) Mf. unus, *peccavimus*: rectius *alii, peccamus*.

(o) Mf. omnes, *a nobis*.
(p) Hac verba, *per gratiam*, abstant hic a Mf. sex, Mf. vero Camb. & Colb. quapropter habent: *sed sentit nostra natura, quae est infirmata per culpam, sanatur per gratiam, pii &c.*
(q) Mf. Reg. unus, *sed vincimus*. Mf. Camb. *adjuvamus, sed vincimus*.
(r) Mf. Colb. unus, *superbia facit*.
(s) Mf. duo, *humilis*.
(t) Mf. unus, *facit*.
(u) Mf. Camb. *reddidit*.
(v) Mf. Camb. *addit, Deo*.
(w) Mf. unus, *ex se*.
(x) Mf. Reg. unus, *illi vitam suam, alienando a se perveritatem suae voluntatis, excusant*.
(aa) Mf. Camb. *caret negatione*.
(bb) Ita Mf. quatuor, Editi, *erit*.
(cc) Mf. Reg. unus, *regnum haberi*.
(dd) Mf. quinq; *fideliter expulsa*. Mf. Camb. duo, *fideliter ex pellere discedunt*.
(ee) Mf. unus, *si vicerit succedunt*.
(ff) Mf. unus, *subsistunt*.

succumbat immanitas, dominetur levitati maturitas, Dei & proximi caritate crescente, consumatur tota mundi cupiditas; excludat paritas vera luxuria, caliget indolux virus ingenuitas, reprimat humilitas (a) profunda jactantia, pellat simplicitas pura vecordiam, non impediat varietas (b) fugata constantiam, emendati mores augeant disciplinam, frangat elementia religiosa scævitas, & funditus eradicet bonitas adquisita malitiam, ut expulsiōe vitiolorum celebretur introductio gloriōsa virtutum. Sed de virtutibus in (c) capite sequenti vidimus, nunc de vitiis, ut corpimus, prosequamur.

CAPUT IV.

De cupiditate, (d) quæ ita mixta est superbia, ut nihil peccati fiat, quod non ex utraque procedat.

I. SI (e) utcumque jam patuit, qualiter intelligatur, quod Scriptura dicit, *Initium omnis peccati superbia*: hoc etiam videamus quod sanctus Apostolus dicit; *Radix omnium malorum est cupiditas*: cum Spiritus Sanctus, qui locutus est per Prophetam, per Apostolum quoque ipse locutus sit, nec sibi (f) possit esse diversus. Sollicite considerare debemus, quare ille initium omnis peccati superbia, hic radicem omnium malorum cupiditatem (g) nominari voluerit. An forte sermonem propheticum Paulus apostolus, ut solet exposuit? quandoquidem siue initium omnis peccati, siue radicem omnium malorum dicas, unum idemque (h) significas. Porro cupiditas atque superbia in tantum est unum malum, ut nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit cupiditas inveniri. Siquidem & diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriæ (i) potestatis, ac perditionis humanæ cupidus fuit; & ipse homo per appetitum arboris interdictæ, ac divinx similitudinis affectionem, (k) morbose affectum cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur hereses, schismata, detractiones, invidia, verborum, jactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, iniquitudo, mendacium, perjurium, & cetera ejusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere: cum omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quot nominavi, (l) corrupti, habentur & cupidi?

2. Item cum gulosos, imtemperantes, ebrios, avidos, rapaces, fornicarios, adulteros,

stupratores, incestos flagitiosos cupiditas reddat; quando possunt sine superbia tales fieri, sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemnere, quibus prohibentur illa omnia mala, quæ superius comprehendimus? Ideoque si volumus consummare nostri ceraminiis cursum, caveamus imprimis cupiditatem atque superbia; non duomala, sed unum, & quo trahunt (m) omnes mali actus initium. Nam sine superbia quæ possunt saltem inchoari peccata, cum dicatur: *Initium omnis peccati superbia*? Aut sine cupiditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala; cum sine radice omnia, aut nulla deperantur, aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi (n) malæ delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium; & Dei præcepta contemniam, quod est superbiæ malum; quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, & ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

CAPUT V.

Quæ animi tormento invidus affligit invidia.

I. Nvidius certe, qui alienum bonum, suum facit invidendo supplicium, nulla videtur ad invidendum concupiscentia provocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi ejus (o) pestem, quæ præcipitur (p) incensus, subtiliter atque rimemini; invenietis eum & perditionis ejus (q) cupidine, cujus cupit interitum, & (r) superbiæ malo teneri, quo sibi jupiter ingemiscit meliorem cui invidet, anteferi. Quis facile potest, (s) quale sit hoc malum, verbis exprimere, (t) quo invidus odio hominis persequitur divinum munus in homine: cum potius amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantus invidus habet (u) iusta poena torrens, quantos invidiosus habuerit laudatores. Si quidem invidiosum facit excellentia meriti, invidium poena peccati: nec est ab homine potest adhiberi remedium, cujus est vulnus occultum.

CA.

(a) Mf. Colb. unus, curiositatem studium spirituale succidat.

(b) Ita Mf. Reg. unus: in altero tota hæc phrasia deheratur. Alii codices habent, varietas ficta.

(c) Mf. quatuor, in sequenti capitulo.

(d) Mf. duo, quæ ita mixta sit.

(e) Mf. Colb. unus, Sicut cuique.

(f) Mf. Cambr. possunt esse diversi. Edit. Lugd.

(g) Mf. quatuor Colb. nominare.

(h) Editi, significat.

(i) Ita Mf. omnes. Editi autem, voluntatis.

(j) Mf. sex, nunc se affligam.

(l) Mf. Colb. unus, corrupti habentur a cupiditate.

(m) Mf. Reg. unus, omnia mala actus initium. In eodem ab alia manu, omnis mala actus initium.

(n) Mf. omnes, nec delectationi.

(o) Mf. unus, perniciem.

(p) Mf. unus, inflammatus.

(q) Mf. quinquæ, cupidum.

(r) Mf. Cambr. & superbia mala.

(s) In uno Mf. deest, quale sit.

(t) Mf. unus, quod invidat.

(u) Mf. unus, iusta poena.

Reti. 10.
11.
1. Tim. 4.
16.

David's
perniciem.

CAPUT VI.

In qua & quanta mens concupiscentia carnis erumpat, si ei mens corrupta consentiat.

1. QUID (a) concupiscentiae carnis addictus: numquid non videtur nihil habere superbie; cum praefertim passio ipsa eum videatur humiliare luxuriae? Er tamen nisi prius Deo rebellis existeret, cuius salubre praeceptum de pudicitia conservanda, superbi spiritus presumptione (b) contemnit, nulla eum lasciviae cupiditas provocaret. In animo ejus diu discipiant Dei contemptus & metus: sed aut contemptus Dei praeponderat, & superbus animus, recepta cupiditate, pudicitiam perdit; aut obtinet metus, & animus Deo subiectus cupiditati simul ac superbiae contradicit. Plerosque enim gula & abundantia vini turpiter in luxuriam solvunt, alios in injuriam pudicitiae sordidae cogitationes incendunt, nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatz decipiunt, quodam sub impudicitiae iugum exempla perditie viventium mittunt.

2. Sunt alii, quorum vitam lingua turpis inflammatur, (c) aut turpem conscientiam manifestat: qui prius inverecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt; ac deinde paulatim morbo crescente, ab honestate (d) deficient, adterrore pudore viles efficiunt, dum indecenter elegantes videri (e) volunt, passim jam turpibus verbis impudenter insanunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt; & delectabiles audient, quod assidue cogitationibus volunt. Cogitatio quippe est, quae mentem, sicut turpis inquinat; ita si fuerit honesta, purificat. Aut si non ex cogitatione facies mentis exsistit, sed qualitas cogitationis ex mente; non sordidae cogitationes mentem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidae cogitationes (f) existunt. Quod si ita est, pulcrorum corporum formae per oculos irreptentes, animum non movent incorruptum; & quando corruptibiliter movent, non corruptum sanum, sed ostendunt propria voluntate corruptum.

3. Turpia quoque verba per aures ingressa, quid praevaleant, si non fuerint arbitrio mentis admissa? Quando autem praevaleant, non (g) ipsam corrumpunt mentem, sed jam corruptam sponte reperiunt. Auribus enim castis obloquens sermones cum sono deficient, nec se-

S. Praefer. Tom. II.

cretum pudici cordis irrumpunt. Quia paupermen (h) tenerum, quod (i) menti jam vitiosae blanditur, numquid potest ad animum admitti per tactum, si animus incorruptum servet professionis suae propositum? Ac sic, prius integritatem sui animus sponte vitiatum amittit, & sic delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cavenda delectatione, jam dixi sufficienter, ut arbitror, in secundo volumine, ubi quanta porci brevitate, perfectionem spiritualis abstinenter commendavi.

4. Sed & hic hoc breviter dico, quod per os carnis non irrumpit delectatio galus ad mentem, nec erumpit sermo turpis ex mente, nisi se (k) voluntate mens ante corrumpat, quam recipiat aliquid unde corrumpatur, aut proferat. Ceterum si animus sui Deo suo firmus ipsius Dei sui munere perseveret; nec quibuslibet deliciis lenocinantibus cedit (l), nec proferat aliquid turpe, nec recipit. Jam de odoribus pauca perstringam, atque ei, qui est dignitas ejus & salus, amanter inhaereat, non solum nulla eam vitiorum seditas decolorat, sed nec delectatio ulla (m) carnalis effluat. (n) Quod si a charitate sui conditoris & illustratoris incerta resiliat, ac se, relicto lotiore solidoque bono, foras in exteriora bona projiciat: quidquid in eas nervorum potest esse, resolvitur; quicquid virium, debilitatur & frangitur (p); rursusque ei actio spiritualis efficitur onerosa, & ipsa in carnalibus fit inquieta: ita ut omnia quae per sensum corporis sentit, non vitanda, sed jam vitata turpiter concupiscat: & quando corpus nihil sensibilem sentit, ipsa sibi delectabiliter recordando, sensarum rerum imagines repraesentat. Apud se intus audit sine voce, quidquid (q) cantilenae suavis ac jocularis oblectant per flexuosos aurium meatus influit. Ibi ei odor (r) male suavis corruptibiliter fragrat, qui per patulas aurium cavernas irrepit. Ibi eam sapor oblectat, quem ad se per illecebram voluptuosus gustus admittit. Ibi persentit nescio quid molliiter blandum, quod ei exterior tactus impressit. Ibi colores varios & illicites formas concupiscibiliter videt, quas ei oculus curiositas numciavit.

5. Quae mens ita, absentibus plerumque (s) corporibus, imaginibus corporum delectatur affecta carnaliter; ut nimia sordidae cogitationis

C 3

(a) Edit. Colon. cum Mss. duobus. Qui concupiscentiae carnis addictus est, numquid, &c.

(b) Mss. duo, contemnit. Ml. Coll. unus, totum hunc locum sic exhibet: Tamen nisi prius Deo existeris rebellis, cuius salubre praeceptum est de pudicitia conservanda, & superbus spiritus presumptio- nis contemnit, nulla eum, &c.

(c) Mss. duo, & turpem.

(d) Ml. unus, decedunt.

(e) Editio Colon. plene.

(f) Ml. Camb. evanescunt.

(g) Mss. quatuor Colbert. non corrumpunt.

(h) Ml. Camb. terrenum.

(i) Ml. Reg. unus, quod menti jam cupida vi-

tiose blanditur.

(k) Ml. tres, voluntaria mens.

(l) Mss. tres addunt, seducuntibus. Unus, credes pro edis.

(m) Ml. unus, quia si se.

(n) Ml. Reg. duo, carnis.

(o) Mss. tres. Quia si a caritate.

(p) Ml. omnes, tunc ei.

(q) Ml. Coll. unus, cantilena suavis aut jocularis.

me oblectat.

(r) Ml. Camb. odor suavis.

(s) Ita Ml. Coll. tres. In aliis deorathae vox,

corporibus.

CAPUT VII.

intentione defixa, non sibi imagines corporum videatur amplexari, sed corpora. Hinc est quod ille corporis fluxus, qui fit in dormientibus sine culpa, interdum vigilantibus coningat (a) ex culpa. Aliud est enim quod (b) in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur; hic turpiter concupiscentia pohicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elicit fluxum, quibus per fæda colloquia sordidum commoverit appetitum. Hi sunt, quibus ului est feminarum descriptio. Illa rudis est, illa (c) dicacula; illa deformis, illa formosa; alterius placet ornatus, gestus alterius; illius laudatur etiam sine forma festivitas, illius lita formositas. (d) Inde transitur ad mores, & aliam talibus commendat taciturnitas moderata, aliam turpem videri facit libertas incondita. Hæc & his similia colloquentes, suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. (e) Nec tamen ideo concupiscunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt; qui nisi concupiscentiæ morbo corrupti essent, nunquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos illa corrumpt, sed corruptos ostendunt.

Long. Mf.
v. in pri-
mo Com-
mentario
v. Reg.
v. in pri-
mo Com-
mentario
v. Reg.
v. in pri-
mo Com-
mentario
v. Reg.
v. in pri-
mo Com-
mentario
v. Reg.

Ac ne me ita veraciter arguentem quicumque iudicet arguendum; noverit propter hoc forte ab antiquis fuisse decretum, ne qui adolescentium loquerentur Genesios librum, (f) ac partem pariter Ezechielis Prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licet secundum historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus. Quoniam scilicet illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis, sine dispendio sui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt; ita sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hic est quod & ipsi qui vitiose vivunt, virtutes vitiosæ anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur, (g) probare iudicio. Sed ne forte hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent; nec virtutes cogitarent, quæ mulieres illæ significabant, sed ipsas (h) cogitando carnaliter deperirent; consulto juniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta vivificant, ita carnaliter intelligentibus, ipsa carnalis intelligentia, occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gellat in corde, (i) ac turpitudinem quam exercere veretur conditum in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed divino.

Quod etiam hi, quos ab (k) impudicitia qualibet necessitas vocat, si vivere pudice consueverint, ad amorem castitatis ascendant.

Tales pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor supplicii temporalis ab impudicitia actione suspendit, aut occasio negata delinquit. Sed licet voluntate sit impudicus, qui necessitate pudicus est; tamen si & ille temperati corporis, de beneficio naturæ suæ, Deo auctori omnium naturarum gratus agat; & ille quem timor in bono pudicitia tenet; atque is cui facultatem mercedi negat occasio, vivere pudice consueverint: in virtutem (l) plerumque de necessitate proficiunt; & paulatim ipsius pudicitia delectatione crescente, pudici veraciter sunt: & ita proficiunt, ut jam non sermone, sed virtuteordes impudicitia detestantes, non timore, potius carnalibus incentivis obstitit, quod est incipientium proprium: sed exaceratione peccati refrangent iniquos carnis affectus, quod est castitatis consummate fastidium. Non quod animus umquam definit in hac carne cum vitis habere consilium; & quantum fieri potest in prædicti vita, perficiat ipsa numerositas triumphorum: si modo non fit in corpus sensibilem capus delectatione deiciat; sed exaceratione delectationum sublimiter roboratus, supra corpus fit corporali victor attollat; ac Deo suo, sub quo (m) eum viventem destitit repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhaereat.

CAPUT VIII.

Quibus indicis possit ostendi superbia, quæ vel in perditis aperta est, vel in fictis occulta.

JAM nunc videamus, quibus indicibus possit superbia deprehendi: ut sicut in superioribus claruit nullum peccatum sine illa posse committi; ita hic signa ejus eluceant, quibus cavenda possit ostendi. Omitto illos, quos etiam ipse habitus, & incessus superbus (n) ostendunt; quorum erecta cervix, facies torva, (o) truces oculi, & sermo terribilis nudam superbiam clamant: qui libidine (p) dominandi posselli, quos possunt, violenter sibi subiciunt, humana jura divineque confundunt, honoribus intumescunt, passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, & seipsos, superbiæ morbo corrupti, non capiunt. Hos ergo præterea, in quibus

(a) Mf. Colb. unus, cum culpa.
(b) Mf. Colb. unus, in dormientibus fit, aliud quod vigilans facit. Alter, in dormientibus fit, aliud quod in vigilantibus fit.
(c) Mf. quique, decacela.
(d) Mf. unus, ita transiunt.
(e) Ita Mf. fct. Edit. Lugd. & Lov. Hæc tamen idem concupiscunt, quia, Duzc. & Colon. Hæc tamen idem concupiscunt, qui aut, &c. quibus concinit unus ex Colb. manuscriptis.
(f) Editi, Lugd. ac pariter Ezechielis Prophetæ.
(g) Editi, placent. Mf. omnes, probat.

(h) Mf. unus, carnaliter cogitando.
(i) Sic Mf. tres Colb. Alii cum Editis, aut turpitudinem.
(k) Mf. Camb. ab impudencia.
(l) Mf. quatuor non habent, plerumque: cuius loco duo ex Colb. habent, sales de necessitate proficiunt.
(m) Editi Lov. & Lugd. cum virtutem.
(n) Mf. tres, ostendunt. Alii cum Editis, ostendit.
(o) Mf. Colb. unus, atroces.
(p) Mf. Reg. unus, & Camb. dominantur.

bus superbia tam aperte regnat, ut nec dignetur se occultare, nec valeat. Illos tantum dolendo ostendo, atque eorum exempla cavenda denuncio, quos jam conversos & aliquantulum proficientes superbia (a) occulte captivat, quos in profundum malorum fraudulentia (b) dominatione precipitat, & ne inde unquam possint emergere, jugiter calcit. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit: ipsa ei adveniendi immunitatem pectus familiariter pandit: ipsa introeuntem suscipit: ipsa capis jus perditu vivendi constituit: ipsa (c) omnes virtutibus exarmat, quos semel invaluit: ipsa quicquid in eis remanserit, quod vitis (d) pollet oboli, ne contra le forte convalescat, interimit.

2. Inde est quod hi quos (e) superbia mentis tabes purulenta corruperit, seniorum suorum non observant imperata, sed (f) judicant; de suis negligentibus objurant, aut rebellant (g) insolenter, aut murmurant; de loco superiori disceperant, praefert se etiam melioribus impudenter affectant; simplicitatem spiritualium fratrum iridentem (h) exagitant, suas sententias procaciter jactant, obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter querunt, natales moribus anteposunt, juniores suos (i) elati despiciunt, conferri sibi aliquos posse non credunt, aequari senioribus (k) designantur, super eos se solo animi tumore constitunt: non servant in obsequio reverentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam: habent in intentione pertinationem, in corde duritiam, in sermone jactantiam, in humilitate fallaces, in odio pertinaces, subjectionis impatientes, potentiae sectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionem (l) feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod melius prompti, ad supplantandum parati, ad omnia quibus subsistit faterna societas inhumani & temerarii in audiendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in (m) audiendo, praesumptuosi in docendo, (n) effrenati deformiter in cachinno, onerosi amicis, infestis quietis, ingrati (o) beneficiis, inflati obsequiis, & imperio subiectis.

3. Hæc sunt superbiae grassantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac superba corda destruit. His (p) malis diabolus passus exultat, invitatur, ut veniat, superbas mentes intrat, ut teneat; erigit, ut allidat; fovet, ut perdat: qui (q) inexplicabiliter de ipsa perditio-

rum captivitate tripadiat; ut captivos suos, quos superbia viribus sibi subiecit, jure possideat, & omnia illa mala, quæ superbus comprehendit, per illos exercat. Merito igitur per justum Dei judicium deferuntur hujusmodi occulto (r) damnati supplicio; quoniam non violenter additi, sed sponte cedunt superbiae decipientis imperio; cui utique possunt (s) si voluerint, repugnare libere voluntatis arbitrio; liberati per donum Spiritus-sancti, & muniti. Verumtamen etiam tales, si ad recipiendam salutem divinitus animati, spem respiciendam accipiant, nec se in peccatis suis desperando contentant, poterunt fructuose satisfactionis medicamento sanari, & superbiæ, quæ eos a Deo suo tumefactos excussit, fundatæ humilitatis assumptione damnales, vinculis æternæ damnationis absolvi. Quod qualiter fieri possit, supra jam diximus, cum de ipsa superbia, unde processerit, quo pervenerit, & quid egerit, tractaremus. (t) Namque a diabolo processit, ad hominem primum pervenit, & in ipso totum genus humanum, velut in radice fructum, naturæ sponte (u) peccantis vitiacione corruptit.

CAPUT IX.

Quibus signis invidiosorum declaratur invidia.

1. **O** Rdo ipse exigere videtur, ut de invidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbia fonte manavit, ut diabolus qui per superbiæ perit, hominem primum ita, succensus invidia seque, perdidit; (x) namque a diabolo processit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo invidus, non invidendo superbus apparuit; non superbia fructus invidie fuit, sed invidia ex superbia radice processit. Unde, quoniam quantum invidos affligit invidia, (y) sermo superior jam prodidit, non hic (z) de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos invidi laniando conficiunt; sed hoc tantum, donante Domino, debemus ostendere, qualiter invidi sanctæ vivunt merita, sua faciant invidenda peccata; & quantum in eis (aa) bonum corruptum invidia, qui quicquid boni fieri, vel dici a sanctis audierit, aut omnino (bb) non credunt, aut res bene gestas in malum male interpretando convertunt. Omne malum,

C 4

(a) Mf. duo, occulta.
(b) Mf. unus, damnationem.
(c) Mf. septem, ipsa omnia huius exarmat.
(d) Mf. quique, possit oboli. Mf. unus, quod vitis ei possit.
(e) Mf. duo cum Duac. & Colon. superbia mentis.
(f) Mf. unus, dispendant.
(g) Mf. unus, volenter.
(h) Mf. unus, exagitant.
(i) Mf. unus, elati.
(j) Mf. unus, designati.
(k) Edit. Colon. & Mf. quatuor, ad communionem feri.
(l) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.
(m) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.
(n) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.
(o) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.
(p) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.
(q) Edit. Colon. & Mf. quatuor, in audiendo.

(r) Mf. Colb. unus. Hi signis.
(s) Mf. Colb. unus, inexplicabiliter.
(t) Mf. Colb. unus, praedamant.
(u) Hæc, si voluerint, abiant a Mf. Reg. duobus & Camb.
(v) Mf. quinq. Namque. Edit. Num. quia.
(w) Sic Mf. Colb. unus, cum aliis. Edit. cum quibusdam Mf. precant. Mf. Reg. unus, peccatis: alia manu, peccatis, forte pro, peccatis.
(x) Mf. tres, nam quid. Edit. Lugd. non quia, sed male.
(y) Mf. unus, superius sermo jam.
(z) Mf. Colb. unus, de illorum ... quo. Mf. tres, de illius ... quod.
(aa) Mf. Cambron. bonorum. Mf. Reg. duo, quantum per bonum corruptum invidia. Quidquid, &c.
(bb) Mf. unus, non credant ... convertunt.

quod de illis mendax fama iactaverit, statim, tamquam (a) si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profecti deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus emittunt, proficientibus invident, peccantibus favent. De bonorum malis gaudent, de profectibus loquuntur, (b) inimicitias gratias ardent, deprehendi (c) peccatis sui malitiam timeant, semper amari, numquam certi: amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi: ad gaudentia anxii, ad plangenda læti, utrobique (d) perversi. Inter amicos (e) discordias seminant, (f) discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. (g) Opinionem bonorum mendacis decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, ut spiritualia bona eis desisse persuadeant. Amicitias simulant, ut eos qui se incaute sibi (h) commiserint, qualipossunt arte, decipiant. Odiorum sibi incaliones pravis suspitionibus coarcent: dæmones, quorum sectantur facta, lætificent. Sanctos viros quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequium, hostes in animum. (i) Continentes in verbo, turpes in factis. Prodigii secretarum, (k) tenaces malorum, prompti suspitionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Adversarii corde virtutibus, pravi moribus, & insidiosi cunctis (l) secum in simplicitate viventibus.

2. Hæc (m) & his similia sunt, quæ omnes invidos (n) bonis voto, sive animo inimicos ostendunt. In hæc mala deveniunt, qui infestando (n) sectandos, (p) & diligendos abominando, feraliter a communione (q) bonorum omnium seipsum excludunt: ut illud bonum iure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter invidus punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Ubi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali? aut quando bene malis usuri sunt, qui male bonis uti non desinunt? Bene malis usi sunt Martyres sancti, in testimonio Salvatoris nostri veraces, & in castris spiritualibus strenui bellatores; qui tribulationibus & damnis, ac variis cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis caelestia mutaverunt; & (r) de bono usu malorum profecti ad gaudia bonorum perven-

nium pervenerunt. Item bonis utitur invidus male, quia omnibus bonis quæ miser exacerat, abiunctis, animi sui supplicio (s) relinquuntur assequendus. Et quis ei poterit subvenire, qui se sibi exhibet invidendo carnificem? Aut unde sibi (t) parabit salutem, (u) qui de salutis materia contrahit (bonis male utendo) perniciem? Verumtamen si invidi quoque sicut alii peccatores divinitus inspirati, in ipso recuperandæ salutis affurgant, ac sibi quales sunt, Deo placituri displicant; si non imitentur Cain, qui postquam dominantis invidiæ furore creatus, germano suo vitam per scelus extorsit, & animam suam fratri corporis morte percussam supplicii æternæ mortis addidit, consequendæ veniæ desperatione depressus, ait (x) ad Dominum, *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*: hoc est dicere Deo; Indulgeri mihi non peto; quia peccatorum meorum magnitudine, indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Denique nusquam legitur aut penitus fuisse de suo sceleris, aut veniam meruisse. Si ergo (y) huius abhorrentes exemplum se sibi aulerant, & se Deo suo restituant, nec se in profundum malorum salutem desperandum projiciant: quis dubitet, immo quis non firmiter credat, eis primis malitiæ veniam posse conferri, si modo invidiæ vulnere sanato correcti, amaritudinem sui pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos (z) simpliciter amando quos odiant, ut ad bonum fraternæ communionis ac pacis, bonorum omnium, quorum (aa) gravabantur meritis, adjuventur exemplis?

CAPUT X.

Quantis malis vanitas vana involvat.

1. **H**is (bb) itaque super invidia disputatis, involvat, consequenter expediunt. Quæ ut facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat, breviter declaremus. Est enim vanitas, inflata quidam circa delectationis varias animi languoris affectum, potiendi honoris avida, simul & nescia, mærore (cc) excellentiæ inanis (dd) afflata, cava, mærore, turbulenta, animorum levium domina, male fundatis omnibus blan-

(a) Mf. unus, si et ipsi.
(b) Editi, de inimicitias. Mf. non habent de.
(c) Mf. duo, peccati.
(d) Editi, dispersi. Mf. unus, aliqui perversi.
(e) Mf. duo, discolorant.
(f) Mf. Cuth. unus, discordantes, si possunt, attentius in dissensione confirmant.
(g) Mf. duo, Opiniones.
(h) Editi, commiserunt.
(i) Mf. unus, inimiciter. Alter, combati.
(j) Mf. quatuor Colb. totum hunc locum ita exhibet, tenaces malorum suspitionum, inanes bonorum, pleni sordium, &c.
(k) Mf. unus non habet hanc vocem, secum.
(l) Mf. tres; Hæc & alia sunt. Alii tres, & Italia sunt.
(m) Mf. Cuth. unus, bonis voto sui animi. Alter, bonis voto sui animi.
(n) Mf. Camb. non sectandos.
(p) Mf. quatuor, diligendo abominandos.

(q) Mf. unus, bonorum hominum.
(r) Mf. Camb. & de bono usu, eo bono usu malorum profecti, ad gaudia, &c. Mf. Colb. & de bono usu eo bono usu malorum profecti, ad gaudia, &c.
(s) Mf. duo, relinquuntur.
(t) Mf. Reg. & Camb. probet.
(u) Ita Mf. septem. Edit. Lugd. qui de salute male utendo faciunt perniciem? Editi alii, qui de salutis materia, bonis male utendo faciunt perniciem.
(x) Mf. quatuor, ad Deum.
(y) Mf. quatuor, ab huius abhorrentes exemplo, Mf. unus, ab huius abhorrenti. Alter, abhorrentis exemplo. Alter, huius abhorrenti, sine ab.
(z) Abest vox, simpliciter a Mf. duobus Colb.
(aa) Mf. unus, gravantur. Alter male, gratia habentur.
(bb) Mf. Cuth. tres. His ita.
(cc) Mf. unus, severa.
(dd) Mf. Reg. unus, inflata.

blanda, repugnantis fumes, capiendis seductoria, capis invisita, simulatio quædam virtutum, (a) anima vitiorum, fomes carnalium delectationum; labor morum, appetitus dignitationum, dulcis miseria, amara perfectio, periculosa dubiis, imperiosa subjectis, (b) infirma fundatis: (c) facile captivæ, captivatos oblectat, ambitiosos vexat, angulos inflat, inflatos humiliat; cui servantur perituri, sub qua jacent elati, quam inveniant perituri, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare, jam lapsi.

2. Hæc est vanitas, quæ non aliquas virtutes, ut putatur, (d) exantlat, sed licentiam vitiorum, cum fuerit a virtutis recepta corroborat: ceterum mentes vitiosis plenas omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat; & ipsos saluè ruinose ambitionis inflatos, in occultis dedecora quædam publice furendi delectatione præcipitat, (e) sicut vacuum navem tempestas in diversa tumidis fluctibus jactat, & in area, frumentis sua gravitate manentibus, (f) leves ex ea ventus paless rapit. Quod si ita est, non virtuosus facit vanitas, sed ostendit: (g) quod illos sui affluat vento circumferre, ac lubricis circumstantibus affectibus rotat: qui se ad omnes ejus impulsus studio propriæ voluntatis accommodant: qui se de operibus, quorum sibi conscii non sunt, turpiter jactant: qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant: qui sanctos viros sui comparatione (h) deprestant: qui vitio auxæ popularis elati, nihil sibi perfectionis deesse exultant. Occurrentium salutationibus gaudent, suis adulatores favent, (i) voluptarios parent, omnibus turpibus placent. Gestunt docere quod nesciunt, credi de se sublimia volunt, delectabilia gravibus anteposunt: execrantur verbo, quod animo concupiscunt: appellationes virtutum vitii sui (k) imponunt. Se ipsos fallunt, faventes sibi (l) decipiunt. In promissione honesta veloces, in exhibitione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In verbo graves, in animo turpes, ubique fallaces. Læti ad prospera, fragiles ad adversa. Inflati ad obsequia, anxii ad (m) opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles semper ad honesta.

3. His (n) ergo & similibus delinquis vanitas premit, nec eos aut suum morbum sentire,

aut ad medicum venire permittit. Et quid est ad medicum venire, nisi infirmum suas infirmitates agnoscere, nec placere sibi, sed de falsis quæ illi videbantur esse gloriosa, confundi? Quod certe illi non faciunt, qui desiderio comparandæ opinionis inest, eis tantum operibus, quibus emittitur favor humanus, interservit, & (o) morum bona contemnant; tantumque eos ardor humanæ laudis inflammant, ut laboriosa operosa, quæ populus admittit, & quibus fama diffunditur, sine labore suspiciant, & libenter execrant. Inde est, quod jejunare, abstinere, vigilare, Ecclesiam frequentare, vel psallere, cum hæc omnia sine labore non fiant, etiam cum delectatione illi faciunt, qui ex his hominibus placere concupiscunt: non quod ista & homines Dei non faciunt; sed quod illi probentur ex Deo magis, quam hominibus exhibere, qui serventur illud etiam moribus sanctis excellere.

4. Ceterum si quisquam foris, ubi potest magnus eredi, (p) respiciendæ, & intus ubi Deus solus videt, squallet; quis non intelligat, (q) quod illi omnes abinentia, ac jejuniis, vigiliis, arduis laboribus, quos (r) nobis Dei amor, eis amor humanæ laudis, & inflammata vanitas facit tolerabiles, non sint ornamenta morum, sed velamina vitiorum? Quapropter (s) vera jejunia, abinentia, vigilæ, elemosinæ, & cetera hujusmodi, augere debent bonum nostrum, non velare peccatum; nec pro iustitia, sed cum iustitia Deo sunt exhibenda: quoniam quidem multo attentius debent præcepta perficere, qui ea parati sunt perfectionis (t) amore transcendere. Alioquin si invidi, si superbi, si elati, si cupidi, hæc & his similia mala pectoris sui non reprimant, & tamen suum corpus jejuniis, ac labore abinentia, quamvis continuatæ, consuecant; nec illa eos opera impensa vanitati iustificent, & hæc vitia, quæ negligunt emendare, condemnant. Itaque licet (u) ubique libri huius singulis quibuscumque vitiiis ablutis, remedia quoque quibus (x) possint cavere vel emendari, subicerent: hic tamen compendii gratia generalis quædam regula, (y) Domino illuminante, monstranda est, cui regulæ (z) veraciter imitantes, omnibus peccatis obstant. (aa) Nulla res hic non ab omni peccato servavit immunes, sicut timor supplicii, & amor Dei.

(a) Mf. Camb. *amica vitiorum*. Mf. unus, *amor vitiorum*.

(b) Hinc verba, *infirma fundatis*, abfunt a Mf. uno Colb.

(c) Mff. duo Camb. & Colb. unus, *reddant incantus*. Mff. alii tres Colb. *faciles captivæ*.

(d) Mf. duo Reg. & Camb. *frangulat*. Colb. unus, *exangulat*.

(e) Mf. Camb. *fic*.

(f) Mff. quinque, *levit*.

(g) Edit. Lugd. *Quod illi*. Mff. duo Colb. *quia illi*: tum Mf. Camb. & Colb. unus, *sui affluat ventis*. Colb. alter, *sui affluat venti*. Alius, *sui affluat ventis*.

(h) Mf. Camb. *deprestant*.

(i) Mff. tres, *voluntatis*.

(j) Mff. Reg. duo, *apposuit*. Mf. Camb. *enipponit*.

(k) Mf. Colb. unus, *despiciunt, aut decipiunt*.

(m) Mf. Colb. unus, *ad propria*.

(n) In Mff. quinque deest, *ergo*.

(o) Mf. Reg. unus, & *majora bona*.

(p) Mff. duo, *spesit*.

(q) Editi, *amor illa abinentia*.

(r) Mff. tres Colb. & Lugd. edit. *quod nobis tolerabiles vanitas facit*: omiffis intermediis. Mff. Reg. duo, & Colb. unus, *quos nobis tolerabiles eo ardore humanæ laudis inflammata vanitas facit*. Edit. Duac. Lovan. & Colon. ut in textu.

(s) In Mff. tribus Colb. non habetur, *vera*.

(t) Ita Mff. quatuor Colb. *Reliqui, opere*.

(u) Hæc, ubique libri *disput*, abfunt a Mff. uno Colb.

(x) Mff. tres, *passus carni*. Mf. duo, *subjecimus*.

(y) Mff. duo, *Deo illuminante*.

(z) Alias, *volenter*.

(aa) Mf. Reg. unus, *ne alleget*. Alius, *mafic*.

Dei. Sed de charitate, (a) quod Dominus, cuius donum charitas ipsa est, dederit postea differemus.

CAPUT XI.

De utilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obstat.

Nunc (b) de timore supplicii pauca dicamus. Ad peccatum, quæ (c) peccatis debetur, mens ante quam peccet, aspicit: cruciatur, ac dolores, qui solent sequi peccantem, carnalibus incentivis (d) opponat; & nihil eam promittimus: & dum credimus colorari, vel redimi posse quod facimus; (i) spe præsumptæ impunitatis illecti, dominationem in nos nostræ (k) voluptati permissimus. Ceterum, si eo tempore quo quis peccare deliberat, imam mente consideret, quæ poena expectet in suis facinoribus ac flagitiis deprehensos, quod supplicium convictos excruciet, qui tremor membra quatit, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet & execrabitur omnibus reddat: etiam ipsam foetide opinionis opprobrium nescio an possit quibuslibet vitis accommodare confensum. Quid enim mali operis fieri potest unde nec erubescant etiam illi, quos ipsa flagitia sua delectant? Hinc est quod hi qui bona sua vane ac deformiter jactant, dedecora, quibus remordentur, & humiliantur, occultant. (l) Quid quod in peccantem etiam sine humano iudicio conscientie judicantis tormenta deserviunt, & male sibi conficiam mentem ipse etiam cogitatione secreti reatus, (m) cruciatoria recordatione conficiunt.

CAPUT XII.

De futuro iudicio, vel æternitate supplicii, ac de qualitate gehennæ.

AGE jam cum ad illud ultimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec (n) ad impunitatem promerendum numeris aliquibus oblatione corrumpi: cum exeperit omnium secreta revelari, & non solum actus ac verba, sed etiam ipse cogitationes ostendi: quid faciemus (o) sub tanti iudicis maiestate? Quid excusationis obtendere poterimus? Quoniam non defensionis arte purgabimur? Quæ nobis subventura est poenitentia, (p) quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensorum sunt opera (q) bona, quæ in hac vita non fecimus? (r) Ad quos apostolos, aut ad quos alios sanctos confugerit fumus, quorum exempla simul ac verba depeximus? An forte (s) aliquos ibi fragilitas corporis exultat? Sed excusationis eorum reclamabunt omnium exempla sanctorum, qui (t) cum fragilitate carnis in carne viventes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerant, utique fieri posse docuerunt: maxime, quia nec ipsi peccato sua vitæ, sed (u) Domini miserantis auxilio, resisterunt: qui se & non querentibus, ut queratur, atque in eum credatur, ostendit; & credentes in se, ne a peccato vincantur, invicta protectione defendit.

2. Quid ergo responsuri sunt; si eis Dominus dicat: Si potuissis, quare non relictis desideris peccatorum? si non potuissis, quare meum contra peccata non querulis auxilium? aut vulnerati, quare (x) poenitendo non adhibuissis vulneri vestro remedium? (y) Nonne ad hæc obmutescentes, & quid excusationis referant non habentes, dicat: *Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium: ubi vermis (z) eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Et quid est obmutescentes manibus & pedibus ligari; nisi in inferno, (aa) ubi nemo

Mat. 22.
17. ubi. &c.
& Mat. 23.
46.

(a) Sic Mss. duo Colb. Editi vero, quod Dominus... donat. Ml. autem Colb. alius, quam Dominus, qui caritas ipsa est donat.

(b) Ml. Colb. unus, Hic de timore. In uno deest, suspensum.

(c) Ml. tres, peccatis. Unus, peccato. Alius, pro peccatis.

(d) Ml. duo, supponat.

(e) Ml. Camb. delectat.

(f) Ml. Colb. unus, delectatio carnalis.

(g) Ml. unus, voluntatibus.

(h) Ml. unus, Colb. acutem discriminit.

(i) Ml. Colb. unus, spe præsumptæ & impunitate elicti, forte pro illi.

(k) Ml. tres, voluntati.

(l) Edit. Lard. quidquid est unde in peccantem.

(m) Ml. Reg. unus, & male sibi conficiam mente, ipsæ etiam cogitationes secreti reatus, cruciatur ac recordationem conficiunt. Ml. Colb. unus, & Camb. & male sibi conficiam mentem... cruciatur ac recordationem conficiunt. Alter, cruciatur ac recordationibus conficiunt.

(n) Ml. unus, Colb. ad impunitatem promerenda.

(o) Ml. unus Reg. sub tanta.

(p) Ml. unus, quam græse carne.

(q) Ml. unus caret hac voce, bona.

(r) Ml. unus: Ad quos Apostolos idemque, aut ad quos alios, &c.

(s) Ml. Colb. unus, aliqua se ibi. Reg. unus, aliqua sibi. Ml. Camb. aliqua fragilitas.

(t) Hæ voces, cum fragilitate carnis in carne viventes, abstant a Ml. Colb. quatuor, & Regis duobus. Reg. unus: in carne vivente, (forte vivente) superaverunt: quid fecerunt? &c. Alius, vincuntis tantum.

(u) Ml. duo, Dei.

(v) Ml. unus, non pariterdo.

(w) Ml. unus reddunt. Totum locum sic præferunt alii codices. Ml. Camb. Namquid ad hæc obmutescimus, & nil excusationis habentibus dicit, Legatis manibus & pedibus mittite eos, &c. Ml. Colb. duo, obmutescimus, & quid excusationis referant (unus ex his reddunt) non habentibus dicit, Legatis eorum manibus, &c. Alius: Legate eos, &c. Ml. ex Regis unus habet vocem: Legatis manibus & pedibus, mittite, &c.

(z) Ml. Reg. unus, vermes eorum non morietur.

(aa) Ml. Colb. unus, ubi Deum nemo conficitur, boni operis aliante privati. Ml. alter, Deo conficitur.

no confiteri, aethiōe privari? sicut in exterioribus tenebras mitti, nihil aliud erit nisi a Domino, qui est mentium lumen, expelli. Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio (a) æternæ mortis additi, non (b) videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, poenalis sensus, torquent animas, nec extorquent; ponunt corpora damnata, nec finient. Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis (c) non exstinguit; ut permanente sentendi (d) vita, poena permaneat, & ad dolendum magis, quam (e) ad vivendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis (f) vivacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Jam (g) vero quod dicit; *Perennis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, ad totam refertur damnati hominis poenam; quem inefficacia poenitentiz ignis exurit, & consumens conscientiz vermis immortalliter rodit. (i) Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id enim illis agitur, ut maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant; sed ut in illis penitenter vivant.

2. Hæc & his similia libenter audire vel legere, jugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine ulla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio divinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate privari, fieri patriz cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, mori vivere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis ejus expelli, ubi fit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendiis terribilibus crepituri pati, barbari furantis amara caligine oculos obsecrari, profundo gehennæ flutuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrrenare. Sed nos jam, si videntur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutunt, atque ab omnibus vitiis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc fure damnationis experimento probant, quando jam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non possunt: ab his, inquam, terrificis acerbis malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficiendum mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt (1), abjuratisque terrenis, cælestia conspiciunt. Et quoniam proficere cupientes a salubri timore incipiunt, & ad

charitatem proficiendo perveniunt; nos quoque sufficere judicantes quod de incipientium timore tractavimus, etiam de charitate: quod ipse, cujus munus est, donaverit, disputemus.

CAPUT XIII.

De laude Charitatis.

Charitas est ut mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, ac præsentibus prorsus averfa, juncta Deo inseparabiliter, & unitas, igne quodam Sancti-Spiritus, a quo est, & ad quem refertur (k), incensa (l); inquinamenti omnis extranea, corrupti nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invidi: summa actuum bonarum, salus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pignantium, palma victorum (m), anima sanctorum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis hinc mortuos suscitatur, languentes sanat, perditos inflaurat (n), spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in poenitentibus, læta in proficiantibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in Martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides (o) concepit, ad quam spes currit, cui profectus omnium servit, ex qua quicquid est boni operis (p) vivit: sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta devotio religiosa continet: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta; quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et vere ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via pervenit nullus quo tendit, ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

CAPUT XIV.

Qualiter possint ea quæ de charitate sanctus Apostolus dixit, intelligi.

1. Itaque jam qualis, & quanta sit hæc charitas, non pedum via, sed morum, Apostolo (q) docente dicamus. Si quisquis, inquit, hominum loquitur & angelorum, charitatem autem non habuerit, factus sum velut aramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Homi-

(a) Mf. unus, sempiterna.
(b) Mff. tres, non vivendi.
(c) Mf. tres, non exstinguit.
(d) Mf. Rec. unus, sentendi poena, vita. Mf. Colb. unus, ut permanente sentendi poena in poena permaneat.
(e) Mff. duo, ad vivendum.
(f) Mf. unus, veracibus.
(g) Hæc, vero quod dicit, non sunt in Mf. nec in Lugd. quorum quinque: ad totam refertur. Unus vero, jam quia vermis ... ad totam refertur. Lugd. refertur.

(h) Mf. unus, Quoniam.
(i) Mff. quatuor, abdicatisque.
(k) Mf. unus Colb. accensa.
(l) Mf. unus, inquinamenti emittit.
(m) Mf. unus, amica, Alter, amor.
(n) Editi Lav. Duac. & Coloa. instruat, forte pro instruit.
(o) Mf. unus, concepit.
(p) Mf. Colb. unus, viget.
(q) Mf. unus, nos docente. Mff. quinque, dicente.

Hominum vel Angelorum linguis, inanem faciendum quorundam significatam debemus accipere (a), qui omnia quaecumque voluerint, accurate quidem, atque eloquenter enuntiant: sed quavis ornate copioseque (b) differant; tamen si docendi officium vanitate placendi magis, quam consulendi charitate suscipiant; non ut (c) aliquos doceant, sed ut se doctos ostendant; nec profectum, sed plausum a suis auditoribus quaerant; si totam (d) conscientiam diligentiam transferant male dicentes ad linguam, & studiosius eloquentiam velint curare, quam vitam; si supercilio vane loquacitatis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quam fieri; nec sint de sanctitate operis, sed de sermonis (e) elucubratione vanitatis solliciti: numquid non tales merito aramento sonant, aut tinnienti cymbalo comparantur? qui in modum tinnientis aramenti, vel cymbali, praeterea quaeque magis appetunt sonare, quam facere: nec erubescunt a seipsis aliter vivendo, quam praedicant discere: qui ut (f) quoquo modo (g) turpitudinem suae conversationis obnubilent, honesta praedicare non cessant: non tamen ut auditores sui eorum praedicatione proficiant; sed ut ipsi videantur curare quae praedicant.

2. Sed videamus (h) quae his annectat Apostolus. Si habueris, inquit, Proprietatem, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habueris omnem fidem, ita ut montes transferas: charitatem autem non habueris, nihil sum. Non ad hoc ista dicit, quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui (i) non possint: sed quia nihil proficit habentibus ea, si a charitate descendant. Ipsa autem & hic necessaria est, ut omnia bona, summum bonum (k) charitatis habentibus proficiat, & ibi eis etiam (l) perfectior permanebit, cum omnes perseverantes in sua visione Dei perduxerit. Ceterum (m) prophetia, & mysteriorum omnium notitia, vel scientia, nec non & ipsa fides, vel cetera talia, quae non perfectioni fideliū, sed fragilitati necessaria judicantur, in illa (n) perfectione sanctorum, quo in charitate radicati (o) pervenire contendunt, perveniuntibus necessaria esse non poterunt; cum illis incomparabiliter meliora, ac perfectiora successerint. Quia nec prophetia ibi opus erit, cum ad illud quod futurum pro-

mittebat, impleta perduxerit: nec scientia, quae velut lucerna quardam in huius saeculi nocte fideles illuminat, cum in illius vitae die perpetuo Sol vivus iustis effulserit: nec mysteriorum notitia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea, quae per mysterium significabantur & credabantur ex fide, perfectio Christiana pervenerit. Charitas vero hic quidem necessaria est, quae nos separat a diabolo, purificat a peccato, reconciliat Deo: sed ibi perfecta erit, cum perfectus Deo, a quo est (p) donata, conjunxerit.

3. Adhuc Apostolus laudem divinae charitatis amplificans, adjungit & dicit: Si distribueris in cibis pauperum omnes facultates meas, & si tradideris corpus meum (q), ita ut ardeam: charitatem autem non habueris, nihil mihi prodest. Nec immerito. Si enim non quid, sed propter quod faciamus, in illa ultima examinatione quaerendum est; eleemosynae, vel (r) traditio corporis in mortem, quid proderunt non habentibus charitatem? Ipsa ergo habenda est, ipsa sectanda, sine qua nec eleemosynae, nec occisio corporis, nec illa omnia superius dicta, vel alia (s) quavis bona perducunt (t) aliquos ad salutem. Quia quolibet actio bona vel passio, nisi ex fide, quae per dilectionem operatur (u), existerit, nobis prodesse non poterit. Quapropter nihil eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deest aliquod boni, quibus charitas, omnis inquinamenti mundatio, & bonorum omnium mater affluerit. Quoniam quidem si charitas patiens est, benigna est, si non amulat, non agit perperam, non inflatur, non est ambiciosa, non querit quae sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati; si omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet (x); & eos in quibus fuerit, omnibus his bonis quae habet impertit: quid illis esse potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant, charitate in se regnante, virtutibus?

4. Proinde quando videmus aliquos patientiae (y) mole fundatos inconcussam pectus exvictis malis opponere; abundantia sanctae benignitatis (z) affectos, bonum suum velle cum omnibus habere commune, non aliquibus ardentis invidiae facibus (aa) coqui; non agere perperam,

(a) Mss. duo, quia omnia.
(b) Mss. tres, differant.
(c) Mss. unus, elis.
(d) Deest vox, conscientia, in uno Mss. Reg.
(e) Mss. unus, elucubratione solliciti.
(f) Mss. unus, quodcumque.
(g) Mss. unus, turpitudinis suae conversationis.
(h) Mss. tres, quae hic annectat. Mss. alter, quid de his assignent annectat Apostolus.
(i) Mss. quinque, scilicet Colb. tres & Regii duo, omittunt nepantem particulam, non. Colb. unus, quasi non aliqua... aliqui possint.
(j) Mss. totum, charitatem.
(k) Mss. unus, perfectiam. Mss. tres, perfectio. Maie in aliis, pretio, aut profectus.
(l) Mss. quatuor, prophetia.
(m) Editi addunt, sancta; quae vox non legitur in Mss.

(n) Absq. pervenire, a Mss. Colb. & Edit. Lugd.
(o) Mss. unus, intendunt.
(p) Mss. duo, a quo est eis donata.
(q) Ita Mss. sex. Editi, ut ardeat & infra, non habeam.
(r) Editi, traditionem. Mss. traditio.
(s) Mss. duo, quolibet.
(t) Mss. unus, hominem. Alter, homines.
(u) Mss. sex, existens... potest.
(x) Mss. Colb. quatuor omittunt particulam & infra tres ex his cum Reg. duobus, & quid illis.
(y) Mss. Camb. patientia bene fundatus. Unus ex Colb. patientia fundatus.
(z) Mss. unus, affectuosus. Mss. Camb. effectum bonum suum, &c.
(aa) Mss. unus, emquinari. Editi & Mss. unus, non aliquibus ardentibus.

peram, sed simpliciter cum omnibus (a) quibilibet puritate exhibere; nullo salu periculo vanitatis inflari; nihil eorum quæ sunt aliena, crimine cupiditatis ambire; quæ sua sunt præ communionis bono non querere; nulli malum, quibilibet (b) irritatis injuriis, cogitare; non super (c) alienis, aut sui operis inquietate, sed de veritate gaudere; (d) omnes inquietos, vel inquirerios, fundata animi tranquillitate, fuisse; post hanc vitam penas divinitus comminatas credere (e) metuendo, præmia promissa sperare gaudentes, revelationem filiorum Dei desiderare fortiter sustinendo: quoniam ergo videmus hæc, & (f) talia bona aliquos posse; noverimus, non eos magnitudine virtutis posse, quod volumus ardenter, & facili; sed de beneficio illius charitatis, quæ non est ex nobis, sed diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Rom. 1. 1.

CAPUT XV.

Quantum perfectionis charitas in se fundatis exhibeat.

1. ERGO si charitatem Deo exhibeamus & proximo, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facile peccato resiliamus, bonis omnibus abundamus, sæculi blandimenta contempnimus, & omnia quæ difficultia sunt humane fragilitati, vel aspera, etiam cum (g) delectatione persequimur; si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis (h) ab illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quæ si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis unde peccati desiderii servamus. Ex quid est diligere Deum, nisi (i) illi occupari animo, concipere fruentis visionis ejus affectum, peccati odium, mundi fastidium; diligere etiam proximum, quem ipse in se consuit diligendum (k): in ipso amore servare legitimum modum, nec perventare dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum qui contemnendum est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda, plus diligunt; aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plus quam seipsos forte non diligunt.

2. Sed de mundo, quod diligi omnino non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Joannem

apostolum vox est, dicentis: *Nolite diligere mundum.* Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis est diligendum, ut saluti ejus, ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quantum spiritui (l) ordinate subiectum, ad æternam salutem, accepta immortalitate, & incorruptione perveniat: non suis voluptatibus distrahendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polleat, & totam dignitatem suæ (m) delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates; sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos sicut nos ipsos amamus, quando propter illa superius dicta diligimus. Neque enim (n) ideo proximum tantum seipsum diligit quisque, quia sibi frater, aut soror, pater aut filius; mater aut filius, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis jungit; sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros, quantumvis incompositos, turpes, ac male moratos plus quam quolibet sanctos, quos a nobis secundum sanguinem vocamus extraneos, diligamus; non solum carnaliter diligimus, sed etiam graviter in tali eorum dilectione peccamus.

3. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus: quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus; & sicut nobis subvenimus; quos a facilius defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, ut bonum quod tibi confertis, velis & proximo; (g) & malum, quod tibi nobis accidere, nolis & proximo. Illi vero plus quam se diligunt Deum, qui pro ejus amore lux ad tempus saluti non parcent; seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus propriis, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & uxori ac filiis suis renuciare parati sunt; & ut totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiant, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis quam a Deo, (r) vita vitæ suæ, discedere.

4. Iste

- (a) Mss. Colb. tres & Camb. quibus debet puritas exhiberi. M. Reg. unus, sed simplicitatem cum omnibus quibilibet puritatis exhibere.
(b) M. unus, infligatis. M. alter, irrogatis.
(c) M. unus, ac sui. Alias, alienis adversis operibus.
(d) M. unus, omnes inquietudines vel inquisitioes fundatas. M. alter, omnes inquietudines fortiter animi, &c.
(e) Mss. quatuor, non metuendo.
(f) M. unus, ut alia bona posse aliquos.
(g) Mss. tres, cum dilectione.
(h) Editi cum quibodam Mss. ex illo est.
(i) Editi, illi occupare animum. Mss. tres, ille. (Quo illi) occupari animo. Alias, illi copulati

- animo.
(k) M. Colb. unus, in ipso servare amore legitimum modum, nec perventare ordinem dilectionis. Constatum ordinem dilectionis illi pervertunt, &c.
(l) M. unus, ordinanti.
(m) Mss. tres, suæ dilectionis.
(n) Mss. sex, ideo se diligit quisque, quia sibi frater aut soror, &c.
(o) Mss. tres, operamur.
(p) In uno Mss. pro viribus nostris. In alio desunt hæc omnia.
(q) Hæc verba: Et malum quod tibi nobis accidere, nolis & proximo, desunt in tribus manuscriptis.
(r) Mss. duo, a Deo vitæ suæ.

4. Ille igitur nobis dilectionis ordo servandus est, juxta illud quod dicit Spiritus sanctus; (a) *Ordinavit in me charitatem*; ut sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus; & propter ipsum, in ipso ea quae diligenda sunt, tantum, quantum ipse praecipit, diligamus. Ipse enim (b) praecipit ut corpora nostra propter nos, proximos (c) sicut nos, & ipsum plus quam nos diligere debeamus: ita sane, ut eis quos nobis conjunctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobant, & vita commendat, nos amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis tamquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergo possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfecte diligunt Deum: & illi perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec ullis peccatis quibus offenderit, acquiescunt; & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi sunt, qui omnia bona quae implere potuerint, ab illo se adiutos ut possint veraciter credunt; quidquid (d) mali commiserint, vitio suae voluntatis ascribunt; quidquid boni non potuerint implere, ab illo ut possint iugiter petunt; cum potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quae fuerint consecuti, etiam aliis (e) conferri socialiter volunt, & usque in suos inimicos dilectionis suae latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse quod ipsi sunt. Satis de vitiiis, eorumque remediis est disputatum: nunc jam qualiter unaquaeque virtus possit acquiri breviter differamus.

CAPUT XVI.

De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes infernet.

1. **O**mnis sancta virtus res est divina, incorporea, propterea atque mundissima: quam mentes inquinatae non inquinant; sed ipsa inquinatas emaculat: cujus participatione (f) formantur infirmia, suscitantur mortua, (g) sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur (h) averfa. Hanc non habet nisi Deus, & si cui dederit Deus. Quae in animo habitat, sed (i) animum corpusque sanctificat: ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. Nemo eam sibi conferre potest, cum possit auferre;

re; alteri autem (k) nec conferre praevalet, nec auferre.

2. Itaque cum talis ac tanta virtus cunilbet inter voluptates suas adhuc marcescenti resisterit, atque (l) ei ad se concupiscendam desiderium salubre commoverit: protinus in animo ejus duatum delectationum contrariarum rixa confurgit; & mentem voluntas adversum se accipiti delectatione (m) divifam in diversa ducit, ac reducit; modo reprehendendo quod elegerat, modo quod reprehenderat eligendo: atque ita in alterutrum latus (n) se cogitationum varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitii (o) repida medietas, vexat ac lacerat. Quoniam quidem quemlibet hominem, donec se in eo quod (p) elegerit certa definitio confirmet; quamdiu modo non vult quod volebat, modo velle incipit quod nolebat; velut in quodam deliberationis (q) incertae bivio constitutum, discerpit ipsa diversitas (r) voluntatum. Hinc eum virtus admonet suae salutis, & (s) vocat; inde consuetudo vitiosa discedere & se volentem (t) remoratur, & revocat, & paulisper a se averfo, nec ad virtutem plene converso, usitatæ voluptatis admonitione blanditur, & omnes illecebras, quibus olim perditæ fruebatur, ostendit. Turpia quoque desideria quibus (u) vincitur, immittit, ac iam pene salidentem blandum nescio quid mollior infundat: & supplicat, ne praeponat mollius dura, letis tristitia, certis dubia, (x) praesenti voluptati futura: cogitet quam poenale sit atque difficile, dulcium carere (y) deliciis, illecebris renunciare carnalibus, abimentis jugis gravari laboribus, jejuniis ac vigiliis continuatione torquenti, certa carnis afflictione proximis dubis remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritum (z) resistendo arma corrumpere, insidias ejus ac fraudes vigilantis animi cautione vitare: quam (aa) denique miserum sit enormitate tantæ asperitatis evictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abiecerat frui, & omnibus, quae incaute laboriosis suscipiendo propofitum contemnerat, delectari.

3. His & talibus vitiosa consuetudo, dubium (bb) sanctae definitionis affligit. Virtus contra, quae continentia nominatur, (cc) motantem confidenter objurgat, ad delectationes poras, casualque delicias, quibus frunetur omnes fidei amatores, invitat: offert nudo jollitæ vestimentum; illu-

(a) Mff. sex, *Ordinavit in me*.
(b) Mff. quinque, *praecipit*. Sic & post pauca.
(c) Mff. unus, *proximos suos & ipsum plusquam nos*, minus bene.
(d) Mff. duo, *mali commiserint*.
(e) Mff. quinque, *conferre*.
(f) Mff. tres, *formantur infirma*.
(g) Mff. unus, *sanantur agra*.
(h) Mff. quatuor, *adversa*: unus, *eversa*.
(i) Mff. quatuor, *animum*.
(k) Mff. Colb. unus, *nec conferri praevalet, nec auferri*.
(l) Mff. tres, atque eum ad se concupiscendam desiderium salubre commoverit.
(m) Mff. sex, *divisa*. Editi paulo post non habent ita.

(n) Mff. Colb. unus, *mutua se*.
(o) Mff. unus ab alia manu, *repida*. Mff. alter, *velut inter virtutes ac vitia repida medietas*.
(p) Mff. unus, *elegerat*.
(q) Mff. unus, *incertae bivio*.
(r) Mff. duo, *voluptatum*. Colb. *voluntatum*.
(s) Mff. unus, & *advocat*.
(t) Mff. duo, *remoratur*.
(u) Mff. Colb. unus, *vincitur*. Alter, *vincitur*.
(v) Mff. sex, *praesentium voluptati, futura*.
(w) Mff. duo, *divitiis*.
(x) Mff. tres Colb. resistendi. & post pauca. Mff. *Camb. accipere*.
(y) Edit. Lugd. cum Mff. tribus, *deinde*.
(z) Mff. Colb. unus, *sanctae conversationis*.
(aa) Mff. unus, *erumantem*.

illuminato sui apparatus demonstrat ornatum ; diffidenti de se, protectionis suae promittit auxilium : hortatur & provocat, ut definitionis ambiguitate deposita, propositum spirituale suscipiat : perseveranturum se in suscepto labore propositi sui, non sua possibilitate, sed Domini misericordia confidat, nec suis viribus, sed gratiae omnipotentis fretus auxilio, contra diaboli cal impugnationes victorica arma (a) corripit : cogitet quanti, & quantae poterunt, & possunt, quod se posse desperat : unde illi, vel illae poterunt, inde se posse firmiter credat : certa spe spiritalia carnalibus, & terrenis caelestia, & futura praesentibus anteponat.

CAPUT XVII.

Quibus gradibus conversi in calmen perfectionis ascendant.

1. CUM (b) vero quis perussione (c) ac pulcritudine virtutis illectus, aliquantulum a priore conversatione recesserit, statim ei alia (d) tentatio, contra quam luctetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas asperata dimiserit, mundi vanitas occupabit : sicut nobis illi exemplo sunt qui (e) delectationem sibi satietate libidinis interdiciunt, & ventosae vanitatis (f) licentiam suae voluptati permittunt. Turpitudini (g) concubitus contradiciunt, & (h) ambitioni succumbunt : uruntur deliciis ac vestibis accuratis ad luxuriam, comatulis (i) pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitibus ac saginatis canibus ad venatum, venationibus crebris ad lulum, (k) ambitioni apparatus jactantiam necessarium mentiuntur ornatum.

2. Jam ridere (l) effuse, vocem procacibus cachinnis attollere, turpes jocos libenter audire, aliorum peccata suam facere fatigando lætitiā, urbanos quoque quamvis turpes, explere deliciis, (m) serios necessarios indigentes abicere, domos amplissimas & ornatas exstruere, facultates (n) suas indefinenter augere, alienis pervadendis, si possibilitas patiat, inhiare : non rem cupiditatis, sed nescio cujus utilitatis exultant : ut illa, quae dixi, vel alia multa similia, non solum libenter exercent, sed etiam hioc eos objurgantes irideant, (o)

inepire credentes illos, qui licita & usitata nobilibus crimine ambitionis infamant. Sed (p) qui hoc quoque malum divinitus adjutus evicerit, & spiritalis continentis viribus fulvus, omnia quibus potest a perfectione retardari, calcaverit ; mentem suam sanctae virtuti, studio bonae voluntatis (q) inclinat : tunc delectabiliter, ac devote notus omnes reginae virtutis in se regnantis observat : ac sic cum Deo suo unus spiritus factus, nihil aliud agit semper aut cogitat, nisi unde clarior (r) ac nobilior fiat, & oblectationes virtutum omnium, puris delectationibus vincat.

CAPUT XVIII.

Qua sit quaternarii numeri credenda perfectio : & quod quatuor virtutes, quae dictae sunt principales, ex fide viventes a Deo collatae iustificent.

Videamus nunc, an vera sit Philosophorum illa sententia, quae quatuor virtutes, vel ut quosdam virtutum omnium fontes ; vitiis quoque quatuor, velut quosdam origines malorum omnium definit. Principales quatuor esse virtutes non solum Philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiunt. Sed quare quatuor, vel quae sint opera singularum, hoc Dominus illuminante, debemus breviter demonstrare. Quaternarium (t) numerum perfectioni sacrum pone nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & (r) Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor (u) determinari partibus five angulis invenitur : & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor litteris explicatur. Corpus quoque quatuor elementis (x) extructum, quaternarii numeri in se continet sacramentum. Ipsos etiam animae quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona utitur, vel ad mala, & antiqui subtiliter invenerunt, & eorum inventa probantes posteris susceperunt.

2. Sed & quatuor flumina, quae de paradisi fonte procedunt, vel quatuor Evangelia, divini cursus rotae quatuor, & animalia, alie eorum quatuor ac facies, dignitate numeri huius abunde commendant : & ideo (y) virtutes illae quae tantum continent perfectionis in numero,

Qua. 2. 12.
Exempl. 1. 4.
& 104.

(a) Mf. duo, *arma arripit*.
(b) Mf. sex. *Qui si perussione*. Unus, *Qui perussione*.

(c) Mf. unus, *a pulcritudine*.
(d) Mf. unus, *luculio*.
(e) Mf. Colb. unus, *delectationi sibi sue libidinis*.

(f) Mf. Colb. unus, *delectationem anteponat*.
(g) Mf. Camb. *concupiscentie*.
(h) Mf. Colb. unus, & *desiderio cupiditatis & ambitionis succumbunt*.

(i) Mf. duo ; *puerulis*. Unus, *puellis*. Alter, *cum maculis, forte, commatulis puerilibus*.

(k) Ita Mf. quatuor. Editi vero, & ad *ambitionis apparatus jactantiam*. Mf. Colb. unus, & *ambitionis apparatus jactantia*.

(l) Mf. Colb. unus. *Jam ridere, effusam vocem procacibus cachinnis attollere*.

(m) Ita Mf. sex Editi, *servus*. Sed melior jam

vita erat prior lectio his qui apposita voce, *servus* in margine subinscrunt, ita legi in Camb. Mf. qui forte unicuique illis occurrat.

(n) Mf. unus, *proprie*.
(o) Mf. Colb. unus, *inopertis recedentes illos, qui licita, & usque consuetudinario data nobilibus*. Ex paulo post, Mf. quinque & Lugd. *invenimus*.

(p) Alia, *si quis*.
(q) Ita Mf. quatuor. Mf. alter, *inclinet*. Editi, *inclinauerit*.

(r) Mf. tres, *aut nobilior*.
(s) Mf. unus, *perfectio*. Alter, *Quaternarium numero perfectionis sacrum*.

(t) Mf. duo hic omittunt, & quod legitur in aliis codicibus.

(u) Mf. duo, *terminari*.
(v) Mf. unus, *instruendum*.
(y) Mf. unus, *virtutes istae*.

micro, sollicite considerare debemus, quantum sanctitatem conferant animo Christiano, & quam nihil perfectioris (a) usquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si facit temperantiam temperantem, prudentiam prudentem, iustitiam iustam, fortitudo fortem; eo qui temperantem, iustum, & prudentem agit, ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nobis nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principes diximus, oriuntur, ostendere: sed cum proprietates, & actus earum coeperit aperiri, ac ipsis (b) affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit.

3. Verumtamen hoc imprimis nosse, & tenere debemus; quod istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existant, dona sunt Dei: & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi qui Deus, qui est omnium virtutum proprietates & origo, contulerit. Quoniam quicumque, quocumque tempore, in quacumque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti, (c) ac fortes fieri utique poterunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum a Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

CAPUT XIX.

De temperantia qualitate, vel opere.

1. SED jam videamus, quæ sit proprietas singularum. Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum, (d) serium, verecundum. Hæc virtus (e) si in animo habitat, libidines frenat, affectum temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinas, inferit sanctas, cogitationes pravitas exlinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & (g) totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad (h) honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, ut contenti sumus appositis: ne poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur forte (i) non habeat: aut alios quod desiderio nostro placeat offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos qui volunt (k) cibis, quos ipsi percipimus, abstinere; nec eis verecundiam facia-

mus, qui ea quibus ipsi abstinemus, forte percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quod satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem.

2. Temperantiæ est quod reverentiam senioribus exhibemus, æquales germanitatis honoramus, junioribus gratiam (l) paternæ dilectionis impendimus: quod præcælus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum periculosis imparium, quod non attollimus immoderatum in colloquutionibus sonum, quod (m) risu prorumpere non permitimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec (n) detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes, quod tam illi qui detrahunt, quam illi qui detraherentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt: (o) qui ad hoc alios viles videri volunt, ut se commendent eorum comparatione quos carpunt, & videatur ea vitia non habere, quæ multis in aliis reprehendunt: quod malum temperantia tollit; cui qui servire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed unde Deum laudet attendit. Ac per hoc ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officiis sumus: sed etiam quod omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciant, observamus. Sed de temperantia hæc dicta sufficiant, (p) ut & de fortitudine differamus.

CAPUT XX.

Quales esse debeant, quos animi fortitudo mobilisat.

1. A Nimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diversis pulsata molestiis inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sævientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis (q) obstitat, si inter injuriarum saxa, inter procellas argentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia atque multimodas persecutiones insatigata perstiterit; & tamen de ipsa se adversariorum sustinentia jactet, nec de dono Dei (r), quod illustratur, exultet, sed carnaliter se de vulgi favore, quo prædicatur, oblectet; plusque gaudeat ex eo, quod laudatur, quam ex eo quod habet unde laudetur; & per hoc humanam laudem divinis (s) muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutum dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimen-

(a) Mss. quatuor, *namque*.
(b) Mf. Reg. unus, *efficitur*. Alter & Colb. u. unus cum Camb. *efficitur*.
(c) Mf. duo, *vel fortiter*.
(d) In Mf. duobus Colb. deest vox, *serium*.
(e) Mf. Colb. unus, *in animo ubi habitat*, abf. que, *fi*.
(f) Mf. unus Colb. *infirmam* corroborat.
(g) Mf. Colb. unus, & *etiam semper ab omni vitiorum tempestate defendit*.
(h) Mf. unus, *ad amicum beatissimum*.
(i) Mf. unus, *non habeat*. Mf. unus, *aut ne a-*
liis, &c. deest hæc in Mf. uno Reg.
(k) Mf. duo, *a cibis*.

(l) Mf. unus, *per dilectionis*.
(m) Mf. tres Colb. *quod risum prorumpere non permitimus*. Alter, *risu prorumpere non permitimus*. Mf. Colb. unus, & Camb. *risu prorumpere non audemus*.
(n) Mf. Reg. unus, *nec detrahentem*. Mf. Colb. unus, & detrahentes. Mf. alter ex Regis, *nec detrahenti*, *acquiescimus*, *nec æquanimiter sustinemus*.
(o) Mf. tres, *quia ad hoc*.
(p) Mf. unus, *nunc de fortitudine*.
(q) Mf. unus, *sustinet*.
(r) Mf. unus, *qui illustratur*.
(s) Mf. Reg. duo & Camb. *operitur*.

dimeptis talibus repugnaret; nec acquiesceret mollioribus quæ, adiuvante Domino, dura quæque vel aspera superasset. Quoddam namque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas; in quibus non patientia laudanda est, sed (a) miranda duritia.

2. Eos vero quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis (b), nulla voluptas male blanda corrumpit. Quoniam (c) si non quid, sed propter quid patiamur, plurimum refert: non in eis est patientia, qui æquanimiter patiuntur angustia, sed in eis tantum, quos fortiter facit sustinere iustitia. Denique Dominus non ait, (d) *Beati qui persecutionem patiuntur*, & tacuit; sed adiecit; *propter iustitiam*: ut evidenter ostenderet quod patientiam veram non facit poena, sed causa: & ideo beatitudinem non persecutionem patientibus, sed propter iustitiam patientibus repromissit. Quod si ita est, superandorum (e) malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est patientia quorum nec doloribus, nec voluptatibus (f) cedit mentis invictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta (g) cantamus: *Fortitudo mea, & (h) laus mea Dominus, & scilicet est mihi in salutem*. Fortitudo nostra est (i), quia ira nos contra omnia vitia invictæ protectione corroborat, ut animum nostrum (k) nec blanda dissolvant, nec adversa deiciant: & tunc laus nostra Dominus fit, si non nos de muneribus Dei, sed divina in nobis cupimus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem.

3. Is ergo (l) cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desideriis cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularum gloriam vincat. Non cum pecunie amore addicat (m), non acerbis (n) passionum damnorumque subiciat. Sit illi Deus laus rota, perfecta gloria (o), delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: ut ei quidquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat; quidquid pretiosum videtur esse, vilescat; quidquid nitidum, futurorum (p) contemplatione lordeat: nec ab his quæ jam (q) per gratiam Dei elixit, se patiatur elidi; *S. Prosper. Tom. II.*

quia & turpius videtur (r) animum ab his vitiis vinci, quæ vicerat; & nihil ei (s) prodest aliqua superassisse, si alicui, quod neglexerit superare (t), subjaceat: quando non ille fortiter haberi solet, qui in adveniens laboribus periculique claruerit, aut (u) frenandis voluptatibus ac demandis inlitterit; sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitii rebellare, aut dominari permiserit: (x) modo abest (y) ignavia, ne nos id desperemus posse, quod possumus; abest præsumptio vitiosa, ne nobis hoc, quod per Dei gratiam possumus, adscribamus. Quia si ve de munere Dei, quo fortes efficiamur, desperemus; si ve nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitiis esse non possumus. Et utique animi fortitudo tam desperandi ignaviæ debet excutere, quam iactantiae contraire.

CAPUT XXI.

De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

Hætenus de virtute, cui nomen est fortitudo, (z) disputavimus. Videamus jam quid (aa) etiam iustitia nobis afferat in hac vita præstitit, & qualiter ipsa quoque in eorum pectoribus, qui se illi (bb) tradiderunt, nulli vitiorum valeat impugnationibus superari. Fides enim, quæ est iustitiæ fundamentum, quam nulla bona opera præcedunt (cc), & ex qua omnia bona procedunt; ipsa non a peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo (dd) conciliat, & cunctis participibus naturæ nostræ consociat; spem nobis futuræ remunerationis inspirat, augeat in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum possessione confirmat.

CAPUT XXII.

De equitate: quod ad eandem pertineat humana societatis utilitas.

EX iustitia manat & æquitas, quæ nos facit ut omnium necessitates hominum nostras esse dicamus, nec nobis tantum, sed etiam generi humano (ee) nos natos esse credamus; & quid-

(a) Mf. unus, miserenda.
(b) Mf. tres addunt, mala. Unus, non voluptas.
(c) Mf. unus, Quoniam enim non quid.
(d) Hæc vox Beati, abest ab Editis: restituitur ex Mss. quinque.
(e) Mf. omnes hic addunt, vel superandorum. Editi omittunt.
(f) Mf. Camb. cedit.
(g) Mf. Camb. carnis.
(h) Mf. quatuor, & laudatio mea.
(i) Mf. tres, quæ ita. Mf. duo, quæ ita.
(j) Mf. duo, nec blandimenta.
(k) Mf. duo Colb. cui factus est Dominus fortitudo.
(l) Mf. unus addit, aliena.
(m) Mf. unus, passibus damnorumque abiciat.
(n) Mf. quinque, dilectio pura.
(o) Mf. unus, compensatio.
(p) Mf. unus, gratia Dei.

(r) Mf. quatuor, animus.
(s) Mf. Colb. unus, prodest: ceteri, profus.
(t) Mf. unus, subjiciatur.
(u) Mf. unus, frenandis.
(x) Hæc vox, modo, inducta est in Mf. Camb. in quo sic. Editi igitur.
(y) Mf. ex Colb. unus, pigritia misera, inertia, ignavia, ne nos.
(z) Hæc vox, disputavimus, abest a Mf. quatuor: in altero habetur, tractavimus.
(aa) Mf. duobus deest, etiam. Mf. Camb. post pauca, offertur.
(bb) Editi, tradiderunt. Mf. quinque, tradiderunt.
(cc) Sic Mf. Reg. duo, & Colb. unus. Camb. vero, sed ex qua omnia bona procedunt. Editi, & ex quo omnia procedunt. Quæ omnia abest a duobus Mf. Colb.
(dd) Mf. Colb. tres, reconciliat.
(ee) Mf. Colb. natus utilis est.

Trinit. in
Museum.

quidquid cullibet homini nocere potest. (a), tamquam si nobis nocet, evitamus: quia (b) qui homines sumus, nihil humani a nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum est (c) sibi vivere, nec suas utilitates in commune conferre. A quibus non solum mentis perrogativa, sed etiam servata juris (d) æqualitate distamus, si nos in (e) omnium commodis vel incommotis cogitantes, sicut nobis utilitatibus ita omnium fructibus (f) naturæ nolite vivamus. (g) Deinde si invicem persequi, lætare, vel perdere, fruarum est proprium; quis dubitet excellentiæ humanæ competere, ut se alterutrum juvent, instruant, ædificent, & utilitatem communem tamquam propriam curent? Unde datur intelligi, quod qui oppellendis, (h) ac decipiendi hominibus (i), homines nati perficiunt, in mores ferinos, (k) non naturæ, sed vitæ mutatione degenerent.

C A P U T XXIII.

Quod duo sint injustitiæ genera.

1. **D**UO sunt injustitiæ genera; unum (1) quo injurias irrogamus, alterum quo (m) ab aliis irrogatas, cum possimus, propellere negligimus. Quodam modo enim nos opprimimus quando oppressos cum defendere (n) possumus, ab oppressione, contemnimus. Nec mihi aliquid prodest, quod non circumvenio aliquem, neque decipio, si (o) decipi, aut circumveniri permitto. Hoc idem de peccatis (p) licet intelligi: quia si peccantem video, & non solum non arguo, sed etiam (q) ei peccanti consensio, participo me damnationis ejus efficio; & in omnibus peccantibus pecco, quando eus quos scio peccasse sive peccare, quondam crudelis animi malignitate non incipio.

2. Nec vero audiendi sunt illi, qui se dicunt peccatores delinquentes (r) oburgare non posse, ne eos qui (s) se emendare noluerint, sibi faciunt inimicos. Qui dum parcut eorum voluntati, saluti non parcut. (t) At si non ex ja-

stantia; sed ex misericordis, & cum quadam pietate compatientis animi calligemus (u), & illi nos sentiant non minus peccatis suis moveri, quam nolitis: aut in bonum statum reformari, nobiscum Deo (x) gratias agant; aut si eos in peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, & (y) salutem suam nobis curæ esse cervenientes, malum reddere pro bono voluerit (z); male debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari, contrahere; quam Dei offensam, dum peccantes palpamus, incurere. Sed de his quoniam in libro secundo plura jam diximus, reliquas justitiæ partes, ut exipimus, exequamur.

cap. 1. et
h.

C A P U T XXIV.

De liberalitate: & qualiter beneficentia opus debet exerceri.

1. **D**E justitiæ (aa) adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas & cetera ejusmodi, quibus multipliciter juvari homines possunt. Liberalitas (bb) est quæ etiam in eos qui nihil indigere videntur, exuberat; in qua liberalitate rei familiaris positus amplitudo. Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subvenitur, & de terreno censu regni cælestis hereditas comparatur: si modo abique ulla ostentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor gloriæ popularis impellat. Inventi sunt quidam, qui diversis quidem diversorum necessitatibus subvenirent; sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsu, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod acceptissent necessitate (cc) confistrati.

2. Sunt alii quos ad largiendum aliquid in pauperes sola movet versuta cupiditas: qui (dd) ad hoc aliqua erogan, ut hic majora recipiant; & quidquid eis velut pauperum (ee) pastoribus datum fuerit (ff) erogandum, esurientibus illis pro quibus sustentandis accipiunt, totum, aut

prope

(a) Mf. unus, id quod
(b) Mf. unus ex Colb. *quia homines sumus, unde & humanitas dicta, qua nos invicem tuemur, sicut mortales; nihil humani a nobis, &c.*

(c) Desct vox, sibi, in Mf. uno.

(d) Mf. Colb. unus, a quibus non solum meritis, gratia præstata, vel propriæ dignitatis prerogativa, sed etiam . . . æqualitate distamus. Mf. tres & Lugd. *equitate distamus.*

(e) Mf. unus, in omnium lucris, commodis, &c.
(f) In Editis interfectur vox, utilitate, quæ abest a manuscriptis omnibus; quæ omisso recto sensu loci hujus proficit.

(g) Mf. unus, Denique.

(h) Mf. tres, aut.

(i) In Lugd. desct vox, homines. Legitur in aliis omnibus.

(k) Mf. unus, non naturæ, sed vitæ. Mf. alter, non naturæ, sed vitæ.

(l) Mf. duo, unum quod . . . alterum quod.

(m) Mf. unus, aliis irrogat.

(n) Mf. unus, possumus.

(o) Mf. tres, si decipiendi circumvenire permitto. Mf. alter, quod non circumvenio neque decipio, sed decipi, &c.

(p) Mf. quatuor, debet.

(q) Mf. unus, ejus peccatis.

(r) Mf. Colb. unus, increpare, vel oburgare.

(s) Mf. duo, emendari noluerint.

(t) Mf. Colb. unus, ac si. Alter, Si non. Alius, Aut si.

(u) Mf. duo, ad illi.

(x) Mf. duo, gratias agant. Mf. Colb. unus, aut in bono nobiscum statim. Alter, aut in bonum statim Deo gratias agant.

(y) Mf. unus, salutem suam nobis curam esse.

(z) Sic editio Lugd. Aliz, magis male. Ex Colb. Mf. unus, magis debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari contrahere.

(aa) Mf. unus, De justitiâ autem ad hoc.

(bb) Additur, est, ex Mf. quatuor, aberat ab Editis.

(cc) Mf. duo, confistrati sunt. Aliquis, &c. Ita & Lugd. Alter, confistrati sunt. Alii quos. Mf. alius, confistrati sunt. Alii sunt quos.

(dd) Mf. Reg. unus, propter hoc . . . in hinc majora. Alius, & Colb. unus, ad hoc . . . in hinc majora. Duo Colb. ad hoc . . . ut hinc majora.

(ee) Mf. Camb. pastoribus.

(ff) Mf. unus, ad erogandum,

prope totum quod acceperint, in suas voluptates expendunt; & quod est deterius, inter misericordes ac misericordes haberi, vel etiam pie illis predicari turpiter concupiscunt. Ab his omnibus, & horum similibus, longe diversi sunt (a) illi, qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt predicari: quos ad opus bonum spes future remunerationis adducit; & ipsum solum volunt habere sui operis retem, a quo se recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

CAPUT XXV.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfectio dilectio.

Itaque jam de charitate, unde plura in hoc libro supra disserui, quia locus exigit, ut hic quoque pauca perstringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens a conjugio, manat in filios: quia talem amorem cum pecoribus habemus, bestiisque communem. Propinquorum (b) etiam spiritero: quia & ipse adhuc ad carnem pertinere videtur, & sanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etiam amicos amamus, tamen etiam (c) ipse refertur ad aliquod commodum temporale. Non quod hi amores hominibus non sint, cum sint omnibus naturales; sed quod his omnibus (d) sit ille incomparabili diversitate praestantior, quo Deum gratis diligimus, & amicum. Ceterum qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conviciatur amare, sed commodum. Et utique qui aliquem propter rem temporalem quam libet amaverit, cum res ipsa (e) ut pote temporalis desierit esse, amare cessabit. Qui autem diligit propter Deum, sicut Deus eternus (f) est, ita in eternum ipsa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, (g) quo nihil est majus aut melius propter quod diligitur, propter seipsum perfecte diligitur. Si vero saltem propter (b) illa quae praestat, amatur; non utique gratis amatur: quia jam illud propter quod diligitur, ei, quod dictum quoque nefas est, antefertur. Ipse quippe est omnibus amatoribus suis vita beata, ac salus eterna, & regnum, gaudiumque perpetuum. Hinc accipit qui Deum diligunt: quia solus erit illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus omnia.

CAPUT XXVI.

Quid sit sua cuique tribuere.

Uapropter si in hac vita iustitiam conamur implere, cuius iustitiae opus est proprium sua cuique tribuere, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus: nec dominari nobis ea, quibus sumus naturaliter praepositi, permittamus. Dominetur vitii ratio, subiiciatur corpus animo, animus Deo, & impleta est (i) hominis tota perfectio. Ac per hoc, & nos iustitiae facti participes, sua cuique tribuimus, si inferiora melioribus, & virtutibus carnalia oblectamenta subdamus: (k) & sicut inventia vita carentibus, sensibilia viventibus, intellectualia sensibilibus, immortalia mortalibus, rationando praepositis: ita bene vivendo voluptuosos oculis, utilibus honestis, honestis sanctis (l), sanctis perfecta omnia praeramus. Verumtamen nec corpus spiritui, nec appetitus obtemperare poterit rationi; nisi Deus qui ipsum corpus creavit & corpus, delectatus cogitationibus nostris, requiescat in nobis: ac tamquam verus agricola in agro suo, (m) corde nostro proficiat: (n) ut quidquid in eo fides plantat, devotio rigat, ipse ad incrementum consummat: maturitatis adducat: atque ita nobis voluntarie sibi subjectis desideria mala subiciat, ut ex ipsis actibus nostris, qui sit habitator nobis, & cuius in nobis (o) fiat voluntas, appareat.

CAPUT XXVII.

Quod actualem vitam tres virtutes, id est, temperantia, fortitudo, iustitia confirmant: & prudentia, quae est quarta virtus, menti cognitionem rerum latentium praestet.

HIC est ordo naturae atque iustitiae, quem (p) qui tenere voluerit & observare, perfectionem vitae actualis implebit. Cui actuali vitae tres illae virtutes (de quibus quae dicenda (q) iusta sunt, Deo donante, dixi) proficiunt. Siquidem temperantia, & animi fortitudo, atque iustitia spiritualis est actio sine qua nihil omnino valet illa quae ad prudentiam videtur pertinere cognitio. Quia nihil nobis proderit implenda didicisse, nisi ea quae didicimus, studeamus implere. Ergo vis (r) animi, quae in appetitum rationemque dividitur, ad perfe-

D 2 Dio-

(a) Mf. unus, alii qui.
(b) Mf. septem, quos.
(c) Mf. unus, vitam ipsi referuntur.
(d) Mf. Colb. duo, incomparabili necessitate.
Quorum unus, dum gratis diligimus & amicum, & ceteros.
(e) Mf. sex, ut pote temporalis. Unus ex his, ut pote, Edith hic carere, ut pote.
(f) Mf. unus carere substantivo, est.
(g) Mf. Colb. unus, quia nihil est... majus aut melius, propter quid diligitur. Colb. alter, & Logd. cum Lovan. quo nihil est... majus aut melius, propter quid diligitur. Mf. duo Reg. propter quid diligitur, propter seipsum perfecte diligitur. Edith, propter quid diligitur; alii, diligitur? Propter seipsum perfecte diligitur.

(h) Mf. unus, propter ipsa.
(i) Mf. Colbert. unus, omnis perfectio. Alter, & impleta erit tu nobis tota perfectio.
(j) Mf. quatuor Colb. ut sunt.
(k) Mf. Colb. unus, sanctis & perfectis perfectione praeramus.
(l) Mf. septem, in agro suo corde nostro. Edith, sit in corde nostro.
(m) Mf. sex, & quidquid.
(n) Mf. sex, si voluntas.
(o) Mf. unus, si quis.
(p) Mf. omnes, versa sunt. Unus ex his totum sic exhibet. Quam actualem vitam tres illae virtutes perficiunt.
(q) Mf. duo, vii anima.

tionem bonæ actionis implendam, cognitionemque rerum latentium consequendam, his quatuor virtutibus, unde (a) etiam jam diu differimus, adjuvatur. (b) Quorum tribus, temperantia scilicet, & animi fortitudo, atque iustitia informativæ appetitus, ut actio fiat: prudentia vero rationem, quæ est acies mentis, illuminat: ut & ratio appetitum (c) gubernet, & rationi appetitus obtemperet. Nam virtus omnis (sicut veritatis placet) tribus in rebus (d) ferè veritatur: quarum una est in percipiendis, quid in (e) quaque re verum, sincerumque sit, quod prudentia munus est proprium, (f) de quo loco suo videbimus: altera, quæ soleni perturbatos affectus, quos Græci dicunt *πάθος* (g) coercet ac temperat, ut omnes appetitiones, quas illi (h) *ἐπιταγαι* vocant, rationi obediens efficiat: tertia ut his quibus (i) congregamur, uti velimus (k) ad eorum salutis & coelæ plenitudinem capiebam. Quæ omnia ad reliquarum trium virtutum pertinere videntur officium: quibus temperantia & fortitudo plurimum valent in coercendis animi perturbationibus, ac frenandis, (l) quas perturbationes nonnulli passiones, alii agriodines vocant. Quibus modificatis, & quadam temperantia ac fortitudinis lege compositis, omnes virtutes in homine suo creatori subiecto, siue ullis vitiorum contradictionibus regnant.

CAPUT XXVIII.

De sociali virtute: & quod non recte faciant, qui cum possint, nihil humane societati proficiunt.

1. **I**ustitia vero, quæ sunt iusti, qui eam fuerint operati, socialis quædam virtus accipitur eo quod ipsa beneficiis, (m) quæ aliis præstat, augetur. Quis enim non eo ipso proficit, quo proficere alium cupit? Quis non misericordem sibi Deum facit, qui misericors erga laborantes vel errantes existerit? Aut quomodo non augebit in se omnia bona sua, (n) qui ea non solum non invidet habentibus, sed etiam non habentibus, in quantum potest divinitus inspiratus impertit? Ex quo videndum est utrum iuste faciant (o) illi, qui se removens ab occupationibus cunctis, ac studiis spiritualibus offerentes, oihli humanæ societati proficiunt; & desideria sua commodis (p) omnium præfe-

rentes, utilitatem communem desideratæ vacationis electione contemnunt. Cum profecto laborantibus opem ferre colle, cum (q) possis, & communi bono posthabito, otiosa quere frui (r) velle, nihil habet argutatis. Cui acquitati qui serviunt, omnes omnium bono vivant, (s) ac velut sibi ipso nati, salutem mutuum tueatur ac diligunt. Ac per hoc, contra iustitiam faciunt hi, qui merito suæ conversationis vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ utilitati regendæ multitudinis anteponunt; & cum (t) possint laboranti Ecclesiæ subvenire, operosæ administrationis laborem, fruendæ quietis contemplatione refugiunt.

2. Sed quoniam sunt multi, qui se impares tantæ sarcinæ norunt, tales quæ se, etiam quæ sit, non offerunt: ne videantur non Ecclesiæ labores velle suscipere, sed honores (u) ambire: cum dignitas Ecclesiastica nec ambienda sit, nec vitanda. Qui vero præfæ & prodelle populi possunt, si quæsit non fuerint, iuste se ipsos percipiendæ sapientia studii tradunt. Verumtamen si & illi qui lucris per se proficiendum crescent, & illi qui in se ipsis sub Deo suo sapientia spirituali perceptione proficiunt, in proposito suo permancant; itineribus quidem diversis incedunt, sed ad unam patriam tendunt, & ad unum regnum disparibus (x) militatibus officiis, Christo Rege omnium vocante, perveniunt. Quis enim nescit, quod sicut (y) otium studiosum ineffabilem suavitatem sapientia celestis insondit a carnalibus otio; ita spiritualis occupatio laborum sanctorum multiplices (z) afferat fructus humane societatis utilitatis occupato? In ipsis quoque studiis spiritualibus quantum possint Ecclesiastici viri proficere, quis sufficienter enumeret: cum & inferiores docendo, seipsos exercent, & conferendo cum equaliter erudit, cautiore in pluribus fiant; & ab eruditioribus audiendo, male sibi persuasa depouant, recta firmiter teneant, occulta cognoscant; & confirmantur in eis, quorum (aa) dubiis fluctuabant? Sed quoniam disputationis ordo depoluit ut etiam de prudentia, quæ principalis virtus quarta ponitur, pauca dicamus, de iustitia sufficiat illa quæ diximus.

C A.

(a) Mf. omnes, unde ecce jam diu.
(b) Mf. tres, *quibus tribus*.
(c) Mf. unus, *pari*. Hac verba, ac & ratio, etc. desunt in Mf. uno.
(d) Editi vers. Mf. sex, *ferè*.
(e) Mf. tres, in quaque re. Unus, in unaquaque re. Editi, in qua re.
(f) Mf. unus, & Lugd. cum Lovan. de qua.
(g) Mf. unus: vocant *πάθος*. Alter, dicunt *παθη*.
(h) Mf. unus, omnes dicunt.
(i) Mf. unus, *congregamur*.
(k) Mf. unus, ad eorum salutem nostram plenitudinem. Alius, ad eorum salutem, & nostram plenitudinem.
(l) Mf. Colb. unus, quas nonnulli passiones, o-

missa voce hac, *perturbationes*, quæ sequitur in aliis.
(m) Mf. unus, *augetur*. Mf. duo, *qua modo aliis præstat adiungitur*.
(n) Mf. unus, *quæ non solum*.
(o) Mf. duo, *aliqui se removers*.
(p) Mf. unus, *commodis omnibus*.
(q) Mf. unus, *possit*. Alias, *possint*.
(r) Desit vos, *vultis*, a Lugd.
(s) Mf. unus, in hac vult.
(t) Mf. unus, cum possint.
(u) Mf. unus, *sed ad honores*.
(x) Mf. unus, *militantibus*.
(y) Ita Mf. omnes, at Editi, *otiosum studium*.
(z) Mf. duo, *affert*. quatuor, *affert*.
(aa) Mf. quatuor, *dubii*.

CAPUT XXIX.

*Quod de prudentia ac sapientia fonte cognitio-
nem omnium rerum bibant, qui percipiendae
scientiae serventer invigilant.*

1. **P**rudentiam & sapientiam plerique in in-
dagatione veri, & inventionis consti-
tuunt. Credo propterea quod nec sapiens (a)
rite dici possit, cui (b) prudentia; nec pruden-
tis, cui sapientia debet. Quapropter si nihil
aliud prudentiae ac sapientiae munus accipitur,
nisi inquisitio & comprehensio veritatis; qui
veritatem prudenter quaerere, & sapienter inve-
nire (c) poterit, is prudens, is sapiens jure
vocabitur. Hoc ideo premiserim, ut quid-
quid de sapientia dictum possit intelligi. Quia
ita sibi hae duae virtutes implicatae sunt & unitae,
(d) & ita quolibet earum sine altera non
potest esse; ut nec imprudens (e) sapientia,
nec insipiens possit dici prudentia. Si ergo tota
humanae vitae perfectio in actione & cognitione
consistit; sicut (f) impleri actionem temperan-
tiae, ac fortitudinis, iustitiae consummationem
probativimus; ita cognitionem rerum provenire
consecutionem prudentiae comprobemus.

2. Cognitio rerum, quae de prudentiae (g)
ac sapientiae procedit fonte, (h) spiritalis omnes
a carnalibus vitiis defecatos illustrat; & ab om-
ni delectatione noxiae curiositatis averfos, de-
siderio contemplandae (i) virtutis inflammatur;
ut humanarum rerum, divinarumque scientiam
consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant,
prospiciant immensitatem mala simul & caveant,
nec putent ulla esse mala, nisi ea quae malos
(k) efficiant: nec eis ulla perturbatio, vel
ignavis eorum, modestie aliquid, aut tran-
quillitatis excutiat; inter fallentia & solida
bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut
inuito, sed omnia, Deo volente, (l) ac per-
mittente, fieri prudenter accipiant; aliter in-
telligentes aut doceant sapienter, aut arguant;
dolores vatos ac diversas infirmitates quae mor-
s. Profper. Tom. II.

taliter viventes affligunt, non semper peccati
praecedentibus sequi; sed plerumque ex ipsa con-
ditione mortalitatis (m) accidere corruptibiliter
natis intelligant; & (n) scientes se non dam-
nari adveniens (o) praesentibus, sed probari: ex
ipsa tolerantia passionum occasione comparan-
dae sibi patientiae virilitate ageant; aspirant;
nec ipsi aliis noceant, nec sibi (p) nocere per-
mittant.

3. Tales Dominus in Evangelio fieri (q)
praecipit, dicens: *Estote quodentes, sicut serpentes*
& simplices sicut columbae; quia nec sim-
plices circumveniri aliquos possunt, nec pruden-
tes se circumveniri permittunt. Ceterum si in
contractu quolibet, sive in colloquio, vel in al-
lia quaque re, se decipi quisque non sinat, &
aliud tamen ipse decipiat; iste non habet pruden-
tiam, quae salutis magis quam perditionis
est causa, sed simulat. Quoniam quidem (r)
hoc virtus a vitio distat, quod illud corruptum
fana, haec sanat vitii accessione corrupta: ac
sic, aut omnibus (s) quibus potest, prodesse
festinat veraciter prudens, ut ejus meritis om-
nium, qui per eum Deo acquiruntur, fructus
accrescat: aut si cogitat de perditione ejus-
piani, vel de casu pereuntis exultat; necesse
est ut prius pereat ipse quam alium perdat, &
ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit,
incipiat.

CAPUT XXX.

*Quod prudentes nec aliis noceant, nec sibi no-
ceri permittant: & quod eis ibi sit sine ad-
missionis alicujus erroris consummata pruden-
tia, ubi erit ergo ulla peccato vita perfecta.*

1. **H**I (t) ergo qui prudentiae (u) parti-
cipatione prudentes effecti, Deo suo
non pedibus, sed sanctis moribus appropinquat;
ex ea parte, qua sunt Dei dono prudentes, (x)
nec suo peccato possunt, nec alieno peccato: ex
eo autem quod necdum ita est eorum perfecta
prudentia, sicut in illa vita erit, ubi perfecte
viventibus ullus error obrepere (y) omnino non
D 3 pote-

(a) Mss. tres, recte.
(b) Mss. quatuor, desit, nec prudens cui sapien-
tia desit.
(c) Mss. quatuor, poterit. Editi cum aliis Mss.
poterit.
(d) Mss. tres, ut ita quolibet ... non possit. E-
dit, ut ita quolibet earum sine altera non possit
esse.
(e) Mss. tres, sapiens, nec insipiens possit dici
prudens.
(f) Ita Mss. Camb. Reg. duo, & Colb. unus.
Colb. alter, sicut impleri actionem temperantiae,
fortitudinis atque iustitiae consummationem. Mss. alter ex
Colb. sicut in plerisque aliorum temperantiae ac for-
titudinis, atque iustitiae consummationem probavi-
mus. Editi, sicut in plerisque aliorum temperan-
tiae ac fortitudinis, atque iustitiae consummationem
probativimus.
(g) Sic Mss. septem, in quorum unico legitur
haec vox, procedit: in aliis autem, quae de pruden-
tia fonte procedit.
(h) Mss. Colb. unus, spirituales a carnalibus. Ali-
us, spirituales omnibus carnalibus vitiis, &c. Colb.

alter & Camb. Carnales omnes a carnalibus vitiis de-
fecatos illustrat, & spirituales omnes ab omni di-
lectione noxiae curiositatis. Unus ex Colbert, vana cu-
riositas. Alius, dilectione, ut mox citati.
(i) Mss. tres, veritatis.
(j) Editi Duac. & Colon. efficiant.
(k) Mss. duo, vel permittant.
(l) Mss. duo, accedere.
(m) Mss. Camb. sciunt.
(n) Desit vox, praesentibus, in Mss. uno Colb.
(o) Mss. duo, noceri.
(p) Mss. unus, praecipit.
(q) Mss. Colb. unus, haec virtus.
(r) Mss. Colb. unus, quibus potest prodesse, festi-
nat: ac veraciter prodesse, ut ei ex meritis omnium,
quae per eum Deo acquiruntur, fructus accrescat. Mss.
alter Colb. festinat ut veraciter prudens.
(s) Mss. Reg. unus, si ergo qui.
(t) Editi, participes.
(u) Mss. unus Colb. hic addit, nec suo peccato pos-
sunt, nec alieno peccato.
(y) Mss. quatuor Colb. omnino jam non poterit.

poterit; etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquiescunt; non voluntate depravati, sed humano errore; ut homines, lapsi; nec adhuc tota prudentia ac sapientia (a) perceptione perfecti; sicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

2. Hic vero, si posuisset a peccato recte factum perfecte discerni, (b) nunquam ab oculis suis oraret ille mundari qui ait: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servu tuo.* Quibus verbis satis ostendit quod illi quoque, qui sancte per (c) donum Sancti spiritus vivunt, tamen propter (d) aliquas infirmitates. (e) humanas quas (f) trahunt, sive scientes, sive nescientes, (g) aliquoties aut suo peccato cedunt, aut alieno consentiunt. In hac (h) igitur vita, ubi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate peccatur; quicumque divinitus adiuti voluntate non peccant, utique irreprehensibiliter vivunt. Sed quia potest eos error, aut infirmitas peccatis involvere, ab illo se illuminari fideliter (i) postulant & sanari, qui exultans ille clamabat in spiritu, dicens; *Domine illuminatio mea, & salus mea, quem (k) timeo?* ut cum illuminatione, per donum (l) prudentia ac sapientia collata detraxerit cecitatem, & sanaverit per gratiam Dei salus (m) resola languorem; nunc mens illuminata divinitus & sanata, nec in eis quae cavenda vel appendenda sunt, humano decipiatur errore, ut aut pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera (n) rejiciat; & sine ullo infirmitatis obaculo bonum quod elegerit, implere praevalcat.

3. Sed alia est salus hujus vitae qua mortali ter vivitur, alia illius ubi mortale nostrum immortalitate donabitur; & aliter salvi facti somus in spe, aliter salvi erimus in re. Hic ita salvi facti sumus, ut adhuc perire possimus; ibi quicumque salvus (o) fuerit, perire ultra non poterit: ac per hoc, scientia quae cognitionem retinet nobis in hujus saeculi nocte viventibus praebet, plenitudini futurae collata, pars scientiae est credenda, non tota. Propter quod dicit sanctus (p) Apostolus: *Ex parte enim sciimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* (q) Hic evacuati asserit, consumm-

ari: quoniam quidem pars scientiae (r) quae est perficienda, perfectis non evacuanda est, sed implenda. Proinde ubi erit omnium fidelium catholicorum salus plena, corruptibiles nulla, & immortalitas beata; ibi erit prudentia (s) ac sapientiae perfectio vera, & rerum omnium cognitio tota, quando scientia ad perfectum fuerit partis evacuatione perducta.

CAPUT XXXI.

De affectionibus quatuor: quod inter vitia numerari non debeant, si earum usus ex bona voluntate procedat.

1. **V**ideamus nunc, quid diligentia disputationis inveniatur etiam de quatuor affectionibus, quas vitia esse stulticia sapientium mundi hujus existimant. (t) Nam si timere, ac dolere, cupere, vel letari omnino non possent nisi peccatores aut perditii; recte non affectus aliqui possent dici, sed morbi. At cum (u) tales animorum motus inveniantur in sanctis Apostolis & Prophetis; quis ita desipiat (x), ut eos vitia credat, ex quibus Deo placerent illi qui vitis plus quam ceteri homines ratione- runt? Itaque Paulus apostolus de timore sic loquitur: *Timeo autem ne sicut serpens seducam* 1. Cor. 11. 3.

Evam sua astutia, sic & vestri sensus corrumpantur a castitate, quae est in Christo (y). Item de cupiditate fiscaliter dicit: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Sed & de tristitia, quam alii dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium ait: *Quia tristitia magna mihi est, & continuus dolor cordi meo pro* ps. 119. 3. 21.

fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. (z) Sed & de letitia ad Romanos scribens, cum dixisset, *Vestra* (aa) *obedientia* Rom. 16. 19.

(bb) in omnem locum divulgata est. Gaudeo, inquit, (cc) de vobis, sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Hunc timorem vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipsum (dd) reprehendit Apostolum, qui per tales affectiones non solum Deo placuit, sed etiam quosdam inter criminosos, quod essent (ee) sine affectu, culpavit. Sed & Propheta, dicendo; *Peratus sum in his quae dicta sunt mihi; & ex peratione* ps. 119. 3.

Do-

1. Cor. 11. 3.
2. Cor. 11. 3.

- (a) Mf. Camb. *perfectior.*
(b) Mf. tres, *nunquam se ab occultis.*
(c) Editi, *secundum donum.* Mf. sex, *per do-*
num.
(d) Mf. Reg. sex, *relinquit.*
(e) Mf. unus, *humane vite.*
(f) Mf. unus, *videtur.*
(g) Alii, *alignatorem.*
(h) Mf. unus, *quoniam.*
(i) Mf. unus, *posulanti.*
(j) Editi, *trepidato.* Mf. sex, *stulto.*
(k) Mf. duo, *scientia ac sapientia.*
(l) Editi. Duac. & Colon. *influxa languorem.* Mf. Colb. unus, *repulso languore.*
(m) Mf. unus, *retinens.*
(n) Editi, *fuere.* 2. *pateris.*
(o) Mf. unus, *sanctus Paulus apostolus.*
(p) Ita Mf. sex. Mf. alter, *hic evacuati asserit, id est consummari.* Unus ex praedictis. *Hinc evacuati.* Editi, *hic evacuati asserit, illis consummari;*

ubi vox, *illie*, superflua videtur ex proxime sequentibus.

(r) Editi Lugd. sola, *pars scientiae est perficienda, perfectique non evacuanda est, sed implenda.*

(s) Editi, *ac scientia.* Mf. quatuor, *ac sapientia.* Mf. alii duo, *sapientia ac praevidentia.*

(t) Mf. duo, *si enim... non possunt.* Unus, *possunt.*

(u) Mf. unus, *talis animorum motus invenitur.*

(x) Mf. unus, *aut vitia credat.*

(y) Mf. tres. *Idem.*

(z) Mf. quatuor. *Nam & ad Romanos scribens, cum dixisset.*

(aa) Mf. duo addunt hic, *autem.*

(bb) Mf. duo, *in omni loco.*

(cc) Mf. tres, *in vobis.* Unus, *sed tamen volo vos sapientes esse.*

(dd) Mf. unus, *reprehendat.*

(ee) Mf. Reg. unus, *sine affectione.* Editi Lugd. *quod esset sine culpa, culpavit.*

Domini, *Sustinui qui* (a) *simul mecum confitaretur*, & non fuit: talem letitiam, tristitiamque commendat. Cum vero alius dicit, *Timor Domini expellit peccatum*; &c., *Concupiscentia sapientia perducit ad regnum*: non solum non reprehendit, sed etiam laudat spiritualis concupiscentie, (b) & divini timoris affectum.

2. Non ergo has affectiones habendo, sed eis male utendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietates hominis indicat (c) Creaturam; qualitas, (d) bonam vel malam significat voluntatem: ac sic, mutus hi qui in (e) hominibus affectiones sunt, iidem ipsi in bene utentibus virtutes, & in male viventibus passiones, live perturbaciones, aut, ut quidam volunt, agitaciones sunt. Nec audiendi sunt Stoici, qui eas penitus (f) eradicari posse, & debere contendunt: quoniam omnino nullus est sensus, ubi timendi, vel dolendi, cupiendi, live gaudendi nullus invenitur affectus. Denique quasi & ipsos peniteret fuisse sententia, excepta tristitia, quam cadere in sapientis animum negant, (g) reliquos affectus (h), nominibus immutatis, inesse sapientibus dicunt: cautionem pro timore, pro letitia gaudium, & voluntatem pro cupiditate ponentes. Quasi sapiens non timeat, sed caveat; & velit, non cupiat; nec lætetur in hac vita, sed gaudeat. Non autem credunt ejus contritillari animum, quod tristitia, quæ accidere solet ex (i) commisso peccato, sapientem, quem putant nullum habere peccatum, simulare non possit aliquo recordatione peccati. Quod esse vanissimum Dominus noster secundum carnem natus ostendit, qui & tristis fuit, & flevit: nec tamen ea tristitia qua tristis fuit, ei ex (k) peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus & natus, non solum non peccavit, sed etiam peccare non potuit.

3. Ut autem de suis quoque litteris istorum revincantur ineptiæ, qui putant sapientem contritillari, vel dolere non posse, legant illud quod eorum doctissimus ait: „Nam omnino non dolere, non sine magna mercede contingit imitari in animo, stuporis in corpore.“ De timore autem quem illi ponunt in malo, Scriptura nostra loquitur, dicens: *Timor Domini sanctus, (l) permanent in seculum seculi*. Sed quod vere latendum est, ab illo alio timore pœnalis distinguitur, de quo dicit Apostolus: *Timor non est in charitate, sed perfecta charitas*

foras mittit timorem. Quia ille peccare volentes deteret a malo, & invitos tucet in bono: ille autem de quo dicit Propheta, *Qui sine timore est, non potest justificari*, magis incrementum (m) charitatis augeret; & aliter quis timeret, ne malum quo puniatur, incurrat; aliter, ne bonum quo delectatur, amitteret. Non igitur universalis timor haberi debet in vitio, sed ille tantum, de quo scriptum est, *Quia timor pœnam habet*. Ceterum ille, de quo dicitur, *Timor Domini expellit peccatum*; &c., *Qui sine timore est, non potest justificari*; &c., *Timor Domini sanctus, permanent in seculum seculi*: non est inter vitia numerandus, sed potius intelligendus est vitii inimicus. (u)

4. Jam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt; vel, Boni gaudent, mali lætantur: quis sanæ mentis (o) admittat? Immo quis sana mente non redarguat? Cum & Scriptura nostra hominem male voluntatis increpet dicens: *Noli velle mentiri omne mendacium*; & Tullius orator amplissimus cupiditatem ponat (p) in bono, ubi dicit: Cupio, patres conscripi, me esse clementem; & apud illos Virgilius gaudium vituperet, dicens:

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Item cum in malum malæ (q) mentis gaudia, & apud nos letitia ponatur (r) in bonum, Propheta dicente: *Letamini in Domino, & exultate iusti*.

5. Præinde omnes iusti & tota morum sanctitate perfecti, sine aliqua Stoicorum distinctione superflui, timent & cavent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contristantur & dolent: sed inter se (s) multum, quod timent aut cavent, velint aut cupiunt, unde lætentur aut gaudeant, contristentur aut dolent. Metunt hereditatem regni cælestis amittere: cupiunt ad cælestem patriam pervenire; dolent tentati, gaudent de (t) tentationibus liberari: ac per hoc, recta mens (u) rectos habet affectus, perversa, perversos.

6. Sanctus Augustinus Episcopus, acer ingenio, suavis eloquio, secularis litteraturæ peritus, in Ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua a-

D 4 Etione

(a) Mf. unus, qui simul confitaretur. Alius, qui mecum confitaretur.

(b) Mf. duo vel divini.

(c) Alius, creaturam; melius, naturam.

(d) Mf. quatuor, bona vel mala.

(e) Mf. unus, in omnibus; nec male.

(f) Mf. tres, eradicare posse & debere.

(g) Mf. duo, reliquos tres affectus.

(h) Mf. unus, omnibus iussu sapientibus.

(i) Mf. Colb. unus, ex admisso peccato... possit aliquo recordatio peccati. Alius, non posse aliquam recordationem peccati.

(k) Mf. unus, ex peccato suo.

(l) Mf. unus, permanent.

(m) Editi, virtutis, Mf. quinquæ, charitatis.

(n) Mf. unus, Nam illud. Alter, Jam aliud.

(o) Edit. Lugd. admittis animo, quis, &c.

(p) Mf. tres, in bonum.

(q) Edit. Lovan. mala gentis, Lugd. Item cum in malum male mentis gaudia apud nos & bona letitia ponatur in bonum. In Mf. Recto desunt hæc, cum in malum. Mf. Colb. unus, Item mala mentis gaudia. Alter Colb. Item jani & mala mentis gaudia, & apud nos, &c.

(r) Mf. duo, in bono. Unus ex his, ponitur in bono.

(s) Mf. unus, malum quod timent, bonum quod velint.

(t) Mf. unus, de tentatione.

(u) Mf. quatuor, & Lugd. rectos duo habet affectus.

itione (a) compositis, in expositione (b) fidei nostræ catholicæ, in quæstionibus absolvendis acutus, in revincendis hæreticis circumspicitus, & (c) in explicandis Scripturis canonicis cautus; ipse ergo, quem in his libellis pro sollicitudine securus sum, hanc quæstionem, de qua agitur, hoc modo determinat, dicens. „Hi motus, hi affectus de amore (d) boni, & de sancta charitate venientes, si vitia vocanda sunt, sinamus ut ea quæ (e) vere vitia sunt, virtutes vocentur. Sed cum rectam rationem (f) sequantur illæ affectiones, quando ut oportet, adhibentur; quis ea tunc (g) morbos, & vitiosas passiones audeat dicere? Quas affectiones ut ex moralitatis conditione nobis inesse monstraret, & huic vitæ necessarias, non sinitur, post aliquanto idem Doctor adjungit, & dicit: „Etiam cum rectas & secundum Deum (h) habemus has affectiones, hujus vitæ sunt, non illius quam futuram speramus.“

CAPUT XXXII.

Quod hi affectus, sunt quibus in hac vita recte non vivitur, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

AC sic nisi ex conditione nostræ infirmitatis nobis inessent affectus isti, numquam plerumque dolendo, vel sendo eis (i) cederemus involi. Sed idcirco eos huic necessarios vitæ sentimus, quia in hac mortalitate sine eis omnino recte non vivimus. Quando si non timeat quisque vel caveat, nec aut ipse quamdiu mortaliter (k) vivit, aut alius quem in Christo diligit, (l) a fide sua deficiat; si nec de suo, nec de proximi sui peccato contristetur, nec doleat, de profectu lætare aut gaudeat, si nihil boni velit aut cupiat; non solum recte non vivit, sed etiam sensum ipsius humanitatis amittit. In illa autem vita beata, ad quam, consumpta omni corruptibilitate (m) ac mortalitate, (n) pervenient, quicumque ibi futuri sunt, (o) ubi nec stertus ullus potest esse, nec gemitus: habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi (p)

eis erit voluntas recta, cupiditas nulla: quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quod pervenire cupiebant, nihil eis deerit quod ulterius concupiscant, & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfecte beati, nec timoris stimulos passuri sunt, (q) nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quem charitas nutrit, ideo fortassis in sæculum sæculi permanebit, quia in sæculum sæculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

CAPUT XXXIII.

Qualiter virtutes quatuor, quæ dicte sunt principales, aut in præsentem nos a peccato defendat, aut in æternum nobiscum sint ulli peccato permanent.

IPorro illæ virtutes quatuor, de quibus paucæ perstrinxi, (r) etsi ibi erunt, locum tamen alio modo quam in hac vita sunt, ubi contra vitia sine intermissione configunt, & pro ipso ancipiti dubiæ (s) concertationis eventum, modo negligentes, qui sibi nolunt obedire, delinunt; modo ad alios, quibus displicent sua peccata, vel accedunt (t) Deo miserante, vel redeunt. Nam ibi etsi erit temperantia, non ut desideria mala vel vitia refrænet, (u) aut vincat; sed ut eos, quos hic ab (x) intemperantiæ impugnatione defendit, ibi periciat: ut ex omni parte perfectis præmiis sui beata (y) perceptio perfecte sufficiat.

3. Ibi (z) erit & animi fortitudo; non ut aliqua mala propulset, aut æqualiter ferat, sed ut sine ullis malis beatos fortiter in æterno bono contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta iustitia, non ut inter virtutes discernat & vitia, ubi nec ipsa erunt (aa) jam corpora vitiosa; sed ut perfectis præmia tribuat sempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiscentia carnali consumpta, nec adversus carnem spiritus, nec caro adversus spiritum concupiscit: sed animus Deo subiectus, cum carne sibi subiecta in pace sempiterna regnabit, & Creatori suo in æternum feliciter adhærebit. Jam prudentia, quæ hic quoque habetur clara, ubi in ænigmate quodam prudentes illuminat, qualis ibi

Gal. 2. 11.

(a) Mf. unus, contemptus. Duo, compunctus. Unus, convulsus.

(b) Editi, in expositione sua. Deest sua, in Mf. quatuor, in quorum duobus habes, fidei fæctæ.

(c) Mf. tres, in explanandis. Unus, in explanandis.

(d) Mf. unus, de amore bono.

(e) Editi, vera vitia. Mf. Reg. unus, vera vitia sunt.

(f) Mf. quatuor & Lugd. sequantur: in quo, ubi oportet adhibentur.

(g) Sic Mf. unus, Colb. & Lugd. editio: atque nova editio operum S. Augustini, tom. 10. Alii codices nostri, turbidat sed vitiosas. Ex Colb. unus, quis aut morbo tunc sua vitiosas.

(h) Mf. tres, habemus.

(i) Sic Mf. quinque. Unus, concederemus. Editi, cederemus. Deest, vel sendo, in Mf. Colb. uno.

(k) Mf. duo, non vivitur.

(l) Particula, a, aberat ab Editis: habetur ex Mf. quinque.

(m) Ibidem, ac mortalitate, abest a Mf. quinque, in quorum duobus pervenient. Alii omnes, pervenit.

(n) Mf. unus, ibi nec.

(o) Mf. quatuor carent hac voce, nō.

(p) Mf. unus, nec doloris.

(q) Mf. duo, & ibi erunt.

(r) Editi, Lugd. conversationis.

(s) Mf. duo, dominio miserante.

(t) Mf. unus, ut vincat. Alter, ut vincat.

(u) Mf. Camb. ab intemperantiæ morbo impugnatione defendit.

(y) Mf. duo, perceptione.

(z) Editi, ibi enim. Mf. quinque, ibi erit. Unus, ibi &.

(aa) Mf. duo, nec ipsa erant corpora.

ibi erit, ubi (a) veritatem perfectis, quos hic eius inquisitio delectabat, sine ullis figuris salientibus demonstrabit: ut prudentiæ ac sapientiæ plenaria (b) perceptione divinitus illustrati, omnia illa, quæ hic perfecte cupiebant nosse, nec poterant, sine ullo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoscant: & non solum creaturarum omnium (c) rationes, sed etiam ipsam sui Creatoris eminentiam facie revelata conspiciant?

CAPUT XXXIV.

Ubi se de toto opere locutor excusat.

1. Itaque, si placet, huius quoque libelli jam terminus fiat: ne amplius iusto productus, non solum de (d) sui squalore, sed etiam de nimia prolisitate displiceat. Hoc sane (e) omnes, qui hæc (f) forte lecturi sunt, confessor, & obsecro, ut quidquid in rebus ipsis, quæ utcumque digestæ sunt, (g) reprehensione dignum invenerint, vitio meæ rusticitatis ascribant, & mihi dignanter indulgeant: qui dum (h) studio præceptum iubentis implere, etiam majora viribus meis præsumpti suscipere. Ea autem, quæ secundum fidem catholicam dicta

probaverint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & pro his omnibus, (i) illi mecum gratias agant.

2. Ceterum de accuratæ dictionis elucubratæ non satago; nec mihi (k) pudori est, si disputatione mea, quæ forte probatur in rebus, aliquos verborum inanum sectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore studendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum sententiarum vivacitatem sermo ex industria cultus enervet (l) & totam vim dictorum splendor elaboratus evacuet; quis non iudicet me (m) affectionem compositionis debuisse contemnere, etiam si eam potuissim, velut dicendi peritus, implere? Quapropter ea mihi visa est compositio satis ornata, quæ conceptiones animi cum necessaria quadam perspicuitate proferret, non quæ illecebris aurium deserviret. Ea est enim, nisi fallor, iudicata latinitas, quæ breviter & aperte, obliterata dumtaxat usitatorum verborum proprietate, res intelligendas enunciat; non quæ (n) vernantis eloquii venuitate atque amoenitate luxuriat: & prudentibus viris non placeat phalarata, sed fortia: quando non res pro verbis, sed pro rebus enunciandis verba sunt instituta.

(a) Mf. Camb. *veritate perfectis*.

(b) Mf. Camb. *perfectione*.

(c) Editi, *rationem*. Mff. omnes, *rationes*.

(d) Mf. unus, *de suo squalore*.

(e) Mff. tres, *omnesque*.

(f) In uno Mf. desit, *forte*.

(g) Ita Mf. Colb. unus. alii autem codices, *reprehensionem invenerint*.

(h) Mf. unus, *dum studui*.

(i) Desit, *illi*, in editis. Habetur in omnibus Mff.

(k) Sic Mff. Regius unus. Alius, *pudor est*. Editi, *pudoris est*, minus latine.

(l) Abstant hæc ab Edit. Colb. & Mff. Colb. quatuor.

(m) Mff. quinque, *affectionem*.

(n) Mf. Camb. *versata*, Mf. Reg. unus, *versatis*. Alter, *versatis eloquio*, &c.

A D M O N I T I O

IN LIBRUM DE PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

CASSIODORUS in libro *Institut. divin. litter. capite primo*, hortatur ut assidue & attente legantur libri tres, in quibus sanctus Prosper omnes verbi divini auctoritates in centum quinquaginta tribus capitulis, ad instar centum quinquaginta trium piscium, quos Evangelica resia de hujus seculi tempestuosa profunditate traserunt, complexus est. Quæ vox est nullus dubitandi locus ab eo dici de hoc opere, cui titulus est, de Promissionibus & Prædictionibus Dei. Hanc enim illius fuisse mentem, inde conjicitur, quod ipsomet, libri ejusdem cap. 17. de Historicis Christianis sermonem persequens, de Prospero ita loquatur: Sanctus quoque Prosper Chronica ab Adam ad Genesim tempora, & urbis Romæ prædationem usque perduxit. Quibus verbis hunc Prosperum qui Chronica scripsit, eundem se existimare satis innuit, quem tres libros totius divini auctoritatis elucubrasset antea testatus erat: utique enim sanctus illi reputatur. At Chronica illa Cassiodorum Prosperi nostri opus intellexisse ex eo quicquid intelligit, quod Gennadius Chronica ejusdem nomine prætitulata vidisse se testetur in Catalogo, ex quo sua haud dubie mutuatus est Senator, qui jam citato capite, hujus operis sectionem impense commendat.

Hoc vero opus hodie in quinque partes, ut ab auctore emerit, distributum habetur. Ille autem ad centum quinquaginta tres illos pisces, quos Apostoli post Christi Resurrectionem, uno resis jactu cepisse referuntur in Evangelio, alludens; sub centum quinquaginta tribus titulis (ut notavit Cassiodorus) omnes Christi Domini promissiones, per totam Scripturæ sacræ campum diffusas, voluit contineri: quas idem ille in unum collegit, ut eas vere a Christo fuisse impletas, aut imposterum certo certius implendas fore demonstraret. Cum autem Promissiones illæ partim ante legem, partim sub lege factæ, tandem tempore manifestas hominibus gratiæ, impletæ inveniantur; non defuere qui hoc opus nomine libri ante legem, sub lege, & sub gratia designarent. Cassiodorus vero locum ex parte tertia petiit tamquam sancti Prosperi dictum producit.

Doctissimus quoque Annalium Ecclesiasticorum conditor ad annum æræ Christianæ 444. auctorem operis de Promissionibus & Prædictionibus Dei Prosperum esse scribit: atque ita illum longis itineribus per Italiam Africamque circumducit: tum illi nova bella contra Pelagianos attribuit, quæ omnia ex eodem fonte manant. In utriusque supra memorati auctoris sententiam multi, re maturius non examinata, tori descenderunt. Nec tamen facile definiam, an ex sola utriusque auctoritate recte concludi possit hujus operis auctori Prosperi nomen fuisse. Quæ conjectura a quibusdam non improbat, ab aliis omnino refutatur. Hos inter Eminentiſſimus Cardinalis Norisius, Historia Pelagianæ libro secundo, capite decimo-quarto, rem pro simili supponens, libri auctorem putat agnosci posse sanctum Prosperum Regiensensem Episcopum, alium a Prospero Aquitano, quem unquam Episcopali dignitate auctum fuisse non credit vir doctissimus.

At vero de hac conjectura quidquid fuerit, ex ea illud saltem in res nostras accederet, quod & ejus etiam auctoritate confirmari posset, Prosperum nostrum librorum de quibus hic agitur, auctorem dici nullatenus posse, sed alterum iis esse necessario assignandum. Quæ res tam ex eruditorum criticorum judicio, quam ex librorum horum sectione & stili eorum gustu non difficile evincitur. Nam, ut optime notavit jam Philippus Labbeus in libro de Scripſoribus Ecclesiasticis, in Prospero; ac etiam accuratius supra dictus Henricus Norisius, Historia Pelagianæ libro secundo cap. 14. vel ipsomet teste auctore, non Aquitanus, sed Africa-

fricanus fuit: quippe qui præterquam quod inter multos hæreticos, de Donatistis præcipue, Maximianistisque loquitur, Ticoniumque hominem inter Donatistas celebrem citat; eventus quoque quosdam singulares, qui in Africa contigerunt, ut testis eorum oculus in medium adducit. Nam Carthagine debebas adolescens adhuc, cum ea in urbe sanctus Pontifex Aurelius templum illud Dea Cælestis longe lateque diffamatum Christo vero cælesti Regi dedicavit: quod satis indicat rem narrans, Parte tertia, Promissione 38. subjungensque statim, Ipse tunc aderam cum sociis & amicis. Atque dum sese, ut adolescentium ætas solet, impatiens circumquaque verteret, & dum singula curiose cum amicis aspiceret, nimirum quoddam & incredibile se ingessit aspectui, titulus videlicet aneis grandioribusque litteris in fronte templi conscriptus: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Cum igitur templum Cælestis eodem ipso assertore Africano, paucis post hincis, Deo consecratum fuerit occasione legis ab Honorio Theodosii junioris filio lata, qua templa omnia cum sibi adjacentibus spatiis Ecclesiis concessit, simulque idolorum simulacra confringi iussit; superest ut hoc facinus contigerit post annum 399. quo datum hoc cum aliis istiusmodi Edictum, vel talis facultas concessa, idque, ut observat, Paschali solemnitate recurrente.

Eodem etiam Carthagini consuiato, Aspare VI. Consule (si recta codicum censure possis lectio.) consignis signum, ut ait, monstruosum diabolicumque, quod, inquit, quis illius patriæ civis ignorat? Hoc deinde fustus narrat, de juvencula quadam Araba natione, quæ in pœnam aspectus impudici, a demone arrepta, nihil cibi vel poculi per septuaginta ferme dies trahere valens, in monasterio puellarum a Sacerdote collocata est, ubi per duas hebdomadas nihil cibi aut potus sumens cum mansisset, die tandem quinto-decimo: ascendente nobiscum (ait ille) Sacerdote, ut matutinum sacrificium illic offerretur, puellam Præpositus ad altare perduxit, &c. Quibus verbis insignis facti testem oculatum se prædicat, qui in Africa metropoli tunc temporis degeret, & aliqua forte apud Clerum illum dignitate vel officio aliquo cohonestatus esset; quod innuere videtur illa narrationis verba: Ascendente nobiscum Sacerdote, &c. Ibi ergo debebat Aspare VI. Consule, hoc est ad annum 434. quo contra Gensericum invasorem acriter armis decertabatur. Prosper vero hoc eodem anno adversus Massilienses pertinacius in sancti Augustini doctrinam tumultuantes calumniam resistentis, Cassiani illorum antesignani scripta nervosa responsione percellere tandem coactus fuerat.

Refert quoque se novisse cum Carthaginem advenit quidam sub specie Mouchi, qui quadam signa curationum se operari jactabat circa agros, quos oleo, nescio cujus mortui esse infuso, liniebat: qui tamen cum fraudem suam proditam cognovit, statim ex illa urbe aufugit.

Si autem scriptor iste anno circiter 400. in adolescentia constitutus Carthaginem incoluit, & ibi sedem adhuc fixam retinebat anno 434. difficile cum alium quam Carthaginensem, vel saltem Africanum dixeris: multoque minus in tanto temporis intervallo eundem, non mediocri nominis virum, Augustinum tunc in hac metropoli, tum ex Provincia Synodorum occasione in his regionibus sæpius diversantem, de facie notum fuisse negaveris. At Prosper noster & Aquitanus fuisse omnium hucusque consensione perhibetur, & Hipponensi Antistiti de facie ignotus suomet testimonio proditur. Nam ad eundem scribens, sic habet: Ignotus quidem tibi facie, sed jam aliquatenus, si reminiscaris, animo ac sermone compertus, &c. Hinc patet cum qui hos libros, de Promissionibus & Prædictionibus Dei elucubravit, esse omnino diversum a sancto Prospero Aquitano. Ne dicamus Gennadium in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, aliosque qui post ipsum Ecclesiasticos Scriptores recensuerunt, nusquam eos tractans Prospero tribuisse.

His omnibus testimoniis adde etiam non dubium in stilo dicendique charactere diversitatem inter auctorem istorum librorum, & Prosperum Aquitanum: de qua quisvis æquus rerum æstimator facile judicabit. Auctoris quippe oratio humilis,

De promiss.
& prædict.
dicitur,
esperat a. c.

1111 a.

In Epistola
ad August.
de capite
domini
morte: & de
ipso episcopo
la prima
p. 114.

jeju

jejuna, & simplex; Prosperi loquendi genus abundans, dives viribus, & nervis valens, locupletisque sententiis. Frustra vero quis dixerit exaratum hoc opus a Prospero juniore: cum sit hominis ætate provecti, ut ipse auctor de se testatur, & ex multis locis constat. Scribebat autem regnante Valentiniano III. at, ut videtur, defuncta jam Placidia: & sic post annum 450. & ante 455. In multis Augustinum sequitur, & identidem ipsum citat. Denique Lovanienses Doctores, qui sancti Prosperi opera typis mandari curarunt, fatentur hoc opus stilo & eruditioni sancti Prosperi sibi videri imparem, sextumque in multis locis depravatum & mutilum. Cui nos vitio, in quantum licuit, ope manuscripti Remigiano-Remensis annorum 800. & veterum editionum mederi conati sumus.

Id autem nunc cum aliqua cura expendere non pigebit, unde tandem factum sit, ut hic Prospero satus adscriptus, & inter ejus opera fueris recensitus. Nam etsi ex stili similitudine non potueris error prodire, cum tanta sit inter utrumque auctorem diversitas stili; ne quid etiam dicatur de loquendi formulis plane disparibus: non sic tamen lapsus occasio nasci nequivit ex affectuum studiorumque satis magna inter utroque affinitate. Nam præterquam quod hic scriptor in Augustini lectione satis se versatum prodit, cujus adeoque verba & auctoritatem assumit in hoc opusculo, non secus ac Prosper in suis; id etiam ingenue fatendum est, Africanum istum in aliis multis Prosperi genium quasi sibi proposuisse sequendum & imitandum. Patet id primo ex prima operis linea, ubi toties laudatam a Prospero Pauli 1. Corinth. 3. v. 7. sententiam, Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, &c. adducit & ipse præfationis initio: rumque de agricultura cælestis & regalis patrimonii, quam excoluerunt Apostoli, loquitur ad mentem omnino Prosperi, quem in istis frequentem fuisse facile animadvertitur. Sed & alia suppetunt hujus imitationis argumenta. Nam 2. tum in præfatione totius operis, tum in sequenti prologo, distributionis præscripta methodus Prosperianum genium aliquatenus spirat, quod vel ex hac loquendi formula satis clucescit: Sub gratia manifesta, quæ occultis semper interfuit: ubi occultum manifesto opponitur, ad eum modum quo sæpe sapius in Prospero hæc voces sibi invicem correspondentes leguntur. Et paulo post sententia Augustiniana citatur ab illo, quam Prosper antea destituisse, & suis ex Augustino excerptis inseruisse reperitur. 3. In multis operis titulis quadam assumuntur argumenta pertractanda, quæ Prosper occupaverat, immo & interdum illius verba depromuntur. Namque Prosperiana penitus est hæc phrasis parte 1. Præd. 3. ubi diaboli sententiam eos manere dicis, qui ejus faciunt voluntatem. Quæ frequenter in Prosperi nostri responsis adversus calumniatores Gallos usurpatur. Sed & alii consequenter tituli.

Ex his igitur aliisque similibus, quæ facile in his libris reperientur, primum est credere, sciolos quosdam hac argumentorum consonantia delusos, viri Augustiniana doctrinæ studiosi, sed anonymi, sæctum non contemnendum, Aquitano ejusdem fidei discipulo & ætérno vindici tribuere primum capisse, unde & in illius operum collectionem titulus ille, cum aliis similiter adulterinis tractatum inscriptionibus irrepisset. Id certe proclivius est credere, quam alium Prosperum, eumque sanctitatis fama decoratum admittere, cujus nulla superest memoria, nullus in horum temporum monumentis apex reperiri perhibetur.

I N L I B R U M PROMISSIONUM ET PRÆDICTIONUM DEI. I N C E R T I A U C T O R I S.

P R Æ F A T I O.

1. Em. L. 2.

PAULUS Apostolus dicit: *Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus.* In hac igitur agricultura celestis & regalis patrimonii, quam excoluerunt Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, inter ceteros dominicos canes, ipse cellulus dum limites circumeo, ex divinis Scripturis, duce gratia, centum quinquaginta tria capitula venando coneci: in quibus sunt promissiones Dei centum & tres: prædicta quinquaginta, distributa hoc modo. Populus ante legem promissiones quas credendo vidit, & videndo credidit, habuit, XIX. Quas credidit, & populo post se (a) videndas reliquit, VI. Prædicta quæ vidit, XII. Quæ credidit, III. Populus sub lege promissiones quas credendo vidit,

& credidit, XVII. Quam creditam post se videndam reliquit, unam. Prædicta quæ vidit, XIX. Quæ credidit II. Populus sub gratia Promissiones (b) habebat, XI. Quas ante nos vidit, XXXII. Nos quas vidimus, & videmus impleri, VII. Et unam, finis mundi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, Prædicta quæ in fide sunt, XII. Quæ vidimus, II. Promissiones quæ in fide & in fine venturæ sunt, VI. Tredecim (c) etiam gloriæ Sanctorum in fide sunt: quia soli Sancti ea percipient (d) facta. Promissiones impletæ, LXXXIV. Impletæ XIX. Prædicta impletæ, XXXV. Implenda XV. Quis igitur durus (e) adeo & (f) ferrei ferreus sentus est qui dubitet impleri pauca, cum tot jam cernat impleta.

(a) Editiones Lugd. & Lovan. *videnda*. Mf. Remigianus, *videndo*.

(b) Mf. Remigianus, *habet*, nec male. Editi omnes, *habebat*.

(c) Mf. Remigianus, *ante*.

(d) Mf. Remig. *Frater promissiones impletæ*.

(e) Mf. Remig. *edibus*.

(f) Edit. Lugd. non habet hanc vocem, *ferri*; s. & Mf. Remigianus.

CAPITA PRIMÆ PARTIS.

1. PROMISSIO. *In* **13** libris Genesios creatura, est in Adam, & in Evam: Christum, est Ecclesiam. (a)
2. PRÆDICTIO: In mandato contempto duas sequi mortes.
3. PRÆD. Diaboli sententiam (b) eos manere, qui ejus fecerant (c) voluntates.
4. PRÆD. In maledicto mulieris sequi originale peccatum.
5. PRÆD. In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.
6. PRÆD. In Cain & Abel duarum populorum, Christianorum & Judæorum.
7. PRÆD. (d) In diluvio, arca, que significavit Ecclesiam.
8. PRÆD. In tribus filiis Noe, gentes quas Christus Dominus sparsas invenit, collegit.
9. PRÆD. In Heber, gens Hebræa, que primum Christiano populo tradidit.
10. PROM. In Abrahæ vocatione, terra viventium Christianorum populo futura.
11. PROM. In Abrahæ semine multiplicari ut stellas populum Christianum.
12. PROM. In sacerdotio Abrahæ, regale Ecclesiæ sacerdotium.
13. PROM. In nominis perfectione, qua in fide pater gentium est Abraham.
14. PRÆD. In circumcisione, qua corde circumciditur Christianus.
15. PROM. In Isaac nato, qui risus dicitur, quia (e) ostendit in Christo.
16. PRÆD. In Sodoma & Gomorha, futuri judicii (f) diem.
17. PRÆD. In Isaac immolando, Christi Passio.
18. PROM. In juratione Dei, qua semita ejus in Christo supra numerum extenditur.
19. PRÆD. Ex femore Abrahæ Christum hominem suscepturum.
20. PROM. In gemitis Rebecca, populos duas, Christianos & Judæos.
21. PROM. In cosidem, que gesserit per figuram.
22. PROM. In Esau, ex cujus semine Job, & Christus in gentibus per fidem.
23. PROM. In Jacob, cui per visum Christus lapis angularis ostensus est.
24. PROM. In ipsius Jacob claudicatione, non credituros omnes Judæos.
25. PROM. In filiis Jacob, & in Joseph, qui gressu figuram Christi.
26. PROM. In eodem, qui ut Christus Dominus, missus est ad visitandas oves.
27. PROM. In eodem, in quo castitas patiendo (g) manueratur.
28. PROM. In eodem Joseph: quia Christi passio figuratur.
29. PROM. In eodem, Christus resurrectio est figurata.
30. PROM. In eodem, qui ut Christus Dominus suos dilexit inimicos.
31. PROM. In eodem figurata gratia.
32. PROM. Descentibus Jacob in Ægyptum, & Christi Domini in mundum.
33. PROM. In Moyse, qui personam habuit mediatoris Christi Domini.
34. PRÆD. In (h) eodem, qui ut Christus pacem intulit furgentibus.
35. PRÆD. In eodem, qui ut Christus Dominus diabolum interfecit.
36. PRÆD. In eodem, cum flagris, ut Pharo, exeditur diabolum.
37. PROM. Pasche figurata, transitus Christi ad Patrem.
38. PROM. (i) In baptismo, in mari Rubro.
39. PROM. Panis calefactus in manna, quod est Christus.
40. PROM. In signo crucis expugnare inimicos.

(a) Mf. Remigiano-Remenfis totum sic habet: Promissio creatura, que & in Adam & Evam, Christum & Ecclesiam significat.

(b) Mf. Remigianus, in cor.

(c) Mf. Remig. voluntatem.

(d) Editi. In diluvium. Mf. & arcam. Edit. Lugd. Lovan. & Dunc. Arca.

(e) Mf. Remig. ostenditur.

(f) Mf. Remig. diei.

(g) Edit. Colon. numeratur.

(h) Edit. Lugd. & Lov. In eo.

(i) Mf. Remig. Figurata in baptismo, ut in mari rubro.

D E

PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI INCERTI AUCTORIS LIBER

P A R S P R I M A.

P R O L O G U S.

1. **O**MNIS fidei ratio spe dilectioneque concluditur. Etenim diligendo quisque promissum quod credit, (a) fidem commendat, donec potiatui omni quod sperat. Convictionem rerum, quæ non videntur esse fidem, Paulus Apollolus definit: cuius dispensatione Creator omnium Deus, omnia ex nihilo formare dignatus est (ut Scriptura sancta (b) loquitur) ex materia invisibilia, summa mediis, & media iniis libratione pendens. Nam quedam invisibilia visibilibus præferens, rationalia irrationalibus, & sensata insensibilibus, & violentia vitæ expertibus, in mensura, numero, & pondere cuncta disposuit. Quibus pro modo subtilitatis rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creatoris; & soli ad imaginem & similitudinem suæ divinitatis condito (c) tribut liberam voluntatem. Huic & legem dedit semper vivendi; si mandata servaret; (d) moriendi, si sui Creatoris præcepta contemneret. Verum serpentina fraude (e) diabolus, superbia quæ ipse cum focis ceciderat, homine decepto, dum se cum tota stirpe humani generis Adam per inobedientiam precipitaret in mortem, Creatori præiudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet causa prævaricationis inveniret, vitæ ramen essentiam, in quantum est, nec in morte dimisit. Immortalis quippe anima creata, in hoc stadio mundi labe (f) vitiata, corporis subversa eluvie, flagitiorum gravata ponderibus, nisi sanguine redempta fuerit Salvatoris, ablutæque spiritali unda, contagio iusticiæ vulneris carens, decorem collatæ gratiæ (g) violata fide servaverit, eam in æternam penam cum carne vitæuram Evangelica fides adiuvant. Quæ bonis æternam vitam, malis æternam poenam, eâ auctoritate firmavit, quæ omnia, quæ a principio mundi prædixit, implevit.

2. Verum ne longum proœmium huius libri humanus sterilitate sensus extorcat, quem in

tres partes & dimidiam distributum, juvante illo cujus munere loquimur, divina testimonia collecta undique, conjunctaque supplicuit; ex omnibus divinis scripturis, quæ Prædicta, quæve sint Promissiones Dei, ut occurrerint, per capitula decerpenda susceperimus; signantes terrena tempora ab exordio mundi usque in finem, in diversis populis consistere, ante legem, sub lege, sub gratia manifestata, quæ occultis signis semper interluit. Quorum tripartita divisio hæc est. A prima conditioe primi hominis usque ad Moysen, ante legem est. A Moysen, cui lex data est in monte Sina, usque in adventum Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, sub lege est. Manifestato autem eo in carne, crucifixo, resurgente, atque ascendente in celum, usque nunc, & in finem mundi, cum illo ipso brevi spatio (h) Antichristi, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione sui Creator iustissimus Deus ita iura promissaque sua ordinavit; ut oia omnia fidei tantum credenda committeret, sed pleraque intuentia oculis commendaret: e quibus illa, quæ futura sperabatur, ex his quæ videbantur, crederentur implenda. Singulis igitur prædictis temporibus singulas partes huius libri, ut promissimus, (i) consignabimus, quæ promissa sunt, quæve Christo & Ecclesiæ figuratæ exhibita: quæ Credita relicta sint, intuentia furoris, capitula per ordinem postea demonstrabunt.

C A P U T P R I M U M.

PROMISSIO: (k) Ex libro Geneseos creatura, qd in Adam, & in Evam: Christum, & Ecclesiam.

IN principio (l) fecit Deus celum & terram, mare, omniaque eorum; in celo fulgentia, gradientia in terris, in aere volantia, natantia in aquis. Quibus perfectis, dixit Deus;

(a) M. Remig. fide commendat.
(b) Editi, præloquitur. M. Remig. eloquitur.
(c) M. Remig. attrahit.
(d) M. Remig. moriturum.
(e) Sic Lugd. & M. Remig. Aliæ editiones, diaboli.
(f) M. Remig. vitiorum.
(g) M. Remig. inviolata fides.
(h) M. Remig. ante istam.

(i) M. Remigiano. Remensis totum locum sic præfert, consuevitque: quæ promissa sunt intuentia fuerint, quæve Christo & Ecclesiæ figuratæ exhibita, quæ credita relicta sint, capitula per ordinem postea demonstrabunt.
(k) In M. Remigiano titulus talis est: Promissio ex libro Geneseos, credita & visa.
(l) Edit. Colon. creavit.

Exord. in. 2.
& seq.

Sententia
est apud
Prophetam
Isa. in lib.
sent.

Genes. 1.

Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. (a) Eoque formato ex limo terræ, *insufflavit in faciem ejus spiritum vitæ, & factus est homo in animam viventem.* Et dixit Deus: *Non est bonum solum hominem esse: Faciamus ei adiutorium* (b) *simile illi, consilium.* Et paulo post: *Immisit Deus spiritum in Adam, & obdormiuit. Et sumpsit unam de costis ejus, & formavit eam in mulierem: & adduxit eam ad Adam, (c) ut videre quid eam vocaret. Dixitque Adam: Hoc nunc os es ossibus meis, & caro de carne mea; hæc vocabitur, (d) *Virago, quoniam de viro suo sumpta est.* Propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una. Hoc (e) itaque factum est, ut rem gereret & figuram, Apostolus Paulus testis est. Exponens quippe hunc locum in epistola ad Ephesios, ait: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Sacramentum igitur magnum quod promissum speravit Adam, sibi conjunctum vidit, quam credidit coniugem: nobis per fidem (f) vivorum signavit futuram Ecclesiam: matrem appellavit omnium vivorum ea fecit causa, qua ex latere Adæ dormientis formata Eva, ex latere Christi in cruce pendens formanda, ut factum est, prævidit Ecclesiam, quæ vere est mater omnium vivorum. Hæc est enim illa *mulier, quæ custoditur per tempus & tempora, (g) & dimidium temporis a conspectu serpentis, ut in Apocalypsi de Ecclesia dicitur.**

CAPUT II.

PREDICTIO: (h) *In mandato contemto duas sequi mortes.*

PRædixit Deus Adæ & mulieri ejus mortem secuturam, si vetita tetigissent, dicens: *Ex omni ligno Paradisi edetis, de ligno autem dignoscetis boni & mali non edetis ex eo. Quæ autem edideritis, morte moriemini.* Præceptum autem, fallente diabolo, contemnentes, vetitum tetigerunt. Quod peccatum dum vis excusat per mulierem, mulier per serpentem, mortem prædictam non tantum sibi, quantum suis etiam posteris propinquant. Hanc enim expendit omne simul genus humanum, aliam significans perpetuum mortem, cujus experts erit omnis qui mandata Christi servaverit: eum vero qui monita salutaria Domini nostri Jesu Christi (i) temeranda duxerit, sine ulla dubitatione suscipiet. Beatus enim & sanctus (ait Joannes

apostolus) qui habet partem in hac prima resurrectione, (k) *in qua secunda, mors non habet potestatem.* Et Dominus: *Qui audit, (l) inquit, verba mea, & credit et qui me misit, habet vitam æternam; & in iudicium non veniet, sed transiit a morte ad vitam.*

CAPUT III.

PREDICTIO: Diaboli sententiam eas manere, qui fecerint ejus voluntates.

In Genesi credita & visa.

SEquitur in serpente diabolum prolata prædicta sententia, in qua metumendum quiddam reperitur, quod ei inier cetera dictum est: *Terram manducabis omnibus diebus vite tue.* Terrenis enim cupiditatibus inhaerentibus animæ, terræ similes comparantur caligine impiis Prophetæ David in primo Psalmo designat, dicens: *Erunt tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.* Et Jeremias Prophetæ: *Recedentes a te, ait, in terra scribentur.* Job etiam dicit: *Terra tradita est in manus impij.* Item David: *Memento Domine, quoniam terra fumus.* Se vero exiit a terra, quam peccati merito serpens comedendam accepit, in alio Psalmo dicit: *Salva me de luto, ut non inhaeream.* Item alibi: *Hæsit in terra ventus noster: exurge, Domine, auxiliare nobis, & redime nos propter nomen tuum.* Item alibi: *Ne trades me, Domine, a desiderio meo peccatori.* Propter quod, quotidie monendos nos per sacerdotes cunctis divina clementia, eos sursum erigere; nosque profitemur habere ad Dominum: si tamen sponsio nostra firma sit, ut quod verbis proferimus, (m) jugi gratia factis etiam compleamus.

CAPUT IV.

PREDICTIO: In maledicto mulieris sequi originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Genesi credita & visa.

Mulier autem dixit Deus: *Multiplicans in fructibus paries filios.* Sic nasci transgressorum filios David Prophetæ confirmat: *In iniquitatibus inquit, conceptus sum, (n) & in peccatis in utero me aluit mater mea.* Salomon quoque paria testatur: *Gravis, ait, jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque*

(a) Mf. Remig. *cumque formatum... insufflavit, dictum est, in faciem.*

(b) Mf. Remig. *simile illi consilium.*

(c) Hæc non sunt textus sacri, in Vulgata, nec in Hebræo.

(d) Mf. Remig. *mulier.*

(e) Mf. Remig. *Hæc ita.*

(f) Mf. Remig. *vivorum signavit futuram Ecclesiam matrem, propter quod eandem mulierem suam Adam matrem appellavit omnium vivorum. Hæc est enim, &c.* Omnia quæ intermedia leguntur in editis codicibus.

(g) Mf. Remig. *& dimidium tempus a conspectu*

serpentis. Reliqua desunt.

(h) In Mf. Remig. titulus. *Predixit Deus Adæ & mulieri ejus mortem secuturam, si vetita tetigissent tum: a linea; in Genesi credita & visa.* Deinde caput II. incipit: *Ex omni ligno, &c.*

(i) Mf. Remig. *non trades.*

(j) Sic Mf. Remig. *Editi vero, in qua mori.*

(k) Hæc vox, inquit, legitur in Mf. Remigiano, non vero in editis.

(l) Mf. Remig. *adjuti gratis.*

(m) Mf. Remig. *gemitus tuus.*

(n) Sic Mf. Remig. *Editi, cum peccatis.*

usque in diem sepulture in matrem omnium. Item ipse: Et ego natus accipi, dicit, communem attem, & in similitudinem sacram decidit terram, primam vocem similes omnibus emisit plorans, in involucentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex Regibus alius habuit nutritus initium. Unus est enim omnibus nutritus ad vitam, & similis exitus. Et paulo post: Semen enim erat maledictum ab initio. Et Ihsias: Semen nequam, ait, filii sceleris, dereliquisti Dominum. Job etiam dicit: Nullus est immunitis a sorte, nec infans, cujus est unius diei vita super terram. Item ipse: Nemo potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi tu qui solus mundus es. Pro cuius expiatione maledicti feminis, immunditia parientis mulieris & infans, sacrificia sunt legalia instituta, usque ad Christum regnantes: qui sui corporis oblato sacrificio, salvos facit pusillos cum magnis. Ipse enim saluum faciet populum suum, dictum est, a peccatis eorum. Hec tamen quæ prædicta sunt, ita cernuntur impleta, ut usque in finem mundi supplenda doceantur.

CAPUT V.

PRÆDICTIO: In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.

Prædicta propagataque sententia. In Genesi credita & visa.

A De autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tue, (a) plus quam me, & teigisti de arboris de qua sola præcepimus tibi ne manducares ea, & manducasti: maledicta terra in operibus tuis, spinæ & tribulus pariet tibi: in tristitia & gemitu ceteris pabulis agri tui, in sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam terra es & in terram ibis. Hanc prædictam penam peccati, quam radix humani generis Adam pro sententia excepit, ac suis posteris tanquam ramis (b) transfudit, per unum hominem, dicit Apostolus, peccatum intraisse in mundum, & ita in omnes homines pertransiisse, in quo omnes peccaverunt. Humus enim, qui Creatoris imperio (c) fertilis, salubresque ex se herbas, sine ulla cultura homini ante produxit, post ærumnis sentibusque referta est; ut in sudore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec recurrat in mortem. Non tantum prædicta audire ihs meruimus, quam etiam probata expendere. Unde & David dicit: Exitus homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam. Et iterum: Labores manuum tuarum manducabis. Apostolus quoque dicit: Qui S. Prosper. Tom. II.

non vult operari, nec manducet. Et Dominus usque in undecimam horam operarios mittit ad vineam.

CAPUT VI.

PRÆDICTIO: In Cain & Abel, duorum populorum, Christianorum & Judæorum.

Prædictio figurata, duorum populorum scilicet. In Genesi credita & visa.

EX primis igitur hominibus mortalibus jam effectis, duo filii procreati sunt, ambo mortales, Cain major, minor Abel: pastor ovium unus, alius agricola. Hi dum terram incolunt laboribus jam obnoxii iudicio divinæ sententiæ, seque a propriis paternisque delictis expiare contendunt, ex primitiis frugum suarum sacrificia obtulerunt. Minoris Abel ex ovibus oblatum, acceptabile suscipitur sacrificium, repudiatur Cain, non recte divisa terræ particula. Invidia hinc nascitur: præcæque divites futurorum, indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain: Peccasti, quiesce, ad te conversio ejus, & tu dominaberis ejus: id est, ut peccato suo ipse dominaretur, nec fieret servus peccati, si præcipienti humilis obediret. Verum Cain contumax, suisque impatiens, insiluit super Abel in campum, & occidit eum. Proh nefas! hæcine sunt, Cain, germanitatis federa? hæcine principia bonæ naturæ? hæcine bonæ indolis ipsæ est, ut ante te norit pater homicidam quem filium? Sed his ausibus, facinus suum Cain multis (d) etiam vinculis connodavit. Effectus contempтор divini mandati, superbiæ caput, auctor invidiæ, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida.

2. Hic initia bellandi insiluit, ut reos innoxium sanguinem (e) diffunderet, livoris plenus gloriam (f) impetiret alienam. Nam præclara hinc fulgere martyria, dum iusti occiduntur ab impiis. Sed ut omne nobis quod actum est, proficere demonstraret divinæ providentiæ, fratrem a fratre requirit, (g) quem jam occisum noverrat, negantem, terra (h) telle, convicit: Vox inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Cain figurasse Judæum populum terræ desideris inhiantem, Abel Christum pastorem ovium, ab eo populo occisum, nullus jam ambigit Christianus, cuius sacrum sanguinem omnino nunc terra accipiens, (i) clamat: Amen (quod est, Verum): ut neganti Judæo quod occiderit Christum, recte dicatur a Deo: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Pro Abel quem occidit Cain, natus est Seth, ex quo per ordinem successione venit Enoch: qui Deo dum placeret, translatus est ne gustaret.

E

mor-

(a) Hac verba, plusquam me, adduntur ex Mf. Remig.

(b) Mf. Remig. insudit.

(c) Mf. Editi, fertilis. Mf. Remig. fertilis.

(d) Mf. Remig. multis ex vineis.

(e) Mf. Remig. fundet.

(f) Mf. Remig. impravat: nec male, si referas ad

mox sequentia: præclara bint fulgere martyria, dum

(g) Mf. Remig. qui jam occisum noverrat.

(h) Mf. Remig. testant.

(i) Mf. Remig. clamat tamen quod verum, ut negante Judæo quod occiderat Christum.

ap. 11. 1.

mortem, Helix sociandus, ut duo testes idonei secundo Christi adventui prepararentur, (a) in consuetudinem Antichristi, & io gloriam iudicantis Filii Dei: de quibus suo loco testimonia proferemus.

CAPUT VII.

PRÆDICTIO: In diluvium arce, qua significavit Ecclesiam.

In Genesi credita & visa. Prædictum diluvium.

1. **D**UM filii Dei a proposito (b) deficerent sanctitatis, Deus Noe iustum sic admonuit: *Finis, inquit, universæ carnis venit coram me: repleta est enim terra iniquitate eorum, & ego disperdam eam terram. Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricemcentum facies arcam, & bituminabis intrinsecus & extrinsecus; & sic facies eam. Tricemcentum cubitorum erit longitudo arce, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo ipsius. Ecclesiam facies in arce, & in cubito consummabis eam. Offitium autem arce ponas ex latere. Ecce adducam diluvium aquæ super terram, & interficiam omnes carnes, in qua est spiritus vite, sub cælo. Dum igitur tides comodat ac præparat mentem, crediteque futurum quod sperat implendum, assilire iustioni & fabricæ obediens Noe, arcam, qua se cum mundis immundisq; animalibus, ut præceptum fuerat, coederet, fabricavit: geometrica quippe mensura, quæ ut fertur, sexies tantum quam (c) nostra se extendit.*

2. De his (i) autem adscriptis numeris, quantum divinis a iustis sacro, colligens pauca, architecti illius nostri Pauli apostoli sententiam introducam: qui illius arce figuratam fabricam, omnemque eius spiralem constructionem ad Ecclesiam sanctam referens, instat in ea crucis expellit. Ait enim in epistola ad Ephesios: *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut dei vobis, secundum divitias gratiæ suæ, virtutem, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati atque fundati, ut valeatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundum; scire etiam supereminentem scientiam charitatem Christi. Quinque sententias (e) io quinque articulis dixit, ut pote is qui dixerat: *Volo quinque (f) verba mente mea in Ecclesia loqui. Quinque ergo istæ tentent ad prædictæ arce mensuras pertinere hac ratione monstrantur. Quinarius enim numerus ex pari & impari constitutus, habet duo, & tria. Tria a trinitate; duo a duobus præceptis, quæ conjuncta**

quinarius formant. Huic additur unus, propter unitatem individue Trinitatis, & efficitur senarius perfectus, omni ex parte sibiimet respondens, in primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi jam dicere majores. Hi igitur quinarius & senarius conjuncti numeri, ac multiplicati in iocum, extenduntur ad prædictæ arce mensuras quinarias. Propter quod quinta die, excepto homine, universa quæ creata sunt (g) fecerit Deus: atque io quinque libris Moyse universæ legis mandata conscripta sunt: & quod perficiendæ legis causâ, quinta feria ad patibulum traditus fuerit ipse Salvator & Dominus. Senarius vero numerus hoc continet, quod sexta die formatus est homo: & sexta ætate sæculi ad redemptionem mundi hominem susceperit Verbum Dei: & sexta feria suspensus io cruce, nocturnum omne pretium ex suo latere, tamquam per offitium arce, pretiosum sanguinem fuderit: ex quo columba Ecclesiæ tanto sanguine dotata processit. (h) Propter quod & convulsus hæreticis exiens, humani cadaveris cupiditate naufragus, ad arcam Ecclesiam redire noleat. De quo intus posita munda animantia clamant: *Ex nobis exiit, sed non erat ex nobis: nam si ex nobis esset, mansisset atque nobiscum. Hi igitur duo, ut dixi, numeri, quinarius & senarius, dum multiplicantur in invicem, suppleant tricenarium. Quinques enim seni, & sexies quini ductus numerus tricenarium (i) format. Et ipsi sunt triginta cubiti, qui in altitudine arce præcepti sunt constituti, ad sublimem partem pertinentes spei: in qua caput emicuit confixum est Crucifixi. Omnis enim spes io capite. Propter quod & ipsum caput vestrum triginta annorum dignatus est crucifigi. Rursum quinarius numerus io decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini, & quinquies deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arce ponuntur, qui ad charitatis spatia io cruce significantur, in qua manus iustæ sunt Crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei (k) dicuntur esse conscripta, nolque ipsi manus nostras levare in sancta iubentur. Item quinarius & senarius numeri in quinquagenario multiplicati, arce longitudinem suppleant. Quinquages enim seni, & sexages quinis trecentos efficiunt, qui nostræ arce (l) longitudini patientiæ adscribuntur, in qua corpus extensum est Crucifixi: cui dicitur, *Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Quoniam vultus homo noster simul cum illo affixus est cruci: patientiæque esse: iubetur usque io (m) adventum Domini. Profundum vero crucis, diluvii magnitudinem significat, qua & illa & nostra arca portatur. Quoniam sunt iudicia Dei (ut scriptum est) sicut abyssi multa.**

3. Quod

(a) Mf. Remig. in consuetudine Antichristi & in gloria.

(b) Mf. Remig. defecerunt.

(c) Edit. Lugd. quem nostra. Mf. Remig. geometricam quippe mensuram, quæ, ut fertur, sexies tantum quam nostra est extenditur.

(d) Mf. Remig. tamen.

(e) Mf. Remig. in quinque articulis dixit: ut puto hisque.

(f) Mf. Remig. verba mea in Ecclesiam loqui.

(g) Mf. Remig. fecerit: & paulo infra, fuerat: ubi editi, fortis.

(h) Mf. Remig. Per quod.

(i) Mf. Remig. scilicet.

(k) Mf. Remig. docimur.

(l) Mf. Remig. longitudine.

(m) Hæc vox, Domini, habetur ex Mf. Remig.

Gen. 6. 14. 3. Quod vero dictum est: *Tricameratam facies tam*: hanc fabricam praeclux architectus nollet Paulus exprellit: *Muret*, inquit, *fides*, *spei*, *charitas*, *tria haec*. Nam cum in prima ac secunda habitatione, bestiae, pecora, serpentes, avesque in fide & spe manerint: in tertia Noe cum suis in charitate manens (quia *major horum omnium charitas*) diluvium formidare non potuit. *Qui enim manet in charitate, in Deo manet*, & *Deus in illo* (a) *permanet: quia Deus charitas est*. Fenestram vero arcae melius (b) accipimus respectum in salutem animarum, quae sunt bitumine intrinsecus & extrinsecus sociatae & colligatae invicem in unitate Spiritus (c) sancti, & in vinculo pacis. In cubito dictum est consummari arcam: sic enim decoit (d) significare Ecclesiae unitatem. Quoniam *finis legis Christus* ad iustitiam omni credenti. Unde & ille dicitur in Evangelio, diluvium (e) huius vitae formidans, ait ipsi Domino rerum: *Magister bone, quid facies vitam aeternam consequari?* Et Dominus, praedixit arcae illi securas ostendens: *Praceptis*, inquit, *nostris*? Cumque ei plurima dixisset ex numero, ille (f) velut quadratus arcae enipiens sociari; *Omnia haec* (g) *mandata*, inquit, *feci: quid adhuc mihi superest?* Et Dominus perfectionem arcae nostrae designans in uno cubito consistere: *Si vis*, inquit, *perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, da pauperibus, & veni sequere me*. Quod cum ille facere nequivisset, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitum perfectionis (h) arcae non meruit pertingere. *Abiit enim*, ut dictum est, *contritus*.

4. Quod vero quadraginta diebus & quadraginta noctibus diluvium factum est super terram, non tantum praeiterit in hoc numero, quantum etiam praeteritis temporibus animarum diluvium ostendit; quae in saeculis saeculi, atque in gurgite flagitiorum, diversarumque (i) voluptatum naufragis fluctibus subnervuntur. (k) Propter quae evadenda quadraginta diebus Moyses, quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipse Salvator jejunia consecravit, ante legem, sub lege, sub gratia. Finit igitur diluvii, sexcentesimo primo anno Noe terminatus, finem mundi significat post sex, ut dictum, aetates saeculi, & breve Antichristi spatium. Tot enim aetatibus etiam hominis longaevis vira protenditur, donec ab infamia recurat in senium. Nunc vero Ecclesia, * aut arca, velut munda & immunda animalia, bonos malosque portare cognoscitur, usque in praedictum finem:

de quo Dominus, & Salvator noster in Evangelio testatus est, dicens; sic futurum adventum suum quemadmodum fuit in diebus Noe, subito manducantibus ac bibentibus, ementibus & vendentibus. Creditur igitur Noe quae praedicta vidit in arca. Creditur quae (l) futura erat nobis praefata Ecclesia: nobiscum sperat, quae erit ultimo iudicio declaranda.

CAPUT VIII.

PRÆDICTIO: In tribus filiis Noe, gentes quas Christus Dominus sparsas invenit, collegit.

Praedixit gentes: (m) ex tribus filiis Noe. In Genesi creditum & visum.

EX tribus igitur filiis Noe, Sem, Cham, Japhet, totidemque nurius ejus, mortaliū secundum dum adcrevisset; radix peccati superbia, mundo percutente diluvio, ipsa perire non potuit. Turris superba a superbis extruitur, cuius caput caelum haftenus occuparet. Hujus coepa a vero artifice Deo per confusionem linguarum in irritum deducuntur: sic enim scriptum est; *Ecce labium unum est omni terra, & hoc caperunt facere*, (n) *& nunc non deficient ab eis omnia quaecumque aggressi sunt facere*. Et dixit Deus, *Venite descendamus, & confundamus ibi linguas eorum*. Deus trinitas loquitur. Descendere vero Deum, est humanos aethus inspicere, vel eorum sensibus propinquare. Quae (o) ut praedicta sunt, mox impleta sunt. Confusus quippe linguae non tantum dispoluta supplere nequeverunt, quantum etiam disperse per orbem gentes quasque suo (p) distinsere eloquio. Attamen Creatoris & iudicis implere censura, per humilem Christi gratiam, charitas uno sub dogmate congregavit, quae superba impietas (q) male dispererat. Omnis ergo nunc in unum lingua conficitur, quod Dominus Jesus Christus, qui est turris fortitudinis, in gloria est Dei Patris. Quem inebriatum, ut Noe ex vinea, nodatumque in Passione, Cham filius irridens, in Canaam filio maledictum excipiens, gentibus proplavit. Quod abuluit Jesus Dominus qui pro nobis factus est maledictum.

(a) Mf. Remig. manet.
(b) Mf. Remig. accipimus.
(c) In Mf. Remig. deest Sancti, iuxta textum Apostoli, ad quem aliud videtur addere.
(d) Mf. Remig. significari Ecclesiae unitatem: forte melius, significari Ecclesiae unitatem.
(e) Mf. Remig. huius vitae. Editi, huiusmodi.
(f) Mf. Remig. ille vero velut quadratus.
(g) Mf. Remig. erat hac voce, mandata.
(h) Mf. Remig. addit, nostri.
(i) Editio Lugd. voluntatem.
(k) Editi, propter quod. Reliqua suppluntur ex

Mf. Remig.
(l) Mf. Remig. futura erant, nobiscum. Sparsas, quae ad ultimum iudicium declaranda.
(m) Haec addimus ex Mf. Remig. in quo caput VIII. sic incipit: *Sic nuntiavit Sem, Cham & Japhet, &c. forte, sic hominibus*.
(n) Sequentia abstant a Mf. Remig. & Edit. Lugd. usque ad: *Et dixit Deus*.
(o) In Mf. Remig. Quae praedicta sunt, mox & impleta sunt.
(p) Mf. Remig. creaverit.
(q) Additur, male, ex Mf. Remig.

CAPUT IX.

PREDICTIO: *In Heber gens Hebrae, quem primum Christiano populo tradidit.*

Prædicta gens Hebra, a quo exorta sit, primum habens in omnibus linguis. (a) In Genesi creditum & visum.

Inter ceteros quos linguarum confusio per gentes divisit, (b) unus Heber dictus est, in quo, ut fertur, Hebraea prima lingua reledit, quod etiam Hebraea gens nomen accepit. Primum vero Hebraeam esse linguam, mydicus ille titulus a Pilato conscriptus ostendit. Erat enim (c) is tribus linguis insignitus, Hebraea, Graeca, & Latina: quæ linguae primum fore in omnibus retinentes linguis, eodem Creatori (d) in titulo consignate sunt, eo ordine divino, quo prædicta ante quam herent, Propheta David testatus est, dicens: *Tituli inscriptionum ne corruptam.* Regem enim Iudæorum crucifixum ille scripserat Iudæ. Hunc sua lingua (e) Hebraei dum legerent, quæ primo in loco posita erat, postulantes mutandum, (f) divinitus auctus Pilatus, *Quod scripsi, inquit, scripsi:* ut & tituli inviolata, sicut promissum est, maneret integras, & lingua Hebraea sub testimonio in principalem locum, quem post amisit, merito signaretur. Ex illo igitur Heber currit progenies usque ad Abraham, a quo, ut quidam dicunt, * Abrazi, sicut ab Heber Hebraei appellati sunt. Primitivum vero esse hunc populum, licet ipse Dominus attestetur, dicens, *Primitivus meus Israel* in Deuteronomio libro plenius ostenditur. Cum dispertiretur Altissimus (dictum est) nationes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Et facta est portio ejus Jacob, *series hereditatis ejus Israel.* Sed hic Jacob, qui appellatus est Israel, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, ut Abraham, cujus hic nepos est, promissa suppleantur.

CAPUT X.

PROMISSIO: *In Abrahæ vocatione, terra viventium Christiano populo futura.*

Promissio facta & figurata. (g) In Genesi credita & visa.

Ex femine igitur Sem filii Noe, natus est Heber, cujus fuit filius Phaleg, sub quo divise sunt linguae. Phaleg genuit Reu: Reu

genuit Seruch: Seruch genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit Abram, qui postea dictus est (h) Abraham: cujus nepos fuit Jacob. Hunc (i) Abraham apud Chaldaeos gentium Scriptura testatur. Ex qua gente vocatus, dum primus (k) crederet, pater fidei, gratia vocantis, meritis appellari. Chaldaei astronomiae dediti, dum calide positiones siderum perferantur, multum errantes, circa cultum religionemque divinam, Creatorem (l) omnium rerum minime perquirentes, *exagerant*, ut Paulus dicit, *in cogitationibus suis, & obscurum est insipienti cor eorum.* E quibus Abraham non (m) callide creaturæ, sed calore divini cultus accensus, ab stultis & insipientibus Domini munere segregatus est. *Exi,* inquit, *et Deus, de terra tua & de cognatione tua, & veni in terram quam vocavi tibi ostendere.* Ad præceptum vocantis, prima fide cognitioneque relicta, per fidem credit quæ non videt, donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldaeorum habitavit Charræ, in qua omnibus (n) populus est divitiis. Terræ quoque ipsius, in spe sui seminis futuram suscepit hereditatem. Cum etiam ex ano (o) & sterili coniuge, vergens quoque ipse in senium, (p) per promissionem expectat heredem, hic nobis pater fidei ostendit, nec incolatus nostri longos exitus formidandos, & in Christo Domino semper sperandum: cujus per gratiam (q) terra viventium, sempiterna potiemur hereditate: de qua David Propheta dicit: *Credo videre bona Domini in terra viventium.*

CAPUT XI.

PROMISSIO: *In Abrahæ semine multiplicari, ut stellæ, populum Christianum.*

Promissio multiplicandi seminis Abrahæ: In Genesi credita & visa.

Factus est sermo Domini ad Abraham per vi- sum dicens: *Noli timere Abraham, ego te protego, merces tua multa erit valde. Dixitque Abraham: Domine, quid dabis mihi? ego enim sum absque liberis, & filius præpositus (t) domui meæ, hic Damasus Eliezer. Dixitque Abraham: Quia non dedisti mihi semen, vernaculus meus mihi heres erit. Stansque sermo Domini ad eum: Non eris hic heres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem. Eduxitque cum foras, & ait illi: Saspice in caelum, & numera stellas, si poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit semen tuum.*

Cre-

(a) Hæc addimus ex fide Ms. Remig.
(b) Abeli vox, *anus*, a M. Remig. & edit. Lugd. & Lov.
(c) Ms. Remig. *his tribus*.
(d) Ms. Remig. *in titulum*.
(e) Editi, *Hebraei*.
(f) Ms. Remig. *divinitus auctus, Pilatus*.
(g) Suppletur hæc ope Ms. Remig. cui deest prior titulus.
(h) Ita legitur in Ms. Remig. Aberrant varo hæc ab editis, *Abraham*, qui postea dictus est.

(i) Ms. Remig. *Abraham*.
(k) Ms. Remig. *crediderit*.
(l) Ms. Remig. *rerum omnium munimur*.
(m) Ms. Remig. *callide creatura*; sola editio Lugd. *non callide creatura*.
(n) Ms. Remig. *populus divitiis, terra quoque*.
(o) Ms. Remig. *& ex sterili*.
(p) Ms. Remig. *promissionis*.
(q) Ms. Remig. *eternam viventium, sempiternam potiemur hereditatem*.
(r) Ms. Remig. *domus mea*.

Credidit autem Abraham Deo, & deputatum est ei ad iustitiam. Hæc Paulus (a) firmat Apollolus dicens: Igitur fides, ait, ex auditu; auditus autem per verbum Christi: Et Itias ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Fundamentum omnis rei futuræ, fides est: cuius culmen ædificet terras ætæque obtinuit in Christo Jesu, qui et ex semine Abraham.

CAPUT XII.

PROMISSIO: In sacerdotio Abraha, regale Ecclesia sacerdotium.

Promissio qua Abraham, poscente Deo sacrificium, sacerdos ostenditur. (b) In Genesi credita, & visa.

1. Secundo oraculo dixit Dominus ad Abraham: Ego sum qui educa te de terra Chaldaeorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait: Domine, unde scire possum quod possiderurus sum eam. Et Dominus: Summe, inquit, vacam triennem, & capram trimam, & arietem trimam, turturum quoque & columbam. (c) Qui tollens universa hæc, dirigit ea per medium, & utrasque partes contra invicem posuit: aves autem non dirigit. Descenderuntque volucres super cadaverem dirisæ, & abegit eas Abraham. Cumque sol occumberet; sopor intravit super Abraham, & horum magnus & terribilus invasit eum. Di-
 (a) Editi Lovan. Desc. & Colon. affirmat.
 (b) Hæc addita ex Mf. Remig. in quo omittitur prior titulus.
 (c) In Mf. Remig. Tollensque.
 (d) Mf. Remig. addit, in volis.
 (e) Mf. Remig. Sacerdotium.

scimusque est ad eum: Scientes prorsus, quod peregrinum eris semen tuum in terra non sua, & subsistent eis servituti, & effigent amicus quidrigentis. Gentem autem cum servierint, iudicabo ego; dicit Dominus. Post hæc egredientur cum magna subsistentia. Tu autem ibis ad patres tuos nutritus in semella bona. Quarta autem generatione revertetur hæc: necdum enim impleta sunt iniquitates Amorrhæorum. In hac promissione, & in hoc sacrificio tripartito, (quod in presenti ita actum est, ut tamen alia futura signaret;) tria tempora quæ superius dicta sunt, in tribus his animalibus, spiritualis lector, agnosce: vacam triennem, ante legem lascivientem plebem sine iugo legis: capram trimam, sub lege quam immolare debet plebs legem transgrediens, pro peccato: arietem trimum, sub gratia perfectum sacrificium, quod figurate pro filio idem offerens Abraham, arietem nostrum Christum triennem, tribus temporibus predicatum, pro peccato populi ara crucis excepit. Quoniam pro iniquitate populi, ait Itias, ductus est ad mortem, & livore ejus domus & sanati sumus.

2. Quod vero hæc animalia contra invicem divisa posita sunt, divisiones & schismata, quæ esse invicem impugnarent, futura apollolus Paulus ostendit, dicens: Oportet & hæreses esse, & Profper. Tom. II.

ut probati manifesti fiant in vobis. Nam & ante legem, ut hereticorum, Cain repudiaturum est sacrificium: & in lege, Chore, Dathan, & Abiron, dum hæresum schismaticorumque auctores, vivos terra voravit. Et sub gratia, multarum hæresum dogmata, & aves circa divisa cadavera mortuorum residentes, abiguntur a Paulo, cum dicit: Divisus est Christus? (d) Numquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Preceptum est autem Abraham in illo sacrificio; ut turturum castrum, & simplicem columbam non divideret. Quoniam spirituales filii casti, & simplices virgines, dum in charitate sacrificium illibate fidei offerunt, dividi omnino non possunt. Peregrinum vero esse in hac vita semen (e) eorum, qui Domino quo canunt, testatur David dicens? Inquilinus sum & peregrinus, sicut omnes patres mei. (f) Et vexari in Aegypto annis quadringentis, dum gemunt & dicunt: Hæc me, quia peregrinatio mea elongata est, satis in promptu est. Quarta vero generatione ad libertatem reverti ex hac Aegypcia servitute, nostra a peccato eruta libertas ostenditur, quæ tribus sæpe dictis explitis temporibus, (g) in quartam, quam regenerationem Dominus appellat, declarata per resurrectionem veram, omnis nostra libertas exurgat: impletis (h) peccatis Amorrhæorum, eorum scilicet qui non credunt Dei Evangelio. Quoniam qui non credit, ut Dominus dicit, jam iudicatus est.

CAPUT XIII.

PROMISSIO: In nominis perfectione, qua in fide, pater gentium est Abraham.

In Genesi credita & visa. Promissio figurata.

Tertio oraculo promissio divina, etiam in ejus nomine firmatur. (i) Abrahæ ante vocatus, Abraham cum creator Dominus nuncupat, ejus nominis proprietates designatur: Patrem, inquit, multarum gentium posui te: ut hæc promissio, non ad solam progeniem carnalis Abraham, ex qua populus Judaicus veniebat, crederetur pertinere. De qua gloriati in Evangelio (k) dixerunt: Nos patrem habemus Abraham: responsumque est ab eo, qui & vocabulum tale dederat & fidem: Nolite, inquit, in hoc gloriari; potes est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: ut effect Abraham in Christo pater multarum gentium per fidem: cum unius tantum gratis fuerit per generationem.

(a) Editi Lovan. Desc. & Colon. affirmat.
 (b) Hæc addita ex Mf. Remig. in quo omittitur prior titulus.
 (c) In Mf. Remig. Tollensque.
 (d) Mf. Remig. addit, in volis.
 (e) Mf. Remig. Sacerdotium.

(f) Ita Mf. Editi vero, Ut vexati.
 (g) Mf. Remig. in quarta.
 (h) Mf. Remig. subleptis.
 (i) Mf. Remig. Abrahæ ante vocatus Abraham, creator Dominus voluit nuncupari: ejus.
 (k) Mf. Remig. diavoli.

CAPUT XIV.

PREDICTIO: In Circumcisione, qua corde circumciditur Christianus.

Predictio figurata.

Gen. 17. 10.
et seq.

v. 14.

Gen. 17.
10.
Joan. 8.
34.

HUic Abraham jam vocato per fidem, pa-
lum quoddam circumcisionis indicitur,
in signo veteris testamenti, quod ipse, sui-
que posteri servare precipiuntur: omnemque ani-
mam perituram de populo, quae circumcisionem
minime celebrasset. Queritur fortasse, cur (a)
placuerit Deo circumcidi omne dumtaxat ma-
sculinum, eorum qui se ad obediendum Deo
voverant. Grandi autem sacramento res haec
acta est, quae media & praeterita tempora re-
spiceret, ac futura. Nam primae praevaricationis
causa, (b) ea parte corporis serpentis vene-
reus homo percussus; ardore libidinis actus
puduit ex his, quae pudenda erecta non erant;
eaque (c) operienda verecundia statuit, quae
fuerant invetecunde nudata. Idcirco creator &
iudex Deus, in ea parte corporis signum cir-
cumcisionis indixit, temperans morbum male
conceptae libidinis ex copula (d) debita: ut per
continentiae bonum atque integritatis decus id
repararet, quod fuerat vitiatum. Circumcisio
quippe cordis, quae in novo fulget testamento,
in illo signo figurata est: quia sunt *spadones*,
qui se ipsos castraverunt propter regnum Dei.
Et filios Isaac, inexcircumcisos corde, Deus in-
terepat, & oburgat.

CAPUT XV.

PROMISSIO: In Isaac nato, qui risus di-
citur, quid, quod datur in Christo.

Promissio figurata. (e) In Genesi cre-
dita & visa.

Gen. 18. 13.
et seq.

1. e. v. 1.
11. v. 1.
11. v. 15.
6. v. 21. 22.

Rursum eidem Abraham ad illicem Mambrae
in tribus viris divina majestas apparuit,
proxime de filio suscipiendo screns promissio-
nem, ac supra dicta confirmans; a quo etiam
Sara uxor ejus inquitur. Dixit enim Deus
Abraham: *Ubi est Sara uxor tua? Qui dixit;*
In tabernaculo est. Dixitque illi Dominus:
Revertar ad te hoc tempore opportune, & habebit
Sara filium. Audiens vero haec Sara, cum es-
set in ostio tabernaculi post eum, risit intra seip-
sum dicens: Nondum factum mihi est usque in
hoc tempus, & dominus meus senior est. At
Dominus ad Abraham: Quare risit Sara intra

seipsum dicens; Ergo ego vere pariam quae su-
avit nuncquid nihil potest verbum Dei? Re-
sumque confirmat; Revertar igitur ad te opor-
tune; & habebit Sara filium. Timendo negat
Sara risisse, quod riserit convinctur veritate.
Quae concipiens & pariens, appellatum est no-
men ejus Isaac, quod interpretatur risus. Ob
quam rem & ipsa Sara, eum jam parvulum
portaret in manibus: Risum, inquit, mihi fe-
cit (1) Deus. Omnis cum qui audierit senem
& sterilem peperisse, congratulabitur mihi in
risu. (g) Proles risus excipitur, (h) in qua
benedictionem promissam omnium gentium sus-
cepit Abraham. Gentes enim quae Christo (i)
per illum senem in carne venient nunc cre-
dunt, (k) in risum a Judaeis suum Salvatorem
confitentur, eumque glorificantes, agnoscunt il-
lius contumeliosam Passionem suam esse veram
libertatem.

Mat. v. 4.

CAPUT XVI.

PREDICTIO: In Sodoma & Gomorra
futuri judicii diem.

In Genesi credita & visa. Predictio
facta & figurata.

Impiarum evitatum subversionem predictam
Sodomorum & Gomorrhoeorum, eidem fa-
mulo Abraham Dominus demonstravit di-
cens; *Clamor Sodomorum & Gomorrhoeorum mul-*
tiplicatus est, & peccata eorum valde (1) mi-
nima. Descendens, inquit, videbo si clamorem,
qui venit ad me, (m) consummaverint: sin au-
tem, ut sciam. Descendit, ut hic dictum est,
Deus: quia famulo gratissimo non celavit suum
justum judicium, ac per quamlibet passionem,
quam supplex humilisque intercessor acceperat,
Deum cognoscens jure predictas velle perdere
evitatas, ut irascentem mitigaret, hoc modo:
Ne perdas, inquit, (n) perire justum cum
impro. Et erit justus quomodo & injustus? Si
fuerint quinquaginta justi in civitate, perdes
illos? Non remittes (o) omnem locum causa
illarum quinquaginta justorum? (p) Cumque
promississet Deus non se perditurum, si quin-
quaginta justos in illis reperisset locis; & ex lo-
quendi sumpsit audaciam, pias precantis adhi-
bens voces, limum pulveremque sese conficit,
Dei sententiam, (q) a quinquaginta uno ad
decem, mira clementia suspendit. Quorum exi-
guum numerum minime reperisse dicitur. E-
ruentque Lorch cum uxore & duobus filiabus e-
jus, de populis & civitatibus quas caelesti igne
consumpturus erat; eos, quos liberavit, admo-
nuit

Gen. 18. 10.
et seq.

Mat. v. 12.
et seq.

Mat. v. 12.
et seq.

Gen. 18. 17.
et seq.

(a) Mf. Remig. placuerat.
(b) Sic Mf. Remig. Edisti omnes, a parte.
(c) Locum credendum ex Mf. Remig. alias, pa-
vere veneranda statuit.
(d) Ita Mf. Remig. Edisti, debitum.
(e) Suppletur ex Mf. Remig. qui priori titulo
motus legitur.
(f) Mf. Remig. Dominus.
(g) Mf. Remig. Proles risus.
(h) Edisti, in quo.
(i) Mf. Remig. per illum fratrem in carne ve-

nientem.
(1) Forte una voce, irrisum, pro irrisum.
(2) Sic Mf. Remig. Edisti, irrisum.
(m) Mf. Remig. consummaverint.
(n) Mf. Remig. addit vocem, Dominus.
(o) Mf. Remig. omni loco causam illorum.
(p) Mf. Remig. Cumque promississet Dei sum-
pserit audaciam, non se.
(q) Ita omnino in Mf. Remigiano. In editis ve-
ro: per quinquaginta justos, addens quadraginta
quinque, mira clementia suspendit.

noit non stare in tota regione illa, neve retro respicerent. Quæ uxor Loth præcepta contemnens retro respiciens, statua salis effecta, suo exemplo fatuos condidit, in proposito sancto quo tendunt proficientes, noxia curiositate retro non debere respicere, nec posse evadere tales statua supplicia, hæc femina demonstavit, quæ quod evaserat, perdidit. Tales Dominus in Evangelio increpat dicens: *Remissus erit terra Sodomorum in die judicii, quam vobis.* Quos vero Christi gratia liberat, admonet per Apostolum: *Exire de medio eorum, & separamini, dicit Dominus.* Item ipse: *Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus. Nemo enim in retro attendens, & ponens manum suam super aratrum, aptus est regno Dei.* Cum Dominus diceret: *Memento te, ait, uxoris Loth.* Securi igitur diem judicii expectant, (a) quibus in cruce Domini gloriantibus, mundus eis crucifixus est, & ipsi mundo. Terruit enim Dominus corda fidelium, dicens, *Ut factum est in diebus Loth, ita futurum adventum filii hominis;* ne gravatos in crapulis & ebrietatibus eos subitaneus inveniat dies. De quo dicit Apostolus: *Quis dies Domini, (b) sicut fur in nocte, ita veniet.*

CAPUT XVII.

PREDICTIO: In Isaac immolando, Christi Passio.

(c) Prædictio figurata. In Genesi credita & visa.

TENTAVIT DENS ABRAHAM DICENS. Abraham, Abraham. Et dixit: Ecce ego. Et Dominus: Accipe filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram excelsum, & offer ibi eum holocaustum super unum montium, quem tibi dixerò. Eum sibi jubet offerri holocaustum in quo semen Abraham ut stellæ cæli multiplicari, & in eo gentes benedici, tot jam oculis (d) divinitus ipse promiserat. Non tamen cunctatur pater in filio implere quæ iusta sunt, sciens, ut Paulus dicit, quod etiam ex mortuis posset eum Dominus excitare. (e) Sed eji qui tentatur in filio, non tantum collatæ fidei virtus demonstratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur: (f) & ut præcepti novi ex Evangelio maneret auctoritas: *Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus, aut qui amat filium aut filium plus quam me, non est me dignus.* Nam cum eum nec dum proli sciret idoneum, Deo tamen (g) iubenti ea intentione paruit Abraham, quæ sciebat

Deum nec inmemorem promissionum suarum, & mylticum quoddam futuræ Passionis dominicæ gei sacramentum: illum scilicet respiciens diem nostræ redemptionis, de quo Dominus in Evangelio increpat Judæos dicit: *Abraham pater vester (h) concupivit videre diem meum; & vidit, & gavisus est.* Diem scilicet Passionis Filii Dei in suo filio figuratum vidit Abraham: quod unico filio non peperit: quod velut ad aram crucis triduo cum infanti victimâ convolvavit; quod patiens, ac sine voce, (i) similis agno cornu tendente fe, filius patri, ut percuteret, pia colla præbuit; quod se ligno quod portaverat ipse, suspendi Isaac non reluctatus est; quod aries cornibus in vepre detentus, spinis coronatum Christum ostendens, pro Isaac immolandum apparuit; quod idem Isaac immolatus non est, quia resurrectio Filio Dei servata est. Hæc omnia credens Abraham videre meruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta esse cognoscimus.

CAPUT XVIII.

PREDICTIO: In iuratione Dei, quæ semen ejus in Christo super numerum extenditur.

Promissio figurata Abraham. (k) In Genesi credita & visa.

PER (l) MEMETIPSUM JURAVI, DICIS DOMINUS. (m) PROPTER QUOD NON PEPERISTI FILIO TUO DILECTISSIMO PROPTER ME, BENEDICAM TIBI, & multiplicabo semen tuum sicut stellæ cæli, & velut arenam quæ est in littore maris. Et possidebit semen tuum civitates inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Multiplicatum quidem semen Abraham, atque ad grandem numerum pervenisse, liber Numerorum ostendit: non tamen sciens esse innumerum. Promissio vero Dei ut stellæ cæli, & ut arenam maris, quæ numerari nequeunt, continet: quam in Christo per fidem gentium, quarum pater est Abraham, benedictionem esse suppletam, & ipse rerum ordo demonstrat; simul & oracula Prophetarum, quæ filios Abraham, non tantum ex femine carnis, sed fides vocari ad infinitum numerum, per David, ceterosque testantur. Benedicentur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Omnes gentes beatorum dicunt eum. Item; Adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes servient illi. Et Isaac, Erit radix Jesse, & qui exurget in gentibus, in eo gentes sperabunt. Apostolus quoque Paulus, fractos Roman. 11. 17.

E 4

(a) Mf. Remig. qui in cruce Domini gloriantes, manducant ei, &c.
(b) Mf. Remig. sicut fur, ita in nocte veniet.
(c) Mf. Remig. Promissio, idemque addit hæc: In Genesi, &c.
(d) Mf. Remig. divinitus ipsa.
(e) Mf. Remig. sed ei qui tentatur in filio, non autem collata fidei virtus.
(f) Mf. Remig. quibus præcepti novi ex Evangelio maneret auctoritas.

(g) Mf. Remig. jubente.
(h) Mf. Remig. cupivit.
(i) Mf. Remig. Amicus agni, tendens se Filius Patri, &c.
(k) Additio hæc habetur ex Mf. Remig. in quo desideratur anterior titulus.
(l) Editi, Per me juravi.
(m) Editi, propterea.
(n) Mf. Remig. regere ... in eum.

ramos, Judroz dicit per incredulitatem, atque
(a) in fide radicis Abrahæ gentes, ut oleastro,
fuisse insertas. Item ipse: *Gentes autem super
misericordiam glorificatæ Deus: misericordia qua
ablato, ut promissit, corde lapideo, daret eis
cor carneum. Lapidem enim appellat, lapideos
deos colentes, cum dicit: (b) Dico vobis, si hi
tacuerint, lapides clamabunt.* Mirum in mo-
dum qui erant lapides, per gratiam facti filii
clamant: *Pater noster qui es in celis: & qui
erant filii, effecti lapides dicunt; Fac nobis
deus, qui nos precelestis; quia derelinquentes
Deum vivum, servierunt Baal, & idolis gen-
tium. Gentes e contraria, spreis idolis, se-
cuti sunt Deum vivum. Quæ nos videmus im-
pleri. (c) Illa scilicet (d) quæ promissa sunt
in semine suo futuro per Christum, quæ & cre-
didit Abraham.*

CAPUT XIX.

PREDICTIO: *Ex semine Abrahæ Christum
hominem suscipiturum.*

Predictam carnem Christi ex semine Abrahæ
venturam, loquens mystica actio ostendit. In
Genesi credita & visa.

Gen. 14. 2. **V**ocat (e) Abraham præpositum domus
sux, & ait illi: *Pone manum tuam (f)
sub femore meo, & jura per Deum celi, quia
nos accipies uxorem filio meo, ex filiabus terræ
luxus, cum quibus ego habito; sed ex tribu mea
accipies illi uxorem.* In semine Abrahæ Deum
celi fuisse, hic ordo ostendit, quod Abraham
genuit Isaac; Isaac Jacob; Jacob, duodecim
Patriarchas; in quibus Judas, ex cujus tribu
David: de quo per seriem generationum, virgo
Maria, quæ peperit Christum, qui est Deus ce-
li, quia per ipsum facta sunt omnia.

CAPUT XX.

PROMISSIO: *In gemitu Rebecca populus
duos, Christianos & Judæos.*

In Genesi credita & visa. Promissio fa-
cta & figurata.

Gen. 27. 32. **C**UM (g) idem Isaac Rebecam propin-
quam sibi accepisset uxorem, eam sentiens
sterilem, pro gignenda prole, Deum, qui mul-
tiplicem promiserat, deprecatus est: statimque
ut (h) poposcit, accepit. Cum autem cono-

puisset Rebecca; gemini gessiebant in utero ejus.
At illa (i) ægre ferens, *Si sic mihi futurum
erat, ait, ut quid mihi hoc?* Abiit autem Isaac
cum ea interrogare Dominum, atque hujusmo-
di responsum accepit: *Duo; inquit, populi in
utero tuo sunt, & duas plebes de ventre tuo (k)
prodebunt; & populus populum superabit, &
major serviet minori.* Suscepit duos promissos fi-
lios Isaac, duosque populos fide tantum futuros
agnoscens, quos illa mystica actio nobis revela-
tos exhibuit. Esau quippe, dum prior pilosus
prodiit ex utero, minoris Jacob manus emissæ
post eum, plantam ejus apprehendit: quod fa-
ctum mirum magnæque visum præbuit. Idem
igitur Jacob (l) minor lenis, in ipsa jam
pueritia per costuram rubram lenticulæ ma-
jorem fratrem supplantans, absultus ejus prima-
tus; nec vacuum esse potuit tanti mysterii sa-
cramentum. Lenis ille minor Jacob, lenem imi-
temque (m) signabat populum Christianum, ex
lenitate præditum, quæ innocuum gentilis
furor crediderat (n) abutendum. Hic igitur
lenis populus per costuram (o) rubram, Pas-
sionem scilicet Christi sanguine rubratam, eda-
ci & servienti Judæico populo, cujus figuram
gestabat Esau, qui etiam Edom dictus est, pe-
tentil voluntarie obtulit: ac primatus quos ha-
buisset ille vendidit, ille suscepit, Judæus quod
nascentem habuit, per concupiscentiam perdidit:
Christianus per gratiam, (p) quod in natura
non habuit, acquisivit.

CAPUT XXI.

PROMISSIO: *In eisdem, quæ gesserint
per figuram.*

In Genesi credita & visa. Promissio facta
& figurata.

EA vero quæ in duobus istis gemitu a-
cta sunt, quam mira, quam grandia,
quam juxta promissiones Dei (q) sacramentis
omnia plena sint, breviter, ut iustum fuerit,
explicare contendam. Circatus Isaac pater eor-
um exterioribus oculis, lumine vero interiore
fulgentem, promittit Esau primitivo filio benedic-
tionem, si desideratas escas ex sua venatione
filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ
iussa sunt. Mater, quæ audierat benedictionem
majori promissam, divinitus acta, ut minori Ja-
cob proveniat, prophetica arte composita mysti-
cam (r) artem parat. Vellem accepit primo-
geniti sui, quæ erat apud illam in domo, hac
junio-

(a) Mf. Remig. in fide radicis.
(b) Mf. Remig. cum dicit Judæi: Si vos tacue-
ritis, lapides clamabunt.
(c) Hæc duo verba: Illa scilicet, absunt a Mf.
Remig.
(d) Mf. Remig. quæ promissa in semine suo futu-
ra per Christum credidit Abraham.
(e) Mf. Remig. vocans.
(f) Mf. Remig. super.
(g) Mf. Remig. Et idem... eamque sentiens...
Dominum, qui multiplicem, &c.
(h) Mf. Remig. poposcit. Concupiscentiam namque Rebecca.
(i) Ita Mf. Remig. Edm. vero, hæc refert: Tum

Mf. Si sic mihi incipit fieri, ut quid.
(k) Mf. Remig. prædicit.
(l) Edm. hic & infra, junior, ubi Mf. Remig.
habet minor.
(m) Mf. Remig. designavit.
(n) Edm. ab Esau, nullo recto fonte, ut vide-
tur: at Mf. Remig. ad somnandam, forte pro abso-
mendam, ut notat vox, furor, prævia.
(o) Vox, rubrum, est ex Mf. Remig.
(p) Mf. Remig. quam.
(q) Mf. Remig. addit, Dei, deest in editis.
(r) Mf. Remig. fraudem.

juniores induit: ac super brachia ejus, & nam cervicem pelles hororum imposuit: (a) apavitque eum qui erat, ut pollet intueri quod non erat; tamquam jam nobis illum figuratum ostenderet Christum, qui accepit non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati. Legem quoque veteris testamenti, tamquam vestem primogeniti excipiens, non eam se solvere Dominus venisse dixerit, sed implere. Sic compositus minor filius ille Jacob, qui fratri jam primatus abulserat, usurpat insuper (b) & benedictionem, offerens patri paratas a matre escas, & dicit: *Pater. At ille: Quis es tu fili? Ego sum, inquit, primogenitus tuus Esau.* Facti sunt locutus es mihi. Cumque pater vocem filii minoris agnosceret, palpandum æstimans, (c) habitu membra majoris invenit. Turbatusque in filiis, factus est (ut ait quidam) gratus error parentibus. (d) Acceptis igitur epulis quas paraverat mater, filius offerebat: pater quas libenter accepit, hujusmodi benedictionem minori filio dedit. Ecce, inquit, odor filii mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Dei tibi, inquit, Deus a rore calis & a fertilitate terra multitudinem frumenti, vini, & olei: & serviant tibi gentes, & adorebunt te principes: & eris dominus fratris tui, (e) & adorabunt te filii patris tui: & qui te benedixerit, erit benedictus; & qui te maledixerit, erit maledictus. Hæc omnia Christo Domino conveniunt, post ejus odorem benedictæ concurrunt omnes gentes.

2. Verit, peractis illis, & filius primogenitus Esau ex minoris gratia jam reprobus. Offert & ipse escas patri, & dicit: *Emergat pater meus, & manducet de venatione filii sui, ut benedicat me anima tua.* Ad hæc pavescit pater: Et quis est, inquit, qui venatus est mihi, & intulit prius quam tu introires: & benedixi illum, & benedictus est? Benedictus posteror populus Christianus, jam patri (f) dicit: *Dedisti latitium in corde meo: (g) a fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sum.* Majori autem populo Judæo pater dicit: *Non accipiem de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me. Venit enim frater tuus cum dolore, & accepit benedictionem tuam.* Quia igitur Jacob Deus dilexit, Esau autem odio habuit: propterea supplet tempore, sacrificiis Judæorum expolis, sacrificium mundum, ut prædictum est, offerri nomen ejus omnis nunc populus Christianus agnoscat, qui per gratiam Judæo & primatus & benedictionem abuluit. (h) De isto enim dictum est: *Eris dominus fratris tui.* Ceterum (i) in illis geminis non prove-

nit. Minor enim & munera majori obulit, & famulum (k) se esse professus, cum humilis adoravit; ut res, quæ tunc signata est per litteram, nobis nunc (l) manifestaretur in gratia.

CAPUT XXII.

PROMISSIO. In Esau, ex cujus semine Job, & Christus in gentibus per fidem.

In Genesi credita & visa. Promissa præmia virtuti, & patientiæ.

EX semine Esau Idumæa gens, in qua inter ceteros duces, Job ille fortissimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientiæ productus, ut agonistico certamine principem totius militiæ diabolum superaret fultus auxilio Dei. Vir namque cum esset justus, ac sine querela Deo, eoque in consensu diaboli qualis esset, Deus nitendere dignaretur; *Amadveritatem, inquit Deus diabolo, (m) ad puerum meum Job? non enim est similis illi (n) quisquam in terris. Et diabolum; Numquid Job ait, gratis colit Deum? Novne tu benedixisti domum ejus, & pecora ejus multiplicasti? Sed mitte manum tuam, & tange (o) omnia quæ habet, & scies an in facie benedicti tibi. Ecce, inquit Deus, (p) omnia quæ habet in tuis manus do, sed ipsum cave ne tanges.* Fit grande certamen. Peridus apostolicæ angelus, fidelem Dei famulum infestatur, atque, ut illi, est plena a seipso procreata malitia, vallat, fugat, disperditque omnia innocentis (q) bona; & cum omni hereditate, omnem simul (r) consumpsit hæredem. Tot tamen jaculis emissis, illatus manet Job; cujus, ut militis Dei, uno ictu percutitur diabolus. *Nudus exii, inquit, de utero matris mee, nudus revertar in terram. Dominus dedit, & Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Hoc superato certamine, aliud majus inimicus indicit. *Mitte, inquit Deus, manum tuam, & tange carnes illius, & ossa, & scies an (s) in facie benedicti tibi.* Mitte manum tuam, nihil est aliud quam, Da potestatem. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus, nisi illi dedisset, qui sub hæc auctoritate & Job ei tradidit, ut præcepti non excederet modum. *Ecce, inquit Deus, tradidi tibi illum; tantum animam illius custodi.* Quem percussum gravi vulnere, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus solutis, sanie profusente, ebullientibus vermicibus, dum in corrupto corpore integer animas consileret, seniretque diabolus in-

(a) Mf. Remig. apatatur cum ... ut possit invenire prope inveniri.

(b) Editi carent hic particula, &.

(c) Mf. Remig. habebat majorem invenit.

(d) Mf. Remig. Satiatur igitur epulis, quas paraverat mater, filius offerens (forte offerebat), pater libenter accepit, hujusmodi benedictionem.

(e) Mf. Remig. servient tibi.

(f) Mf. Remig. dixit.

(g) Mf. Remig. A tempore.

(h) Mf. Remig. Ad istum.

(i) Mf. Remig. illis, sine in.

(j) Mf. Remig. se se professus.

(k) Mf. Remig. manifestus gratia.

(l) Mf. Remig. in puro meo.

(m) Mf. Remig. non habet, quisquam.

(n) Mf. Remig. causa quæ habet.

(o) Mf. Remig. omnia quæcumque.

(p) In Edit. antiquis deest hæc vox, sana.

(q) Mf. Remig. conclusio.

(r) Mf. Remig. in faciem.

Gen. 24. 2.
Job 1. 12.

Job 1. 2. a.
Job 1. 2.

Job 1. 2. b.

Job 2. 2.

Matth. 2. 17.

Job 2. 2.

intrinsicam fortem, quem forissecus debilem estimabat; mulierem viro suo, illo articulo quam sibi necessariam dimiserat, armat, atque per uxorem fortissimum virum suo pulsat ex latere.

1. Cum & mulier venenata jacula, quæ ab inimico sumptas, infunderet, ait inter cetera: *Die aliquod verbum (a) in Dominum, & morere.* Statimque ille ruinam primi hominis recordatur, Evam novam, atque in illa illum inimicum qui præliabatur expugnans, ait: *Tamquam una ex infipientibus mulieribus locuta es. Si bona accipimus de manu Domini, mala quare non toleramus?* His divinis jaculis (b) prostratus ininquit, superatque per gratiam, pio homini perverius angelus cecidit, & humilis patientiæ pietas omnem mollem superbiæ debellavit. Jam enim (c) per justum virum potentem transitura Christi vigilia in gentes signabantur: de quibus David ex persona ejus dicit: *In Idumea extendam calcamentum meum.* Jacobus quoque Apostolus ad exemplum patientiæ credentium corda confirmans ait: *Patientiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quia misertor Dominus & misericors est.* Dupla enim premia Job victor accepit. Pugnantibus vero suis, & sua gratia juvante vincitibus, (d) contempta hic te daturnm Dominus pollicetur, & vitam æternam in futuro seculo largiturum. Quod in (e) Valentino Valentis fratre videmus impletum: qui dum pro Christo militiam tribunatus sprexit, hujus mundi regnum adeptus est, & verus Christi confessor vitam adquivit æternam.

CAPUT XXIII.

PROMISSIO, In Jacob; cui per visum Christi, lapis angularis, ostensus est.

Promissio figurata. In Genesi credita & visa.

Jacob quoque filius Isaac, nepos Abraham, per quasdam res secum mirabiliter gestas accepit promissionem. Fugiens enim fratris infidias, locum ei mansuivus præbuit solis vergentis excursum, (f) Illic lapidem capiti suppositum, talia sibi revelata in somno narrat. Scalam miræ granditatis, cujus caput cælum hætenus occuparet, ostensam: per quam Angeli Dei ascendentes & descendentes erant, Dominum quoque incumbere in ipsam, sibi que dixisset: *Terram in qua dormis, tibi dabo eam & semini tuo post te.* Qui evigilans, in sacramento lapidem quem ad caput habuit, eminens erigens, etque linitis oleo, Christum nobis lapideum angularem consecravit: de quo Propheta

dicit: *Lapidem quem reproboverunt edificantes, hic factus est in caput anguli.* Et Isaac, *Ecce, inquit, pono in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum; & qui crediderit in illum, non confundetur.* Hic lapis angularis Christus Nathanaeli venienti ad se, formium quod Jacob viderat, expoluit: *Videbitis, inquit, cæles apertos, & angelos Dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Qui enim descendit, Christus ipse est, & qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.* Scalam vero angularem viam ponens, quæ ducit ad vitam.

CAPUT XXIV.

PROMISSIO: In ipso Jacob claudicatione, non crediturus omnes Judæos.

Promissio facta & figurata. In Genesi credita & visa.

IPSI quoque Jacob revertenti de Mesopotamia cum uxoris, filiis, famulisque suis, angelus in via occurrit; qui cum in sacramentum luctum gerens, (g) & angelus ab homine superari se passus est, victorque a victo exegit benedictionem. *Non te, inquit, dimittam nisi benedixeris me. Dixique ei angelus; Quid tibi nomen est? At ille ait, Jacob. Jam, (h) inquit, non vocaberis Jacob, sed eris Israel: nomen tuum; quia prævaluisti cum Deo, & cum hominibus potius eris. Tetigitque angelus laciniam femoris ejus, claudicatione effectus est Jacob per omnes dies. Claudicatio illa, quæ ex femore ejus facta est, populum ipsum (i) Hebræorum significat claudicantem: quibus (k) ait Helias Propheta; *Quid claudicatis ambo in lignibus? Si Deus est, ita post illum.* Et David dicit: *Filii alieni, inveteraverunt, & claudicaverunt a feminis suis: (l) quod recto iudicare ex illo populo, viam Christi sequi non voluit, claudicans per errores fratris semitis aberravit; quem Videns Deum (quod Israel appellatur) per gratiam Christianus populus apprehendit.**

CAPUT XXV.

PROMISSIO: In filiis Jacob, & in Joseph, qui gessit figuram Christi.

Promissio facta & figurata. In Genesi credita & visa.

DUODECIM filios, quos duodecim Patriarchæ Scriptura tabulat, ex suis feminis suscepit Jacob. Non quod (m) liberet san-

(a) Editiones veteres, in Domino.

(b) Sic Mf. Remig. Ad Editi: *prostratus est ininquit, superatque per gratiam, per dominum, perverius angelus, & humilis, &c.*

(c) Editio Lugd. & Mf. Remig. per istum.

(d) Mf. Remig. contempit.

(e) Forte Valentino: mos Mf. Remig. vidimus impletum.

(f) Mf. Remig. suo illic ... appositum.

(g) Mf. Remig. non habet particulam, &.

(h) Mf. Remig. addit hic, intra quidem.

(i) Mf. Remig. Hebræorum.

(j) Mf. Remig. non habet vocem, ait.

(k) Sic Mf. Remig. Editi. Quod. Tum Mf. veluit, Editi, non voluit.

(m) Mf. Remig. non quod liber & sanctus vir: forte, liberet sancti viri plurimos habere, &c. sed quod multiplicanda possit dare Dei benedictionem.

CAPUT XXVI.

PROMISSIO: In eodem, qui ut Christus Dominus missus est ad visitandas oves.

In Genesi credita & visa. (g) Præfigurata promissio.

1. **M**isitur Joseph a patre ad visitandos fratres suos, & oves. Dicit & agnoscit Joseph Christus Dominus, Non sum missus nisi ad oves quæ perire domus Israel. Dictum est: Oderunt Joseph fratres ejus, propter fomiviam ejus. Clamat & hic noster Joseph Christus de Judæis fratribus: Quoniam odio habuerunt me gratis. (h) Vilo Joseph, fratres ejus dixere: Ecce somnator ille venit: venite, occidamus illum, & videmus quæ erunt somnia ipsius. Et apud Salomonem de nostro Joseph impius dixisse refertur: Venite, occidamus justum, quoniam insuavis est nobis. Et sequitur: Promittit scientiam Dei se habere, & filium Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt, & tentemus (i) an succedat quæ ventura sunt illi. Hæc quoque in Evangelio ipse confirmat de filio qui ad cultores vinæ missus est, quomodo dixerit: Hic est heres: venite, occidamus illum, & nostra erit hereditas. Accipientes Joseph fratres ejus expoliaverunt (k) illum tunicam illam variam, & misere illum in lacum. Hoc & noster Joseph de sua Passione per Prophetam dicit: (l) Projecit me, inquit, in lacum exteriorum, in tenebris & in umbra mortis.

2. Tunicam vero (m) expoliata de super contextam Evangelicæ auctoritatis narrat: quam etiam milites dividere voluerunt, unitatem Ecclesiæ firmantes, a cujus forte excluduntur hæretici: quoniam forte provenit, ut eam unus, id est, unitas possideret. Accipientes, inquit, baculum de capris fratres Joseph, ingruerunt tunicam ejus sanguine, quam patri sua saluta teilatione (n) proferunt, quod bellum nequam comedisset illum. Tria illa genera sacrificiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne suum tempus observat. Pro Isaac, atque pro Joseph, hæc ex capris: pro filio perditio redeunte ad patrem, (o) ex juvenco vitulus saginatus occiditur. Venite, inquit unus ex fratribus, venimus Joseph, & nos occidimus illum. Hoc & Judæi de Christo, quem vendiderunt tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt: Nobis non licet interficere quemquam. Et vendide-

(g) Mc Remig. qui & tunc permisso, & postea prohibito.

(h) Mc Remig. His igitur inter duodecim Patriarchas.

(i) Mc Remig. omnem Christi sonat Ecclesiam.

(j) Mc Remig. Dixerunt.

(k) Mc Remig. idem Jacob in benedictione accepit, dicens: Adorabunt.

(l) Mc Remig. certus est numerus. Edidit, nullus est. Et infra, in mundum.

(m) Primus titulus non legitur in Mc Remig. Secundus autem sic habet. Per figuratam promissionem mittitur Joseph a patre, ad visitandas fratres & oves: In Genesi credita & visa. Tum vero caput 10.

incipit ab his verbis: Dicitis, &c.

(n) Mc Remig. Videmus fratres ejus, de Joseph dixerunt: Ecce.

(o) Hæc duo voces, an succedent, non leguntur in Mc Remig.

(p) Vox, illum, habetur ex edit. Lugd. Mc Remigiano, expoliaverunt eum tunica illa varia, & miserunt illum.

(q) Mc Remig. projecerunt.

(r) Mc Remig. expoliaverunt de super testam.

(s) Mc Remig. proferunt.

(t) Verba hæc, ex juvenco, abstant a Mc Remig.

Deut. 31. 2.

Eccl. 3. 2.

Gen. 37. 3.

Mat. 2. 17.

Gen. 37. 1.

Ps. 44. 10.

Gen. 37. 3.

Gen. 49. 9.

Ps. 146. 6.

Mat. 2. 17.

Joan. 17. 13.

Gen. 37. 3.

Ps. 146. 6.

Ps. 146. 6.

Habacuc. 3.

17. Jer. 33. 22.

Mat. 1. 16.

Psalm. 37.

Gen. 37. 3.

Mat. 2. 17.

Gen. 37. 1.

Ps. 44. 10.

Joan. 17. 13.

Gen. 3. 12.

Eccl. 3. 2.

Mat. 2. 17.

Eccl. 3. 2.

Mat. 2. 17.

Eccl. 3. 2.

Joan. 17. 13.

Gen. 37. 3.

Ps. 44. 10.

Mat. 2. 17.

Joan. 17. 13.

Ps. 3. 12.

Gen. 37. 3.

Eccl. 3. 2.

Eccl. 3. 2.

Gen. 37. 3.

Joan. 17. 13.

Gen. 37. 35. dederunt Joseph fratres ejus Usmaelitis negotiatoribus omnibus in Aegyptum (a) viginti aureis. Vendit autem nostrum Joseph Christum. Zacharias & Jeremias Prophetae testantur. *Zach. 37.* *Jer. 37. 35.* *Matth. 37. 35.* *Luc. 37. 35.* Dederunt, inquit, pretium (b) appretiatum triginta aureis. Quod etiam Judam a Judxis accepisse Evangelia narrat: ea ratione, qua distractus Christus a Judxis transfret ad gentes. Christus enim simul cum pretio & vitam perdidit: Judxi & pretium & Christum quem (c) comparaverant, miserunt: gentes vero lucrum gratis possidendo possesse sunt.

CAPUT XXVII.

PREDICTIO: In eodem, quo castitas patiendū numeratur.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata, qua assiduos non dicitur (d) Joseph.

Gen. 37. 36. **I**smaelitæ vendiderunt Joseph in Aegyptum cuidam prapposito (c) cocorum Pharaonis. Nec hoc quidem vacat, quod dictum est. Prapposito cocorum. (f) Cocco enim illa rubra velis Passionis Christi signatur, qua posterior populus Christiānus, ut ipse dictum est, primatum auferat populo qui temper vendere, nec novit Christum gratia comparare. Fuit dictum: Dominus est Joseph: & noster dicit: Non sum solus, quia mecum est qui misit me Pater. Immisit uxor Domini ejus oculos in Joseph: & ait illi: Dormi mecum. Cumque ille resisteret, gratiam quam apud suum dominum invenerat narrans, (g) & sancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auscultans, attraxit illum a vestimentis, dicens: Veni, dormi mecum. At ille relinquent vestimenta sua in manibus ejus, fugit & exiit foras. Cumque ejus dominus, suus maritus, advenisset: (h) (notum quid furens femina possit) mentita est iniquitas sibi, falsa per veris affirmat, violentiam se dicit perpessam fuisse quam fecerat. O impudica mulier! Ardet amans, (i) vulnus alit venis, & cæco carpitur igni: amat, & persequitur: concupiscit, & sœvit. Et quia ei ad stuprum non consentit, trucidandum eum statuit, quæritque perire quem (k) diligit. Hanc impudicam mulierem Aegyptiam impie idolatriæ merito comparaverim. Immisit enim & hæc oculos in Josephum nostrum; vidit speculum forma præ se

illis hominum, eumque ad illicitum consensum a vestimentis suis adtraxit.

2. Quæ sunt vestimenta nostri Joseph Christi, nisi sancti Martyres? de quibus per Isaiam prophetam suo corpori Ecclesie dicit: *Præ ego, dicit dominus, quia omnibus illis vestieris.* Et in Canticis canonicorum: *Quam rubicunda sunt tibi vestimenta? Et Jacob benedictione prophetica: Levabit, inquit, in vino solum suum, & vestem suam in sanguine avo.* Cum igitur adtrahuntur Christiāni, ut sacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quam in suis vestimentis Christus adtrahitur? Teneantur Christiāni, dicit impia, impudicaque doctrina; aut consentiant, aut eis carceres, exilia, gladii, ignes, bellæ, ceteraque supplicia præparentur. In his noster Joseph Christus a vestimentis adtrahitur. Cum vero suis dicit, *Nolite timere eos qui corpus occidunt; cique respondent, Propter te morte afficiamur tota die; reliquit vestimenta sua in manibus ejus. Quod vero dictum est, Fugit & exiit foras, relinquent vestimenta sua; animam liberatam ostendit, quæ clamat per David: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.*

CAPUT XXVIII.

PROMISSIO: In eodem Joseph, (l) quæ Christi Passio figuratur.

In Genesi credita & visa. Promissa Christi Passio per figuras.

TRaditur Joseph in carcerem. Noster Joseph Christus, ut Isaias dicit, *inter totos deputatus est.* Inter fontes infontem Dei sapientia dum gubernat, quæ descendit cum illo, ut scriptum est, *in fontem, in vinculis non dereliquit illum.* Exclamat hic noster Joseph Christus: *Factus sum sicut frater adjutoris, inter mortuos liber.* Quod vero sequitur; gratiam, qua plenus erat, invenisse apud prappositum carceris, universalque clavus, totamque custodiam traditam fuisse manibus Joseph: illud (m) intelligendum fuit, ut cui cælum in sole, stellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna quoque carceris subderentur: ut nostro Joseph Christus omne genuflectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Neque illud a sacramento Dominiæ Passionis esse nullo alienum, quod duo Pharaonis spadones, cum eo in illa passione detruli sunt: ut trium crucifixorum quodam modo

(a) Mf. Remig. triginta aureis.

(b) Mf. Remig. appretiatum triginta argenteos.

(c) Mf. Remig. comparaverunt.

(d) Mf. Remig. vultus.

(e) Mf. Remig. & Logh. hic & paulo post, cæcorum. Qui edit. Lovan. Dac. & posteriores curarunt, hic notant in margine, quod in hoc opere Prosper (quem illi hujus libri auctorem crediderunt) lectio LXX. Interpretum utatur. Quod observandum non solum de hoc loco, sed etiam de pluribus aliis, in quibus auctor scriptura abster citat quam in Vulgata nostra igitur consuevit.

(f) Edit. Lovan. Dac. & Colon. Cocco enim.

Logh. Cocco enim. Mf. Remig. cellula illa rubra, & hic Passio Christi signatur.

(g) Mf. Remig. & spiritum timoris Dei.

(h) Aliud videtur auctor ad hunc versum Initia libri quinti Enéidos Virgilianæ:

Notumque furens quid femina possit.

(i) Hic quoque versus inferitur ex primis libri quarti eundem Enéidos.

(j) Mf. Remig. dilexit.

(k) In Mf. Remig. Promissa Christi Passio, præfigurata, in Graeco credita & visa.

(m) Mf. Remig. suppletum.

do numerus suppleretur. E quibus noster Joseph Christus revelando mysteria, unum puniret per debitum supplicium, alterum per debitam gratiam liberaret. Hæ sacratæ actiones tuæ in rebus actæ sunt figuratis, ut nobis revelanda omnia servarentur.

CAPUT XXIX.

PROMISSIO: *In eodem Joseph Christi Resurrectionis est figurata.*

In Genesi credita & visa. (a) Promissio Resurrectionis figurata.

POST duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Joseph. Et noster Joseph Christus Dominus die tertio a mortuis resurrexit. Prædicatorem Pharaoni: mundo resurrectionis declaratur. Exponit Joseph Pharaoni somnia, ac futuræ famis arcende gratia, ex abundantia annorum septem, per sapientem virum condi debere frumenta, & impleri horrea salubri consilio instruit. Et noster Joseph Christus Dominus mundo per septenarium numerum currenti in finem tale consilium dedit. Nisi enim, ait, *granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum metet: si autem mortuum fuerit, (b) multum fructum adferet. Quia qui seminat in lacrymis, in gaudio metet.* Data est Joseph a Pharaone (c) in tota Ægypto potestas. Et noster Joseph Christus Dominus post Resurrectionem dicit: *Data est mihi omnis potestas in calo & in terra.* Misit Joseph suos per totam Ægyptum, & collegit frumentum multum quasi arenam maris. Et noster Joseph Christus Dominus misit suos per mundum, dicens: *Ite, baptizate gentes in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Et collectus est credentium numerus sine numero, quasi arena maris. Constituit Joseph horrea per universam Ægyptum: & per totum mundum Christus Dominus consecravit ecclesias, de quo Joannes dicit: *Frumenta recendis in horreo.* Aperuit Joseph horrea tempore famis, & ministrabat populo. Hoc & de nostro dictum est: *Oculi Domini super iustos.* Et sequitur: *Ut eruat a morte animas eorum, & pascat eos in fame.* Famem vero anime Amos Propheta ostendit: *Dabo eis, ait Dominus, famem, non panis & aquæ, sed famem audiendi verbum Dei.* Et in Evangelio ipse Dominus: *Quia abundavit iniquitas, refragescet charitas multorum.* In hac fame positus, noster Joseph Christus Dominus ex horreis suis nobis divinam sui corporis (d) annonam administrat, quam gustantes, videmus quam suavis est Dominus. Dictum est, quod adquisierit Joseph Pharaoni totam Ægyptum. Et de nostro dicitur: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.*

CAPUT XXX.

PROMISSIO: *In eodem, qui ut Christus Dominus fuit dilecti inimici.*

In Genesi credita & visa. Promissio (e) sublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

Venerunt in Ægyptum fame compulsi fratres Joseph, ab eo quem venderant, sub pretio comparate frumenta. Venerunt ad nostrum Joseph Christum Dominum, qui eum crucifixurum, ut ejus relecti cibario, famem, qua eorum anime vexabantur, auferret. Adorant illi; adorant illi. Videns Joseph fratres suos, agnovit eos, ipsi vero non cognoverunt illum. Hoc & in nostro impletum est, quod sui, fratres non cognoverunt illum; *Si enim (f) aut cognovissent, nunquam Dominum glorio crucifixissent.* Alienatus est Joseph a fratribus suis, eisque per interpretem dixit: *Exploratores estis, considerare (g) vestigia hujus terra vestris.* Hoc & noster Joseph Christus Dominus per interpretem Petrum ait persecutoribus: *Vos sanctum & iustum negastis, & principum vitam æternam interemistis.* Poenitent fratres Joseph ex his quæ gesserunt. Dicitur his: *Poeniteamini.* Dicitur illi, *In peccato sumus de fratre nostro;* & Ruben illi: *Nunquid non dixi vobis, nolite vendere fratrem? & non me audistis.* Ecce sanguis ejus inquiratur. Et Judæi qui Pilato dixerant, *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros;* dicunt Apostolis: *Quid sciamus, viri fratres, monstrate nobis.* Ut exploratores non esse crederetur fratres Joseph, duodecim (h) filios unius patris esse testatur; utrum non esse, cum ipse esset cui illa narrabant, alium minorem apud patrem esse confirmant. Audiens Joseph germani sui factam mentionem, ejus desiderio inardescens: In hoc, inquit, probabo exploratores vos non esse, si frater vester junior venerit vobiscum. Accipiensque Simeonem ab eis, vinxit coram ipsis, tradiditque in custodiam. Si nostrum Beniamin juniorem fratrem, quem requirit Joseph noster Christus, adventas: ipse est ille Paulus ex Saulo, ex tribu, ut ipse dicit, Beniamin, qui se asserit minimum Apostolorum. Simeonem ligatum, tribus vinculis negationis quem timor ligavit, & amor soluit, postsumus accipere Petrum. Sed melius per ipsum ligari & solvi peccata cognoscimus, cui dictum est: *Quancumque ligaveris super terram, ligatus erunt & in calo: & quæ solveris super terram soluta erunt & in calo.*

CA.

(a) Ml. Remig. Promissio resurrectionis figurata: In Genesi etc.

(b) Ml. Remig. multum fructum.

(c) Ml. Remig. In tota terra Ægypti.

(d) Ml. Remig. præbet annonam.

(e) Ml. Remig. sublimitas eis qui benefecerunt. In Genesi, etc.

(f) In Ml. Remig. deest, eam.

(g) Hac lectio est LXX. Interpretum.

(h) Editi, sed filios.

CAPUT XXXI.

PROMISSIO: In eodem Joseph figurata gratia.

In Genesi credita & visa. (a) Promissio facta & figurata.

Jussit Joseph fratrum suorum facos impleri frumento, & reddi unicuique pretium quod circumulerat, ut gratia (b) nostri Christi non esset ex operibus, aliqui gratia jam non esset gratia. Secundo fratres Joseph cum Benjamin veniunt, ut promiserant: secundo ex Judæis (c) tria millia veniunt ad Christum, subsequente minimo Apostolorum Paulo. Vidit Joseph Benjamin fratrem suum ex una matre & lacrymatus est: vidit (d) Jesus Paulum faventem in Ecclesiam matrem, & miseratus est. Idem enim Paulus tamquam abortivo fili dicit apparuisse Jesum. Benjamin autem (e) eo exitu natus est, ut matrem precipitaret in mortem: unde *filius doloris* dictus est. Dicit & Benjamin Paulus nollet: *Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei*. Dicit Joseph (f) prepositio domus suæ de fratribus suis: *Introduce istos in domum: mecum enim manducabunt panem: dicit & noster per Prophetam fratribus suis: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod misui vobis*. Munera dedit Joseph fratribus suis: & noster Joseph Christus dedit dona hominibus, cum Sanctum Spiritum dedit (g) discipulis suis. Benjamin autem minori fratri ampliora Joseph dedit, quam fratribus munera. Hoc prædicat & Benjamin Paulus nollet: *Plus, inquit, omnibus (h) illis laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum*. Rursum jubet Joseph facos fratrum suorum impleri frumento, & reddi pretia. Hoc & fratres nostri Joseph clamant, accepisse (i) *se gratiam pro gratia*. Poculum suum Joseph in sacco Benjamin elam jussit immitti: quod requisivit, cum fratres perturbaret suos, inventum est poculum in sacco Benjamin. Calix Passiois Christi datus occulte per gratiam in corpore Pauli cognoscitur, quem prædicans, cum omnem synagogam perturbaret in discitis, inventum etiam in sacco Isaac ipse fatur, cum dicit: *Ego enim stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto*. Cum autem jam vellet cognosci Joseph a fratribus suis, emisit vocem, dicens: *Ego sum Joseph frater vester*. Ad-

huc pater meus venit? Et noster Joseph Christus, ut se ostenderet fratribus suis, dixit in Psalmis: Advocalio nomen tuum fratribus meis: quos docuit dicere: Pater noster qui es in celis. Dixit Joseph fratribus suis: *Nolite (k) metueri: non vos hic me misisti, sed Deus: Dicit (l) & de nostro Joannes Apollonius, Ad hoc enim misit Deus Filium suum in mundum, ut vivamus per eum*. Et ipse in Evangelio: *Sic scriptum est, ait, & sic oportebat pati Christum, & intrare in gloriam suam*.

CAPUT XXXII.

PROMISSIO: Descensionis Jacob in Ægyptum & Christi domini in mundum.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

Jubetur Jacob visitatus in Luza descendere in Ægyptum: apparuit (m) enim illi Deus, dicens: *Ne times descendere in Ægyptum: in gentem enim magnam constituam te illic, & filius tuus Joseph posuit digitos suos super oculos tuos*. Descendit autem Jacob in Ægyptum cum animabus (n) septuaginta quinque, occurritque illi Joseph filius suus, quem cum vidisset: *Vide te, fili, amodo libenter moriar*. Quidam sublimis in nostro Joseph reperitur. Cum enim venerabilis ille senex Simeon, pater ætate, non generatione, vidisset Christum, cujus ex causa in hac Luza, velut in Ægypto, decrepitu tenebatur: *Nunc, inquit, (o) dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutem tuam*. In animarum numero septuaginta quinque descendit. Davidicus etiam Psalmus exclamat: *Notus in Judea Deus, in Israel magnus nomen eius*. Quia igitur Israel, videns Deum interpretatur, (p) omnis illuminatus gratia, Judæus & Græcus, necesse est ut ex hac Ægyptia servitute liberetur, tamen duro iugo diaboli deprimatur Pharaonis. Crevit, dicit liber Exodus, plebs, & multiplicata est in Ægypto. Hoc fit per fidem feminis Abrahæ, ut in Christo multiplicetur, sicut promissum est, tamquam arena maris: licet Pharaos diabolus favens poenas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluvio, (q) quod multiplicari videt, minuendos arbitrans, ne populus augeatur. Augeret Dei iussu moriendo populus, frustrata potentia faventis: quod etiam nobis provenit Martyribus,

(a) In Mf. Remig. Promissa gratia sub figurata, forte pro sub figura. In Genesi, &c.

(b) Mf. Remig. vestro Joseph Christo.

(c) Mf. Remig. quinque millia.

(d) Mf. Remig. vidit Deus.

(e) Editi Lovan. & Duac. ex eo exitu, minus bene.

(f) Mf. Remig. ad prepositum.

(g) Sic Mf. Remig. Editi vero, hominibus suis.

(h) Mf. Remig. caret voce, illi.

(i) Hoc pronomen, se, aberat ab editis, legitur in Mf. Remig.

(k) Mf. Remig. timeo.

(l) Particulam & addit Mf. Remig. cum edit. Luza.

(m) Mf. Remig. addit, enim, solus.

(n) Auctor sequitur editionem LXX. Interpretum, & Stephanum Actuum cap. septimo versu decimo quarto. Eaque de re invenies gravem dispositionem apud Augustinum de Civitate Dei, libro decimo sexto, capite quadragesimo.

(o) Mf. Remig. dimittit.

(p) Mf. Remig. omnes illuminatos gratia, Judæos & Græcos, necesse est ut ex hac Ægyptia servitute liberentur.

(q) Melius forte legeretur, quos multiplicari. Mf. Remig. statim, vidit.

Mat. 2. 16. bus, & maxime parvulis; qui pro Christo ab Herode occisi, pretiosa grana dum fata sunt, fidei seges multa surrexit Ecclesie.

CAPUT XXXIII.

PROMISSIO: In Moysse, qui personam habuit Mediatoris Christi Domini.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata Mediatoris.

Exod. 2. 22. **I**N illo tempore natus est Moyses, & erat acceptus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Et hi tres menses tribus

Exod. 2. 23. saepe dictis temporibus respondet. Cumque cum amplius celare non possent, accepit mater ejus captam, limitque a foris birumine, & misit infantem in eam, projecitque in amnem. Figuræ succedunt figuræ, dum tamen omnes actiones Christum Ecclesiamque significent. Tria quodam etiam in isto Moysse acta, nostro mediatori comparanda (a) reperimus, futurum scilicet in carne sacerdotem, aquam fluminis in baptismo, lignum etiam quod pependit in cruce. Descendens filia Pharaonis (b) lavari in flumine, cujus noster Moyses per lignum consecraverat aquas, (c) agnovit quod de infantibus Hebræorum esset, eumque suscipiens educavit ut filium. Dum descendere ad Christum doctrina hujus mundi, abluta spiritali anda depoluit superbiæ, suscipiensque quasi grandis parvum per humilem gratiam, Ecclesie sociata personæ quæ filia Christi, efficitur mater. Propter quod scriptum est: Pro parvulus tuus autem fuit tibi filius: Sic dum erudendum suscepit, eruditur. Stultia enim mundi elegit Deus, per quæ sapientiam mundi evacuaret. Omnis enim philosophia Christianæ cessit doctrinæ, quam utiliter expugnavit, inimicorum jaculis destruxit inimicos. Sicut Moyses ab Ægyptiis eruditus, illico expugnavit Ægyptios, ut in rubro mari tamquam in baptismo, omnis superbiæ mergeretur. Per Moysen filii Israel ab Ægyptiis, & per Christum a spiritibus immundis animæ liberantur. Adultus factus Moyses vidit quendam Ægyptium injuriam facientem cuidam ex gente sua; quem vindicavit, ac defensionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit & Moyses noster Mediator Christus, eversus animas de potestate tenebrarum, in illa multitudine (d) spiritalis seminis Abraham, quæ crevit ut arena maris. Obruit Ægyptum, dum clamant sæmonia expulsa: Quid nobis & tibi, Jesu fili David? venisti ante tempus perdere nos?

Exod. 2. 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

CAPUT XXXIV.

PRÆDICTIO: In eodem Moysse, qui ut Christus pacem intulit jurgantibus.

Prædictio facta & figurata, qua cum his qui oderunt pacem, jubemur esse pacifici. (e) In Genesi credita & visa.

1. **V**idit Moyses alia die secum Haberaus altercentes, capiteque eos conponere ad pacem, dicens: Viri fratres, ut quis alterutrum nocuit? Dixitque illi qui alteri injuriam faciebat: Quis te statuit judicem, vel principem nobis? Numquid & me vis occidere, quem admodum occidisti hesteria die Ægyptium? Et noster Moyses Mediator Christus clamat per David: Cum his qui (1) oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabam me gratis. Et alibi: Retribuebam mihi mala pro bonis. Fugit Moyses in illo sermone, & factus est transfuga in terra Madian. Dicit & noster: Ecce elongavi fugiens, & mansi in eremo. Accepit Moyses uxorem filiam Jethri sacerdotis Madian; ut nostrum Mediatorem ex alienigenis sumplisse coingen figuraret Ecclesiam. Passus est, dictum est, Moyses vultu Jethri socii sui in eremo. Et noster Mediator Christus pascens oves dicit: Pastor bonus ovem suam suam ponit pro ovibus suis. Terribili visione motus Moyses pergit videre, cur ignis in montem descendebat, rubum minime concremaret. (g) Noster Moyses testatur ignem se venisse mittere in terram, quem utiliter vult amplius inflammari. Ipse enim dicit: Ego sum ignis, vitia, non homines consumens. Vocatus Moyses dum pergit (h) in montem descendere, dicitur ei: Calce calcamenta de pedibus tuis: ut sint liberi & speciosi pedes Mediatoris (i) annuntians bonum.

2. Jubetur Moyses pergere ad filios Israel, & ad Pharaonem Regem Ægypti, ut populum Dei (quorum clamor duræ servitutis ascendebat) dimitteret ex terra sua, (k) mediationemque futuram susciperet. Per Mattheum dicit noster Mediator: Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Excusat Moyses, quod sit (l) impeditus lingua & gracili voce. Dicit & noster Judæis: Sermo meus non cepit in vobis. Rursum instanti Deo ut pergeret, omni ex parte excusat Moysen dicens: Domine, provide alium quem mittas: ut vox Mediatoris nostri, infirmitatis humane suscepit signaretis: Pater, si fieri possit, transeat a me calix iste. Dicitur Moysi, ut sibi societ Aaron fratrem suum, ipseque ad Deum agneda

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Exod. 2. 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

(a) Ml. Remig. reperimus. Editi, reperiantur: in vobis conuenerunt mox lecuturis: tum a Ml. abest vox, scilicet.

(b) Ml. Remig. levare.

(c) Ml. Remig. egredi.

(d) Ml. Remig. spiritalis.

(e) Hæc suppletur ex Ml. Remig.

(f) Ml. Remig. oderant .... debellabant me gratia.

(g) In Ml. Remig. hæc phrasia longe aliter habet:

betur: scilicet, post vocem, concremaret. Ignem se venisse mittere in terram noster Mediator affirmat, quem utiliter vult amplius inflammari.

(h) Ml. Remig. mox me condescendere.

(i) Sic legitur in Ml. Remig. Editi vero: Ut sint liberi & speciosi pedes Mediatoris annuntiantis bonum.

(k) Ml. Remig. Mediatoris suscipiet personam: dicit, &c.

(l) Ml. Remig. tardus lingua, & gracili voce.

da fufcepiat, ille ad populum: (a) ei que signa & prodigia in manu & in virga traduntur. Dicitur & nostro Mediatori: *Dabo tibi gentes hereditatem, & possessionem tuam fuit terra: reges eos in virga ferret.* Paulum vero electum qui loqueretur ad populum, (b) per Aaron significatum possumus intelligere, de quo Mediator noster in Deum, ipse ostendit Ananias dicens: *Vas est mihi electiois homo iste, ut ferat nomen meum coram gentibus, & Regibus, & filiis Israel.* Sic enim Moyses & Aaron (c) Hebræo populo prædicantes, missos se a Deo, ut eos ex Ægypto eruerent, firmaverunt: quos audiens populus (d) ingemulans adoravit; quibus & signa facientibus credidit. Prædicante vero Paulo gentibus, ac Iudeis salutem animarum per Christum fudicialiter (e) promittente; signa dum faceret, ad agnitionem Dei populorum mira celeritate convertit, ipsique Reges ex futuro Dei iudicio (f) eruit.

CAPUT XXXV.

PROMISSIO: *In eodem Moysæ, qui ut Christus Dominus, diabolum interfecit.*

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata, qua diaboli a Dei ministris expugnatur.

Ingressi itaque Moyses & Aaron ad Pharaonem, non tantum iussione divina verba que audierant natarerunt, quantum signa que data fuerant exhibentes. Virga quam manu Moyses portabat, eorum Pharaonis proiecta, effecta est illeptus. Magi quoque Pharaonis, ut (g) divina potentia superarentur, talia signa facere permixti, projectientes virgas suas (h) etiam ipsi serpentum species ostenderunt, voravique serpentes Moysen Magorum serpentes: ut noster dux Christi (i) virga doctrinæ omnium paganorum hæreticorumque dogmata, divina virtute consumpsit. Non tantum (k) ut hac actione figurata lignarent, quantum etiam prophetæ David præconia resonant dicens: *Virgam virtutis tuæ mittitis Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum.* Aliud signum Moyses coram populo ostendit, in sinum suum manum mittens, (l) eaque producta, leprosa sicut nix

effecta est; rursum reducta productaque, restituta est in colore suo. In ista signatur oratio pro peccato, dicens David: *Oratio mea in sinum meum convertatur.* Quod vero manus de sinu producta nivem demonstravit, significavit Mediatoris Christi Domini sola oratione pro nobis, nostra etiam peccata purgari. Sic per istam ipse ostendit: *Si fuerint peccata vestra (m) ut coctum, ut nivem dealbabo.* (n) Etique cantat Ecclesia: *Lavabis me, & super nivem dealbabor. Adversarium enim habemus apud Patrem, Jesum Christum Dominum, & ipse est exoratio pro delictis nostris.*

CAPUT XXXVI.

PRÆDICTIO: *In eodem, cum flagris, ut Pharo, caditur diabolus.*

(o) Jam prædictæ plage indurato Pharaoni, eoque populo præsentatus, quibus iudicatus. In Exodo credita & visa.

1. Sicut promissum est Abraham, filios Israel, quos captivos diu tenuerant, inviti tandem aliquando dimittant: max quoque ipse Pharo digno exitio eum suis supplicioque periturus dimittit. Decem sane plagas illatas Ægypto, comparandas decem præceptis que accepit populus in deserto, hac ratione, Domino adjuvante, fuscipimus demonstrare, qua sibi respondens (p) comprobatur. PRIMA PLAGA ÆGYPTIORUM, per Moysen aquas fuisse in sanguinem conversas: & primum præceptum (q) continet: *Audi Israel, Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti. Non erant tibi (r) dii præter me. Non scies tibi ullam similitudinem.* Qui igitur resistit uno vero Deo, diis falsis serviat, in carne & sanguine voluntatur: & caro & sanguis, regnum Dei non hereditabunt. Corrupti enim mores elementum aque corruptum habere muerunt. Idem aque in sanguinem mutantur, quia sacrificantes filios & filias suas (s) demonibus, effuderunt sanguinem innocentem, puri liquoris fontem verum Deum Christum repudiantes: cuius gratia ex fluxu sanguinis mulier sanata, animam ab idololatricæ fluxu erutam demonstravit. (t) SECUNDA PLAGA ÆGYPTIO-

(a) Emendamus ex Mf. Remig. In editis hæc. *Et que signa, sensu minus coherere.*

(b) Mf. Remig. *scilicet post illa, ad populum, cum noster Mediator, &c.*

(c) Mf. Remig. *Hebræorum populum.*

(d) Mf. Remig. *in gentilibus.*

(e) Mf. Remig. *promittentem.*

(f) Mf. Remig. *irrevocis, nec male: nam videtur auctor ad id forte alludere, quod legitur Act. c. 24. v. 25. Disputante illo (Paulo) de iustitia & castitate, & de iudicio futuro irremissibilis Felix respondit, &c.*

(g) Mf. Remig. *ut divina potentia superarentur, talia signa facere permixti sunt, projectientes.*

(h) Mf. Remig. *etiam ipse, referendo ad virgæ.*

(i) Mf. Remig. *virga doctrinæ.*

(k) Hæc particula, ut, abest ab editis veteribus & Mf. Remigiano, est loci huius testis sensui utilis

videatur. Idem vero Mf. *Non tantum hæc alio figurata signatur, quantum etiam Prophetæ David præconia resonare dicunt.*

(l) Mf. Remig. *omnino productus nix effecta est. Tum restituta productaque.*

(m) Mf. Remig. *phœneci.*

(n) Mf. Remig. *Ecce. Editi, Et que.*

(o) Abest hic titulus a Mf. Remig. in quo titulus prior sic legitur: *Prædictio facta & figurata, in eo cum flagris, ut Pharo, caditur diabolus.* In Exodo credita & visa; que postrema verba abstant ab editis.

(p) Edit. Daac. *comprobatur.*

(q) Mf. Remig. *cominatur.*

(r) Mf. Remig. *di alii.*

(s) Mf. Remig. *demonibus.*

(t) In Mf. Remig. hic inserferuntur hæc verba: *In Exodo credita & visa.*

PTIORUM EST, scaturiens ranarum multitudo, fecido fualore omnem contaminans Aegyptum. Secundum quoque mandatum in lege est: *Non accipies nomen Domini tui in vanum.* (a) *Non enim mundabit Dominus talem.*

2. Omnis itaque haereticus, perjurus, sacrilegusque, dum aliud sonat lingua, (b) quam nomen Domini, fectore disputationis suae, ranarum in similitudinem clamarit contra Deum. *Labis dolosa in corde & corde loquuntur mala.* Nec immerito his animantibus comparantur, qui in sacunar rebaptizantium confectas iordes non abluunt, sed potius cumulant delicta. TERTIA

PLAGA AEGYPTIORUM EST, cynifes toto aere vibrantes, moriu quoque pelisero mediis zellibus (c) infestantes Aegyptios: in qua plaga omnis magorum doctrina defecit, profectique sunt digitum Dei esse in illa; (d) ipsa quoque vexatis, vacua inanisque eorum remansit alutia. Et tertium preceptum in lege est: Vacatio sabari nisi fuerit observata, perituram animam de populo suo. Quam vacationem Propheeta David, ex persona Domini (e) adnuuntiat dicens: *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus.* Hi igitur qui votum venientes sese offerunt Deo, e-
jusque verbo vacantes, spiritale sabbatum observant: ut Maria quae meliorem partem elegit. A quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, moriu pelisero pexidit plaxe laeduntur (f) in anima redimenda per ducem Jesum, qui Dominus est sabati.

3. QUARTA PLAGA AEGYPTIORUM EST, cynomyia, canine scilicet mulsae, secretis etiam membris penas moribus infligentes. Et quartum mandatum in lege est: honorandos esse parentes. Quod primum ad homines referat mandatum, quoniam (g) superiores divinitati videntur adscripta. Hi vero qui non ea honestate venerantur parentes, qua mandatum est, canibus similes, rabiem suae scditatis exercentes, (h) longevi in terra esse non possunt. Neque talibus sanctum dandum Dominus in Evangelio dicit: a quorum consorcio Chanaan fide munda, humili pique lairato, & sibi gratiam & filiz salutem, nullis praecedentibus meritis, impetravit. QUINTA PLAGA AEGYPTIORUM EST, omnium pecorum jumentorumque repentinus interitus. Et quintum mandatum legis est: *Non occides.* Non igitur qui gladio tantum, verum etiam qui odio fa-
viunt, homicida sunt. Dicit enim Joannes A-
S. Propter. Tom. II.

postolus: *Qui odit fratrem suum, homicida est.* Tales veluti Aegyptia animalia repente impetu corruunt. Quia omnis homicida non habet in se vitam (i) *mauentem.* SEXTA PLAGA

AEGYPTIORUM EST, velice ebullientes, ulceraque manantia. Et sextum mandatum legis est: *Non mactaberis.* Quid enim macthi in anima patientur, compacta plaga demonstret. Nisi enim ulcera (k) turpissimi amoris ebullientes libido rationis animi perturbarent, adulter utique non esset: neque, ut scriptum est, per inopiam carnis perditionem animae suae acquireret. Et licet hujusmodi puniantur etiam hic legibus humanis; *fornicatores* (l) etiam *adulter*, ut Paulus uerbo dicit, *indicabit Deus.* SEPTIMA PLAGA AEGYPTIORUM

EST, grando cum igne permixta, non tantum omne animal, quantum etiam arbusta ipsa virgultaque subvertens. Septimumque mandatum est: *Non furaberis.* (m) Comparatio haec est. Fur parietibus domibulque infert alienis quod faciens grando aq in campis: obnoxiusque est legi generali, qua dictum est: *Quod tibi fieri non est, alii ne facias.*

4. OCTAVA PLAGA AEGYPTIORUM EST, locustarum multitudo vexans omnia, radicitalque exterminans. Et mandatum octavum in lege est: *Falsum testimonium* (n) *non dices adversus proximum tuum.* Falsarius enim multa variae coangens, rodit ut locusta famam, vitam, aulique alienos, donec totum adversus quem falsia consingit, radicibus exterminet. S-d falsus testis non erit impunitus. NONA PLAGA AEGYPTIORUM EST, tenebrae densissime, plene imaginibus erroribus feratibus. Et nonum mandatum legis est: *Non concupiscis uxorem proximi tui.* Quid deterius (o) est concupiscentia mala, quae ira totam excacat mentem, ut non tantum timorem Dei, quantum etiam ipsas penas legum infamemque mortem oblivioni dant, nihil in morcho remaneat luminis, (p) quem totum ferale occupant tenebrae? Quos vero ex his gratia liberat, admonet & per Apollolum dicens: *Fuistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino: sicut filii lucis ambulat.* DECIMA PLAGA AEGYPTIORUM EST: omnium primigenitorum mors: Et decimum mandatum est in lege, *Non concupiscis ullam rem proximi tui.* Primitivam vero esse concupiscentiam malam, Pharaoni diabolo (q) ostendit illud, quod & ipse concupivit esse quod non erat; & Adam, (a) qui

(a) In Mc Remig. *Non enim mandavit Dominus*
Deo tale.

(b) Mc Remig. *quam est nomen Domini Dei.*

(c) Mc Remig. *infestantes.*

(d) Mc Remig. *ipsi quoque vexati.*

(e) Mc Remig. *dracuones.*

(f) Sic Mc Remig. pro quo editi, *in animam*
redimenda.

(g) Mc Remig. addit hic, *tria superiora.*

(h) Emendamus ex Mc Remig. Editi haecenus,

longe.

(i) Mc Remig. addit hic vocem, *eternum.*

(k) Editi habebant, *prissimi.* Mc Remig. *tur-*
piter.

(l) Mc Remig. vero ... *judicat.*

(m) Longe aliter in Mc Remig. *Comparatur enim*
for grandini: hoc enim & ipse, clam effudit pite-
ribus, domibus inferi ... obnoxius fur.

(n) Sic Mc Remig. Editi, *non dices.* Recentio-

res editiones, *noli dicere.*

(o) Mc Remig. omittit verbum substantivum,

est.

(p) Sic legitur in Mc Remig. In editi vero,

quod non totum occupat ferale tenebrae.

(q) Ita Mc Remig. Ar vero editi codices, *Pha-*
raoni diabolo per illud ostendit: excocto Lugd. in
quo parricida, pro, non habetur. In aliis vero

quasi adducta diverso carattere, aut unci duobus

designatur.

(a) qui per cupiditatem precipitavit se in mortem. Vita vero angelorum ejus per quem mors introivit in orbem terrarum, (b) ut primitiva Ægyptiorum in hoc mandato tamquam in Ægypto, dux noster interficeret; dum nos docet renuntiare diabolo, pompis, (c) & angelis ejus: ut ubi abundavit peccatum, superabundet gratia.

Rom. i. 36.

CAPUT XXXVII.

PROMISSIO: *Pascha figurata, & transfigurata Christi ad Patrem.*

In Exodo credita & visa. (d) Promissio facta & figurata.

1. **P**ascha, quod est transitus, in quo omnis actio fidei nostræ, Passionisque domini exigitur sacramentum, jubet Deus Moysi fieri, ut ab Ægyptiis Hebræi vasa aurea, & argentea, & vestem poscerent: quibus sublati expoliarent Ægyptios, commodantes urgente necessitate primæ amissæ sobolis. Si quoque dum metuunt, ocyus Hebræos cum universis quæ dederant, populerunt: ut redderetur iustis, ait Prophetæ, merces laborum illorum. Duas enim Ægyptiis confraxerunt civitates, pro quibus spolia illa non sunt furto ablata, sed merces est reddita. Transitus vero ipse mysticus hic fuit: agnum sine macula, anniculum iussione divina per tabernaculum occidendum, ac de ejus sanguine postes domus liniendos, non comminuendo ex eo illo, cum pueris & azyms, succumbis lumbis in omni festinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in mane. Quæ omnia figurata dum fuerant, quomodo sunt impleta, Evangelica auctoritas narrat, quæ nobis carnes Agni usque in mane quod vesperum non habebit, id est, usque in resurrectionem, comedenda præcipit, non in sermone veteri, sed in azyms sinceritatis: (e) signatis sane sanguine postibus, quorum in frontibus (f) Crux ejus elucet. Cum pueris dictum est, amaram vitam lutendo agentibus. Sed beati, quia ipsi consolabuntur.

1. Cor. x. 2.

Matt. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

2. Sane expoliato Ægyptios a nostris, hac ratione colligimus, quod omnis mundialis scientia, qua inflati super ea superbiebant, morsisque sapientia transit ad Christum, ut ea humilis (g) recta fide possideat, populoque jure superbus amittat. Expulsi Hebræi per æreum ductantur: quia omni Christiano renuntianti

mundo, arcta illi angustaque necessaria est via, quæ ducit ad vitam. Hinc populo columna nubis in die, & columna ignis per noctem iter ostendit: quoniam (h) Christiani hominis gressus a Domino dirigitur, & vias ejus vult. Ubi vero populum eremus ac rubri maris litus excepit, induratus Pharaon, ut totus cum suis periret, curribus equitibusque conjunctis, secutus est fugientes. Hoc agit fœvens diabolus cum vitis angelique suis, dum nostros a se fugientes insequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptismum tamquam ad Rubrum mare fossinas hostem fugit, (i) ut Salvator eum inveniat.

Matt. i. 24.

Exod. 13.

Exod. 13.

Exod. 14. 6.

CAPUT XXXVIII.

PROMISSIO: *In baptismo, ut in mari Rubro.*

In Exodo credita & visa. Promissio (k) facta & figurata in baptismo.

Dixit Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Dic filiis Israel, & jurent se, & tu leva virgum tuam super mare, & divide illud, & intrent filii Israel per medium mare, per siccam. Ego enim inducabo cor Pharaonis & Ægyptiorum omnium, ut insequantur eos, & magnificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus. Cumque id fieret, mare exsequendo judicium fuit Creatoris & Regis, (l) sententia divina iussa complevit. Dein puniendo rebelles, innocens viam, relictis undis, suspensoque surgite, sicco pulvere gradatibus præbuit: redutaque in sese undæ hostes in ima demersit. (m) Et vindex aqua sacra verbo, rubra sanguine, ligno Crucis in mysterio virgæ percussa, glutem ad Salvatorem (n) venienti ministravit, peccata vero cum auctore diabolo, ut Ægyptios cum suo rege, in profundo destruxit. Hic est Deus noster de quo Micheas (o) dicit Prophetæ: Ipse convertetur, & miserebitur nostri, & demergit in profundum maris omnia peccata nostra. Post dura (p) exilia, post labores eremi, ac Rubri maris transitum, Dei populum victrix palma suscepit: quemvis Marath aqua amara fatigaverit sitientem: quæ ligno in eam missa, dulcis effecit ostendit, sitientem Christianum statim ut amarum Passionis poculum bibere, ligni (q) Crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. Unde & Paulus dicit: *Mihi absit gloriari, nisi*

Exod. 14.

Exod. 14.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

1. Cor. x. 2.

(a) Sic M. Remig. At vero Lugd. qui cupiditate precipitavit in mortem. Dase. & Colon. qui cupiditate precipitavit, omisso se. Lugd. vero, qui cupiditatem precipitavit in mortem.
(b) Ita M. Remig. Aliaz editi, in primitiva.
(c) M. Remig. caret his vocibus, & angelis, legitque, diabolo & pompis ejus.
(d) Sic M. Remig. & Lugd. edit. Alii codices, Prædictio.
(e) M. Remig. addit, & veritatis.
(f) M. Remig. omittit pronomen, ejus.
(g) M. Remig. velle.
(h) M. Remig. diverso ordine legit sic, Chri-

stiani a Domino gressus hominis .... & viam ejus vult.
(i) M. Remig. ut Salvatorem inveniat.
(j) Hæc verba, facta &, desunt in M. Remig.
(k) M. Remig. fratrem dicit, forte legendum, sententia divine iussa.
(l) Fœlio Lugd. Ex vindex aqua.
(m) M. Remig. venientibus.
(n) M. Remig. dixit.
(o) M. Remig. velle.
(p) M. Remig. omittit particulam, &, quæ legitur in editis.

*in Cruce Domini (a) nostri Jesu Christi: per quem multi mundus crucifixus est, & ego mundus. Idem enim locus, qui illi populo requiem prae-
buit in duodecim fontibus aquatum, ex te-
praginata palmarum arboribus, nostris in my-
sticis sacrauit fuit. Namque post baptismum,
duodecim Apollolorum fontium fluentia purae
doctrinae exuberant satiantibus (b) pectoribus,
quibus sacrae palmas insensat: In Ecclesiis benedi-
cite Dominum Deum de fontibus Israel. In
septuaginta vero arboribus palmarum, omnis
numerus sanctorum Martyrum in millibus con-
signatur, qui pro veritate usque ad mortem cer-
tantes, palmam supernae vocationis accipiunt.
Hos etiam Apocalypsis Joannis apostoli designat
dicens: Vidi turbam multam, quam disce-
rere nullus hominum poterat, ex omni tribu, po-
pulo, & lingua. Et induti erant alba veste,
& palmae fuerunt in manibus eorum, quas vin-
centibus illa palma ((c) Sapientia dedit, quae
exaltata est in Cades.*

Ez. 47. 12.

Psalm. 134.

Apoc. 7. 9.

Ez. 47. 12.

CAPUT XXXIX.

PROMISSIO: Panis caelestis in manna,
quod est Christus.

(d) Promissa manna de caelo.

Ez. 47. 12.

Psalm. 134.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

1. Tim. 6.

1. Tim. 6.

Consumptis panibus quos secum attulerat ex
Aegypto, panem a Moyse murmuratione
poposcit, carnes etiam desiderans Aegypti. Ve-
rum mediator ille Moyses panem eis & carnem
(e) ocyus a Domino imperavit. Jubetur po-
pulus (f) manne panem, in vesperum carnes ac-
cipere. Sed huc figurae nostrae fuerunt. Panem
enim illum sanctum qui de caelo descendit, sus-
cepit primo populus manducandum, postea car-
nem Christi in Passione consecratam, de qua ipse
Dominus dicit: Nisi manducaveritis carnem fi-
lii hominis, non habebitis vitam in vobis. Sane
sub certa diurna mensura, manna sanctus po-
pulus vescabatur: quam si quis (g) excederet,
verbis corruptum putrefactumque projiciebat;
avaritiae atque intemperantiae fure cupiditate
frustratur. Tales doctores gentium Paulus expro-
bat dicens: Vitium & sequentium habentes, his
contenti sumus. Nam qui volunt divites fieri,
incidunt in desideria multa stulta & noxia;
quae mergunt hominem in interitum & perditionem.
(h) Radix enim omnium malorum est cupi-
ditas. Hae est putredo & hi vermes eorum,
qui pereunt mundo cupiunt fure augeri divi-
tias, nec sunt diurno pane contenti. Sed idem
populus in deserto potandae aquae causa, adver-

fus Moysen rursus murmuravit. Petenti Moysi
a Domino dictum est: Praecedam te, inquit, in
Caleb: & habo super petram, & in vestibus
percussus petram, (i) & exiit aqua, & bibent
populus meus. Hoc factum est. Et David re-
latum. Disrupit in deserto petram, & posuit rivum,
sicut in abyssi multis. Quae si vero huc petra,
Paulus exponit apollolos, omne quod tunc a-
ctum est in mysterio, Christo Domino assignans:
Petres, inquit, nostri omnes sub nube sus-
cipient, & omnes per mare transferent, & omnes
in Moysen baptizati in nube & in mari. Et
omnes etiam spirituales manducaverunt, & a-
miserunt eundem potum spirituales biberunt. (k)
Bibebant enim de spiritali sequenti petra: pe-
tra autem erat Christus. Hanc petra etiam nos
satiant dicit: Qui biberit ex aqua quam (l)
ego dederam, non sitiet unquam: sed fiet in eo
fons aquae salientis in vitam aeternam. Hanc pe-
tra percussa in Cruce, sanguinem produxit &
aquam, (m) quibus sobrie inebriamur.

Ez. 47. 12.

Psalm. 134.

Psalm. 134.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

CAPUT XL.

PROMISSIO: In signo Crucis expugnetur
inimicus.

In Exodo credita & visa. Promissio figurata,
qua omnes nostros adversarios signo Crucis
expugnare precipimur.

HUIC populo, in quo omnis nostra fi-
gurata actio (n) est, Amalech & om-
nis cum suo duxes gens adversa occurrat, bel-
lum rudi plebi indicens, (o) quam a se creden-
tem facile superandam. Cocleata pugna, adver-
sarii dum pluitimum prevalebant, extendens Moyses
manus ad Deum, Crucifixi insular expresse.
Quo signo cadentes hostes, (p) dum manus
Moysi inclinarentur, adversarii fortius vince-
bat. Ut autem manus Moysi stabiles fierent,
Aaron & Ur sustentantes manus ejus, &
quadam stabilitate firmantibus, cadens fugiensque
Amalech omnis exstinctus est. Si nostri Mediatoris
hic respiciamus signum, cum per David canen-
tem recordentur, Elevatio manuum mearum
sacrificium vesperarium, cujus in Passione, sol
& luna habitum cursumque mutavit; quis spi-
ritus adversarius, quaeve inimica potestas huic
signo poterit obviare, ac non potius (q) omnis
avulsus? Si tamen spes pugnantis ex manibus
Crucifixi pendat, per quam quotidie (r) e-
ruimur de potestate terriburum.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

Ez. 47. 12.

a. Nunc jam recurrentes omnes figuratas ad-
versarios temporis ante legem, cum omnia quae gesta
fuerunt

(a) Mf. Remig. Domini mei.
(b) Sic Mf. Remig. Editi, peccatoribus.
(c) Mf. Remig. sapientia.
(d) Ita Editiones antiquae omnes, licet neutrius
generis modo censetur hac vox, manna, si pro
caelesti pane usurpetur.
(e) Mf. Remig. carnes.
(f) Mf. Remig. in manu.
(g) Mf. Remig. sceleris.
(h) Hanc reliqua loci Apostolici verba desumunt
tot ex Mf. Remig. omnia sunt in editis.
(i) Mf. Remig. & exier.

(k) Mf. Remig. Bibebant de spiritali petra.
(l) Vox ego, abest a Mf. Remig.
(m) Mf. Remig. quibus Sacramentis quotidie so-
brie delectamur.
(n) Mf. Remig. versabatur.
(o) Mf. Remig. quam se credebat facile su-
perare.
(p) Mf. Remig. dum manus Moysi stabiles fuerent,
Aaron & Ur sustentantes manus ejus, & quadam sta-
bilitate firmantes, cadentes, &c.
(q) Mf. Remig. addit vocem, omnis.
(r) Mf. Remig. crucimur.

sunt, ita ille populus promissa fuscipere: ut ipse quoque fide multo (a) longius prospiciens sibi credenda, posteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas prædictiones promissionesque perductus est populus, in quo Moyses legem (b) a Domino percipiens, regendis tribus iura caelestia (c) panderet (unde æterno quod ideo nuncupentur, Judæi, tamquam portantes vel sequentes jus Dei:) huc usque tempus ante legem conclusum, lector, a-

groscæ, tamquam unum diem quatuor ex capitulis mundi surgentem, Patriarcharum scilicet procerum, Abraham, Isaac, & Jacob, Orientis radio fulgente (d) Melchisedech rege & sacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progniti, nostri quoque Patriarchæ nuncupantur: ut in vespere conclusum aliud tempus sub lege, velut alius dies per ceteros numeros inchoatus exurgat.

(a) Dresh von, *longius*: ab antiquioribus editionibus, & Mf. Remigiano, in quo pro voce, *multa*, legitur, *multa*.
(b) Mf. Remig. *legem Domini*.

(c) Mf. Remig. *panderetur*.
(d) Mf. Remig. *Melchisedech Regem & Sacerdotem*.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

- (a) INCIPIT PARS SECUNDA legis tempore, quo per Moysen Legislatorem annis XL gubernatus in eremo est populus Dei, & deinceps usque in adventum Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi. Quae pars promissa praedictaque continens, connexis capitulis subsequitur.

CAPITA SECUNDÆ PARTIS.

1. PRÆDICTIO: *In monte leges datae, & Christi Domini mandata in monte.*
2. PROMISSIO: *Facta & figurata domus Dei in Ecclesia sancta.*
3. PROM. *In Aaron, sacerdotium figuratum in Christo.*
4. PRÆD. *In populi vindicta, qua prevencit, & qui mandata Christi non servaverunt.*
5. PROM. *In sacrificiis omnibus Christum Dominum figuratum.*
6. PRÆD. *In lepra inspectione: hereticos varios simulasse.*
7. PRÆD. *In aëcis mundis & immundis, elemosynis munda omnia fieri.*
8. PRÆD. *In aëcis desideratis Egypti, Christum mœnam renuisse.*
9. PRÆD. *In Moysse, Christo Domino & Ecclesie fratres detraxisse.*
10. PRÆD. *In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotii Christi Domini.*
11. PRÆD. *In aneo serpente, Christum Dominum a morsu diaboli liberantem.*
12. PROM. *In eis, qui pro Christo parentes contempserunt, venire benedictionem.*
13. PRÆD. *In Moysse transiente, Jesum signasse Dominum rectorem.*
14. PROM. *In Jesu Nave, Jesu Domini figuram ostendit, terrenam expugnantem civitatem.*
15. PROM. *Per Jesum Dominum anima a prostitutione idolorum liberantur.*
16. PROM. *Per Jesum Dominum omnia vitia expugnanda.*
17. PRÆD. *In figura Ecclesie Delibora hostem superavit.*
18. PROM. *In figura Gedeon Gratiam Domini Christi commendat.*
19. PRÆD. *In Abimelech concubina filium, hereticus signat.*
20. PROM. *In Jephthe, figurata carnis Christi, immolatio virginis.*
21. PROM. *In Sanson, Nazareus Dominus*
22. PRÆD. *Christus, sortis in capite.*
23. PRÆD. *In eodem, quod ligatus Christus Dominus a Judæis, vincula omnia dirupit.*
24. PROM. *In Ruth, Ecclesia ex gentibus Judæis illudens.*
25. PROM. *In Samuele, Christus Dominus dux, sacerdos & Propheta sacerdotes arguens.*
26. PROM. *In David, Christum pastorem cytharizantem.*
27. PRÆD. *In eodem, inimicos diligentem, leproso reparantem.*
28. PRÆD. *In Abisec, animas Christi gratia calore ferventes.*
29. PROM. *In Roboam, scissuram hereseon, a quibus Christus suas colligit oves.*
30. PROM. *In Helisao, & in vidua misericordia principatum.*
31. PROM. *In Helisao, discipulos Christi duplum accipientes spiritum.*
32. PRÆD. *In eodem, cum mortuum figuratum Christus Dominus gratis suscitavit.*
33. PRÆD. *In Esachia, quam suos Christus docet in bono non debere esseri.*
34. PRÆD. *In regibus peccantibus, qui secum populum in captivitatem ducunt.*
35. PRÆD. *In Daniele, qui Christum Dominum suis visionibus enarrauit.*
36. PROM. *In eodem, dum cum de lacu leonum eruit, ut Christum Dominum a Judæis.*
37. PRÆD. *In Eschiele, manifesta resurrectio per Christum Dominum.*
38. PRÆD. *In Esdra, domus Dei, id est, per Christum Dominum restauratio.*
39. PRÆD. *In eodem, cum in figura Ecclesia parabola pandit.*
40. PRÆD. *In Tobia, ex pisce Christo & daemonia fugari, & illuminari cæces.*
41. PRÆD. *In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum Regem natum susceperunt.*

(a) M. Remig. *Præfatio partis secundæ. Legis tempore populi Dei, quibus per Moysen Legislatorem annis XL gubernatus in eremo est, & deinceps usque*

ad adventum Domini & Salvatoris nostri Jesu Christi pars secundæ: ipsius legis promissa prædictaque continens, connexis capitulis subsequatur.

INCERTI AUCTORIS,

D E

PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

P A R S S E C U N D A.

CAPUT PRIMUM.

PRÆDICTIO: In monte leges datae: &
Christi Domini mandata in
monte.

Prædictio facta & figurata. In Exodo
credita & visa.

Exod. 6. 19.
30. & 34.

Matth. 6. 1.

1. Cor. 1. 2.

Exod. 1. 1.
& 19.

Exod. 6. 1.
30. & 34.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Matth. 6. 1.

Omnes enim vos estis unum in Christo Jesu: qui est fidelium indivisa sempiternaque hereditas. Fidem servandam proximo (f) commodanti, vel deponenti, per eundem Apollonem mandat. Bonum, inquit, & Timothee, depositum custodi. Et iterum: Non qua sua sunt quisque intendentes, (g) sed & qua aliorum: Et per Prophetam Salomonem: Fidelis homini totus mundus deitiarum est: infideli autem, nec ebolus. Item Paulus: Qui furabatur, jam non furetur. Ipse quoque virgin! caliz timet serpentinam diaboli corruptionem, cum se, pio affectu concipiens, spiritu pragnantem esse confirmat, dicens: Filii mei, quos iterum parturio, decet Christus formetur in vobis. Hos omni ex parte illatos edere cupit, cum dicit: In Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui.

2. (h) Addidit quoque nosse Mediator novae legis mandata, veteris (i) Testamenti temperas vindictam. Nam cum (k) illic adulteros puniendis traxit, hic adulteram ea pietate liberat, qua legem non destruit, dicens: Vade, & noli amplius peccare. Non solum non amandandum; sed nec oculis consentiendum ad concupiscentiam. Homicidium non tantum perpetrandum non esse, quantum qui odit fratrem, homicidium esse. Oculum pro oculo nullatenus expectandum, verum insuper malum pro malo reddendum non esse. Qui abulerit tunicam, dimittendum illi & pallium. Qui perculserit in maxillam, prabendam illi & alteram. Qui angariaverit, duplum cum illo eundem. Benefaciendum inimicis. (l) Orandum pro persecutoribus; & cetera quae ab ipso caelesti juris conditore mandantur in Evangelio; non esse contraria legi hinc ostenduntur, quod ibi mandatum fuerit, animal in via si eeciderit inimici, erigendum esse, nec praterendum: dolore non loquendum cum proximo: neque pius pauperis retinendum usque in vespertum: septimo anno sata frumenta non metenda, fructusque omnes ejusdem anni, prolevis, viduis & orphanis relinquendos: eodemque anno dandam Hebraeis servis libertatem. Decimas omnium fructuum primitialesque in domum Domini inferendas: debitum, septimo suppleto anno, non repetendum; relaxatis etiam pignorum. Quisquagenesimo vero

anno

(a) MC Remig. non terram, sed calvem atque vineas: ut in monte aeternum, qui ... servaverunt.
(b) MC Remig. locum hunc facere.
(c) MC Remig. in se legi.
(d) MC Remig. Mediator Dei Christus.
(e) MC Remig. mixto aetate.

(f) MC Remig. committenti.
(g) MC Remig. sed de te qua.
(h) MC Remig. & Luc. Adhuc quoniam.
(i) Absit vox hac testamenti, a MC Remig.
(j) MC Remig. ille ... non destruit.
(k) MC Remig. orando.

anno reddenda omnia prædia, quæ cautionum nexu obtraxerant, pecunia non recepta. Et omnia, quæ, ut dixi, novi ac veteris mandata continent, difficilia, nulla ex parte sibi rempugnante inveniuntur. Cum & in novo Testamento non parva terribiliora exempla vindictæ processerint: dum spiritui immundo superbus traditur ut discas non blasphemare. Dum adulteri traduntur Sathane (a) in æternum interitum carnis, ut spiritus sanctus sit in die Domini nostri Jesu. Dum fraudulentæ mendacis Anania & Saphira subita morte plectuntur. Dum manibus pedibusque ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui vestem non habuerit nuptialem: quæ est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et quæcumque alia ex veteribus signis in novo suppleta nesciuntur, sacro, ut dictum est, sanguine Mediatoris, simul cum ipso populo consecrata sunt.

CAPUT II.

PROMISSIO: Domus Dei in Ecclesiam sancta.

Promissio facta & figurata. (b) In Exodo credita & visa.

1. Eodem Moysi dicitur: *Vide ut facias tabernaculum, quemadmodum tibi monstratum est in sancto monte.* Et ex quibus rebus oblati illud tabernaculum surgat, indicitur. *Delatus, inquit Deus, (c) in oblatione filii Israel lænam hyacinthinam, byssum tortum, purpureum, coccum his tinctum.* E quibus opere vario tentoria tabernaculi simulque & vestis sacerdotalis confecta, mystica omnia in tempore futuræ Ecclesiæ revelantur. In operibus sine tabernaculi pelles hyacinthinæ, aliaque rubratæ, & undecim velle ex pilis caprarum conficienda, divina auctoritas mandat. Quæ omnia signa fuisse, ipsius resonant testimonia. In hyacinthino colore pallor quidam est cum splendore concordans, jejuniis elemosynisque conveniens. Unde & sanctus Raphael archangelus ad Tobiam: *Bona est, inquit, oratio, cum jejuniis, & elemosyna.* In jejuniis pallor, in elemosynis splendor refugit, qui hyacinthi figuram (d) ostendunt. *Byssum vero, mundum, ut Apocalypsis dicit, iustitie sanctorum sunt.* Quod dictum est, *tortum, per multas tribulationes oportet iustos intrare in regnum Dei.* Purpurea velle est regia, qua ipse Rex noster Christus Dominus in sua Passione indutus est. In

cocco his tincto martyria sancta rutilant: quæ semel baptismo Christi in sanguine tinguntur, atque suo effusionis cruore (e) denovo sunt retingiti. Sic enim & ipse tinctus est Dominus semel in Jordane, iterum in Passione, de quo dicit discipulis suis: *Baptisma habeo baptizari quod vos ignoratis.* Hoc pelles rubratæ, hyacinthinæque tellantur. Centum per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur: aliaque duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta: tanquam misericordia & veritas occurrentes sibi, iustitia & pax osculantes invicem; quatuor ex partibus conjunctis angulis dignum tabernaculum (f) demonstrent; futurum templum Dei Ecclesiam, quæ in centenario & quinquagesimo numero Psalmorum misericordiam & iudicium suo Domino cantat.

2. Neque (g) sine mysterio undecim velis ciliicinis tabernaculum de super operitur; quo reum esse ostendat totum mundum Deo, ac sub (h) poenitentiam degere. Ipsi enim numerus Psalmi habet principium: *Salvum me fac, Deus, quoniam defecit sanctus.* Et cor (i) defecit narrat: *Quoniam diminuta sunt, ait, veritates a filiis hominum: pro quibus salvandis Veritas ipsa (k) de cælo descendit, quæ dignata est habitare cum hominibus in terra.* Interiora vero tabernaculi, his ex rebus ornantur. Bis denæ in parte columnarum ex lignis imputribilibus, non tam sanctos apostolos, quam doctores quoque Ecclesiarum præstant, quos etiam Paulus ostendit, dicens: *Petrus & Joannes, qui videbantur columna esse, dexteres dederunt mihi & Barnaba societatis.* Barabæ enim in apostolorum est susceptus in ordine, Domino præcipiente & dicente: *Separate mihi Barnabam & Paulum in opus, in quod provocavi eos.* In quo opere ipsi Sapientia fabricans sibi domum, subdidit columnas septem: quas, terra cum defluxisset peccatis incurstantibus, columnas eius ipsa confirmavit. Harum igitur columnarum numerus in duobus partibus tabernaculi (l) quadraginta sunt, quadragiesimum diem Ascensionis Domini demonstrantes, in qua suis ait discipulis: *Pot sedete in civitate, donec induamini (m) virtute ex alto.* (n) Ternis feris connectuntur columnæ: quoniam fidei, spei, & charitatis trinitatis vinculo doctores Ecclesiarum salubriter adstringuntur: ex (o) basibus argenteis, capitibusque aureis, tanquam in operibus (p) misericordiarum ut sanctitate virginali columnarum omne decus exurgat. Sancta Sanctorum in interioribus sunt tabernaculi, habentia arcam Testamenti reformatam mysteriis. In quam (q) ingreditur sacerdos in anno semel cum sanguine alieno: ex qua

F 4

acci-

(a) Mf. Remig. in interitu.
(b) Mf. Remig. omisso primo titulo, hic addit, domus Dei, cetera habet ut editi.
(c) Mf. Remig. in oblationem.
(d) Sic Mf. Remig. Editi omnes, ostendit.
(e) Mf. Remig. denovo tincto.
(f) Mf. Remig. demonstrant.
(g) Mf. Remig. sine hoc mysterio.
(h) Mf. Remig. poenitentia.
(i) Mf. Remig. defecit.
(k) Mf. Remig. defecit de cælo.
(l) Emendamus op. Mf. Remigiano Remensis: &

quidem ad fidem textus Exodi cap. 27. nom. 20. & 21. Editi habebant, undecim: cui editioni repugnat applicatio quadragiesimi diei Ascensionis, quæ ab autore statim instituitur.
(m) Mf. Remig. virtutem.
(n) Mf. Remig. Externis.
(o) Sic Mf. Remig. Editi, vestis, mendose, ut videtur ex Exodo.
(p) Mf. Remig. non habet vocem, misericordiarum, sed legit, in operibus & in sanctitate.
(q) Mf. Remig. ingreditur sacerdos, Editi, ingrediantur sacerdotes. Vide Huet. c. g. v. 7.

Coloss. 1. 12.
114. v. 23.

114. v. 23.

114. v. 23.

accipiens responsum divinum, illud verbum resonat; Quod Verbum carnem suscipiens, nostram ob redemptionem, consecravit arcam non veteris, sed novi Testamenti: *In qua sunt omnes thesauri sapientie* (a) & *scientie absconditi*. Ad quam cum suo sanguine verus ipse Princeps sacerdotum introiit semel in sancta: quoniam semel Christus oblati est; ut multorum peccata portaret. Cui dicit Propheta: *Exurge, Domine, in requiem tuam, in & arca sanctitatis tuae*. Mensam quoque positam (b) & aram, quae carnem sacram & sacrificantis excipiet; quid aliud in his quam Crucem intelligimus, in qua noster Agnus immolatus est? ipse Sacerdos & victima panem sanctificatum, suum sacerdotum corpus, in sua mensa confirmans. Cui locum septiformi Spiritu accensa tota locet tabernaculo. Quoniam fulgur illius, ut lumen (c) est: astra vero huius spiritualis tabernaculi, corda piorum sunt confitentium & laudantium Deum. De quibus Propheta dicit David: *Astra ejus in hymnis, confitemini ei*.

CAPUT III.

PROMISSIO: *In Aaron, sacerdotium figuratum in Christo.*

Promissio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

Exod. 28.
29.

114. v. 23.

Exod. 28. 29.

114. v. 23.
114. v. 23.
114. v. 23.

114. v. 23.
114. v. 23.

114. v. 23.

114. v. 23.
114. v. 23.

PRaecepit Dominus Moysi, ut Aaron fratrem suum ex oleo sanctificato unctum, sacerdotio consecraret: ut unctum, nostrum prae participibus suis (d) Christum Dominum, nomen ipsum vestitus ostenderet. Ipsius quoque Aaron vestitus, mystica taxatione describitur. *Induas, inquit, eum tunicam talarem ex lana hyacinthina, scapulisque ejus superhumeralis impones*. Duos lapides (e) *suaragdos*, sculptos singulos singulis (f) nominibus filiorum Israel, & quibus catenula ex auro purissimo, percurrentes umbones ultimas humeralis apportent. Quadratum quoque ex diversis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus, fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam, quae duas principales partes superhumeralis alstringat. Cingulum quoque lumbis ejus dandum, atque in ora talaris tunicae quinquaginta tinnibula aurea, toridemque mala granata in medio tinninabulorum poni jubentur: ut omnis vestis ex supradictis (g) speciebus vario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipsius haec imponenda praeccepta sunt. Cidarum ex bysso mundo, mitram quoque ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemque sacerdotis consecraret. Quae singula nostro Christo Domino sacerdoti conveniunt. Nam cidaris ex bysso in capite ejus, ju-

stitit, ut diximus, sanctorum sunt. Quoniam *omnis viri caput Christus est*, a quo est omnis iustitia. Quod mitram regalem, indicat sacerdotium spiritualeque connubium. Quod titulus conscriptus, in Passione sacerdoti nostro Pilatus imposuit. Tunica talaris, viscera sunt misericordiae Dei nostri: de quibus Apostolus dicit: *Induite vos, sicut ecclesiae Dei, viscera misericordiae*. Superhumeralis vero, principatum ejus ostendit de quo dicit Isaias: *Datus est vobis f. lins, & factus est principatus super humeros ejus*. Duo lapides in hamis, duo praeccepta sunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hoc numero jam designantes, quos noster Sacerdos in hamis perfecta dilectione portavit. Cum enim dilexisset, ait evangelista Joannes, discipulos suos, *utque in faciem dilexisset eos*. (b) Ex his catenulae portantes umbones: *fructus sunt spiritus: caritatis gaudium, pacis, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia*. Rationalis in pectore, ex pretiosis moribus omnis est doctrina pontificis: ut sit, sicut Apostolus dicit, habens rationale obsequium. Praecinctum sane nostrum Sacerdotem nonagesimum secundum Psalmus ostendit: *Induas, inquit, Dominus fortitudinem & praecinctus est*. In quinquaginta vero tinninabulis, toridemque malis granatis, linguae sunt Ecclesiarum, quae per Sanctum Spiritum dei Pentecostes in specie ignis divise discipulis infuderunt. Ut etiam numerus ipse ostendit: ex quo mala granata omnis Ecclesia per mundum, connexus, ut grana intrinseca, continens populos in vinculo pacis, & gratiae, unum eos (i) regnum operatur charitatis. Retonantes enim in tinninabulis Apostolis, mala granata latum mota sunt, in Actibus Apostolorum dicentia: *Nomen hi qui loquuntur, ratione sunt Gentilis? Et quomodo agnoscimus in illis sermonem in quo nati sumus? Et sequitur: Variis enim linguis magnificabant Deum*. Sed haec (k) omnia gressibus liberi sacerdotis moventur, dum ingreditur in Sancta Sanctorum, quo pro nobis noster iam Mediator ascendit, apparere ante faciem Dei.

CAPUT IV.

PREDICTIO: *In populis vindicta, qui praevenerunt, & qui mandata Christi non servaverunt.*

Predictio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

I. DUM haec quoque supra diximus, in monte Sina Moysi facienda mandantur, populus praevenerat a Deo, idololatriae crimi-

(a) M. Remig. addit, & *scientia*.

(b) Ita M. Remig. Editi, & *arcam*.

(c) M. Remig. addit, est: tum idem M. *causa* piorum sunt: ubi Editi, *piorum felices*.

(d) M. Remig. addit, *principem sacerdotem*, forte, *sacerdotum*.

(e) Vulg. *Oncichios*. & XX. Interpretes, *suaragdos*.

(f) M. Remig. *singulis hamis, & quibus*.

(g) M. Remig. *rebus*.

(h) M. Remig. *est bis*.

(i) M. Remig. *signetur*.

(k) M. Remig. *omnesque*.

CAPUT V.

PROMISSIO: In sacrificiis omnibus Christum Dominum figuratum.

Promissio facta & figurata. In Exodo cre-
dita & visa.

Rursum Moyses secundo montem jube-
tur ascendere. Eique (i) mandatur,
quod in sacrificiis ex animalibus avibosque po-
pulus offerat, sub certa mensura similitudinis con-
spiciat ex oleo, pro peccato, pro solemnitatibus,
pro votivis, vel certis Neomeniis, diebusque fe-
stivis. Vitulum, dictum est, sine macula, re-
ferens ad Christum veritatem, quae signa sunt
rerum. *Placibus*, dictum est, *Deo super vitu-
lum novellum cornu producentem & ungules.*
Agnum arietem sine macula: ipse est Agnus
Dei, qui tollis (k) peccata mundi. Ovem ex
grege, (l) idem ipse de quo Isaias dicit: *Sine
macula visus ad immolandum ductus est.* Arietem
ex grege, (m) idem ipse est Christus Dominus,
qui dicit per Prophetam: *Exaltabit cornu uni-
versis cornu meum.* Et Habacuc: *Cornu, in-
quit, in manibus ipsius sum.* Haedum ex gre-
ge: ipse est Christus Dominus, qui non pro-
pria, sed aliena peccata portans, (n) pelles, et
quibus cilicia collata poenitentiae traxerunt, so-
luti sunt tabernaculo: qui & per David dicit:
*Omnia cornua peccatorum confringam, & exal-
tabunt cornua iusti.* In turture vero & co-
lumba Ecclesiam agnoscimus. *Quoniam turtur
invenit sibi nidum ubi ponat pullos suos.* U-
namque dicit esse columbam, sponsam, electam
suam. Cujus pullos in sacrificium offerri ju-
bet dum dicit Dominus Jesus: *Sinite parvulos
venire ad me: (o) talium est enim regnum ca-
lorum.* Quoniam & parvuli dum ejus baptismo
consecrantur, simul cum illo sepeliuntur in
morte, ut etiam in eis evacuetur corpus pec-
cati.

2. Illa vero distinctio peccatorum ignorantiae
& scientiae, pro quibus sacrificium contriti
cordis, ut similitudo frux ex oleo, offertur; etiam
in nostro seorsumque sacrificio, cum dicit anima:
*Delicta juventutis & ignorantiae mea non memi-
nisi.* Quae beatus Petrus minus cautos incurrit,
dum praedicanti Domino passionem suam, igno-
rans eam per Legem atque Prophetas promissam
fuisse: *Abest a te*, ait, *Dominus, propitius tibi
esto, non fies istud.* (p) Et Dominus, *Vade
retro Sathana; non enim sapis (q) quia Dei
sum, sed quia servus hominum.* Quod peccatum
ignorantiae, & scientiae negationis, simul & ju-
ventutis (de qua praesumens dixerat Domino:
Ani-

incurrit. Fingit (a) per Aaron vitulum ex au-
ro, eique in contumeliam Dei veri victimas sa-
crificiaque obtulit, dicens: *Hi dii tui, Israel,
qui te educaverunt de terra Aegypti.* Et obli-
sunt Deum qui liberavit eos, qui fecit magna
in Aegypto, mirabilia in terra Cham, &
terribilia in mari rubro. Per nostrum quoque
Sacerdotem hujusmodi apostatice animae in E-
vangelio increpantur. Sic enim ait: *Nisi scies-
sem in eis signa quae nemo alius fecit, peccatum
non haberet: nunc autem excusationem non ha-
bet de peccato suo.* Sequiturque ex gravi cul-
pa vindicta. Dixit autem Dominus ad Moysen:
Descende celeriter: praevaricatus est enim popu-
lus tuus, quem eduxisti ex Aegypto. Fecerunt sibi
deus aureos, eisque dixerunt: *Hi dii tui,
Israel, qui te educaverunt de terra Aegypti.* Et
nunc sine me, delectam eos, & faciam te in gen-
tem magnam, ampliusquam quam huc est. Pius
Dominus (b) dat intercedendi tempus, cum di-
cit: *Sine me.* Non enim Deus (c) ex homi-
nis, sed homo ex Dei voluntate pendebat. Cum-
que multis modis precaretur Dominum Moysen,
seipsum pro peccato populi offerens, nostrum
Mediatorem sub figura expressit, qui animam
suam pro impiis posuit. Christus enim, ut A-
postolus dicit, *pro impiis mortuus est.*

2. Nec tamen illud tam grande peccatum ca-
ret vindicta: quoniam peccatum impunitum esse
non potest. Descendens enim de monte Moyses,
diffundens populum dum videret, flans in
medio castrorum, ait: *Si quis est (d) Domini,
veniat ad me.* Cumque una tantum ex duode-
cim tribubus ad eum transiit, preceptum ei
tale dedit: *Hec dicit Dominus: Accipiet unusquisque
vestrum gladium in manu sua, & pertransiet
unusquisque a castris usque in castra, & percussit
unusquisque patrem, fratrem, filium.* Quod
cum incunctanter fecissent: *Implevisti*, ait Moyses,
*manus vestras hodie Domino unusquisque
in filio & in fratre, (e) ne daretur super vos
benedictio.* Tales in his discipulos nostri Me-
diatoris ostendit, quibus ait (f) Dominus Jesus:
*Si quis venit ad me, & non odio habet pa-
trem, matrem, (g) fratres, filios, insuper &
animam suam, non potest meus discipulus esse.*
Et iterum scriptum est: (h) *Qui dicit patri
suo & matri suae: Nescio vos, & fratribus
suis; Ignoro illos: & filios suos oderunt; ite te-
stamentum novum servabunt.* Quod sancti fecere
Martyres vocati per gratiam, felicitate perpe-
tua numerati.

(a) Sic Mc Remig. At editi, *Fingit per Aaron
vitulum*; sed convincitur videtur lesbo Mc codicis.(b) Mc Remig. dat locum intercedendum: forte
intercedendi sibi, cum dicit.

(c) Mc Remig. ex homine.

(d) Mc Remig. ad Dominum.

(e) Mc Remig. davi vobis benedictionem.

(f) Mc Remig. addit vocem, Dominus.

(g) Editi, fratrem. Mc Remig. fratres.

(h) Mc Remig. Qui dicit patri & matri, Non

novi vos: insuper & filios suos oderunt.

(i) Mc Remig. mandatur.

(j) Sic Mc Remig. Editi, peccatum.

(k) Mc Remig. ipse est.

(l) Mc Remig. in manu.

(m) Mc Remig. prius... transierunt.

(n) Haec adduntur ex Mc Remigiano.

(o) Mc Remig. Et Christus: Redi.

(p) Mc Remig. addit; te, ait.

Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.Exod. 14. 2.
104. 9. 12.
& 161.

Levit. 13. 37. **A**nimum pro te ponam) respectus atque compunctus omnia stendo (a) deservit. Docuitque in his peccatorum presumptoremque dicere; *Vertisti faciem tuam, & facies sum conturbatur.* Sana animam meam, quia peccavi tibi. Pro votivis vero (b) & solemnibus quæ (c) Christi Domini offert populus, Paulus apostolus laudis ostendit. (d) *Offeramus inquit, sacrificium laudis semper Deo, id est, fructum labiorum consentientium nomini ejus. Beneficentia autem & communio nobis oblivisci: talibus enim sacrificiis placatur Deus.*

CAPUT VI.

PREDICTIO: In lepra inspectione, hæreticos varias similesse.

Prædictio facta & figurata. In Levitico cre- dita & visa.

Levit. 13. 37. **I** Ubet Deus Moyse, ut lepræ inspectio atque purgatio, huiusmodi sacrificiis expietur. Par gallinarum offerendum sacerdoti, ex quibus unam offertur, (e) aliamque reliquat. Similiter quæ ex hircis ceterisque pecudibus. Sed hæc mysteria noster Sacerdos Jesus (f) Dominus evidenter ostendit in Evangelio dicens: *Duo erunt in agro, unus assumetur, & alius relinquitur: & duo in malvado, una assumetur, alia relinquitur.* Quantum autem (g) interit inter assumi & relinqui, columba corvæque dimissi ex arca ostendit. Columbam enim Noe ad se recipiens in arcam, servandam sacrificio custodivit; corvæ vagantem errantemque relinquit. Sic agnos ab hæresis discerni, animas scilicet per gratiam; quas digna oblatione purificas, sacrificio contriti cordis (quod similiago frista ex oleo signavit) secum in æternam Jerusalem, ejus spiritualis sponsus est, (h) introduci in patriam, repulsis hæreticis, foris extra castra mittuntur. Nec prætereundum existimo, ipsam distinctionem lepræ, ut datum fuerit, aliqua ex parte discutere. Nam lepra in capite Manicheos, Priscillianos, complacique eorum demonstrat. Etenim cum viri caput Christus sit, caput vero Christi Deus: Deo ipsi capiti dum adversarium nescio quem principem tenebrarum disponat opponat; ipsi in capite sui erroris adpersi lepra, foris extra castra peli meruerunt. Lepra in barba, Arianos, Photinianos, Nestorianosque designat, qui nollunt Pontificem Christum, dum minorem in divinitate, aut solum hominem, non Deum & hominem prædicant, alterque de Christo sentiunt, quam tenet, (i)

tradiditque fides Catholica; leprosi in barba unam laceffunt, quem in similitudinem Aaron, David Propheta introducit; verum Principem sacerdotum Christum Dominum dicens: *Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod descendit (k) in barba, in barba Aaron.* Hi igitur qui unitatem Catholicam relinquentes, unguentum quod in nostri Pontificis barbam descendit, erroris sui dogmate fecundum exiliantur; ut leprosi in barba inventi, etiam ipsi extra castra pulsi sunt. Lepra in corpore, Donatistæ, Maximianistæ, Luciferiani, ceterique similibus erroribus obvoluti, dum per totum mundum Christi corpus, Domini Ecclesiam, humanis calumniis infestant, (l) in lepra corporis sui ejecti, nisi a vero Sacerdote (m) Christi charitate mundati fuerint, castra eos populi Dei non suscipiunt.

2. Pelagiani vero omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas (n) suis perversæ doctrinæ anteposcentes contendant. Capiti: quod Deus ante peccatum, mortalem hominem heredit: qui mortem non fecit, nec latet in penditione viciorum: cruciat enim, ut essent, omnia. Corpori: quod gratia Dei necessaria (o) homini non sit, quod Christus gratis mortuus sit, quod unum baptismum in minoribus majoribusque divinum sit: cum unum consecratum sit in remissionem omnium peccatorum. Sic in toto lepræ macula vitii, & castris dominicis etiam ipsi pulsi sunt. Cum vero hæc nollet Sacerdos incipit, variasque dirimit piagas, utrum sit tetra in Manicheis, aut rubra in Arianis, an in Pelagianis alba, vel varia; *Quoniam oportet, ait Paulus, & hæretici esse, ut probati manifesti fiant in vobis.* Quandoque in his variis erroribus, velut in lepræ maculis animæ detinentur, castra eos, ut dictum est, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæresibus, compuncti Dei gratia, dum mundandi redeunt, in illis quodammodo decem leprosis nostro se offerunt Sacerdoti. Eosque juxta Legis præceptum dum ad sacerdotem Judæorum mittit, euntes in via, id est, in hac vita, potentia Verbi mandavit. Pro quorum mundatione sacrificium seipsum obtulit gallina pretiosa, quæ dicit: *Quoties volui, Jerusalem, colligere filios tuos, sicut gallina colligit pullos suos sub alas, & voluisti? Colligit sane etiam (p) illa nolentes, quos ad unitatis fœdera pertinere cognoscit; quoniam servus Domini qui fuit ejus.* Unus enim ex decem mundatis reverens gratias egit nostro Pontifici: quia unitas cognoscit, non in se, sed in Domino gloriamdam; quæ ipsam voluit habere in homine, quæ intellexit (q) bonam voluntatem a Domi-

(a) Mf. Remig. *oblivit.*
(b) Mf. Remig. *vol. solemnibus.*
(c) Mf. Remig. *Christi Domino.*
(d) Mf. Remig. *Offerimus.* Et paulo post: *Bræ autem facere, & communicantes esse, nolite obli-
visci.*
(e) Mf. Remig. *alternatimque.*
(f) Mf. Remig. *Jesus Christus.*
(g) Mf. Remig. *intercedet.*
(h) Mf. Remig. *intercedet.*

(i) Mf. Remig. *tradiditque.*
(j) Mf. Remig. *in barbam barbam.*
(k) Mf. Remig. *ex lepra.*
(l) Mf. Remig. *Christi charitate.*
(m) Mf. Remig. *fuit.*
(n) Mf. Remig. *addit, homini.*
(o) Mf. Remig. *illa nolente, scilicet Jerusalem.*
(p) Mf. Remig. *bona voluntate ad Dominum præ-*
parati.

no preparari, quæ vere libera esse voluit, quoniam cognovit (a) quod am Filius liberavit. Hi vero qui (b) mundati integrati, vel in erroris sui lepræ maculis persiluit, in caltris dominicis sulcisci omnino non poterunt. (c) Contra quos excludos claudens ostium dictorum est nolite Pontifices; Non novi vos: ut a longe illi dimissi fuisse remaneant, caruales, malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Melta (d) hic dicere non oportuit, cum * Origenes singula discutiens quæ recta fide sensit Domino consignaverit Christo.

CAPUT VII.

PRÆDICTIO: In ecclesiis mundis, & immundis, elemosynis munda omnia fieri.

(c) Prædictio facta & figurata. In Levitico credita & visa.

1. **I**Nter omnia mandata quæ ad erudiendum Dei populum, Moyfi in monte Sina a Deo tradebantur, expleto ordine sacrificiorum, animalia munda ab immundis quæ populus in eam lumeret, ista sunt (f) distinctioe signata. Ruminantia, quæque fila ungula, habenda munda esse, & in eam sumenda. Quæ animalia signant ruminantes verbum Dei, ex fila ungula, duorum scilicet præceptorum. De avibus quoque vel piscibus nominatim mandata sunt, quæ contingere, quæque abnuere populus debeuit. Quam legem in tabulis lapideis, iuxta duritiam cordis Judæorum, datam, Dominus in Evangelio testatur esse. Verum cum de (g) his singulis priores nostri patres, quibus revelatum est, allegoricas omnes disputationes longo volumine splendide stylo conscripserunt, quid opus fuit cuncta perire? cum de compendio nollet Mediator Jesus Dominus, in quo ista omnia personabant, recordes Judæos, qui Legem littera, non spiritu loquebantur, increpavit, dicens: *Pe vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia decimatis mentem, cyathum, & omne olus, manvantres calicem & calicem, cum istos plebi sitis rapina & iniquitate.* Et quæ singularis ipse transiens, singulare sacrificium ostendit, dicens: *Verumtamen dico vobis, date elemosynam, & ecce vobis munda sunt omnia.*

2. O quam breve compendiosumque sacrificium, quod intrinsecus atque extrinsecus totum quæ hominem mandat! Elemosyna a morte liberat, & ipsa purgat peccata. (h) Elemosyna non potitur esse in tenebris. Elemosyna munus

bonum est omnibus facientibus eam, coram summo Deo. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quæ relinquit peccatis: hæc est quæ Christum patet efferentem in paupere: hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc peregrinum hospitio (i) recipit: hæc quæ omnem angustiam (k) carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc divitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc frenat Deum: hæc continet regnum celorum: hæc est quæ discernit agnos ab hæditis: hæc est quæ ad dexteram collocat Judicis: hæc angelis faciat: hæc ex servis filios Dei fieri prestat. Concurrite omni ex genere peccatores, concurrite omnes ex vitis erroribusque leprosi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi, penitentes, vovetisque: concurrite ad tam magnum, compendiosum, unileque sacrificium, cum omni lætitia offerentes. *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Prout quisque (l) quod offert habuerit, hoc offert munus. (m) Quod ita noster Princeps sacerdotum instituit, acceptumque præ omnibus esse mandavit, ut usque ad duo minuta calicemque aque frigida mensuras huius perduxerit sacrificii: pacem promittens, etsi hæc desunt, hominibus bonæ voluntatis. Ista sunt posteriora Dei, quæ faciem ejus dum videre non posset Moyfes, spiritus tuus ei revelata prophetico, in Christo Jesu Domino & homine, qui est æternus Princeps omnium sacerdotum. (n) Hæc in Levitico suppleta noscuntur.

CAPUT VIII.

PRÆDICTIO: In ecclesiis desideratis Ægypti, Christum manna remissio.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

IN Numerorum libro populus, principibus sibi dimit a Moyse constituit, certa sub descriptione quantum sit designator. Immemor quoque factus libertatis & (o) gratie Ægyptiæ, idem elcas desiderans, advenit Deum & Moysem mormurale compertus est. *Quis vos, inquit, cibabit (p) carne? Rememorati enim sumus piscium quos manducabamus in Ægypto gratis, cucumeres, porros, allium, & cepes. Nunc autem, ajunt, arida facta est anima nostra, nihilque aliud nisi manna in oculis nostris.* Repediuntur dulcia, desiderantur amara. Hoc periculosa gravitate anime ingritudo, ut noxia sumere (q) velit, & quæ utilia sunt ac salutari proficiunt, spernat ac renuat. Sic repediaverunt manna Christum, dicentes: *Nos scimus quia*

(a) Sic M. Remig. At edidi, etiam.

(b) Edidi, mundat. M. Remig. mundantur.

(c) M. Remig. Contra quos claudens dicitur est.

(d) M. Remig. hoc dicitur.

(e) M. Remig. Promissio. Idem vero caret priori titulo.

(f) M. Remig. caret hac voce, distinctioe.

(g) M. Remig. habet hac vocem, lura. Edidi non habent.

(h) Hæc pars addit in M. Remigiano.

(i) Edidi, accipit. M. Remig. recipit.

(k) M. Remig. etiam carceris.

(l) M. Remig. omittit hac vocem, quod offert.

(m) M. Remig. Quod dicit noster princeps Sacerdotum instituit.

(n) Hæc ultima verba capitis non legitur in M. Remig. sed adduntur secundo titulo capitis, subsequenti.

(o) M. Remig. & gratia Ægyptiæ. Forte pro, & gratia, Ægyptus item elcas desiderans.

(p) M. Remig. carnibus.

(q) M. Remig. vellet.

quia cum Moysse locutus est Deus, hic vero ne-
scimus unde sit. Encliticus increpans dicit: Si cre-
deretis Moysi, crederetis (a) uiguae & mibi:
de me enim ille scripsit. Ego enim sum panis
vivus, qui de calo descendi. Nonne manna
sanctum repudiaverunt, quando Pilato volenti
Jesum dimittere, dixerunt: Noli ipsum dimit-
tere, sed Barrabam. Barrabas autem fuit insignis
latro, quem sibi dimitti poscentes, velut
porcos, cepas, allium, (b) alperas lacrymo-
sasque Aegyptias escas, ex latronis scelerebus se
desiderasse professi sunt. Sane murmurantibus,
carnes divina majestas exhibuit, non quae reco-
rent, sed quae vexarent potius comedentes.
Quoniam igitur animalis homo non percipit quae
sunt spiritus Dei, &c. in concupiscentiis est
omnis legi, recteque spiritalis petiit auferri a se
venit concupiscentias; odium est, impium
esse (c) ea desiderare vel peti a Deo quae sunt
animae perniciosa; & maxime quod cum mur-
mure pollutatur. (d) Fugiat anima tali de-
derio Deum offendere, si terram promissionis cupit
intrare.

CAPUT IX.

PRÆDICTIO: In Moysse, Christo Domino &
Ecclesia fratres detraxisse.

Prædictio facta (e) & figurata. In libro Na-
meri credita & visa.

1. ERAT, dicit Scriptura, Moyses miles pra
terram omnibus hominibus (f) qui erant super
terram. In hac manifestum noster resonat Me-
diator, cui dicit David: Tu, Domine, survis
es miles ei. Et ipse in Evangelio; Tollite ju-
gam meum super vos, & discite a me quia mi-
tis sum & humilis corde. Detraxerunt Aaron
& Maria Moysi germano suo, quod Aethiopi-
sam accepisset uxorem. Detraxerunt & nostro
Domino sui fratres, quod cum publicanis & pec-
catoribus vespereetur. Quibus cum dixisset, Non
est opus semis medicus, sed male habentibus;
Non venit vocare iustos, sed peccatores in peni-
tentiam; ostendit illam Aethiopiā se accepisse
ex gentibus, quae dicit. Fusa sum, & de-
cora, filia Jerusalem. Maria quae detraxerat,
illuc ex vindicta poenam leprose suscepit, quam
meruerat animae debent, quae Christo detrahunt
& Ecclesiae. Dicit enim de talibus per prophe-
tam: Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi,
ego autem orabam. Oratione enim Moyses,
Maria mondata indulgentiam meruit, ut talis
anima tanto exorante Pontifice, omni ex culpa
sanetur. Jussu tamen divino Moyses, duodecim

electos de plebe viros explorandam Chanano-
rum terram misit, quibus in mandatis dedit,
non tantum civitates homineque prospicere,
quantum etiam scum ex terra fructibus aspor-
tare. Pergentes dum agunt quae iussa sunt, val-
lis eos quodam excepit; ex quae botrum absiden-
tes pro magnitudine phalange impossitum,
simul cum malis granatis fensque portantes ad
castra redeunt, fructus ostendunt, ea narra-
tes quae viderant. In tribus his fructibus,
mytheria Christi Domini resonant Ecclesiae,
Botrus in Christo, vox Ecclesiae in Canticis
Canticorum: Botrus cypri, struvelis ment.
Quod ligno portatur, (g) crucifixum agnos-
ce. Quod in medio duorum exploratorum;
Habacuc Propheta; In medio, inquit, duorum
animalium cognosceris. (h) Item Ecclesia de
seipsa in eodem Canticis: Floruit, inquit, vi-
tis, floruerunt mala granata. Ficus vero, cujus
ex foliis transgressores primi homines sibi suc-
cistoria fecerunt, ostendunt originale peccatum
quod per mala granata Ecclesiae, botricque san-
guinem absoluitur, qui solus est in remissionem
omnium peccatorum.

2. Hi autem qui cum exploratoribus ascen-
derant, his dictis populum terruerunt: Terrae
illius promissae sudes esse homines, magnos-
que viros, civitatesque munitas. Gigantes se
quoque illic vidisse confirmant, quorum in con-
spectu ipsi ut locustae fuerint super terram. Ho-
rum metu percussus populus, rursum adversus
Moysen murmura vit, libique slauti eligere du-
cem, qui eos reduceret in Aegyptum. Hoc ma-
lum eorum est, qui liberati per baptismum me-
tu dæmonum, non ante, sed retro respiciunt,
Dei beneficia ejusque mira facta obli-
tis desperantes erga se impleri promissa Dei,
eligunt ad eum reverti, qui jam renuntiaverant;
illum qui crederant sperantes, ejusque poten-
tiam abnegantes. Hos increpans dicit: (k) Per-
terunt ad me dorsum suum, & non facies suas.
Et Petrus apostolus: Melius illis erat non co-
gnoscere viam salutis, quam cognoscere retro
respicere a radialis fidei sancto mandato. Con-
tingit illis res veri Proverbi: Cavis retrofusus ad
vomitum, & sus lata in (l) volutebro luti.
Jesum vero filium Nave, & Caleph (m) Iepho-
næ qui terram inperxerant, simul cum Moysse
& Aaron sacerdotibus prostratis, agunt pietatis
officia, ab intentione desperatae voluntatis po-
pulum revocant, dicentes: Nolite matuere popu-
lum terra; quoniam devotio (n) nobis sunt.
Discessi enim * tempus ab illis, Dominus au-
tem in nobis est: nolite timere eos. Quae omnia
subversione idolorum etiam (o) populo resonant
Christiano, ne sint homines apollatae a Deo,
qui

(a) Hac particula, atque, additur ex Mf. Re-
mig.
(b) Sic Mf. Remig. Editi vero, asperas lacrymas,
atque Aegyptias escas... desiderasse, sine particu-
la, se.
(c) Mf. Remig. ea desideria.
(d) Mf. Remig. Fugiat animo tale desiderium...
cupit videre.
(e) Hac suppletur ex Mf. Remig.
(f) Sic Mf. Remig. Editi vero, qui sunt.

(g) Sic Mf. Remig. Editi, crucifixum significat.
Angelico quod, etc.
(h) Mf. Remig. Inter hoc.
(i) Sic Mf. Remig. At vero Editi, deprecantes.
(k) Mf. Remig. Posuerunt.
(l) Mf. Remig. in volutebris ceni.
(m) Mf. Remig. Epheor.
(n) Mf. Remig. nobis est.
(o) Mf. Remig. populum resonant Christianum.

qui (a) demones metuant, a quibus jam per Dei gratiam liberati sunt. Quorum pompam I. naem describens Jeremias, ait: *Inter cetera ingressi in Bethsaiam, videritis ibi deos aures & argenteos portari in hominibus. Ipsi autem sunt manufecti de isania, sed neque preclare, neque nocere possunt, ideo quod nihil sint, ne ego timeritis eos. Dominum autem sanctificatis in cordibus vestris, & ipse erit vobis tunc, (b) sicut Iaias ait. De demonum autem cultoribus Jeremias scribens ait: Ibi sunt gigantes ibi nominati sceleris praetium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiae dedit eis. Et perierunt, propter quod consilium non habuerunt. Et Salomon: Ab initio, ait, cum perirent superbi gigantes. Contra quorum superbiam humilis Christi populus victor (c) exurgit.*

3. Sed cur Hebraei populus, indignatus vellet lapidare peccantes (d) se, honor Domini apparuit in tabernaculo. Sic enim semper audacia malorum comprimitur praesentia divinae virtutis. Cumque exacerbatos se Dominus perdero voluisset, remisit illis per omnes Moyses, gratia intercessionis verba quae proferret, invenit: Audient, inquit, Aegypti, cum contriveris hunc populum, & dicent: Quoniam non potuit illos introducere in terram quam iuravit illis, prostravit illos in deserto. Et nunc exultent manus tuae, Domine, sicut dixisti: Ego sum Deus patiens, & multum misericors. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperavit iram suam, ut tamen peccantes sequeretur digna vindicta. Non ipsos intractores in requiem promissa terrae, testificando praeiit: excepto Jesu Filio Nave, & Caleph filio (e) Iephonae. Omnesque defuncti in eremo, filii eorum obediens suscepere hereditatem, quam illi amiserant contumaces. Sic noster Mediator Iesus Dominus, rebellis adversum se eodem populo, & cum Herode de sua nece confertente; Ispetit atque (f) in huius vitae eremo mortuus, etiam in anima, Iudaeis, filiis eorum sempiternam hereditatem dedit, quos pro eo impius Herodes occidit.

CAPUT X.

PREDICTIO: In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotii Christi Domini.

Predictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

Contemptores praeceptorum suorum, officiumque sacerdotale usurpare volentes

Chore, Dathan & Abiron, praefens Dei iudicium dum puniret, (g) condemnans in illis fines hereticos (ut iam supra * posuimus) a legum quoddam (h) indicit Moysi, quod a se electum confirmet principem sacerdotum. Dicit Dominus Moysi: (i) sic dices filiis Israel, et dicit omnes principes illorum fugi (k) in tribubus virgas suas. Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, & virgam Aaron inter virgas illorum, posuit eas coram Domino, intrinseque in tabernaculum testimonii. Et factum est, in crassimum introit Moyses & Aaron in tabernaculum. Et ecce germinavit virga Aaron ex domo Levi, & produxit germen, florem, germinavit & nuce. Quo profecto signo quicumque populum esse iubet, dicens: (l) *Diffundit mundum virga mea, & non mortuariae sunt geminae.* Heretici percutiunt contra Domini Sacerdotem legitimum murmurantes. Quod vero thores virga Aaron produxit nuce, nostrum hac Christi Domini indicans Sacerdotem: de quo dicit Iaias: *Exiit virga de radice Jesse, & flos de radice eius ascendet.* In noce vero mundum, Ecclesiamque in mundo ostendi, qui pie querit, intelligit. Ex duabus quippe partibus conjunctis, tamquam intra cameram caeli, & spatia terrae, velut quatuor partes orbis, (m) intrinseque cum populus contineatur: tenue quoddam corium habens in medio sui, ut maria diffusa per partes.

2. Ecclesiae quoque mysteria haec ita sunt, duorum veteris & novi Testamentorum opera secretis, quatuor cornu Crucis, quibus orbis redimitur, & aquam baptismi in medio sui habens, quae virens semper fructificante flore scit. Huius pomis arbor cessa petens, opacis ramis, adiecta per tenues mollesque furculos, aut singulas in unitate, aut (n) binas in duobus praecipit, aut ternas in trinitatis numero, quarumque connexas in quatuor Evangelis, grammorum in modum producent, sui artificis pulcritudinem, operaque mira declarat. Harum expressus succus (o) ex tegmine, quodam in se tincta alba colorem, ac medendi gratia exasperatis faucibus adhibetur. Hae virentium nemorum fronde vestita tegmina sistent assuantes, in requiem suorum scilicet (p) solorum, temperantque statu suo egrotantis incendia. Nec immerito Jeremias Propheta iubet Dominus (q) baculum sibi opem facere debere, in quo omnis Ecclesia in mundo, (r) & mundus in ea Christi sustentetur auxilio, eisque gratia susferatur, quae canit in Psalmis, & dicit: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolatus sum.*

CA.

(a) Mf. Remig. demones: Editi, homines.
(b) Mf. Remig. Ibi sunt autem demonum cultores desubstant, ait.
(c) Mf. Remig. exurgit.
(d) Ita Mf. Remig. Ad editi, pro se.
(e) Mf. Remig. Iephonae.
(f) Mf. Remig. in huius vita eremo. Editi, in hac vita.
(g) Mf. Remig. condemnans.
(h) Mf. Remig. praeiit.
(i) Mf. Remig. Dicit.
(k) Editi, in tribus.

(j) Mf. Remig. diffundit.
(m) Mf. Remig. intrinseque continetur, cum populus tenet, &c.
(n) Mf. Remig. germinas.
(o) Mf. Remig. post hac verba, ex tegmine, fons assuantes subicit, ceteris praetermissis.
(p) Mf. Remig. solorum.
(q) Alludit Auctor ad Jerem. 51. 2. Virgam nostram, seu baculum amigdalinum, ego video.
(r) Hac verba, & mundus in ea, omittuntur in Mf. Remig.

CAPUT XI.

PRÆDICTIO: In aëre serpente, Christum
Dominum a morsu diaboli
liberantem.

Predictio facta & figurata. In Numerorum
libro credita & visa.

Num. 21.
Exod. 17. 31.

1. Stitens rursum in alia eremi parte populus, adversus Moysen & adversus Dominum murmuravit. (a) E petra qua, ut prius aderat, Moyses produci posse aquam diffidit, is qui talia vel ampliora signa jam fecerat, ex hoc offensam incurrens, quod non (b) clarificaverit Deum coram filiis Israel; non ipsum introductorum populum in terram promissionis, vindex sententia divina confirmat. Ibi Aaron in Or monte defunctus, Eleazarum filium sacerdotemque dimisit. Moyses paululum reservatur, cuius in locum (c) Jesus Nave filius transiit, qui populum in terram promissionis induxit. Recte huic nomini etiam *terrena hereditas* distribuenda servata est: quoniam non esse aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo nos oporteat salvari. Apolloniae id sententia præfixit, quæ nostrum ducem Christum Jesum Dominum ostendit, suis hereditatem perpetuam seipsum distribuente, & qui (d) eum percipientes, dicunt: *Hereditas mea prælara est mihi*.

Num. 27. 18.
Exod. 17. 31.

2. Dum vero idem populus pergit per certas gentes, quas ei Dominus mandaverat extirpandas, quarum scilicet ex culpa idololatriæ, suppletia peccatis jam finis advenerat, fatigatus itinere adversum Dominum murmurans serpentum moribus vexatus in eremo est. poenitentemque Moysen supplicem pro se Domino fieri precibus exorat. Verum ille semper pius & misericors Deus, qui partibus iudicans dat locum poenitentiae, remedium exaltati serpentis in ligno, contra mortiferum serpentum morbus dedit. Jubeat enim Moyses aërem forare serpentem, eumque alto ligno confixum, populo precipere, ut si quis se vulnerem cuiuslibet serpentis morsu leniret, statim aërem respiceret serpentem, cuius aspectu continuo (e) sanaretur. Hic etiam sic ille illudat serpens diabolus, de quo per David dicitur: *Dracorem quem fixisti, ad illudandum es*. Cum enim in huius vitæ eremo diversis ex vitiis, jam consecratis in baptismo tamquam in mari rubro, pestiferus morbus inhaerit diabolus, statim exaltatum in ligno Crucis Jesum Dominum precipiar, id est, a celesti medico non recedat, ut omnis qui viderit &

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

Ps. 139. 16.

credideris in eum (sicut ipse in Evangelio dicit) non percat, sed habcat vitam æternam.

CAPUT XII.

PROMISSIO: In eis, qui pro Christo parentes contempserint, venire
benedictionem.

Promissio facta & figurata. In Numeris
credita & visa.

1. Benedictum a Deo populum, Balac Rex Moab conducent Balaam prophetam ex gentibus (licet unus veri Dei vatem) ut malediceret invitavit: quem maledictum existimabat se facille superaturum. Sed propheta a Domino requirit, utrum pergat an maneat. (f) Prohibeturque a Domino ne veniat, ac Regi mandat, sibi nec interdicitur. Aliis nuntiis Rex, ampliora munera promittens, prophetam hortatur ut veniat. Rursum ille ab eo qui jam prohibuerat, corde perverso querit tentans, utrum locus daretur eundi. Hinc recte resonat Scriptura: *Nos tentabis Dominum Deum tuum*. Datur igitur jam mente saucio pergeri potestas, ita ut (g) si quid Dominus in os ejus dedisset, hoc ipse proferret. Dum vadit (h), avaritiae suæ jam corde captivus, obvis ei angulus, iumento ipsius quo (i) vehabatur se potius manifestare voluit, quam illi: quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis inferis, & non similibus, sed potius factus est illis. Subiugale enim (ut Petrus apostolus dicit in epistola sua) humana voce respondent, vetuit propheta demeruisse.

2. Tunc coram Rege conductus ille propheta, dum cogitat maledicere, benedixit: illorum deputatus ex numero, quos propheta David designat, dicens: (k) *Maledicenti illi, & tu benedices*: & alibi: *Ore suo benedicebant*. (l) Hoc exitus posterior docuit. Suppletam enim benedictionem propheticam, (m) quæ etiam per ralem, Adventum unius Filii sui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo vaticinio ætus dixit inter cetera: *Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israhel, & confringet omnia regna terre*. Quæ de Christo Domino dicta, Evangelia divina attestantur. Is igitur qui maledicere voluit, (n) nec valuit, consilium nequissimi serpentis exequitum Regi dedit. Speciosas quasque feminas, quarum forma ornataque seruum virtutemque (o) moliret, electas e quo populo ad concitandam libidinem (p) Hebræo populo dimittendas. Harum ex concupiscentia persuasi, sacrificantes idolis ac heretica ven-

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

Num. 23. 17.
Exod. 17. 31.

(a) Editio recentior: E petraque.

(b) Edit. Colon. glorificaverit.

(c) Mf. Remigianus, Jesus Nave transiit ... re.

promissionis.

(d) Mf. Remig. qui ei.

(e) Mf. Remig. sanabatur.

(f) Mf. Remig. prohibetur regi mandat, ne ve-

nit ad non sibi nec interdicitur.

(g) Mf. Remig. sicut.

(h) Mf. Remig. addit vocem, iter.

(i) Mf. Remig. vellebatur.

(k) Mf. Remig. Maledicenti illi, & tu ben-

dicis.

(l) Mf. Remig. addit, & corde suo benedicebant:

forte, maledicebant. Hoc enim.

(m) Mf. Remig. & Edit. Lugd. quoniam etiam.

(n) Hæc verba, nec valuit, suppletur ex Mf.

Remig. Abierant ab editionibus antiquioribus dempta

Lugd. in qua habetur, nec potuit.

(o) Mf. Remig. mollescere.

(p) Mf. Remig. Hebræo.

secutes, offensus Deo, totum pene Israel in mortem duxere captivum. Divina quippe manu percussus, dum plurima multitudo eaderet in deserto, tota pene synagoga perierit, nisi Phinees sacerdos, adulteros mente & corpore ferro transfodens, iram Dei (a) hoc facto placasset. Admonetur Joannes apollolus in Apocalypsi, scribere angelo, id est, rectori Ecclesie Pergami, quod in plebe ejus essent *tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Ballos mittere scandalum* (b) *sub oculis filiorum Israel, edere de sacrificio, & fornicari*: esse etiam nunc tales ostendens, quos aut vindex ira (c) consumit, aut oburgatos sub poenitentia, indulta gratia liberat Sacerdotis.

CAPUT XIII.

PRÆDICTIO: *In Moyse transiente, Jesum signasse Dominum rectorem.*

Prædictio facta & figurata. In Deuteronomio credita & visa.

Moyse vicinum se dum cognosceret sepulchrum, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibusque, atque terribili illo Deuteronomii cantico, totam synagogam astrinxit, tellem inducens exitum & terram, nihil se ex mandatis Domini celasse, omnique vigiliis cura egisse, ne quid existeret, quod læderet populum: monetque a præceptis Domini non discedendum, neque ab eo in aliquo declinandum; metuendumque esse (d) prosperis, ne sequantur adversa. Addit quoque prophetico spiritu eis futura designans, post suum obitum relicto vero Deo, post genium eos vana & noxia concursuros (e) simulacra: quorum ex cultu peccatorum ponderibus gravati, in ima (f) mergantur: eosque dimitti a Deo, si ipsi dimiserint Deum. Quibus dictis, omnes tribus mystica benedictione consignans, Jesu filio Nave tradita gubernanda plebe, ipse jam provectus ætate, ad Dominum ex hac vita migravit. Commendavit quoque nosse Mediator Jesus Dominus fidem ac pacem suam discipulis suis transiens de hoc mundo ad Patrem, eosque, ut Joannes evangelista dicit, usque in finem diligens erudit. Illud quoque prophetieum futurum discensibus per Joannem Paulum apostolum mandans, quod post ejus obitum introirent graves lupi non parentes greci, & ex ipsis discipulis exurgerent pseudoprophete loquentes perversa. De quibus in epistola sua dicit: *Videte canes, videte malos operarios, videte caecifrones*. Commendansque (g) omnes Deo & verbo

gratiz ejus, ulterius non visuros faciem suam Paulus affirmat, eosque Dominus Jesu tradidit gubernandos, qui est cum suis usque in consummationem sæculi.

CAPUT XIV.

PROMISSIO: *In Jesu Nave, Jesu Domini figuram ostendit, terram expugnantem civitatem.*

Promissio facta & figurata. In Jesu Nave credita & visa.

Jesus Nave filius, jubente Deo, manu *Moysi consecratus*, dux effectus est populi. Neque enim, quod sæpe dicendum, & decebat Dei populum in terram promissionis alium introducere, nisi illum qui & nominis & rei (h) sacramenta saltemque portaret. Hæc exploratores duos in Jericho mittit, quæ prima in civitatibus promissæ terræ esse videbatur. Misit & nosse Jesus Dominus exploratores duos, qui sui primi adventus terram (i) prædicando conciterent, Zachariam scilicet sacerdotem, & quoque filium Joannem: de quo idem pater sacerdosque eidem suo filio dicit: *Tu puer Prophetæ Altissimi vocaberis: præbit enim ante faciem Domini, præparare vias ejus*. Item de ipso Joanne angelus: *Præcedet*, inquit, *ante me in spiritu & virtute Eliæ*. Exploratores terræ filius exceptit Rahab meretrix, quæ eos abscondens, a suis persequentibus liberavit. Et quos (k) Dominus Jesus misit, suscepit anima fornicaria, quæ nominis Jesu expectans salutem, a prostitutione idololatriæ, per coëcium, signum ejus (l) sacri sanguinis, liberata est.

2. Has animas ex hæc fornicatione (m) venientes, etiam Thamar hæc meretrix Jude in suis (n) geminis signat, dum minor ejus filius manum prior ex utero (o) cepit mittere, & accepto signo coëcio, posterior natus est: gentium in se populum ostentans, qui vagus, dum prior manum misisset in sacris idolorum, posterior ad Christum per signum ejus sanguinis baptismi renatus advenit. Sub lino (p) & nostri Jesu Domini exploratores fuisse abscondos. Hæc Propheta testatur, dicens: *Arundinem quassatum non commovebit, & lino sumigans non exstinguet*; gentem ipsam Judæam signans, quæ ut lino, sumigans in sacrificiis, omnem usque ad Christum (q) testam celavit prophetiam: ipsosque præcursores nostri Christi Jesu: a quo non extincta nunc usque servatur; ut quæ in ea adhuc testis latent, (r) futuro in tempore re-

(a) Mf. Remig. cum recent. edit. *hoc nullo*.

(b) Mf. Remig. in oculis.

(c) Mf. Remig. consumit.

(d) Mf. Remig. prospera.

(e) Mf. Remig. addit vocem hanc, *simulacra*.

(f) Editi, mergantur.

(g) Mf. Remig. supplet vocem, *omnes*.

(h) Mf. Remig. addit, *factura*.

(i) Mf. Remig. prædicandum.

(j) Mf. Remig. nosse Jesus Dominus.

(k) Mf. Remig. sacro sanguine.

(l) Emendamus ope Mf. Remigiani. Alias editi, *veremur*.

(m) Mf. Remig. *criminosi*. Sed ut, videtur, minus bene.

(n) Mf. Remig. *mixtum*.

(o) Mf. Remig. & *mixtum*.

(p) Mf. Remig. *testis & celator*.

(q) Sic Mf. Remig. Editi, *latens futura*, in tempore *revocatus*.

velentur. Metu (a) enim Jesu ducis suos terrores cives mulier illa explorantibus prodidit, ut etiam illud impleteretur, quod de nostro Jesu Domino dictum est: *A facie tua gentes turbabuntur, & cum sceleris mirabilia*. Reversis exploratores ad Iedem, cum omnia que egerant, retulissent; iussu diviso duodecim tribuum Israel jubet castra moveri, simulque omnes transire Jordanem, arca prexente: quæ (b) iam in figura, ut dictum est, nostri Jesu ducis (c) sacra-menta portaret.

3. Hac dum in medio fluminis moraretur, divitas in partes inferior unda dum irer, superiorque innocua subsisteret, solum siccum ipse alveus præbuit trans-ventibus. Statimque præcepto Domini duodecim lapides a singulis tribubus de medio fluminis Jesus iussit anferri: quibus, in sacro numero duodecim Apostoli nostri Jesu signarentur. Transiente autem populo; simulato, quom unda Dei iussu præbuerat, suppleto: rursum recurrens in se se fluvius lectos per se reddidit transcentes. Baptismi & hic instar expressum, ut hi qui in creta nati rubi maris Sacramenta non novarent, Jordanis in transitu abluti, circumfessionem ex cultellis (d) susceperant petrinis. Omnis enim lux nostro Jesu consecratur in baptismo, ex petra corde circumciditur: quia omnis virtus ejus in petra firmatur. Quam petram Christum esse jam supra (e) ostenditur.

CAPUT XV.

PROMISSIO: *Per Jesum Dominum anima a prostitutione solutorum liberantur.*

Prædictio facta & figurata. In Jesu Nave credita & visa.

1. *Jericon* Dei populus cum Jesu ducere venire, eamque munivit omni ambitu propiciens civitatem, obidione vallavit. Mirabilis autem in divinis præceptis illuc videtur (f) intrus esse confictus: actumque est quodammodo certamen spiritale, septem tibarum clangoribus septies in die septimana tota recurrente, die ultimo (g) tubis conrepantibus, jubilantibus cunctis, omnis illa superba murorum constructio, non humana, sed divina manu concussa intercedit. Subversa civitas, concremata: cum populus incendio, Isid (h) ex eo Rahab cum suis per signum sanguinis potuit liberari. His tubis, hoc fremitu jubilantium, præcepto Jesu Domini etiam noster pognat exercitus. Nam sepulchri spiritu, sapientie & intellectus, consilii & fortitudinis, scientie & pietatis, ac timoris Dei, dum resonant qui canunt

in tubis dulcibus, & voce tubæ cornet, jubilatque populus in conspectu Regis Domini, sepries in die dum laudes dicent super judicia justitiæ ejus. *Domus Jerico civitatis* (i) terrenæ superbia debellatur. Concrematur incendio ab eo de quo dicitur: *Ignis ante eum* (k) *prædet; & inflammabit in circuitu inimicos ejus*. In qua spes salutis datur fornicariæ anime penitenti, dum signo sanguinis Jesu Domini liberata, dicitur elaris & timidis *Meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei*. Tales quippe animas invenit Jesus Dominus noster, sive in Judæis, sive in gentibus. Quorum exemplo ut sua prostitutione transirent ad legitimum virum, jubetur Olee Prophete mulierem accipere fornicariam, atque ex ea procreare filios, ut sit jam exor, quæ paulo ante fuerat meretrix, habeatque filios, quæ studebat filios non habere: nec jam libidini, sed fidei servat proli.

2. Evidentius hoc per Jeroniam prophetam exponitur, cum tota arguitur Judæa: *Si contumaci fuerit mulier, ait Dominus, nunquid revertetur ad eum vir suus? Et tu fornicata es in personis multis, & sic revertere ad me, dicit Dominus*. Et per Oleeam: *Vocabo non plebem meam, plebem meam; & non dilectam, dilectam*. Apostolus quoque Paulus, impossitum animas salubriter objurgat, dicens: *Audite in vobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec (l) inter gentes*. Sed tales etiam sua gratia Jesus noster Dominus dum suscipit ad salutem, divinitate illa potentie suæ fornicariam, virginem facit. Quam protubans in se Paulus callo spiritualeque concubio composit, dicens: *Appareti enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. De qua filios non carne, sed spiritu excipiens, facit Ecclesiam virginem, matrem filiorum secunditate (m) lactantem. Quos secum admonet Joannes apostolus dicens: *Cariissimi, fili Dei sumus, & nectum opprobit (n) quid erimus*. Conjungit & Paulus: *Si autem filii, & heredes quidem Dei, coheredes autem Christi*.

CAPUT XVI.

PROMISSIO: *Per Jesum Dominum omnia vitia expugnanda.*

(o) Promissio facta & figurata. In Jesu Nave credita & visa.

Expugnat Jesus Nave filius Chanaanum, Coethum, Pherepham, ceteraque gentes, quarum terras populo suo Dominus in hereditatem promiserat. Expugnat & noster Jesus Domini-

(a) Mf. Remig. Metu tamen Jesu ducere.
(b) Mf. Remig. habet, in figura. Editi carent particula, in.
(c) Mf. Remig. omnia sacramenta.
(d) Mf. Remig. susceperant.
(e) Mf. Remig. obducimus.
(f) Corripimus ex fide Mf. Remig. In editis legitur, illuc videtur intrus fuisse. Confictus, & c.
(g) Mf. Remig. addit vocem, tubis.

(b) Mf. Remig. ex ta.
(i) Mf. Remig. terrenæ.
(k) Mf. Remig. ardebit.
(l) Mf. Remig. in gentibus.
(m) Editiones antiquiores, lactantem, recentiores vero, lactantem: prioribus faveo Mf. Remig.
(n) Editiones veteres, quid erimus.
(o) Sic Mf. Remig. cum Edit. Colon. & posterioribus: Antiquiores vero, prædictio.

Dominus idololatriam, superbiam, invidiam, luxuriam, ceteraque vitia, ut suis seipsum præparet æternam hereditatem. In funiculo Jesus Nave filius, victori populo terram divisit. Dicit & noster triumphans in Christo Jesu populo: *Funes occiderunt mihi ut præclaris. Nem & hereditas mea præclara est mihi.* Jobet Dominus filius Salphat, quia virum herodem non reliquit, paternam suscepit hereditatem: ut in his animæ auxilio (a), humano desinitur signarentur, quis dum respicit Deum, dicunt: *Dominus portio hereditatis mea & salus mei: tu es, qui hereditas mihi hereditatem meam.* Terminus positus quoque tribus inviolata fide custodit. Dicitur & noster populo. *Non transgredietis terminos æternos quos posuerunt patres tui.* E mundo migratur Jesus, ultima contestationis suæ verba, sicut Moyses, hæc populo tradidit: A mandatis Domini non discedendum, si vellet semper esse liberi, & ab inimicorum insidiis alique: nihilque se ab eis accepisse, vel eos in aliquo læsisse confirmat. Et suos Jesus noster Dominus transiens, hac pædictione (b) confingit: *Si fueritis, inquit, quia mando vobis, vere mei discipuli estis, & cognoscitis veritatem, & veritas liberabit vos.* Quibus cum dedisset excedendum miraculorum potestatem, ne quid ab aliquo sperarent, quod ipsi non dederant, (c) dixit, *Gratis datur.* Post abscessum Jesu populus ille non Ducem, sed Judices regendos accepit. Et cum noster Jesus Dominus transiret de hoc mundo ad Patrem, rectores Ecclesie suæ per universum instituit modum.

CAPUT XVII.

PÆDICTIO: In figura Ecclesie Delbora hujus superavit.

(d) Prædictio facta & figurata. In Judicium (e) credita & visa.

PRIMUS Judas inter ceteros Judices fuit qui judicavit Israel. De cujus tribu, ut sæpe diximus, Dominus Christus huic mundo in carne, Judex omnium animarum præstaturus est. Relicto vero Deo, populus Israel oblitus mandatorum Moysi & Jesu famulorum Dei, servavit idolis gentium, (f) eosque sequens vindicta, per confines inimicos vexavit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptismum filii Dei, vanis superstitionibus curisque hujus sæculi implicatur, vineuque peccatorum suorum unusquisque confingitur. *Clamaverunt filii Israel ad*

S. Prosper. Tom. II.

Dominum, cum pressuram paterentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos. Dicit etiam noster Dominus per Prophetam: *Erit cum (b) clamaveritis ad me & dixeritis, Pater! exaudi vocem tuam populum sanctum.* Cujus in manifestatione, clamantem ad patrem filium preditum, cum magna miseratione pius pater in Evangelio (h) pronitentem suscipit redeantem. (i) Sublequent in iudicium (k) Delbora prophetæ, mater surrexit in Israel, quæ judicavit populum annis quadraginta. Hujus in tempore Sizararum Regem Jabin adversus plebem Domini rebellantem, divina virtus in manu feminæ consublit (l): illum scilicet terribili curibus, equibus, & populique metuendum. Nec cum (m) ferro, sed femina virum ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodians: quæ solæ matris Ecclesie similitudinem gerens, (n) voce resonaret in Psalmis: *Hi in curribus & hi in equis; nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur.* Ipsi obligati sunt pedes & ceciderunt, nos vero surreximus & erecti sumus. Hæc & alia cantat sancta Ecclesia expugnans idola, idolorumque cultores, nec non & vicinos hostes suos hæreticos: Qui dum adversus eam castra constituunt, non timere cor suum dicit; &, *Si exierit, ait, in me bellum, in illud ego sperabo.* Et in alio Psalmo: *Sæpe expugnaverunt me a juvenute mea, etenim non poterant mihi.* Quia Dominus iustus, (o) per Crucis lignum contrivit cervicem peccatorum.

CAPUT XVIII.

PROMISSIO: In figura Gedeon gratiam Domini Christi commendat.

Promissio facta & figurata. In Judicium credita & visa.

URSUM pro peccato idololatricæ affligitur populus, cum deprimente Madian. Missus angelus Domini ob redemptionem eorum, Gedeon filium Joas unum ex Hebræis ad judicandum præliandumque pro eo mittens, hoc dicto instruit: *Dominus tecum, potens in virtute,* Et Gedeon. *Si Dominus nobiscum est, ait, quare nos invenerunt mala hæc? Et angelus. Vide, (p) ait: in manu enim tua liberabitur Israel de manu Madian.* Cumque Gedeon (q) ex minima tribu se esse in Israel coram Domino lateretur, ab eo qui exaltat humilem, eumque sedere facit cum principibus populi sui, roboratus, statim aram Baal, quam filii Israel

G

600-

(a) Mf. Remig. addit vocem hæc, *humano.*

(b) Mf. Remig. *constringent.*

(c) Mf. Remig. *Gratis, dixit, datur.*

(d) In Editione Colon. & recentioribus, *Pro-*

missio. (e) Mf. Remig. & recentiores editiones hic, & in sequentibus capitulorum titulus addunt vocem, *liber*, quæ licet omissa, subsentitur in antiquioribus editionibus.

(f) Mf. Remig. *evangel.*

(g) Mf. Remig. *Cum clamaverit ad me dixeritis.*

(h) Deest vox illa, *penitentem* in Mf. Remig.

(i) In Mf. Remig. præfatus caput dividitur ante hæc verbum: *Sublequentur*: cui præfigitur titulus, *Prædictio facta & figurata: in Judicium credita & visa.*

(k) Mf. Remig. legit, *Delbora.*

(l) Editi addebant hic vocem, *illum*; quæ ex

Mf. Remig. judicator superflua.

(m) Mf. Remig. *ferro*... lignum.

(n) Mf. Remig. *voce.*

(o) Mf. Remig. *Cum ligno.*

(p) Mf. Remig. *inquit.*

(q) Editi, in minima.

- conduxerant, subvertit. Hunc populus pro hoc facto infestatus, (a) in domum patris sui fugientem obedit. Cumque impetum populi declinasset, pater ejus Joas furentem plebem his mitigavit verbis: Numquid vos, ait, *judicatis* Beal, aut saluum fecerit eum? Qui (b) in eum injurias ingessit, morietur (c) in manu. Si Deus est; ipse se vindicabit. Verum cum populus placatus abscederet, spiritus Domini induit Gedeon, eumque virtute subfultum ad praeliandum mittit, signum victorie voluntati ejus assignans. Duo tamen ipse poposcit, quæ in magno mysterio usque in tempus velata noscerentur. Vola, inquit, Domine, ut vellus quod est in area, impletur aqua, & area sicca sit. Factum est illud. Sicca area, ros (d) omne descendit in vellus: quod expressum pelvim replevit aqua. Vellus repletum in area sicca, (e) agnoscimus synagogam, Ecclesia tunc sicca in fide gentium: quæ cum nullo imbre supernæ doctrinæ rigaretur, synagoga, ut vellus, repleta erat divinis oraculis sacrique mysteriis. Quod vera virtus Jeshu Dominus eo usque expressit in pelvim, ut propinquant Passione, pedes in ea lavans suis discipulis, omnem synagogæ gloriam vacuans, tanquam vellus expressum inanem relinqueret: gentibus gratiam novi Testamenti ministrans, quam in secundo signo evidenter ostendit, Vola, Domine, inquit Gedeon, ut vellus siccum sit, & area omnis complatur.
2. Utrumque factum, futurumque in Christo & per Christum, David Prophecia (f) confirmat dicens in Psalmo septuagesimo primo: Descendat sicut pluvia in vellus; (quod pertinet ad synagogam;) & sicut guttus dissilantes super terram; (quod pertinet ad Ecclesiam.) Et in Deuteronomio: Excipiat, inquit, sicut pluvia pronuntiatio mea, & descendant, velut ros, verba mea. In vellere ros, tunc refertam synagogam; & pluvia in area, nuna repletam Ecclesiam gratia ostendit. Dicit & Isaias propheta: Sicut ros aut aut pluvia (g) descendens non descendit, quousque inebriet terram & germinet, & dei patrem ad adendum his qui eam colunt: ita (h) & verbum quodcumque exiit ex ore meo, non reverietur, quousque perficiat quæ volui. Perfectis igitur universis sacramentis, quæ aliis (i) condita tegebantur in vellere: Judæorum scilicet synagogam inanem remansisse, omnis jam mundus (k) agnoscit: aream vero, Ecclesiam per omnes gentes gratia repletam, secunditate credentium populorum. Sed eidem
- Gedeoni præceptum est, congregato agmine (l) egredi ad praeliandum contra inimicos populi Dei. Verumtamen quia sacramentis omnia tegebantur, idem qui dubitabat exercitus, ad aquam probandos accessit. Dixit enim Dominus ad Gedeon: (m) Deduc populum ad aquam; adhuc enim multi sunt tecum: erigite, qui lambes lingua, (n) ut canes biberit, statues eos scorsum, ceteros dimitte (o) e castris. Repertique sunt trecenti viri. Hos, inquit Dominus, (p) adduces tecum: ne dicat Israel, Quoniam manus mea saluum me fecerunt. Sic enim (q) agit divina providencia commendam, ut non in se quisquam, sed in Domino gloriatur. Quoniam non in multitudine exercitus potentia est belli, sed de ealo est fortitudo Dei.
3. Praeliantur autem milites Domini hoc modo, succinxi lumbis, hydrasque portantes in manibus, faces quoque (r) succensas, igniti mente & corpore, in hoc victorie (s) signo; Gladius Domini & Gedeon. Explorant igitur Gedeon per noctem castra patris adversæ, sentiens quibus somnis Dominus eorum terræ adversarios, diluculo suos ad milites (t) redit, eosque ad certa victoria potius, adloquitur: jubetque Dei milites hydras (u) & luis manibus in terram projicere, ac proxinus in adversarios omni cum fiducia proficere. Ita etiam sub nostro Judice Jesu Domino, nosse vicit & vincit exercitus. Cui præcipitur: Sicut lumbi vestri accinxi & lucerna ardentes portantes, gladium hic atatum, verbum Dei. Quorum fortium corpora martyrum (x) in terra illius, velut hydræ, dum conceperat, eorum scilicet qui pro veritate certant usque ad mortem, suo grandi sonitu omnes fugare inimicos. Horum triumphus suavi cantu resonat dicentium: Habemus thesaurum istum (y) in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis. Gratias agentes Deo, qui dedit eis victoriam: per Dominum nostrum Jesum Christum. Transsunt enim & nostri probandi per ignem & aquam, lambentes lingua ut canes Domini: quos David memorat, dicens: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipse. Fili enim pro eo nunc latrant, qui eum aliquando (z) oderant, quorum lairatu omnis Christi fugatur adversarius.

CA.

(a) Mf. Remig. caret particula, in.
 (b) Mf. Remig. qui ei.
 (c) Mf. Remig. usque manu.
 (d) Mf. Remig. addit, omne: tam pro voce, pelvim, habet, lebetem.
 (e) Mf. Remig. agnoscimus Ecclesiam tunc siccam in fide gentium.
 (f) Mf. Remig. confirmatus dicit.
 (g) Mf. Remig. addit, Prophecia: deinde locum istum hic habet: sicut ros aut aut pluvia descendit quousque... &c. &c.
 (h) Mf. Remig. ita ut verbum quodcumque ex ore meo, non reverietur quousque voluit.
 (i) Mf. Remig. abscondita tangebantur.
 (k) Mf. Remig. agnoscit.

(l) Mf. Remig. egrediatur praeliando.
 (m) Mf. Remig. Adduc.
 (n) Sic Edit. Mf. Remig. vero, ut canes bibant.
 (o) Mf. Remig. in castris.
 (p) Mf. Remig. adduc.
 (q) Mf. Remig. ait.
 (r) Mf. Remig. addit hic: portantes.
 (s) Mf. Remig. signum.
 (t) Mf. Remig. & Lucæ editio, rediit, eosque ut certant jam victoriam potius.
 (u) Mf. Remig. & suis. Editi, ejus.
 (x) Mf. Remig. in terram misse, forte, illis.
 (y) Mf. Remig. addit hic, absconditum.
 (z) Editi, oderant.

CAPUT XIX.

PREDICTIO: In Abimelech concubina filium, hereticus signat.

Predictio facta & figurata. (a) In Iudicum credita & visa.

Abimelech filius ex concubina, post obitum patris sui Gedeon, interfecit a se septuaginta legitimis ejus filiis, sollicito populo, Iudex effectus est in Israel. Unus e septuaginta dum evasisset absconditus, transeuntem, sub quadam parabola, totum increpat Israel: quod infructuosa signa silvestria, vitum & ficum dum sibi peterent regem, respondisse infructuosa infructuosos non de posse relinquere fructus pisque dimisit lux; & (b) ire regnare in lignis. Hæc figura (c) prescriptam adaciam hereticorum ostendit: qui cum sint non filii liberæ, sed ancillæ; ut silvestra silvestribus, id est, infructuosus animabus, ex intentione, delictorum (spenis obrui), potentatur, ut filios veri Regis & Iudicis in anima (d) rebaptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech adaciam principem mulier (e), & muto misso fragmento molæ, quasi capite occidit. Sic (f) etiam decet perire hereticos, qui caput nostrum, Christum Dominum, contumeliosa distortionem expugnant (g) dum nituntur quoniam heredes esse non poterunt ancillæ filii, sed liberæ: Ecclesia ut mulier ex gentibus, molam sinariam eorum collo adigant, eos mergit in profundum.

CAPUT XX.

PROMISSIO: In Jephthe immolata carnis Christi immolatio virginis.

Promissio facta & figurata. In Iudicum credita & visa.

Jephthe (h) quoque ordine subsequente, Dei populum per amicos sex judicavit. Hic dum bellum gerit adversus filios Ammon, viditque filii adversarios prævalere, temeraria presumptione votum vovit, quod si inimicos vincere contingeret, quicquid ei primitus ex domo sua obvium fieret, offerret in sacrificium. Cujus auctoritas hoc modo correpta est, ut non animal cuiusque pecoris (i) exilimatum, sed

unica filia virgo, triumphantis more occurrentis affligeret graviter de promissione victorem. Quam respiciens: *Heu mihi, ait, filia! Offensio facta est in oculis meis. Vovi enim super te votum Deo, & non poteris reverti. Distique ei filia: Si in me aperuisti os tuum, pater, ad Dominum, fac ita ut promissisti: propter quod fecit (k) Dominus vendicam de inimicis tuis.* Inducitque petit a patre, quibus in monte cum sodalibus suis foret virginitatem (l) suam. Quæ consummatum tempore revera, (l) sui sacrificii ex ea Jephthe vota complevit. *Et hæc, ut dictum est, non nocuerat votum.* Queritur fortasse, cur non ei præceperit Deus parere debere unice filie, sicut Abrahæ unico iussu (m) ut pareret filio? Nasciturque famola illa & ad solvendum difficultis questio, quam revelante Domino, hoc modo perfolvam. Primo quod Deus non poposcerat a Jephthe, testando eum, (n) sicut ab Abraham: sed hic sponte vovit, non, ut dixi, tentatus a Deo, sed ipse quemadmodum tentatus Deum. Secundo, * dignum fuit ut non tentata víctima, canem, vel subjugale, ut quodlibet aliud (o) indignum, pecus sibi primitus occurrent, ut promitteret, immolaret. Quia ergo non tentatus tentare voluit Deum, hoc ei occurrit quod (p) probaret virtutem, votum, & animam promittentis.

2. Sed hunc Jephthe Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos, inter ceteros fide plenos, ex hoc ipso operatum dicit fuisse iustitiam, commemorans Barach, Samson, Samodan, ceterosque heros nostræ; ne sola terrena civitas plausu vanitatis suos extolleret cives, si pro ea filium Torquatus occidit, si Mutius dexteram porrexit in flammam, si Curtius se precipitem dando voragini, pro ejus (q) servitia vita privavit: cum longe (r) celsiora nostri, & multi ac multiplicia nocuerit cives Jerusalem caelestis civitatis magnæ. Hujus tamen Jephthe operatio iustitiæ admolet nos inquirere mysteria ætionis Domine, velut (s) datum fuerit tanta rei explicare secretum. Hæc itaque figurata mysteria ad Iudicum Ducessem nostrum Isum-Dominum ita (t) referunt, ut cognoscamus eum pro nostra redemptione de inimicis nostris vindictam volentem fuscipere, unicam virginem carnem suam, (u) tamquam filiam immolasse. Et a seipso quippe formatum in utero dicitur per David prophetam: *Mater Sion dicit; Flomo & homo factus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.* Hæc occurrit in hora

G 2

Paf.

(a) Hæc adduntur ex Mf. Remigiano.

(b) Mf. Remig. addit, ire.

(c) Mf. Remig. presumpcio.

(d) Ita Mf. Remigiano, cum edit. Lugd. Ceteri,

baptizando.

(e) Mf. Remig. muto misso fragmento molæ: Editi carbant voce hæc: mola.

(f) Editi, enim Mf. Remig. etiam.

(g) Mf. Remig. addit, dum: & post panca, ad-

ligant: ubi alia editiones habebant, adigant, in hoc ultimo Mf. concinit editio Lugd. sola.

(h) Mf. Remig. Ipso quoque ordine subsequente Jephthe Dei populum.

(i) Mf. Remig. exilimatum.

(k) Mf. Remig. fecerat ... de inimicis tuis.

(l) Mf. Remig. sua sacrificia ex ea Jephthe votum implevit.

(m) Mf. Remig. parere.

(n) Mf. Remig. iussu Abrahæ.

(o) Ita Mf. Remig. & quidem melius, ut videtur, quam quod legebatur in editis, dignum tum Mf. immolavit.

(p) Mf. Remig. proutur.

(q) Editiones antiquiores, & Mf. Remig. servitia, recentiores, servitio.

(r) Mf. Remig. celsiores.

(s) Mf. Remig. doctum ... explanare.

(t) Mf. Remig. ita ferunt, fuit, referant.

(u) Editi, tamque: emendatur ex Mf. Remig.

Caig. 12. 16. Passiois, cum Creator ejus, principatus & potestatis aeris hujus (a) exemplaret, fiducia-
liter triumphans eas in semetipso. Occurrit,
inquam, in hora de qua (b) in Evangelio dicit:
Patet, quod dicam? Transat hac hora.
Sed propterea venit in hanc horam, (c) ut is,
qui am cruceratur, immolaretur.

2. Quod vero illa petit inducias, ut fletet in monte virginitatem suam cum sodalibus suis: ascendit in montem Jesus cum (d) sodalibus propinquante Passione, illic orans, ut Evangelista testatur, pro lacrymis, guttae sanguinis stillare videbantur in terram. Admonuitque sodales suos vigilare, & orare, ne intrarent in tentationem: adjiciens, tristitem esse animam suam usque ad mortem. Descendens vero de monte, hanc quam pro nobis susceperat carnem, sine corruptione virginem, quae non noverat virum, obtulit sacrificium Deo Patri.

Quoniam & hic aperuit os suum super carnem suam, dicens per Prophetam: *Qua (e) procedunt de labiis meis, non reprobo.* Et ipse in Evangelio: *In hoc me, ait, diligit Pater meus, quoniam animam meam pono pro ovibus meis.* Et iterum: *Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Neque enim vel in morte, caro illa corrupta est: de qua dicit in Psalmo; *Cero mea (f) requiescit in spe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Vivit itaque Deo, qui vitam istam finit propter Deum.

Mili enim vivere, ait Apostolus, Christus est, & mori lucrum.

Philipp. 1. 21.

CAPUT XXI.

PROMISSIO: In Samson, Nazareus Dominus Christus, fortis in capite.

Promissio facta & figurata. (g) In Iudicum credita & visa.

Judic. 13. 1. **M** Anne dictus est in tempore illo, quo Iudices Dei populum gubernabant, cuius uxor sterilis fuit. Hic angelus Domini aliusque promittens filium talem futurum. *Ferrum, inquit, non ascendet super caput ejus, & vinum & siceram non bibet: quoniam Nazareus erit puer a die natiuitatis, usque in finem moris.* Jam Nazareus, virtus sonat in capite: quoniam viri caput Christus. Natus est igitur

Samson ille fortissimus, plenus, ut dictum est, virtute ex coma capitis sui, qui iudicavit Israel annos viginti. Hujus omnis actio in figura Christum Domini resonat. Cuius gellorum ordinem adiutus Dei gratia (h) ita percurram.

Descendit, dicit Scriptura, Samson in (i) Tamsus, & dilexit illic mulierem alienigenam, quasque parentes petiit ut eam fortiretur uxorem. Descendit & noster de caelo fortissimus, de quo dicit angelus ad Mariam; *Quoniam Nazareus vocabitur: ut sibi dilectas ex gentibus animas sociaret, & fide conjungeret.* Dum pergit Samson videre desponsatam sibi, catulus leonis ei obviam factus est, quem repletus spiritu (k) discepit, eumque misit per partes.

Rursum rediens declinante viam, dum cadaver inspicit animantis, favum mellis in ore leonis suspiciens abtulit: idque comedens fois ex eo parentibus dedit, neque illis factum sui operis intimavit. Hoc & noster Nazareus Jesus Dominus egit. Discepit populum Judaeorum, (l) ut catulum leonis, misisset per partes: de quo Balaam propheta gentilis ait: *Catulus leonis (m) in via fortissimus Israel.* Hujus particulas per orbem sparsas propheta David testatur: dicens ipsi forti nostro Domino: *Disperge illos in virtute tua. (n) Quod factum nos credimus, sed videmus.*

2. Favum vero mellis, quod in ore leonis hujus invenit, legem spiritalem populi ejus, auditor, intellige, quod apud Patriarchas atque Prophetas continentes, in eum mella insoderunt divini eloqui. Hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsi Judaeis, legem ipsam etiam gentibus ministravit. Idque (o) comedens corpus fortissimum nostri Iudicis Christi Domini, dicit: *Quam dulcia (p) faucibus verba tua, super mella & favos ori meo.* Et Salomon ait: *Favi mellis, sermones boni.* Dedit ex eo, dicitur ut est, parentibus suis, sive discipulis, cum aperuis sensum eorum, ut intelligerent scripturas; sive his qui ex Iudaeis transierunt ad fidem Christi, ut etiam ipsi gustantes viderent, quam suavis esset Dominus. Hujus actionis animus Samson in convivio nuptiarum protulit, sub certa sponse triginta sindonem, totidemque stolae viris qui aderant, si proposita occurrissent. Ex deorante, inquit, exiit effa, & ex forti (q) dulces. Quam propinquante solutionis die cum intelligere nequiverit, ejus mulierem (r) minis terroribusque coactam explorare facinus sensus voti, ac per ipsam propositis

(a) Id est, palam traduceret, ac ostentat Iudaeis habere: id enim significat, *unusquisque*.

(b) Mf. Remig. Evangelium dicit.

(c) Mf. Remig. ut eam qui cruceretur immo. largi.

(d) Mf. Remig. cum discipulis suis .... illa orans.

(e) Mf. Remig. procedunt ... non faciem irrita, non reprobo.

(f) in Mf. Remig. requiescit ... derelinquis.

(g) Editi. In Iuda. Emendantur ope Mf. Remig.

(h) Abest vox, ita, a Mf. Remig.

(i) Mf. Remig. in Tamsus.

(k) Editio Lugd. discepit. Alii omnes, suffra-

gante Mf. Remig. disprepsit. At patet ex textu Scripturae & sequentibus, ubi dicitur: *Discepit populum, priorem lectionem anteposendam.*

(l) Editi, & catulum.

(m) Sic Mf. Remig. Editi vero, Juda.

(n) Mf. Remig. Quod factum nos credimus dum videmus.

(o) Ita Mf. Remig. At editi, Idque comedit ... ut dicit.

(p) Sic legitur in editionibus veteribus & Mf. Remig. licet recentiores uiderent vocem, viri: in quo Mf. habetur: *eloquia tua super mel & favos.*

(q) Mf. Remig. dulcis.

(r) Sic Mf. Remig. cui accedere videntur Lugd. & Lavan. ubi legitur, nimis terroribus. Alii codices, nimis terroribus.

CAPUT XXII.

PREDICTIO: In eodem Samson, quod ligatus Christus Dominus a Judæis, vincula omnia dirupit.

Predictio facta & figurata. (f) In Judicium credita & vita.

1. Idem Samson in illo populo aliam dilexit mulierem, quam dum pergeret accipere, soli transire viam inimicorum infidat irruunt. Cui virtus divina statim adfuit. Adprehensa etenim a fini maxilla, mille viros ex eo prostravit, ceteroque venit in fugam, Qui cum siti pralando defecit, invocato Deo, ex rima ejus maxillæ aqua prodierunt priscæ virtutis reddidit satiatum, eumque adversarius superatis fecit esse victorem. Si noluit fortem Dominum respicias hoc animal vestrum, tantumdem, atque ampliorum numerum ab eo prostratum invenies inimicorum: cum ei dicit David propheta: *Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: tibi autem non appropinquabunt.* Quoniam sitienti corpori ejus, ex latere, tamquam ex rima, sanguis & aqua manavit, qua satiata omnis anima Christiana dicit: *Super aquas refectiois educavit me, animam meam convertit.* Post illud mirabile prælium, Samson sociavit sibi aliam quam dilexit mulierem, nomine Dalila. Duas illas mulieres (ut ipsa actio mystica multipliciter discuffi revelat) duas illas existimo civitates, quas Eschiel propheta his vocabulis consignavit, Oolla & Ooliba, Samaritam scilicet & Hierusalem: Samaritam, quæ scissuram regni in undecim particulis suscepit, tamquam illa prima mulier, quæ relicto legitimo viro, se hæreticis tradidit: Hierusalem vero, ut hæc Dalila, quæ mysteria Passionis Christi Domini, ordinala omni actione conclusit.

2. Quæ res gestæ ita sequuntur. Dixerunt Allophyli ad Dalilam: Seduc virum tuum, & induc tibi in quo sit virtus ejus, & dabimus tibi singuli mille centum argenteos. Ecce est illa triplex venditio. Vendit Christus in Joseph ante Legem, venditur in Samson sub Lege, venditur a Juda Judæis sub gratia. Seducit Dalila mulier virum illis suadentibus, & dicit: *Judica mihi in quo infirmior possit virtus tua.* Aperuit quodam modo os suum Samson in parabolis, & dixit: *si ligatus fuero nervis humilis, id est, recentibus, infirmior, & eo sicut omnes homines.* Sinit se foris his vinculis colligari: insidiantibusque adversariis, (g) ac dicente illi uxore, *Philistinum* (h) super te, Samson; ita illa vincula virtute dissolvit, tamquam stupa cum tetigerit ignem; adversarioque omnes

tionis solutione comperta, parabolas pandunt, dicentes: *Quid dulcis melle, & foris levis? Quibus ille ait: Si non (a) domassetis vitulam meam, nunquam intellexeritis parabolas meas.* Magnum igitur in Lege fuit velatum, fuitque, absconditum a scrupulis in Deo; revelatum per Christum, manifestatum est in gentibus. Sane a se prostratos exuens spoliis, promissa Samson omni celeritate persequitur: ut de nullo quo dictum fuerat etiam signaretur. *Fortium dividet spolia.* Salubriter enim nollet suos occidit inimicos, dum peccato peccatum occidit in carnis, reddens spoliis promissiones, non meritis meritis, sed pro malis bona conferens miseris.

3. Pergens vero Samson ad diem festum Hebræi populi, ut cum suis agere potuisset, mulierem ejus viro alii parentes tradiderunt. Hoc faciunt leves vilescit animæ, quæ consortium unici sponsi Christi callo fidelique corde minime retinentes, cuiuslibet hæreticæ tradunt sociantque doctrinæ. Admonetque Apollolus animas unius sponsi Christi, pudico amore cubile servantes: *Videte ne quis vos seducat ullo modo.* Reversas igitur Samson, cum cognosceret uxorem suam alteri viro fuisse conjunctam, insidit illam gentem pro dolore coarctat. Trecentis itaque vulgibus apprehensus, earum in invicem caudas innectens, facit his arduos posuit, (b) easque per segetes Allophylorum ire dimisit, omnesque eorum fruges mittere compendio succendit. Dicit quidem & nollet fortis Dominus, hæreticos signans: *Capite nobis vulpes passillas exterminantes vineas:* quibus sunt faces incendiis potius errotis, quam divini amoris. Nec sunt in capite, sed in cauda. Ardent enim studiis perversisque doctrinis, quibus imperitos vel potius (c) petitos vaporis sui aspersione afflantes, omnes eos, quasi ignis (d) ægre ferunt, consumunt. Quoniam in conspectu nostri Judicis Christi Domini ignis ardebit, e-runtque, ut dicit Propheta, *omnes alienigenæ, stipula: & succendat eos adveniens dies, dicit Dominus.* Illa vero mulier, quæ relicto tanto viro, alii se credidit sociandam, incendio cum suis parentibus a suis civibus dignoscitur esse consumpta: ut omnis anima hæretica cum suis parentibus, id est, doctoribus, igni (e) inextinguibili, peccatis tradentibus, exuratur. Quoniam tradentes illos ex adverso iniquitates illorum, cum eis dixerit Dominus: *Discedite a me in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus;*

S. Prosper. Tom. II.

(a) Mf. Remig. dominaretis vitule meæ, nunquam intellexeritis.

(b) Hæc verba, & easque per segetes Allophylorum ire dimisit, omnesque eorum fruges mittere: quæ habebantur in Mf. Remig. & editione Lugdunensi, ab editionibus illi posterioribus exciderant, non sine sensus loci istius detrimento.

(c) Mf. Remig. periturus.

(d) Mf. Remig. ut ægre ferantur.

(e) Mf. Remig. inextinguibilis.

(f) Hæc suppletur ex Mf. Remig. cui deest prior titulus.

(g) Mf. Remig. ac dicentibus.

(h) Mf. Remig. ad te.

verit in fugam. Nolite etiam Dominus (a) fortitudinis, apud Jerusalem velut his vinculis se ligari permittit. Addeunt enim ad eum (b) Pharisei mulierem in adulterio deprehensam, & dicunt tentantes, *Magister, modo hanc deprehendimus. Moyses iussu lapidari: ut vero quid de ea statuas?* Nervorum velut ex Lege vinculis se crediderant ligasse Iesum, & maxime recessum cum dixerunt, *mode.* (c) Quæ nollet fortis hoc responso dirumpit: *Quæ, inquit, vestrum sine peccato est, prior in illam lapidem mittat.* Quo audit, unus post alterum discesserunt, ut illud vinculum, quo ligaverant, ita solveretur; quemadmodum dixit Propheta: *Sicut fluit cera a facie ignis, sic preceant peccatores a facie Dei.*

3. Rursum Allophyli per mulierem insidias tendunt; dicitque mulier ad Samson: *Insula jam mihi, in quo infirmetur virtus tua.* Et Samson: *Si ligatus fuero, ait, funibus novis, infirmabor, & ero sicut omnes homines.* Cumque id fieret, *Adversari ad te,* (d) inquit, *Samson.* Ad ille repletus spiritu (e) dirupit funes a brachiis suis, tamquam filum, sparsit, comæque sagavit adversarios. Ligari se finit & nollet Dominus, fortis, (f) dum secundo veniunt ad eum Pharisei & dicunt: *Magister, scimus quia in veritate doces, & nullius personam accipis. Licet tributum dare Cæsari, an non? In hac tentatione fortem nostrum bicipiti quasi laqueo ligaverunt. Sed spiritus virtutis, fortis nollet nodos omnes illa voce dirupit: Quid me, inquit, tentatis, hypocrite? adverte mihi manifestum confus. Ad illi attulerunt ei denarium. Et Dominus: Cujus est imago & scriptura? Dixerunt: Cæsaris. Reddit, ait Dominus, Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ Dei sunt: His dictis mira celeritate vincula illa dirupit ille susceptus homo, qui Deo suo canit in Psalmis: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificabo laudis.**

4. Tertio sollicitat mulier virum, (g) *Quousque, inquit, illud me? Indica jam mihi in quo infirmetur virtus tua.* Pene eadem verba & Judæi dixerunt nostro Judici Christo. Quousque, inquit, animas nostras (h) tellis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Sed Samson tertio se ligari hoc modo permittit: Si alligati fuerint, ait, capilli capitis mei in palo oratorio, infirmaber, & ero, sicut omnes homines. Quod cum faceret mulier: *Idem insidiantes ad te,* (i) inquit, *Samson.* Ad ille exurgens, dirupit omnibus, fugatos plagatorum inimicos prostravit. Fit & nostro forti Iesu Domino hujusmodi colligatio, velut in oratorio palo contextio capillorum. Dicunt Scribæ & Pharisei ad Je-

sum: *Scriptis nobis Moyses, quod si quis mortuus fuerit non habens filios, accipiat uxorem ejus frater ipsius, & suscitet semen fratri suo.* Septem autem fratres erant: (k) accipiat uxorem fratris secundus & tertius, & omnes mortui sunt non relicti filiis, postea vero omnes eam acceperunt; sine liberis mortua est & mulier: in resurrectione, ajunt, cujus erit uxor? Quanto vehementius se ligale nostrum fortem crediderunt, tanto velocius solvit quam intulerant quæstionem. Et vere fici potestatem habem; quia nec ligari his tentationibus posset, nisi ipse permitteret. Filii, inquit, facili fuerint generati & generantur: qui autem digni fuerint saculum illud contingere, neque audent neque audentur. Non enim jam mori poterant, quoniam sunt similes angelis & filiis Dei. Quibus dictis, omni confusione prostrati, ejus fugati sunt inimici. Et venit hora mortis Samson. Dicit & nollet: *Venit hora ut clarificetur filius hominis.* Nisi enim granum tritici cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum movet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.

5. Instante, & flente mendaciter coram se muliere, pusillanimis solens est, ait Scriptura, *Samson usque ad mortem:* ut (l) nostri figurata actio impleteretur, dicentis: *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Si rasi, inquit Samson, fuerint capitis mei capilli, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Ante quam hæc fierent, mittit mulier ad viros dicens: *Adverte argenteum, jam enim mihi omnia veraciter indicavit.* Fit certa traditio, quam supplevit Judas percipio argenteo: impleturque in Samson per signum, quod (m) in nostro Christo Domino actum est etiam manifeste. Nam quod eum accipiens mulier dormire fecit in sinu suo, hoc est, quod nollet fortis Dominus dicit: *Nov expediri mori Prophetam extra Jerusalem.* Quod eum iobriavit poculo mortifero, hoc est quod & Dominus nollet dixit: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto.* Quod vero navacula adhibita rasi caput ejus, hoc est quod eum in loco Calvarie crucifixit. Ralo capite Samson, discessit & virtus: & nollet pendens in ligno clamavit: *Deus, Deus meus, respice me, quare me dereliquisti?* Et iterum: *Multiplicati sunt super capillos cepitis mei qui me oderunt gratis.* Effoderunt inimici Samson duos oculos ejus. Dux partes, velut (n) Iomina, discipulorum effusa sunt ad tempus, (o) alii negando, alii fugiendo: pro quibus clamat nollet fortis: *Oculi mei defecerunt sperando in Deum meum; & iterum: Illuvina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.* Quod factum in discipulis novimus, quando illo resurre-

(a) Mf. Remig. forti manu.
(b) Mf. Remig. editi, forti.
(c) Mf. Remig. Quid ... & paulo post, Si quis, inquit.
(d) Mf. Remig. inquit.
(e) Sic Mf. Remig. Editi, dirupimus ... sparsit.
(f) Mf. Remig. hoc fecit; veniunt ad eum turba.
(g) Mf. Remig. vel quo usque ... indica jam mihi. Editi, indica, inquit, mihi.

(h) Mf. Remig. supradicti.
(i) Mf. Remig. inquit.
(k) Mf. Remig. accepit uxorem ex eis uxorem; & secundus & tertius, & omnes mortui sunt.
(l) Ita Mf. Remig. cum editi antiquis: recentioribus addita fuerat hic vox, Dominus.
(m) Mf. Remig. hæc habet in accusandi casu: in nostrum Christum Dominum.
(n) Mf. Remig. Iomina.
(o) Hæc voces, alii negando: suppletur ex Mf. Remig.

Luc. 24. 21. gente, aperti sunt oculi eorum, et omnes cognoverunt in fractione panis. Accipientes inimici Samson, ligaverunt eum ferro. Hoc clavi indicant Crucifixi.

Idem. 27. 6. Quæ vero illudentes fecerunt, dando palmas in facie, ipsis linire, flagellis cedere: hæc omnia Isaiæ propheta prædixit, & impleta in Christo Domino sancta Evangelia testantur, ubi velut cæcatorum illudunt Judæi, dum calamo percutientes caput ejus, dicunt: *Propheta nobis, Christe, quis te percussit?* Unum vero extremum in morte sua miraculum fecit Samson, quod etiam noster Dominus & fortis implevit. Crescente coma capitis, cum ei crevisset & virtus, ad templum ductus aq. inimicis, quo omnis populus ille convenerat dare laudes & victimas diis suis, quod eis acerrimum suum tradiderant hostem; illic positus, puero qui sibi ducatum præbebat, ut ejus manibus columnas supra quas totum illud ædificium ferebatur, traderet imperavit. Quas (a) singulis manibus adprehendens, invocato Deo, semel se adhuc confirmari petiit: atque impetu spiritus columnas evellens, omne illud ædificium cum populo cadens, plures Samson occidit in morte sua, quam occiderat in vita sua. Noster etiam Dominus manifestius quod ille mystice fecerat exhibuit: duos angulos mundi, circumscissionem scilicet ac præputium, velut duas columnas, in sua morte movens, eandem culturam idololatriæ subvertit: *solvens inimicitias in carne sua, ut duas cinderet in se, in unum novum hominem; faciens pacem, (b) ut reconciliat utraque in uno corpore Dei, per Crucem, interficiens inimicitias in semetipso.* Hæcque (c) in Judicium figurata, quæ acta sunt, occurrunt.

CAPUT XXIII.

PRÆDICTIO: In Ruth, Ecclesia in Gentibus Judæis illudens.

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & visa.

Ruth. 1. 6. RUTH in illo populo dista est, quæ com effret alienigena, id est, ex Moabitibus veniens, sub lege Dei & populo posita, ea agit, quæ figuram gellarent Ecclesiæ venientis ex gentibus. Cuidam enim ex populo Hebræo le in conjugio matrimonii obtulit. At ille servans mandata legis, non specie tractus juvenecula, non adolecentiæ suæ capros ardore, lele impetentem ad eum mittit, cui propinquiore ex lege debebatur. Recusat eam is qui iure divino pulsatus est. Excalcandam lex censuit qui propinquum accipere nolisset: quæ nota ille veratur, illa illi sociata est, qui locum (d) in propinquiore servaverat. Sic Ecclesia (e) gentium

etiam populo Israelitico in fide Christi Domini, in propinquiore seie obavit: quam suscipere nolens tite excalcatus est gloria collare legis, & infamiae nota innotuit: quoniam *velut accendit flammam, & longe fuit ab eo.* Sicut Apostolus eidem populo dicit: *Vobis primo operavit (f) adnuntiare verbum Dei: sed quodam expellitis illud, nec vos dignos vultu æternæ iudicantis, ecce convertimus nos ad gentes.* Dominus enim excalcatus in illo populo, hoc crimine notabatur. Qui vero eam posterior accepit, populus est, calcatus pedes habens in præparatione Evangelii parit. Quod Evangelium adnuntiat, Booz & Ruth Obedi genuisse, cuius per successionem feminis, usque ad Joseph & Mariam, ipsiusque Christi Domini civitatem pervenit est.

CAPUT XXIV.

PROMISSIO: In Samuele Christus Dominus, Dux, Sacerdos, & Propheta, sacerdotis arguens.

Promissio facta & figurata. In Regum (g) credita & visa.

1. Reg. 1. 28. 2. Reg. 1. 4. 1. A NNA uxor Elchanan, quæ sterilis fuit, cum ab infansia usque ad senium daretur in domo (h) Domini. Datus, atque ex ea satus est Samuel, quem ablactatum, ut promissum reddidit Domino. Eiusque gentis fuit, dum parvulus versaretur in templo, ut & divina responsa acciperet, & ei favora Dominus munitaret. Sed in non tantum in figura mutavit ordinem sacerdotii, quantum in illo tria quædam inveniuntur, quæ Christo filio Domino consignanda. Dux enim & sacerdos atque propheta effectus est populi. Duxem si queris Christum, Daniel Propheta de ipso: *Dux, ait, militis caelestis.* Sacerdotem si queris Christum, David dicit: *Tu es sacerdos in æternam secundum ordinem Melchisedech.* Prophetam si queris Christum, ipse de seipso in Evangelio dicit: *Nos est propheta sine honore nisi in patria sua.* Dum igitur filii Heli sacerdotii maligne agerent, indebitæ prædicationes partes alias veluti ex carminibus immolandas, quas illis non mandaverat Deus: ac primus sibi, postea Deo debere offerri: insistentes etiam mulieres venientes ad templum, cum eis flagitia perpetrabant. Quibus sceleribus confectis iratus Deus, prædium eis adverte gentis immisit. In quo non tantum cæcus populus, quantum etiam illi ipsi sacerdotes interfecti. Ipsa quoque arca Dei ab hostibus capta est. Sic enim Deus Israel irascitur peccantibus sacerdotibus, ut etiam sacras locis suis vastique non parcat. Dicit enim David: *Repluit Deus tabernaculum suum, in quo habita-*

G 4

(a) Mf. Remig. singulas singulis.
(b) Mf. Remig. & concutere utroque inane ... in semetipsum.
(c) Sic Mf. Remig. subintellecto, libris: Edicti vero, in Judicis.
(d) Mf. Remig. propinquum servaverat.
(e) Mf. Remig. in gentibus.

(f) Mf. Remig. annuntiare ... convertimus ad gentes.
(g) Recentiores addiderunt hic vocem, libris: & in sequentibus quibusdam capitulis, quæ una contenta continent antiquiores codices, cum Mf. Remig. eßi subaudienda non dubitaret.
(h) Mf. Remig. Domina.

CAPUT XXV.

PROMISSIO: In David, Christum pastorem cytharizantem.

Promissio facta & figurata. (g) In Regum credita & visa.

1. CUM idem ipse rex Saul superbia captus, & Dei precepta contemneret, spernus a Deo, David illa (quod dicitur manu fortis?) parvus licet in fratribus, (h) unctionis regis sacramenta suscepit: pastor sane ovium, ut nostrum signaret pastorem unum Christum Dominum, qui dicit: Ego sum Pastor bonus. Erigisse se primum ex ore leonis David faceret. Et noverit manus fortis de ore leonis diaboli, & Petrum negantem, & latronem eripuit confitemem. Suavi fono cytharizans David, non tantum animalium mulcibat auditus, quantum etiam in ipso Saule variationem (i) mali spiritus temperabat. Si non manu fortis Christi Domini cytharam respicias, personamque suam ligno Crucis, carnis membrumque suorum chordis aptatam, plectrum dum tangit sancti Spiritus, omne animal replent benedictione, ipsum quoque diabolum fugavit de cordibus inimicorum, pro quibus vocans in Cruce suam illum sonum protulit, dicens: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Idem tamen David dum Sauli regi gratus esset ex cythara, et quicquid turbatum nuntiis Goliae cognosceret, qui sub conditione servitutis promovearet singularem certamen, contra potentem illum virum hic se David parvus opposuit. Nos, inquit, cervos cor domini mei: ego ibo, (l) & pugnabo lucie Allosphylo. Cui Saul: Non poteris, ait: quia tu par es, & ille vir bellator est & juvenis sua. Et leonem, ait David, & ursum occidit servus tuus. Sic erit iste unus ex illis: ex semine suo, ut promissum fuerat, signans illum esse venturum, qui conculcavit leonem & draconem.

3. Suscepit itaque praelio, tenuit David Saulis arma, quibus erat indutus. Quisque enim illi lapides leves eligens de torrente, (m) fundibula manu capta, non in specie regem, sed magnum hostem parvus pastor expugnavit. Ita nos Pastor Christus Dominus, sapientiam huius mundi, tamquam illa arma rejiciens, in quoque lapidibus stultitia mundi elegit quibus confunderet fortia. Omnis etenim ille terribilis ambitus superbi, uno ictu lapidis fronte percussus prostratus est, quod gladio dignoscitur esse truncatus. Ex quoque enim libris: Legit enim lapis prae dictus, fundibula carnis locutus, manu forti expressus, totam superbiam diaboli elisit, & quoque peremit gladio, dum mortem morte occidit.

teles in hominibus: & tradidit eos in manus gentium & dominati sunt eorum, qui oderunt eos. Ex iterum: Repulit eos Deus sanctificationem suam. Item alibi: Si peccaverit populus, auerabit pro eo sacerdos, si autem sacerdos (a) peccaverit, quis auerabit pro illo?

2. (b) Mei mihi! Cum magno gemitu & inexplabili metu dicam: dicam praecurrentibus peccatis, & impique agentibus nobis, nostris quoque hac mala provenire temporibus. Arcam vero Dei quam corpebant hoiles, ea veneratione colendam esse crederent, ut in templo Dei sui Dagon, collocandam arbitrantur. Sub cuius potentia, sequenti die idolum suum elisum prostratum videntur. Sed hoc casu dantes, cum tursum unis fortioribus, validioribusque defigunt. Coram postea die contradicam commutatumque coram ante inquentes, quidnam illud esset minime reperitur: ipsaque gens graviore atropice perculsa est, quam David Propheta sub quodam pudore telatur, dicens: Percussit inimicus fuit rectorum, & approbicum sempernum dedit illis. Nec valuerunt huius turpitudinis evadere ultimum penam, nisi arcam Dei quam ceperant, (c) donis appositis, reddidissent. Videant, meruantque reges & gentes, quae penes se sacra venerationis Dei vasa nunc utque captiva retinent, easque reddere detrahant. Quae enim mala ventura credimus eis, qui nomen illud quod est super omne nomen, in vasis ejus sacra honorare noluerunt: cum sic penitus arcam Dei honorantes divina tellus historia, ob quam visam & hic ceperit vindictam facere Deus de inimicis suis?

3. Idem vero ille contumax Hebraeus populus, spreto Samuelis ducatu, sibi Regem heri prout Iratulo Dominum ait Samueli: Non te tibi, sed me speraverunt: ut illud tunc signarent quod post dixerunt Pilato, spernentem Dominum Jesum Regem: Nos non habemus regem nisi solum Caesarem. Dedit tamen eis Dominum regem Saul, filium Ciri de tribu Benjamin, qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quae (d) legem Christi Domini & jugum repudiat, se innotuit affligi, quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes, audiunt: Dedit vobis regem secundum cor vestrum. Ipsi quoque caveant qui has accipientes potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentes affectu ministrant. Quod Dominus per semetipsum, & per Prophetam Osee increpat, dicens: Chanaan in manu ejus steret (e) iniquitas, dominationem (f) enim elegit. Et in Evangelio ipse: Qui volueris major esse in vobis, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

4. Idem vero ille contumax Hebraeus populus, spreto Samuelis ducatu, sibi Regem heri prout Iratulo Dominum ait Samueli: Non te tibi, sed me speraverunt: ut illud tunc signarent quod post dixerunt Pilato, spernentem Dominum Jesum Regem: Nos non habemus regem nisi solum Caesarem. Dedit tamen eis Dominum regem Saul, filium Ciri de tribu Benjamin, qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quae (d) legem Christi Domini & jugum repudiat, se innotuit affligi, quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes, audiunt: Dedit vobis regem secundum cor vestrum. Ipsi quoque caveant qui has accipientes potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentes affectu ministrant. Quod Dominus per semetipsum, & per Prophetam Osee increpat, dicens: Chanaan in manu ejus steret (e) iniquitas, dominationem (f) enim elegit. Et in Evangelio ipse: Qui volueris major esse in vobis, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

5. Idem vero ille contumax Hebraeus populus, spreto Samuelis ducatu, sibi Regem heri prout Iratulo Dominum ait Samueli: Non te tibi, sed me speraverunt: ut illud tunc signarent quod post dixerunt Pilato, spernentem Dominum Jesum Regem: Nos non habemus regem nisi solum Caesarem. Dedit tamen eis Dominum regem Saul, filium Ciri de tribu Benjamin, qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quae (d) legem Christi Domini & jugum repudiat, se innotuit affligi, quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes, audiunt: Dedit vobis regem secundum cor vestrum. Ipsi quoque caveant qui has accipientes potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentes affectu ministrant. Quod Dominus per semetipsum, & per Prophetam Osee increpat, dicens: Chanaan in manu ejus steret (e) iniquitas, dominationem (f) enim elegit. Et in Evangelio ipse: Qui volueris major esse in vobis, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

6. Idem vero ille contumax Hebraeus populus, spreto Samuelis ducatu, sibi Regem heri prout Iratulo Dominum ait Samueli: Non te tibi, sed me speraverunt: ut illud tunc signarent quod post dixerunt Pilato, spernentem Dominum Jesum Regem: Nos non habemus regem nisi solum Caesarem. Dedit tamen eis Dominum regem Saul, filium Ciri de tribu Benjamin, qui eos regia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quae (d) legem Christi Domini & jugum repudiat, se innotuit affligi, quibus dum dominantur mali duces, principes, sacerdotes, audiunt: Dedit vobis regem secundum cor vestrum. Ipsi quoque caveant qui has accipientes potestates, si cupiditate dominantis, nec consulentes affectu ministrant. Quod Dominus per semetipsum, & per Prophetam Osee increpat, dicens: Chanaan in manu ejus steret (e) iniquitas, dominationem (f) enim elegit. Et in Evangelio ipse: Qui volueris major esse in vobis, erit vester servus: sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

- (a) Mf. Remig. addit vocem, peccaverit.
(b) Edit. Colon. & Mf. Remig. Hui mihi.
(c) Mf. Remig. aut appositus.
(d) Mf. Remig. quae lege Christi Domini jugum.
(e) Mf. Remig. cum Lupi. edit. justitia.
(f) Mf. Remig. minime elegit.
(g) Haec adduntur titulo huius, & aliquot aliis

- ope Mf. Remigiano-Remensis.
(h) Mf. Remig. unctionem regiam sacramenta.
(i) Mf. Remig. maligni.
(j) Mf. Remig. quam figuram Crucis ... aptat plectrum, dum tangit sanctus Spiritus.
(k) Mf. Remig. expugnabo hunc Allosphylo.
(l) Mf. Remig. fundibula manu capto.

Exp. a. 24. *cidit. Itebida enim diaboli mors introit in orbem terrarum.* Hanc suscepit innocens Pastor ille bonus, qui pro suis animam posuit, ut sua morte diabolum debellaret. Extincto, prostratoque hoste, advenit David Saul inique invidiam concepit ex victoria: retribuendum mala pro bonis, fugat, odit, persequitur innocentem. Dicit & noster Dominus de talibus: *Retribuebam mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea.* (a) Quod vero David per latebras montium, per speluncas & per desertum, Saule persequente, discurrit: corporis sui noster Dominus, id est, sanctorum membrorum suorum, Martirum videlicet in hac figura persecutiones exprelit: de quibus apostolus Paulus dicit: *Cum his dignus non esset orbis terrarum, per desertum errarent, & per speluncas, & per cavernas terra.*

a. 1. Reg. 24. 4. *Quod vero persecutorem suum Saulem non occidit David, cum ei tradere in manibus, abscindensque pinnam chalybeis ejus, se odienti pepernit: hoc quotidie agit noster Pastor (b) & Rex Christus Dominus, circa olores persecutorumque suos: a quibus dum abscidit vitium magnum superbiae, parcit etiam regibus faventibus: quia non vult mortem impiorum, (c) sed ut revertantur, & vivant. Quod in omnibus suis fecit, & facit inimicus ille, ille (d) qui non ex meritis, sed gratis justificat impium. Eundem David declinavisse rursum insidias Saulis, gentes excipiant. Sic et noster Christus Dominus faventibus liberabam Judaeis, gentibus dedit. Proderunt Alipholys Sauli regi, quod David esset pene ex abscidit in Gethi. Prodiit & nostrum Regem idem propheta, dicens: *Adversum me, inquit, susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mihi male. Et iterum: Affluerit reges terra, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus.* Sed David prodiit se se cognoscens, agit quidam, immo per eum aguntur futura mysteria, arreptitum simulans: salivae ejus in barbam (e) defluebant, ferturque, ut dicit Scriptura, *locus in manibus suis.* Talem gentis illius rex adipiscens, a se proiciendo dimittit, dicens: *Quid mihi intrudisti istum sanctitatem?* Nihil enim in Lege dictum gestum est, quod vacuum esse possit, aut a figurata actione sit aliquatenus alienum. Dicunt enim & nostro Domino Judaei inimici: *Samaritanas et, & demonium habes.* Quem consequentes etiam de quibusdam civitatibus miserunt foras. Portatus est quippe & Jesus Dominus in manibus suis, domum suum corpus in sanctificato pane gelans manibus suis, dixit: *Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur.* De quibus mysteriis, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit David saltans ante arcam nudatus cotam servis & ancillis suis, ut Chri-*

stum crucifixum praesentibus viris & feminis demonstraret, venerandae memoriae Augustini Episcopi dicta inspicat, quibus latius in his per vagatus pene omnia comprehendit.

* *Ps. 136. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.*

CAPUT XXVI.

PROMISSIO: In eadem David, inimicus diligenter, lapsos reparantem.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

UT promissionis ordo poscebat, nactus David (f) in totum Israel, non partem, ut prius, exceptis gubernandum, extincto Saule in perilio. Quem gravior occidit deluit, quemque insuper vindicavit, omnique ad eum congregatus est Israel. Hoc etiam auge agitur, dum noster Rex Christus Dominus suos plurimum diligit inimicos, & vindicat: totus ad eum, ut promissum est, colligitur mundus: cui dictum est: *Dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminis terra.* Et licet jam pene omnes occupaverit gentes, superet tamen, ut plenuit gentium eum intraverit, totus prae destinatus Israel filius sit: ut per eum omnis mundus reconcilietur Deo. Ea vero quae David sublimatus gessit in regno, eos respiciat qui praesumptione quadam superbia lapsi, per penitentiam emendati Christi corpori sociantur Ecclesiae secunde. Quippe res, ut ait quidam, sapientum animos fatigant. Quibus hic David elatus, duo principalia quae Lex prohibet, adulterium, homicidiumque (g) commisit. Mordusque per Nathan prophetam, dum magna compunctio cordis (h) alius ageret penitentiam (quoniam peccata impunita esse non possunt) mortem licet repetitam evaserit, in his tamen quae gessit, constat gravior vindictam. Jam enim ex ore prophetae audierat: *Fecisti in abscondito, patiens in seculo.* Qua fidentia omnis status domus ejus illo ordine perturbatus est. Unus e filiis ipsius, sororis suae, ex alia licet matre, rursus concupiscentia captus, clam oppressit, vitavitque virginem. Germanus puellae Absalon, supratorem interfecit fratrem. Quo facto percussus Absalon, a facie sui patris ausugens, totum sollicitus Israel, rebellibus effectus fugat, atque insequitur patrem, thorum quoque ejus in concubinis seclerate contaminans. Quae patenter David ferens, ea in se ponit iustus vindicantem cognovit, quae sibi ut videbatur, (i) abscondite commiserat. Quorum gesta lex divina dum resonat, speculum se esse ostendit, non celans iporum quae facta maiorem, ac splendoris illi feruntate, ut pulchritudines, ita (k) etiam fecunditates quoruncumque demonstrans: ea veritate pollens, quae

a. 1. Reg. 24. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Rom. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140

que reatus etiam suorum & probat, & vindicat, non sane sine misericordia, quæ totum (a) regit totumque ostendit; & lapsus tanti viri, & sententiam iusti Iudicis, & indulgentiam clementissimi Patris. Postius (b) est hic vero exemplum sobriis animabus: ut discant amplius metuere prospera, quam formidare adversa. In tribulatione quippe, ut propheta dicit, memor sumus Dei. Periculosum est autem animæ dimitti in voluptatibus suis, cum ipse dicat Dominus: *Ego quos amo redarguo, & castigo.*

164. 4. 2.

164. 1. 10.

CAPUT XXVII.

PROMISSIO: In Abisar, animas Christi gratia calorem ferventes.

Prædicta facta & figurata. In Regem cre-
dita & visa.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

quibus una dormiens cum suum parvulum prælocasset, facie dormienti supposita, (i) epulæ vivum sibiomet usuravit. Expletis igitur (k) nocturni somni officiis, dum clarus solis ortus roderet appetitibus diem, torpore omni discusso, mulier quæ vivum perdidit, dum suis uberibus crederet applicandum, respiciens mortuum, non agnovit suum. A surante igitur dum vivum reperit, atque illa pro invaso fortiter contradicit, in hac controversia concertantes regi se pariter obtrulerunt. Curque cuius esset vivus parvulus demonstrari non posset; sapientia illa Christus quæ regi fuerat tributa, gladium asserit iussit, non quo parvulum ferret, sed quo denovo pastorientis matris viscera demonstraret. Dividite, ait rex suis, parvulum vivum in duas partes, & date dimidium huic, & dimidium huic. Vera mater, ut tantum vivat, adversarix totum cedere falsa, ne vera possidet, dimidium petit. Sic hæreticorum nostrorum sub Rege Christo animæ iudicantur: quibus dum vera mater Catholica nomen suum vivum iurgantibus offert totum, illi volentes discedere petunt dimidium. Sed Rex noster qui venit gladium mittere in terram, hæreticorum fraudes removens, veræ matri petenti vitam, vivum reddidit statum. Quoniam vitam petisti, ait Propheta, & desisti ei. Idem vero ipse parvulus non divisus, veræ Catholicæ matris filius, iudicium pacifici luminis Regis Christi Domini laudat, & dicit: *Vivex anima mea, laudabit te, & iudicia tua adprobent me.*

3. Templum item Salomon Domino suo fabricavit illud amplum, mirabili ambitu constructum, omni cum regia potentia dedicatum. Quod pater ejus dum voveret, implere permisit non est. Multas enim bellando prostraverat gentes, eique distum est; quod (l) plurimum sanguinis effudit in terra, non ipsum, sed ejus filium pacificum debere construere (m) domum Deo. Sed quoniam (n) illud spiritale hoc ædificium signat, scriptum est: *Altissimum (o) non habitare in ædificiis manu hominum factis.* Propter quod Rex noster vera pax Christus Dominus, ex lapidibus vivis domum construens spiritalem, fideliom corda suorum, non tantum singula templa in singulis, sed unum ex omnibus templum fecit. Quibus dicit Apostolus: *Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus sanctus habitat in vobis?* In quo spiritalis hostiæ, per ipsum Principem sacerdotum offeruntur Deo. Ipse enim est pax nostra qui fecit utraq; unum. Pacificus (p) Salomon omne tempus cum gentibus habuit quietum, pacem Do-

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

164. 1. 10.

(a) Veteres editiones, *ratum egit*, nec repognat, bñ. Remigianus.

(b) Sic M. Remig. Editiones veteres, *postius videretur hic*: recentiora: *postius vero in exemplum.*

(c) M. Remig. *conspiciat.*

(d) Editi, in *similitudinem*: recentiora, in *similitudine*.

(e) M. Remig. *Desuæto*. Editi omnia, *Desuæto*.

(f) M. Remig. *a viis*.

(g) M. Remig. *signata*.

(h) M. Remig. *expletis*.

(i) Hac verba: *quæque vivum sibiomet usuravit*, addimus op. M. Remig. *faventibus sequentibus verbis, quæ vivum perdidit*, Editi: a contubernali sustinuit.

(k) M. Remig. *nocturnis officiis*.

(l) M. Remig. *plurimum sanguinem effudit*.

(m) M. Remig. *domum Dei*.

(n) M. Remig. *caret hac voce, illud*.

(o) M. Remig. *non debere ædificiis manu hominum factis*.

(p) M. Remig. *Salomon pacificum omne tempus cum gentibus habuit*: *pacem*.

Domino largiente. Qui cum se totum sapientie dedisset, sententias quasque (a) & ethicæ, id est immortales partes adferentes, æmigmata etiam mystica dum conderet, (b) prælate regni ipsius lama nuntii parsa est per orbem. (c)

Ad videndum igitur talem, *Regina Austri venit a finibus terra audire sapientiam Salomonis*. Cujus cum miraretur doctrinam, muneribus oblaris, laudibus præferens præsentiam, ejus a conspectu discessit.

4. Hoc ex facto Rex noster Christus Dominus Judæos increpat, quod regina Austri omnes moras regalæque necessitates abruptens, neque granditate stineris præpedita, omni cum festinatione venerit videre atque audire sapientem: ipsi vero ultro ad se venientem Sapientiam ipsam contempserunt. Merito dicit exurgere hanc in judicio cum illa generatione, & condemnare eam. Sed hæc regina nostram sanctam ostendit Ecclesiam, de qua dicitur ipsi Regi nostro. *Adfuit Regina a demis tuis*, quæ ab orto solis usque ad occasum tuam (d) accurrit, Christum Dominum audire Sapientiam: laudans nomen Domini muneræque offerens, quoniam sublimia fecit universa. Itaque quæ de Salomone dicta, vel ab eo prophetice dicta sunt, recte Christo Domino consignantur. Ceterum ipse, ut supra dictum est, elatus, in senio fornicatoris mente & corpore, Domino ipsum descensente, male obiit: nemendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate hujus vine turbati Christum deserant, qui est suorum æterna felicitas.

CAPUT XXVIII.

PREDICTIO: in Roboam, scissuram hæntium, & quibus Christus suas colligit voces.

Predictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

1. **R**egnante Roboam filio Salomonis, & tam suo quam etiam peccato paterno coarctato, cum pene totum populi idolorum culturam perveneret Israel, regnum e manu ejus scissum est. Jeroboam (e) quippe servus Salomonis, judicio divino in (f) undecim tribubus ampliore regni partem suscepit. Per quam divisionem Samaria & Jerusalem regum Juda & Israel suorum principum per successionem ordinem servaverunt. Sed hæc hæreticorum schismatizatione, sicut sæpe dictum est, ostendat figuram, donec ille qui unitatem facit, & dili-

git, alias oves quas habet extra suum ovile, sua gratia illustrante adducat, ut, sicut promittere dignatus est, sit unus grex & unus pastor. Non omnes nunc in ordine exequimur reges: sed eos tantum quorum temporibus aliqua vel gella vel dicta sunt, quæ Redemptoris nostri nunciaverunt adventum, brevitate intuitu, & lectori fastidium minime inferentes.

2. Achab igitur pessimo rege regnante in Judæa, Elias propheta ad arguendum regem & populum mittitur, quod relicto Deo secuti fuerint Baal. Cumque Jezabel uxor Achab regis, incomprehensibili judicio illo Dei quo datur potestas malis, prophetas Domini occidisset, Elias orando (g) in sterilitate a facie se regis abcondit. Suppletque triennio & sex mensibus, cum totam Judæam sæva famo assiligeret, Elias jubetur seipsum præsentare regi. Cumque Domino, interfecisti omnibus prophetis, solum se relictum esse dixisset, ait ei responsum divinum: *Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curaverunt genua ante Baal*. Hinc (h) etiam sanctorum comprimitur elatio, ne quis se in quolibet bono opere arbitretur necessarium Deo: cum omne (i) opus suum per quærit vult, impleat Deus, *quoniam omnia servimus illi*.

3. Quod vero in cremo coarctato eidem Elie, iussu divino corvi mane panem & carnes vespere ministrarunt, totius corporis Domini figura monstrata est, (l) quando prius in præceptis panem, postea carnem domice Passionis Judæi, ut corvi, gentibus ministrarunt, terti colore, voce (m) ranciosa, odore fetidi, horrentes aspectu. Quibus avibus similes Judæi, carnem Crucis ex ligno decuto tam gentibus præparantes, ut corvi, una & ranciosa voce Pilato clamaverunt: *Crucifige, Crucifige*. Hanc comedunt, qui audiunt dicentem: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem (n) ejus, non habebitis vitam in vobis*.

4. Tria tamen etiam hic tempora & dimidium temporis in tribus annis & sex mensibus (sicut & superius memoravimus) cælestis pluvia, Dei

Jo. 10. 16.

1. Reg. 16.

Jo.

1. Reg. 18.

2. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

1. Reg. 10.

(a) Ita editiones omnes, & Mf. Remig. qui pro, immortales, habet, meretiles, forte pro, meretiles; unde suspicatur legendum esse, sententias quasque ethicæ, id est, æquales scribas.

(b) Mf. Remig. præclara... fama nuntii sparsæ per orbem. Vocem nuntii, aut nuntius, superfluum esse suspicatur: & forte legendum: præclara regni ipsius fama sparsa est per orbem.

(c) Mf. Remig. ad visitandum... videre.

(d) Mf. Remig. nunc accurrit Christo Domino,

forte, Domini audire Sapientiam.

(e) Mf. Remig. quoque.

(f) Mf. Remig. in duodecim tribus, forte, in decem tribus.

(g) Mf. Remig. indiffusa sterilitate. id est, cum prophetasset futuram mox sterilitatem.

(h) Mf. Remig. eum.

(i) Sic Mf. Remig. cum edit. Lugd. & Lovan.

Quæ vero & Colon. omne tempus.

(k) Mf. Remig. gratia & pluvia.

(l) Mf. Remig. quæ: forte, quæ.

(m) Mf. Remig. carnifera.

(n) Editi, bauri.

alto iudicio, negatur eis qui carnem ejus non comedentes, neque ejus sanguinem bibendo redempti, ab ejus corpore inveniuntur alieni.

CAPUT XXIX.

PROMISSIO: In Elia Christum, & in vidua misericordia principatum.

Prædictio facta & figurata. In Regum erecta & visa.

R. 10. 17.
C. 10. 17.

DIXIT Dominus Eliz: *Vade in Sarepta Sidonis: ecce enim mandavi mulieri vidua, ut pascat te illic.* Et hic mysticas actiones spiritualis lector (a) agnoscit. Neque enim desecerat omnipotens, quanto vellet tempore per eandem aves suum pascere prophetam. Quem tamen necessarium vidua sciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per suum ministrum voluit præparari. Hanc viduam in agro duo minuta, ut duo præcepta, colligentem divino nutu prospiciens Elias, actus etiam spiritualis fidei ardore, aquam a muliere poposcit. Quæ dum pergit afficere, & pusillum panis petit ab ea propheta. Illa vero testando dicit modicum se farris habere in hydra, & (b) parum olei in oleario, unius scilicet & eum liberis (c) diei victum, (d) quo assumpto, esset moritura cum liberis. Ex hoc ipso sibi propheta prius offerri jubet, tum etiam sibi fuisse filii præparandum, (e) ut misericordia primum occupet locum: quam præire ante faciem Dei Scriptura testatur. (f) Ex ipso enim omnis copia. *Quoniam hac dicit Dominus, ait Elias, Hydra farris non deficiet, & cæpascis olei non minuetur, usque in diem quo dabit Dominus pluviam super terram.* Sic anima misericors teneratur Deum, sic dum dat in necessitate, sibi consulit ad salutem. Sic repletur anima, quæ corpore, abscedente Domino, (g) castigantem diligens, unius thori sident podico amore custodit, sacramento farris, & olei unctione munita; securæ expectans (h) gratiam pluviam, cum ei dixerit Dominus: *Euge, bene servas & fidelis, quoniam in modico fidelis fuisse, supra multa te constituit, intra in gaudium Domini tui.* Cujus in similitudinem & ita laudatur a Domino, quæ duo minuta vidua dum mitteret in gazophylacium, plus omnibus eam misisse dixit ille (i) qui vidit, quia sibi nihil dimisit.

M. 10. 17.

L. 10. 17.
C. 10. 17.

CAPUT XXX.

PROMISSIO: In Elifas, discipulos Christi duplicem accipientes spiritum.

Promissio facta & figurata. In Regum erecta & visa.

Elias discipulum Elifazum reliquit, (k) quia tempus assumptionis suæ, Domino revelante, cognoscens ait discipulo: *Pete tibi aliquam petitionem, prius quam tollere te.* At ille ait: *Peto ut spiritus qui in te est, (l) duplex in me sit.* Dixitque ei Elias: *Dure petisti: verumtamen si me responderis euntem, fiet tibi.* Hac promissione factus certior Elifazum (m) ut optato petitionis lux omni ex parte potiretur, ita inhxist magistro, ut nulla eum ab illo necessitas sequestraret. Cumque prophetæ studium vellet exercere discipuli, necessario se per devia sequi illum sustinentem imperat. At ille ait: *Veni Dominus, & vivit anima tua, si dimiseris te quocumque jeris.* Hoc actum est; donec ad eum perveniret est locum, ubi curru igneo susceptus, quasi esque in carum pervektus est. Atque ita intentio discipuli vigilavit, ut raptum sibi magistrum fletu ac voce magna sequeretur dicens: *Pater mi Eliaz, Pater mi, auriga Israel!* His vocibus percussus Elias, spiritale illi viaticum ac pignoris donum, suum (n) palliolum dimisit. Quo præcepto, relicto ex eo, & percussu ex eo Jordane fluvio, quem per seipsum non valuerat, pallii adiutorio petransit. Unde & prophetarum filii dicunt: (o) *Requievit spiritus Eliaz super Elifazum.*

R. 10. 17.
C. 10. 17.

M. 10. 17.

L. 10. 17.

C. 10. 17.

2. Et in hac mystica actione, similitudo Domini & magistri nostri Jesu Christi. Cum enim dixisset discipulis suis: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet: ut dupla se dona Christi dedisse ostenderet, adiecit: Et merita bonorum faciet.* Sed hoc inhxerentibus (p) sibi, nec in aliquam partem a se declinantibus; quos edocuit dicens: *Si quis mihi ministraverit me sequatur, & ubi ego fueris, illic eris & minister meus.* His, & duplicem spiritum hoc modo insudit: semel post Resurrectionem, quando insuflavit in faciem eorum, dicens: *Accipite spiritum sanctum.* Si cui dimiseritis peccata, dimissa erunt: si cui detinueritis, detenta erunt in calis: secundo vero cum nube susceptus, vstantibus angelis, ipsis quoque discipulis oculis (q) deducentibus, ait: *Vos sedete in civitate, donec induamini virtutem ex alto.* Ilque die Pentecostes in linguis igneis donum Sanctum-
Ipi.

L. 10. 17.
C. 10. 17.

(a) M. Remig. agnoscat.
(b) M. Remig. & perparum, forte, perparum.
(c) M. Remig. in die.
(d) M. Remig. quo sumpto esse morituram.
(e) M. Remig. addit, postea.
(f) M. Remig. Ex ipsa enim omnis donum res præparatur.
(g) M. Remig. castitatem.
(h) M. Remig. gratia pluviam.
(i) M. Remig. qui dedit.
(j) M. Remig. qui tempus ... agnoscent aut ad discipulum.

(k) Veteres editiones, duplicem, ut M. Remig. Recentiores, duplex.
(l) M. Remig. in evidentem petitionem.
(m) M. Remig. polium.
(n) M. Remig. polium.
(o) M. Remig. Spiritus Domini refudit in Elifaz.
(p) Hæc verba: *fili me in aliquam partem* ... ubique ad illa: *illic eris & minister meus*, supponimus ex fide M. Remigiano Remensis.
(q) M. Remig. oculis elevantibus, forte, oculis elevantibus, tum infra, post 11. lin. idem. M. Elizque.

spiritum misit. Non hic duos Spiritus intelligere debemus, cum unus sit Spiritus sanctus; sed ipse idem Spiritus est, carismatum dona dispensans: ita multipliciter peroratus ab ipsa individua Trinitate, ut in ea non duo, sed unus sit Spiritus. Quoniam, ut Paulus apostolus dicit: *Unus Deus, una fides, unum baptisma, unus Spiritus*. Unde & ipse Elifas non ait magistro; (a) Spiritus qui in te est duo sunt, sed, duplo sit in me. Hoc duplicem exposuit Dominus cum dixit: *Dones induamini virtutes ex alto*: ut ampliora per eos faceret, quam fecerat per seipsum. (b) Tactu suae fimbriae a fluxu sanguinis mulierem sanavit: discipulorum vero, umbra infirmos omnes. Ipsi resurgenti, (c) palantes videntesque vix crederent, etiam ipsi discipuli: ascendenti in caelum, illis praedicantibus, in eum, quem non viderunt, votus credidit mundus. Postremo, amplius est impium iustificare, quam resuscitare mortuum. Quae omnia per suos discipulos idem ipse fecit, qui eis hanc tribuit potestatem, dicens: *Sine me nihil potestis facere*.

CAPUT XXXI.

PREDICTIO: In eodem Elifas, cum mortuum figuratum Christus Dominus gratia suscitavit.

(d) Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

Idem ipse Elifas dum excurrit per diversas, annuntians verbum Domini, quædam eum mulier Sunamitis hospitio suscepit. Cui pro munere sterilitate sublata, filium ei impetravit a Domino. Quæ suscipiens parvulum nutrit. Adultus vero (e) ad patrem in agrum dum pergeret, solis ardore percussus recurrens domum, æstuans in seno matris spiritum emisit. Statim dicit ad hominem Dei recurrat, in Carmelo pedibus eius provoluta, filium, quem eius gratia pepererat, (f) nuntiat fuisse defunctum. Celatum sibi hoc a Domino propheta miratur: ut nostri Domini Jesu totam figuram impleat (g) propheta, qui cum omnia (h) norit, ubique se nescire simulat. Ut illud de Lazaro: *Ubi posuisti illum?* Et: *De die & hora nemo scit, neque Angeli, neque Filius: cum eo die & ea hora ipse venturus sit Filius*. Et illud, narrativum duobus discipulis de Pal-

lone ejus & dicentibus ei: *Nescis quæ facta sunt in Jerusalem ante sermum tuum?* & ipse in quo facta sunt, nescienti similis dicit: *Quæ?* Sed hæc quæ celatur, aut in magno agnunt myleno, aut intentio cordis extenditur in Deum, ut quantum non capit, avidus nosse querat: & cum quaesita non intellegit, amplius inenat, sciens divitum esse atque profundum, quidquid mortalibus nosse fuerit denegatum.

2. Agit vero Elifas quæ sunt dominice resurrectionis sacramenta. Mittit per servum suum baculum, quod supra examine corpus positum, mortuum vitæ restituit. Milit & Dominus per Moysen servum suum Legem, quæ mortuum mundum, sicut illud baculum, vivificare non potuit: quia *si data esset lex, quæ posset vivificare*, ut Apostolus dicit, *omnino ex Lege esset iustitia*: quia *littera occidit, spiritus autem vivificat*. Postea ipse Elifas descendit (i) magnus ad parvum, salvator ad salvandum, vivus ad mortuum. Descendit & noster Dominus. *Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes celos, ut accimpleret omnia*. (k) Quæ omnia? Quæ mystice gessit Elifas. Ut enim mortuum parvulum suscitaret, juvenilia membra (l) contexit. Ex Dominus Jesus seipsum examinavit formam servi accipiens: parvum se illi parvo coaptavit; ut efficeret (m) illud corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriae suæ. Jacens subter se frigidum, suo calore succendit. Similiter & noster (n) Salvator Dominus mundum, a cujus calore non est iam qui se abscondat, insulavit (o) ille tertio jacenti, ut trina confessio infunderetur credenti. Sic suscitatus est mortuus, dum a morte perpetua iustificatus est impius.

3. Multa & varia signa Spiritus Domini fecit per Elifazum, sicut eadem Regum narrat historia. Quæ omnia persequi longum est. Pauca tamen exequar, cum sint (p) cuncta signa futurorum Christo Domino coaptanda, qui per Isaiam dicit, *Spiritus Domini super me: propter quod unxit me, bene evangelizare pauperibus misit me, dimittere quassatos in requiem, reddere captivis libertatem, & cæcis visum*. Iordanem Elifas eo Spiritu operante, transiit, quo noster Dominus Jesus eundem fluvium suo in baptismo consecravit. Insultantes sibi propheta bestias tradidit pueros. Et noster Jesus Dominus (q) de parvulis in Paulo dicit: *Noli parvi edere mentibus*. E quibus quoddam bestius, (r) id est, immundis spiritibus tradidit,

(a) Reversimus locum hunc ex M. Remig. antea legebatur: *Sicut in me duo spiritus, sed duplex spiritus. Quæ expostio*. In edit. Lugd. ut magister spiritus. Cetera per parentem quendam, ut dubia addiderat Lovan, Duac. & Colon. & his recentiores editiones.

(b) Sic M. Remig. At Editi, *Tactus namque*.

(c) M. Remig. *palantesque videntesque*.

(d) In M. Remig. *Transiit*.

(e) Editi, *cum patre*. M. Remig. *ad patrem*.

melius.

(f) M. Remig. *novitans*.

(g) Editi, *prophetia*.

(h) M. Remig. *novitans, aliquid*.

(i) Hanc ipsa leges apud Augustinum sermone 16.

de verbis Psalmi 94. & Apostoli Galat. 3. pag. 127. novæ editionis: & eundem sensum reperiri in sermone 136. de verbis Evangelistæ Joannis 9. pag. 663. item novæ editionis.

(k) Hæc verba, *Quæ omnia*, addit M. Remig.

(l) M. Remig. *contexit*.

(m) M. Remig. *ipse*, scilicet, Christus.

(n) Vox hæc, *Salvator*, addit a M. Remig.

(o) M. Remig. *illi* ... ut trina confessio.

(p) M. Remig. *etiam*.

(q) M. Remig. *per Paulum dicit*, nec habet, de parvulis.

(r) Hæc verba, *id est, immundis spiritibus*, addit M. Remig.

1. Cor. 13. 28. *ut discant non blasphemare.* Rex Israel ad perimendum Eliam quinquaginta viros tribus vicibus cum tribunis misit quos caeli incendio propheta consumpsit. Dicitur etiam de nostro propheta & Domino, quod *ignis ante eum ardebit & inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Ipsum posita regem cum omni exercitu se obditione vallante quadam eridite percussus hostes, captivos in Samariam induxit. Quibus reddidit visum, simul & indulgentiam impetravit. Hæc licet in multis signetur evidenter tamen in Paulo, & qui cum eo Ecclesiam (a) persequerentur, Dominum ostendit. Carcat quippe prostratusque in via, capillus Dei dum fieret, reddito lumine, qui fuerat persecutor, factus est prædicator; atque in ipso ostendit Deus omnem *foveverunt ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam.*

4. Item Naaman Syrus amicus regis ad regem Israel directus est, ut ab Elizeo leprose macula munderetur. Quem respiciens homo Dei posuit eum (b) septies in Jordane tingi; si vellet corporis sui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus est. Munera homini Dei offerenda credidit; quæ iure divino remota, gratiam gratis datam nostri præsignavit Christi Domini, quam in Evangelio suis discipulis commendavit, dicens: *Gratis accepistis, gratis date.* Septiformi Spiritu mundari animam a vitiis, quibus interior exteriorque homo polluitur, aqua etiam ipsa demonstrat, quæ tinguntur consecrati in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Glez vero puer Prophetæ, qui secutus Naaman Syrum, composito mendacio, vendere voluit quod propheta gratis dederat, ea leprose percussus macula, quæ ille mundatus fuerat, hæreticorum figuram ostendit: qui suæ rapacitatis ecclæ compulsi, dum vendunt suis velut exaltationes videlicet peccatorum, ipsi quoque maculis quibus illi fuerant aspersi, insigniuntur. Ut merito audiant a Domino: *Non novæ descedite a me omnes qui operati estis iniquitatem.*

CAPUT XXXII.

PRÆDICTIO: In Ezechia, qui suos Christus docet in bono non debere offerri.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

4. Reg. 18. 1. & 19. 1. *1. & 19. 1.* DUM (c) alternanter reges Israel, alii a viis Domini declinantes erroribus implicantur, alii fideliter viam Domini prædantur, ad Ezechiam regem octo perducit eum. Hic exterminans omnia simulacra, omnemque idolorum cultum subvertens, pæne totum Israel errantem convertit ad Dominum. Huic divinum datum est re-

sponsam, ut ordinare ac disponere deberet domum suam, quod ipse jam iret in mortem. Qui cum flets oratlet dicens: *Memento Domine, quomodo ambulaverim in via tua: quiddecim anni sub hoc signo ei adjuncitur ad vitam.* (d) Duodecim enim gradus sol, cursu quo ascendit, descendit. Quod mire evenisse statim dum advenit reges, nuntio ad Ezechiam misit; querens quidnam illud esset ostent. Eclatque in bono, non tantum pro se factum narrat, quantum & iactantia gratia universa regalia ei domus suæ & vasa ostendit. Indignatusque Dominus per prophetam Isaiam regem increpat, tellus venire dies, quibus illa omnia quæ monstraverat, captiva in Babyloniam cum populo ducentur. Nec immerito noster Rex per apostolum Joannem in Apocalypsi non admoet, dicens: *Tene quod habes, ne quis alius accipiat coronam tuam. Item alibi: Beatus qui vigilat, & servat vestimenta sua, ne nudus ambulet.* Et in Evangelio: *Non scitis sinistra tua quid faciat dextera tua & admonens in bonis operibus, quæ Dei dona sunt, non esse in homine, sed in Domino gloriamur: ne quod humilis (e) accipit, superbus amittat.*

CAPUT XXXIII.

PRÆDICTIO: In Regibus peccantibus, qui suam populum in captivitatem ducunt.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

Regnante Josia, aique Sedechia filio ejus, a. Reg. 24. 1. & 18. 1. *1. & 18. 1.* R egulante omni Israel utilia vincula legis, quibus regebatur, abruptum, multis ex gravibus (f) culpis totius pietatis auctorem Deum ad magnam iracundiam provocavit. Jeremiam Prophetam ad obviandum, corrigendumque regem & populum Dominus misit, prædicans, si conversi legis mandata servarent, suo in loco semper manere illos; si vero mentem se contemnerent, in Babyloniam ire captivos. Spreto igitur & mandatis & prædicationibus verbis, dum malis ausibus rex & populus suis peccatis urgentibus premerecur, sententiam divinam Jeremias plebi jam capte, & regibus per epistolam expressit dicens: *Propter peccata quæ peccastis estis contra Deum, ducimini in Babyloniam: & eritis illuc per tempus longum, usque ad generationem septem.* Rex igitur Nabuchodonosor, comprehensis regibus Judæ, totum Israel captivum transmigravit in Babyloniam, effossis oculis in itinere regi Sedechie: ut duorum prophetarum de eodem Regis prædicta impleretur. Jeremias (g) dixit, vidurum regem Babyloniam: Ezechiel, non vidurum. Qui dum fidei quasi contrariare visi essent, hac modo utrumque vide-

(a) Editi, insequerentur. Mf. Remig. melius, præsequerentur.

(b) Mf. Remig. addit, septies, quod aberrat ab editis.

(c) Ita antiquiores editiones, cum Mf. Remig. Recensitores vero, alternantes.

(d) Mf. Remig. quindecim. In Vulgata leguntur tantum, decem.

(e) Mf. Remig. accipit.

(f) Mf. Remig. culpis. Editi, namis.

(g) Editi, dixit.

detur impletum: cum exemptis oculis adductus Sederhas Babyloniam, & vidit, quia præsens fuit, & non vidit, quia in via oculos perdidit. Admonet nos Dominus suos hujus exemplo, & dicit: *Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebra comprehendant.* Contemptores vero mandatorum suorum, etiam reges, cecos esse idem Dominus in Evangelio dicit: *Cæci sunt duces & cæcorum.* Cecus autem dum (a) cæcum ducit, simul in foveam cadunt, quæ est dura captivitas animæ impenitentis: de qua dicitur: *Dedit illi tempus, ut penitentiam ageret, & penitere non vult.* Sic donec suppleretur mensura per annos septuaginta, in Babylonia populus ille captivus fuit.

2. Vasa fane omnia templi Dei idem rex Nabuchodonosor per suos abripuit. Vix peccatis hominum, dum pro his sacrificia ipsa conculcatur ab extetis, quæ semper pro remediis fuerunt in solentem. Quo genitrici, quibus amantissimis fletibus, quæ animi angustia hæc descripsit Jeremias, Threni ejus indicant: tabernaculum Domini fuisse pollutum, diem festum dum in oblivione sabbata omniaque solennia extirpata; sacerdotes & principes, parvulos, senes, juvenes, virginesque suas (b) partem gladium comeditis, partem remansisse capivam. En dolorum nostrorum ulcera, & in latus nostri opprobrii, in peccata grandia, quorum ex causis etiam nos hæc videre meruimus, ampliores peccatorum quasi vulnerati curari nolumus. Elisi stare nos credimus, expulsi exiliatque, ut oportuit, non dolemus: satisfactio (c) nulla, mortificatio nulla, manet ita, nec veniam postulamus. *Hereditas nostra conversa est alienis: domus nostra peregrinis.* Sic caligari non plangimus, sic emendari nolumus: suspicere disciplinam. Recedamus a malis quibus Dominum offendimus, peniteamus in his quæ sacratis ejus contumeliosè ingessimus. Superbia nostra humilitate coretur. Collatum tempus (d) remediis non speramus: (e) ne is cujus placidam mitemque sensum misericordiam, non poenitentibus æternam constituit, penalemque sententiam. Paratus est enim ignoscere ille Dominus qui dicit: *Convertimini ad me, & convertere ad vos: si modo voces filii cum poenitentia revertentis pius Pater agnoscat.*

3. (f) In eadem captivitate, Daniælem & Ezechielem narrat historia prophetasse. Daniel vix desideriorum, (qui Balthasar a rege nuncupatus est) tres viros gentis suæ amicos habuit Ananiam, Azariam, Misaelem. Omnis vero ejus propheta mysterium licet plena sit, quædam tamen pars ejus ita elocet claritate sui fulgoris, ut etiam tempus signaverit quo venturus esset ipse Saluator & Dominus. Duodecim fane cum sint prophetice visiones ejus, in Hebræo decem reperiuntur. Quas duodecim, Domino donan-

te, certa cum comparatione percurram. In prima, contra impudicos seniores calliditatem Sulaoz defendit. Hoc agit Jesus Dominus, dum adversus sceleratos hæreticos Ecclesiæ suæ integritatem tuetur, quam perversis suis disputationibus vitare contendunt. Quos etiam per apollolum Paulum notat, dicens: *Ex his sunt qui penetrant domos, & captivos ducunt mulieres oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideris.* In secunda ipse Daniel, sui que amici statuerunt legis suæ mandata servantes, ex cibis mensæ regis, quibus ceteri eorum sodales vescabantur, non contaminari. Desideriis hujus mundi non solum contumaciatus non est oculus Magister & Dominus, verum etiam suos amicos prohibuit, dicens: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt.* Omne enim quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio saeculi. Quæ omnia, velut effas illas regias, repudianda ostendit. Et per apollolum Paulum evidentius mandans: *Escia ventri, ait, & venter escis.* Deus autem & hunc, & hoc evacuabit: ut sit animæ unus cibus ipse Saluator, qui ei varios diversosque saporis exhibeat.

2. In tertia, sacramentum divinæ dispositionis, quod regi ostendit fuerat, itaque erat (g) oblitus; non humana doctrina Daniel qui illustratus erat, sed Domino revelante, & sensum & interpretationem somni regi narravit. Quatuor regna in quatuor metallis, & quibus statua formata ante faciem ejus (h) aderat, mundo exurgere. Caput aureum, ipsum esse Babylonicum Orientis: Pectus & brachia ejus argentea, Macedonicum Septentrionis: Venter & femora ærea, Ponicum Meridians: Crura ferrea & digiri pedum partem ferrei, partem scilicet, ultimum Romanum, videlicet Occidentis: sicut & vir eruditissimus Orolius historiographus poluit. Quod regnum tanquam ferrum comminuit omnia, & domuit, Christi quoque regnum subjungit Daniel in lapide abscisso de monte sine manibus coincidentem; tanquam sine manibus completentium, Deum hominem ex Virgine natum. Qui cum illam statuem percussisset, omnes ejus partes redegit in pulverem, & eaque auferens spiritus venti, locus ejus inventos non est: ipsum autem lapidem, qui percussit statuem, factum esse montem magnum & implevit omnem partem terræ. (i) Vacuatis enim omnibus regnis, regnum Christi Domini exurgit, quod nulli alteri populo relinquatur: quoniam permanebit in æternum. Hoc ounce orando omnis ejus petit Ecclesiæ, cum dicit: *Adveniat regnum tuum.* In quarta, statuem, imaginemque suam Nabuchodonosor quam statuerat adorare noluisse, camino destrui, illud mirum divinitus præbuit, quod fugato incendio, ipsos potius

(a) M. Remig. cæcum ducens.
(b) M. Remig. addit hanc vocem, partem.
(c) M. Remig. nulla mortificatio manet itam, nec veniam.
(d) M. Remig. remediis.
(e) Ita M. Remig. Editi vero, ne is quem placidam mitemque sententiam, iracundiam non poeniten-

sibus æternam constituit, poenitentem sententiam.
(f) Emendatur locus hic ad M. Remig. Editi, in eadem captivitate.
(g) Editi, oblitus: sed melius M. Remig. oblitus.
(h) Editi, aderat. M. Remig. erat.
(i) M. Remig. vacuatisque.

potius multos regis iustitias vorax flamma consumpsit. Tres vero viri illi, huiusmodi Regi vero dum canerent in medio camini, secum Filium Dei habere meruerunt. Quem revelante gratia rex ipse cognovit, qui suos viros adorantes signata vanissima contententes, a flammis praesentis saeculi, ad caelestem gloriam perducit triumphantes.

CAPUT XXXIV.

PREDICTIO: In Daniele, qui Christum Dominum suis visibus enavit.

Predictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

Quinta vero visio continet somnium ejusdem regis, quod Daniel ita interpretatus est. Arborem magnificam quam viderat, sub quo ramis omnes bestiae, pecora, avesque habitarent, ipsum esse regem. Praedictum vero cum Dominus iussisset, servata dumtaxat radice: regnum ejus auferendum ab eo, ipsumque cum bestis manurum. Capillos ejus ut mollieret, & ungues ejus ut aequile crescerent, sicut uti bos edere, donec septem divinitus tempora iusta compleretur: dans consilium regi elemosinis suis peccata redimere debere. Quod cum facere neglexisset, praedicta omnia regi advenierunt, supremaque mensura temporum, regnum quoque amiserat, recuperavit. Sic praedictores exaudunt, sic castigantur superbi ab eo qui potest in saecula in mensura: quia sunt iudicia ejus suavia. Sic Petrus apostolus negantes, dum respectum flentem videret, in eum locum reititit, quem praedictor amiserat. Sic in suis interfectionibus sacrum ejus sanguinem (a) fundentibus, pro quibus oravit, eundem sanguinem propinavit bibendum, quo regem suscipere dignitatem. Sic quotidie Rex noster lapsos reparat, quibus collatae gratiae caelestis regni donum servat in posterum. In sexta ex quatuor sibi apparentibus bestiis (b) illius supradictae, quatuor partium orbis regna confirmat. Quibus quartam belliam grandiorum fuisse atque terribilem, idem propheta testatur, habentem comas decem, ac de medio eorum cornu aliud parvum ascendens, tria ex illis ante faciem ejus excussa sunt cornua, donec vetustis diebus sedit in iudicio. Sed haec eo modo (c) sunt exposita, quo regna illa quatuor similes succedunt. Bestia quarta, quae omnibus regis eminentes domavit omnem terram, subiecitque eam. Post ipsam uno tempore decem reges exsurgent: & post eos, ille qui nomen predicationis suae, id est, Antichristi, portaturus est. De quo suo loco, ut jam promissum est, divini testimonii proferentur. In septima ex arietis & hirci, Persarum atque Graecorum sibi praedia revelata describit. Sub persona quoque Anti-

christi, qui corde suo dum magnificabitur, dolo corrumpet multos, donec veniat qui venturus est Jesus Dominus, & non tardabit.

3. In octava, idem vir desideriorum Daniel, providam iustitiam Dei judicantem reges superbos ac ratione infirmat, quia Balasar Rex coenam faciens principibus suis, vasa templi Dei quae Nabuchodonosor pater ejus abluerat, prolatu, biberit in eis concubinis, principibusque suis, laudans deos suos autos & argenteos, ligneos & lapideos: statimque in conspectu ejus exierunt articuli manus hominis, & scripserunt in pariete regis domus: quia visum turbatus rex, cum omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequiverunt, Daniel accitus, causa vasorum domus Dei id factum fuisse, regem constanter oburgans, scripturam etiam secitavit: Mane, Theel, Phares: camque interpretatus est, Mane: Numerus Dei regnum tuum, & implevit illud, Theel: (d) Ponderatus es, & inventus es minus habens. Phares: Divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Promissa itaque monetae quae Daniel abnuerat, cum rex consulisset prophetae, supposito vique cursu, ut praedictum fuerat, regnum reliquit Medis & Persis. Videant, videant superbi reges, qui ausu mentis suae vasa domus Dei diripientes, quae iuste ille ministris peccantibus tradidit, sine ulla reverentia contrahentes, Deo, cujus nomine consecrata sunt, videntur contumelias irrogasse. Quorum finis utique mors est, quae non habet finem.

CAPUT XXXV.

PREDICTIO: In eodem, dum cum de laeo leonum erat, ut Christum Dominum a iudicis.

(e) Predictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

In nona: Darius Medus successit in regnum: qui cum satrapas centum viginti statueret in regno suo, tres et propositos constituit. Daniel unus erat ex tribus, gratiam habens in oculis regis. Exquirunt (f) invidi adversum Dei servum consilium, ac regi persuadent diebus triginta petitionem a nullo deo vel homine, nisi a solo regis esse poscendam: in eo poena interposita, quae si quis praecceptum regis contemneret, in vivarium missus leonibus in eadem daretur. Quod praecceptum propositum reprensus propheta, Dominum suum tribus temporibus diei solita oratione precatus est. Decretum ut contumacem regi offerret, quem cum eriperet invidis non valeret, Deo suo prophetam sub hac confessione dimisit, quod eum de mortis periculo solus posset erueret. Quod & factum est. Ex hac tamen mortalia incenatur rex dum neque cibum neque somnum caperet, diluculo ad videntem Danielem ipse perrexit. Quem vivum ille-

(a) Hae verba, fundentibus, pro quibus oravit, eundem sanguinem, in Ml. Remig. reperta huius loco reitititum. In illo tamen passio post legitur, suscepit, non suscepit, ut in edita.
(b) Ml. Remig. illi supradictae.

(c) Ml. Remig. sunt exposita.
(d) Ml. Remig. Ponderatus est in saecula, & inventus est.
(e) Ml. Remig. Promissio.
(f) Ml. Remig. invidia ... consilio.

illatumque respiciens, Deo vero dans gloriam, educi de lacu precepit, eosque qui Daniele criminati erant, in lacum misit, & devorati sunt continuo in conspectu ejus. In his etiam fudit propheta est propheta, dicens: *Qui soveram fodit proximo, (a) incidit in eam. Et qui statuit laqueum proximo, peribit in illo.* Et ipse nosse Iesus Dominus, in quo omnia ista figurata fuerunt, per prophetam dicit: *Foderunt ante faciem meam soveram, & incidit in eam. Et iterum: Misit Dominus misericordiam suam & veritatem suam, & liberavit animam meam de medio catulorum leonum.*

2. In Decima: Proximate sub temporis septuaginta annorum desolationis Jerusalem, quam per Jeremiam prophetam Dominus prædixerat: Daniel cum omni fletu & jejuno orationem fudit pro se ac pro delictis populi sui, miserationem Domini implorans. Oranti Gabriel afflavit archangelus, eique futura mysteria revelavit, septuaginta hebdomadas brevitas esse in populo ejus, & (b) in civitate sancta, ut consummentur peccata, & signentur delicta, & ut finiat iniquitas, & adducat iustitia sempiterna. Impleri quoque visus prophetarum, & ungi Sanctum sanctorum ab exitu sermonis in respondendo. Et iterum edificabitur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ (c) sexaginta duæ. Et rursum edificabitur platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas septuaginta duas, interibit christi; & iudicium non erit in eo: vel scilicet Hebraus habet interpretes: *Occidetur Christus, & non erit ejus populus, qui cum negaturus est. Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce veniente, & finis ejus ventitas, & post finem belli statuta desolatio. Confirmabit autem pactum (d) multis hebdomada una, & in medio hebdomada deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis, & usque ad consummationem & fidem perseverabit desolatio. Ad confortandum errorem Judæorum hac sibi revelata scripsit Daniel. Qui ergo expectant adhuc venturum Christum, creditori sunt Antichristo. Sic enim eos Dominus Iesus in Evangelio increpat, dicens: *Ego vesi in nomine Patris mei, & non creditis mihi: alius venit in nomine suo, & ipsi credetis.**

3. Labore ingenioque magno beate memoriz Hieronymus, (e) per supputationes annorum regum Babylonis septuaginta hebdomadas, usque ad nolri Redemptoris nativitatem Christi Domini annos quadringentos nonaginta perduxit: (f) seorsum septem in restauratione templi hebdomadas, sexaginta & duas usque ad Domini nativitatem, & usque ad Passionem ipsius, S. Profer. Tom. II.

& unam vastationis quæ facta est a Vespasiano duce, vel Tito filio ejus. Inimici igitur Domini Judæi fallentes semetipsos, cum multiplicata prophetata de Christo, ad quasque fuorum regum personas referre contendunt; huic prophetæ Danieli volentes nolentesque colla submittunt: qui non tantum signa omnia supra scripta conscripsit, quantum etiam tempora ipsa adventus Domini designavit. Quæ omnia luce clarius impleta omnis jam mundus (g) agnoscit. Gloriam igitur Christi Domini diffusam in gentibus, eumque, ut scriptum est, omnem terram adorantem, Judæi adhuc credere nolunt, nobiscum intuentes imperi omnia, quæ prædicta sunt oraculis prophetarum.

4. In undecima, eisdem Prophetæ revelata sunt sub persona bellantium regum, ipsius facta Antichristi, angustiarum ultimi temporis, relictio etiam mortuorum, qualiter impii, qui relictæ vel sancti resurgant. Hæc & Isaac, & Ezechiel ita ostensa sunt, quemadmodum eorum dicta Evangelica firmat auctoritas.

5. In duodecima, spectaculum quoddam iustissimum, non tantum regi, quantum etiam spiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel quippe idolum, quod omnes Babylonii simul cum rege cultui habebant, majores regis apparatus velut quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis per occultum intrantes osium consumebant. Daniel eorum fraudem subtili arte demonstravit, (h) feri in pavimento tempore cinerem sui precepit. Signatis igitur foribus annulo regis, in posterum diem venientibus, non illa ab illo signamento confusi, virorum ac mulierum imprelta vestigia demonstrarunt. Confessione etiam sacerdotum occultum est illud osium proditum, per quod introeuntes omnia devorabant. Contracto itaque regia iussione signamento; draconem, quem simul ut divinum suspiciebant, sine gladio & fuste ita peremit Daniel, quemadmodum sciebat corruptibilem posse corrumpi: docens & ostendens, annum & solum verum Deum esse colendum, relictis vanis superstitionibus, quibus non tantum Babylonios, quantum etiam totum mundum sub potestate demonum captivum teneri propheta cernebat. (i) A quorum dominatu Christi Domini gratia liberandis, præconio etiam suo (k) futuro tempore designavit. Sed quoniam, ut ait quidam, Veritas odium parit (unde & Paulus noster dicit: *Inimicus factus sum vobis verum prædicans*); pro munere veræ religionis offensa, in lacum leonum Babylonii devorandum propheta miserunt. Nec desinit divina potentia, quæ & custodiam (l) solitam suo, & prandium per ejus socium ministraret inclusio. Cujus ob meritum gratiæ, ferale leonum impetus in ovium mansuetudinem commutavit.

(a) Mc Remig. incidit ... statuit ... deperit.

(b) Edicti, in civitatem sanctam, ut consummentur peccata, & signentur.

(c) Mc Remig. hebdomadæ VI. & hebdomadæ LXXII. Lugd. hebdomada septem, & hebdomada septuaginta duas.

(d) Mc Remig. multum ... & in medio hebdomadæ.

(e) Lege hanc septuaginta duarum hebdomadarum

expositionem apud Hieronymum, libro in Daniele prophetam, capite nono.

(f) Mc Remig. sed jugiter ... septuaginta duas.

(g) Mc Remig. agnoscit.

(h) Mc Remig. ferit.

(i) Mc Remig. A quorum; intellige, superstitionum.

(k) Mc Remig. futuro tempore.

(l) Mc Remig. solidam.

tavit. **Edo**lo itaque Daniele, cum rex miraretur illarum, inimici ejus in eam leonum dati sunt ut perirent. Non sine signo ejus Domini hæc acta sunt qui pro suis orat, dicens : *Ne tradideris bellis animam confitentem tibi. Rucient enim ille leo diabolum qui circum querens quem devoret, (a)* inimicos nostri Prophete Christi Domini quos reperit, accepta potestate consumit.

C A P U T XXXVI.

PROMISSIO: In *Exechiele*, manifesta resurrectionis per Christum Dominum.

Prædictio facta & figurata, In Ezechiel
credita & viva.

1. **E**zechiel quoque propheta inter cetera quæ
arcanis recondita scripsit, resurrectionem
sibi ostendam, quæ futura est mortuorum, hoc
modo (b) intimavit. In campum le quemdam
adductum, qui erat plenus ossibus mortuorum,
illius potentia verbi Dei unumquodque os suis
partibus coniungi, carnes, nervos, cutemque as-
cendere, etque vitales vires infundi eo Spiritu
ipse vidit, quo nos futuram speramus & credi-
mus resurrectionem. Multa quoque sub figura
regis Tyri de Antichristo narrans, describit et-
iam civitatem, quæ congregat (c) ex genti-
bus ex lapidibus vivis, Jerusalem caelestem: cum
portas orientalem claustrum semper ostendit,
dicens: *Hæc porta clausa erit, solus prin-*
cipatus sacerdotum (d) transibit per eam, & ipsa
clausa erit principi; Marize virginelem uterum
signans, quæ semper virgo integra proreul sal-
vatorem. Solus enim Christus Dominus, ut ait
beatus memorie Augustinus Episcopus, (e) per
inviolata matris virginis viscera, membra in-
fantis eduxit, qui post Resurrectionem per clau-
stra ossium membra juvenis introduxit: solus pec-
catum non habens infantilis ætatis exortu, qui
peccatum non habuit grandioris ætatis accessu,
ipso dicente: *Eccc venit princeps hujus mundi,*
& in me non inveniit.

2. In hac capitulatione Babylonici etiam Eſdras
faciens & propheta fuit, qui gratus in conspectu
regis domi eſſet, & cum ſtrotrem rex aſpiceret,
qui ex caſu triliſ eſſet ac perquirens,
ſolemnia (f) religioſis ac populi fui agi ſolere
no tempore firmat, a quibus ſe alienum eſſe
(g) docet. Dat rex unde licentiam, jubet-
que (h) reſtaurari templum Dei. Veniens quo-
que Eſdras ad Ieruſalem, zelo legis accensus,
purganda a vitiiſ primitus piebom ſtatuit.
Quoniam *Rex ſapiens*, ut propheta dicit, po-
teſt *ſtabilimentum eſſe*. Reperto itaque libe-

Moyſis offendit inter cetera, etiam hinc iram Dei fuiſſe ſuſcitum, quod contra Dei mandatum ex alienigenis ſibi populus accepiſſet uxores: perſuſiſſique cenſura qua valuit, ſuas quique cum filiis projiceret mulieres. Nulla itaque (1) detenti carnali dulcedine, cum ſibi vellet Deum eſſe proprium, inſcitantem quæ fuerant imperata, fecere ut populi Chriſtiani figuram offenderet, quos admonet & Princeps omnia ſacerdorum dicens: *Si quis diſcedit deum,* Mart. 19. *aut agrum, aut uxorem, aut filios cauſa nominis mei, & hic multiplici accipiet, & vitam æternam conſequetur.* 30.

C A P U T XXXVII.

PRÆDICTIO: In Esdrâ, domus Dei, id
est, per Christum Dominum
restauratio.

Prædictio facta & figurata. In Eadem cre-
dita & visa.

2. Templum quoque Dei dum restauraret
Eldaz, invidia quorundam malorum,
qui loci fabricæ, nec tamen loci religione ef-
feret voluerunt, cum eos incircumcisos non fuisse-
ret Eldaz, malitiose regi insinuantes, ab o-
pere templi cessatum esse, utque ad Cyrum re-
gnantem. Qui divino ædus imperio, suppletis
annis fortissimè, quos Jerusalems ex Babylonia
prædixerat, cumque populum, simulque et
vasa domus Dei ex Babylonica captivitate ad
Jerusalem dimisit, adjiciens munera regi, a qui-
bus præcepit ut fabrica surgere templi. Quod
sub Dario crepuit, plussæ ad perfectionem tem-
plum Cyrus heri & iussit & juxta, anni evolu-
ti sunt quadraginta sex. De quibus Iudæi,
Domino restaurationem sui corporis (h) promitte-
nti, ac dicenti, *Solvite templum hoc, &*
et in triduo refectum illud, non intelligentes illius
idæi sacramentum, dixerunt: Quadraginta &
*sex annis constructum est, Et quomodo hic dic-
tit: Triduo refectum illud? (1) A Salomone*
enim ea celestitate constructum est, qua omnia
preparante David pater repperat. Non ergo
Salomone fabricæ (m) emensa tempora Iudæi
dixerunt, sed Eldaz, cui, ne perfectæ, fuerat
interdictum.

2. Reparata itaque templo ac muro Ierusalem, iuxta Danielis tempora confluita (quo exorante simul cum Zacharia populus manfit in Ierusalem) septuaginta hebdomadarum usque ad Chrilii Domini natiuitatem, ut supra ¹ diximus, tempora (n) curruerunt. Cujus indulgentia², etiam nunc animae de captiuitate saeculi (o) in compunctione cordis suppleta (p) mensura.

(a) M.L. Remig. *inimicus* ... *summe*

{A} Sic MG. Romig. At vero editi, *initiauit*.

(c) Editi, in gentibus & lapideis.

(d) Mr. Remig. transit.

(e) Hæc leguntur apud Augustinum *epist.* ad Vol-
tanium, alias 3. nunc 137. c. 2. pag. 405. novæ
editionis. Et lib. 5. contra Julianum cap. 19. pag.
656. n. 57. item nov. edit.

(f) Editi, organizati.

(g) Recentiores edit. *discrepat*.

(4) Mc. Remig. *reflexa*.

(i) Editi, *reversi*.

(k) *Mf. Remig. promittenti ac dicenti. Editi, promittente ac dicente.*

{1} Editi, A Salomone dalem ... qur.
{2} Editi, quinn MC Roman, tumbon.

(=) Editi : concurrentes : M. Benin.

Paul:

(*) Mr. Remig. in compositione.

(p) Mf. Remig. *mensura gratis liberantur.*

Ps. 118. 11. fura, gratia & misericordia liberatorum. Jucundantur enim pro illis deus, quibus sunt humiliati, (a) annis quibus viderunt mala, donec aspiciat Dominus super servos suos, & in opera sua. Servamus igitur Domino in timore, & esultemus ei cum tremore, quousque reducamur ad civitatem, quam Rex & Sacerdos nolite restaurat Jerusalem caelestem: ut in templo corporis ejus, quod triduo suscitavit, sacrificium laudis ei jugiter offeramus.

CAPUT XXXVIII.

PRÆDICTIO: In eodem, cum in figura Ecclesie parabolam pendit.

(b) Prædictio facta & figurata. In Eldra credita & vila.

1. REX Babylonix Artaxerxes dum suos velientes Judæos, quorum sententias Eldras sacerdos scripsit. Unus vinum omni rei prætulit: alius regem: tertius Zorobabel mulieres, ac super omnia veritatem. Qui cum suas sententias protulissent, sapientior omnibus judicatus est Zorobabel, qui mulieres, ac supra omne veritatem alutraserat. Et re vera quid muliere fortius, quæ primum Adam ita illeceit virum, ut Dei præcepta contemneret? Quid fortius muliere, cujus species omni se (c) cupiditatis extollit? Quid fortius muliere, quæ & regiam fortitudinem emollit, & virum? Quid etiam in bono, fortius muliere; quæ credidit integram se Christum parere veritatem? Quid fortius muliere, quæ fugientibus discipulis, mysteria ipsius Crucis in trepida ac plena fiducia (d) asperxit? Quid fortius muliere, quæ prima præ omnibus viris excurrere, videre meruit Dominum resurgentem? Quæ cum in typo Ecclesie hæc Eldra (e) scripserit, sobsecuta est etiam actio figurata. Elther enim quæ a Mardochæo fuerat in filiam educata, dum aulam regiam Mardochæus curaret, a Deo qui exaltat humiles ad regiam Elther perducta est dignitatem. Hæc cum populum suum, agente amico regis Aman causa Mardochæi, (f) donatum intelligeret morti, gladiusque eorum cervicibus immineret, animam suam Elther pro suo populo ponens, invocato divino auxilio penetralia regis ingressa est, quo mulieri non vocatur accedere non licebat. Quam cum rex indignatus aspiceret, illa quoque (g) pudore tabuisset: *Convertis*, ut dictum est, *cor ejus Deus in levitatem*: eique rex multa bona promittens, dum ejus salutem reparare contenderet, ad convivium cum Aman venturum se, ut regina po-

poscerat, non negavit. Illic narrans quæ secum & cum suo populo acta erant, Aman eo ligno crucifigi rex statuit, quo Mardochæum idem Aman suspendere statuerat innocentem: (h) ut contenti nequissima, sicut ait propheta, super ipsam volveretur.

x. Sic Ecclesia sancta ligno Crucis perimit inimicos. Sic se pro suis, periculis (i) ligno mundi opponit. Sic datis in morte, suis laboribus vitam conferendo ministrat: ut pote regina, quæ a suo Rege sponso & Domino admoetur, eique dicitur: *Libera est, qui docentur ad mortem, & redime eos qui occiduntur*. Cujus beneficiorum refugia, ipsi quoque ejus apperuerit inimici. Nec impari etiam loco Judith sancta, ordine subsequente ponitur, quæ etiam ipsa figuram sanctæ Ecclesie personamque (k) suscipiat. Nam cum dixit militrix regis Babylonis Btulanii Holofernes obediens cinxisset, subaltique aquis siti totam affligeret civitatem, primores ejus in deditionem statuerunt tradere Holoferni.

3. Hæc disponentibus Judith obstitit, paucorum dierum inducias poscens. Quibus jejuniis orationibusque supplicat Regem regum & Dominum dominorum exoravit. Exuta igitur veste viduali, sese omni ex parte, mente, corpore, moribusque componens, mirabilem cunctis exhibuit: eo usa consilio, quo, custode Deo, credebatur pulchritudine capium hostem posse perimere, suam pudicitiam illo servante, qui dator & cultos est castitatis. Quæ cum illarum caput hostis afferret, quam viri non valuerant, ferula patris reddidit libertatem. Nostram, ut diximus, cujus hæc figuras gestabat, si (l) agnoscas Ecclesiam, videris quemadmodum postea quam ejus vir Christus Dominus passus resurgensque ascendit in caelum, omni moestitia, ut recte viduali depulsa, sit induta pulchritudine ab eo, de quo in Isaiâ Propheta dicit: *Induit me vestimento (m) salutari, & stola jucunditatis circumdedit me, sicut sponsam ornatum monilibus suis*. Nulla est enim & hæc in vulnere capitis inimicorum; quoniam corpus illius est qui confregit caput draconis magni. Non pepercit & hæc animæ suæ sicut illa, quoniam ipsa est quæ dicit per Joannem apostolum: *Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus pro fratribus (n) animas ponere*. Quod fecisse in sanctis martyribus constat, quæ est benedicta apud omnipotentem Deum.

H 3

CA-

(a) Mf. Remig. addit vocem, annis; & paulo post, resurrexit, ut edit, recentiores.
(b) Mf. Remig. Promissio.
(c) Mf. Remig. Dux, & Colon. cupiditate.
(d) Mf. Remig. addit, causaverat.
(e) Mf. Remig. scripsit.
(f) Mf. Remig. donatum: Editi, damnatum.
(g) Editi, convulsit. Mf. Remig. pudore tabuisset.
(h) Ita Mf. Remig. ac editi, ut qui cogitant in

me nequissima, sicut ait Propheta, super ipsam vela verentur.

(i) Sic Mf. Remig. At verbis in editis, *insuper* modis.

(k) Mf. Remig. figuram sanctam Ecclesiam, personamque suscipiat. Colon. & recentiores, figuram sanctæ Ecclesie, personamque significat.

(l) Mf. Remig. h. agnoscat.

(m) Mf. Remig. salutari, & stola.

(n) Mf. Remig. animam.

C A P U T XXXIX.

PRÆDICTIO: In Tobia, ex pisce Christo, &
dæmonia fugari, & illuminari cæcos.

(a) Prædictio facta & figurata.

Tobias quoque captivus apud Ninivem
fuit, (b) ea religionis sui patientia
præditus, quia sciebat iram Domini sequi ani-
mo sustinendam. Dignis operibus confessionibus-
que satisfaciens Deo, moribus quoque sanctis
filium erudit. Cui in moribus dedit neque pe-
nariam paupertatis, neque labores diuturni exi-
lii formidandos. si modo in mandatis Domini

perverſarum diſcederet ab omni iniquitate, &
 bene ageret. Et hæc, ſolgente juſtitia interioris
 luminis, itinera dum cæcus corpore, filio recta
 monſtraret; Raphael archangelus miſſus a Deo,
 non tantum capſivus foliata, quantum etiam bo-
 neficia caeleſtia orantibus miniſtravit: filio pro
 recipienda pecunia ducentum præſtans, filium Ra-
 guelis ei uxorem dedit, a qua Afmodeum dae-
 monium nequiſſimum expulit, qui illi jam ſep-
 tem occiderat viros, (c.) Reduſtus locum
 cum uxore filius, ipſi quoque Tobiz ex jeci-
 noribus piſcis quibus & demonium fugevaret,
 oculorum maculas auferens, priſtinum reddidit
 viſum. Eoſque monuit ſemper glorificare Deum,
 & in bonis operibus permanere. hæc Tobias
 Chriſtum Dominum inter cetera præconia ſue
 laudis prophetavit, dicens: Nationes multe de
 longinquo venient, habitatores a noviffimis par-
 tibus terræ ad nomen Domini Dei, & munera
 ſua in manibus habentes Regi calorum offerent
 cum læticia: quod nos nunc videmus impleri.
 Miſticum vero ædificii hujus hoc eſt, quod ex
 interioribus piſcis & demoni fugatus eſt & To-
 bias illuminatus.

superabundavit & gratia. Qui tributum pro se & pro Petro, & creato lumen reddidit Paulo, statim ex se ipso in littore discipulos, & tot se offertum munda istus. Namque Latine piscem facis littoris, majores nostri hoc interpretari sunt, ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est, *Jesus Christus Filius Dei Salvator*, piscis in sua Passione decolus, cujus ex interioribus remediis, quotidie illuminamur, & pascimur.

CAPUT XL

PRÆDICTIO: In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum Regem natum susceperunt.

Prædictio facta & figurata . In Machabæis
credita & visa .

z. **P**ost redditam libertatem ex captivitate
Babyloniz, Machabaei ducatum Hebraeo
populo praeberunt. Quorum virtus ita emiuit,
ut non tantum Macedones & * Ptolemus rex
Aegypti, quantum eos ipsi Romani in amicitia-
rum foedera convocarunt. Illic quod Iudeos in
quadam parte quam Romani jam ceperant, Antio-
chia regnante, preclara illa femina Macha-
bæorum mater, pro fe æternæ vitæ, legitimæ
que suis, ne veritas carnes suillas filii sui tan-
gerent, uno die septem martyres edidit Deo,
quos terra contempta, non huic mundo, sed (†)
ipsi peperit celo: suo exemplo nos admonens
percutientia contemnere, appetere sempiterna,
velociter finiendi finire, quod possent certantes at-
que vincentes illud apprehendere, quod non ha-
beret finem. Sic ipsa latum fecutora, filios pre-
misit ad vitam, quam veram fecisset, omnique
metu carentem, sibi suisque filiis fideli testimo-
nio acquiritur. Propter quam & alios in bello
mortuos Iudas Machabæus duodecim milia ta-
lentorum Ierolimam militi offerre sacrificium
pro mortuis, bene & optime de resurrectione
cogitans. Hac exhortatione sancta Ecclesia suos
agit filios, quibus contemptum mortis incul-
cavit, ad veram vitam Christum transire com-
pellit, ut ipsi in regno Dei perfecti cum
filiis qui ei dicunt: *Quis nos separabit a cari-
tate Christi? Tribulatio? an angustia? an per-
secutio? an fames? an nuditas? an periculum?*
an eladimus?

2. Sane apud Machaberos ultimus dux et Pontifex fuit Hircanus. Nam fratrem eius Antiochium Pompeius magistratus populi Romani dum Ierololyam expugnare, vinctum cum liberis Romam misit, sicut Iosephi narrat hystoria (g). Impleta tamen Jacob patriarchae propheta dicens: *Non deficiet princeps in Iuda, neque dux de femoralibus ejus, donec veniat car regesta sunt omnia, et ipse eris expectatio gentium.* (h) Intuemur quiescente ordine regum Iuda

(e) M. Remig. Promissio.

& recent, *ea religione sua paternita*.

(c) Mf. Remig. *Reductio locupletum ... filium.*

{d) Evidentiary, ex-

(c) Mf. Remig. *Proserpio*.

© M.C. Remig, *ibid.*

(g) Rem fide narrat Joſephus libro 14. Antiqui-
ſarum, cap. octavo.

(b) M. Remig. *Latocypus quierensis* or *linensis* F. G. W. W.

Juda & Israel, vel Levitico sacerdotio, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperavit, cessante etiam ostensione, quam Daniel propheta prædixerat cessaturam: ne unctos reges vel sacerdotes sequeretur ille populus, (a) præfente jam æterno Rege & Sacerdote Christo, qui est *expectatio gentium*. Herodes igitur (cujus patrem ex Idumæis, matrem vero ex Arabia fuisse idem Josephus (b) dicit) a Cæsare Augusto attributum sibi illius gentis, eo tempore sumpsit imperium, quo Cæsar pacati orbis totius sub edicto descriptionem fieri præcepit. Itaque eo anno professionis illius quæ facta est præfide Syriæ Cirino, natus est Christus Dominus, in qua descriptione venit & Paulus. Sic enim intelligendum est, quod Tribuno Lyfiz dixit: *Ego autem natus sum Romanus*. Omnes enim pretio comparabant hujus nominis digni-

tatem: hic vero Judæus cum dixit natum se esse Romanum, clarius ostendit in illa se descriptione venisse, nato jam (c) Johanne præcuratore & præcone (d) veri Regis & Judicis, a quo tempus gratiæ sumpsit initium.

3. Huc usque, juvante Domino, sub Lege figuratas promissiones prædictaque ut datum est colligere valui. Secundum & hic tempus, velut secundum diem ex quatuor partibus mundi sorgentem prophetarum (e) patrum, orientali plaga migrante, Isaia, Jeremia, Ezechiele, ac Daniele tribus in partibus constitutis: duodenario & hic Prophetarum minorum, tamquam horarum numero diem secundum velut in vesperum concludens: ut tempus tertium manifestat gratiæ simul cum ipso æterno die, ascriptis capitulis, tertia pars libri sumat initium. Amen.

140. 2. 1.

147. 11. 12.

(a) Ita M. Remig. Editi vero, *praefertim venturae Regis*, &c.
(b) Libro Antiquitatum 14. capite duodecimo, in fine.

(c) M. Remig. addit hanc vocem, *Johanne*.
(d) Editi, *Domini regis*.
(e) M. Remig. *procurum*.

FINIS SECUNDÆ PARTIS.

INCERTI AUCTORIS,

D E

PROMISSIONIBUS ET PRÆDICTIONIBUS DEI.

P A R S T E R T I A.

D E T E M P O R E G R A T I Æ.

P R Æ F A T I O.

QUONTAM Christi Domini gratia rutilante, illustratus jam mundus eluxit; non reor adhuc, ut supra factum est, figuratas promissiones, seu prædicta discutiens. Præsertim quia Lex omnis & prophetia Christum Dominum sonuit & Ecclesiam. Cujus caelestis Regis & Judicis adventum, præconia omnium spirituum eo ordine nuntiaverunt, quo per linguas etiam inimicorum suorum veritas clamaretur. Quia & demones credunt & contremiscunt: (a) coelestique sunt præsentis: *Scimus qui scis, quid venis ante tempus torquere nos?* Quare, juvante Domino, placuit

huic operi non tantum eorum vaticinia inferre, qui Dei Spiritu aiti sunt, quantum & eorum, qui errantium spirituum seductione decipi, cognoscere Deum, non sicut Deum glorificaverunt. Pauca itaque de multis expendens, & quædam Sibyllæ, vel quorumcumque congrua de Christo Domino dicta subiungens, primo in loon Joannem præconem præcursoresque ipsius singularis Regis & veri Judicis introducam. Cui testimonium ipsa Veritas præbuit, quod in natis mulierum nemo exsurrexit major Joanne Baptista; in quo Lex omnis & Prophetia cessavit.

Rom. I. 12.

Mat. 11.
12. 12. 12.

(a) Editi, *falsique* ... qui advenisti.

PARTIS TERTIÆ ARGUMENTA.

1. PROMISSIO: *DE* Joanne Baptista Præcurfore Christi.
2. PROMISSIO: *De* calo venturi Regis & Judicis Christi.
3. PROM. *De* Verbo Deo & homine.
4. PROM. *De* nato Christo ex Virgine.
5. PROM. *De* Christo posito in præsepio.
6. PROM. *De* stella signo.
7. PROM. *De* pace & salute Nativitatis ejus.
8. PROM. *De* fuga in Ægyptum.
9. PROM. *De* parvulis pro Christo occisis.
10. PROM. *De* Christo, quod in templo ex Isaiâ Judæos convicit.
11. PROM. *De* uncto Christo per columbam.
12. PROM. *De* electione Discipulorum.
13. PROM. *De* miraculis Christi.
14. PROM. *De* Christo, quod mare pedibus ambulavit.
15. PROM. *De* Christo, quod populos mirabiliter pæxit in eremo.
16. PROM. *De* Christo, quod portatus asellus est.
17. PROM. *De* Christo, quod expulit de templo mercatores.
18. PROM. *De* traditore Christi ostenso.
19. PROM. *De* infamato Jesu.
20. PROM. *De* Christo spinis coronato.
21. PROM. *De* Christi Cruce & vulneribus.
22. PROM. *De* eo, quod inter latrones crucifixus est.
23. PROM. *De* vestimentis forte divisis.
24. PROM. *De* selle & acero.
25. PROM. *De* Christo lancea in latere percussus.
26. PROM. *De* observato Sole in Passione.
27. PROM. *De* sepultura Christi Domini.
28. PROM. *De* Sanctorum corporibus in morte Domini suscitatis.
29. PROM. *De* dicti tertia Resurrectione.
30. PROM. *De* incredulis Discipulis increpatis.
31. PROM. *De* Ascensione Christi in caelum, & donis Spiritus-sancti.
32. PROM. *De* exortu Ecclesiæ.
33. PROM. *De* testamento, amico, & homine novo.
34. PROM. *De* Martyribus.
35. PROM. *De* vocatione Gentium.
36. PROM. *De* fide regum.
37. PROM. *De* jugo legis Christi, quod reges, gentesque acceperunt.
38. PROM. *De* subversione idolorum, atque templorum.
39. PROM. *De* mensa Christi generali Regibus & pauperibus.
40. PROM. *De* Evangelio omnibus gentibus prædicato, & fide.

TEM.

T E M P U S   G R A T I Æ.

PROMISSIO PRIMA IMPLETA.

De Joanne Baptista præcurfore Christi.

(a) Credita & visa.

Isaias Propheta: *Vox, ait, clamantis in eremo: Parate viam Domino, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis rivus implebitur, & arvens mons & collis humiliabitur. Et erunt testuosa in directum, & aspera in vias planas. Et videbitis omnis caro salutare Dei.* Firmat hæc Joannes Evangelista, dicens: *Hoc testimonium est Joannis de Christo, quando ad eum miserunt presbyteri sacerdotum interrogantes, utrum ipse esset Christus. Et confessus est, & non negavit, dicens: Quia non sum. Qui ei dixerunt: Elias es tu? & dixit, Non. Quis ergo es? ait: ait, ut habeamus respondere his qui nos miserunt: quid de teipso dicis? Qui dixit: Ego sum vox clamantis in eremo, Parate viam Domino, sicut dicit Isaias Propheta. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum, dicens: Cum implectar carissus, (b) Joannes dicebat: Quem me suspicavi esse, non sum ego, sed ecce venit post me de cujus pedibus non sum dignus solvere corrigiam calcamentorum ejus. Fatur & (c) Sibylla Erythræa, dicens:*

*Judicii signum: tellus sudare madefcet.
Jam agnoscitur campis montes, & carula
ponti.*

Seque ipsam exponens adjunxit.

*Non erit in rebus hominum sublime, vel
altum.*

Quod impletum per Christum Dominum ipsi cognoscimus & videmus.

PROMISSIO II. IMPLETA.

(d) De celo venturi Regis, & Judicis Christi.

Credita & visa.

David Propheta: *A summo calo, ait, egressus ejus. Et iterum: Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Item ipse: Regna-*

vis Dominus super omnes gentes. Et Isaias: Regem cum claritate videbitis. Item: Ecce Rex tuus, ait, venit sedens super nubem levem: carnem scilicet nullum pondus habentem peccati. Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: Magni ab Oriente venerunt dicentes: Ubi est qui natus est Rex Judæorum? Testatur & Paulus: Regi, ait, seculorum. Et iterum: Ostendet beatus & solus potens Rex regum, & Dominus dominorum. Faturque Sibylla.

E celo Rex adveniet per sacra futurus.

PROMISSIO III. IMPLETA.

(e) De Verbo Deo & homine.

Credita & visa.

David Propheta: *Missi, ait, Verbum suum, & sanavit eos.* Et Jeremia: *Hic Rex noster, & non est alius absque eo, qui invenit omnem viam prudentia, & dedit eam Jacob (f) electo sibi: post in terris visus est & cum humilibus conversatus est.* Et Habacuc Propheta: *Ambulavit, ait, Verbum & exiit in campos.* (g) Firmat hæc Joannes Evangelista, dicens: *Verbum caro factum est: & habitavit in nobis. Testatur & Paulus: Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est (h) esse æqualis Deo: sed semetipsum exinavit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventas ut homo. Faturque Sibylla:*

Scilicet (i) in carne presens ut judicet orbem.

PROMISSIO IV. IMPLETA.

(k) De nato Christo ex Virgine.

Credita & visa.

Isaias Propheta: *Ecce, ait, Virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen ejus, Emmanuel: quod (l) interpretatur, Nobiscum Deus.* Firmat hoc Lucas Evangelista, dicens: *Missus est Gabriel Angelus ad Virginem desponsatam, cui nomen erat Maria: qui & ingressus sic eam salutavit: Ave, inquit, gratia plena,*

H 4

(a) Hæc verba adjungunt huic titulo & paucis sequentibus ex M^o Remigiano-Remensi. Abiunt vero ab editis.

(b) M^o Remig. *Johannis.*

(c) De Sibyllarum dictis citatis hic, & in capitulis sequentibus legi poterit Augustinus, capite 23. libri decimi offarii de Civitate Dei.

(d) M^o Remig. *E celo venturi iudicis Regis Christi.*(e) *Credita & visa.*(f) M^o Remig. *Verbum Dei hominem suscepisse.*(g) *Lugd. & Lavan. De Verbo Dei & homine.*(h) M^o Remig. *electio suo.*(i) M^o Remig. *hic interit ista. Isaias etiam propheta dicit. Græce per per omnia: & homo est, &*

quis cognoscat illam? Qui cum non legantur in Isaias, forte alludit ad Jeremiam cap. 17. vers. 9. Præsumit est cor omnium & infirmabile, quis cognoscat illam?

(b) M^o Remig. cum recentioribus edit. *esse se æqualem.*(c) Ita legitur apud Augustinum loco supra citato. *Lugdun. scilicet ut carne presens, & judicet orbem. Lov. Lugd. Colon. cum recentioribus, scilicet in carne presens, & judicet orbem.*(d) M^o Remig. *habet tantum ista. Ex Virgine natus.*(e) Editi, *interpretatur; forte, est interpretatus, ut Matth. i. v. 23.*

Digitized by Google

1141.F. 10. plena, Dominus tecum. Et paulo post: Spiritus sanctus, ait, superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Testatur & Paulus, dicens: Cum autem venis plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere: Hebræum locutionem sequens, quæ omnes feminas mulieres nominat. Fatetur & Sibylla:

Dum cernent, inquit, incredulus, atque fidelis.

Dicit Maro: Jam nova progenies cælo demissitur alto,
Jam redit & virgo.

Redis, dixit, quia virgo adhuc Eva mortem intulit mundo, rediens virgo Maria (a) protulit Salvatorem.

PROMISSIO V. IMPLETA.

(b) De Christo in præsepe posito.

Credita & visa.

1141.F. 10. **I**saias Propheta: Agnovi, ait, domum possessorem suum, & affinis præsepe domini sui. Et Abacuc: In medio, inquit, (c) duum animalium cognosceris. Firmat hæc Lucas Evangelista dicens: Cum autem impleti sunt dies Maria, peperit filium, & puerum cum involvit, & posuit in præsepe, quoniam non erat locus in divorsorio. Et Angelus ad pastores: Natus est (d) vobis, ait, Christus Dominus in civitate David: & hoc vobis signum. Invenietis infantem pannis obvolutum & positum in præsepe. Testatur & Paulus dicens: Pauper factus est, cum dives esset, ut ejus paupertate nos ditaremur. Fatetur & Sibylla:

Cum jacet incultus densis (e) in vepribus Orbis.

PROMISSIO VI. IMPLETA.

(f) De stella signo.

Credita & visa.

1141.F. 10. **B**alaam Propheta ex gentibus, Orietur, inquit, stella ex Jacob, & exsurgens homo ex Israel, & confringet omnia regna terræ. Et Isaias Propheta: Gentium populus, ait, sedens

tenebris vidit (g) lucem magnam. Et David dixit: Reges Tharsis & insula munera offerant, reges Arabum & Saba adiucent. Item Isaias: Omnes a Saba venient, ferentes aurum, thus & lapidem pretiosum, salutem Domini bene nuntiabunt. Firmat hæc Matthæus Evangelista dicens: Ecce stella quam viderant Magi in Oriente, præibat eos, donec venis & stetit supra locum, ubi erat puer. Videntes autem stellam, gavisæ sunt gaudio magno. Ingressi itaque invenerunt puerum & matrem ejus. Apertisque thesauris obtulerunt ei munera: aurum, ut Regi: thus, ut Sacerdoti: & myrrham, (h) ut mortituro pro nobis. Testatur & Paulus: Deus, inquit, qui dixit de tenebris lumen clarescere, elavit in cordibus nostris: ad illuminationem glorie scientie ejus (i) in faciem Christi Jesu: Fateturque Sibylla, dicens:

Exeret terras ignis, (k) pontumque, palumque.

Dicit & Maro quædam congrua:

Stella facem ducens multa cum luce currat:
(l) Muneribus cumulans, & sanctam fidus adorant.

PROMISSIO VII. IMPLETA.

(m) De pace & salute Nativitatis ejus.

Credita & visa.

PER Isaiam Prophetam: Datus est, ait, (n) nobis filius. Et paulo post: Adhuc pacem super principium ejus, pax & salus illi magna est, potestatis & pacis ejus non erit terminus. Firmat hæc Lucas Evangelista dicens: Continuo facta est cum Angelo multitudo exercitus celestis, laudantium & diceantium: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et ipse: Pacem meam vobis, ait, do vobis, (o) pacem meam relinquo vobis. Testatur & Paulus apostolus, dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum. Fatetur & Maro:

Pacatumque regis patriis virtutibus orbem.

PRO.

- (a) Mf. Remig. vitam protulit.
(b) Mf. Remig. in præsepe positum.
(c) Sic editiones veteres omnes. Mf. Remig. & posteriores, unum.
(d) Mf. Remig. nobis.
(e) Ita Mf. Remig. & August. liber de Civitate Dei. At editi, cum vepribus.
(f) Mf. Remig. per stellam declarata, &c.
(g) Mf. Remig. lumen magnum.
(h) Sic Mf. Remig. At editi, pro dominica sepulture.

- (i) Hæc duo, in faciem, addimus ex Mf. Remig.
(k) Corrigimus ex libro Augustini de Civitate Dei, & ejusdem veris lectione, infra Promiss. 12. in Mf. Remig. Editiones omnes nostræ præferant, pontum populorumque.
(l) Prima pars huius versus non reperitur Virgilio.
(m) Mf. Remig. sic habet titulum hunc: Promissio impleta coacta in nobis salutis & pacis, &c.
(n) Mf. Remig. vobis.
(o) Mf. Remig. pacem relinquo.

PROMISSIO VIII. IMPLETA.

(a) De fuga in Ægyptum.

Credita & visa.

PER Oſiam Prophetam: Ex Ægypto, ait, vocavi Filium meum. Hoc ſignat Evangelista Matthæus: Angelus Domini, ait, apparuit Iſeſoph in ſomnis, dicens: Surge, accipe puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Quiaſturus eſt enim Iſeſoph puerum, ut eum perdat. Ad hoc enim in Ægyptum Chriſtus introductus eſt, ut, ſicut apolloſus Paulus dicit: Ubi abundavit delictum, ſuperabundaret gratia.

PROMISSIO IX. IMPLETA.

De parvulis pro Chriſto occiſis.

IN Jeremia Propheta: Pax, inquit, in Rama audita eſt, ſletus & ululatus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt. Et per David dicitur: Innocentes & recti adheſerunt mihi. Item (b) alibi: Ex ore infantium & lactentium proficiſti laudem. Fit mat hæc Evangelista Matthæus. Herodes vero, (c) ait, ut videt quia illuſus eſſet a Magis, iratus eſt, & miſi, & occidit omnes pueros qui erant in Bethleem & in omnibus regionibus ejus, a bimato & infra, ſecundum tempus quod exquiſiverat a Magis. Teſtatur & Joannes in Apocalypſi: Hi ſunt, dictum eſt, qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſolas ſuas, & candidas ſe fecerunt in ſanguine Agni. Numerique eorum ex omni tribu Iſrael cenſus eſt centum quadraginta quatuor miſſia ſignati: quos etiam a nolente Jeruſalem Chriſtus ſuo numero ſociavit: quia, ſicut Paulus dicit: Quas prædeſtinaſt, illos & vocaviſt. Ad hæc Maro:

Infantumque anima (d) ſletis in lignine primo.
Item: Ipſa tibi blandos ſudent cunabula flores.

PROMISSIO X. IMPLETA.

(e) De puero Jeſu, qui in templo ſeniores Judæorum ex Iſaia propheta convicit.

ISaias Propheta ex perſona Chriſti Domini; Spiritus Domini, ait, ſuper me. Propter quod unxit me, bene evangelizare pauperibus miſi me, curare contribulatos corde, prædicare captivis

remiſſionem, & caris viſum. Firmat hæc Evangelium Lucæ, dicens: Venit Jeſus in templum, & accepit librum Iſaia. Qui cum legiſſet ea quæ ſupra poſita ſunt, ait illis: Amen dico vobis, quia hodie impleta eſt Scriptura iſta in auribus veſtris. Et mirabantur omnes qui erant in templo, dicentes: Quomodo hoc legiſti, qui litteras non didiciſti? Teſtatur apolloſus Petrus. Non enim, ait, voluntate humana attata eſt unquam prophetia, ſed Spiritu ſancto alii locuti ſunt homines Dei. Dicit & Paulus: Superedificati ſuper fundamentum apolloſorum & prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide exiſtente Chriſto Jeſu.

PROMISSIO XI. IMPLETA.

(f) De Chriſto uncto per columbam, poſtea quam cum Joanne in Jordanne baptizavit.

ISaias propheta: (g) Exaltabuntur, ait, deſerta Jordanis. Et ſequitur: Plebs mea videbit altitudinem Dei, & claritatem Domini. Dicit & David: Flamini impetus ſanctificat civitatem Dei. Item ipſe: Unxit te Deus, Deus tuus alto latitibus præ participibus tuis. Firmat hæc Evangelium Matthæi, dicens: Venit Jeſus a Galilæa in Jordanem, ut baptizaretur a Joanne. Et prohibebat eum Joannes dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me. Reſpondit ei Jeſus: Sine modo, ſic enim decet implere nos omnem juſtitiam. Tunc tinxit eum: & baptizato Jeſu, (h) ſtatim aſcendit de aqua, & aperti ſunt ei cali, & vidit Spiritum ſanctum deſcendentem de celo ſicut columbam, & manentem ſuper eum. Et vox facta eſt de celo, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo bene me complacui. Teſtatur in hoc Petrus apolloſus, dicens: Et hanc vocem audivimus de celo deſatam, cum eſſemus cum ſeſo in ſancto monte. Tertio enim hæc de celo ſonavit vox, ſicut norunt qui Evangelia (i) intente legunt, vel audiunt. Per columbam vero unctionem intelligit, qui novit poſt diluvium ramum oleæ columbam ad arcam poſtalle.

PROMISSIO XII. IMPLETA.

(k) De eleſione diſcipulorum.

PER Jeremiam prophetam: Miſtam, inquit, ad res piſcatores, & piſcabuntur eis, & venatores, & venabuntur eis. Firmat hoc Evangelium Marci: Invenit Jeſus, ait, Simonem Petrum, & Andream fratrem ejus, juxta mare Galilææ componentes retia, & ait illis: Venite poſt me, & faciam vos piſcatores hominum.

(a) Ve-

(a) M. Remig. qua in Ægypto deſtus eſt parvulus.

(b) M. Remig. ibi.

(c) M. Remig. & Lugd. addunt, ait.

(d) Sic M. Remig. conformiter textui Virgiliano. Editi noſtri, ſlantes.

(e) M. Remig. qua parvulus in templo.

(f) M. Remig. in Chriſtum unctum, &c.

(g) Alludere videtur auctor ad locum Iſaia 44.

26. ſecundum LXX. ubi tamen ſermo eſt de deſertis Idumææ, non Jordanis. Vide Græcæ.

(h) M. Remig. ſtatim aſcendit de aqua, aperti ſunt.

(i) M. Remig. intente legunt. Editi, intell. gunt.

(k) M. Remig. Quia diſcipulos Chriſtus piſcatores res elegit.

Ps. 102. 15. (a) Venantibus dedit montes altissimos cervis,
petram refugium erinaceis, & leporibus: piscan-
tibus vero, Volucres calis, & pisces maris, qui
perambulantes semitas maris. Quod breviter ex-
ponit David dicens: Principes populorum conve-
nerunt cum Doo Abraham. Fatetur & Sibylla:

*Celsum cum sanctis; avi jam termino in
ipso.*

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

(b) De Miraculis Christi.

Credita & visa.

1° Jo. 11. 4. **I**saías propheta: Exhortamini, ait, qui afflicti
pulsillanimes, confortamini, & jam mox treme-
re. Ecce enim Deus noster retribuit iudicium,
ipse venit, & saluos nos faciet. Tunc aperient
oculi caecorum, & aures sanctorum audient.
Tunc (c) soliet claudus sicut cervus, & plana
erit lingua mutorum. Firmat hoc Evangelium
(d) Marci dicens: Vocavit discipuli Joannis
missi ab eo ad Jesum, & dixerunt ei: Hec dicit
magister; Tu es qui venisti, an alium expectamus?
Respondit eis Jesus: Ite, dicite Joanni
qua videritis & audistis. Caeci vident, claudi
ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur,
pauperes evangelizantur: & beatus qui non fuerit
scandalizatus in me. Testatur & Petrus in
Actibus apostolorum: Jesus, ait, qui venit be-
neficiens & curans in plebe omnem infirmitatem,
quia Deus erat in eo. Dicit ad hanc &
Maro:

Ipse Deum vitam accipiet.

PROMISSIO XIV. IMPLETA.

(e) De Christo, quod mare peli-
bus ambulavit.

Credita & visa.

Mt. 14. 26. **D**avid propheta: In mari est via tua, &
semita tua, in aquis multis. Dicit &
Habacuc: Dispersens aquas (f) itineris, dedit
abyssus vocem suam. Firmat hanc Evangelium
Matthaei, dicens: Quarta autem noctis vigilia
venit Jesus ad discipulos suos, ambulans supra
mare. Videntes vero eum discipuli timuerunt,
dicentes, Quia phantasma est. Accedens autem
ad eos Jesus dixit eis: Ego sum, nolite timere.
Salomon etiam dicit: Delisti in mari viam, &
inter fluctus semitam firmissimam: ostendens quo-

niam potes etiam sine rate transire mare ser-
vare. Quod etiam in Petro Jesus fecisse cogno-
scitur. Testatur & Paulus in naufragio attulisse
sibi Jesum dicentem: Ne times, Paule: ecce
enim donavi tibi Deus omnes qui tecum navi-
gant. Ex quibus nullus hominum perit nisi na-
vis tantum. Sibylla vero (g) supra dicta ad
utrumque respondit:

*Exuret terras ignis, pontumque (h) po-
lumque.*

PROMISSIO XV. IMPLETA.

(i) De Jesu, quod mirabiliter populos
parvit in deserto.

Credita & visa.

David propheta: Satiavit, ait, animam
inanem, & animam esurientem bonis re-
plevit. Et Isaias dicit: (k) Cibabit te in he-
reditate patris tui Jacob. (l) Firmant haec E-
vangeliata: quod Jesus possit discipulis suis,
quingenos in feno discumbere; & ex quin-
que panibus & duobus piscibus, hominum quin-
que millia pavit in eremo, & ex reliquiis qua-
rdecim cophini repleti sunt. Testatur & Paulus:
Omnes, ait, enim de uno pane partici-
pamus. Et iterum: Sanctificantur omnia per verbum
Dei & orationem. Et ad hoc signum supra
dicta Sibylla resonat.

PROMISSIO XVI. IMPLETA.

(m) De Jesu, quod portatus a seculo est.

Credita & visa.

Zacharias propheta: Dicite, ait, filiae Sion:
Ecce Rex tuus venit tibi iustus & (n)
salvans ipse mansuetus, sedens super subin-
galem asinum & pullum novellum. Hanc omnes
Evangelistae confirmant, quod Jesus sederit in
pullo asinae, eique indumenta sua populus str-
averit. In hoc fusto Jesus Cornelium ostendit
ex gentibus venientem ad fidem, in quo sedet
gratia vocantis. Quoniam in disco illo gentes
mudatas Petro Doctus ostendit, credente
Cornelio.

PRO-

(a) M. Remig. Venantibus, qui respondet mox,
piscantibus vero: Editi, Venantibus.
(b) M. Remig. Mirabilium qua fecit Jesus, &c.
(c) M. Remig. ascendit.
(d) Fortasse legendum, Evangelium Matthaei.
Hec enim non legitur in Marco, sed in Matthaeo
cap. 14. v. 2. & sequentibus. Quem errorem, nullo
codice M. aut edito juvante, emendare non tenta-
vimus.
(e) M. Remig. qua Christus mare, &c.
(f) M. Remig. iussu.

(g) Edit. Lugdun. Supradictum.
(h) M. Remig. pontumque poliumque: Editi, pon-
tum populumque. Vide supra notam in hunc ean-
dem versum Promit. 6.
(i) M. Remig. Quia Jesus mirabiliter, &c.
(j) Lugd. Cibavit te, M. Remig. in heredi-
tatem.
(k) M. Remig. Firmat hoc Evangelistia.
(l) M. Remig. Quia Jesus portatus a seculo est,
&c.
(n) M. Remig. Salvator.

PROMISSIO XVII. IMPLETA.

(a) De Jesu, quod de templo Dei expul-
sit mercatores.

Credita & visa.

PER David prophetam ipse dicit: *Comedit me zelus domus tuae: quoniam oblitus sunt verborum tuorum inimici mei.* Item ibidem: *Quoniam non cognovi (b) negotiationem, introibo in potentiam Domini.* Et hæc Evangelistæ confirmant: Jesum Dominum esse flagello refulcæ pepulisse de templo euentes & vendentes columbas; & mensas nummulariorum evertit dicens: *Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Telliatur & Paulus: *Si quis, inquit, templum Dei violaverit, violabit illum Deus.* Et iterum: *Scripta autem sunt hæc ad correctionem nostram, in quos finis seculorum obvenit.* In quo etiam amatoris pecunie notat inter cetera; & proditores, qui, ut columbas, innocentes prodendo dilatrunt. Hinc est etiam illud Maronis:

--- Paulatim ac decolor ætas,
Et belli rabies & amor successit habendi.

PROMISSIO XVIII. IMPLETA.

(c) De Christo Domino, qui sui tra-
ditorem offendit.

Credita & visa.

PER David prophetam ipse dicit: *Qui edebat panes meos, (d) amplificavit super me calcamentum.* Item ibi: *Egredebatur, ait, foras, & loquebatur in eodem: adversum me suscitabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mihi mala.* Et iterum: *Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique: & si is qui oderat me, super me magnum verbum dixisset, absconderem me utique ab eo. Tu autem homo amicitis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Et apertus: *Traditus sum, ait, & non egrediebar.* Dicit & per Zachariam: *Delestant mercedem meam striginta argenteis.* Hæc omnes Evangelistæ confirmant: quod Jesus Dominum dicunt

betibus discipulis dixerit: *Scitis quia unus est vobis (e) trades me?* Cumque linguis dicerent: *Namquid ego sum Rabbi?* ait: *Cui insinuat buccellam dederit, ipse est.* Dicente vero Juda: *Namquid ego sum, magister? ait illi Jesus: Tu dixisti.* Et continuo cum accepisset buccellam, introit in eam satanas. Et abiit, & exiit foras, ut eum traderet Judæis. Et iterum abiit Judas: & retulit argentum principibus sacerdotum, dicens: *Pecceavi tradendo sanguinem justum.* Telliatur & Paulus: *Dominus Jesus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit panem: & cetera quæ usque ad traditionem acta sunt.* Fateturque Sibylla:

Tradetur, fontes (f) æternam flamma cre-
mabit.

(g) PROMISSIO XIX. IMPLETA.

De contumeliis in Jesum.

PER Isaiam prophetam: *Ipse dorsum meum, ait, posui ad flagella, maxillas vero meas ad palmas, faciem vero meam non everti a sarditiæ putorem.* Et Jeremias dicit: *Dabit percutienti se maxillam, (h) saturabitur opprobriis.* Et hæc omnes Evangelistæ confirmant; quod flagellatum Jesum eis Pilatus tradidit crucifigendum, & eique palmas & colaphos dabant, dicentes: *Propheta nobis, Christe, quis te percussit?* Telliatur in his & Petrus apostolus dicens: *Christus pro (i) nobis passus est, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.* Qui cum malediceretur, non remaledicebat; cum peteretur, non comminabatur; commendabat autem (k) judicanti se fuisse. Fatetur Sibylla alia; & (l) In manus, inquit, impiorum postea venit, dabant Deo alapas manibus incedentibus, & impurato ore expuerunt venenosos spiritus. Dabit vero ipse ad verbera sanctum dorsum, & colaphos accipiens tacebit; ne quis agnoscit quod Verbum, vel unde veniat. Quæ omnia impleta in Christo Domino, omnibus jam mundus agnoscit.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

(m) De Christo spinis coronato.

PER David (n) ipse: *Conversus sum, ait, in arumam, dum ingrederetur spine.* Et hoc Evan-

- (a) M^r. Remig. *Qua Jesus de templo,*
(b) M^r. Remig. *negotiationem.* Editi, *litteratu-*
rum.
(c) M^r. Remig. *Qua Christus Dominus summi pro-*
ditorum offendit.
(d) M^r. Remig. *amplificavit.*
(e) M^r. Remig. *tradidit.*
(f) Emendamus ex libro Augustini de Civ. Dei
lib. 6. 22. Codices nostri Prosperiani habebant, *at-*
que, contra legem carpmus.
(g) M^r. Remig. *Propheta fuisse & figurata, & im-*
pleta contumeliam Jesu.
(h) M^r. Remig. *saturabitur.*
(i) M^r. Remig. *pro vobis.*
(j) M^r. Remig. *judicanti iuste, quod melius re-*
spondet voci commendabat: & contumæ est Græco

textui: editi vero antiquiores: *commendabat autem*
judicanti se iuste, pro quo recentior quædam edi-
tio, *commendabit autem judicanti se iuste.*
(k) Hæc eadem Sibylla verba fusius refert S. Au-
gustinus citato libro 18. de Civitate Dei cap. 22. num.
2. tanquam a se desumpta ex libro Lactantii primo
& 6. *Inferri etiam Lactantius (aut sanctus Doctus)*
opere suo quædam de Christo variis Sibyllæ, quæ
vix non exprimat cupit: sed quæ ipse singularem po-
suit, ego attribui sum conjuncta esse: ponenda, tan-
quam nonum fide præfixum, quæ ille plura commemo-
ravit & servia.
(l) M^r. Remig. *Quia spinis coronatus est Chri-*
stus.
(m) Editi, *ipsam.* Melius M^r. Remig. ipse: scilicet
Christus dicit: tum confiteretur.

Evangelistae confirmant, quod spinam coronam (a) imposuerunt capiti ejus, & Crucem suam portans exiit. Hoc etiam aries ille signavit, qui in spinis cornibus derentis immolatus est pro Isaac. Fateatur & Sibylla: * Ut inferis loquatur, & corona spinea coronetur.

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

(b) De Christi Cruce & vulneribus.

Isaias propheta: Sicut ovis, ait, ad victimam ductus est, & sicut agnus coram tondente (c) se, non aperuit os suum. Et iterum: Pro iniquitate populi mei ductus est ad mortem. Dicit et per David: Foderunt manus meas & pedes; diminuerunt omnia ossa mea; Jeremias etiam dicit: Ante faciem vestram Christus Dominus comprehensus est in corruptionem eorum. Item ipse: Venite, ait, mittamus lignum in pariem istum. Firmant haec omnes Evangelistae, quod venientes ad locum (d) qui dicitur Golgotha, quod est Calvarie locus, ibi tum crucifixerunt. Testatur in hac Petrus apostolus dicens: Peccata nostra percutit in corpore suo super lignum. Dicit & Paulus: Et si crucifixus est ex infirmitate; sed vivit in vetustate Dei.

PROMISSIO XXII. IMPLETA.

Quod Christus in medio latronum sit crucifixus.

Isaias propheta: Inter sceleratos, inquit, deputatus est, qui peccatum non fecit, caput tritor sanctorum semine omnes. Firmat hoc Evangelium Joannis dicens: Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in medio autem Iesum. Dicit ad haec Petrus apostolus: Nemo autem vestrum patietur quasi homicida, aut fur, aut maleficus; si vero quasi Christianus, non erubescat, glorietur autem Dominum in hoc nomine.

PROMISSIO XXIII. IMPLETA.

Quod vestimenta ejus divisa, & sortem super tunicam ejus miserunt.

PER David prophetam: Ipsi diriverunt sibi, ait, vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Firmat haec Joannes Evangelista: Milites vero, ait, crucifigentes Iesum, acceperunt vestimenta ejus, & fecerunt quatuor partes. Similiter & tunicam, quae erat de super contexta per totum, dixerunt; Non scindam

mas eam, sed sortiamur de illa cuius sit. Hanc tunicam (e) unam esse Ecclesiam Catholicam, apostolus Paulus ostendit, dicens: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquae in verbo: ut exhiberet sibi ipse gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.

PROMISSIO XXIV. IMPLETA.

De Christo, (i) qui felle & aceto potatus est.

PER David prophetam ipse: Dederunt, ait, in escam meam felle, & in siti mea potaverunt me aceto. Et haec omnes Evangelistae confirmant, Scias Iesus, ait Joannes, quia omnia consummata sunt, ut impletur Scriptura, & (g) Sitis. Vas postquam erat aetum plenum, & (g) sponsia plena aceto: hyssopo circumspiciens, obtulerunt ari ejus. Cum ergo accepisset Iesus acetum plenum felle, ait: Consummatum est, & inclinato capite, tradidit spiritum. Et per David hanc herbam non tacuit dicens: Asperges me hyssopo, & manducabo. Fateatur & Sibylla: Ad cibum autem, ait, felle, & ad sitim acetum dederunt, (h) inhospitalitatis haec monstrabant mensam. (i) Ad haec quoque Virgilianum illud respondet:

Occidet & serpens, & fallax herba veneni. Occidet: tunc enim diabolus victus est.

PROMISSIO XXV. IMPLETA.

(k) De Christo, quod lancea percussus, & ex latere ejus, sanguis & aqua manavit.

Zacharias propheta: Videbunt in quem putaverant. Et iterum in lege dictum est: Qui non comminatus est eum. Jeremias vero dicit: Dabit in fossam os suum. Firmant haec (l) Evangelistae, dicente Joanne: Ad Iesum autem cum venissent milites, & cumque viderent mortuum, non frangerunt eum crura, ut latronum; sed unus e militibus lancea latus ejus aperuit, & continuo exiit sanguis & aqua. Testatur in his Petrus apostolus: Scientes, ait, quia non auro vel argento redempti estis, sed zona vestrae conversationis, sed pretio sanguinis Agni immaculati. Dicit & Joannes apostolus: (n) Tres sunt quae testimonium dicunt, spiritus, sanguis & aqua. Ex requiritur: Si testimonium hominum (o) acceperimus, non sufficit.

(a) Haec verba, imposuerunt capiti ejus, desunt in Mf. Remigiano, nec male.

(b) Mf. Remig. Crucis & vulnerum.

(c) Mf. Remig. coram tondente, sic non.

(d) Mf. Remig. non habet, qui dicitur, nec hanc vocem, loci.

(e) Mf. Remig. unicum esse.

(f) Mf. Remig. quod felle & acetum accepit.

(g) Ita legitur in Mf. Remig. In editis vero, aceto potatus: sponsiam plenum aceto, hyssopum circumspiciens.

(h) Mf. Remig. inhospitalitatem hanc monstrabant.

(i) Mf. Remig. Ad haecque .... Occidit .... Occidit.

(j) Mf. Remig. De percussione lateris ejus lancea. Editi addunt vocem, omnes. Mf. Remig. omittit. Solus Joannes e quatuor, latus Christi lancea apertum fuisse narrat.

(k) Mf. Remig. traditionis vestrae.

(l) Mf. Remig. Tres sunt quae testimonium dant.

(m) Mf. Remig. accepimus.

* *UN. JU.* *testimonium Dei majus est. Fatur & * Sibylla*
97a. *hæc pians Judæam gentem: n. Ipse enim in-*
piens, ait, tuum Deum non intelligisti, lu-
demem mortalium (a) sensibus, & spinis co-
ronati, & horridum fel miscuiti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

(b) *Quod in Christi. Passione sol lingue*
obscurati sunt.

Ju. 1. 2. m. (c) *Joel propheta: Ante faciem ejus, ait, con-*
fundetur terra & movebitur calum, sol
41a. 12a. *& luna conturbentur, & sidera abscon-*
dent lumen suum. Et hæc Evangelistæ dicentes
confirmant: Postquam crucifixus est Jesus, tenebræ
factæ sunt per universam terram a sexta hora us-
que in vespem. Et iterum: Postquam emisit spi-
ritum sanctum, velum templi scissum est in duas
partes a summo usque ad deorsum. Dicit &
Paulus apostolus: (d) Cum conversi fuerint ad
Christum, auferetur velamen. n. Fatur & Si-
bylla: Templi vero velum, ait, scindetur,
11a. 8. 11. *& medio die nox erit tenebrosa nimbis in*
tribus horis.

PROMISSIO XXVII. IMPLETA.

De sepulture Christi Domini.

Psal. 7. 3. *PER David prophetam Ipse: Factus sum,*
8. 6. *ait, sicut homo sine adjutorio (e) in mor-*
tuis liber, & sicut vulnerati dormientes pro-
positi (f) in monumentis. Item (g) in eodem:
11. 16. m. *Non derelinques, ait, animam meam apud in-*
feros, neque dabis Sanctum tuum videre corrup-
tionem. Hic etiam Matthæus & ceteri Evan-
gelistæ testatur, quod Joseph ab Arimathia,
11a. 11. *permittente Pilato, accepit corpus Jesu, &*
lintheis nimbis (h) obvolutum posuerit in monu-
mento novo. Testatur & Paulus dicens Corin-
thiis: Tradidi enim vobis in primis quod & ac-
cepti, quia Christus mortuus est pro peccatis no-
stris secundum Scripturas, & quia sepultus est,
7. *& quia resurrexit tertia die secundum Scrip-*
turas. Fatur & * Sibylla. n. Et morte morie-
* UN. JU. *tur, ait, tribus diebus, somno suscepto.*
97a.

PROMISSIO XXVIII. IMPLETA.

(i) *Quod in morte Christi sanctorum cor-*
pore surrexerunt.

I Salas propheta dicit: *Exurgent mortui, & (k)*
excitabuntur qui in monumentis sunt, & (l)
excitabunt omnes qui sunt in terra. Ræ enim
qui n. te est, medicina illis est. Hæc firmat
Matthæus Evangelista, dicens: Terra mota est,
11a. 11. *& petra scissa sunt, & monumenta aperta sunt,*
& multa corpora sanctorum dormientium sur-
rexerunt. Et exstante de monumentis post Resurre-
ctionem ipsius, venerunt in sanctam civitatem,
& appaierunt multis. Dicit & Paulus: Si con-
surrexerit cum Christo, quæ sursum sunt quæ-
rite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Te-
statur & Petrus apostolus dicens: Ideo & mor-
tuis evangelizatum est. Fatur & Sibylla:

Tartareumque chaos monstravit terra deli-
scens.

Inquirens tetri portas (m) infringes a-
vernus:

Sanctorum sed enim cuncta lux libera carni.

PROMISSIO XXIX. IMPLETA.

(n) *Quod tertia die a mortuis resurrexit.*

O See Propheta dicit: *Post biduum (o) sa-*
nabit nos. Die tertia surgemus, & ante
lucem puratum eum inveniemus. Dicit (p) &
per David. Ipse exurgam ante lucem. Item i-
bi: Exsurrexit tamquam dormiens Dominus, quæ-
si (q) potens crapulatus n. vino. Hæc Matthæus
& ceteri Evangelistæ confirmant quod venientes
principes sacerdotum dixerunt Pilato: Domine
rememorati sumus, quod sciscitator ille (r) dixe-
rit adhuc vivens: Post tertium diem resur-
gatur. Iste ergo custodisti sepulcrum. Dixerat enim
eis. Generatio hæc generatio nequam est, signum
quærit, (s) & signum non dabitur illi, nisi
Jonas Propheta. Sicut enim Jonas fuit in ventre
ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita aper-
ietur & Filius hominis in corde terre esse (t)
tribus diebus & tribus noctibus. Vespere autem
sabbati, quæ lusecit in prima sabbati venit
Maria Magdalene & alia Maria videre sepul-
crum. Et ecce terra motus scissus est magnus.
Angelus enim Domini descendit de celo, &
(a) ac-

(a) *In Augustino, mensibus, sed & spinis. Mf.*
Remig. sed spinis. Editi, mortalium sensibus, &
spinis.

(b) *Mf. Remig. De obscurato sole in P. sione.*
(c) Sic Mf. Remig. & quidem melius quam edi-
ti, qui habent, istas. Hic enim locus expressus &
hucus habetur in Joë, quam in Isaia.

(d) *Mf. Remig. Cum transferis.*

(e) *Mf. Remig. ante mortuos.*

(f) *Mf. Remig. in monumentis. Editi, in monu-*
mento.

(g) *Mf. Remig. addit hoc, in eodem.*

(h) *Mf. Remig. ante mortuos novis.*

(i) *Mf. Remig. De corporibus sanctorum resurre-*
xit.

(k) *Mf. Remig. suscitabuntur.*

(l) *Mf. Remig. & excitabuntur quæ super terram*
sunt.

(m) *Mf. Remig. & frigida.*

(n) *Mf. Remig. De die Resurrectionis tertia.*

(o) *Mf. Remig. sanavit... resurrexit.*

(p) *Mf. Remig. per prophetam David.*

(q) *Mf. Remig. cum resurrectionibus ead. potens.*

(r) *Antiquiores edit. potens.*

(s) *Editi, dixerat.*

(t) *Mf. Remig. & non dabitur illi, nisi signum*
Jonæ.

(u) *Hæc verba, tribus diebus & tribus noctibus,*
addunt a Mf. Remigiano.

(a) accedens revolvit lapidem & sedebat super eam. Fuit autem ad speculum ejus (b) metuendus, & vestimenta ejus velut nix: metu autem ejus expaverunt custodes & facti sunt veluti mortui. Dixit autem angelus mulieribus: Nolite timere vos, scio enim quod fecistis, qui crucifixus est, quare: non est hic: surrexit enim, sicut dixit. Testatur & Paulus Timotheo 1. Memor estis, ait, Christum Jesum resurrexisse a mortuis secundum Evangelium meum. Et Corinthiis: Christus, ait, resurrexit a mortuis primitia dormientium. Queritur hic quomodo primitie dicatur, cum & ipse suscitavit mortuos, & Elias atque Elifaz a mortuis (c) excitaverunt? Respondetur quod hi qui suscitati sunt, deus mortui, cum hic dormitantes hodieque requiescunt: Christum autem Paulus apostolus dicit ideo primitias dormientium, quia surrexit ex mortuis, jam non mortuus & mortui ultra non dormiant. Faretur & Sibylla: * Tunc ab inferis regressus, ad lucem venit primus, resurrectionis principio revocatis ostendo.

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

(d) De incredulis discipulis increpatis.

See Propheta dicit: Sicut leo rursus Domini, quia ipse regiet & obstrucent filii aequalem. Iuxta illud dñm Jacob: Adversus recumbens, dormisti ut leo. Finit hoc Evangelium Marci: Discumbentibus illis (e) undecim, ait, apparuit illis Jesus, & increpavit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia eis qui viderant eum (f) resurrexisse, non crediderant. Et Thomas in Joanne dixit: Injice hinc digitum tuum, & vide manus meas: & manum tuam mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Testatur & Joannes in Epistola sua, dicens: Quod audivimus, quod vidimus nostris oculis, & manus nostra contraxerunt de verbo vite, & vita per laem facta est nobis. Et Paulus dicit: Apparuit Cepha, postea undecim. Deinde apparuit plus quam quingentis fratribus simul, ex quibus plures manent usque adhuc. Item: Si Christus predicatur quia resurrexit a mortuis, quomodo dicunt quidem in vobis, quia resurrectio mortuorum non est? Dicit & Maro:

Te dace, si qua manent sceleris vestigia nostri,
lreita perpetua solvant formidine terras.

(a) Mf. Remig. & accessit ... & solus.

(b) Mf. Remig. gloriosus.

(c) Mf. Remig. resurrexerunt. Editi, excitaverunt, forte, exsurrexerunt.

(d) Mf. Remig. Quia incredulus discipulus increpatus.

(e) Mf. Remig. addit hic: undecim.

(f) Mf. Remig. resurrexisse a mortuis non creditur.

(g) Mf. Remig. hoc habet dumtaxat, Ascensionis Domini.

(h) Mf. Remig. Item: ipse ascendit: ut & recitationes distinxerunt.

(i) Mf. Remig. Assumptio nostra, & Sancti Israel Regis nostri.

PROMISSIO XXXI. IMPLETA.

(g) De Ascensione Christi in caelum, & donis Spiritus sancti.

David propheta dicit: Ascendis in altum, captivum duxit captivitatem, dedit dona hominibus. (h) Item ipse: Ascendit super Cherubin & volavit, volavit super pennas ventorum. Et iterum: Domini est (i) assumptio & Sancti Israel regni nostri. Item dicit: Emitte Spiritum tuum, & crebuntur, & renovabis faciem terre. Firmant haec Evangelizae, dicente ipso in Marco: Signa autem credentes haec subsequantur: in nomine meo demonia ejicient, linguis loquentur novis. Et alibi: Ego, inquit, (k) promissioni Patris mei mittam vobis: vos autem sedete in civitate donec induamini virtute ex alto. Et postquam, haec locutus est, ascendis in caelum, & sedet ad dexteram Dei. Testatur & Actus Apostolorum. Nubes, ait, suscepit eum, & (l) sublatum est a discipulis: Et quomodo contemplantur erant, cum viderent in caelum, duo viri assidebant eis in albis, qui dixerunt: Viri Galilae, quid statis intuentes in caelum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis: sic videtis quendam modum cum vidisset euntem in caelum. Et iterum: Die autem Pentecostes fuerunt omnes discipuli eadem (m) animatione simul in unum. Et factus est de calce subite sonus, quasi ferretur status ventus, & implevit totum illam locum, in quo erant (n) sedentes. Et visa sunt illis lingua divisa quasi ignis, & insedit in unumquemque eorum & loquebatur variis linguis, prout Spiritus dabat eis pronuntiare. Et iterum: Spiritus sancto, ait, misso de caelo, quem distigisse effudit super nos, & super omnes credentes.

PROMISSIO XXXII. IMPLETA.

De exorta Ecclesiae.

David propheta dicit: Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum latitantem. Et Elias: Latere, ait, sterilem, qua non parit, erumpit & exclama qua non parturit: quia multi filii deserte magis quam ejus qui habet virum. Et quomodo haec pariat, in Evangelio (o) Marei ipse Dominus ostendit: Ite, ait discipulis, (p) baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

(a) Item

(k) Mf. Remig. promissionem ... virtutem ... & sedis.

(l) Mf. Remig. sublatum est a discipulis.

(m) Mf. Remig. admiratione: tum editi, in nos.

(n) Sic Mf. Remig. At editi, credentes.

(o) Haec verba Christi, baptismi iocum discipulis praebentibus leguntur in Mattheo, non vero in Marco: unde vero ceciderit hic error, ex eo manifestum videtur, in eo quod auctor ipse in memoria sit lapsus, plurimum Manuscriptorum defectu iudicare nobis non licuit.

(p) Mf. Remig. baptizate omnes gentes. Editi, baptizantes in nomine, &c.

Jam. 1. 1. (a) Item ait: *Si quis non venetus fuerit ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum Dei.*
 Act. 1. 8. Et in Actibus apollolorum: *Eritis, inquit, mihi testes (b) in totam Judæam & Samariam, & usque in fines terre. Dicit & Petrus: Sicut modo geniti infantes (c) rationale & sine dolo loc (d) conceperitis, ut in eo crecistis in salutem.* Testatur & Paulus: *Si decem millie pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. In Christo enim Jesu per Evangelium nos genui.*

PROMISSIO XXXIII. IMPLETA.

(c) De Testamento novo, comito novo, domine novo.

Jer. 11. 17. **J**eremias propheta: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Juda Testamentum novum, (f) non secundum Testamentum quod dedi patribus eorum. (g) Et paulo post: Hoc est Testamentum quod dispono ad eos, daves leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum (h) superscribam eas: & non docebit unusquisque fratrem suum dicens: Cognosce Dominum. Quia omnes cognoscent me a majore, usque ad introitum eorum. Et per Isaiam: Ecce ego nova facio, quæ nunc orientur. E iterum: His vero qui mihi serviunt, nomen nominabitur novum. Intelligitur utique Christianum, quod nomen terras obtegit. Dicit & David: *Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra. Quis hæc nisi cæcus corde, impleta non videat: Firmat (i) hæc Dominus in Evangelio Matthæi. Omnis, ait, scriba, eruditus in regno Dei, similis est viro proferenti de (k) thesauris suis nova & vetera. Et iterum: Quod nascitur (l) de Spiritu, spiritus est. Testatur & Paulus: *Primus, ait, homo de terra terrenus, secundus homo de celo, (m) celestis. Quomodo portavimus imaginem terreni: induamus & imaginem ejus qui de celo est. Et iterum: Renovamini, ait, spiritu mentis vestre, & induite novum hominem, (n) eum qui secundum Deum creatus est. Item: Si qua, ait in Christo nova creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt nova. Dicit & Maro:***

*Quo ferrea primum;
 Desinet, ac toto surget gens aurea mundo.*

PROMISSIO XXXIV. IMPLETA.

(o) De Martyribus.

PER David prophetam dicitur: *Propter te morte afficietur tota die, deputati sumus ut oves occideris. Et iterum: Desisti nos tanquam oves ad efum. Item ibi: Præstas in conspectu Domini, mors sanctarum ejus. Firmat hæc ipse in Evangelio, dicens: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Et iterum: Qui perdidit animam suam, propter me, in vitam æternam conservabit illam. Item: Trademini autem a fratribus, cognatis & amicis, & morte afficiet ex vobis: & eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit usque in finem, hic salvus erit. Et in Joanne: Nisi sit, granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. Testatur & Joannes apostolus, dicens: Sicut Christus pro nobis animam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Dicit & Paulus: Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque (p) angeli, neque principatus, neque præstia, neque futura (q) & concludit) neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.*
 Ad hæc illud Maronis:

(q) *Permittisne, ait, Divis videbit.
 Heroes divit, & ipse videbitur illis.*

Decem sane persecutiones a Nerone usque ad Diocletianum & Maximianum fuisse Orosius Historiographus, veluti decem plagas Ægyptias, scripsit. Alias sane quamplures, beate memoriz Augustinus (r) scripsit suis inferuit. (s) Quas haud procul a nobis & sensit & vidit, nobisque memorias sui martyrii consecratas tradidit venerandas, credens & ipse augmenta Ecclesie, quæ nos videmus impleri. Sane nostris temporibus apud Persas persecutionem factam novimus, imperante Arcadio (t) religioso & Christiano principe: qui ne traderet ad se confugientes Armenos, bellum cum Persis conseruit. Eo signo, ante quam potitus victoria, jam coeuntibus in prælium militibus, ævix cruces in vestibus parure. Unde etiam victor auream montem eodem cum signo Crucis fieri præcepit,

(a) Mf. Remig. Edit illud.
 (b) Mf. Remig. in tota Judæa.
 (c) Mf. Remig. rationabiliter.
 (d) Edit. Duac. Colon. & recentiores, concupiscentes. Mf. Remig. cum Lugd. & Laven. concupiscentie.
 (e) Mf. Remig. In testamentum, &c. ut in editis.
 (f) Hæc verba, non secundum testamentum, suspexit Mf. Remigianus.
 (g) Mf. Remig. Edit Paulus apostolus. Hunc Prophetæ locum ex parte recitat Apollolus, in Hebr. 80. 16.
 (h) Mf. Remig. scient.
 (i) Mf. Remigianus, autem & Dominus.
 (k) Mf. Remig. de thesauris sui.
 (l) Mf. Remigianus his incertis, ex carne caro est quod nascitur: quæ ab editis omnibus omittuntur.

(m) Hæc vox legitur in Mf. Remig. & recentioribus editis, non vero in antiquioribus, Lugd. Loven. Duac. & Colon.
 (n) Mf. Remigianus caret hac voce, cum.
 (o) Mf. Remig. In Martyres.
 (p) Editi, angelus.
 (q) Apud Virgilium, divitius videbitur.
 (r) Legatur cap. 52. libri decimi octavi de Civitate Dei ubi ex professo differit sanctus Augustinus: an impletis decem persecutionibus, quæ præcesserunt, nulla spernit, prater cam quæ in ipso christi tempore est futura.
 (s) Mf. Remig. quæ ut procul aliis populis sonat, nobisque memoria sua.
 (t) Mf. Remig. glorio.

pit, (a) quæ in usu totius orbis & maxime Afriæ hodieque perfluit.

PROMISSIO XXXV. IMPLETA.

(b) De Vocazione Gentium.

David propheta dixit: *Deus Dnorum Dominus locutus est, & vocavit terram, A solis ortu usque ad occalum.* Et *Isaias:* *Mirabuntur gentes multe super eum, & continebunt os suum reges. Quibus non est numeratum (c) de eo, & videbunt, & qui non audierunt, intelligunt.* Item: *Videntes ejus in insulis pronuntiabunt.* Item (d) *Isaias* dicit: *Gentes que non noverant te, invocabunt te, & populi qui ignorabant te, ad te confitentur.* Item ipse de apostolis: *Qui sunt hi, qui ut nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua?* Et iterum: *Eccce hi de longinqua veniunt: hi autem ab Aquilone & mari: hi autem de terra Persarum.* Et per David dicitur: *Populus quem non cognovi, servit mihi, in auditu auris obaudivit mihi.* Firmat hæc Dominus in Evangelio: *Multi, ait, ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno Patris (e) sui.* Tellatur & Petrus: *Qui aliquando, ait, non populus, nunc autem populus Dei.* Dicit & Paulus: *Vobis dico gentibus: Quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, ministerium meum (f) glorificabo, si quo modo ad emulationem provocare poteram carnem meam, ut salvos faciam aliquos ex illis.* Et iterum: *Cæcitas, ait, ex parte contigit in Israel ... & sic omnis Israel salvus (g) fiet.* Omnis, dicit, qui scriptus est in libro vite Agni, qui occisus est ab origine mundi,

PROMISSIO XXXVI. IMPLETA.

(h) *Quod reges Christum in Ecclesia persequentes, ad eam humiles addiluentur.*

IN David propheta: *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes fervebant illi.* Et *Isaias* propheta: *Gentes, ait, & reges qui tibi non servierunt, peribunt.* Et iterum: *Eccce, ait Dominus, sollo in gentes manum meam, & in insulas tollam signum meum: & adducunt filios tuos in græm, filias autem tuas super humeros (i) tollent.* Et erant reges natiuitatis tui, & principes femina eorum pascituras tua. Et super faciem terræ adorabunt te, & pulcrem inno-

rum pedum lingent. Firmat hæc Dominus in Evangelio, dicens: *Regina Austri exurret (k) in iudicio cum generatione hac, & condemnabit eam.* Venit enim a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Et ecce plus quam Salomon hic. Ideo, plus hic, quia ad illum una, ad illum omnia regna venerunt. Sicut nunc nos, (l) qui tanta credidimus & credimus, hæc impleri & cernimus & vidimus. Facietur & Sibylla, dicens:

* Et coram hoc Domino reges sustentur ad unum.

¶ *And. Antioch. sup. 1.*

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Jugum legis Christi etiam reges suscepisse.

David propheta dicit: *Nunc reges intelligite, (m) erudimini omnes qui iudicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate cum tremore.* Continete (n) disciplinam, ne quando trespiciat Dominus, & pereatis de via iusta. Et iterum: *In conveniendo populus in unum, (o) & reges ut serviant Domino. (p) Dicit & Salomon: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram.* Firmat hæc Dominus in Evangelio, dicens: *Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde.* Et iterum: *In que mensura mensi fueritis, in ea remeietur vobis.* Tellatur in hæc Jacobus apostolus: *Iudicium, (q) inquit, sine misericordia illi qui non feceris misericordiam.* Superexaltas enim misericordiam iudicium. Paulus etiam orandum pro regibus (r) conest, & pro his qui in sublimitatibus sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus. Ad hæc Maro, ait:

Discite iustitiam mori, & non temere duros.

¶ *Paul. 1. 2. 1. 120.*

PROMISSIO XXXVIII. IMPLETA.

(s) *De subversione idolorum, atque templorum.*

IN lege sua Dominus per Moysen dicit: *Aras eorum subvertetis, & lucus eorum (t) succidetis, & sanctuaria eorum igni concremabitis.* Et *Isaias* propheta: *Fugient omnia manufacta Egypti.* Item ipse: *Abcondent deos suos in speluncis, & exercent petram, (u) neque ibi celabunt eos.* Jeremias etiam dicit: *Dii qui calum & terram non fecerunt, perant (x) de sub*

¶ *Deut. 1. 2. 1. 2. 120.*

¶ *Isai. 2. 120.*

¶ *Jer. 10. 120.*

¶ *Isai. 2. 120.*

(a) Mf. Remig. qui nst.

(b) Mf. Remig. Advocacionis geminum.

(c) Editi, a Deo.

(d) Mf. Remig. ipsi.

(e) Mf. Remig. Patris mri.

(f) Mf. Remig. bonificabo, si quando.

(g) Editi, fiet.

(h) Mf. Remig. Que Reges ... adducuntur.

(i) Mf. Remig. portabunt.

(j) Mf. Remig. addit, in iudicio.

(k) Mf. Remig. qui tanta credimus impleri, & cernimus & videmus.

(m) Mf. Remig. supplet verbum, erudimini.

(n) Mf. Remig. & doctrinam.

(o) Editi antiquiores, & regno. Mf. Remig. com recentioribus, & reges.

(p) Mf. Remig. Item & Salomon.

(q) Mf. Remig. facit ... iudicium.

(r) Mf. Remig. consui.

(s) Mf. Remig. In subversione.

(t) Mf. Remig. succedetis.

(u) Hic locus Isaiæ secundum versionem 70. Interpretum ita refertur, ut pars posterior, neque ibi, &c. eiusdem versionis sensum magis quam verba exprimit.

(x) Mf. Remig. de celo.

Zach. 11.3. *sub celo & terra.* Et per Zachariam Dominus dicit: *Perdant nomina idolorum de terra.* David quoque dicit: *Omnes dii (a) gentium demonia.* Hæc Dominus in Evangelio Lucæ hinciat, dicens: *Omne regnum divisum in semetipsum desolabitur.* (b) *Quod si & sathanas in semetipsum divisus esset, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitur in Beelzebub ejicere me demonia.* Quod si ego in Beelzebub ejicio demonia, filii vestri in quo expellatis? Propterea ipsi judices erunt vestri. Testatur & Paulus dicens: *Scimus quia nihil est idolum (c) in hoc mundo, & quia nullus Deus, nisi unus.* Fateatur & Sibylla.

Rejiciunt simulacra viri, eundem quoque gerant.

2. Multa igitur hæc, quæ de Christo dicta, (d) & in Christo acta sunt, nos credimus, quæ ante nos populus videns illa credidit, quæ nos vidimus imperi. Namque, ut de nostris, temporibus aliquid dicamus: Constantino Christiano Imperatore regnante, & ichilina Donatizianum consultatum eis (e) ejus judicio, & Atrius et divina auctoritate punitus. Theodosius vero religiosi principis imperio, per Jovium & Gaudientium comites (f) templa omnia clausa, expoliataque vana fignenta, quis nostrum permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & scientia prædatus, tamen paganus, (g) præconio laudum in consistorio recitato, subitè arte qua valuit, aram Victoriz in Senatu relictur, Christiano, ut noverat, principi intimavit. Quam statim a suis aspectibus pulsum, in consensio lapide, rheda non litratæ impolitum ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, præpositus (h) patricius, & animo ac iniectione paganus, cum in consensum Ecclesiæ edictum obrepitit ab Arcadio Christiano Imperatore excusperet; ut si quis ad eam confugeret, etiam ab altari sublatiæ penas lueret ampliores; divino judicio suæ sententiz prior ipse propinatus est. Offensam quippe prædicti regis incurrens, ad ejus refugium quam oderat convolvit. Quam sancta mater pietatis gremio suum excepit inimicum. Cui per venerabilem sacerdotem Joannem impetrare veniam, (i) os fori & superbo viam contulit & salutem: ejus exemplo cunctos admonens inimici, *tanquam esse contra simulacrum calcitrare.* Honoris etiam Theodosii minor filius Christiana religione ac devotione præditus, templa omnia cum suis adjacentibus spatia, Ecclesiis contulit, simulque

V. Propter. Tom. II.

eorum simulacra confringenda in potestatem dedit.

3. Quæ (k) vero eodem Imperante in hac Dei promissione acta sunt, quantum memoriam gratia divina juverit, duo vel tria loca (l) memoriter ac breviter excusam. Apud Alemandriam in templo Serapis hoc argumentum demonis fuit. Quadriga ferrea nolla basi subfuta, nullis uncis inhiis parietibus colligata, in aere pendens cunctis stuporem, ac velut divinum fudidium oculis mortalium exhibebat. Quam tamen lapis magnes, qui ferrum sibiinet (m) attributum suspensit, eo loco camere affixus, totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam Dei servus inspiratus intellexisset; magnetem lapidem statim ut camere subtraxit, omne illud ostentum cadens contractum comminurumque, ostendit divinum non esse, quod mortalis homo (n) firmaverat.

4. Apud urbem Romam Ipecos quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis mechanice arte formatus, gladium ore gelians, oculis rulantibus, gemmis metendens, ac terribilis apparerebat. Huic annue devotæ virginis floribus exornate, eo modo (o) in sacrificio dabatur, quatenus inficere munera deferentes gradum scilicet, (p) quo certe ille arte diaboli draco pendebat, contingentes, impetus venientis gladii perimeret, ut sanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus bene ob meritum cognitus Stiliconi tunc patricio, eo modo subvertit. Baculo, manu lingulos gradus palpan-do, inspicens; statim ut illum tangens fraudem diabolicam (q) reperit; eo transgresso descendens, draconem scidit, misitque in partes; ostendens & hic deos non esse qui manu fiunt.

5. Apud Africam Carthagini Cælelis inesse forebat templum nimis amplum, omnium dæmonum suorum ædibus vallatum. Cujus platea (r) lithostrata, pavimento ac pretiosis columnis & mœnibus decorata, prope in duobus fere millibus passuum prorondebatur. Cum diutius clausum incuria, ipsinola virgulta circumfesta obruerent, velletque populus Christianus usui veræ religionis vindicare, (s) dracones, aspidæque illic esse ob custodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis (t) Christiani serore succensi, ea facilitate omnia amoverunt illi, qua templum suo vero cælesti Regi & Domino consecrarent. Nam cum sancta Paschæ sollemnis ageretur festivitas, collecta illic, & undique omnium curiositate etiam adveniens multitudo Sacerdotum multorum, pater & dignæ memoriz nominandus antistes Aurelius,

(a) Mf. Remig. addit, *gentium*. Aberrat ab editis.

(b) Ita Mf. Remig. At editi, cum distinctione. *Esti subter.*

(c) Mf. Remig. *in mundo*.

(d) Sic Mf. Remig. Editi vero, *de de Christo*.

(e) Sic Mf. Remig. At editi, *ex judicio*.

(f) Restituimus ex Mf. Remig. Antea editi, *omnia templa expoliata, quæ vana fignenta*.

(g) Mf. Remig. præconia ... recitant.

(h) Sic Mf. Remig. Editi, plurimum, *animæ & mentis*.

(i) Mf. Remig. *illustri*.

(k) Mf. Remig. *viro eodem*.

(l) Mf. Remig. *memorant*.

(m) Editiones posteriores, *attritum*.

(n) Mf. Remig. *formaverat*.

(o) Colon. & recentiores editi, *in sacrificium*.

(p) Sic Mf. Remig. Editi, *quo ita illa diaboli arte pendebat*.

(q) Editi, *resprexit*.

(r) Mf. Remig. *instructa pavimento*.

(s) Mf. Remig. *draconem ... ad custodiam*.

(t) Mf. Remig. *Christiani ... templum ...*

lius, caelestis iam patriae civis, cathedram illi loco Caesulis & habuit, & sedit. Ipse tunc aderat cum sociis & amicis: atque (ut se adolescentium aetate impatiens circumquaque verbat); dum curiosi singulaeque pro magnitudine insipiscunt, mirum quoddam & incredibile nostrum se ingessit aspectui: titulus aeneis grandioribusque litteris in frontispicio templi conscripserat: AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT. Hunc legentes populi mirabantur. Praefago tunc spiritu acta, quae praefatus Dei ordo certo illo fine concluderet. Cumque a quodam pagano falsum vaticinium, velut ejusdem Caesulis, proferretur, quod rursus & via, & templa prius sacrorum ritui redderentur: Ille, ille, inquam, verus Deus, ejus prophetica vaticinia nescient omnino memiri nec fallere, sub Conspectu & Augusta Placidia, quorum nunc filius (a) Valentianus pius & Christianus imperat, Urso insidente tribuno, omnia ista templa ad solum usque perducta, agrum reliquit in sepulchrum scilicet mortuorum, ipsamque viam sine memoria sui nunc Vandalicam manus everit.

Nota autem
pro his
libris
scripsi.

Maro, 2. 24.

Psalm. 2. 2.

6. Novi quoque ipse in quadam parte Mauritaniae provinciae de spelaeis & cavernis ita antiqua producta simulacra, quae fuerant absconsa, ut omnia illa cum clericis in sacrilegio perjurii civitas teneretur. Quid vero per ceteras provincias in re hac actum sit, & omnibus notum est, & exitus ipsi demonstrat. Doluit haec futura Hermes ille Trismegistus, & merces inter cetera scripsit, dicens: „Tunc terra ista, et sanctissimas sedes delubrorum, quae templorum, mortuorum erit cadaverumque plenissima, ma futura“. Ad Spiritus Dei ante praedixit: spiritus etiam daemonum confitendo tacere nequiverunt, & maxime qui ipsi dixerant Domino: Quid venisti ante tempus (b) perdere nos: Hic tanta eorum illa turba certorum atque incertorum quos Varro prodit: illi etiam proceres & electi dii cum ipso rege deo Jove fulmina vibrante consilio potentiaeque (ut eorum cultores ferunt) metuendi, armique terribiles, hic hic aliquid, si non pro mundo, saltem pro se (c) oportebat agere, ne scilicet unus eos perderet Crucifixus. Perussu vero & non novimus, & David propheta confirmat dicens: Perit memoria eorum cum strepitu, & Dominus in aeternum manet.

PROMISSIO XXXIX. IMPLETA.

Reges, medicos, (d) & pauperes ut unum Christi mensas pariter convenerunt.

Uo. 26. 6.

Isaias propheta: Tunc, ait, una pascunt simul lupus cum agno, & pardus acquiescat bado, & bos & leo & agnus simul manduca-

bunt pascunt, & puer pusillus pascet eos. Et David dicit: Quoniam ecce reges terra collecti sunt & convenerunt in unum, ipsi videntes ita admirati sum. Item ipse: Quis est, ait, qualis Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit? Qui erigit a terris inopem, & de stercore exaltat pauperem. Ut collocet eum cum principibus, eum principibus populi sui? Dicit & Salomon: Pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter cura est illi pro omnibus. Et iterum: Sapientia, ait, subvertit sibi domum & subdidit columnas septem, maelavit (e) suas hostias, miscuit in cratere vinum suum, & paravit suam mensam, misit servos suos convocans & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Firmat haec Dominus in Evangelio, in cetera illa quam dives ipse magnus paravit filio suo. Misit, ait, servos, ut ventrem invitati, & excusaverunt hoc modo. Unus dixit: Villam emi, et (f) videre illam, habet me excusatum. Alius dixit: Quingue iuga bovum emi. Alius dixit: Uvum duxi. In his tribus excusationibus concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio saeculi: quibus detenti Iudaei, vocati ad coenam Christi venire noluerunt. Ita, ait pater familias circa plateas & viros, & quos inveneritis adducite. Ex his adducti sunt gentes, Adhuc, inquit, locus vacuus est. Ite, ait, circa sepes ac vineas, & quos inveneritis, cogite intrare. Et ex his divites, reges, & quosdam hereticos (quos habet extra ovile suum) coactos (g) adduxit ille qui dicit: Nemo venit ad me nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Etiam venientibus dicit: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam aeternam, & ego suscitabo illum in novissima die. Qui vero isti sunt, Paulus apostolus ostendit: Non est, inquit, Iudas neque Gracus, non est servus, neque liber, non est masculus & femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Haec etiam capitulo, quae supra posuimus, verba Sibyllae conveniunt dicentis:

(h) Dejiciet colles, volles extollet ab imo, Non erit in rebus hominum sublime, vel altum.

Cui consonans Maro dicit:
Nec magnos metuunt armenta leones.

PROMISSIO XL IMPLETA.

Quod cum omnes crederentur gentes, ventiles finis.

(i) **I**saias Propheta: Adorabunt, inquit, eum de locis suis omnes insula gentium. Et per Malachiam propheta. A solis ortu usque

(a) Emendamus ex Mf. Remig. Ansea legebatur, Valentianus in omnibus editis.

(b) Mf. Remig. torpore usi.

(c) Mf. Remig. agerem.

(d) Mf. Remig. addit, & pauperes.

(e) Mf. Remig. suis hostias.

(f) Mf. Remig. & idem non possum venire, & alius.

(g) Mf. Remig. adduxerunt.

(h) Apud Augustinum, & in Mf. Remig. dejiciet. In editis vero, deprecet.

(i) Si auctor ipse citavit Isaiam, Isaias memoriam est. Ipsa verba sunt Sophomae 2. V. 21. secundum LXX.

quo ad occasum, clarum erit nomen meum in gentibus, dicit Dominus: (a) Et sacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco.

1/a. 11. p. Item Isaías: Quia repleta est terra ut cognoscat Deum, quasi aqua multa tegens mare.

Matth. 24. 24. Firmat hæc Dominus in Evangelio Matthæi, dicens: Et predicabitur Evangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis.

De fine mundi per Aggeum Prophetam hæc signa data sunt: (b) Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commovebo calum & terram, & ponam orbem terræ desertum, & civitates ita ut non habitentur. Et Habacuc dicit: Consummatio in impiis venit.

Et iterum: Ficus, ait, (c) non dabit fructum suum, & non erunt nascentia in vineis. Idemque opus alius & campi non asferent escas. Deficient ab escis oves, non erunt in præsepibus boves. Ego autem, ait, exultabo in Domino. Ipsi quoque sapientes mundi in hæc atreclati sunt, ut illud Salustii: Necesse est ut omnia orta occidant, & aucta senescant. Accademici et-

iam novi, omnia vergentia (d) in interitum incerta esse putaverunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finem. Unde

(e) & alius dicit: (f) Quid est hoc? illud in quo est aliquid extremum. Quæ Dominus ipse rerum omnium dans signa, confirmat;

Cum videritis, (g) ait, hæc omnia fieri, scitote quoniam in proximo est finis. Dicit et Joannes apollolus; Mundus transibit & concupiscentia ejus. Extrema autem futura, dimidium temporis quod subsequitur, (h) adnexis capitulis demonstrabit: ut hoc tertium tempus, tamquam

tertium diem, ex quatuor Evangelistis, velut cardinibus mundi, surgentem, orientali radio migrante Joanne Evangelista, Matthæo, Marco, Luca, tribus in partibus constitutis, & in duodenario (i) discipulorum horarum numero, vespertum quo passus est Dominus, concludamus.

Ut ipse dies qui a mortuis resurrexit, cum æternus venerit in majestate, æternos non faciat seculum (k) vivere, semperque Deum docet sine fine laudare.

Matth. 24. 24.

1/a. 11. p.

Salustius
Proles, in
bellum in-
gredi, circa
latitum.

(a) Mf. Remig. & David sacrificium.

(b) Mf. Remig. Zachariam. At vero prima pars, Ecce ego... terram, verba continet Aggai 2. 11. Ista LXX. Secunda pars, & ponam, &c. est Isaia 23. p.

(c) Sic Mf. Remig. Editi, non dabit... nascentia in vineis.

(d) Forte Ciceronem loquuntur, qui lib. de senectute 7. ep. ait, Quid est in hominis vita div... sed mihi ne disternam quidem quidquam videtur, in quo est aliquid extremum.

(e) Hæc duo verba, in interitum, abunt ab editionibus antiquis, nec legimus in Mf. Remig. habentur autem in recentioribus, nec male: ornandum tamen ut alicujus codicis antiquioris auctoritate fulciantur.

(f) Mf. Remig. & Tullius.

(g) Ita legitur in Mf. Remig. In editis omittuntur hæc duo, ait... fieri.

(h) Editi, concorsit.

(i) Mf. Remig. addit hic, niam.

(k) Mf. Remig. invenit, forte, inveniri.

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEMPORE SUB GRATIA :

(A) DIMIDIUM TEMPORIS,

AD CUJUS FINEM IMPLENDÆ SUNT VISIONES IN SCRIPTURIS
SANCTIS FACTÆ DE ANTICHRISTO.

P R O L O G U S.

IN hoc dimidium temporis, finem mundi, & signa quæ (b) futura sunt, ipsiusque Antichristi fallā, superbiam ejus, brevitate temporis potestatem, Domino donante, & operante ejus gratia, adscriptis capitulis ex divinis testimoniis probanda suscepimus, ostendentes sane prius ac demonstrantes quid fuerit qui

nunc diabolus dicitur, qualisve ab auctore horum omnium formatus sit, tum etiam lapsus ejus ruinam & finem, ex omni prophetiæ vel novi Testamenti auctoritate breviter (c) intimabo: ne sine fallidio, si cuncta fuerint huius operi ascripta.

(a) In Mf. Remig. sequens opus sic sumatur. Incipit sub gratia dimidium temporis; in signis Antichristi.

(A) Mf. Remig. ventura sunt.
(c) Mf. Remig. intimanda.

DIMIDII TEMPORIS CAPITA.

1. PRÆD. **D**E angelo per superbiam effuso diabolo.
2. PRÆD. De elatione ejus.
3. PRÆD. De precipitio ejus, & aeris carcere.
4. PRÆD. De diabolo ligato, & misso in abyssum.
5. PRÆD. De mysteriis iniquitatis, qua diabolus agit per suos.
6. PRÆD. De signis Antichristi.
7. PRÆD. De muliere, & bestia qua portatur.
8. PRÆD. De decem regibus.

9. PRÆD. De meritis Antichristi.
10. PRÆD. De persecutivibus ejus.
11. PRÆD. De superbia Antichristi.
12. PRÆD. De Antichristo convincendo, quando Christus non sit.
13. PRÆD. De missione Elia & Enoch.
14. PRÆD. De vestimento Christi.
15. PRÆD. De passione Elia & Enoch.
16. PROM. De coronæ resurrectionis.
17. PRÆD. De adventu Filii Dei & hominis.
18. PROM. De resurrectione cernit.
19. PROM. De judicio Christi Domini.
20. PROM. De igne purificatorio.

DIMI-

DIMIDIUM TEMPORIS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo creatus est angelus, qui per superbiam diabolus factus est.

(a) Prædictio impleta.

PER Exechielem dicit de eo Dominus: Tu signatum similitudine, plenus sapientia & perfectus decore, in perditione Dei tui fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, in unguis lapidum igneum ambulasti, perfectus in vis tuis a die conditus tuus, donec inuenta est iniquitas tua. Et istas: Quomodo, ait, cecidisti Lucifer, qui mane oriebatur? Firmat hæc Dominus in Evangelio: Vos, ait Iudæis, a petre diabolo estis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit. In veritate (h) factus est in qua non stetit: quia subditus Creatori esse noluit, cuius potentiam nec malus evasit.

CAPUT II.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

ISAIAS propheta de eo: (c) Dicebas, ait, in corde tuo; In calum ascendam super astra Dei, exaltabo solum meum, sedabo in monte testamenti in lateribus æquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis Altissimo. Et (d) in Exechiele: Levatum est, ait, cor tuum in decore tuo, perdidisti (e) omnem sapientiam. (f) Firmat hæc Dominus in Evangelio: Nunc, ait, iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi missus est deorsum. Testatur & Petrus apostolus in epistola sua ad gentes: Deus enim, ait, angelis peccantibus non peperit. Pareit iam peccantibus hominibus: quia homo diabolo seducente peccavit, ille vero seipsum peccando seduxit.

CAPUT III.

Quo fuerit precipitatus diabolus.

Prædictio impleta. (g)

ISAIAS propheta: Venientem, ait, in infernum demerges, in profundum laci. Et J. Prosper. Tom. II.

paulo post: Tu autem projectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis. (h) Et per Exechielem Dominus de eo: In terram project te, ante faciem regum dedit te, ut cernerent te, & multitudinem iniquitatum tuarum. Et iniquitate negotiationis tue perdidisti sanctificationem tuam. Firmat hæc Dominus in Evangelio dicens: Videbam sathanam sicut fulgur de celo cadentem. Tunc enim amplius cecidit, quando se ab eo Iesus (i) tentari permisit, offendens nequitias seductionis ejus, & docens suos quemadmodum debeant resistere tentatori. Dicit & Petrus apostolus: Carceribus caliginis inferi tradens, tradidit in predicto puniendus servari. Et in Apocalypsi Joannis dicitur: Missus est draco ille magnus, ille serpens antiquus qui vocatur diabolus & sathanas, qui seducit totum orbem terra: & precipitatus est in terram, & angeli ejus cum eo missi sunt, vinosa ejus superbiam sequentes. Va dictum est terre & mari: quoniam descendit diabolus ab vos, rem magnam habens, sciens quia breve tempus habet in (k) negotiationem seductionis sue. Quæ egerit decipiendi (l) elatos & cupidos, superiores partes huius libri continent. Nunc vero in brevi, id est in fine temporis, quæ futuræ sint ejus fallacie, signis, ut dictum est, præcurrentibus exsequamur.

CAPUT IV.

De diabolo ligato, & missio in abyssum.

Prædictio impleta. (m)

DAVID propheta dicit: Draconem quem fingisti ad illudendum ei. Et iterum: Tu contrivisti capita draconum super equos, in contrivisti cepus draconis magni, & dedisti eum in escam populis Ethiopibus. Et in libro Job dicitur: Hoc est initium signorum Domini, quod fecit ut illudaret ab angelis ejus. Firmat hæc (n) Evangelista dicens: Rogabant Iesum demonia, ne eos mitteret in abyssum. Et alibi dicit Iesus discipulis suis: Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & (o) non vobis nocent. Item Dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, ut vasa domus ejus diripiat, nisi prius alligaverit fortem. Super hæc testatur Apocalypsis Joannis: Vidi, ait, angelum descendentem de celo habentem (p) catenam magnam in manu sua: & apprehendit-

(a) In Mf. Remig. Prædictio impleta, qua creatus est, & ut in editis: & ita in ceteris capitulis titulu disponuntur.

(b) Mf. Remig. addit hic, a veritate.

(c) Ita Mf. Remig. At editus, Dicebat ... suo.

(d) Mf. Remig. & Exechiel.

(e) Mf. Remig. sapientiam tuam.

(f) Hæc verba: Firmat hæc Dominus in Evangelio, quæ exciderant ab editis, restitimus ope Mf. Remig.

(g) Mf. Remig. subiungit his, credita tantum.

(h) Mf. Remig. addit hæc, pollicem & orbem.

tur, nec plura loci prophetici.

(i) Editi omnes, tentare: at errore manifeste: cui emendando non succurrit Mf. Remig.

(j) Mf. Remig. in negotio suo suo.

(k) Mf. Remig. elatus & cupidus.

(l) Mf. Remig. addit hic, credita tantum: & mittique hæc: & missio in abyssum.

(m) Mf. Remig. addit hic, Iesum. At quæ hic citantur, leguntur in Luca, multis in Joanne.

(n) Mf. Remig. nov. voc.

(o) Intendamus ea Mf. Remig. Editi, catenâ decem.

draconem illum magnum, illum serpentem antiquum, qui vocatur diabolus & satanas, & alligavit eum mille annis, & misit in abyssum. Et clausit, & signavit super eum, ne ultra seduceret nationes, donec plerantur mille anni: post hac oportet eum solvi in brevi tempore. Hic expoluit quod in eodem libro (a) dictum est Gog, & Magog, verba Hebraea, (quae Latine Tectum & Detectum dicuntur:) ut sic accipiamus Tectum, quod in abyssum missus sit diabolus clausam signatamque super eum: Detectum vero, quia oportet eum solvi & produci in brevi tempore.

2. Mille vero anni, aut a parte totum accipiendi sunt, (ut Petrus dicit apostolus: *Unus dies enim Domino, sicut mille anni, & mille anni, sicut dies unus;*) aut ab exitu sermonis, quando a Daniele septuaginta hebdomadae taxatae sunt futurae usque ad Christum ducem. Nam tunc efficitur bellum factum, ut Michael & angeli ejus pugnaverint cum dracone, & Danieli angelus ostendit dicens, missum se esse ut pugnetur cum principe regni Persarum: *Et non est, ait, qui me adjuvet, nisi Michael princeps vester.* In quo bello diabolus victus, (b) precipitatus & vincus est, (c) sicut eisdem prophetis in initio, ita Joanni in fine temporis ostensum est. Ut illi quadringenti nonaginta anni, & illi qui excurrunt ab adventu Salvatoris, usque in (d) solutionem ejusdem diaboli, (e) concludant mille annos, in quibus ligatus est diabolus, ne ultra seduceret nationes, quas antea possidebat in idololatriis. Quanta autem virtute, ut ait beatus memorie Augustinus, possident tunc sancti, qui luctantur sunt cum diabolo soluto, cum quo ligato tantis periculis dimicantur? *Item enim, ut Paulus dicit, mysterium iniquitatis operatur.* Sed quae sint ejus myseria, juvante Domino, subter adnexis capitulis continebitur.

CAPUT V.

(f) *Quomodo per omnes suos diabolus mysteria iniquitatis operatur.*

Praedictio impleta.

Apoc. 19. **A**l. 1. 10. *Pocalypsis Joannis dicit: Apprehensa est bestia, cum illo pseudo-propeta qui fecerat signa, quibus siveis seduxit eos, qui acceperunt scripturam in bestia in fronte & in manu sua. Inscriptio in fronte & in manu haec est,*

(a) *Mf Remig. scriptum est.*

(b) Ita legitur in Mf Remig. quae lectio textui sacro inseruit aliarum confirmari nobis videtur, quam quod Eubri habuerunt, ubi est & princeps ejus.

(c) *Mf Remig. qui propeta vocatur.*

(d) Editi antiquiores uno consensu, sollicitudinem, Mf Remig. & recentiores, salutarem. Et quidem melius: tunc hoc referatur ad id quod legitur supra ex Apocalypsis, cap. 20. 3. Post haec oportet eum solvi in brevi tempore.

(e) *Mf Remig. concluduntur mille anni ... antea accepta.*

(f) *Mf Remig. Promissio impleta, quae per omnes suos diabolus mysteria operatur: a nobis credita & visa.*

non tantum diaboli facta imitari, quantum & gloriarī in ejus malis operibus, ut sub figura Chirilli, Antichristi facta exerceant. Quos etiam Dominus Jesus in Evangelio testatur ait, dicens: *Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & multos seducunt: nolite ire post eos.* Et apostolus Joannes: *Audistis, ait, quia Antichristus venit: nunc multi Antichristi facti sunt. Et qui illi sint ostendit. Ex nobis, inquit, exterius, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* Haereticos omnes ostendit, & maxime Arianos, quos nunc videmus multos seducere, aut potentia temporalī, aut industria (g) malī ingenii, aut certe abinentia parcitatis, vel quorumlibet signorum deceptione, dicente Apollolo: *Ipse enim satanas transfiguravit se velut angelum lucis. Non ergo magnum, si ministri ejus transfigurantur, sicut ministri iustitiae: quorum signa secundum operationem in ipsorum: cum eis dixerit Dominus iactantibus se in mirabilibus: Nos novi vos. Discite, inquit omnes qui operati estis iniquitatem. (h) Imitantes enim eum scindere unitatem, tamquam (i) vellem Chirilli, tamquam reia piscantur apollolorum lacerantes. A quorum consorcio alieni inveniuntur omnes haeretici, qui relictā pacē communionis & panis unius: (k) Dei & apollolorum, in suis non Ecclesiae, sed plateis praedicant, & eorum memoris non communicant, separati a toto Catholico sibi nomen adiciunt: cum in ipsa Ierusalem Jacobus & Stephanus primus martyr, Joannes apud Ephe-
sus, Andreas & ceteri per totam Aliam, Petrus & Paulus apostoli in urbe Roma gentium Ecclesiam (in qua Christi Domini doctrinam erudierunt) pacatam unamque posteris tradentes, sanguine, memorisque suis ex dominica Passione sacraam. Huic generali Ecclesiae communis Christianos, est (l) Catholicos. Ab hac segregatus haereticus est, & Antichristus: qui cum palam manifestatus fuerit, ampliora signa eum esse facturum, sequentia demonstrent.*

CAPUT VI.

De signis Antichristi.

Praedictio impleta. (m)

1. **I**n libro Job de Antichristo dicitur: *Virtus sua eo. In ejus in lumbis est, & potentia ejus super amblicum ventris.* Et iterum: *Novus est, ait, & 32. 31.*

(g) *Recentiores, mala. Veteres, mali. Mf Remig. mali ingenti.*

(h) *Itac legimus. Iniquitas enim est scindere unitatem, supplem ex Mf Remig. Abierant ab editis omnibus.*

(i) In editione Lugdunensi hoc in margine notatum legitur: *Vellum supra posuit pro Ecclesia, ut hic: retia vero hic "transfiguravit", pro doctrina Evangelica panis, qui bonum veluti piscantur apostoli.*

(j) *Mf Remig. dicit apollolorum.*

(k) *Mf Remig. & Catholicos.*

(m) *Mf Remigianus Signorum Antichristi, nobis credita & visa.*

super terram potestates quae comparantur ei qui sic factus est ut nullum timeret. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbia. Dicit & Paulus apostolus: Secundum operationem factus in omni virtute, signis & prodigiis mendacis, & in omni seductione iniquitatis his qui perierunt. Et Dominus in Evangelio. Emergent, inquit, pseudochristi, & pseudoprophetae, & dabunt signa magna, & prodigia, in quibus seducantur, si dici potest, etiam ipsi electi. Ecce, ait, praedixi vobis. Quamquam apostolus Paulus aliquos tacite memoret caeteris litterarum habentes conscientiam alios aperte, ut Hymenaeum & Philetum, Demam, Hermogenem, & Alexandrum ararium, quorum errores, doctrinaeque varias & multa mala commemorat. Nec desuturos post suum abscisum lupos graves, ipsomet qui etiam nunc operatur in filiis dissimulationis, ipse testatur.

2. Nolitis quoque temporibus (a) Aspero VI. Cos. Carthagini constituto, hoc signum diabolicum monstruosumque, quod illic accidit, quis illius patrie civis ignorat? Quendam juvenula Araba natione, ancillae Dei habitum gessit, (b) cum in balneo lavans simulacrum quoddam Veneris impudice respiceret & seipsum, eique se consimilans, domicilium se diabolo praebuit. Statim ille leo qui regens circum, quem quorabat, invenit. Meatus igitur gutturis i-pis occupans, nullum cibum, nullumque potum transiens per septuaginta ferme dies totidemque noctes, jejunium sibi diabolus ex (c) capto possessore vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellae per tot diem spatia auferri posse sperantes, dum jale malum olerius tolerare non possent, simul cum filia sese ingesserunt sacerdoti, quae aeta erant fideliter intimantes. Hoc tantum puella ferebatur, avem quandam noctis medio apparere, quae sibi ore nescio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indicibus (d) diuturni jejunii foedatam, nullo pallore seu tace, vel debilitate confectam: quin potius robustam succo viscerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quae dicebantur, habito consilio, in monasterio puellam, in quo reliquiae sancti Stephani sine fuit, sacerdos puellam (e) firmi & praeposito commendavit. Illic prima tantum die apparuisse illam avem adfuerit, sibi que inepallae quod neque fame neque siti compulsa illum appetere locum quo sibi accedere non liceret. Per duas sine hebdomadas nihil cibi vel poculi fucens in monasterio mansit.

3. Accidit autem ut quidens decimus dominicus illucereet dies. Adveniente nobiscum sacerdote, ut matutinum illis sacrificium solito offerretur; puellam praeposito ad altare perduxit, eo in cella & habitu quo solent rubore persulsa ex epulis poculique mulieres advenire. Sed ut se illa prostravit altari, clamore flexus sui cunctis adstantibus gemitus lacrymaeque (f) induxit, quibus tantum malum auferendum praefens plebs Dominum exorabat. Erat enim jam indecens murmur in populo. Peracto itaque sacrificio, cum eadem inter ceteras brevem participationem Corporis Domini tinctam a sacerdote perciperet, semihora mandens trajicere non valuit, nondum illo sugato, de quo dicit apostolus: Quae consociant Christi ad Belli? Et iterum: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem demoniorum. Non potestis mensam Domini participare, & mensam demoniorum. Manu igitur faciem ejus sustentante sacerdote, ne sanctum projiceret, a quodam diacono suggestum est, ut calicem salutarem gutturi ejus postice applicaret. Quod ut factum est, statim ut locum illum quem diabolus obfederat, Salvatoris imperio reliquit, Sacramentum quod ore gessabat cum laude Redemptoris transigisse puella clamavit. Hinc latitia, hinc voces in gloriam Dei, quod post (g) octoginta & quinque dies, diabolo expulso, puella de postellae fuerit eruta inimici. Oblatio itaque rorum gratiarum actionis pro ea fit, Sacrificii percipiens certam partem, perico est reddita usui. Tunc etiam dum haec aguntur, Spiritu divino actus diaconus ejusdem tituli statum illam sublatam confregit in pulverem, omnemque insidiantis astutiam superavit divina Majestas.

4. Novimus etiam advenisse illic quendam sub specie monachi, qui quendam signa curationum se operari ferebatur. Cumque circa excois & claudos phantasticos quosdam ageret lusus, eosque oleo, nescio cuius mortui (h) osse infuso, liniret; ut sibi visus grexque redditos assimilabant, (i) discendentes in illis quibus antea tenebantur infirmitatibus permanebant. Sed in his proditum sese cognoscens seductor ille, au-fugit.

5. In Asia vero sive ipsum, sive alium talia fecisse, quidam Christianus religiosus (k) & nobilissimus. In Italia quoque, nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis, & apostolico honore nominandus Papa Leo Manichaeos subverteret, & contereret Pelagianos, & maxime Julianum: ambiens tum quidam Flo-

I 4

rus

(a) Ex hoc textu, quo designatur factum Aspero VI. Cos. Carthagini constituto, accidisse, pronum est credere Asperi lexes Consulatum obtigisse: quod tamen facta Consularibus repugnare contendit vir doctissimus. Unde merito suspicatur legendum potius V. C. Vire Clarissimo, aut V. L. Cons. Vire II. Iulii Consule, quod in annum cadit 434. Quamquam negre concedi possit potest tunc tempore fuisse Asperum Carthagini.

(b) Ml. Remig. quae cum in balneo lavans, simulacrum quoddam Veneris in parvo respiciens .... ut domicilium se diabolo praebuit, statim ille, &c.

(c) Edit. Lugd. Lovan. Danc. & Colon. recepto possessore vase. Recentiores, ex capto. Ml. Remig.

ex appetito possessore.

(d) Ml. Remig. diuturno jejunio.

(e) Supplendum hic credimus vocem, inclusit, aut aliquam ejusdem sententiam.

(f) Ml. Remig. induxit.

(g) Hunc numerum designat Ml. Remig. qui ex septuaginta & quindecim diebus jejunii puellae alius supra notatis exoritur: Editi omnes, Octoginta & duo, nec difficile fuit LXXII. ea LXXV. fieri a Librarianis.

(h) Sic Ml. Remig. Editi, ossis liniret.

(i) Ml. Remig. discendentes illis.

(k) Sic Ml. Remig. Editi, & nobis.

s. p. 135.
s. p. 135.
s. p. 135.

rus nomine, spiritus seductionis arreptus, virtutem & meritum sibi sancti Sotii martyris assignans, cum haud procul a Neapolitana civitate in subversionem animarum quorundam promitteret facereque illicita, a germano venerabilis Nolitanus episcopi, & Herio presbytero, simul cum clericis prædictæ Ecclesiæ decensus & coactus, (a) sic a prælatæ provincie (b) luminibus polius est. Multa sane per diversas terras agit ille, qui suæ perditionis locos querit. Iteque pauci ipsius in hoc opere intimanda credidi, ut qui post non futuri sunt, legendo cognoscant, quæ cautela, Deo juvante, superare valeant inimicula.

CAPUT VII.

De muliere, & bestia a qua portatur.

Prædictio implenda.

Apoc. 17. 1. & 18.

IN Apocalypsi Joannes apostolus dicit: Venit unus ex septem angelis sanctis, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi judicium meretricis magnæ sedentis super aquas multas. Et duxit me in spiritum, & vidi mulierem sedentem super bestiam habentem capita septem & cornua decem, ferentem poculum in manu sua, plenum execrationibus immunditia & fornicatione totius terræ. Et paulo post: Vidi mulierem illam ebriam sanguine sanctorum, & sanguine Martyrum Christi Jesu. Hec est (c) Babylon illa magna per mundum expolianda trophæis: ejusque filia est misera, quæcumque facta ejus & superbiim imitatur. Nec eam uno in loco exilium civitatem, quæ tota est sparsa in orbe. De qua dicit & propheta David: Filia Babylonis misera, beatus ait, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Et in Apocalypsi Joannis dicitur: Reddidi ei sicut & ipsa reddidit vobis: in poculo, quo miscebat vobis, misce et ei duplum. Et in quantum se clarificavit (& d) potestatis habuit, in tantum date ei cruciatum, & luctum. Quia dicit: Sedes regis, & vidua non sum, nec luctus visura sum. Ideoque una hora plaga ejus adveniet, mors, fames, & luctus. (e) Et ipsa igitur cremabitur, quoniam facta est Dominus qui eam judicabit.

Apoc. 17. 2.

2. Quis autem non intelligat, quam dicat ferentem poculum plenum execrationibus immunditæ, & (f) fornicationis totius terræ? Ræternus cum (g) dicitur quæ temporalis est, unque nomen est blasphemiarum: cum mortales licet reges, (h) in ea dicantur Divi, ejusque supplices dicunt, Numinis vestri, altaris vestri, perennitatis vestræ, & cetera: quæ vanitas, non ve-

ritas (i) tradit, atque execrabilia sunt. Hæc enim æterno Deo debentur. Sane in sacris literis, & mollibus tunc sacerdotibus, ad fornicationem idolatriæ omnes gentes invitans, seipsum in subditiis contaminavit. De quibus sacer insonat Psalmus: Perdidisti omnes qui sperant in te. Verumtamen quia sunt in ea cives superæ patriz Jerusalem, qui dicunt: Nisi autem adspici Deo bonum est: dicitur eis: Eri de ea populus meus, ne particeps sis delictorum ejus, & ne perfragaris plagis ejus. Exeunt enim hi qui non (k) saluti ejus, sed humilem viam Christum sequimur: qui non rapinam, sed misericordiam diligunt, qui pacem & sanctificationem colodiunt, sine qua nemo poterit videre Deum, qui genuit, & dolent ob iniquitates quæ sunt in medio eorum, nec sunt jugum ducentes cum infidelibus. Quos etiam Dominus in Evangelio, suo exhortatur alloquio, dicens inter cetera: Beati mites, quia ipsi possidebunt terram. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur. Beati qui persecutionem patientur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Tellatur & Paulus, dicens: Tantum qui malo tenet, tenet, donec de medio fiat: & tunc revelabitur iniquitas, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & vacuabit in illuminatione præsentia sui.

CAPUT VIII.

De decem regibus, quos Antichristus invaset.

Promissio (1) implenda.

IN Apocalypsi Joannes, dicit, ait, mihi Angelus: Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum hujus mulieris, & bestie quæ portatur. Bestia quam vidisti, fuit, & non est; sed ascensura est ex abyso & intra in interitum. Illa septem capita ejus, septem montes sunt, supra quos mulier sedit, & reges septem sunt: unde quinque ceciderunt, unus superest, alius nondum venit. & cum venerit, oportet (m) brevi tempore illum manere. Bestia quæ fuit & non est, & ipsa octavo loco est, cum sit ex septem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt: hi regnum mundum acceperunt, sed potestatem regni una hora accipient post beatiam. Hoc a Daniele ostensum est, bestia quarta, quæ grandior omnibus bestiis fuit, tot cornua habens.

2. Sed quod ibi dicit, cornu minus forerisse, (n) & tria cornua exclusisse ante se, hic septem reges nominat, illis tribus expulsa: ipsum autem

(a) Mf. Remig. coercitur digno.

(b) Mf. Remig. hominibus.

(c) Editi antiquiores, & Mf. Remig. Babylonis: recentiores, Babylon.

(d) Mf. Remig. potestatis ... lacum.

(e) Mf. Remig. Et ipsam igitur cremabitur ... qui eam judicavit.

(f) Mf. Remig. fornicatione.

(g) Mf. Remig. dicitur.

(h) Mf. Remig. in hoc dicitur.

(i) Editio Lugd. tradidit, atque. Mf. Remig.

tradidit, atque. Ceteri codices, tradit.

(k) Mf. Remig. saluti sui.

(l) Mf. Remig. implenda. Editi, impleta.

(m) Mf. Remig. brevi tempore.

(n) Hæc verba, & tria cornua exclusisse, desumuntur ex Mf. Remig.

Pl. 7h. 11.

17h. 1. 11.

Apoc. 17. 2.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

17h. 1. 11.

tem octavum Antichristum esse, cum sit ex septem. Ergo, in quantum datur exlimitatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt (a) in religionem Christianam; aut ex decem, tribus extinctis, septem futuros, qui & ipsi saeviant in Ecclesiam. Omnes sane haereticos Arianos vult intelligi, cum dicit: *Hi adversus Agnam pugnabunt, & Agnus vincet eos.* Pugnabant enim exultando & rebaptizando membra Agni, quae jam Christi suo sanguine sacraverat. Sed nemo perierit, ait Dominus, nisi filius perditionis, Octavum igitur (b) regem, quem dicit Antichristum, quidam Neronem intelligi volunt: ut ipse sit bestia, quae fuit & non est, & iterum venturus est. Sed si ipse formam & speciem corporis sumat, & in ea appareat (sicut e contrario angelus sanctus in Tobiae libro, speciem & similitudinem Azariae, Ananiam magni suscepit,) ipse in alterius speciem appareat Antichristus; sive tamen Neronis luxuriosam & spurcissimam saevitiamque morum habiturum, Daniel propheta testatur, quae in sequenti capitulo demonstranda sunt.

CAPUT IX.

De moribus Antichristi.

Prædictio implenda.

Daniel propheta dicit angelum dixisse sibi: Filii quoque pravicatorum populi tui extollentur, ut impliant visionem. Et paulo post: Stabis, ait, in loco regis viliissimos & indignos decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in saeculo, nec in praesens. Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & elevari debet, & magnificabitur adversus omnem Deum, & adversus Deum loquetur magnificus, & dirigit, donec compleatur iracundia: perpetrata est gippe defecit. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentiis feminarum, & Deum quem ignoraverunt patres ejus colet, & Deum Moysi in loco suo statuet. Hic ostenditur quod ex Judaeis de tribu Dan, qui hodieque in Petrida est, veniat Antichristus, iuxta prophetiam benedictionem Jacob patriarchae dicentis: Dan judicabit populum, sicut alia tribus. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retrorsum. Statimque verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens: Salutate tuum expellabo, Domine. Hae etiam in Evangelio quod supra posuimus, testatur esse Dominus Judaeis dicens: *Peius ego in nomine Patris mei, & non credidistis mihi; alius (c) venit in nomine suo, & ipsi credetis.* Quos pravificatores legit Paulus redarguens, alendit Antichristo credituros. Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem

erroris, ut credant mendacio, & judicentur omnes, qui non (d) crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Notandum sane, post bellum hæc omnia esse ventura: id est, sublatum regno in quo mulier (e) sedet ebria sanctorum sanguine, quæ nos credentes, posteris videnda relinquitur.

CAPUT X.

(f) De persecutionibus Antichristi.

Prædictio implenda.

In visione Danielis angelus de Antichristo: Cor ejus, ait, adversus se testamurum sanctum. Item ibi: Brachia ex eo exurgent, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent iugum sacrificiorum; & debent abominacionem in desolatione, & impietate in testamurum simulabunt fraudulentem. Et hic Arianos signat pravificatores Antichristi. Populus autem, ait, scient Deum suum obtinebit, (g) & docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum. Cumque currerint, sublevarunt auxilio modico, & applicabunt eis plurimi fraudulentem. Et de eruditis ruent ut consenserint & eligantur & dealbentur sanctis usque ad tempus presinitum. Item ibi: In tempore illo, dictum est, consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus, quale non fuit ab initio ex quo gentes esse ceperunt, usque ad tempus illud. Et in tempore illo servabuntur populus tuus omnis, qui invocatus fuerit scriptis in libro vite. Fitur hæc (h) Dominus in Evangelio: Cum videritis, ait, vastationem desolationis, quæ dicta est in Daniele propheta, qui legit intelligat, Et iterum: In diebus autem illis erit tribulatio & angustia, qualis non fuit ab initio. Et nisi brevissimè Deus dies illos, non venisset omnis caro: sed propter electos breviantur dies illi. Testatur & Joannes in Apocalypsi. Data est, ait, potestas bestis loquendi magna, & aperuit os suum in blasphemiam adversus Deum, blasphemare nomen ejus & tabernaculum ejus. Et data est ei potestas faciendi bellum cum sanctis, & vincere, & occidere eos. Et data est ei potestas in omni tribu, & lingua, & gente, & adorabant eam omnes, qui non sunt scripti in libro vite Agni (i), qui accipit est ab origine seculi. Hic etiam martyria Christi Domini resurgunt, ut sicut primus ejus adventus missa insantium, ita secundus electorum supplet (k) numerum.

CA-

(a) Edit. antiq. in religionem Christianam, nec emendatur a M. Remig. Sed recentiores casum accusandi potuerunt.
(b) M. Remig. regem, Lugdun. & Colon. regem. Lovan. & Duac. regem.
(c) M. Remig. venit ... & ipsi credidit.
(d) M. Remig. credens.

(e) M. Remig. frid.
(f) M. Remig. ad persecutionem.
(g) M. Remig. & doctores plurimos.
(h) M. Remig. addit, Dominus.
(i) M. Remig. qui est ab origine.
(k) Editi, numerus. M. Remig. melius, numerus.

CAPUT XI.

De superbia Antichristi.

(a) Predictio implenda.

Ezechiel propheta: *Elevatum est, ait, cor tuum & distixi, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo in turri maris: cum sis homo & non Deus. Et distixi cor tuum quasi cor Dei.* Dicit & Paulus apostolus: *Cum venerit resurgens primum, & revelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui superexaltatur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostentans se tanquam sit Deus.* Et Dominus in Evangelio: *Cum volis dixeritis, Ecce hic est Christus, ecce illic, (b) nolite credere.* Et in Apocalypsi Joannis: *Vidi, ait, bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo signi similia, & loquebatur sicut draco.* Et paulo post: *Et fuisse signa magna, ita ut ignem faceret de celo descendere in terram sub oculis hominum, & seduxit eos, qui habitant terram, propter signa que data sunt ei facere.* Hic metuit curiosi, & maxime Judæi. Qui Judæi signa petunt, ut Apostolus dicit, & Græci sapientiam querunt. Unde quidam conjuncti in templum Salomonis Antichristum esse iussurum, vel se efferre signis, quibus Christus esse creditur. Nam & præcones mendacii sui habiturum assensum est, cum dictum sit duo cornua habiturum Agni familia. Dicit etiam Joannes in Apocalypsi: *Vidi, inquit, ex ore draconis & ex ore bestie, & ex ore pseudo-prophete spiritus tres immundos euntes velut ranæ: sunt enim spiritus demoniorum, facientes peritiam.* Exibunt ad reges totius orbis terra congregare illos in pugnam, ad diem illum magnum Omnipotentis. Quod enim in Daniele dictum est: *(c) Examinis ex eo exurgent;* hic aperte dictum est, exire velut præcones ejus spiritus tres immundos, tanquam in tres partes orbis, id est, Asiæ, Europæ, & Africæ: qui & signis persuadent Antichristum ipsum esse Christum. Sed cum non esse, sequentia demonstrabunt.

CAPUT XII.

De Antichristo convincendo, quod Christus non sit.

Predictio implenda.

Antichristus in qua superbia sit venturus, superius dicta declarant. Non ergo est humilis ejus adventus, sicut de Christo omnis resonat prophetia, Isaia dicente: *In humilitate*

judicium ejus sublatum est, (d) generationem autem ejus quis enarrabit? quia tolletur a terra visus ejus. Non ducetur sicut ovis ad victimam, id est, ad Passionem, ut Christum dictum Evangelia testatur & prophetia. Non dabit percutienti se maxillam, nec spura & colaphos accipiens tacebit: quæ in Christo facta ita credimus, ut ex omnis prædicit prophetia. Non ponet dorsum suum ad flagella, nec satabitur opprobriis: quod Christum implevit, omne Evangelium prædicat & prophetia. Non dividentur vestimenta ejus, & in tunicam sortem nemo missurus est: quod in Christi veste factum (e) Evangelia testantur & prophetia. Non crucigetur, nec feli (f) & acetum accipiet: quod Christum percussit & Evangelia dicunt & prophetia. Non suscipiet latus ejus lanceam, & vulnera clavorum in eo non erunt: quæ in Christo etiam post Resurrectionem habuit, & Evangelia testantur & prophetia. Sanguine suo non redimet mundum: quod in Christo omnis prædicat prophetia. Non morietur, & tertia die resurget: quod Christum foecile & Evangelia testantur, apostolica quoque litteræ & prophetia. Non ascendet in caelum, nec Spiritum sanctum in linguis igneis super discipulos effundet: quod Christum implevit, omne Evangelium sonat & prophetia. Super hanc mundus ipse jam tellis est totus.

2. Quare his examinatis atque perspectis, (g) intelligant quæ post nos futuri sunt, Antichristum non esse Christum. Cujus finem Apocalypsis ipsa demonstrat. *Veni, ait, angelus & apprehendit draconem, & bestiam, & pseudoprophetas. Isti viri simul missi sunt in flagnum ardens igne & sulphure, & cruciabantur illis in sæcula sæculorum.* Hic finis erit diaboli & angelorum ejus, & eorum hominum, qui sub nota & signo, (h) ad ejus societatem transierunt. Sicut etiam Daniel & Ezechiel prophetae de ejus fine testantur. In his autem quæ dicta sunt, bene facient qui tunc fuerint intendere prophetia, sicut lucerna in obscuro loco, donec ipse dies qui venturus est, clarescat in cordibus credentium. Alia vero signa ultima, quæ futura sunt, sequentia demonstrabunt.

CAPUT XIII.

(i) De missione Eliæ & Enoch.

Promissio implenda.

In Malachia propheta: *Ecce, ait, dicit Dominus; mittam vobis Eliam Thesitrem, prius quam veniat dies Domini magnus & manifestus, qui restituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum, ne vestiens percutiam terram funditus.* Sic eum illi prophetae con-

(a) Editi. Promissio. M. Remig. Predictio.

(b) M. Remigius, nolite credere. Editi, nolite esse post eum.

(c) Sic Editi cum M. Remig. At vero in textu Græco LXX. quem sequitur autor noster, legitur *serpens*, & non *ranæ*: quæ vox facile ab amantibus minus caute mutari potuit in aliam vocem, *examinis*.(d) M. Remig. *nativitatem* ... quis enarrabit?

(e) M. Remig. & Evangelium testatur.

(f) M. Remig. *vel acetum*.(g) Editi, intelligunt. M. Remig. *intelligunt*.(h) M. Remig. *ejus succenturiatus*.(i) M. Remig. *In missione*.

C A P U T XIV.

De veste servanda Christianis.

(g) Prædictio implenda.

PAULUS apostolus dicit: *Quamvis in Christo baptizati estis, Christum indultistis.* Et Dominus in Evangelio: *Qui semel, ait, lotus est, non opus habet lavare nisi pedes tantum, quia est mundus totus.* Omnis itaque vobis hereticis rebaptizatus, aut voluntarie vestem suam Christum amisit, aut in perfectione deficiens indumentum quod habuit, (h) perdidit. Dum igitur tempus est, recurret expoliatus & nudus percutiendo ad pium Patrem, qui redeuntis perditio filio, & primam stolam reddi jubet, simul & amulatum dignitatis. Qui adhuc (i) tortoribus hereticorum disputationibus, velut filiquis porcorum palci desiderat, panis recorder & patris, fugiat latrones expoliatores suos, (k) pudeat Dei filium Antichristi factum esse mancipium. Sponte vel compunctus redeat, ut vestiat, ne nudus exhibitus iudicetur. (l) Hæc illi cum perditis filiis acturi sunt Dei testes. In his Elias & Enoch vestem martyrium consummabunt, sicut capitulo sequentis narrat autoritas.

C A P U T XV.

(m) De veste Eliæ & Enoc.

Prædictio implenda.

IN Apocalypsi Joannis dicitur: *Cum finierint martyrium suum, bestia qua (n) ascendet de abyso, faciet cum his bellum, & vincet eos, & occidet eos, & corpora eorum jacebunt in platen civitatis illius magna, qua vocatur spiritusliver Sodoma, & Egyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est.* Hæc platea conscientia est omnium impiorum, in mundo plaudendum in morte sanctorum, quod acerrimis quali caruerint inimicis. Propter quod corpora eorum non sinit pont (o) in sepulchris, quia hi habitant terras: quibus oculis, Cum dixerunt, Pax & securitas, tunc illis adveniet repentinus interitus, sicut dolor partus (p) habenti in utero, & non effugient. Quia dies Domini (ut Paulus dicit apolloles) sicut fur, ita in nocte veniet.

CA-

- (a) Mf. Remig. evidenter.
(b) Editi, batenus: & postea Mf. Remig. claudere.
(c) Mf. Remig. nam vesperum.
(d) Sc. Legdon, & Loran. qui tamen habent, poterant, non poterant. Mf. Remig. ut estimatur... poterant. Colon. & recentiores, ut estimatur... qui plurimum poterant. Intelligendum videtur, quo tempore de his Tyconius scribat.
(e) Videri potest hæc de R. S. Augustinus, libro 20. de Civitate Dei cap. 21.
(f) Mf. Remig. persequitur, forte, persequitur.

- (g) Mf. Remig. Promissio implenda in veste servanda.
(h) Editi, perdidit. Mf. Remig. perdidit.
(i) Mf. Remig. torrensus, quod nomen si latine dicitur, a torquendo ductum crederetur.
(k) Mf. Remig. addit hic: pndat Christum (for. te, Christum) nudatum.
(l) Mf. Remig. Hæc illis.
(m) Mf. Remig. in possunt.
(n) Mf. Remig. servat.
(o) Mf. Remig. in sepulchris. Editi, in sepulchro.
(p) Editi, batenus.

Apoc. 13. 1.
& 4.
Iud. 9. 6.

Rom. 3. 1.
2. Tim. 2. 12.

Apoc. 13. 1.
& 4.
& 10.

Ps. 1. 1.
Ej. 100. 4.

Apoc. 13. 1.

Rom. 13. 1.
& 1. 1. 2.
Ej. 100. 4.

Apoc. 13. 1.

Gal. 2. 20.

1. Tim. 2. 10.

1. Tim. 2. 10.

1. Tim. 2. 10.

Apoc. 13. 1.
& 10.

1. Tim. 2. 10.

1. Tim. 2. 10.

1. Tim. 2. 10.

CAPUT XVI.

De resurrectione Elia & Enoc.

(a) Promissio implenda.

Apocalypsis Joannis dicit: *Post tres & dimidium dies spiritus vite a Deo intravit in illas, & iterum super pedes suas.* De his arbitror apostolum dixisse Paulum: *Et mortui in Christo resurgent primi.* Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & sex mensibus respondent, quibus potestas erit Antichristo: eisque suppletis, coram oculis inimicorum Elia & Enoc adiacentibus in caelum, ibunt in occursum Christo vero Regi & iudici venienti: Qui Antichristum omneque ejus interficiet spiritus oris sui, ut regnet in domo Jacob ipse, de quo dictum est, *Regni ejus non erit finis.*

CAPUT XVII.

(b) De adventu claritatis Filii Dei & hominis.

Promissio implenda.

1. David propheta dicit: *Deus manifestus venit, Deus noster, & nos silebit. Igitur ante eum ardabit, & in circuitu ejus tempestas valida.* Dicit & propheta Malachias: *Ve desideraveritis diem Domini, & ut quid vobis illam?* Item: *Ipsi filii veniet in templum suum Domini, quam vos ignoratis, & Angeli testamenti, quam vos cultis.* Ecce venit, dicit Dominus. Et quis sustinuit innotum & qui aut quis? (c) *resistit in aspectu ejus quia ipse introibit sicut ignis confessorii.* Dicit & Isaias: *Ecce dies Domini sicut ignis venies, & sicut procella curvus ejus, radere in ira ventilem, & retributionem in flammam igitur.* Dicit & Dominus in Evangelio: *Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit in Occidentem, sic erit & adventus filii hominis.* Et iterum: *Sol tenebitur, & luna non dabit lumen suum, & stella de calo erunt deciditae, & virtutes caelorum turbabuntur: & tunc videbitur Filius hominis venientem in nubibus cum virtute magna & gloria.*

2. Telluris & Apocalypsis Joannis dicens: *Sol solitus est uiger in saecula ciliquius, & luna sanguinea jalsa est, & stella cadentes, & modo quo ficut venter magno exorta amittit acerbo fructus suos.* Et calum recessit, ut liber cum evolvatur, & omnis mont & insula (d) de locis suis mota sunt, & reges terre maximeque tribui, & divites, & nobiles, & servi ab-

funderunt se in speluncis & petris montium, dicentes montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a conspectu Patris sedentis super thronum, & ab ira Agni, quoniam vocis dies magnus ira illorum. Et quis poterit stare? Dicit & Paulus apostolus: *Ipsi Dominus in iussu, in voce Archangel, & in tuba Dei descendet de caelo.* Fateatur & Sibylla inter cetera dicens:

Eripitur solis iubar, & eboras interiit astris: Volvitur caelum, & lunaris splendor obibit. Sed tuba tum fontium tristem (f) demittit ab alia Orbe, gement facinus miserum varioque labores, Tartarumque chaos monstrabit terra delitescens.

3. Multa per singula capita etiam necessaria testimonia praetermissi, succipe operis modum cogitans. Quare adventus Filii Dei, licet bonis letitiam inlert, ita malis exitium. Nunc enim cum vivimus, & tempus est corrigendi, ad hoc mortisque mutemur. Sequitur autem resurrectio mortuorum.

CAPUT XVIII.

(g) De resurrectione carnis.

Promissio implenda.

Ezechiel propheta: *Dixit mihi Dominus: Fili hominis, propheta super ossa haec, & dicit: Haec dicit Dominus: Ecce ejiciam vos de monumentis vestris, & (h) inducam super vos nervos, & imponam carnes, & extendam cutem, & dabo spiritum meum in vos, & vivetis, & scietis quia ego sum Dominus.* Et Isaias: *Exsurgent mortui, & excitabuntur qui in monumentis sunt.* Et ipse in Evangelio: *Veniet, inquit, hora quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitae, qui vero male egerunt, in resurrectionem iudicii.* Telluratur & Paulus haec in ista vultu heri, in vivissimis tuba: (i) *Cantis ejus, ait, tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos transibimus.* Et Apocalypsis, Exhibuit, ait, mortis quos penes se habebat mortui, misitque & mors, & infernus. Hic illa abolenda scie ingruit questio, quae insipientium gentiliumque ore proferunt. Quomodo resurgant ii, quorum cadavera bellae bellicae comederunt, ipsique ab aliis bestiis, avibus, canibusque commutati sunt? Ignorantes omnia quae ex terra creata sunt, (k) in eandem materiam resoluta recidere: ac facile esse

(a) Mc Remig. Promissio, in eorum resurrectione Elia & Enoc.

(b) Mc Remig. In adventu, &c.

(c) Mc Remig. resistit.

(d) Mc Remig. de loco suo.

(e) Edithones notitiae, luminariis, contra leges veniunt. Concursus ex Augustini lib. 18. de Civ. Dei cap. 29.

(f) Editi Prosperiani, dimittit; & infra, monstrabit. Emendandum ex libro Augustini mox citato.

(g) Mc Remig. Resurrectionis.

(h) Mc Remig. induam.

(i) Mc Remig. Cantus... & mortui resurgent.

(k) Mc Remig. in eadem materia resoluta recedunt.

esse potentie Creatoris, ex ea rursum reparare quæ fuerant, qui posuit inter cetera primum ex illa hominum tortore qui non erat. Si quem vero movet, (a) quod scriptum est in primo Psalmio quod non resurgunt impij in iudicio: intelligat non eos ad iudicium, sed ad poenam resurgere, iuxta illam Domini sententiam: Qui non credidit, ait, jam iudicatus est. Fateatur & Sibylla:

Sic anime cum carne advenit, quas (b) iudicat ipse.

Resurgentibus eunctis, iudicium sequitur.

CAPUT XIX.

(c) De iudicio Christi Domini.

Promissio implenda.

I. David propheta dicit: *Annuntiabunt cæli iustitiam, quoniam Dominus iudex est.* Item: *Advocavit calum sursum, & terram; ut discerneret populum suum.* Item: *Ipse iudicabit orbem terræ in æquitate.* Fiemus hæc Dominus in Evangelio. Cum venerit, ait, *Filius hominis in claritate sua, congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut separat pastor oves ab hædis.* Oves ponet a dexteris, hædos autem a sinistris. Tunc dicit his qui a dextris sunt: *Vestite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Esuristi enim & delistis mihi manducare; & cetera quæ pertinent opera misericordie, in quibus est sacrificium magnum purgant omnes peccatum, ipso dicente Domino: *Misericordiam volo (d) magis quam sacrificium.* Sinistris autem dicitur: *Ite in ignem æternum quem præparavi Pater meus diabolo & angelis ejus.* Esuristi enim, ait, & non delistis mihi manducare; & cetera similiter quæ ad crudelitatis exitia pertinent, quæ mergunt hominem in interitum & perditionem, dum avari non pascunt Christum esurientem in paupere, qui dicit: *Quandiu vixi ex inimicis meis non fecistis, neque mihi fecistis.* Sequiturque inter paries lata sententia iudicantis. *Idcirco, dictum est, impij, in combustionem æternam.* 2. Telluræ & in hæc Paulus apostolus. *Omnes, ait, exhibimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus*

gessit, sive bonum, sive malum. Et Apocalypsis Joannis dicit: *Vidi mortuos tam magnos quam minores, stantes in conspectu throni Dei.* Dehinc aperti sunt libri, & alius liber apertus est, qui est vita unicuiusque hominum: & iudicati sunt mortui ex ipsi scripturis librorum, secundum facta sua. Libri aperti, conscribunt singulorum. Alius liber qui omnium continet ædus, iustitia Dei est cuncta producit in lucem: (e) de qua dicit Paulus: *Donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Concludit Joannis Apocalypsis: *Mors & infernus missi sunt in stagnum ignis, & qui non sunt inventi in libris vite, missi sunt in stagnum ignis, in quo cruciabantur in secula seculorum.* Sicut dicit & illius: (f) *Vermes eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt usque (g) ad satietatem visionis universa carni.* (h) Fateatur & Sibylla:

Occultos ædus terreus tunc quisque loquetur Secreta, atque Deus referabit peccata luci; Tunc erit & lucius, stridebunt dentibus omnes.

Et paulo post:

Et coram hic Domino reges stentur ad nomen, Decidet & talis ignisque & sulphuris animis.

Pud hæc sequitur, per ignem purgatorium, quosdam fideles homines ipsique elementa purgari.

CAPUT XX.

De igne * purgatorio.

Promissio implenda.

David propheta: *Omnia sicut (i) vestimenta veterascent; & sicut oportet mutabitis ea; & mutabuntur, tu autem ipse idem es.* Item ipse: (k) *Ignis nos examinasti, sicut examinatur argentum.* Et iterum: *Transivimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium.* Et Malachias propheta: *Ipse (l) introit, ait, sicut ignis conflatoris, & sedesit con-*

(a) Mf. Remig. Ex quo quem movet. Hæc vero quæ sequuntur, quod scriptum est in primo Psalmio, ex eodem Mf. codice suppletur. In editis hoc solum legabatur: Si quem vero movet quod impij in iudicio non resurgunt, intelligat, &c.

(b) Mf. Remig. anime a carne. Apud Augustinum posita, quæ iudicat ipse.

(c) Mf. Remig. In iudicio.

(d) Mf. Remig. plusquam.

(e) Edit. & quo.

(f) Mf. Remig. Vermes eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

(g) Mf. Remig. & erunt ad visum universa carni.

(h) Hunc locum restitui ex libro Augustini super ciuitate. In editis nostris legabatur: *Fateatur &*

Sibylla, occultos ædus tunc detegens. Quis loquitur Secreta?

Atque Deus referabit peccata luci; Tunc erit & lucius, stridebunt dentibus omnes.

Et paulo post: *Et coram hoc Domino reges stentur ad nomen, Decidet & talis ignis & sulphuris animis.*

Ubi auctori libri huius tribuebatur quod ex Sibylla fuerat ab eo citatum, & leges metri insinuebantur.

(i) Mf. Remig. sicut vestimenta ... & sicut oportet.

(k) Mf. Remig. Ignis nos, sicut ignis argenti.

(l) Recentiores editiones, introit.

flans, & purgans sicut argentum & aurum, (a) & purgatis filios Levi. Et in Evangelio Matthæus hæc de Domino confirmat dicens: Hic est qui baptizat in Spiritu-sancto & igni, ferens ventilabrum in manu sua, & purgabis aream suam. Frumenta recondet (b) in horreo, paleas comburet igni inextinguibili. Et iterum ipse Dominus dicit: Prius quam calam & terrens transiet, tota uinum, aut unus apex non cadet ex lege, (c) qui non impleatur. Et Petrus apostolus: Qui autem nunc sunt cali, eodem verbo repositi sunt, igni reservandi in diem iudicii, Et paulo post: Propterantes, ait, ad præsentiam Domini, per quam calis ardentes solvantur, & elementa ignis ardore decoquantur. Dicit & Paulus: Quia & ipsa creatura liberabitur a servitute (d) corruptionis in libertatem gloria filiorum Dei. Fateretur & Sibylla dicens:

*Omnia cessabunt, tellus confracta peribit: Unus super,
Sic perierit fontes torrentur, fluminaque
igni.*

Hic igitur perastis, cum respicientes impij iustos dixerint: *Hæ sunt quos habuimus aliquando (e) in derisum, & in similitudinem im-* top. x. v. & iij.
periti. Nos infensati vitam illorum æstimabamus infantiam, & fœcem illorum sui honore: quomodo comparati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fore illorum est! instructuolam tunc agentes poenitentiam, cum scriptum sit: *In inferno autem quis confitebitur tibi! redactisque malis in tenebris exterioribus, in quibus nulla lux, nullusque dies erit, ac vox illa terribilis & metueda sonuerit, Auferatur impius, & non videat claritatem Domini-sanctorum: tunc (f) sequetur eminens illultrique gloria, quæ aliis est intin-* 2f. i. v. ult. m. m.
timanda capitulis.

(a) Editi, *purgabis*, Mf. Remig. *purgavit*.

(b) Mf. Remig. *in horreo*.

(c) Mf. Remig. *donec omnia impleantur*.

(d) Mf. Remig. *intencius in libertate*.

(e) Mf. Remig. *in risu & in similitudine*.

(f) Mf. Remig. *sequitur* .... *que aliis est intin-*
manda capitulis. Editi, alia est intin-
timanda capitulis.

FINIS DIMIDII TEMPORIS.

GLORIÆ REGNIQUE SANCTORUM CAPITA.

1. PROM. **D**E cala novo, & de terra nova.
2. PROM. De commutatione sanctorum.
3. PROM. De nova Jerusalem.
4. PROM. De eo quod sancti fulgebunt ut sol.
5. FROM. De sanctorum, sicut stellarum, in gloria differentia.
6. PROM. De virginitate sanctorum.
7. PROM. De inexplicabili dono sanctorum.
8. PROM. De facie ad faciem videndo Deum.
9. PROM. De revelata facie sanctorum.
10. FROM. De eo quod tradat Filius regnum Deo & Patri.
11. PROM. De jugi cantico Alleluia.
12. PROM. De innovatione omnium.
13. PROM. De eo quod Deus sit omnia in omnibus.

DE GLORIA REGNOQUE S A N C T O R U M.

CAPUT PRIMUM.

De celo novo & de terra nova.

(a) Promissio implenda, credendaque.

APOCALYPSIS Joannis dicit: *Vidi calum novum & terram novam. Testatur & Petrus: Novos vero calos & novam terram, secundum ipsius promissa, expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Et David dicit: Crede videre bona Domini in terra viventium. Hic impij non videbunt.*

CAPUT II.

De commutatione sanctorum.

Promissio implenda, atque primo credenda.

PAULUS dicit apostolus: *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In quam sancti, omnis ætas, & uterque sexus, cum hac gloria ad tricenariam juventutem (in qua Christus Dominus passus.) transeant cum ipso Rege suo, quem impij non videbunt.*

CAPUT III.

De nova Jerusalem.

Promissio implenda, & credenda prius.

APOCALYPSIS dicit: *Jerusalem novam vidi a Deo descendente, aptatam & exornata, ut sponsa marito. Dicit & Paulus: Quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. In hac civitate non erit nox, nec lumen lucerna opus erit, non luctus, neque mors, ne-*

que clamor, sed nec dolor (c) ullus, quia priora abierunt. Et hujus patrie gloriam impij non videbunt.

CAPUT IV.

De eo quod sancti fulgebunt ut sol.

Promissio implenda, & credenda.

Dominus in Evangelio: *Tunc, ait, iusti fulgebunt sicut sol in conspectu Patris sui: quoniam erunt æquales Angelis Domini. Et hanc gloriam impij non videbunt.*

CAPUT V.

De sanctorum, sicut stellarum, in gloria differentia.

Promissio implenda, & credenda.

PAULUS apostolus dicit: *Stella a stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Quomodo alii pro (d) confessione martyrii, alii pro integritate virginali, alii pro continentia virginali, alii pro pudicitia conjugali, diversis honoribus sine invidia fulgeant, impij non videbunt.*

CAPUT VI.

De virginitate sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

APOCALYPSIS Joannis dicit: *Hi sunt qui cum mulieribus se non coniungaverunt, virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur Agnum quocumque ierit. Quo sequantur virgines,*

(a) Omnes tituli 13. capitum sequentium in Mf. Remig. his duobus vocibus continentur, *Promissio implenda.*

(b) Edit. posteriores ut sponsam.

(c) Editi omnes, dolor.

(d) Sic Mf. Remig. At vero editi, pro confessione.

nes, quo eum sequi nequeant non virgines, impii non videbunt.

CAPUT VII.

De inexplicabili dono sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

1. Cor. 2. 9. **P**Aulus dicit apostolus: *Quod oculus non vidit, & auris non audivit, nec in cogitationibus ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se.* Sancti cum hæc acceperint, impii non videbunt.

CAPUT VIII.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promissio implenda.

1. Cor. 13. **P**Aulus dicit apostolus: *Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quemadmodum sancti vident Deum Trinitatem, Patrem in Filio, Filium in Patre, Spiritum sanctum & in Patre & in Filio, impii non videbunt.

CAPUT IX.

De revelata facie sanctorum.

Promissio implenda.

1. Cor. 13. 12. **P**Aulus dicit apostolus: *Nos, ait, revelata facie gloriæ Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a gloriæ in gloria tanquam a Domini spiritu.* Et hæc impii non videbunt.

CAPUT X.

De eo quod tradat Filius regnum Deo & Patri.

Promissio implenda.

1. Cor. 15. 24. **Q**uomodo (a) tradat Filius regnum Deo & Patri, sicut Paulus dicit apostolus, impii non videbunt.

CAPUT XI.

De jugi cantico Alleluja.

Promissio implenda.

Apoc. 19. 1. & 4. **Q**uomodo jugi cantico, ut Apocalypsis dicit, sancti cantent *Alleluja* sine despectu, sine fine; impii nec audient, nec videbunt.

CAPUT XII.

De innovatione omnium.

Promissio implenda.

Quomodo innoventur omnia (ut Isaias Prophetæ & Apocalypsis dicunt) permanentque in æternum: & quomodo ex ligno vitæ sive corruptione cibum sancti capiant & de fonte Christi, non necessitate, sed potestate bibant, impii non videbunt.

1. Is. 40. 5. & 60. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

CAPUT XIII.

Quod Deus sit omnia in omnibus.

Promissio implenda.

Quomodo erit Deus omnia in omnibus, ut Paulus dicit apostolus, impii non videbunt: quia soli sancti & redempti his voluptatibus & deliciis caelestibus perficiuntur. Hæc est civitas, virtus & salvatio nostra. Hæc est Jerusalem caelestis perpetua. His in ea positis sanctis verus Deus Rex.

1. Cor. 15. 28. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Nec metas verum, nec tempora posuit, Imperium suæ suæ dedit.

Exod. 1. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Hi sunt qui regnant cum Rege Christo: de quo dicit Daniel: *Regnum ejus alteri populo non derelinquetur, quoniam regnabit in infinita sæcula, & regni ejus non erit finis.*

Dan. 7. 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Peroratio (b) sancti Prosperi, & conclusio hujus fidelissimi utilissimique libri sui.

1. **J**uvante (c) gratia Dei, hunc conclusi librum, tribus ejus primis partibus quadragena capitula adnotando, velut quadragena dies, quibus in hujus vitæ curriculum Moyse, Elias & Dominus Jesus jejunia celebraverunt. Ter enim quadragies decem centum viginti faciunt. Accedant alia viginti, in Dimidia parte finis mundi, & sunt centum quadraginta. Tredecim quoque in gloria sanctorum superadduntur, & perficiunt centum quinquaginta tria. In quo numero sacri illi pisces recti veritatis incorrupti, post Resurrectionem Domini punctione capti sunt, millia sanctorum significantes, quos Dominus ex omni genere, tribu, & lingua, per omne tempus congregavit, nobis infinitum sibi cognitum numerum confecerat. Habes primam piscandi voluptatem, si hujus rei amator es, Lector spiritualis; præsertim quia in hoc libro, ut exitimo omnes (d) voluprates, omnesque affectiones invenies. Ingredere ergo huc, *adolefcens, & huc avocare hic*

Exod. 1. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

(a) Editi, tradit. Ms. Remig. tradas.

(b) De Prospero nulla hic mentio in codice Ms. Remigiano Remensi, sed in editis tantum. An vero eundem hujusce nominis tribus possit, quæ Prosperi Aquitani omnino non debeat tribui hoc o-

pus, vide in Admonitione prævia hujus libri.

(c) Ms. Remig. Jubeat gratia Dei in CL capitulis conclusi.

(d) Ms. Remig. voluntates.

hic lauda, & ags conceptionem tuam. Nam si te fortassis tabulis lusus invitat, (a) in alle omo duo & tria, quia & fena habes quibus numeris mensuræ arcæ conſurgunt, trine unitatis reſer-vas volens; & calculos (b) mores etiam in bonis operibus candidos, in paſſione purpureos, (c) ſpeſtante illo qui dicit: *Vincenti dabo cal- culum*. & per calculum nomen novum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. In calculis eburneis nomina Proconſulum conſcripta Carthagini in foro coram populo a præſenti iudice ſub certis vocabulis citabantur, & erat ſolemniſſis dies albi citatio. Hi qui avaritiâ ſuperantes rempobli- cam fideliter operant abſque flagitiis (d) favo- riſque, etiam abſentes honorabantur. Eos ve- ro quos rapacitas vicerat, populus convitiis li- belliſque notabat.

2. Habes igitur quid vincas, qui rempoblicam gubernando ludis in ſæculo. Avaritiâ vince, quæ radix eſt omnium malorum: nec jam terre- næ, quæ quocumque modo labuntur, ſed celeſtis æternæque (e) alliciant poteſtates. Si ven- dendi eſt affectu, habes mores aſtiſſimos, cer- ves velociter apollitorum prophetarumque dicta percurrunt. Habes & in campis petram, reſu- gientem erycis & leporibus, quos in ſimplicitate cordis Chriſtus Dominus per ſuos canes venat, ut ſpinis careant deſiderorum. Si ſpeſtandi voluptas eſt, habes hic aurigam ſpiritualem Chriſtum Eliam, qui curru igneo uſque ad metas perſectus eſt cæli, curſuque pharaonis demer- ſus in profundo. In munere habes Danie- lem ſanctum, ledem non ferro, ſed oratione vincentem; uſqueque verantes eos, qui Eliſum prophetam conſumendis iſceſcerant. Habes quo- que in ſincho ſpectaculo non mimicas turpitudi- nes, ſed Chriſto ſaceratæ virgines. Habes (f) Caballiſtarum loco, Rebecca geminos myſtice ludentes. Habes David coram arcæ ſaltantem, & nudatum in Paſſione Chriſtum, coram ſervis & ancillis ſuis, illa ipſa ſua hiſtoria exhiben- tem. Habes podremo heros, planctuſque Jero- miz decantatos, non arte tragica, ſed prophe- tica.

3. Edificandi ſi eſt (g) affectus, habes fabri- cam mundi, menſuræ arcæ, ambitum taberna- culi, falſitatem templi Salomonis, (h) ipſius per mundum membra Eccleſiæ, quam illa o- mnia figurabant. Epulandi ſi eſt delectatio; ha- bes hic Sapientiæ paratam menſam, in qua eſt Panis Angelicus, & vitulos ſaginatores, iobrio- que inebrians poculum ſalutare. Neque flores ſancti deſunt huic convivio, illia virgineum, (i)

continentium violæ, & roſæ coronæ marty- rum. Relat, ut arbitror, mulſorum voluptas; habes organum ex diverſis ſiſtulis ſanctorum ap- poſtolorum, doctorumque omnium Eccleſiarum, aptatum quibdaſam accentiſ, gravi, acuto, & circumflexo, (k) quo muſicus ille Dei Spiritus, per Verbum tanquæ, implet, & reſonat; habes clemem David, qui claudat, & nemo aperit; aperit & nemo claudit: chriſmatis oleo & aqua baptiſmi cuncta conſecras, ac decora- ras. Ad huius organi ſuaviſſimas & dulciſſi- mas voces pervenerunt Principes conſuncti pſal- ſentibus, in medio adoleſcentularum tympaniſtarum. Et quæ ſint hæc ſequitur: *In Eccleſiæ benedictio Dominum*. Hæc adoleſcentulæ Eccleſiæ dum tympanum tangunt, id eſt, pellem mortui animantis extendam in ligno, ſcilicet Chriſtum prædicant crucifixum. Huius tympani tam ma- gnos ſonus totius mundi jam mulcet auditus.

4. Nec decem chordarum Pſalterium huic deſit convivio, dum (l) in conſonſione centum quinquaginta Pſalmodum laudant ſancti Domi- num *In ſano tuba, in pſalterio & cithara, in ſymphona & choro, in choris & organo, in ſymbolis bene ſonantibus, in ſymbolis jubila- tionis*, quoniam omnis ſpiritus laudat Dominum. Hæc in templo Dei mei propſicinas in quo omni quique dicit, Gloria: quoniam adhuc paſſio- nes, quæ per legem ſunt, operantur in mem-bris noſtris, ut fructum ſerant morti, multi- que vitis implicati temerari in hæc vita quæ tota tentatio eſt, ſacrificium ex adipibus vitulo- rum patriarcharum & prophetarum, caprarum pinguium, & arietum, apollitorum ductione gre- giæ, pro peccato animæ ſuæ, ac mundatione totius hominis ſit in hoc libro & confeſſionem voti, & in ara contriti cordis immolari holo- caſta, non ſine incendio orationum omnium ſan- ctorum, quibus me ad omni peccato expiari poſſe conſido. Quæſcat invidus ſeclat, ne ſicut Cain ferro, ille dexte, vel lingua percutiat. Filii enim hominum dentes eorum arma & ſag- gitta, & lingua eorum gladius acutus. Si quid autem diſplicet, ſi pius eſt, emendet in miſeri- cordia, & arguat in lenitate, oreque pro no- bis, ut ſimul in ara intere munda animalia re- pecti, in cubito perfectionis ejus pariter adnexi, charitatem Domini, trine majestatis unitatem (m) ſupereminentem viam, ducæ gratia, ſequa- mur omnes; eodem manente in nobis, & nobis in illo: *A quo omnia, per quem omnia, qui eſt Deus benedictus in ſæcula, (n) Amen*.

(a) Ita Lugd. & Lovan. cum Mf. Remig. Duac. & Colon. in eſſe uno: ſed minus bene, ut videtur.
(b) Mf. Remig. addit hoc nomen, mures.
(c) Mf. Remig. expreſſantes, melius Mf. Remig. ſpeſtantes.
(d) Mf. Remig. abſque ſuffragiis.
(e) Mf. Remig. illucrant.
(f) Lugd. & Lovan. Caballiſtarum; ſed melius le- gitur, Caballiſtarum ex Mf. Remig. & Duac. Colo- niæque editionibus. Caballiſtarum vero nomine intelligi credimus ad auctore eos qui equorum agi-

tatione & curſu in arena contendeſcant.

(g) Mf. Remig. affectio.
(h) Mf. Remig. iſſuſſus.
(i) Editi, conſistentes. Mf. Remig. conſistentes.
(k) Editi, quæ: melius Mf. Remig. quod, ſu- cer organum.
(l) Sic Mf. Remig. At editi, incluſione.
(m) Emendamus ex Mf. Remig. Editi, per mi- norem.
(n) Mf. Remig. in ſæcula ſæculorum. Amen.

PROMISSIONUM ET PREDICTIONUM DEI, FINIS.

S. Proſper. Tom. II.

K

AD.

A D M O N I T I O

IN CHRONICON ALTERUM

SUB TIRONIS PROSPERI NOMINE VULGATUM, QUOD
A QUIBUSDAM VOCATUR
P S E U D O C H R O N I C O N.

PRÆTER Chronicon illud sancti Prosperi, quod ad calcem genuinorum ejus operum exhibuimus, quodque Prospero Aquitano sancti Augustini discipulo omnes, si perpaucos exceperis, libenter tribuunt; prodiit etiam Chronicon aliud, sub nomine Tironis Prosperi a viro eruditissimo Petro Pithæo e Manuscripto codice Bibliotheca sancti Victoris Parisiensis primo in lucem editum. Quod quidem, sicut ordinarium sancti Prosperi Chronicon, ab anno 379. incipiens, ad annum vsque 455. præcenditur. Auctori operis istius nomen Prosperi indidit Pithæus, motus auctoritate Manuscriptorum Sigeberti & Mariani: sed de suo addit; illud ipsum esse verum Prosperi Chronicon, cujus ita ingenium referre contendit, ut non immerito sibi videatur membrum esse amplioris ejus, quod ipsius nomine ab orbe condito, ad captam a Vandalis Romam Genadius Massiliensis Presbyter se legisse testatur; mireturque unde factum sit, ut aliud Chronicon (scilicet antea vulgatum) per Consules digestum, hætenus in omnibus Hieronymiani Chronici editionibus Prosperi titulo subjungeretur: quod etsi cum isto non pauca habet communia, ut pote ad ejusdem ætatis historiarum pertinentia, alterius tamen generis esse facile intelligit, qui utrumque attentius legerit.

Egredimur non egre scabimus Pithæo, utrumque hoc Chronicon unius ejusdemque auctoris factum dici non posse. Alias, ut ait Bucherius, concedendum esset, ab uno eodemque ore calidum frigidumque (ut ajunt) flamen simul posse prodire. Sed mirum omnino talem virum eam in opinionem venisse, quod istud Chronicon, etsi valde confusum perturbatumque (quod ipse lubens agnoscit;) licet mendis in rectam Chronologia rationem refertum; in quo vix aliquid delibatur de Pelagianis: in quo id unum de Augustino observatur, quod plurima libris innumeris differuerit; in quo denum ex Augustino ora dicitur Prædestinatorum hæresis, sancto Prosperi certo certius ignota, cum talem nullibi impugnasse aut retulisse legatur: mirum (inquam) quod tale opus Prosperi dignius haberi debeat, ejusque ingenium magis referre, quam alterum illud Chronicon, quod profecto & clarior est, & majori ordine digestum; ex quo lux maxima aspergitur in omnem sancti Augustini & Pelagianæ hæreseos historiam: & in quo denique cum maxima venerationis testificatione laudantur sanctus Augustinus, sanctusque Leo, qui ambo sancti Prosperi magistri jure merito possunt appellari. Unde in hoc a Pithæi opinione dissentit omnino Jacobus Sirmondus; novumque hoc Chronicon Magni Prosperi libris accenseri non potest.

Pithæus vero, cui contrarium pro persuaso erat, Chronici sui auctorem Tironis Prosperi nomine designaverat; etsi solum Prosperi nomen præferrent illi codices manu exarati, unde opusculum istud hauserat. Quod quidem immerito ab illo factum agnovit Sirmondus. Hinc est quod hoc Tironis nomen sortitum fuisse non legatur in editionibus a Du-Chesno, vel Scaligero procuratis. Cum autem hoc Prosperi nomen sine alio addito, videatur sanctissimo gratia Christi defensori designando consecratum; vulgo auctor Chronici Pithæani sub hoc nomine Tironis Prosperi solet notari; ne cum altero Prospero confundi putetur.

At vero in hoc maxime lapsus est Pithæus, quod præstitit, cum de Prædesti-

nap. m. marianis actum est. Etsi enim eo loci legebatur in duobus, quos in manibus ha-

bui,

Duchef.
ann. 1.
Hist. Gall.
p. 196.

Eucl. Cycl.
p. 112.
Norie Hist.
Pelag. l. 1. p.
cap. 11. p.
319.

Prædest. v.
p. 11.

164dem.

Ep. m.

buit, Manuscriptis: Prædestinatorum hæresis, quæ AB AUGUSTINO acceptæ dicitur initium, his temporibus serpere exorta: (a) & in altero tantum horum pro diversa lectione appositum fuerat, AB AUGUSTINI LIBRIS MALE INTELLLECTIS; eademque in Chronico Sigeberti habebantur: quo unico argumento satis evincebatur, auctorem operis non Prosperum agnosci debere, sed quemdam sancti Augustini adversarium: & omni fide indignum esse, qui hæresim aliquam ab Augustino ortam habuisse dixerit: Pithæus tamen, neglectis Manuscriptis, lectionem Sigeberti subsistit: quæ licet minus odii scriptori concilieret, tamen nec ipsa a sancto Prospero prodire ullatenus potuit. Unde etiam Sirmondus, cujus intererat Pithæi patrocinium suscipere, ut ejus quem Hæresis Prædestinatio- nem primarium assumpserat, fidem sartam et lectam succurrer, Pithæum hac in re culpare coactus, confessusque est, ab illo in Chronico suo scribi debuisse, Ab Augustino: ut postea a Philippo Labbeo editum habetur, in Bibliotheca nova Manuscriptorum: etsi ille (quod non facile credat, nisi qui legerit) dubitet adhuc numquid tale Chronicon pro Prosperiano non sit agnoscendum.

Nec desunt qui hoc operis Prosperiano nomini suppositum putent, ut inde sumptum sanctus Augustinus in contemptum & invidiam venirent. Quæ conjectura nec solidis fundamentis, nec probationibus debitis inniri videtur. Hincmarus enim, quem observans de hoc Chronico scuisse, aut illud fortasse non novisset, aut certe eo uti aliis de causis noluit. Igitur magis pronum est credere, aut illud a Prospero quodam sancti Prosperi gratia vindictæ amulo concinnatum; aut, cum in primis exemplaribus cujusvis auctoris nomine cerneret, impostum ei postea fuisse nomen sancti Prosperi, qui Chronicon ejusdem ætatis scripsisse palam nescitur; aut denique a Semipelagiano quodam e Provincia, penes quem erat germanum sancti Prosperi Chronicon, illud pro libito mutatum, diminutum, aut interpolatum fuisse: licet forte is homo de illo unquam in lucem emittendo non cogitaret. In hanc ultimam sententiam descenderunt sum Jos. Anselmus Dissertatione octava, de veris operibus sanctiorum Patrum Leonis & Prosperi, cum doctissimus auctor Bibliothecæ Auctorum Ecclesiasticorum tom. 4. in Prospero: Quorum judicio adharendum nos quoque facile credimus.

(a) Sic legitur etiam in Manuscripto codice annorum forte 900. qui fuit V. C. Claudii soli Prætoris, & Canonici Ecclesiæ Metropolitane Parisiensis: postea vero ex ejus dono factus est Venerabilis Capitulæ ejusdem Ecclesiæ. In hac enim a prima manu habetur, ab Augustino: a posteriori vero, & corrigatur in margine M. I. sancti Victoris per nos vis & similiter a manu recentiori substituitur. in Cod. ce. Ojelliano notat Ph. Labbeus, in Bibl. nov. 246.

Pap. 10.

Lab. Bib.
Bibl. M. I. P.
11. O. 10.
Idem de
Scriptis. B.
et. 11. h.
100. 100.
100. 100.
h. p. 100.Anselm.
De op.
Levi. 10.
Pauli. p.
100.
Distrib. B.
100. 100.
h. p. 100.

CHRONICON PROSPERI TIRONIS AQUITANI.

A morte Valentis Imperatoris, ad ceptam a Genserico Urbem, longe aliud ab eo quod hactenus B. Hieronymi Chronico subjunctum est: ex edit. Pichai.

GRATI-
ANUS I.

I. GITUR (a) Valente a Gothis in Thracia concremato, Gratianus cum fratre Valentiniano regnat annos sex. Hic parvulum fratrem habens, regni confortem, probatæ ætatis virum Theodosium in societatem regni adsciscit. Hic Gratianus valde religioni favens & Ecclesiis per omnia promptus fuit.

Marinus Turonensis Episcopus apollolicis virtutibus insignis habetur.

THEO-
DOSIUS.

II. Theodosius in Orientis partibus lassum Rempublicam reparavit.

III. Maximus Tyrannus in Britannia a militibus Imperator constituitur.

IV. Incurstantes Pictos & Scotos Maximus fluens superavit.

Praenotus quidam regnat in Francia, quantum alios colligere potuimus.

V. Ambrosius liberos contra Arianorum perfidiam luculentissimos ad Gratianum Augulium scribit.

VI. Maximus in Gallias transfretavit & conflictu contra Gratianum habito, eundem fugientem Lugdunum interfecit.

THEO-
DOSIUS.

Theodosius annis xi.

I. Maximus timens Orientalis Imperii Principem Theodosium cum Valentiniano socius init.

Apud Treveros Manichei deprehenfi, summo Maximi studio exterminati.

II. Justina mater Valentiniani Arianis favens, in Ambrosium & omnem Mediolanensem Ecclesiam diversa injuriarum genera congerit.

Reliquæ Gervasii & Prothasii (b) Martyrum, ab Ambrosio primum Mediolani repertæ.

Hymni Ambrosii compositi, qui nunquam ante in Ecclesiis Latinis modulis cæbebantur.

III. Maximus indignum ducens contra Ecclesie statum agi, locum irruendi quod cum Valentiniano juxerat frædus, invenit. Valentinianus veritus imminentes jam cervicibus suis Tyrannum, ad Theodosium confugit.

Honorius & Arcadius XXXII. ccc.

Theodosius & Joannes XXV. & XIIII.

Valentinianus & Martinus XII. cccc. XXV.

Augulius Mediolani rhetoricam adprimo docens, omnis scholis, ad fidem sectam convertitur, cum ante Manichæus fuisset.

IV. Theodosius cum exercitu ad Italiam transgrediens, Maximum interfecit, & Valentinianum proprio regno reddidit.

Hic per
brevem
et mortu-
us.

Justina, quæ Ecclesiis vexaverat, ne regem cum filio reciperet, morte præventa est.

Immane Thessalonicæ gelum facinus extincti populi, egregio penitentis exemplo Imperator religiosus eluit.

V. Hæretici Apollinaristarum ab Apollinare ceptæ.

Arriani, qui totum pene Orientem (c) atque Occidentem commaculaverant, Edicto gloriosi Principis Ecclesiis spoliantur, quæ Catholicis deputatæ sunt.

VI. Joannes Aegyptii Monachus, qui ob vitæ puritatem prophetæ gratiam a Domino meruit, insignis habetur.

Post Damasum Romanæ Ecclesiæ regimur xxxvi. Syrius (d) suscepit.

VII. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus, & post hunc Theophilus Episcopi constituantur.

Jerolymis post Cyrillum Joannes Ecclesiam recipit.

Antiochiam defuncto Miletio substituitur Flavianus.

Ingens inter nostros contentio oborta, quod scilicet Episcopi, qui ab hæreticis depulsi fuerant, nolens his ab Imperatore dejectis, alios quam se substitui Sacerdotes.

Terribile in celo signum columnæ per omnia simile apparuit.

VIII. Apud Alexandriam templa destructa, in quibus Serapis antiquissimum & notissimum templum, quod quasi quædam columna ruentem sustinebat idololatriam.

IX. X. Valentinianus Viennæ ab Arbogaste Comite suo extinguitur, in cuius locum tyrannidem Eugenius invadit.

XI. Ad vindicandum Valentiniani interitum, & opprimendam Eugenii tyrannidem, Theodosius in Italiam transgreditur, aperto Dei favore conspiratibus in idipsum elementis.

Eugenio superato Theodosius XI. regni sui anno (e) diem obit.

Arcadius & Honorius XXXII. annis.

I. Constantinopolis innotentem iram Dei, igne super nubem terribiliter fulgente formidans, toto ad penitentiam animo conversa subterfugit.

Rufinus Bosphoritanus cum ad summam militiæ pervenisset, præserti sibi Scythiam non ferens, ab eodem interfecit, Hunnorum, quo succedebatur, presidio (f) superato.

ARCADIUS
&
HONORIUS.

II. Clau-

(a) In Ms. Jollesii, hæc præfata leguntur. *Notu-
mque Hieronymus Presbyter ordinem præceden-
tium digestis annorum. Quæ sequuntur Prosper
digestis.*

(b) Aferat vox hæc, *martyrum*, ab edit. Pi-
thorana.

(c) Defunt in Ms. Victor. hæc verba, *atque occi-
duerunt.*

(d) Uterque Ms. Victor. & Jol. *superst.*

(e) Ms. Victor. *diem obit.*

(f) Sic restituimus ex Ms. Victor. & Jol. antea
legebatur *agud Puthum, superat.*

II. Claudianus Poeta admiratione dignus habetur.

(a) Gildo Africanus in rebellionem commota consueti Romanis stipendia subtraxit.

Prudentius Lyricus poeta noster, Hispanus (b) genere illultri, ingenii sui robur exercet.

III. Stilico magister militum Gildonem Mauritaniam interfecit, Africa ad pristinum ius redacta.

Romanæ Ecclesiæ Cathedram XXVII. Innocentius tenet.

IV. Toto orbe Romano antiquæ superstitionis templa destruxit.

Paulinus, Nolanus postmodum Episcopus, admirabili exemplo, venditis omnibus, cum esset dominus innumerabilium prædiorum, religionem expeditus elegit.

V. Joannes Constantinopolites Episcopus diſſis factique clarescit.

Martinus post egregie actam vitam, corpore exiit.

VI. Pelagius vrasus doctrina execrabili Ecclesiæ contumelias conatur.

VII. Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam movit, cujus exitus sententia, ut extra Ecclesiam ferret, quicumque supradicti viri opera probavisset.

VIII. Solis facta defectio.

Augustinus plurima libris (c) innumeris deferit.

IX. Severus ex disciplina S. Martini ejus vitam tribus explicat libris.

X. Seva Italix Barbarici motus tempellas incubuit. Si quidem Radagais rex Gothorum Italix limitem vallatorum transgreditur. Ex hoc Ariani, qui Romano procul (d) fuerant orbe fugati, barbararum nationum, ad quas se contulere poterat, erigi coepere.

XI. Multis ante vastatis urbibus Radagais occubuit: cujus in tres partes per diversos principes divisus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Insigni triumpho exercitum tertie partis hostium, circumactis Hunnorum auxiliariis, Stilico usque ad interuocionem delevit.

XII. Archadius Orientis Imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodosium filium Imperii succedere relinquens.

Cælestinus XXXVIII. Romanam Ecclesiam gubernavit.

XIII. Diversarum gentium rabies Gallias dilacerare exorsa, immisso quam maxime Stiliconis, indigne ferentis filio quo regnum negatum.

XIV. Utique in foro Trajani terra diebus septem mugitum dedit.

Inter alia multam Reipublicæ Stiliconis morte consultum est, qui filio Imperatoris tendebat insidias.

S. Proſper, Tom. II.

Nestorius Constantinopolites Episcopus ad hæresim, quæ in Christo Deum ab homine separavit, vertitur.

Joannes Comes Africæ occisus est a populo.

XV. Proculus Massiliensis Episcopus clarus habetur, quo annuente genere de suspecto adulterio Remedii Episcopi quæstio agitur.

Hac tempestate præ valetudine Romanorum, vires fuditque attenuatæ Britannix.

XVI. Saxorum incurſione devaſtata Galliarum parte, partem Wandali atque Alani vaſtare: quod reliquum fuerat Constantinianus tyrannus obſidebat.

Hispaniarum partem maximam Suevi occupare. Ipsa denique orbis caput Roma deprædationi Gothorum scēditime obicitur.

XVII. Constantinus tyrannus patuit.

XVIII. Rursum alia prædatio Galliarum, Gothi, qui Alarico duce Romanam ceperant, Alpes transgredientibus.

XIX. Jovinus tyrannidem post Constantium invadit, (e) industria viri strenui, qui solus tyranno non cessit, * Dardani.

Ataulfus, qui post Alaricum Gothi imperabat, a societate Jovini avertitur.

Salustius quoque & Sebastianus occisi.

Valentia nobilissima Galliarum civitas a Gothiſ effringitur, ad quam se fugiens Jovinus contulerat.

XX. Ingens in Galliis fames.

Aquitania Gothiſ tradita.

Patroclus Arelatensis Episcopus infami mercatu Sacerdotia venditare ausus.

Heraclianus Comes Africæ, qui in Romanæ urbis reputationem strenuum exhibuerat ministerium, nova quædam molitus interimitur.

XXI. Placidia soror Imperatoris diu captiva, postea etiam Regis uxor, Rege fraude sublati, (f) Constantis connubio copulatur.

XXII. Gothi cum se iterum Ataulfo precepto movissent, Constanti repellantur occurſu.

XXIII. Prædestinatorum hæresis, quæ (g) ab Augustino accepisse dicitur initium, his temporibus serpere exorſa.

XXIV. Tricesimus nonus Xistus Romanam Ecclesiam regit.

XXV. Solis hoc anno facta defectio.

XXVI. Faramundus regnat in Francia.

XXVII. Signum in celo mirabile apparuit. Maximus tyrannus Hispaniarum dominatum vi obtinet.

XXVIII. Honoratus, Minervius, Calor, Jovianus singulorum monasteriorum Patres in Galliis florent.

XXIX. Constantio dignitas Imperii ab Honorio sponte delata, qua vix octo mensibus usus interit Valentinianno * octo annorum filio derelicto.

K 3

XXX.

(a) In Biblioth. Mss. Phil. Labbei non legitur, Gildo Africanus, sed Africa.

(b) In Mss. Jol. Hispanum genere, illustre ingenii sui, etc. Sic & Bibl. Labbei.

(c) Duo Mss. Vindob. Jol. innumerabilibus.

(d) In editione Putschiana abest hæc vox, fuerant.

(e) In Biblioth. Mss. Labbei statim a Thege habetur.

Industria viri strenui, qui solus tyranno non cessit, Dardani, Ataulfus, etc. post, etc.

(f) Biblioth. Mss. Labbei hic & articulo sequenti, Constanti.

(g) Pro his verbis, ab Augustino, Pithonus scripsit, ab Augustino libris male interfectis: quæ de re vide Admonitionem præfatiæ huic opusculo.

* Mss. vici-
bus, vixit
invenien-
tur.

* Conſule
notas Phi-
lippi Lab-
bei ad S.
Iulianum.

* Labb. se-
mper, non
obito.

XXX. Maximus tyrannus de regno deiecitur, ac Ravennam perducitur sublimem spectaculorum pompam tricennialibus Honorii praeiuit.

XXXI. Placidia cum infidias fratri tenderet, deprehensa est, & (a) Romanam exilium relegata.

XXXII. Honorius Ravennae defunctus.

Nullo iure debitum Joannes ex Primicerio Notariorum regnum sumit, qui vulneratum multis cladibus reliquit Imperium.

Theodosius annos xxvii.

I. Placidia ad Theodosium auxilium precatum mittit.

Sigifvildeus ad Africam contra Bonifacium properavit.

II. In Gallis Exuperantius Praefectus a militibus interficitur.

Muro Carthago circumdata, quae ex tempore, quo vetus illa destruxa est, sanctione Romanorum, ne rebellionis esset, munimento murorum non est permilla vallari.

Joannes ab exercitu Orientis visio & perempto, Ravenna depredatione vastata est.

Aetius, Gaudenii Comes a militibus in Gallis occisus filius, cum Chunnis Joanni opem laturus Italiam ingreditur.

III. Valentinianus Romae Imperator factus.

IV. Aetius a Gothis per Aetium liberatur.

V. Placidia tandem illata optato regno.

Clodius regnat in Francia.

VI. Cassianus compertus in Aegypto (b) vitas Patrum, doctrinaeque & regulas, libris ad plurimos datus exprimit.

VII. Aetius Hunsingorum gentem (c) deleat intendit.

VIII. Viginti ferme millia militum in Hispaniis contra Wandalos pugnantium caesa: Wandali in Africam transfretantes ingentem, lacerata omni provincia, Romanis cladem dedere.

IX. Consulatu Aetius edito, (d) Bonifacium, qui ab Regina accitus ex Africa fuerat declinans, ad munitiona asecendit.

Asperitas nimii frigoris etiam saluti plurimum perniciem exilit.

Bonifacius contra Aetium certamine habito (e) percussus, victor quidem, sed moriturus abscedit.

X. Cum ad Chunnorum gentem, cui tunc Regula praerat, post praelium se Aetius contulisset, imperato auxilio ad Romanum solum (f) regreditur.

Gothi ad ferendum auxilium a Romanis acciti.

Germanus Episcopus (g) Antiochodori virtutibus & vitae distributione clarescit.

XI. Aetius in gratiam receptus.

Rugila Rex Chunnorum, cum quo pax firmata, moritur, cui Bleda succedit.

XII. Gallia ulterior Tibatontem principem

rebellionis secuta, a Romana societate discedit, a quo tracto initio, omnia pene Galliarum servitia in Bagaudam conspirare.

XIII. Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exaruit, quo universa pene gens cum Rege Peretio deleta.

XIV. Capto Tibatone, & ceteris seditionis partium principibus victis, partium necatis, Bagaudarum commotio conquiescit.

XV. Theodosianus liber, omnium legum legitimorum Principum in unum collatarum, hoc primum anno editus.

Silvius turbatae admodum mentis, post militum in Palatio (h) exacta munera, aliqua de religione confersit.

XVI. Ecclesiae Romanae xl. Leo suscepit principatum.

XVII. Pacatis motibus Galliarum, Aetius ad Italiam regreditur.

Deserta Valentiae urbis rura Alanis, quibus Sambida praerat, partienda traduntur.

XVIII. Britannie usque ad hoc tempus variis cladibus, eventibusque lacerata, in discessionem Saxorum resignatur.

XIX. Alani, quibus terrae Galliae ulterioris cum incolis dividendae a Patrio Aetio traditae fuerant, resistentes armis subigunt, & expulsi dominis terrae, possessionem vi adipiscuntur.

XX. Sabaudia Burgundionum reliquis datur, cum indigenis dividenda.

XXI. Carthago a Wandalis capta cum omni simul Africa lacrymabili clade & damno Imperii Romani potentiam deiecit. Ex hoc quippe a Wandalis possidetur.

XXII. Thracia Hunnorum incurfione concutitur.

XXIII. Bleda Chunnorum rex Attilae fratris fraude percutitur, cui ipse succedit.

XXIV. Nova iterum Orienti confurgit ruina, qua septuaginta non minus civitates Chunnorum depredatione vastatae, cum nulla ad Occidentalibus ferrentur auxilia.

XXV. Meroveus regnat in Francia.

Eudaxius arte Medicus, pravi sed exercitati ingenii, in Bagauda id temporis mota delatus, ad Chunnos confugit.

XXVI. Eucherius Lugdunensis Episcopus, & (i) Hilarius Arelatensis egregiam vitam morte consummant.

XXVII. Haereticis nefaria a quodam Archimandrita commota, qui favorem praebens Theodosius obist, septem super viginti annis in Imperio exactis.

Placidia quoque post irreprehensibilem (k) conversationem hoc anno vitam explevit, filio viciesimum quintum annum (l) in imperio consummante.

* forte, per Aetium, i. est legimus subiacentibus, Labbei.

THEODOSII.

(a) Bibl. nov. Mss. Labb. Rom. in exilium.

(b) Ita Mss. Vindob. Editio Pithoniana vero, vitas Patrum ... expositi.

(c) Mss. Vindob. deleri intendit.

(d) Mss. Vindob. & Jol. hic & alibi in locis, Bonifacium, videlicet postea, considerat.

(e) Mss. Jol. & Bibl. Labb. percussus.

(f) Ita Mss. Vindob. & Jol. Editi, revertitur.

(g) Mss. Jol. Antiochodori.

(h) Mss. Jol. exacta munera. Sic & Labb. in Bibl. Mss.

(i) Vox hac, Hilarius, decidit in edit. Pithoniana.

(k) Mss. Jol. conversationem.

(l) Edit. Pith. in ipso.

Valentinianus & Marianus.

VALENTI-
NIANUS &
MARIANUS.

I. Hac tempestate valde miserabilis Reipublicæ status apparuit, cum de una quidem sit abduque barbaro cultore provincia: & infanda Arianorum hæresis, quæ de nationibus barbaris misceuit, Catholicæ nomen fidei, (a) toto orbe diffusa, presumat.

Attila Gallias ingressus, quasi jure debitum poscit uxorem: ubi gravi clade infusa & accepta, ad propria recedit.

II. Plurima hoc anno signa apparuerunt.

(b) Insuperata in Galliis clade accepta, furians Attila Italiam petit, quam incolæ metu solo territi præsidio nudaverunt.

III. Synodus Chalcedonenfis, ubi Euryche Diocorocque damnatis, omnes qui se ab eis retraxerunt, in communionem recepti, confirmata universali fide, quæ de Incarnatione Verbi, secundum Evangelicam & Apostolicam doctrinam per sanctum Papam Leonem prædicabatur.

Attila in sedibus suis mortuo, magna primum inter filios ipsius certamina de obtinendo regno exorta, deinde aliquot gentium, quæ Hunis parebant, defectus secuti, causas & occasiones bellis dederunt, quibus ferocissimi populi mutuis incursums conteruntur.

IV. Inter Valentinianum Augustum & Aetium patricium, post promissæ iocem fidei sacramenta, post pactum de conjunctione filiorum, diræ inimicitie convalescerunt; & unde fuit gratia charitatis augenda, inde exaruit fumes odiorum; inceptor, ut creditur est, Heraclio Spadone, qui ita sibi Imperatoris animum infensum famulari adliraxerat, ut eum facile in quæ vellet impelleret. Cum ergo Aetius placita instantes repetit, & causam filii (c) communis agit, Imperatoris manu & circumstantium gladiis crudeliter confectus est. Boetio Præfecto Prætorii simul perempto, qui ei multa amicitia (d) copulatus erat.

V. Mortem Aetii mors Valentinianum non longo post tempore confecta est, tam imprudenter non declinata, ut interfecit Aetii amicos armigerisque ejus sibi met fociaret. Qui concepti facinoris opportunitatem dissimulante occupantes, egressum extra urbem Principem, & ludo gestationis internum inopinatis ictibus confoderunt, Heraclio simul, ut erat proximus, interempto, & nullo ex multitudine regia ad ultionem tanti sceleris accessio.

Ut autem hoc parricidium perpetratum est, Maximus vir gemini Consulatus & Patricie dignitatis sumpsit Imperium. Qui cum periclitanti Reipublice profuturus per omnia crederetur, non sero documento quid animi haberet probavit: sic quidem, ut interfecisset Valentinianum non solum (e) non plesceret, sed etiam in amicitiam reciperet, uxoremque ejus Augusti amissionem viri lugere prohibitam, intra paucissimos dies in conjugium suum transire cogeret. Sed hac incontinentia non diu potius est. Nam post alterum mensem, nunciato ex Africa, Gentilici Regis adventu, multique nobilibus ac popularibus ex urbe fugientibus, cum ipse quoque, data cunctis abundi licentia, trepide vellet abscedere, a famulis Regine dilaniatus & membratim dejectus in Tyberim, sepultura quoque caruit.

Post hunc Maximi exitum, confestim secuta est multis digna lacrymis (f) Romana captivitas, & Urbem omni præsidio vacuum Gentilicus obtinuit, occurrente sibi extra portas sancto Leone Episcopo: cujus supplicatio ita eum, Deo agente, lenivit; ut cum omnia in potestate ipsius essent, tradita sibi civitate, ab igne tamen de exade atque supplicii abstinere. Per quatuordecim igitur dies secura & libera scrutatione, omnibus opibus suis Roma vacata est: multaque millia captivorum, (g) prout quisque aut irare, aut arte, placuerunt, cum Regina & filiabus ejus Carthaginem (h) abducta sunt. (i).

(a) Mf. Jol. toto orbe diffusa. Idem notatur a Labb. in margine Bibl. Mf.

(b) Editio Pithœana, Insuperata Galliis.

(c) Mf. Jol. communis agit. Labb. in marg. Bibl. Mf. communis, alius, communis.

(d) Mf. Vitr. copulatus fuit.

(e) Abest ab edit. Pithœana particula, non, sed error manifestus.

(f) Mf. Vitr. & edit. Pith. Romana captivitas. Jol. Mf. Roma capivitas.

(g) Hæc Verba, prout quisque aut arte, aut iræ placuerunt, non leguntur in Mf. Vitrino.

(h) Mf. Vitr. abducti sunt.

(i) In Mf. Julieni in fine hujus operis subiungitur, sive ab ipso auctore, sive a scriba amanuensi, rubro carettere: Hucusque Prosperi Chronographia, in qua Dominica Incarnationis annis non annotantur: quia in subsequenti Chronographia, eadem præ, & eo amplius, quæ a Prospero, a Sigeberto Monacho sub annis Domini recitantur a CCC. LXXXI. Dominica Incarnationis incipit, quo Ironeus Presbyter Chronicon suorum form fecerat. In utroque vero Manuscripto, Julieni & Vitrino, sequitur Chronicon Sigeberti Monachi Gemblacensis.

FINIS PRIMÆ PARTIS APPENDICIS.

A P P E N D I C I S

P A R S S E C U N D A .

C O N T I N E N S

V A R I A S C R I P T A E T M O N U M E N T A :

QUORUM LECTIO OPERIBUS SANCTI PROSPERI, AC HISTORIÆ
SEMIPELAGIANÆ LUCEM AFFERT.

A D M O N I T I O

I N S E C U N D A M P A R T E M A P P E N D I C I S

O P E R U M S A N C T I P R O S P E R I .

APPENDICIS operum sancti Prosperi secundam partem compegimus ex multis scriptis & monumentis, quorum pars maxima ex sancti Augustini operibus desumitur : quibus quidem Opera ipsa sancti Prosperi, totaque Semipelagianorum Historia lucem accipient (nisi nos fallit opinio) lectoribus profuturam .

Id vero consilii tunc maxime cepimus, dum attendimus sanctum Prosperum, cujus nova instauratur Editio, in omnibus libris suis se sancti Augustini exhibuisse discipulum, vindicem, immo & in plerisque, ut ita loquamur, abbreviatorem . Ex his vero quæ exhibituri sumus Augustini excerptis : 1. non infidelis discipulus agnosceretur ; si Prosperi scripta cum his Augustini locis, quæ de eadem materia tractant, attente conferantur . 2. vindex æquus laudabitur ; cum animadvertetur, ea tantum Augustiniana doctrina capita, quæ ab æmulis corpebantur, ex ipsis sanctissimi Magistri sui principiis, immo sæpius & verbis, ab ipso clare & solide fuisse defensa . 3. denique, abbreviata Augustini sententiæ explanationesque plures, quæ apud Prosperum aliquid obscuritatis ex brevitate contraxisse possent forte videri, lectis ipsissimis, unde hausta sunt, Augustini locis, plena luci, in gratiam tardioris etiam ingenii hominum, sine dubio restituentur .

Hoc ipsum quoque a nobis præstandum ferme exigit sanctus Prosper ipse, cum libro contra Collatorem, capite alias quadragesimo tertio, nunc vigesimo primo responderet illis qui, ut pondus omne quod conciliabatur ab Augustini discipulis doctrina ab ipso defensa, ex insigni illo præconio, quo sanctus Cælestinus Pontifex Augustinum, ejusque libros ornaverat, in sua ad Episcopos Galliarum epistola, uno verbo elevarent : Contra istam (ut ait sanctus Prosper, loco mox citato) clarissimæ laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem audebant malignæ interpretationis murmur emittere, & perspicuæ sincerissimæque sententiæ nubem oblique ambiguitatis obtendere : ut scilicet quia in Epistola Pape librorum, pro quibus actum est, non est expressus titulus, hinc eos appareret non probatos, & istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis fuisse collatam . Loquebatur autem ibi sanctus Prosper de libris de Prædestinatione Sanctorum, & de dono Perseverantiæ, ad se & ad Hilarium a sancto Pontifice directis : nec non de libris de Baptismo parvulorum, si-
ve de peccatorum meritis & remissione .

Ut ergo sancti Doctoris consonum in omnibus libris sensum evincat, tamquam
de

de causa sua securus, subjicit : Maneat plane, maneat ista conditio, ut horum librorum novitas repudiata videatur, si in eadem causa ejusdem viri dissentiat antiquitas; & ut inutile aut incongruum judicetur, quod ab his quæ contra Pelagianos condidit dissonans invenitur. Tum statim subdit : Ut itaque omittamus ea volumina, in quibus ab exordio Episcopatus sui, multo prius quam impugnatores gratiæ exurgerent, pro gratia disputavit : LEGANTUR tres ad Marcellinum ipsius libri : Ad sanctum Paulinum Nolanum Episcopum epistola retrahetur : Ad beatissimum quoque Apostolicæ Sedis tunc Presbyterum Xistum, nunc vero Pontificem, emissæ pagine recurrantur . Ad sanctum Pïnianum, ad Valerium comitem, ad servos Christi Timasium & Jacobum distinctim edita volumina revolvantur . Sex libri priores contra Julianum : unus ad Aurelium Carthaginis Episcopum, de gestis Palestinis : alius ad Paulum & Europium Sacerdotes ; contra Pelagii & Cælestii quæstiones : & ad beatæ memoriæ Papam Bonifacium quatuor volumina recenseantur . Et si in his omnibus operibus, multisque aliis, quæ enumerare longum est, idem doctrinæ spiritus, eadem prædicationis forma præcessit ; agnoscant Calumniatores superfluum se obijcere, quod his libris non speciale, neque discretum testimonium sit perhibitum, quorum in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enim Sedes, quod a præcognitis libi non discrepat, cum præcognitis probat, & quod judicio jungit, laude non dividit . Qui ergo hos proxime editos libros refutant, anterioribus acquiescant, & iis quæ pro gratia Christiana sunt scripta consentiant .

Quo sancti Prosperi loco moti lectores studiosi, desiderabunt fosse ipsos cause hujus titulos sibi statim exhiberi . Quod ut facilius præstetur, visum est ea supradictorum librorum loca, cum quibusdam affinibus, quæ disputata Prosperum inter *O* Semipelagianos capita spectarent, fusius hic exhibere, annexis quibusdam ejusdem sancti Doctoris locis, quibus Semipelagianorum tela, etiam antequam ipsi orirentur, elisa deprehenduntur . Quo fiet ut a nemine vana tanti doctrinæ Augustiniana vindictis defenso judicetur .

Eandem de causa librum de Correptione *O* Gratia totum in ipso hujus partis Appendicis nostræ principio damus . Quia cum ab Augustino scriptus esset, ad sedandos Adrumetinarum tumultus, & a discipulis ejus in Gallias adlatus fuisset ad comprimenda Massiliensium murmura ; illis quidem satisfecit, his vero novorum tumultuum occasio exiit, & totius concertationis, quæ maximam Prosperianorum operum partem occupas caput & initium effectus est .

Cetera fere omnia quæ infra edentur, in hunc usum destinantur, ut Sententiæ plures ex Augustino per Prosperum nostrum excerptæ ; illa maxime, quæ magis sensum quam verba ipsa sancti Augustini referrent, omni obscuritate discussa, indubitato intellectui redderentur . Quod ipsum de excerptis Expositionum quarundam in Psalmos a centesimo ad centesimum quinquagesimum dici omnino desideramus .

Quod quidem peno necessarium onus imposuisse nobis videntur eruditissimi sancti Augustini operum Editores Monachi Ordinis sancti Benedicti e Congregatione sancti Mauri (quorum doctis vigiliis tot nominibus devinctos se agnoscunt litterarum Sacrarum & Ecclesiasticarum studiosi) cum illi in margine eorum operum S. Prosperi, ex quibus tertiam partem Appendicis noster decimo Editionis novæ sancti Augustini suffragis confici voluerunt, pluribus in locis in margine apposuisse hanc vocem VIDE : cum alia Augustini loca citarent absque tali monito . Quæ quidem agendi ratione satis indicarent hujuscemodi locis aliquid difficultatis obscuritatisve superesse, unde fusiore Augustini locorum lectione indigerent . Tam doctorem Virorum judicio adhaerere, & conumque vestigiis (quoad licuit) insistere utile sanumque nobis fore visum est . Lectorum denique commodo proficiences, singula ex infra secuturis Excerptis in ipso opere Prosperiano ad oram libri adnotare curavimus .

S. AURELII AUGUSTINI
HIPONENSIS EPISCOPI,
DE CORREPTIONE ET GRATIA,
AD VALENTINUM ET CUM ILLO MONACHOS ADRUMETINOS,
LIBER * UNUS.

* Scripsit
anno Chri-
sti 428. aut
430. paulo
post Pa-
scua.

PRINCIPIO dicit quam sit catholica fides de lege, de libero arbitrio & de gratia. Gratiâ Dei per Jesum Christum eam esse docet, quæ sola homines liberantur a malo, & sine qua nullum prorsus faciunt bonum, non solum monstrante ipsa quid faciendum sit, sed etiam præstante ipsa ut id cum dilectione faciant, cum iis Deus inspirationem bonæ voluntatis atque operis largiatur. Corréptionem hominum malorum, qui hanc gratiam non acceperunt, nec iniustam esse, cum sua voluntate mali sint; nec inutilem, tametsi fatendum est nonnisi per Deum fieri ut prosit. Perseverantiam in bono magnum re vera esse Dei munus: nec tamen ideo ejus qui non perseveraverit, negligendam esse corréptionem: & qui non accepto hoc dono fuerit sua voluntate relapsus in peccatum, eum non corréptione tantum, sed si usque ad mortem in malo permanferit, etiam æterna damnatione dignum esse. Cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, esse inscrutabile. Ex prædestinatis nullum perire posse: ac subinde perseverantiam, quam non omnes accipiunt qui hic filii Dei appellantur, iis omnibus dari qui vere filii sunt præscientia & prædestinatione Dei. Respondet ad quæstionem quæ de Adamo se offert, quomodo ipse non perseverando peccaverit, qui perseverantiam non accepit. Ostendit tale primum ipsi datum esse adiutorium, sine quo non posset permanere si vellet, non quo fieret ut vellet: nunc vero per Christum dari, non solum sine quo permanere non possumus, etiam si velimus, verum etiam tantum ac tale, quo fiat ut velimus. Prædestinatorum, quibus proprium est huiusmodi donum, probat certum esse numerum, neque augendum, neque minuendum: & cum ignotum sit quis ad eum numerum pertineat, qui non pertineat, medicinalem corréptionem adhibendam esse omnibus peccantibus, ne vel ipsi pereant vel alios perdant. Concludit demum, nec gratia prohiberi corréptionem, nec corréptione negari gratiam.

IN TECTIS litteris vestris, Valentine frater dilectissime, & qui simul servitis Deo, quas per fratrem Florum, & eos qui cum illo ad nos venerunt, misit caritas vestra, egi Deo gratias, quod vestram in Domino pacem, & in veritate confessionem, & in caritate flagrantiam vestro nobis reddito sermone cognovi. Quod autem ad subversionem quorundam apud vos molitus est inimicus, Deo miserante & ejus insidias in suorum servorum profectionem mirabili bonitate vertente, ad hoc potius valuit, ut nulli vestrum delinqueretur in pejus, sed nonnulli instrueretur in melius. Non itaque opus est omnia identidem retractare, quæ sufficerent vobis pleno libro * disputata transmissimus: quem quomodo susceperitis, rescripta indicat vestra. Veruntamen semel lectum nullo modo arbitremini satis vobis innotescere potuisse. Si ergo eum fructuosissimum habere vultis, non vos pigeat relegendo habere notificum, ut diligentissime sciatis quibus & quali-

bus quæstionibus solvendis atque sanandis, non ibi humana, sed divina occurrat auctoritas, a qua recedere non debemus, si volumus pervenire quo tendimus.

2. Dominus autem ipse non solum ostendit nobis a quo malo declinemus, & quod bonum faciamus, quod solum potest legis littera: verum etiam adjuvat nos, ut declinemus a malo, & faciamus bonum, quod nullus potest sine Spiritu gratiæ: quæ si desit, ad hoc lex adest, ut reos faciat & occidat. Propter quod dicit Apostolus, *Littera occidit, Spiritus autem vivificat*. Qui ergo legitime lege utitur, ducit in ea malum & bonum, & non confidens in virtute sua confugit ad gratiam, qua præstante declinet a malo, & faciat bonum. Quis autem confugit ad gratiam, nisi cum a Domino, gressus boni- nis dirigantur, & viam ejus volent? Ac per hoc & desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est: de quo ait ille, *Et divi, nunc capis; hæc est immutatio dextera extensis*. Liberum itaque arbi-

25. 16. 22.

2. Cor. 3. 6.
Legimus
legis viam.
25. 16. 22.
Desiderare
gratiam: in-
itium gra-
tiam est.

25. 16. 22.

* Lib. de
gratia &
libero arbi-
trio.

De lege,
gratia, &
libero ar-
bitrio ad
catholicos.

arbitrium & ad malum & ad bonum faciendam confutandum est nos habere: sed in malo faciendo liber est quisque iustitiae servusque peccati; in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui dixit, *Si vos Filius liberaveritis, tunc eritis liberi eritis*. Nec ita ut, cum quisque fuerit a peccati dominatione liberatus, iam non indigeat sui liberatoris auxilio; sed ita potius, ut ab illo audiens, *Sine me nihil potestis facere*; dicat ei & ipse, *Adjuutor meus esto, ne derelinquas me*. Hanc fidem, quæ sine dubio VERA & PROPHETICA & APOSTOLICA & CATHOLICA FIDES est, etiam in fratre nostro Floro invenisse me gaudeo: unde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio Deo correctos esse iam existimo, qui cum non intelligebant.

3. INTELLIGENDA est enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, quia sola homines liberatur a malo, & sine qua nullum profus esse cogitando, sive volendo & amando, sive agendo faciunt bonum: non solum ut monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, verum etiam ut præstante ipsa faciant cum dilectione quod seivunt. Hanc quippe inspirationem bonæ voluntatis atque operis poscebat Apollinarius eis, quibus dicebat, *Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis*. Quis audiat, & non evigilet, atque fateatur a Domino Deo omnis esse, ut declinemus a malo, & faciamus bonum? Quando quidem non ait Apollonius, memento, docemus, hortamur, increpamus: sed ait, *Oramus ad Deum, ne quid faciatis mali, sed quod bonum est faciatis*. Et tamen etiam loquebatur eis, & faciebat illa omnia quæ commemoravi; monebat, docebat, hortabatur, increpabat: sed sciebat hæc omnia non valere, quæ plantando & rigando faciebat in aperto, nisi eum pro illis exaudiret orantem, qui dat incrementum in occulto. Quoniam sicut idem doctor gentium dicit, *Necque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*.

4. Non ite itaque fallant, qui dicunt, *Ut quid nobis predicatur atque præcipitur, ut declinemus a malo & faciamus bonum, si hoc nos non agimus, sed id velle & operari Deus operatur in nobis*. Sed potius intelligant, si filii Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est agant; & cum egerint, illi a quo aguntur gratias agant. Aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant; & ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando id agunt sicut agendum est, id est, cum dilectione & delectatione iustitiæ, suavitatem quam dedit Dominus, ut terra eorum daret fructum suum, acciperet se gaudent. Quando autem non agunt, sive omnino non faciundo, sive non ex caritate faciundo; orent, ut quod nondum habent accipiant. Quid enim habebant, quod non accepturi sunt? aut quid habent, quod non accepturum?

5. Ergo, inquit, *precipient tantummodo nobis quid facere debeamus qui nobis præsumunt, & ut faciamus orent pro nobis: non autem nos corripiant & arguant, si non scierimus*. Immo omnia fiant: quoniam doctores Ecclesiarum Apollonii omnia faciebant, & præcipiebant quæ

fierent, & corripiebant si non fierent, & orabant ut fierent. Præcipit Apollinarius dicens, *Omnia vestra cum caritate fiant*. Corripit dicens, *Iam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis vobiscum. Quare enim non magis iniquitatem patimini? quare non potius fraudamini? Sed vos iniquitatem facitis, & fraudatis, & hoc fratres. An scitis, quia iniusti regnum Dei non possidebitis? Audiamus & oremus: Vos autem, inquit, Dominus multiplicet, & abundare faciat in caritate in invicem & in omnes. Præcipit, ut habeatur caritas: corripit, quia non habetur caritas: orat, ut abundet caritas. O homo, in præceptione cognosce quid debeas habere, in correptione cognosce tui te vitio non habere, in oratione cognosce unde accipias quod vis habere.*

6. Quomodo, inquit, meo vitio non habetur, quod non accipi ab illo, a quo nisi desit, non est omnino illi unde tale at tantum munus habeatur? Patimini me paululum, fratres mei, non adversum vos, quorum rectum est cor cum Deo, sed adversum eos qui terrena sapient, vel adversum ipsas humanas cogitationes, pro caelestis & divinæ gratiæ veritate certare. Hoc enim dicunt, qui in suis malignis operibus ab huius gratiæ prædicatoribus corripunt nolunt: *Præcipe mihi quid faciam: & si fecero, age pro me gratias Deo, qui mihi ut facerem dedit: si autem non fecero, non ego corripendus sum, sed ille orandus est, ut det quod non dedit, id est, ipsam quæ præcepta ejus sunt, fidelem Dei & proximi caritatem*. At ego pro me ut hæc accipiam, & per hæc ex animo cum bona voluntate quæ præcipit faciam. Recte autem corripere, si eam mea culpa non habere, hoc est, si eam possem mihi dare vel sumere ipse, nec facerem, vel si dante illo ego acciperem noluissem. Cum vero & ipsa voluntas a Domino præparetur, cur me corripis, quia vides me ipsa præcepta facere nolle; & non potius ipsam rogas, ut in me operetur & velle?

7. Ad hæc respondemus: Quicumque Dei præcepta jam tibi nota non facis, & corripis non vis, etiam propterea corripiendus es, quia corripis non vis. Non vis enim tibi tua vitia demonstrari; non vis ut sentiantur, siarque tibi utilis dolo, quo medicum quæras: non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum de seipsum te vides, reformatorum desideres, vique supplices, ne in illa remaneas scditate. Tuum quippe vitium est quod malus es, & majus vitium corripis nolle, quia malus es: quasi laudanda vel indifferenter habenda sint vitia, ut neque laudentur neque vituperentur; aut vero nihil agas timor corripere hominis, vel pudor, vel dolor; ut aliud agat, cum salubriter stimulat, nisi ut rogetur bonus, & ex malis qui corripiuntur, bonos faciat, qui laudentur. Quod enim vult pro se fieri qui corripis non vult, & dicit, *Ora potius pro me; ideo corripiendus es, ut facias etiam ipse pro se*. Dolor quippe ille, quo sibi displicet, quando sentit correptionis azeuleum, excitat eum in majoris orationis affectum; ut Deo miserante, incrementum caritatis adiutus desinat agere pendenda & dolenda, & agat laudanda atque gratanda. Hæc est correptionis utilitas, quæ nunc major, nunc minor pro peccatorum diversitate.

Libri II.
bono mulla
a, nisi per Christi
gratiam
sine liber
tatis.
1. R. 14.

16. 16. 1.
17. 16. 1.

CAPUT II.
Gratia Dei
per Jesum
Christum
dominum
nostrum
est.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Phil. 5. 16.
Rom. 5. 16.

16. 16. 1.

1. Cor. 4. 7.

CAPUT III.
Corruptio
non supple
bitur.

1. Cor. 14.
16. 16. 1.
17. 16. 1.

1. Thim. 4.
16.

Uter præ
ceptis, cor
reptionibus
& orationibus.

CAPUT IV.

1. Cor. 1.
16. 16. 1.

CAPUT V.
Corruptio
non supple
bitur.

1. Cor. 1.
16. 16. 1.

Corruptio
salubris
quando me
dicum respici
t.

grate salubriter adhibetur; & tunc est salubris, quando supremus medicus respicit. Non enim aliquid proficit, nisi cum facit ut peccati tui quemque poeniteat. Et quis hoc dat, nisi qui respexit apollolium Petrum nepotem, & lecit fientem? Unde & apollolus Paulus postea quam dixit, cum modestia corripiendos esse diversa sentientes, protinus addidit, *Ne quando det eis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant de diaboli laqueis.*

2. Tim. 2.

8. Cur autem illi qui corripit nolunt, dicunt, *Tantum facite mihi, & ora pro me, ut quod præcipis faciam?* Cur non potius secundum tuum pravam sententiam & illa duo respuunt, & dicunt, *Nec ut præcipias mihi, nec ut ores pro me volo?* Quis enim hominum ostenditur orasse pro Petro, ut daret ei Deus poenitentiam; qua se negasse Dominum flevit? Quis hominum Paulum divinis præceptis ad fidem Chrilianam poenitentibus erudit? Cum ergo audirentur prædicans Evangelium, & dicens, *Notam enim vobis facio, fratres, Evangelium quod evangelizatum est a me, quia non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Christi Jesu:* responderetur ei, *Quid nobis molestus es, ut abs te accipiamus atque didicimus, quod tu non ab homine accepisti neque didicisti?* Potens est ille qui tibi dedit, sic & nobis dare quomodo tibi. Porro si hoc non audent dicere, sed patienter sibi Evangelium ab homine prædicari; quamvis etiam possint non per hominem hominari dari: concedant etiam corripi se debere a præpositis suis, a quibus Chriliana gratia prædicatur; quamvis non negetur Deus posse, quem velit etiam nullo homine corripiere corrigere, & ad dolorem salubrem poenitentiae occultissima & potentissima medicinae suae potestate perducere. Et sicut non est ab oratione cessandum pro eis quos corrigi volumus, etiam si nullo hominum orante pro Petro, Dominus respexit eum, & fecit eum suum peccatum flere: ita non est negligenda correctio, quamvis Deus quos voluerit, etiam non correptos, faciat esse correptos. Tunc autem correptione proficit homo, cum miseretur atque adjuvat, qui facit quos voluerit etiam sine correptione proficere. Sed quare illi sic, illi aliter, atque alii aliter, diversis & innumerabilibus modis vocentur ut reformentur, absit ot dictamus iudicium luti esse debere, sed signi.

Gal. 2. 17.

9. Apollolus, inquit, ait, *Quis enim te discerunt? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti?* Cur ergo corripimus, arguimus, reprehendimus, accusamus? Quid facimus, qui non accepimus? Qui hæc dicunt, extra culpam se videri volunt, in hoc quod non obediunt Deo: quia utique ipsa obedientia munus ejus est; quæ necesse est ut sit in eo cui caritas inest, quæ sine dubio ab Deo est, & dat eam Pater filiis suis. Hanc, inquit, non accepimus, quid itaque corripimus, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostre arbitrio dare velimus? Nec attendunt, si nondum regenerati sunt, primam esse causam, cur oburgati quod sint inobedientes Deo, sibi debeant displicere, quia fecit Deus hominem rectum ab initio hu-

manæ creaturæ, & non est iniquitas apud Deum. Ac per hoc prima pravitas qua Deo non obeditur, ab homine est; quia ex refectione, in qua eum Deus prius fecit, sua mala voluntate decidens, pravus effectus est. An vero ideo pravitas ista corripienda non est in homine, quia non ejus propria qui corripitur, sed communis est omnibus? Immo vero corripitur & in singulis, quod est omnium. Non enim propterea cuiusquam non est, quod ab eo nullus immensus est. Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt: sed non sine causa dicuntur & nostra, quia in illo uno omnes, sicut dicit Apollolus, peccaverunt. Corripitur ergo origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: si tamen qui corripitur filius est promissionis, ut strepit correptionis forisficus infans ac flagellans, Deus in illo intrinsece occulta inspiratione operetur & velle. Si autem jam regeneratus & iustificatus in malam viam sua voluntate relabatur, certe iste non potest dicere, *Non accepi: quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amissit arbitrio.* Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera vel etiam meliora revertitur: nempe hic apertissime utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correctio siue ex caritate fit, siue non fit, tamen ut correctio prodest, non nisi per Deum fit.

10. An adhuc & iste nolens corripri, potest dicere, *Quid ego feci, qui non accepi: quem conlata accepisse, & sua culpa quod acceptat amissit? Possim, inquit, possim omnino, quando me arguit, quod ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc, Quid ego feci, qui accepi? Accepi enim scidem, quæ per dilectionem operatur: sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi, An quicquam dicere audebit istam perseverantiam non esse donum Dei, & hoc tam magnum bonum ita esse nostrum, ut quisquis id habuerit, non ei possit Apollolus dicere, Quid enim habes quod non accepisti? quoniam hoc sic habet ut non acceperis? Ad hæc nos negare quidem non possumus, etiam perseverantiam in bono proficientem usque in finem, magnum esse Dei munus: nec esse nisi ab illo, de quo scriptum est, *Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens a Patre luminum.* Sed non ideo est ejus qui non perseveravit, negligenda correctio, ne forte det illi Deus poenitentiam, & respiciat de diaboli laqueis. Correptionis quippe utilitati hanc sententiam subjungit Apollolus, dicens, sicut supra commemoravi: *Cum molestia corripiuntur diversæ sentientes, ne quando det illis Deus poenitentiam.* Nam si dixerimus istam perseverantiam tam laudabilem tamque felicem sic esse hominis, ot ei non sit ex Deo; illud primitus evacuumus, quod ait Dominus Petro, *Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua.* Quid enim ei rogavit, nisi perseverantiam usque in finem? Quæ profecto hic ab homine homini esset, a Deo poscenda non esset. Drinde cum dicit Apollolus, *Oremus autem ad Deum, ne quid faciatis mali: procul dubio perseverantiam eis orat ad Deum.* Neque enim nihil mali facit, qui bonum deserit,*

Originalis
peccatum
quoniam
aliterum &
seorsum.
Rom. 1. 18.

Ibidem.

1. Cor. 4. 7.
Perseverantia
omnis
donum est
Dei.
Iacobi. 2. 17.

2. Tim. 2.

Ibidem.

Eph. 2. 10.

1. Cor. 12. 7.

CAPUT VI.

1. Cor. 4. 7.

1. In. 4. 7.
Cur iusti
corripuntur
qui non
obediunt
Deo tamen
a gratiam
obediendi
non habent
acceptat.
Ier. 6. 10.
Rom. 7. 14.

& a quo declinare debet, inclinatur in malum, non perseverans in bono. Illo etiam loco ubi dicit, *Gratia ago Deo meo in omni memoria vestri semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super communitate vestra in Evangelio a prima die usque hanc, confidens hoc ipsum, quoniam qui capis in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu: quid aliud eis quam perseverantiam in bono usque in finem, de Dei misericordia promittit? Itaque ubi dicit, *Salvati vos Epaphras, qui ex vobis est servus Christi Jesu, semper certans pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei: quid est, ut stetis, nisi ut perseveretis?* Unde dictum est de diabolo, *In veritate non stetit: quia fuit ibi, sed non permansit.* Nam utique illi in fide jam labantur. Nec aliud oramus, cum oramus, ut qui stat, stet, nisi ut perseveret. Item Judas apostolus, cum dicit, *Ei autem qui potens est conservare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriae suae immaculatos in laetitia: nonne appetitissime ostendit donum Dei esse, in bono perseverare usque in finem? Quid enim aliud donat, qui conservat sine offensione, ut constituat ante conspectum gloriae suae immaculatos in laetitia, nisi perseverantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, *Audientes autem gentes gaudio sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erant ordinati in vitam aeternam?* Quis in aeternam vitam potuit ordinari, nisi perseverantia dono? Quandoquidem qui perseveraverit usque in finem, *salvatus erit.* Quia salus, nisi aeterna? Cum vero in Oracione dominica Deo Patri dicimus, *Sanctificetur nomen tuum: quid aliud dicimus, quam ut nomen ejus sanctificetur in nobis? Quod cum jam per lavacrum regenerationis effectum sit, quare quotidie a fidelibus poscitur, nisi ut in eo quod huius est in nobis, perseveret a nobis? Nam & beatus Cyrillus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationem, *Dicimus, inquit, Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus a Deo, ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum; ita petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificatus sumus, in eo quod esse capimus, perseveremus.* Ecce gloriosissimus martyr hoc scribit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, quod in his verbis quotidie esse ceperunt. Nullo autem dubitante, quisquis a Domino ut in bono perseveret precatur, donum ejus esse talem perseverantiam constituit.****

17. QUAERITUR cum ita sit, corripimus tamen eos quique corripimus, qui cum bene vixerent, non in eo perseveraverunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt; & ideo correptione, & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perita usque ad mortem perseveraverint, etiam divina in aeternum damnatione sunt digni. Nec se excusabunt dicentes, sicut modo dicunt, *Quare corripimus?* ita tunc, *Quare damnamus, quandoquidem ut ex*

bono revertemur ad malum, perseverantiam non accepimus quia permaneremus in bono? nullo modo hac excusatione a iusta damnatione se liberabunt. Si enim, sicut veritas loquitur, nemo liberatur a damnatione quae facta est per Adam, nisi per fidem Jesu Christi; & tamen ab hac damnatione non se liberabant qui poterunt dicere, non se audisse Evangelium Christi, cum fides ex auditu sit: quanto minus se liberabunt qui dicti sunt, perseverantiam non accepimus. Julii enim videtur excoletio dicentium, Non accepimus audientiam, quam dicentium, Non accepimus perseverantiam: quoniam potest dici, Homo, in eo quod audieras & tenueras, in eo perseverares si velles; nullo modo autem dici potest, Id quod non audieras, crederes si velles.

18. Ac per hoc & qui Evangelium non audierunt, & qui eo auditu in melius commutati perseverantiam non acceperunt, hoc qui Evangelio auditu venire ad Christum, hoc est, in eum credere noluerunt, quoniam ipse dixit, *Nemo venit ad me, nisi si datum fuerit a Patre meo, & qui per aetatem parvulum nec credere poterunt, sed ab originali noxa sola possent lavacro regenerationis absolvi, quo tamen non accepto mortui perierunt; non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem.* Dicentur autem non meritis suis, sed per gratiam Mediatoris, hoc est, in sanguine secundum Adam iustificati gratis. Itaque cum audimus, *Quis enim te discreti? quid autem habet quod non accepisti? si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti?* ab illa perditionis nulla quae facta est per primum Adam, debemus intelligere neminem posse discere, nisi qui hoc donum habet, quisquis habet, quod gratia Salvatoris accipit. Hoc autem apostolicum testimonium tam magnum est, ut beatus Cyrillus ad Quirinum scribens, ipsum subiecit illi titulo, in quo ait, In nullo esse gloriantum, quando nilum nihil sit.

19. Quicumque ergo ab illa originali damnatione ita divine gratiae largitate discreti sunt, non est dubium quod & procuratur eis audienda Evangelium; & cum audiunt, credunt; & in fide quae per dilectionem operatur, usque in finem perseverant; & si quando exortantur, correpti emendantur, & quidam eorum est ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant redeunt; & nonnulli accepta gratia, in qualibet aetate, periculis huius vitae mortis celeritate subtrahuntur. Hae enim omnia operantur in eis, qui vasa misericordiae operatus est eos, qui & elegit eos in Filio suo, ante constitutionem mundi per electionem gratiae. Si autem gratia, jam non operatur, alioquin gratia jam non est gratia. Non enim fide sunt vocati, ut non esset electi; propter quod electum est, *Multis enim vocati, pauci vero electi*: sed quoniam secundum propositum vocati sunt, profecto & electi sunt per electionem, ut dictum est, gratia, non precedentem meritorum suorum; quia gratia illis est omne meritum.

20. De talibus dicit Apostolus, *Semini quoniam diligenter Deus omnia cooperatur in bonum,*

Rom. viii.

Qui perseverantiam non acceperunt, non fide de peccati a massa perditionis. Jo. i. 12.

1 Cor. x. 12.

1 Tim. ii. 4. non operatur, non est gratia, Jo. i. 12.

Gal. i. 12.

Rom. x. 12.

Rom. ix. 18. Electionis, non meritorum, sed gratiae, non precedentem meritorum suorum, Rom. ix. 18. 1 Cor. x. 12.

Phil. ii. 13. & 14.

Col. i. 12.

Jo. i. 12.

Dicitur in veritate fidei, sed non perseverantiae, Jo. i. 12.

1 Cor. x. 12.

1 Tim. ii. 4.

Matt. i. 12.

1 Cor. x. 12.

Ergo VII. Qui non perseverant, non donum recipiunt, & in perditionem mittuntur, & in perditionem mittuntur.

nam, his qui secundum propositum vocati sunt: quoniam quæ ante præfuit, & prædestinavit, infirmos imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: qui autem prædestinavit, illos & vocavit; quos autem vocavit, ipsos & iustificavit, quos autem iustificavit, ipsos & glorificavit. Ex illis nullus perit, quia omnes electi sunt. Electi sunt autem, quia secundum propositum vocati sunt: propositum autem, non suum, sed Dei: de quo alibi dicit, *Ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori: & alibi, Non secundum opera nostra, inquit, sed secundum propositum & gratiam.* Cum ergo audimus, *Quos autem prædestinavit, illos, & vocavit, secundum propositum vocatos debemus agnoscere: quoniam inde cepit, dicens, Omnia cooperari in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt: ac deinde subiungit, Quoniam quæ ante præfuit, & prædestinavit, infirmos imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: atque his primis illud subiungit, Quos autem prædestinavit, illos & vocavit.* Eos itaque vult intelligi, qui secundum propositum vocati: non potestur in eis esse aliqui vocati & non electi, propter illam dominicam sententiam, *Multi vocati, pauci electi.* Quicumque enim electi, sine dubio etiam vocati: non autem quicumque vocati, consequenter electi. Illi ergo electi, ut sepe dictum est, qui secundum propositum vocati, qui etiam prædestinati atque gratificati. Horum si quisquam perit, fallitur Deus: sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus: sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus. Electi autem sunt ad repandam cum Christo: non quomodo electus est iudas ad opus cum congregaret. Ab illo quippe electus est, qui nocit bene uti etiam malis, ut & per ejus opus damnabile illud propter quod ipse venerat, opus venerabile completeret. Cum itaque audimus, *Nunc ego vos duodecim elegi, & nunc ex vobis diabolus est: illos debemus intelligere electos per misericordiam, illum per iudicium: illos ad obtinendum regnum suum, illum ad fundendum sanguinem suum.*

15. Merito sequitur vox ad regnum electorum, *Si Deus pro vobis, qui contra nos? Qui Filius proprio non peperit, sed pro nobis omnibus traditus est, quomodo non & cum illo nobis omnia donavit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui iustificat? Quis condemnabit Christum qui mortuus est, magis autem qui & resurrexit, qui est in dextera Dei, qui, & inrepellet pro nobis? quam fortis autem perseveravit usque in finem munus acceperint, sequantur & dicant: Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Quia propter te mortificamus tota die, stimulat iunius ut oves occidamus. Sed in his omnibus supereminemus per eum qui dilecti nos. Certus sum quoniam, quæ nec mors, necque vita, necque angelus, necque principatus, necque potentia, necque summa, necque virtus, necque altitudo, necque pro-*

fundum, necque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

16. Illi significati sunt ad Timotheum, ubi cum quodam fuisset, Hymenæus & Philetum fidem quorundam subvertere: mox additum est, *Firmum autem fundamentum Dei hæc, habens signaculum hoc, Servus Dominus qui sunt ejus.* Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficit, aut si qui unum quorum deficit, reparatur ante quam via illa finiatur, & deleta quæ intercurreret iniquitate, usque in finem perseverantia deputatur. Qui vero perleverant non sunt, ac sic a fide Christiana & conversatione lapsi sunt, ut tales eos vitæ hujus finis inveniat; procul dubio nec illo tempore, quo bene perque vivant, in istorum numero computandi sunt. Non enim sunt a massa illa perditionis præcipientia Dei & prædestinatione discreti; & ideo nec secundum propositum vocati, ac per hoc nec electi: sed in eis vocati, de quibus dictum est, *Multi vocati, non in eis de quibus dictum est, pauci vero electi.* Et tamen quis negat eos electos, cum credunt, & baptizantur, & secundum Deum vivunt? Plane dicuntur electi a nescientibus qui futuri sint, non ab illo qui eos novit non habere perseverantiam, quæ ad beatam vitam perducit electos, scilicet illos ita stare, ut præcipientia esse enforcent.

17. HIC si me queratur, cur eis Deus perseverantiam non dederit, quibus eam qua Christiane viverent, dilectionem dedit: me ignorem respondere. Non enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apostolum, *O homo, tu quis es qui respondes Deo? & O altitudo divitiarum sapientia & scientia Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viae ejus?* Quantum itaque nobis iudicia sua manifestare dignatur, gratias agamus: quantum vero abscondere, non adversus ejus consilium murmuremus, sed hoc quoque nobis saluberrimum esse credamus. Tu autem quisquis inimicus ejus gratia te interrogas, ipse quid dicis? Bene, quod te non negas esse Christianum, & catholicam fæstas. Si ergo confiteris, donum Dei esse perseverare in bono: usque in finem; cur hoc donum ille accipiat, ille non accipiat, puto quod mecum pariter necesse, & ambo hic inscrutabilia iudicia Dei penetrare non possumus. Aut si ad liberum arbitrium hominis, quod non secundum Dei gratiam, sed contra eam defendis, peristere dicis ut perseveret in bono quisque, vel non perseveret, non Deo donante si perseveret, sed humana voluntate faciente; quod moliturus es contra verba dicentis, *Rogavi pro te, Petre, ne desicias fides tua.* An audebis dicere interrogante Christo ne desiceret fides Petri, destitutam fuisse si Petrus eam desicere voluisset, hoc est, si eam usque in finem perseverare noluisset? quasi alius Petrus, alio modo vellet, quam pro illo Christus rogasset ut vellet. Nam qui ignorat, tunc fuisse perituram fidem Petri, si eam qui fides erat, voluntas ipsa desiceret; & permansuram, si eandem voluntas maneret? Sed qui præparatur voluntas a Domino; ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio. Quando rogavit, nisi

1. Tit. 2. 12.

Col. 2. 6.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

1. Tit. 2. 12.

ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem. Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam, libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippe humana non libertate coelestis gratiam, sed gratia potius libertatem, & ut perseveret delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem.

Exemplum
quodammodo
colloquendi
deum in
dicitur.

18. Mirandum est quidem, multumque mirandum, quod filiis suis quibuscumque Deus quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseverantiam; cum filiis alienis scelera tanta dimittat, atque impetrata gratia faciat filios suos. Quis hoc non mittitur? quis hoc non vehementissime stupet? Sed etiam illud non minus mirum est, & tamen verum, atque ita manifestum, ut nec ipsi inimici gratiae Dei quomodo id negent valeant invenire, quod filios quosdam amicorum suorum, hoc est, regeneratorum bonorumque fidelium, sine baptismo hinc parvulos excentes, quibus utique vellet huius lavacri gratiam procuraret, in cuius potestate sunt omnia, alienat a regno suo, quo peremissis mittit illorum, & quosdam filios inimicorum suorum facit in manus Christianorum venire, & per hoc lavacrum introducit in regnum, a quo eorum parentes alieni sunt; cum & illis malum, & istis bonum meritum nullum sit parvulis, ex eorum propria voluntate. Certe hic iudicia Dei, quoniam iusta & alta sunt, nec vituperari possunt, nec penetrari. In his est & illud de perseverantia, de qua nunc disputamus. De utrisque ergo exclamamus, *O altitudo divinarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilis sunt iudicia eius.*

Rom. 11.
22.

19. Nec miremur nos vestigare non posse investigabiles vias ejus. Ut enim alia innumeralia taceamus, quae aliis dantur, aliis non dantur hominibus a Domino Deo, apud quem non est acceptio personarum, nec intelligunt illa meritis voluntatem, sicut sunt celeritatem, vires bonae valetudinis, & pueritadines corporum, ingenia mirabilia, & multarum artium capices naturae mentium; vel quae accedunt extrinsecus, ut est opulentia, nobilitas, honores, & cetera huiusmodi, quae quisque ut habeat, non nisi in Dei est potestate: ut non immerito etiam in baptisate parvulorum, (quod nullus illorum potest dicere, sicut illa, ad regnum Dei non pertinere), cur illi parvulo detur, illi non detur; cum sit utrumque in potestate Dei, & si ne illo sacramento aemo iniret in regnum Dei: ut ergo hac taceam vel reliquum, illos ipsos intuentur de quibus agitur. De his enim discernimus, qui perseverantiam bonitatis non habent, sed ex bono in malum deficientes bona voluntate moriuntur. Respondent, si possunt, cur illos Deus, cum fideliter & pie viverent, non tunc de vita huius periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animas eorum. Utrum hoc in potestate non habuit, ac eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime atque infansimile dicitur. Cur ergo non fecit? Respondent qui nos irritant, quando in rebus talibus exclamamus, *Quam inscrutabilis sunt iudicia eius, & investigabiles vias ejus!* Neque

Cap. 11.

Rom. 11.
22.

enim hoc non donat Deus quibus voluerit, aut vero Scriptura illa mentitur, quae de morte velut immatura hominis iusti ait, *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne in filio deciperet animam ejus.* Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus, apud quem non est iniquitas, nec acceptio personarum, & in cuius potestate est quodcumque in hac vita maneat, quae tentatio dicenda est super terram? Sicut ergo cognitur fieri, donum Dei esse ut finiat homo vitam istam, ante quam ex bono mutetur in malum; cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant: ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundum Scripturas, de quibus testimoniis multa iam posui, fateantur nobiscum; & cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum.

20. NEC nos moveat, quod filiis suis quibuscumque Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis praedestinatis esset & secundum propositum vocatis, qui vere sunt filii promissionis. Nam isti cum pie vivunt, dicuntur filii Dei: sed quoniam victuri sunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei praesentia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt iam Deo: de quibus ait evangelista Ioannes, *quia Jesus constitutus erat pro gente, nec tantum pro gente, sed etiam ut filius Dei differens congregaret in unum*: quod utique credendo futuri erant per Evangelii predicationem; & tamen ante quam esset factum, iam filii Dei erant in memoriali Patris via inconcussa stabilitate concipere. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei propter susceptam vel temporalem gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo: de quibus ait idem Ioannes, *Ex nobis exterior, sed non erant ex nobis; quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Non ait, *Ex nobis exierunt*, sed quia non manserunt nobiscum, iam non sunt ex nobis: verum ait, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; hoc est, & quando videbantur in nobis, non erant ex nobis. Et tamquam ei diceretur, unde id ostendis? *Quod si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Filiorum Dei vox est: Ioannes loquitur, in filiis Dei loco praecipuo constitutus. Cum ergo filii Dei dicunt de his qui perseverantiam non habuerunt, *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*; & addunt, *Quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*: quid aliud dicunt, nisi non erant filii, etiam quando erant in professione & nomine filiorum? non quia iustitiam simulaverunt; sed quia in ea non permanserunt. Neque enim ait, Nam si fuissent ex nobis, veram, non fictam iustitiam tenuissent utique nobiscum: sed, *si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum.* In bono illos volebat procul dubio permanere. Erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est, non utique in finem perseveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiscum; hoc est, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam qui vere filii sunt, praedicti & praedestinati

Cap. 11.

Rom. 11.
22.

Capitulum
11.
Filius Dei
quidam
secundum
adoptionem
temporalem
propter
gratiam
autem, qui
dam secun-
dam accep-
tationem
sunt
filii Dei.

22. 11.

Reprobo
quidem vo-
cabat ad
remissionem
filiorum, co-
lunt & per-
sistent.

Rom. 11.
22.
22.

finari sunt conformes imaginis Filii ejus, & secundum propolium vocati sunt ut electi essent. Non enim perit filius promissionis, sed filius perditionis.

21. Fuerunt ergo illi ex multitudinis vocatorum: ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis predestinati Deus perleverant non dedit: habere enim eam si in eo filiorum numero essent: & quid habere, quod non accepissent, secundum apostolicam veramque sententiam? Ac per hoc tales illi Filio Christo dati essent, quemadmodum ipse dicit ad Patrem, ut omnes quod desiderasti, non perierat, sed habere vitam æternam. Hi ergo Christo intelliguntur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam. Ipsi sunt illi predestinati & secundum propolium vocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus fuit hanc vitam; quoniam fecit illi ordinatus, & ideo Christo datus, ut non periret, sed habere vitam æternam. Et rursus quos dicimus inimicos ejus, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoscunque eorum fecit regneraturus est, ut in ea fide quæ per dilectionem operatur, hanc vitam finiant; jam & ante quam hoc fiat, in illa predestinatione sunt filii ejus, & dati sunt Christo Filio ejus, ut non periant, sed habeant vitam æternam.

22. Denique ipse Salvator, si manseritis, inquit, in verbo meo, vere discipuli mei estis. Numquid in his computandus est Judas, qui non mandavit in verbo ejus? Numquid in his computandi sunt illi, de quibus Evangelium sic loquitur, ubi Dominus, cum commendasset manducandam carnem suam & bibendum sanguinem suum, ait Evangelista, Hec dixit in synagoga docens in Capernaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis, Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quicquam. Verba que ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum; & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant. Numquid non & illi discipuli appellati sunt, loquente Evangelio? Et tamen non erant vere discipuli, quia non manierunt in verbo ejus, secundum id quod ait, Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis. Quia ergo non habuerunt perfecterantiam, sicut non vere discipuli Christi, ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur & ita vocabantur. Appellamus ergo nos & electos, & Christi discipulos, & Dei filios, quia fie appellandi sunt, quos regeneratos pie vivere cernimus: sed tunc vere sunt quod appellantur, si manserint in eo propter quod fie appellantur. Si autem perfecterantiam non habent, id est, in eo quod expectant esse non tamen, non vere appellantur quod appellantur & non sunt: apud eum enim hoc

non sunt, cui notum est quod futuri sunt, id est, ex bonis mali.

23. Propter hoc Apostolus, cum dixisset, Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperatur in bonum: sciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono ulque in finem non permanere, mox addidit, his qui secundum propolium vocati sunt. Hi enim in eo quod diligunt Deum, permanent ulque in finem; & qui ad tempus inde deviant, revertuntur, ut ulque in finem perducant, quod in bono esse ceperunt. Ostendens autem quid sit secundum propolium vocari, mox addidit ea quæ jam supra posui, Quoniam quos ante prescrivit, & predestinavit conformes imaginis Filii ejus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinavit, illos & vocavit, scilicet secundum propolium; quos autem vocavit, ipsos & justificavit; quos autem justificavit, ipsos & glorificavit. Illa omnia jam facta sunt, prescripti, predestinati, vocati, justificati; quoniam & omnes jam præcisi ac predestinati sunt, & multi jam vocati atque justificati: quod autem posuit in fine, illos & glorificavit, (si quidem illa gloria est hic intelligenda, de qua idem dicit, Cum Christus apparerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria:) nondum factum est. Quamvis & illa duo, id est, vocati & justificati, non in omnibus facta sunt, de quibus dicta sunt: adhuc enim ulque in finem sæculi multi vocandi & justificandi sunt: & tamen verba præteriti temporis posuit de rebus etiam futuris, tamquam jam secerit Deus, quæ jam ut fierent ex æternitate disposuit. Ideo de illo dicit & propheta Isaias, Qui fecit quæ futura sunt. Quicquid ergo in Dei providentissima dispositione præcisi, predestinati, vocati, justificati, glorificati sunt, non dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati, jam filii Dei sunt, & omnino perire non possunt. Hi vere veniunt ad Christum; quia ita veniunt, quomodo ipse dicit, Omne quod dedit mihi Pater, ad me venit; & eam qui venit ad me, non ejiciam foras. Ex paulo post, Hec est, inquit, voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Ab illo ergo datur etiam perfecterantia in bono ulque in finem; neque enim datur, nisi eis qui non peribunt; quoniam qui non perfecterant peribunt.

24. Talibus Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum; ulque adeo profusus est, ut etiam si qui eorum deviant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Discunt enim in ipsa via iusta cum tremore, fe exultare debere, non sibi arrogando tamquam de sua virtute fiduciam permanenti, nec dicendo in abundantia sua, Non movebitur in æternum. Propter quod eis dicitur, Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando irascatur Dominus, & percutiat de via iusta. Neque enim ait, & non veniat ad viam iustam; sed, ne percutiat, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse commotios, qui jam ambulantes in via iusta, ut in timore Deo ferviant, id est, non altum sapiant, sed timeant id quod significant, non superbiunt, sed humiles

2. Cor. 8. 17.

2. Jo. 8. 11.

Pauli Chri-
sto qui se-
cundum
propolium
vocat.

2. Jo. 8. 12.

2. Jo. 8. 13.

2. Jo. 8. 14.

2. Jo. 8. 15.

2. Jo. 8. 16.

2. Jo. 8. 17.

2. Jo. 8. 18.

2. Jo. 8. 19.

2. Jo. 8. 20.

2. Jo. 8. 21.

2. Jo. 8. 22.

2. Jo. 8. 23.

2. Jo. 8. 24.

2. Jo. 8. 25.

2. Jo. 8. 26.

2. Jo. 8. 27.

2. Jo. 8. 28.

2. Jo. 8. 29.

2. Jo. 8. 30.

2. Jo. 8. 31.

2. Jo. 8. 32.

2. Jo. 8. 33.

2. Jo. 8. 34.

2. Jo. 8. 35.

2. Jo. 8. 36.

2. Jo. 8. 37.

2. Jo. 8. 38.

2. Jo. 8. 39.

2. Jo. 8. 40.

2. Jo. 8. 41.

2. Jo. 8. 42.

2. Jo. 8. 43.

2. Jo. 8. 44.

2. Jo. 8. 45.

Rom. 8. 12.

Rom. 8. 13.

Rom. 8. 14.

Rom. 8. 15.

Rom. 8. 16.

Rom. 8. 17.

Rom. 8. 18.

Rom. 8. 19.

Rom. 8. 20.

Rom. 8. 21.

Rom. 8. 22.

Rom. 8. 23.

Rom. 8. 24.

Rom. 8. 25.

Rom. 8. 26.

Rom. 8. 27.

Rom. 8. 28.

Rom. 8. 29.

Rom. 8. 30.

Rom. 8. 31.

Rom. 8. 32.

Rom. 8. 33.

Rom. 8. 34.

Rom. 8. 35.

Rom. 8. 36.

Rom. 8. 37.

Rom. 8. 38.

Rom. 8. 39.

Rom. 8. 40.

Rom. 8. 41.

Rom. 8. 42.

Rom. 8. 43.

Rom. 8. 44.

Rom. 8. 45.

Rom. 8. 46.

Rom. 8. 47.

Rom. 8. 48.

Rom. 8. 49.

Rom. 8. 50.

Rom. 8. 51.

Rom. 8. 52.

sint: unde & alibi dicit, *Non alta sapientes, sed humilibus confiscentes*: exultent Deo, sed cum tremore; in nullo gloriantes, quando nostrum nihil sit; ut qui gloriatur, in Domino gloriatur: ne perant de via iusta, in qua jam ambulare cœperunt, dum hinc hoc ipsum assignant, quod in ea sunt. His verbis usus est & Apollonius, ubi ait, *Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini*. Et ostendens quare cum timore & tremore: *Deus est enim*, inquit, *qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*. Non enim habebat huic timorem & tremorem; qui dicebat in abundantia sua, *Non movebor in æternum*. Sed quia filius erat promissionis, non perditionis, expertus Deo paululum deferente quid esset ipse: *Domine*, inquit, *in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem; avertisti faciem tuam a me, & factus sum contritatus*. Ecce doctior, & ob hoc etiam humilior, tenuit viam, jam videns & confitem, in voluntate sua Deum decori ejus præstitisse virtutem: quod sibi ipse tribuens & de se præsumens in tali abundantia quam præstiterat Deus, non de illo qui eam præstiterat dicebat, *Non movebor in æternum*. Factus est ergo contritatus, ut se inveniret, & humiliter sapiens, non solum æternæ vitæ, verum etiam in hac vita pax conversationis & perseverantiæ, in quo ipse habenda esset, addiceret. Hæc vox & apostoli Petri esse potuit: dixerat quippe & ipse in abundantia sua, *Ani-mam meam pro te posui*: sibi festinando tribuens, quod ei fuerat a Domino postea largiendum. Avertit autem ab illo faciem Dominus, & factus est contritatus, Ita ut eum mori pro illo meretur tæ negaret. Sed rursus convertit ad eum faciem suam Dominus, & culpam lacrymis diluit. Quid est enim aliud, *Respexit eum*; nisi faciem, quam paululum ab illo averterat, revocavit ad eum? Factus ergo fuerat contritatus: sed quia didicit non de se ipso fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui diligenter eum omnia cooperatur in bonum; quia secundum propositum vocatus erat, ut nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus erat.

15. Nemo ergo dicat, non esse corripendum qui exorbiat de via iusta, sed ei redituus & perseverantiam a Domino tantum esse poscendam: nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim secundum propositum vocatus est ipse, procul dubio illi, etiam quod corripitur, Deus cooperatur in bonum. Utrum autem ita sit vocatus, quoniam qui corripit nescit; faciat ipse cum charitate quod licet esse faciendum: scit enim talem corripendum; falsuro Deo aut misericordiam, aut iudicium; misericordiam quidem, si a massa perditionis ille qui corripitur, gratia largitate discretus est, & non est inter vasa iræ quæ pericula sunt in perditionem, sed inter vasa misericordiæ quæ præparavit Deus in gloriam: iudicium vero, si in illis est damnatus, in his non est prædestinatus.

26. HIC exoritur alia quæstio, non sane contentenda, sed in adiutorio Domini, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri, agnoscendi atque solvenda. Quæritur enim a nobis, quantum attinet ad hoc donum Dei, *S. Presper*, Tom. II.

quod est in bono perseverare usque in finem, quid de ipso primo homine sentiamus, qui certe sine ullo vitio factus est rectus. Nec dico: Si perseverantiam non habuit, quomodo sine vitio fuit, qui tam necessarium Dei donum deest? Hinc namque interrogationi facile respondetur, cum perseverantiam non habuisse, quia in eo homo, quod sine vitio fuit, non perseveravit: cepit enim habere vitium ex quo cecidit; & si cepit, ante quam cepisset, utique sine vitio fuit. Aliud ei enim non habere vitium; & aliud est in ea bonitate, in qua nullum vitium est, non manere. Eo quippe ipso quod non dicitur umquam sine vitio fuisse, sed dicitur sine vitio non permanisse, procul dubio demonstratur sine vitio fuisse, in quo bono non permanisse culpatur. Sed illud magis querendum operosiusque tractandum est, quomodo respondeamus eis, qui dicunt, *Si in illa rectitudine in qua sine vitio factus est, habuit perseverantiam & procul dubio perseveravit in ea: & si perseveravit, utique non peccavit, non illam suam rectitudinem Denique deseruit*. Eum autem peccasse, & deseruisse huius fuisse, veritas clamat. Non ergo habuit in illo bona perseverantiam; & si non habuit, non utique accepit. Quomodo enim & accepisset perseverantiam, & non perseverasset? Perro si peccata non habuit, quia non accepit; quid ipse non perseverando peccavit, qui perseverantiam non accepit? Neque enim dici potest, ideo non accepisse, quia non discretus a massa perditionis gratia largitate. Nondum quippe erat illa in genere humano perditionis massa ante quam peccasset, ex qua trahit est origo vitiorum.

27. Quapropter saluberrime confirmetur, quod rectissime credimus, Deum Dominumque rerum omnium, qui creavit omnia bona valde, & mala ex bonis exortura esse præcavit, & seivit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere, quam mala esse non sinere, sic ordinasse angelorum & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiaeque iudicium. Denique angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo refugit facti sunt. Refugientes tamen ejus bonitatem, quæ beati fuerunt, non potuerunt ejus effugere iudicium, per quod miserissimi effecti sunt. Ceteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt, eamque de suo casu nunquam futuro certissimam seque meruerunt. Si enim nos de scripturis sanctis nosse potuimus sanctos Angelos jam nullo esse casuro; quanto magis hoc ipsi revelata sibi sublimius veritate novuerunt? Nobis quippe beata sine fine vita promissa est, & æqualitas Angelorum: ex qua promissione certi sumus, cum ad illam vitam post iudicium venerimus, non inde nos esse lapsuros; quod si de se ipsis Angeli nesciunt, non aequales; sed bestiiores erimus. Veritas autem nobis eorum promissit æqualitatem. Certum est igitur hoc eos nosse per speciem, quod nos per fidem, nullam scilicet ruinam cuiusquam sancti Angeli jam futuram. Diabolus vero & angeli ejus, etsi beati erant ante quam caderent, & se in mi-

Quomodo peccaverit Adam, non perseverando. Si perseverantiam donum non accepit.

Resp. 16.

Angeli per liberum arbitrium. Avertit.

De sua perseverantia sunt beati, Matt. 22, 28.

Discrepant ante lapsum beati, sed non post.

o. Capitan. lib. 1. reg. 6. 4.

Jer. 2. 35. Polip. 2. 28. Hic. 1. 7. 2. 10. 7.

Hic. 6.

Jo. 2. 17.

Lat. 22. 61.

Roma. 2. 11.

Cap. X. An Adam non accepit perseverantiam donum.

miseriam casuros esse nesciebant, erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberum arbitrium in veritate steterint, donec illam luminat beatitudinis plenitudinem, tanquam primum ipsius permanentis acciperent, id est, et magna per Spiritum sanctum data abundantia charitatis Dei, cadere ulterius omnino non possent, & hoc de se certissime noscent. Hanc plenitudinem beatitudinis non habebant: sed quia nesciebant suam miseriam, minore quidem, sed tamen beatitudine futuram esse illo vitio fruebantur. Nam si suum casum futurum noscent aeternumque supplicium, beati utique esse non possent, quos huius tanti mali metus jam tunc miseris esse compelleret.

Abomina-
re charita-
tem Dei
ut ei tunc
cadere non
possent.

Primum ho-
mo per li-
berum si-
cum arbitri-
um suum
ipso potest.

Hominem
post liberum
liberatio-
nem statu-
m.

CAPIT. XL.
De offitio
gratiae
et post li-
berum statu-
m.

Mate. 6. 13.
Adam ante
lapsum
gratiam
Christi non
indiguit.

Rom. 7. 13.
Gal. 3. 13.

28. Sic & hominem fecit cum libera arbitrio, & quamvis sui futuri casus ignarum, tamen ideo beatum, quia & non mori & miserum non fieri in sua potestate esse fecerat. In quo statu recto ac sine vicio, si per ipsum liberum arbitrium manere voluisset, profecto sine ullo moris & infelicitatis experimento, acciperet illam, merito huius permanentis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti Angeli sunt beati, id est, ut cadere non posset ulterius, & hoc certissime sciret. Nam neque ipse posset etiam in paradiso beatus esse, immo ibi non esset, ubi esse miserum non deceret, si eum sui casus praescientia timore tanti mali miserum faceret. Quia vero per liberum arbitrium Deum deseruit, iustum iudicium Dei expertus est, ut cum tota sua stirpe, qui in illo adhuc posita tota cum illo peccaverat, damnaretur. Quorquor enim ex hac stirpe gratia Dei liberantur, a damnatione utique liberantur, qua iam tenentur obstricti. Unde etiam si nullus liberaretur, iustum Dei iudicium nemo iuste reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione percutiunt, in suo vero numero multi liberantur, gratia fit, gratis fit, gratia sunt agende quia fit, ne qui velut de suis meritis extollatur, sed omne os obstruatur, & qui gloriatur, in Domino gloriatur.

29. QUID ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immo vero habuit magnam, sed disparatam: ille in bonis erat, quia de bonitate sui Conditoris acceptat: neque enim ea bona & ille suis meritis comparaverat, in quibus profors nullum patiebatur malum. Sancti vero in hac vira, ad quos pertinet liberationis hac gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum, Libera nos a malo. Ille in illis bonis Christi morte non eguit: illos a reatu & hereditario & proprio, illius Agni sanguis absolvit. Ille non opus habebat eo adiutorio, quod implorant isti cum dicunt: *Vide aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivamentum me in lege peccati, quia ipse in membris meis.* Infelix ego homo, quis me liberabis de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Quoniam in eis caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes dari sibi pugnandi vias: utque virtutem per Christi gratiam possunt: ille vero nulla tali rixa de se ipso adversus se ipsum tentatus atque turbatus, in illo

beatitudinis loco sua secum pace fruebatur.

30. Proinde etiam non interim latiore nunc, verumtamen potentiore gratia indigent illi: & quae potentior quam Dei unigeniti Filius, æqualis Patri & coeternus, per eis homo factus, & sine suo ullo vel originali vel proprio peccato ad hominibus peccatoribus crucifixus? Qui quamvis die tertio resurrexit, nunquam mortuus ulterius; perterritus tamen per mortuorum mortem, qui mortuis præstitit vitam, ut redempti ejus sanguine, tanto ac tali pignore accepto dicent, *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Qui Filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donavit? Deus ergo naturam nostram, id est, animam rationalem carnemque hominis Christi suscepit, susceptione singulariter mirabili vel mirabiliter singulari, ut nullis iustitiae suae praecedentibus meritis Filius Dei esse ab initio quo esse homo crepisset, ut ipse & Verbum quod sine initio est, una persona esset. Neque enim quidquam tanta rei huius & fidei circuli est ignorantia, ut audent dicere, quamvis de Spiritu sancto & Virgine Maria filium hominis natum, per libitum tamen arbitrium bene vivendo, & sine peccato bona opera faciendo meruisse, ut esset Dei Filius, resedente Evangelio atque dicente, *Verbum caro factum est.* Nam ubi hoc factum est, nisi in utero virginali, unde huius initium hominis Christi? Itaque virgine requirente, quomodo fieri quod et per Angelum nuntiabatur, Angelus respondit, *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: propterea, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Propterea, inquit, non propter opera, quae nondum tunc prius nulla sunt; sed propterea quia *Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* Ista nativitas profecto gratuita conjuncta in unitate personarum hominem Deo, carnem Verbo. Illam nativitatem bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt. Neque enim metuendum erat, ne illo ineffabili modo in unitatem personae a Verbo Deo natura humana suscepta, per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ipsa suscepta talia esset, ut natura hominis a Deo ita suscepta, nullum in se motum malae voluntatis admitteret. Per hunc Mediatorem Deus ostendit eos, quos ejus sanguine redimuit facere se ex malis deinceps in aeternum bonis, quem si susceperit, ut nunquam esset malus, nec ex malo factus semper esset bonus.

31. Illam gratiam non habuit homo primus, quia nunquam vellet esse malus: sed sane habuit, in qua si permanere vellet, nunquam malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset. Sed eam tamen per liberum arbitrium deferere posset. Nec ipsum ergo Deus esse voluit sine sua gratia, quam reliquit in ejus libero arbitrio. Quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Quod adiutorium si homo ille per liberum non deservisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit, & desertus est. Tale quippe erat,

Rom. 7. 13.

Interpretatio
Verbi.

Hac fuit
potestas
Nati-
vitas
hominis
habeti.

Jo. 1. 14.

Luc. 1. 35.

Primum ho-
mo gratia-
m illi ad
perficiendum
bonum acci-
perat, sed
in eius rati-
onem arbi-
trio.

erat, adiutorium, quod defereret cum vellet, & in quo permaneret si vellet; non quo fieret ut vellet. Hæc prima est gratia quæ data est primo Adam: fed hæc potentior est in secundo Adam. Prima est enim quæ fit ut habeat homo iudicium si velit: secunda ergo plus potest, quæ etiam fit ut velit, & tantum velit, tantum ardore diligat, ut carnis voluntatem contraria conceptientem voluntate spiritus vincat. Nec illa quidem parva erat, quæ demonstrata est etiam potentia liberi arbitrii, quoniam sic adiuvata poterat, ut sine hoc adiutorio in bono non maneret, sed hoc adiutorium si vellet deferret. Hæc autem tantum maior est, ut parum fit homini per illam reparare perditam libertatem, parum fit denique non posse sine illa vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si velit, nisi etiam efficiatur ut velit.

32. Tunc ergo dederat homini Deo bonam voluntatem, in illa quippe cum fecerat qui fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo in eis non posset permanere, si vellet, ut aumen vellet, in eius liberum reliquit arbitrio. Posset ergo permanere se vellet: quia non dedit adiutorium per quod posset, & sine quo non posset perseverare bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa est, quia meritum fuisset, si permanere voluisset: sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentes aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi & hujus permanditionis debita mercedem recipere meruerunt tantam felicitat plenitudinem, quam is certissimum scit semper se in illa esse manuros. Si autem hoc adiutorium vel angelis vel homini, cum primum facti sunt, defuisset: quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adiutorio posset manere si vellet, non utique sua culpa occidisset: adiutorium quippe defuisset, sine quo manere non posset. Nunc autem qui, bus deest tale adiutorium, jam poena peccati est: quibus autem datur, secundum gratiam datur, non secundum debitum: & tanto amplius datur per Jesum Christum Dominum nostrum, quibus id dare Deo placuit, ut non solum adhibeant sine quo permanere non possumus, etiam si velimus, ut verum etiam tantum ac tale sit, ut velimus. Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo, non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus. Quid non fuit in homine peccato: unum minus horum in illo fuit, alterum non fuit. Namque ut reciperet bonum, gratia non egebat, qui nondum perdidisset: ut autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratie, sine quo id omnino non posset. & perperat posset si vellet, sed non habuit velle quod posset: nam si habuisset, perseverasset. Posset enim perseverare si vellet: quod ut nollet, de libero descendit arbitrio: quod tunc ita liberum erat, ut & bene vellet, posset & male. Quid erit autem bene libero arbitrio, quando non poterit servare peccato, quod suum erat & homini, scire facta est Angelis sanctis, merces meriti? Nunc autem per peccatum, per idito bono merito, in his qui liberatum factum est eorum gratia, in qui merces meriti futura erat.

33. **QUAERITUR** blāa itia quid interfe-
differat, diligenter & vigilantē intrinsecus ei,
posse non peccare, & non posse peccare, posse
non mori, & non posse mori, bonum posse non
deserere, & bonum non posse deserre. Porrit
enim non peccare primus homo, potuit non mo-
ri, potuit bonum non deserre. Numquid dictū
fuit, non potuit peccare, qui tale habebat li-
berum arbitrium? Aut non potuit mori, cui di-
ctum est, Si peccaveris, morte morieris? Au-
tem non potuit bonum deserre, cum hoc peccando
deseruerit, & ideo mortuus fit? Pima ergo li-
bertas voluntatis erat, posse non peccare; novī-
sima erit multo maior, non posse peccare: pri-
ma erit perferivata potestas bonum non de-
serere, & desiderare, felicitatem desiderantia,
bonum non posse deserre. Numquid quia crui-
bena novissima potiora vel meliora, ideo fuer-
unt illa prima vel nulla, vel nulla?

324. Itemque ipsa adiutoria distinguenda sunt. Aliud est adiutorium sine quo aliquid non fit, & aliud est adiutorium quo aliquid fit. Nam sine alimentis non possumus vivere, nec tamen cum adferantur alimenta, eis fit ut vivat qui non vult. Ergo adiutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit ut vivamus. At vero beatitudo quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adiutorium est enim non solum sine quo non fit, verum etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium & quo fit est, & sine quo non fit: quia & si data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus; & si data nunquam fuerit, nunquam erit. Alimenta vero non consequenter faciunt ut homo vivat: sed tamen sine illis non potest vivere. Primo itaque homini, qui in eo bono quo factus fuerat rectus acceptat posse non peccare, posse non mori, populum bonum non delerere, datem est adiutorium perseverantiae, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Nunc vero sanctis in regnum Dei per gratiam Dei predestinatis non tale adiutorium perseverantiae datur, sed tale ut eis perseverantia ipsa donetur; non solum ut sine isto dono perseverantes esse non possint, verum etiam ut per hoc donum non nihil perseverantes fiant. Non solum enim dixit, *Sine me nihil potestis facere*: verum etiam dixit, non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, ut eatis, & fructum offeratis, & fructus vestri maneat. Quibus verbis eis non solum iulitiam, verum etiam in illa perseverantia se dedisse monstravit. Christo enim sic eos ponente ut eant, & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, non manebit? quis audeat dicere, Forsitan non manebit? *Sine parentibus sine enim dote & vocato Dei*: sed vocato eorum qui secundum preceptum vellent. Pro huiusmodi imperpetuum Christo ne deficiat fides cogitur, sine dubio non deficiet utque in firmo: ac per hoc mirabilemque in firmo, nec eam nisi homo item, vix huius invenit fides.

35. Major quippe libertas est necessaria adversus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso non fuerunt, dono petiverantque munita atque

CAPITE
XII.
Poffe uno
peccare ,
morì , ho-
um de-
pere , it
one poffe
peccare ,
morì , ho-
um de-
pere , quid
different .
Giv. 2. 17

Complex II:
 Succinate, iron
 succinate dehydrogenase

Ad idem
omnino fere quod
aliquid non
fit, de ad
junctum
quod aliquid
fit.

Perseverat
tue affine
runt quel
primo ho
mini da
runt: quel
quac dato
predicatio
ta.

原由、事實、理由、結論、效果、附註

Exam 91-1

Major
surg. &
captain in
berth,
quart. and
in Adams

firmata, ut cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus: hoc sanctorum martyria docuerunt. Denique ille & terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium libero usus arbitrio, non stetit in tanta felicitate, in tanta non peccandi facilitate: illi autem, non dico terrente modo, sed saviente non flarent, steterunt in fide; cum videret ille bona presentia quae fuerat relinquitur, illi futura quae accepturi fuerunt non viderunt. Unde hoc, nisi donante illo, a quo misericordiam consecutus sunt ut fideles essent, a quo acceperunt spiritum, non timoris, quo persequentibus cederent, sed virtutis & charitatis & continentiae, quo cuncta minantia, cuncta invitantia, cuncta cruciantia superarent? Illi ergo sine peccato nullo data est, cum qua conditus est, voluntas libera, & eam fecit servire peccato: horum vero cum fuisset voluntas serva peccati, liberata est per illum qui dixit, *Si vos Filii liberaveritis, tunc vero liberi eritis*. Et accipiunt tantam per istam gratiam libertatem, ut quamvis, quamdiu hic vivunt, pugnent contra concupiscentias peccatorum, & isque nonnulla subrepant, propter quae dicant quotidie, *Dimittis nobis debita nostra*; non tamen ultra servantur peccato quod est ad mortem, de quo dicit Joannes apostolus, *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut regret*. De quo peccato (quoniam non expressim est) possant multa & diversa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidem quae per dilectionem operatur, deservere usque ad mortem. Huius peccato ultra non servantur, non prima conditione, sicut ille, liberi & sed per secundum Adam Dei gratia liberati, & ista liberatione habentes liberum arbitrium quo servantur Deo, non quo capiverunt a diabolo. Liberati enim a peccato servi facti sunt iustitiae, in qua stabant usque in finem, donante sibi illo perseverantiam, qui eos praescivit, & praedestinavit, & secundum propositum vocavit, & iustificavit, & glorificavit; quoniam illa quae de his promissit, etiam futura iam fecit: qui promittenti credidit Abraham, & deputatum est illi ad iustitiam. Dedit enim gloriam Deo, plenissime credens, sicut scriptum est, *quia quae promissi, potens est & facere*.

36. Ipse ergo illos bonos facit, ut bona faciant. Neque enim propterea eos promissit Abraham, quia praescivit a se ipso bonos futuros. Nam si ita est, non suum, sed eorum est quod promissit. Non autem fide credidit Abraham, sed non est infirmatus in fide, datus gloriam Deo & plenissime credens, quia quae promissi, potens est & facere. Non ait, quae praescivit, potens est promittere; aut, quae praedixit, potens est ostendere; aut, quae promissit, potens est praedicare; sed, *quia promissi, potens est & facere*. Ipse igitur eos fecit perseverare in bono, qui fecit bonos. Qui autem cadunt & pereunt, in praedicatorum numero non fuerunt. Quamvis ergo de omnibus regeneratis & pie viventibus loqueretur Apostolus, dicens, *Tu quis es qui iudices aliterum servum? Sui domino stat aut cadit*: continuo tamen respexit ad praedictos, & ait, *Stabit autem*: & ne hoc sibi arrogarent, *Potens est enim Deus*, inquit, *statueret eum*. Ipse itaque dat perseverantiam, qui statueret potens est eos qui stant, ut perseveran-

tissime stent; vel relinqueret qui ceciderunt, *Deus enim erigit elisos*.

37. Ut ergo non acciperet hoc donum Dei, id est, in bono perseverantiam primus homo, sed perseverare vel non perseverare in eius relinquere arbitrio, tales vires habebat ejus voluntas, quae sine ullo fuerat inhibita peccato, & nihil illi ex se ipso concupiscentialiter resistebat, ut digne tantae bonitati & tantae benevidendi facilitati perseverandi committeretur arbitrium: Deo quidem praedante quid esset facturus inique; praesente tamen, non ad hoc cogente: sed simul scientie quid de illo ipse faceret iuste. Nunc vero potes quam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adjuvanda remansit infirmitas. Placuit enim Deo, quo maxime humanae superbiam praesumptionis extingueret, ut non glorietur omnis caro coram ipso, id est, omnis homo, unde autem non glorietur caro coram ipso, nisi de meritis suis? quae quidem potuit habere, sed perdidit; & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbitrium: propter quod non restat liberandis nisi gratia liberantis. Ita ergo non glorietur omnis caro coram ipso. Non enim gloriantur iniusti, qui non habent nec; nec iusti, quia ex ipso habent unde, nec habent gloriam suam nisi ipsum, qui dicunt, *Gloria mea & exaltatus caput meum*. Ac per hoc ad omnem hominem pertinet quod scriptum est, *Ut non glorietur omnis caro coram ipso*. Ad iustos autem illud, *Qui gloriantur, in Domino gloriantur*. Hoc enim Apostolus aperte ostendit, qui cum disisset, *Ut non glorietur omnis caro coram ipso*: ne putarent sancti sine gloria se remansisse, mox addidit, *Ex ipso autem vos estis in Jesu Christo, qui factus est nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, ut quemadmodum scriptum est, Qui gloriantur, in Domino gloriantur*. Hinc est quod in hoc loco miseriarum, ubi tentatio est vita humana super terram, virtus in infirmitate perscitur: quae virtus, nisi ut qui gloriantur, in Domino gloriantur?

38. Ac per hoc nec de se ipsa perseverantia boni voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriantur: qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare si velint; sed in eis etiam operatur & velle: ut quoniam non perseverabunt, nisi & possint & velint, perseverandi eis & possibilitas & voluntas divinae gratiae largitate doctur. Tantum quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut ideo possint, quia sic volunt; ideo sic velint, quia Deus operatur ut velint. Nam si in tanta infirmitate vitae huius (in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat) ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei sine quo perseverare non possint, manerent si velint, nec Deus in eis operatur ut velint; inter tot & tantas temptationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possint, quia deficientes infirmitate nec velint, aut non ita velint infirmitate voluntatis ut possint. Subvenit igitur infirmitati voluntatis humanae, ut divina gratia in-

Pl. 104. 2.

Voluntati
suum
con-
fissa est
persevera-
re, vel non
perseverare,
si potest.Majoribus
donis adju-
vanda man-
sist infirmitas.
2. Cor. 12.
nisi, 1.
nisi, 1.
nisi, 1.
nisi, 1.
nisi, 1.
nisi, 1.

Pl. 1. 4.

2. Cor. 12. 2.
Ibid. 11.

2. Cor. 12.

2. Cor. 12.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

Quis autem
glorietur
se
glorietur
se
glorietur
se

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

1. Cor. 12. 2.

Gratia, qua
ludens
voluntati
fobereatur,
eam inde-
clinabiliter
& insep-
tabilitate
gubnet.

declinabiliter & insepatabilitate ageretur; & ideo, quamvis infirma, non tamen deficeret, neque advertebat aliqua vinceretur. Ita factum est, ut voluntas hominis invalida & imbecilla in bono adhuc parvo perseverare per virtutem Dei: cum voluntas primi hominis fortis & sana in bono amplius non perseveraverit, habens virtutem liberi arbitrii; quamvis non defuturo adiutorio Dei sine quo non posset perseverare si vellet, non tamen tali quo in illo Deus operaretur ut vellet. Fortissimum quippe dimisit atque permisit facere quod vellet; inhiemis fervebat, ut ipso donante invictissime quod bonum est vellet, & hoc deservere invictissime nollent. Dicente ergo Christo, *Regavi pro te ne deficiat fides tua*, intelligamus ei dictum, qui adificatur super petram. Atque ita homo Dei non solum quia misericordiam consecutus est ut fidelis esset, verum etiam quia fides ipsa non deficit, qui gloriatur, in Domino gloriatur.

CAPIT.
XIII.
Prophetia
corum cor-
um & de-
bitis est
concordia.
Ps. 119. 6.

39. Hæc de his loquor, qui prædestinati sunt in regnum Dei, quorum ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisquam, nec minuat ex eis: non de his, qui, cum annuntiallet & locutus esset, multiplicati sunt super numerum. Ipsi enim vocati dici possunt, non autem electi, quia non secundum propositum vocati. Certum vero esse numerum electorum, neque augendum neque minuendum, quamvis & Joannes Baptista significet, ubi dicit, *Facite ergo fructum dignum penitentiae*; & nolite dicere apud vestros, *Patrem habemus Abraham*; potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ; ut ostendat eis istos esse amputandos si non fecerint fructum, ut non desint numerus qui promissus est Abrahæ: tamen a-pertius in Apocalypsi dicitur, *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*. Si enim alius non est accepturus nisi iste perdidit, certus est numerus.

NUM. 1. 6.
C. 9.

APOL. 13.

Memor de
salute &
prædestina-
tione gra-
tia in se
accipit.
R. om. 11.
20.

40. Quid autem etiam perseveratoris sanctis sic ista dicuntur, quasi eos perseveratores habere incertum: non aliter hæc audire debent, quibus expedit non altum sapere, sed timere. Quis enim ex multitudinem fidelium, quandoque in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse presumat? Quia id occultari opus est in hoc loco, ubi sic cavenda est elatio, ut etiam per istam angelum, ne extolleretur, tantum enlapharetur Apollolus. Hinc Apollolus dicebat, *Si manseritis in me*: dicente illo qui eos utique sciebat esse mansuros. Et per Prophetam, *Si volueritis & audieritis me*: cum sciret ipse in quibus operaretur & vellet. Et similia multa dicuntur. Nam propter hujus utilitatem secreti, ne forte qui extollatur, sed omnes etiam qui bene currunt timeant, tunc oculum est qui perveniant: propter hujus ergo utilitatem secreti credendum est quoddam de his perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide quæ per dilectionem operatur incipere vivere, & aliquandiu fideliter ac julle vivere, & postea cadere, neque de hac vita præsumere quod eis contingat asseri. Quorum si nemini contigisset, tamdiu haberent homines istum saluberrimum timorem, quo vitium elationis opprimi-

2. Cor. 13. 7.
Jo. 14. 7.
Jo. 15. 10.
Phil. 2. 13.
Propter pec-
catorum
Dei per-
severatores
etiam non
persevera-
tores admi-
sit.

tur, donec ad Christi gratiam qua pie vivitur pervenirent, deinceps jam secuti nunquam se ab illo casuros. Quæ presumptio in illo tentationum loco non expedit, ubi tanta est infirmitas, ut superbiæ possit generare securitas. Denique quod hæc erit, sed tunc, quod jam est in angelis, etiam in hominibus erit, quando illa superbia esse non poterit. Numerus ergo sanctorum per Dei gratiam Dei regno prædestinatur, donata sibi etiam usque in finem perseverantia, illuc integer perducitur, & illic integerrimus jam sine fine beatissimus servabitur, adherente sibi misericordia Salvatoris sui, sive cum convertuntur, sive cum præstantur, sive cum coronantur.

41. Nam & tunc esse illis Dei misericordiam necessariam sancta scriptura testatur, ubi sanctus de Domino Deo suo dicit animæ suæ, *Qui coronat te in miseratione & misericordia*. Dicit etiam Jacobus apollolus, *Judicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam*: ubi ostendit etiam in illo iudicio, in quo iusti coronantur, iniustique damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Propter quod etiam mater Machabæorum filio suo dicit, *Ut in illa miseratione cum fratribus te recipiam*. Cum enim rex iustus, sicut scriptum est, *federis in throno*, non adversabitur ante eum omne malum. Quis gloriabitur calum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Ac per hoc etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit beatus, cui non imputavit Dominus peccatum. Sed tunc pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuitur. Cum enim dicitur, *Judicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam*; manifestatur in his in quibus introiunt bona opera misericordiam, iudicium cum misericordia fieri; ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi.

Non sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia ejus prevenit hominem, ut liberetur a malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat nisi Dei gratia reverteretur, & quæ passurus fuerat in æternum nisi evocetur a potestate tenebrarum; & transferretur in regnum Filii charitatis Dei. Verumtamen quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, a tanto Apollolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine ulla dubitatione contendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur quæ in Evangelio legitur, *Gratia pro gratia*, id est, pro his meritis quæ contulit gratia.

42. Hi vero qui non pertinent ad hunc prædestinatorum numerum, quos Dei gratia sine nondum habentes ullum liberum suæ voluntatis arbitrium; sive cum arbitrio voluntatis, ideo vero libero, quia per ipsam gratiam liberato, perducit ad regnum. Hi ergo qui non pertinent ad illum certissimum & felicissimum numerum, pro meritis iustissime iudicantur. Aut enim jacent sub peccato quod originaliter generatione traxerunt, & cum illo hereditario debito hinc exeunt, quod non est regeneratione dimissum, aut per liberum arbitrium illa insuper ad-

Etiam in
iudicio ne-
cessaria no-
bis erit
misericor-
dia Dei.
Ps. 103. 4.
Sens. 1. 12.

2. Mark. 9
30.
Ps. 32. 2.
Sens. 1. 12.

Ps. 11. 2.
Misericor-
dia in oc-
cupando iudicio pro
bonorum
operum
meritis in-
de iudicio
piæ restitu-
tione.

Col. 3. 12.
Vita æter-
na meritis
& gratia.

Rom. 6. 12.

Ja. 6. 12.

Regredi
dicitur gra-
tia pro
meritis
pauca. 1.

diderunt : arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum; liberum nullius, peccati autem servum, quo voluntur per diversas noxias cupiditates, alii magis, alii minus, sed omnes mali, & pro ipsa diversitate diversis suppliciis judicandi. Aut Gratiam Dei fulcipiunt, sed temporales sunt, nec perseverant, deserunt & deseruntur. Dimissi enim sunt libero arbitrio, non accepto perseverantiae dono, iudicio Dei julto & occulto.

CAUSE
XIV.
CONTRITION
& GUILT,
AND ITS IN-
FLUENCE UPON
THE

Correções
e comentários
para o autor

9. Time 9.4.

* Osmes
hermes
gemma
Fe-n falena
Jem vell.
Euchirid,
c. 107, fih.
va. de Gin.
Del., c. v. Gf
v. Gf supra
fib. d. com-
p. adiam,
cap. B.
Amr. 19. 43.
d. Cor. 20.
18.
Pj. 134. 6.
Pg. 47.
for. 138.

Exempla
Scriptura
quibus pro-
batur De-
um magis
habere in
seu potes-
tatem vo-
luntates
hominum,
quam ipsi
sunt. 1. Reg. vii.
24.

43. Patitur ergo homines se corripi, quando peccant, nec de iusta correptione contrarium argumententur, nec de gratia contra correptionem: quia & peccatis iusta poena debetur, & ad ipsam pertinet iusta correctio, quod medicinaliter adhibetur, etiamsi fides agnoscens incerta est: ut si quis corripitur, ad predestinatorum numerum pertinet, si est correctio salubre medicamentum; si autem non pertinet, si est correctio poenale tormentum. Vix illo ergo incerto ex charitate adhibenda est, cuius exitus ignoratur; & pro illo qui adhibetur, orandum est ut sanetur. Cum autem homines per correptionem in viam iulnitze vii veniunt, seu revertuntur, quos operatur in cordibus eorum saltem, nisi ille qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris vel arboribus ille operante dat incrementum Deum, cui volentis saltem facere nullum hominum refellit arbitrium? Sic enim velle vii nolle in volentis aut nolentis est poenale, ut divinum volentem non impedit, nec superet potestatem. Etiam de his enim qui faciunt quae non vult, facit ille quae vult.

44. Et qui scripserit illi, quod *vult omnes homines salvos fieri*, nec tamen omnes salvum fieri, multis quidem modis intelligi potest, ex quibus in aliis, *et apostolis nostris aliqui commemoravimus*: sed hic unum dicam. Ita dictum est, *Omnes homines vult salvos fieri*, ut intelligatur omnes *predicantur*: quia omnes homo hominum in eis est. Sicut dictum est Pharisaeis, *Decimas omne olivae*: ubi non est intelligendum nisi omne quod habebat; neque enim omne olivae quod erat in toto terrarum orbe decimabatur. Secundum istum locutionis modum, dictum est, *Sicut et ego omnibus per omnia places*. Numquid enim qui hoc dixit, placebar etiam tam multis persecutoribus suis? Sed placebat omni generi hominum, quod Christi conprobatur Ecclesia; sive jam intus possitis, sive introducendi in eam.

45. Non *et* itaque dubitandum, voluntarii
Dei, qui in *celo* *et* in *terra* omnia quaecumque
volunt facit, & qui illam illa *que* *futura* *sunt*
facit, humanas voluntates non polle resistere
quod minus facit quod vult: quandoqui-
dem etiam de ipsius hominum voluntariis, quod
vult, cum vult, facit. Nisi forte (ut ex mul-
tis aliqua commemoremus) quando Deus voluit.
Sani regnum dare, sic erat in potestate Isera-
litarum subdere le memorato viro, siue non
subdere, quod utique in eorum erat positum vo-
luntate, ut etiam Deus valeret resistere. Qui
tamen hoc non fecit, nisi per ipsorum homi-
num voluntates, sine dubio habens humanorum
cordium quod placeret inclinandum omnipoten-
tissimum potentem. Sic calim scriptum est: Ex

dimisit Samuel populum, & abiit unusquisque in locum suum; & Saul abiit in domum suam in Gabaa; & abierunt potentes eorum iungentes Dominum corde cum Saul. Et filii peccatores dixerunt, Quis salvetis nos hic? Et inobtemperaverunt eum, & non attulerunt ei muera. Numquid aliquis dicitur esse, non iturum fuisse cum Saul quicumque eorum, quorum tunc corde Dominus ut irent cum illo; ut ille aliquem petentiumque, quorum ut hoc facerent corde non tegerit? Item de David, quomodo Dominus in regnum successu prospicere constituit, ita legitur, Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur; & Dominus erat cum illo. Hoc cum præmissis fuisset, paulo post dicitur illi, Et Spiritus induit Amasai principum triginta, & dixit, Tu sumus, o David, & regnum futuri, fili Jesse. Pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis, quia exultavit eis tibi Deus. Numquid ille posset adversari voluntati Dei, & non potius ejus facere voluntatem, qui in ejus corde operatus est per Spiritum suum quo indutus est, ut hoc vellet, diceret, & faceret? Item paulo post ait eadem Scriptura, Omnes hi viri bellatores, dirigentes aciem corde pacifico venerunt in Hebron, ut constituerent David facere omnem Israel. Sua voluntate utique illi constituerunt regem David, Quis non videt? quis hoc negat? Non enim hoc non ex animo, aut non ex bona voluntate fecerunt, quod fecerunt corde pacifico: & tamen hoc in eis agit, qui in cordibus hominum quod voluerit operatur. Proprie quod præmissis Scriptura, Et ambulabat David proficiens, & magnificabatur, & Dominus omnipotens erat cum illo. Ac per hoc Dominus omnipotens qui erat cum illo, adduxit illos ut eum regem constituerent. Et quomodo adduxit? Numquid corporalibus ulla vi compulsi alligavit? Intus agit, corda tenuit, corda movit, & eoque voluntatibus eorum, quia ipse in illis operatus est, traxit. Si ergo cum voluerit reges in terra Deus constituere, magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suus; qui alius facit ut salubris sit correctio, & fiat in correpti corde correctio, ut cretelli constituantur in reges?

46. **CORRIPIANTUR** Itaque a prepositis
his subditi fratres correptionibus de caritate
venientibus, pro calumpniis diversitate diversis,
vel minoribus vel amplioribus. Quia & ipsi
quod damnatio nominatur, quam facit episcopa-
le iudicium, qui pœna in Ecclesia nulla ma-
ior est, potest, si Deus voluerit, in correptionem
saluberrimam cedere apte proficere. Neque
enim scimur quid contingat sequenti die; aut
ante finem vitæ horum de aliquo desperandum
est; aut contradicere Deo potest, ne respiciat &
det poenitentiam; & accepto sacrificio Spiritus
contributus cordique contriti, a reatu quomvis
iulæ damnationis absolvat, damnatumque ipse
non dampnet. Pallores tamen necessitas habet,
ne per plures feriant diracta, separare ab
ovibus lanis moribundis: ab illo, qui ubi est
impossibile, ipsa forsitan separatione sanandum.
Nescientes enim quis pertineat ad prædilatato-
rum numerum, quis non pertineat: si facili de-
bemus charitatis affectu, ut omnes virosque sal-
vos fieri. Hoc quippe fit, cum singulos qui-

3. *Phytophthora* sp. 1990
4. *Phytophthora* sp. 1990
5. *Phytophthora* sp. 1990

that is,

CAPITOLU XV.
Compten-
ne pro cul-
pam di-
versitate
diversa.
Extensio-
nitate
parva ma-
ior in Ec-
clesia non
est.

Quoniam
incertum
nobis est
quod Deus
salvare de-
creverit, om-
nium ne
iniquitatem
debeamus
procurare
salutem,
voco, pro-
ductione,
et corrup-
tione.

que, ut occurrerint, cum quibus id agere valeamus, ad hoc conamus adducere, ut iustificati ex fide pacem habeant ad Deum: quam prædicat etiam Apostolus, cum dicebat, *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus per Christum, reconciliari Deo.* Quid est enim ex reconciliari, nisi pacem ad illum habere? Propter quam pacem etiam ipse Dominus Iesus dixit discipulis suis, *In quancumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui: & si ibi fuerit filius pacis, requiescat super illum pax vestra; si autem, ad vos revertetur.* Cum hanc evangelizant pacem, de quibus prædictum est, *Quam speciosi pedes eorum qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona!* nobis quidem tunc incipit esse quique filius pacis, cum obediens & crediderit huic Evangelio, & ex fide iustificatus pacem ad Deum habere coeperit: secundum autem prædicationem Dei, iam filius pacis erat. Neque enim dictum est, Super quem requieverit pax vestra, sed filius pacis: sed, *Si ibi fuerit, inquit, filius pacis, requiescat super illum datum pax vestra.* Jam ergo & ante quam illi annuntiaretur hæc pax; filius pacis ibi erat, sicut eum noverat aique præficerat non Evangelio, sed Deo. Ad nos ergo qui nescimus quisnam sit filius pacis, aut non sit, pertinet nullum exceptum facere, nullumque discernere; sed velle omnes salvos fieri, quibus prædicamus hanc pacem. Neque enim metuendum est ne perdamus eam, si ille cui prædicamus, non est filius pacis, ignorantibus nobis: ad nos enim revertetur, id est, nobis proderit ista prædicatione, non & illi: si autem super eum pax prædicata requieverit, & nobis, & illi.

47. Quia ergo nos qui salvi futuri sint nescientes, omnes quibus prædicamus hanc pacem salvos fieri velle Deus jubet, & ipse in nobis hoc operatur, diffundendo istam charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datos est nobis: potest etiam sic intelligi, quod omnes homines Deus vult salvos fieri; quoniam nos facit velle: sicut misit Spiritum filii sui clamantem, *Abba, pater*, id est, nos clamare facientem. De ipso quippe Spiritu, alio loco dicit, *Accipimus Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater.* Nos ergo clamamus, sed ille clamante dictus est, qui efficit ut clamemus. Si ergo clamantem Spiritum recte dixit Scriptura, a quo efficitur ut clamemus; recte etiam volumus Deum, a quo efficitur ut velimus. Ac per hoc, quia & corripiendo nihil aliud debemus agere, nisi ut ab illa pece que est ad Deum non recedatur, aut ad eam qui recesserit revertatur, nos agamus sine desperatione quod agimus. Si filius pacis est quem corripimus, requiescat super eum pax nostra: In autem ad nos revertetur.

48. Quamvis itaque etiam dum quorundam fides subvertitur, firmum Dei fundamentum stet, quoniam scivit Dominus qui sunt ejus: non tamen ideo nos pigri & negligentes esse debemus in corripiendis, qui corripiendi sunt. Neque enim frustra dictum est, *Corruptus mors bonos colloquia mala:* &, *Peribit infirmus in sua scionia frater, propter quem Christus mortuus est.* Nos arguementum contra ista præcepta salutemque terrorem dicentes, *Et corruptant mores bonos colloquia mala, & pereat infirmus, quid ad nos?* Firmum fundamentum Dei stat, & nemo perit nisi filius perditionis. Adhuc ut ista parientes, securos nos in hac negligentia esse debere credamus. Verum est enim, quia nemo perit, nisi filius perditionis: sed ait Deus per Ezechielum prophetam, *Ille quidem in peccato suo morietur, sanguinem vero ejus de manu speculatoris requiam.*

49. Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædicatorum a nos prædicatorum discernere non valeamus, & ob hoc omnes salvos fieri velle debemus; omnibus, ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda est a nobis medicinaliter severa correctio: Dei est autem illis eam facere utilem, quos ipse præfixit & prædestinavit conformes imaginis filii sui. Si enim aliquando timore non corripimus, ne aliquis inde pereat: cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis vitæra majora gestamus quam beatus Apostolus, qui dicit, *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes effuse ad omnes, videte ne quis malum pro malo alicui reddat.* Ubi intelligendum est tunc potius malum pro malo reddi, si corripendus non corripitur, sed prava dissimulatione negligitur. Dicit etiam, *Peccantes coram omnibus corripite, ut ceteri timorem habeant.* Quod de his peccatis accipiendum est quæ non latent, ne contra Domini sententiam putetur locutus. Ille enim dicit, *Si peccaverit in te frater tuus, corripue eum inter te & ipsum.* Verumtamen & ipse severitatem correctionis eo usque perducit, ut dicat, *Si nec Ecclesiam audieris, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Et quis magis dilexit infirmos, quam ille qui pro omnibus est factus infirmus, & pro omnibus ex ipsa est infirmitate crucifixus? Que cum ita sint, nec gratia prohibet correptionem, nec correctio negat gratiam: & ideo sic est præcipienda iustitia, ut a Deo gratia, qua id quod præcipitur fiat, fidei oratione poscat: & hoc utrumque ita faciendum est, ut neque iusta correctio negligatur. Omnia vero hæc cum charitate fiant: quoniam chagias nec facit peccatum, & coepit multitudinem peccatorum.

1. Tim. 2.

10.

1. Cor. 11.

11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

11.

Ezech. 1.

11.

Rom. 8. 12.

1. Thess. 2.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

11.

EX LIBRO I.

S. AUGUSTINI EPISCOPI

Contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 3. O. 4.

CAPUT III.
Gratia ubi
secundum
merito dis-
tinguitur.Fidem de
quæ est
dei,
Philip. 1.
et. 2. et 3.Epist. 4.
et. 2. et 3.Venire ad
Christum
credere est.

et. 2. et 3.

et. 2. et 3.

Trabit ad
Patrem quæ
dicitur.Ethereum
aditum
unde liberum
est in bono
et. 2. et 3.Eumque
non debet
et. 2. et 3.
liberum
est in bono
et. 2. et 3.

SED ne forte dicant (Pelagiani) ad hoc esse adiutos, ut haberet potestatem fieri filii Dei; ut autem hanc accipere mererentur, prius eum libero arbitrio, nulla adiuti gratia receperunt: hæc est quippe intentio qua gratiam destruat molitur, ut eam dari secundum merita nostra contendat: ne forte ergo hanc evangelicam sententiam sic dividant, ut meritum ponant in eo quod dictum est, Quotquot autem receperunt eum; ac deinde non gratis datam, sed huius merito redditam gratiam in eo quod sequitur, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: numquid si queratur ab eis, quid sit, receperunt eum, dictum sunt aliud, nisi crederent in eum? Ut igitur & hoc sciant ad gratiam pertinere, legant quod ait Apostolus: In nullo expavescatis ad adversarios, quæ quidem est illis causa perditionis, velut autem salutis: & hoc a Deo; quia vobis donatum est pro Christo, non tantum ut credatis in eum, sed ut etiam patiimini pro eo. Nempe utrumque dixit esse donatum. Item quod ait, Pax fratribus & caritas cum fide a Deo Patre & Domino Jesu Christo. Legant etiam quod ipse Dominus ait, Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Ubi ne quiquam putet aliud dictum esse, venire ad me, quam credere in me; paulo post eum de suo corpore & sanguine loquens, & scandalizati essent plurimi in sermone eius, ait: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt; sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Deinde subiunxit Evangelista: Sciebat enim Jesus ab initio, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Sententiam scilicet iteravit qua dixerat, Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Et hoc propter credentes & non credentes se dixisse manifestavit, exponens quod dixerat, nisi Pater qui misit me, traxerit eum: idipsum aliis verbis repetendo in eo quod ait, Nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ille quippe trahitur ad Christum, cui datur ut credat in Christum. Datur ergo potestas ut filii Dei fiant, qui credunt in eum, cum hoc ipsum datur ut credant in eum. Quæ potestas, nisi datur a Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio: quia nec liberum in bono erit, quod liberator non liberaverit; sed in malo liberum habet arbitrium, cui delectationem malitiae vel oculum vel manifestum deceptor inservit, vel sibi ipse perquisit.

Non itaque, sicut dicunt nos quidam dicere, & sicut audeat insuper scribere; omnes in peccatum, velut inviti, carnis sua necessitate coguntur: sed si iam in ea aetate sunt, ut pro-

preix mentis utantur arbitrio, & in peccato sua voluntate retinentur, & a peccato in peccatum sua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant, vel ignorantia veritatis, vel delectatione iniquitatis, vel utroque malo & caritatis & inhumitatis. Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Ac per hoc bona voluntas quæ se abstrahit a peccato, fidelis est, quia iustus ex fide vivit. Ad fidem autem pertinet credere in Christum. Et nemo potest credere in eum, hoc est venire ad me, nisi fuerit illi datum. Nemo igitur potest habere voluntatem iuliam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit veram, hoc est, gratiam deus per gratiam.

3. Hoc illi nolunt elati & superbi, nec purgando defensores, sed extollendo præcipitatores liberi arbitrii. Qui non ob aliud nobis hæc dicentibus indignantur, nisi quia gloriam in Domino designantur. Timuit tamen Pelagus episcopale iudicium Palæstinum: & cum ei fuisset obiectum, quod diceret gratiam Dei secundum merita nostra dari; negavit se dicere, & eos qui hoc dicerent anathematizandum damnavit. Nec aliud tamen defendere invenitur in libris, quos polymodum scripsit; fraudem se potans hominibus iudicantibus scilicet mentiendo, aut nescio quomodo suum sensum verbis ambiguis obtegendo.

Ex eodem Libro primo contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 19. O. 20.

VOS autem in bono opere sic putatis adiuvare hominem gratia Dei, ut in excruciantia ejus ad ipsum bonum opus voluntate, nihil enim credatis operari. Quod satis ipsa tua verba declarant. Cur enim non dixisti, hominem Dei gratia in bonum opus excitari, sicut dixisti, in malum diaboli suggestionibus incitari; sed aisti, in bono opere a Dei gratia semper adjuvare? tamquam sua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggressus, in ipso jam opere divinitus adjuvetur, pro meritis videlicet voluntatis bonæ, ut reddatur debita gratia, non donetur indebita: ac sic gratia jam non sit illud quod Pelagus in iudicio Palæstino sicte corde damnavit, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Dic mihi, obsecro, quid boni Paulus adhuc

Non potest
homo boni
aliquid, nisi
adjuvetur
ab eo per
gratiam
Christi
accepto.
Rom. 1. 2.Hæc est
Rom. 1. 2.CAPUT IV.
Pelagianus
propterea
liberum
arbitrium
in bono
est in bono
est in bono

et. 2. et 3.

CAPUT
XIX.
In bono
est in bono
est in bonoRom. 1. 2.
et. 2. et 3.
et. 2. et 3.

Sua-

verbis quidem discipuli sui Cælestii, quod etiam ipse diceret, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod ille detestans, vel quasi detestans, ore dumtaxat anathematizare non distulit: sed sicut ejus libri posteriores indicant, & istorum sectatorum ejus nondum assertio, sicut corde servavit, donec postea, quod tunc metu ternerat negantis aulitia, etiam in litteras proferret audacia. Et adhuc non reformidant, nec siletem verecundantur episcopi Pelagiani litteras suas catholicis Orientalibus episcopis mittere, quibus nos assertores fatis esse criminantur, quia non dicimus gratiam Dei secundum merita nostra dari, quod Pelagius episcopos Orientales metuens, & dicere non ausus, & dampnare compulsum est.

CAPUT VI.
Pari oratione respondetur
in Pelagianis.

Itane vero, filii superbiz, inimici gratiz Dei, o novi hæretici Pelagiani, quisquis dicit, gratia Dei omnia hominis bona merita præveniri, nec gratiam Dei meritis dari, ne non sit gratia, si non gratia datur, sed debita meritis redditur; satum vobis videtur asserere? Nonne etiam vos ipsi qualibet intentione necessarium baptismum omnibus ætatis dicitis? Nonne in hac ipsa epistola vultis istam de baptismo sententiam, & de gratia juxta possidistis? Cur non vos baptismus, qui datur infantibus, ipsa vicinitate commouit, quid sentire de gratia debeatis? Hæc enim verba sunt vestra: *Baptisma omnibus necessarium esse infantibus confitemur: gratiam quoque adjuvare uniuscujusque bonum proprium, non tamen reluctantis studium virtutis inmittere, quia personarum acceptio non est apud Deum.* In his omnibus verbis vestris de gratia quod dixistis, interim taceo: de baptismo reddite rationem, cur illud dicatis omnibus esse ætatis necessarium, quare sit necessarium parvulis dicite: profecto quia eis bonum aliquid confert, & idem aliquid nec parvum, nec mediocre, sed magnum est. Nam estis eos negatis attrahere quod in baptismo remittatur originale peccatum: tamen illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in Dei filios non negatis; immo etiam predicatis. Dicite ergo nobis, quicumque baptizati in Christo parvuli de corpore exierunt, hoc tam sublime donum quibus præcedentibus meritis acceperunt? Si dixeritis hoc eos parentum pietate meruisse: responderit vobis, cur aliquando piorum filius negatur hoc bonum, & filius tribuitur impiorum? Nonnumquam enim de religiosis orta proles in tenera ætate atque ab utero recentissima prævenitur morte, ante quam lavacro regenerationis abluatur; & infans natus ex inimicis Christi misericordia Christianorum baptizatur in Christo: plangit baptizata mater non baptizatum proprium; & ab impudica expositum, baptizandum castra solum colligit alienum. Hic certe merita parentum vacant, vacant vobis fidentibus ipsorum etiam parvulorum. Scimus enim vos non hoc de anima humana credere, quod ante corpus terrenum alicubi vixeret, & aliquid operata sit vel boni vel mali, unde istam in carne differentiam mereretur. Quæ ipsius causa huic parvulo baptismum procuravit, illi negavit? An ipsi fatum habent, quia meritum non habent? aut in his est acceptio a Domino personarum? Nam utrumque dixistis, prius

fatum, acceptionem postea personarum: ut quoniam utrumque refutandum est, remaneat quod vultis adversus gratiam introducere meritum. Respondere igitur de meritis parvulorum, cur alii baptizati, alii non baptizati de corporibus ezeant, nec parentum meritis vel pollutant vel careant tam excellenti bono, ut fiant filii Dei ex hominum filijs, nullis parentum, nullis meritis suis. Nempe reticetis; & vos ipsos potius in eo quod nobis objicitis, invenitis. Nam si ubi non est meritum consequenter esse dicitis fatum, & ob hoc in gratia Dei meritum hominibus vultis intelligi, ne fatum cogamini confiteri; ecce vos potius asseritis fatum in baptismo parvulorum, quorum nullum esse fatumini meritum. Si autem in baptizandis parvulis, & nullum meritum omnino præcedere, & tamen fatum non esse conceditis; cur nos quando dicimus gratiam Dei propterea gratis dari; ne gratia non sit, & non tamquam debitum meritis præcedentibus reddi, fatis assertores esse jactatis non intelligentes, in justificandis impijs, sicut propterea merita non sunt, quia Dei gratia est; ita propterea non esse fatum, quia Dei gratia est; ita propterea non esse acceptionem personarum, quia Dei gratia est.

Fatum quippe qui affirmant, de siderum positione ad tempus quo concipitur quique vel nascuntur, quas constellationes vocant, non solum ætus & eventa, verum etiam ipsas nostras voluntates pendere contendunt: Dei vero gratia non solum omnia sidera & omnes celos, verum etiam omnes angelos supergreditur. Deinde facti assertores & bona & mala hominum facti habent: Deus autem in malis hominum merita eorum debita retributione persequitur; bona vero per indebitam gratiam misericordii voluntate largitur; utrumque faciens, non per stellarum temporale consortium, sed per suæ severitatis & bonitatis æternum altumque consilium. Neutrū ergo pertinere videmus ad fatum. Hic si respondetis, hanc ipsam Dei benevolentiam, qua non merita sequitur, sed bona indebita gratuita bonitate largitur, fatum potius esse dicendum: cum hanc Apollolus gratiam vocet, dicens, "Gratia salvi facti estis per fidem: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, bus, ne forte quis extollatur: nonne attenditis, nonne perspicitis, non a nobis divine gratiz nomine fatum asseri, sed a vobis potius divinam gratiam facti nomine nuncupari.

ITEMQUE acceptio personarum ubi recte dicitur, ubi ille qui judicat reliquos causæ meriti de qua judicat, alteri contra alterum suffragatur, quia invenit aliquid in persona quod honore vel miseratione sit dignum. Si autem quispiam duos habeat debitores, & alteri vult dimittere debitum, alterum exigere; cui vult donat, sed neminem fraudat: nec acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est. Alioquin eis qui parum intelligunt, potest acceptio personarum videri, ubi vincit dominus opeparis, qui una hora illic opes fecerunt, tantum dedit, quantum illis qui perturbarent pondus diei & ætus, æquales faciens in mercede, quorum tam magna distantia fuerat in labore. Sed quid respondit de hinc veluti acceptione personarum adversus patrem familias murrantibus?

Pari nomine
quid intelligatur.

Gal. 1. 21.

Expositio.
In his par-
vulorum in
baptismo
negotio.
Baptizati
autem
ut infans
quos præ-
venit ad
baptis-
mum
gratiam
perpetuam
non de pa-
rentum me-
rito, sed
gratia Dei.

Epist. 1. 2.

CAPUT VII.
Rebutit
calumniam
de personarum
acceptio-
ne accen-
tione.
Personarum
acceptio
non est, ubi
iniquitas
non est.
Mat. 23. 12.

hys? Amice, inquit, non facio tibi injuriam. Nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Nempe hic tota iustitia est: Hoc volo: Tibi inquit, reddidi, huic donavi; neque ut huic donarem, tibi aliquid abstuli, aut quod debebam vel mihi vel negavi. An non licet mihi facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sicut ergo hic nulla est acceptio personarum; quia sic alius gratis honoratur, ut alius debito non fraudetur; sic etiam cum secundum propositum Dei vocatur alius, alius non vocatur, vocato datur grativum bonum, cuius boni est vocatio ipsa principium; non vocato redditur malum, quia omnes rei sunt ex eo, quod per unum hominem peccatum intravit in mundum. Et in illa quidem operationum similitudine, ubi unum denarium operantur, qui una hora, & qui duodecies tantum laboraverant, qui utique secundum rationes humanas, sed vanas, pro quantitate laboris sui duodecim denarios accipere debebant, utrique in bono coequali, non alii liberati, alii damnati sunt: quia & illi qui plus laboraverunt, & quod sic vocati sunt ut venirent, & quod sic passi ut non deficerent, ab ipso patre familias habebant. Ubi autem dicitur, ergo cui vult miseretur, & quem vult obdurat, qui facit aliud vas in honorem aliud in contumeliam: bonum quidem immerito & gratis datur, quia ex eadem massa est cui non datur; malum vero merito & debitum redditur, quia in massa perditionis malum malo non male redditur; & ei cui redditur malum est, quia supplicium ejus est; ei vero a quo redditur, bonum est, quia recte factum ejus est. Nec ulla est acceptio personarum in duobus debitoribus aequaliter reis, si alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroque debetur.

Sed ut id quod dicimus alicujus exempli manifestatione clarescat, confirmamus aliquos ab aliqua meretrice geminos editos, atque ut ab aliis colligerentur expositos: horum sine baptismo expiravit unus, alius baptizatus. Quod hic factum fortunamve fuisse dicamus, quæ omnino nulla fuit? Quam personarum acceptioem, cum apud Deum nulla esset, etiam si in illis ulla esse potuisset, qui utrique nihil habebant, unde alteri praeferretur, meritaque nulla propria, sive bona, quibus mereretur alius baptizari; sive mala, quibus alius sine baptismo mori? An aliqua parentum fuerunt, ubi fornicator pater, meretrix mater? Sed quacumque illa fuerint, non utique illis tam diversa conditione morientibus ulla diversa, sed utrique communia. Si ergo nec factum, quia nullæ stetit illa decernunt; nec fortuna, quia non fortuitus casus hæc agunt; nec personarum nec meritum diversitas hoc fecerant: quid restat, quantum ad baptizatum attinet, nisi gratia Dei quæ vasis factis in honorem gratis datur; quantum autem ad non baptizatum, ira Dei, quæ vasis factis in contumeliam pro ipsius massæ meritis redditur? Sed in illo qui baptizatus est, gratiam Dei vult confiteri cogimus; & meritum ejus nullum præcessisse convincimus: de illo au-

tem sine baptismo mortuo, cur ei defuerit sacramentum, quod & vos latemini omnibus exatibus necessarium, & quid illo modo in eo fuerit vindicatum, vos videritis, qui non vultis esse originale delictum.

Nobis in duobus istis geminis unam procul dubio habentibus causam, difficultatem questionis cur alius sic, alius vero sic mortuus est, velut non solvendo solvit Apostolus: qui cum & ipse de duobus geminis tale aliquid proposuisset, propter quod non ex operibus, quia nondum operati fuerant aliquid boni vel mali, sed ex vocante dictum est, Major serviet minori: & Jacob dilexi, Esau autem odio habui & hujus profunditatis horramur usque ad hoc perduxisset, ut diceret, Ergo ejuus vult miseretur, & quem vult obdurat: sensit continuo quid moveret, & sibi verba contradicentis, quæ apostolica antiochizate coerceret, opposuit. Ait enim: Dicis itaque mihi, quid adhuc consequitur? nam voluntati ejus quis resistit? Responditque illa dicenti: "O homo, tu quis es qui respondes?" Deo? Numquid dicit ingenuum ei qui se finxit, quare sic me fecisti. An non habet potestatem singulis luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Deinde secutor, tam magnam absurdumque secretum, quantum aperendum esse hominibus judicavit, aperit dicens: Si autem volens Deus offendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, & ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam. "Hoc est gratia Dei, non solum adjutorium, verum etiam documentum: adjutorium scilicet in vasis misericordiæ; in vasis autem iræ documentum: in eis enim ostendit iram, & demonstrat potentiam suam, quia tam potens est bonitas ejus, ut bene utatur etiam malis; & in eis notas facit divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quoniam quod ab iræ vasis exigit iustitia punientis, hoc vasis misericordiæ dimittit gratia liberantis: nec beneficium, quod quibusdam gratis tribuitur, apparet, nisi Deus aliis ex eadem massa pariter reis iusto supplicio condemnatis, quid utrique deberetur ostenderet. Quis enim te discernit? ait idem Apostolus, homini tamquam de semetipso & de suo proprio bono glorianti: Quis enim te discernit? utique ab iræ vasis, a massa perditionis, quæ per unum omnes misit in damnationem. Quis te discernit? Et tamquam respondisset, Discernit me fides mea, propositum meum, meritum meum. "Quid enim habes, inquit, si quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? "Hoc est, quasi de tuo sit, unde discernis. Ergo ille discernit, qui unde discernitis imperit, peccata debita removendo, indubitam gratiam largiendo: ille discernit, qui cum tenebræ essent super abyssum, dixit, Fiat lux, & facta est lux, & divisit, hoc est, discrevit inter lucem & tenebras. Non enim cum solæ essent tenebræ, quid discerneret invenit: sed lucem faciendo discrevit; ut iustificatis impiis dicitur, Fuisse enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ac sic qui gloriantur, non in seipso, sed in Do-

Quoniam non una fuit causa fuit acceptio.

Rom. 9.17.

171. 11.

171. 11. 171.

Ratio ex massa perditionis gratuita. 171. 11. 171.

Cur non videretur ex massa perditionis sic veniens.

1. Cor. 1. 1.

171. 11.

171. 11. 171. 11. 171.

mino gloriatur. Ille discernit, qui de nondum
natis neque qui aliquid egerant boni aut mali,
ut secundum electionem propolium ejus mane-
ret, non ex operibus, sed ex seipso vocante di-
xit. Major serviet minori: atque idipsum com-
mendans postea per Prophetam; Jacob, inquit,
dilexi, Esau autem odio habui. Electionem
quippe dixit, ubi Deus non ab aliis factum
quod eligat invenit, sed quod inveniat ipse fa-
cit: sicut de reliquis Israel scriptum est, „ Re-
liquique per electionem gratiæ factæ sunt. Si
autem gratia, jam non ex operibus; alioquin
gratia jam non est gratia. Propter quod profe-
cto discipulis, qui dicente veritate, Non ex o-
peribus, sed ex vocante dictum est; vos dicitis,
Ex futuris operibus, quæ Deus illum facturum
eius præciebat, Jacob hunc dilectum: atque ita
contradicitis Apollonio discipulis, Non ex ope-
ribus: quasi non possit, dicere, Non ex præse-
ntibus, sed futuris operibus. Sed ait, Non ex
operibus, ut gratiam commendaret: „ Si autem
„ gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia
„ jam non est gratia. „ Præcedit namque non
debita, sed gratuita gratia, ut per illam fiant
bona opera: ne si præcederint bona opera, tam-
quam operibus reddatur gratia, ac sic gratia
jam non sit gratia.

Sed ut vobis assereret omnis vestræ caligi-
nis latera, propterea geminos tales propolui,
qui neque parentum meritis juvarentur, & am-
bo infantes primordio unus baptizatus, alter si-
ne baptisate morentur; ne & dicereis Deum
sicut de Jacob & Esau contra Apollolum dici-
tis, opera eorum futura præfisse. Quomodo e-
nim præcivit ea futura, quæ illis in infantia
morituris, quia præsentia ejus falli non potest,
præcivit potius non futura? Aut quod prodest
eis qui rapiuntur ex hac vita, ne malitia mu-
tet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat a-
nimam eorum, si peccatum etiam quod non est
factum, dictum, cogitatum, tamquam commis-
sum fuerit, sic puniunt? Quod si absurdissimum,
insultissimum, dementissimum est, quolibet hu-
mines ex his peccatis, quorum nec reatum ex
parentibus trahere, sicut dicitis, nec ea non so-
lum committere, sed nec saltem cogitare poi-
uerunt, esse mandandos; redit ad vos frater ille
geminus baptizati non baptizatus, & tacitus
querit a vobis, unde fuerit a fraternæ felicitate
discretus, cum illa infidelitate punitus, ut illo
in Dei filium adoptato, ipse non acciperet o-
mnibus ætatis necessarium, sicut fatemini, fa-
cramentum; si quemadmodum nulla est fortuna
vel fatum, vel apud Deum acceptio personarum,
ita nullum est gratiæ fine meritis donum, nul-
lum originale peccatum. Hæc proferis infanti
linguam vestram vocemque submittitis, huic non
loquenti quid loquamini non habetis.

Jam nunc videamus, ut possumus, hoc ipsum
quod volumus præcedere in homine, ut adjutorio
gratiæ dignus habeatur, & cui merito ejus non
tamquam indebita tribuatur, sed debita gratia
retribuatur; ac sic gratia jam non sit gratia:
videamus tamen quid illud sit. *Sub nomine, in-
quunt, gratia est factum asserunt, & dicant,
quia nisi invito & reluctanti homini inspirave-
ris boni, & ipsius imperfecti, cupiditatem, nec
a malo declinare, nec bonum possit arripere.*

Jam de fato & gratia quam insano loquantur
ostendimus: nunc illud est quod debemus adverte-
re, utrum invito & reluctanti homini Deus
inspiret boni cupiditatem, ut jam non sit relu-
ctans, non sit invitatus, sed contentens homo,
& volens bonum. Illi enim volunt, in homine
ab ipso homine incipere cupiditatem boni, ut
huius crepi meritum etiam perficiendi gratia
consequatur: si tamen hoc saltem volunt.
Pelagius enim facilius dicit impleri quod bo-
num est, si adjuvet gratia. Quo addita-
mento, id est, addendo, facilius, utque signi-
ficat hoc se sapere, quod etiam si gratiæ de-
fuerit adjutorium, potest, quomvis difficilius,
impleri bonum per liberum arbitrium. Sed istis,
quid in hac re sentiant, non de illo auctore hu-
jus hæresis præscribamus: permittamus eos cum
suo libero arbitrio esse liberos & ab ipso Pela-
gio; atque ista verba eorum, quæ in hac cui
respondendus epistola posuerunt, potius attendamus.

Hoc enim nobis obijciendum putant, quod
invito & reluctanti homini Deum dicamus inspi-
rare, non quanticumque boni, sed & ipsius im-
perfecti cupiditatem. Fortassis ergo ipsi eo mo-
do saltem servant locum gratiæ, ut sine illa pu-
tent hominem posse habere boni, sed imperfecti
cupiditatem: perfecti autem non facilius per illam
posse, sed nisi per illam omnino non pos-
se. Verum & sic gratiam Dei dicunt secundum
merita nostra dari; quod in Oriente Pelagius
Ecclesiasticis gelis damnari timendo damnavit.
Si enim sine Dei gratia per nos incipit cupi-
ditas boni; ipsam coepit erit meritum, cui tam-
quam ex debito gratiæ veniat adjutorium: ac
sic gratia Dei non gratis donabitur, sed secun-
dum meritum nostrum dabitur. Dominus autem
ut responderet futuro Pelagio, non ait, Sine me
difficile potestis aliquid facere: sed ait, Sine me
nihil potestis facere. Et ut responderet futuris
etiam istis in eadem ipsa Evangelica sententia,
non ait, Sine me nihil potestis perficere: sed,
facere. Nam si perficere dixisset, possent isti di-
cere, non ad incipiendum bonum; sed ad perfi-
ciendum, esse Dei adjutorium necessarium. Ve-
rum audiant & Apollolum. Dominus enim cum
ait, Sine me nihil potestis facere: hoc uno ver-
bo initium sermone comprehendit. Apollolus
vero tamquam sententiæ Dominicæ expolitor a-
perit utrumque dissinxit, dicens, Quoniam
qui in vobis opus bonum coepit, perficiet usque
in diem Christi Jesu. Sed in scripturis sanctis
apud eundem Apollolum, illo unde loquimur,
amplius invenimus. Loquimur enim nunc de
boni cupiditate, quam si volunt a nobis incipe-
re, a Domino perfici, videant quid respondent
dicenti Apollolo: „ Non quia idonei sumus
„ cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed
„ sufficientia nostra ex Deo est. „ Cogitare,
ait, aliquid, utique bonum: minus est autem
cogitare quam cupere. Cogitamus quippe o-
mne quod cupimus, nec tamen cupimus omne
quod cogitamus; quoniam nonnumquam & quod
non cupimus cogitamus. Cum igitur minus sit
cogitare quam cupere; potest enim homo cogi-
tare bonum, quod nondum cupit, & proficien-
do postea cupere, quod antea non cupiendo co-
gitavit: quomodo ad id quod minus est, id est,

Discipuli
Pelagii et
alii a
prope-
ria de na
recedunt.

P. N. de
genis Pe-
lagii, c. 10.
infra.

Joan. 11. 11.

Phil. 1. 4.

1. Cor. 11.
Alia co-
gitare, ut
cupere.

Constat
M. 1. 1.

Rom. 11.
6. & 4.

Prophetam
factum appe-
rent ad-
scribentem
Prophetam
delinquent.

Pelagius
consequen-
ter in pa-
pali genio-
ris, quo
propheta
ma, a dilecto
fuit insti-
tuta etia
morta.

Ap. 6. 11.

Cap. VIII.
Sine enim
merito
cupitatem
quodam gra-
tia est, a-
liocum
gratia se-
cundum
merita do-
nabitur.

ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei tamquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; & ad id quod est amplius, id est, ad cupiendum aliquid boni sine divino adiutorio idonei sumus ex libero arbitrio. Neque enim & hic Apollolus ait, Non quia idonei sumus cogitare quod perfectum est, tamquam ex nobismetipsis: sed cogitare, ait, aliquid, cui contrarium est nihil. Unde est illud Domini; Sine me nihil potestis facere.

JAN. 11. 24

CAPUT IX.

PRO. 16. 1.

Scripturae

inspiratione

per quodam

admirabilem

Pragant.

JAN. 11. 24

A. COR. 1. 1.

Sed nimirum quod scriptum est, *Homini est preparare cor*, & a Domino *responsio lingua*: non bene intelligendo falluntur, ut exilliment cor preparare, hoc est bonum inchoare, sine adiutorio gratiae Dei ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligant filii promissionis, tamquam cum audierint Dominum dicentem, Sine me nihil potestis facere: quasi convincant eum dicentes; Ecce sine te posuimus cor preparare: aut cum audierint a Paulo apostolo, Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: tamquam & ipsum convincant dicentes, Ecce idonei sumus ex nobismetipsis preparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare. Quis enim potest sine bona cogitatione ad bonum cor preparare? Absit ut sic intelligant, nisi superbi sui arbitri defensores & fidei catholice detractores. Ideo quippe scriptum est, *Homini est preparare cor*, & a Domino *responsio lingua*: quia homo preparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui sic tangit cor, ut homo preparat cor. In responsione autem lingua id est in eo quod preparatio cordi lingua divina respondet: nihil operis habet bonum, sed totum est a Domino Deo.

PL. 10. 11.

Nam sicut dictum est, *Homini est preparare cor*, & a Domino *responsio lingua*: ita etiam dictum est, *Aperi os*, & adimplebo illud. Quamvis enim nisi adjuvante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire: tamen non sperimus illius adiumento & opere nostro; implet autem illud Dominus sine opere nostro. Nam quid est preparare cor, & os aperire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem litteris legitur, *Preparatur voluntas a Domino*; &, *Labia mea aperies*, & os meum annuntiabit laudem tuam. Ecce Deus admovent, ut prepararet voluntatem in eo quod legitur, *Homini est preparare cor*; & tamen ut hoc faciat homo, adiuvat Deus; quia preparatur voluntas a Domino. Et, *Aperi os*, ita dicit iubendo, ut nemo possit nisi ipse id faciat adiuvando; cui dicitur, *Labia mea aperies*. Numquid istorum aliqui ita desipiunt, ut aliud os, aliud labia esse contendunt, & mirabili vanitate hominem dicant os aperire, labia hominis Deum? Quamquam Deus illos, & ab hac absurditate compescit, ubi ad Moysen famulum suum dicit, Ego aperiam os tuum, & instruum te quae debeas loqui. In sententia ergo illa ubi dicitur, *Aperi os*, & adimplebo illud, quasi unum eorum videtur ad hominem pertinere, alterum ad Deum: in hac autem ubi dicitur, *Ego aperiam os tuum, & instruum te*, utrumque ad Deum. Quare hoc nisi quia in uno illorum cooperatur homini facienti, alterum solus facit.

PRO. 6.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

Quapropter multa Deus facit in homine bona, quae non facit homo: nulla vero facit homo, quae non facit Deus ut faciat homo. Proinde cupiditas boni non homini a Domino esset, si bonum non esset: si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui summe atque incommutabiliter bonus est. Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas, de qua Ioannes apostolus sine ambiguitate loquitur, dicens, Charitas ex Deo est? Nec initium ejus ex nobis, & perfectio ejus ex Deo, sed si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est. Avertat enim Deus hanc amantiam, ut in donis ejus non priores faciamus, posteriores ipsam: quoniam misericordia ejus praevenit me, & ipse est cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et quid hic aptius intelligitur, quam ipsa de qua loquimur cupiditas boni? tunc enim bonum concupiscit incipit, quando dulcescere coepit. Quando autem timore popae, non amore iustitiae fit bonum, nondum bene sit bonum; nec sit in corde quod fieri videtur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impune. Ergo benedictio dulcedinis, est gratia Dei, qui sit in nobis ut non delectet & cupiamus, hoc est amemus quod precipit nobis, in quo si non praevenit Deus, non solam non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere, nec perficere: quia ut incipiamus dictum est, Misericordia ejus praeveniet me; ut perficiamus, dictum est, Misericordia ejus subsequetur me.

Quid est ergo, quod in consequentibus, ubi ex quae ipsi sentiunt commemorantur, dicitur se contineri, gratiam quoque alijuvare *invisibilem bonumque perfectissimum, non tamen relicto fluxuque virtutis immutari*? Hoc quippe ita dicunt, velut homo a seipso sine adiutorio Dei habere propositum bonum studiumque virtutis, quo merito precedente dignus sit adjuvari Dei gratia subsequente. Putant enim forsasse ita dixisse Apostolum, Scimus enim diligenter Deum omnia cooperantur in bonum, ita quod secundum propositum vocati sunt sancti: ut propositum hominis velle intelligi, quod propositum tamquam bonum meritis lequatur misericordia vocantis Dei: ignorantes illi dictum esse, quod secundum propositum vocati sint, ut Dei, nos hominis propositum intelligatur, qui est, quos praefecit & praedestinavit coelestis imaginis Filii sui, elegit ante mundi constitutionem. Non enim omnes vocati, secundum propositum sunt vocati, quoniam multi vocati, pauci electi. Ipsi ergo secundum propositum vocati, qui electi ante mundi constitutionem mundi. De hoc proposito Dei dictum est & illud, quod jam commemoravi de geminis Esau & Jacob, » Ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum » est, quia major serviet minori. Hoc propositum Dei & illo commemoratur loco, ubi ad Timotheum scribens, ait: Collabora. E. » vangelio secundum virtutem Dei salvos nos » facientis & vocantis vocatione sua sancta, » non secundum opera nostra, sed secundum » suum propositum & gratiam, quae data » est nobis in Christo Jesu ante saecula aeterna,

mani-

Nulla bona
facit homo
quae non
facit Deus
ut faciat
homo.

JAN. 11. 24.
PL. 10. 11.
PL. 10. 11.
PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

PL. 10. 11.

manifestata autem nunc per adventum Salvatoris nostri Jesu Christi. Hoc est ergo propositum Dei unde dicitur: Omnia cooperatur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt. Homini autem propositum bonum adjuvat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset, nisi præcederet gratia. Studium quippe hominis, quod dicitur bonum, quamvis cum esse creperit, adjuvetur gratia, non tamen incipit sine gratia: sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo qui dedit idem studium pro vobis in corde Titii. Si studium quique ut pro aliis habeat, Deus dat; ut pro ipso se habeat, quis alius est daturus.

11. Nihil homini a Domino video juberi, propter probandum liberum arbitrium, quod non inveniatur vel dari ab ejus bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum: nec omnino incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recoleas quidam, sicut legimus in Psalmis: Numquid oblivisceris, inquit, mihi ferri Deus, aut continebit in ira sua misericordias tuas? Et dixi, nunc cepti, hæc mutatio dexteræ excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitatur, ut ab initio bonæ mutationis suæ usque in finem consummationis, qui gloriatur in Domino glorietur. Quia sicut nemo potest, bonum perire sine Domino, sic nemo incipere sine Domino.

11. ff. de lib. et test.

11. 1. Cor. 10. 12.

Ex libro quarto ejusdem contra duas Epist. Pelagianorum, cap. 6. 9. & 11.

11. Caput VI. De facile libere arbitrio. 11. 1. 12. 13. 14. 15.

11. Prov. 1. 12. 13.

ITEM quod adversus Manichæos (Pelagiani) laudant liberum arbitrium, adhibentes propheticum testimonium, Si volueritis & audiveritis me, quia bona sunt terræ comedetis; si autem nolueritis & non audieritis, gladius vos confumet: quid eis hoc prodest? quandoquidem non tam contra Manichæos descendunt, quam contra catholicos extollunt liberum arbitrium. Sic enim volunt intelligi quod dictum est, Si volueritis & audieritis me; tamquam in ipsa præcedente voluntate sit consequens meritum gratiæ; ac sic gratia jam non sit gratia, quæ non est gratuita, cum redditor debita. Si autem sic intelligerent quod dictum est, Si volueritis; ut etiam ipsam bonam voluntatem illam præparare conferrentur, de quo scriptum est, Præparatur voluntas a Domino; tamquam catholici uterentur hoc testimonio, & non solum hæresim Manichæorum vincerent, sed novam Pelagianorum non conderent.

Quid eis prodest, quod in laude ipsius liberi arbitrii gratiam dicunt adjuvare unicuique bonum propositum? Hoc sine scrupulo accipitur catholice dictum, si non in bono proposito meritum ponatur, cui merito jam merces secundum debitum, non secundum gratiam reddetur, sed intelligitur & confiteretur etiam ipsam bonum propositum, quod consequens adjuvat gratia, non esse potuisse in homine, si non præcederet gratia. Quomodo enim est hominis bonum propositum sine miserante prius

Domino: cum ipsa sit bona voluntas, quæ præparatur a Domino? Quod autem cum discessit, gratiam quoque adjuvare unicuique propositum bonum, mox addiderunt, non tamen reluctanti studium virtutis immittere, posset bene intelligi, si non ab illis, quorum sensus novus est, diceretur. Reluctanti enim prius auditus divini vocationis ipsa Dei gratia procuratur, ac deinde in illo jam non reluctante studium virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus quæ quique agit secundum Deum, misericordia ejus prævenit eum. Quod isti nolunt, quia non esse catholici, sed Pelagiani volunt. Multum enim delectat impietatem superbam, ut etiam id quod cogitur confiteri a Domino datum, non sibi donatum videatur esse, sed redditum: ut scilicet filii perditionis, non promissionis, ipsi credantur se bonos fecisse, & Deus jam bonis a se ipsis effectis, pro illo eorum opere debitum premium reddidisse.

Ita namque illis tumor ipsi aures cordis obstruit, ut non audiant, Quid enim habes, quod non accepisti? non audiant, Sine me nihil potestis facere: non audiant, Caritas ex Deo est: non audiant; Deus partitus est mensuram fidei: non audiant, Spiritus ubi vult spirat; &, Qui Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei: non audiant, Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo: non audiant quod Eiltras scribit, Benedictus est Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit in cor regis, clarificare domum suam, quæ est in Jerusalem; non audiant quod per Jeremiam dicit Dominus, Et timor meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant; & visitabo eos, ut bonos eos faciam: maximeque illud per Ezechielum prophetam, ubi prius Deus ostendit, nullis se hominum bonis meritis provocari, ut eos bonos faciat, id est obediens mandata suis; sed potius hæc eis se retribueret bona pro malis, propter seipsum hoc faciendo, non propter illos. Ait enim, Hæc dicit Dominus Deus, Ego facio, non propter vos, domus Israel, sed propter nomen meum sanctum; quod pollicitus in gentibus, quod intraitis illuc, & sanctificabo nomen meum magnum quod profanatum est in gentibus, & profanatus in medio eorum; & scient gentes, quia ego sum Dominus, dicit Adonai Dominus, cum sanctificatus fuero in vobis ante oculos eorum, & accipiam vos de gentibus, & congregabo vos et omnibus terris, & inducam vos in terram vestram; & aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis; & auferetur cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum; & spiritum meum dabo in vobis, & faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea observetis & faciatis. Et post aliquanta per eundem ipsam prophetam: Non propter vos, inquit, ego facio, dicit Dominus Deus; notum erit vobis: confundimini & erubescite de viis vestris, domus Israel. Hæc dicit Dominus Deus, In die quo mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, & constituam

11. Reluctantem Deo gratia prævenit, ut bonum fiat. ff. de lib. et test.

11. Testimonia scriptura pro gratia. 1. Cor. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

11. Ezechielis eo de re locum indicat.

11. Ezech. 14. 15. & 16.

11. Ibid. 12. & 13.

13 civitates, & edificabuntur deserta, & terra
14 exterminata operabitur, pro eo quod exter-
15 minata est ante oculos omnis praeferentis.
16 Et dicent, Terra illa exterminata, facta est
17 sicut hortus voluptatis, & civitates deserte
18 & exterminatae & efflores, munus fuerunt.
19 Et sciens genus quancumque reliquiae fuerint
20 in circuitu vestro, quia ego Dominus adifi-
21 cavi destructas, plantavi exterminatas. Ego
22 Dominus locutus sum, & feci. Haec dicit
23 Dominus, Adhuc hoc inquiram domui Is-
24 rael ut faciam eis: multiplicabo eos sicut oves
25 homines, sicut oves sanctas, sicut oves Jeru-
26 salem in diebus festis ejus: sic erunt civitates
27 illae desolatae, plenae ovium hominum, &
28 scient quia ego Dominus.

Quid remansit pellic morticinae unde possit in-
flari, & designetur quando glorietur, in Do-
minio gloriar? Quid ei remansit, quando quid-
quid dixerit se fecisse, ut eo procedente homi-
nis merito, ab homine exoritur, Deus subse-
quenter faciat quo dignus est homo, responde-
bitur, reclamabitur, contradicetur, Ego facio,
sed propter nomen meum sanctum, non propter
vos ego facio, dicit Dominus Deus? Nihil
sic evertit Pelagianus dicentes gratiam Dei
secundum merita nostra dari. Quod quidem ipse
Pelagius, essi non corrigendo, tamen orienta-
les judices tunc damnavit. Nihil sic evertit
hominum praesumptionem dicentium, Nos faci-
mus, ut mereamur cum quibus faciat Deus.
Respondet vobis, non Pelagius, sed ipse Do-
minus, Ego facio, & non propter vos, sed
propter nomen meum sanctum. Quid enim
potestis facere boni de corde non bono? Ut au-
tem habeatis cor bonum, Dabo, inquit, vo-
bis cor novum, & spiritum novum dabo vo-
bis. Numquid potestis dicere. Prius ambula-
vimus in justificationibus ejus, & iudicium e-
jus observavimus, & facinus ut digni essemus,
ut quibus gratiam suam daret? Quid enim bo-
ni faceretis homines mali, & quomodo ista
bona faceretis, nisi boni essetis? Ut autem ho-
mines sint boni quis facit, nisi ille, qui dixit,
Et visitabo eos, ut eos bonos faciam? Et qui
dixit, Spiritum meum dabo in vobis, & fa-
ciam ut in justificationibus meis ambuletis, &
iudicia mea observetis & faciat? Itane non-
dum evigilatis? Nondum auditis? Faciam ut
ambuletis, faciam ut observetis, postremo fa-
ciam ut faciat? Quid adhuc vos inflatis? Nos
quidem ambulamus, verum est; nos observa-
mus, nos facimus: sed ille facit ut ambule-
mus, ut observemus, ut faciamus. Haec est
gratia Dei boni faciens nos, haec est miseri-
cordia ejus praeveniens nos. Quid mereatur de-
serta, & exterminata, & efflores, quae tamen
edificabuntur, & operabuntur, & munientur?
Numquid haec pro meritis desertionis, exter-
minationis, efflorescentiae sunt? Absit. Illa enim
merita mala sunt, haec merita bona. Reddun-
tur itaque malis bona: gratuita ergo, non de-
bita; & ideo gratia. Ego, inquit Dominus,
Ego Dominus: Nunc te illa vos comprimit,
o humana superbia, quae dicis, Ego facio, ut
mereat a Domino adificari atque plantari?
Nonne audit, Non propter vos ego facio: Ego
Dominus adificavi destructas, plantavi exter-

minatas: Ego Dominus locutus sum, & feci:
non tamen propter vos, sed propter nomen
meum sanctum? Quis multiplicat sicut oves
homines, sicut oves sanctas, sicut oves Jeru-
salem? Quis facit ut civitates illae desolatae ple-
nae sint ovium hominum, nisi ille qui inquitur
& dicit, Et sciens quia ego Dominus? Sed
quibus ovibus hominibus implet, sicut est pos-
sibile, civitates, utrum quas invenit, an quas
facit? Psalmum interrogemus: ecce respondet,
audiamus: „Venite adoremus & proclaudamus
„ei, & ploremus ante Dominum qui fecit nos,
„quia ipse est Deus noster, & nos populus pa-
„scuae ejus, & oves manus ejus. Ipse igitur
„facit oves, quibus desolatae impleat civita-
„tes“. Quid mirum? Quando quidem illi
unicui ovi dicitur, hoc est Ecclesiae, quoniam mem-
bra sunt omnes oves homines: Civitas enim
est Dominus qui facit te. Quid michi obtu-
deret liberum arbitrium, quod ad faciendam ju-
sticiam liberum non erit, nisi ovis furcis? Qui
facit igitur oves homines, ipse ad obedientiam
pietatis humanas liberat voluntates.

Sed quare illos homines oves facit, & illos
non facit, apud quem non est acceptio perso-
narum? Ipsa est quaestio quam beatus Apostolus
curiosus quam capax proponentibus, ait,
O homo tu quis es ut respondeas Deo? Num-
quid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare
sic me facisti? Ipsa est quaestio, quod ad illam
pertinet altitudinem quam perpicere volens i-
dem Apostolus, quodam modo expavit, & ex-
clamavit: „O altitudo divitiarum sapientiae
„& scientiae Dei: quam inscrutabilia sunt in-
„dicia ejus, & investigabiles vires ejus! Quis
„enim cognovit sensum Domini, aut quis
„consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit
„illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, &
„per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi glo-
„ria in saecula saeculorum“. Non itaque liam
scrutari audeant inscrutabilem quaestionem, qui
meritum ante gratiam, & ideo jam contra
gratiam defendentes, priores volunt dare Deo,
ut retribuat eis, priores utique dare quodlibet
ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda
pro merito: & sapienter intelligant, vel fide-
liter credant, etiam quod se putant priores de-
disse, ab illo ex quo sunt omnia, percipisse.
Cur autem ille accipiat, ille non accipiat, cum
ambo non mereantur accipere, & quisquis o-
rum accipere, indebite accipiat, vires suas
meriantur, & fortiora se non scrutentur. Suffi-
ciant eis scire, quod non sit iniquitas apud
Deum. Cum enim nulla merita invenisset, Ap-
ostolus, quibus Jacob gremium apud Deum
praeceperat fratrem, „Quid ergo dicemus, in-
„quit? Numquid est apud Deum iniquitas?
„Absit. Nihil enim dicit, Miserebor cui mi-
„serus fuero; & misericordiam praestabo
„cui miseris fuero. Igitur non volens
„neque currentis, sed miserentis est Dei.“
Grata sit ergo nobis ejus gratuita misericordia,
etiam si hac profunda insoluta sit quaestio.
Quae tamen extenuis solvitur, quatenus eam sol-
vit idem Apostolus, dicens: „Si autem Deum
„volens ostendere iram & demonstrare poten-
„tiam suam, adhaec in multa patientia vasa
„irae, quae perfecta sunt in perditionem, &

Ps. 134.
v. 2.

Cor. II.
v. 15.
Rom. 11.
Rom. 16.

Rom. 11.
v. 33.

Inscrutabi-
li quaestio.

Eccl. 1. 12.

Rom. 16.
v. 26.

Miseratio
gratiae.

II. 12. v.
24.

„ut

ut notas faceret divitias glorie suae in vasa misericordiarum, quae preparavit in gloriam. Ira quippe non redditur, nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum: misericordia vero etiam cum praeberet indebita, non est iniquitas apud Deum. Et hinc intelligimus vasa misericordiarum, quorum gratuita illis misericordia praebeatur, quod irae vasis cum quibus et eis perditionis causa & vasa communis, ira debita & iusta repperitur. Haec jam satis sint adversus eos qui per arbitrii libertatem destruere volunt gratiae largitatem.

Ex eodem libro quarto contra duas Epistolas Pelagianorum, cap. 9.

Cyprianus
testimonium
de gratia
Dei.
libro. 4. c. 9.
Sensu. 10. 11.

JAM vero gratiam Dei quemadmodum ad-
versus illos praedicat Cyprianus, ubi de O-
ratione Dominica disputat, evidente appa-
ret. At enim: *Dicitur, Sanctificetur no-*
men tuum: non quod optemus Deo ut sanctifi-
cetur rationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Ceterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sancti-
ficat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & ro-
gamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse capimus perfectiores. Et alio loco in eadem epistola: *Admirans quoque, in-*
quit, & dicimus, Fuit voluntas tua in caelo & in terra: non ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult. Nam Deo quis obstitit, quo minus quod vult faciat? Sed quia nobis a diabolo obstitit, quo minus per omnia nostra erimus atque alius Deo ob-
stantur, oramus & petimus ut fiat in nobis voluntas Dei. Quia ut fiat in nobis, opus est voluntate, id est, opus ejus & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Item alio: *Fieri autem petimus, inquit, voluntatem Dei in caelo & in terra, quod utrumque ad consummationem nostra oculumitis pertinet & salutis. Nam cum corpus a terra & spiritum possideamus & caelo, ipsi terra & calum sumus, & in utroque, id est, in corpore & spiritu ut Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum collectio, & discordantibus ad-*
versus se invicem quotidianis congressu, ut non qua volumus, ipsa faciamus, dum spiritus calcassit & divitum quavis, caro terrena & secularia concupiscit. Et ideo petimus inter duo ipsa opus & auxilio Dei concordiam fieri: ut dum in spiritu & carne voluntas Dei geritur, qua per eum renata est anima servetur. Quod aperte atque manifeste apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: hoc enim invicem adversantur, ut non qua vultis, ipsa faciat. Et paulo post: Potest & sic intelligi, inquit, fratres dilectissimi, ut quoniam mandat & docet Dominus etiam inimicos diligere, & pro his quos qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui ad haec terra sunt, & nec dum caelestis esset corporum, ut & circa illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conservando & redintegrando

perseverat. Itemque alio: *Hunc autem potum, inquit, duri nobis quotidie posuimus, ne qui in Christo sumus, & Ecclesiarum quotidie nobis cibum salutis accipimus, intercedat aliquo graviore delicto dum ab illis & non communicantes a caelesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur.* Et aliquando post in eodem: *Quando autem rogamus, inquit, ne in tentationem venimus, adjuvatur infirmitatis & inbecillitatis nostrae, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessioni aut passionis gloriam suam ducat; cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit: Vigilate, & orate, ne venitis in tentationem; Spiritus videm promptus est, caro autem infirma: ut dum praecidia humilis & submissa confisso, & datur totum Deo, quidquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate praestetur. Item ad Ciprianum, in quo opere se Pelagius vult esse imitandum videri, ait in libro tertio: In nullo gloriamus quando volumus nihil sit. Cum proposito testimonium divina subiungunt, inter cetera posuit Apostolicum illud, quo istorum maxime ora claudenda sunt: *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepisti?* Item in epistola de patientia: *Est enim nobis, inquit, cum Deo utriusque communis; inde patientia incipit, inde claritas ejus & dignitas caput sumus, origo & magnitudo patientia Deo auctore procedit.**

Nunquid iste sanctus tam memorabilis Ecclesiarum in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit quod recte vivimus? Nunquid legem Dei culpam, quia non ex ipsa iustificari hominem significat, quando iustum quod illa jubet, a Domino Deo precibus impetrandum esse declarat? Nunquid sub nomine gratiae fatum asserit, quamvis dicat, in nullo gloriamus, quando nostrum nihil sit? Nunquid, sicut isti, Spiritum sanctum adiutorem ita credit esse virtutis, tamquam ipsa virtus quae ab hoc adjuvatur, oriatur ex nobis, quando nostrum nihil esse asserens, propter hoc Apostolum dixisse commemorat, *Quid enim habes quod non accepisti? virtutemque excellentissimam, hoc est, patientiam, non a nobis dici incipere, ac deinde adjuvari Spiritu Dei; sed ab ipso caput, ab ipso originem sumere.* Postremo nec propositum bonum, nec studium virtutis, nec mentis bonas sine gratia Dei incipere esse in hominibus constituitur, cum dicit, in nullo gloriamus, quando nostrum nihil sit. Quid tam in libero arbitrio constitutum, quam quod lex dicit, non adorandum idolum, non mercedum, non homicidium perpetrandum. Ista autem sunt atque horummodi crimina, quae si quisquam commiserit, a corporis Christi communione removetur. Et tamen si beatissimus Cyprianus his non committendis exultimare nostram sufficere voluntatem, non sic intelligitur quod in oratione Dominica dicitur, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; ut hoc nos petere asseveraret, ne intercedente aliquo graviore delicto, dum ab illis & non communicantes a caele-

Mant. 1. 11.

Mant. 11.

Cyp. 11.

Cyp. 11.

Mant. 1. 11.

Cyp. 1. 11.

Mant. 1. 11.

Cyprianus
quod a cor-
poris Christi
si communica-
tione re-
moventur.

Mant. 1. 11.

ex illis pae prohibemur, a Christi corpore separamur. Responderent certe haeretici novi, quid bonorum meritorum praeceat in hominibus inimicis nomini Christiano? Non solum enim non habent bonum, sed habent etiam possumum meritum. Et tamen etiam sic Cyprianus intelligit, quod in oratione dicimus: Fiat voluntas tua in caelo & in terra: ut & pro ipsis, qui propter hoc terra intelliguntur oramus. Oramus ergo non solum pro volentibus, verum etiam pro repugnantibus & oppugnantibus. Quid ergo petimus, nisi ut fiant ex volentibus volentes, ex repugnantibus consentientes, ex oppugnantibus amantes? A quo, nisi ab illo de quo scriptum est, Preparatur voluntas a Domino? Desinant ergo ecclesiae catholice, qui designantur, si quid mali non faciunt, & si quid boni faciunt, non in se ipsis, sed in Domino gloriari.

Ex eodem libro quarto contra duas Epistolas Pelagianorum. Cap. 11.

SED & iam gloriosissimo martyri Cypriano, ad illos cumulatim redarguendos beatissimum addamus Ambrosium: quoniam & ipsum Pelagianus ita laudavit, ut ne ab inimicis quidem in ejus libris quod reprehenderetur, diceret inveniri, &c.

Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium, cui Deus subsequens gratiae tribuat adjumentum. Etiam hic eos reellit venerandus Ambrosius, dicens in expositione illius prophetae: Quia humana cura sine divina ope imbecilla est ad medendum, Deum auxiliatorem requirit. Item in libro * qui inscribitur, De fuga saeculi: Frequens nobis, inquit, de effugiendo saeculo isto est sermo; atque utinam quam facilis sermo, tam cautus & sollicitus affectus. Sed quod peius est, frequenter irrepsit terrenarum illecebra cupiditatum, & vanitatum offusio mentem occupas, ut quod studeas vitare, hoc cogites animoque volvas. Quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis tam esse rem, quam effectus, testatur Propheta dicendo, Declina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. Non enim in potestate nostra sunt cor nostrum & nostra cogitationes, quae improviso effusa mentem animique confundunt, atque alio trahunt quam tu proposueris: ad secularia revocant, mundana inserunt, voluptuaria ingerunt, illecebrae intextunt: isque in tempore quo elevare mentem paramus, inseritis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque decimur. Quia autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio divino qui potest? Nullo profecto modo. Denique supra eadem Scriptura dicit: Beatus vir cuius est auxilium ejus ab eis, Domine, adscensus in corde ejus. Quid apertius & sufficientius dici potest? Sed ne Pelagiani forte respondeant, eo ipso quo divinum auxilium poscitur, praecedere hominis meritum, id ipsum meritum esse dicentes, quia orando fit dignus cui gratia divina subveniat: attendant quid idem vir sanctus dicat in expositione illius. Et orate Deum, inquit, gratia. Propter. Tom. II.

tie spiritualis est. Nemo enim dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Unde & exponens Evangelium secundum Lucam, videt utique, inquit, quia ubique Domini virtus studitis cooperatur humanis, ut nemo possit adificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino. Numquid quoniam haec dicit vir tantus Ambrosius, & gratia pietate commendat, ideo delirum liberum arbitrium, aut eam vult intelligi gratiam, quam diversis locutionibus Pelagiani velut nid legem videri, ut videlicet non ad faciendum quod cognoverimus, sed ad agnoscendum quid faciamus, non Deus adjuvare credatur? Si hoc illum hominem Dei sapere exultant, quid de ipsa lege dixerit, audiant. In libro * de fuga saeculi: Lex, inquit, ut omnium potest obstruere, nos potius mentem convertere. Item alio loco, in eodem libro: Lex, inquit, scilicet damnat, non avertit malitiam. Vident fidelem & catholicum virum Apostolo consentire dicenti, Scimus autem, quia quicumque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruat, & reus fiat omnis mundus Deo; quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram illo. Ex eo enim Apostolico sensu illa sumit & scripsit Ambrosius.

Ex libro quarto ejusdem contra Julianum, Cap. 3.

CUM ergo divinitus adjuvatur homo, non tantum ad capeffendam perfectionem adjuvatur, quod ipse posuisti, utique volens intelligi, eum per se incipere sine gratia, quod perficit gratia: sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cepit, perficiat usque in finem. In quo enim vis hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, in hoc eum vis non in Domino; sed in libero arbitrio gloriari: ac sic priorem dare, ut retribuat illi; eoque modo gratia jam non sit gratia, quia non est gratuita. Bonam dicit hominum naturam, quae talis gratiae opulentionem meretur. Quod gratanter audirem, si hoc propterea quia rationalis natura est, diceret: neque enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis pecoribusque praestatur: sed quia imago Dei est, meretur hanc gratiam; non tamen ut ejus bona voluntas possit praecedere gratiam, ne vel ipsam prior det, ut retribuat illi, ac sic gratia jam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita. Quid est ergo, quod secundum modum vestrum, effectum voluntatis humanae dona caelestia me credideras nuncupasse; tamquam voluntas hominis sine Dei gratia moveatur ad bonum, ut ei debitas a Deo retribueretur effectus? Itane oblitus fueras, nos eum scriptura dicere contra vos, Preparatur voluntas a Domino; vel quod in nobis Deus operatur & velle? O ingrati gratiae Dei, o inimici gratiae Christi, & solo vocabulo Christiani! Nonne pro inimicis suis orat Ecclesia? M Quid

Gratia an-
te merita
habet.

AN. 10.

Propter
hoc. LXX.

Causa
XI.
Ambrosii
contra Pe-
lagianum
reformatione
de gratia
Dei.

* Cap. 3.

Psalm. 10.

Psalm. 10.

Propter
hoc. LXX.
Psalm. 10.

Quid orat, obsecro, si ut eis lux voluntatis retribuat pretium, quid eis orat, nisi grande supplicium? Quod jam contra eos est, non pro eis: orat autem pro eis: non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut convertatur in bonam voluntas mala: quoniam preparatur voluntas a Domino; & Deus est enim ut ait Apostolus qui operatur in vobis & velle.

*Sed acerbissimi gratiz hujus Inimici exempla
vobis oppositis impiorum, quos dicitis alienos
a fide abundare virtutibus, in quibus sine ad-
juutorio gratia, solum est natura bonum, licet
superflutionibus mancipatum, qui folis liberta-
tis ingenua viribus, & misericordes crebro,*

De modis, et causis invenientium et foris.
Hæc dicens ecce jam & illud quod gratia Dei tribuatur, ablutit, ipsum felicitat voluntatis effectum. Non enim aili, velle esse esse misericordie, modorum, & calos, & sobrios, & ideo non esse, quod nondum per gratiam fuerit confectus, & huius voluntatis effectum: sed si & esse voluerit, & fuit, jam in eis vultuam & effectum voluntatis invenimus; quod remanet quod gratia referretur in tam evidenter, quibus dixit esse abundare virtutum. Quanto fatius, si te impios ita laudare delectat, ut non audires dicentem Scripturam.

Qui dicit impium iustum esse, maledictum erit in populo. & odibilis in gentibus; & erit virtutibus veris eos predios abundare; quam tot, inquam, fatius haec ipsa in eis dona Dei esse fateberis, sub cuius occulto iudicio, Nec injusto, alii fatui, alii tardissimi Ingenii, & ad intelligendum quodam modo plumbi, alii obliviosi, alii acuti memorie, calcantur alii utroque munere praediti, & acute intelligentes, & tenaciflurae memoriae thesauri cognita recedentes; alii natura lenes, alii levissimi de causis rei facillima ardentes, alii ad vindictae cupiditatem inter utroque medicos vixit alii tardissimi alii adacissimi, alii neutrum; alii hilares, alii tristes, alii ad nihil horum proclives: nec eorum quae commemoravi aliquid instituto ac propofito, sed natura; unde medici audent illa tribuere temperationibus corporum; Quod essi probari, vel nulla exiftentia, vel omni finita quaestione potuiffet; numquid sibi quique corpus condidit, & hoc effe tribuendum el voluntati, quod mala ista aaturalia magis minufve perpetuit? Nam proutus ea non petperi cum hic vivitur, nullo modo, nulla ratione quifquam potest. Nec ramen vix maximis, vix minimis urgeatur, fas est ut dicat ei qui se fuxit, quamvis omnipotentis, iullo, & bono, Quare hic me fecisti? Et de iugo gravi quod est supra filios primi Adam, nemo liberat nisi secundus Adam. Quanto ergo tolerabillius illas quae dici in impiis esse virtutes, divino muneri potius, quam eorum tribuere tantummodo voluntati: licet ipsi hoc nefciant, donec si ex illo sunt praedestinatorum numero, accipiant spiritum, qui ex Deo est, ut fciant quae a Deo donata sunt eis.

Sed absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem ut sit iustus vere, nisi vivat ex fide. Iustus enim ex fide vivit.

Quis porro eorum qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, ad in ipsis etiam forte tu locus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum? fit licet ille Fabricius, fit licet Fabius, fit licet Scipio, fit licet Regulus, quorum me nominibus, tamquam in antiqua Romana curia loqueremur, patuli esse terrendum. Venerunt tu in hac causa, & si ad scholam Pythagorae provoces vel Platonis, ubi eruditissimaeque doctissimi viri multo excellentioribus ceteris philosophia nobilitati veras virtutes non esse dicebant, nisi quod menti quodam modo imprimeretur a forma illius aeternae immutabilisque subsistat, quod est Deus; etiam illic adversus te quantum donat, qui nos vocavit, pietatis libertate clamabo: Nec in illis est vera iustitia. Iustus ex fide vivit. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi: finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Quomodo sunt vere iusti quibus vivit est humilitas veri iusti? Quo enim propinquaverunt intelligentiae, inde superbia recesserunt: quia cognoscunt Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed ut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obcurantur est insipientes eorum. Dientes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Quomodo est in eis vera iustitia, in quibus non est vera sapientia? Quam si eis tribuerimus, nihil erit caussae cur non eos ad illud regnum pervenire dicamus, de quo scripsum est, Concupiscimus sapientiae adducit ad regnum. Ac per hoc Christus gratis mortuus est, si homines sine fide Christi ad fidem veram, ad virtutem veram, ad iustitiam veram, ad sapientiam veram, quaecumque re alia, quaecumque ratione perveniunt. Prioris scilicet de lege verissime ait Apollonius, Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: ita verissime dicitur, Si per naturam voluntatemque iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Si per doctrinam hominum qualicumque iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Per quod enim est vera iustitia, per hoc etiam regnum Dei. Deus namque imple, quod ablit, erit iniustus, si ad eius regnum verus non admittitur iustus: cum & scriptum eius regnum iustitia sit, quemadmodum scriptum est, Non est regnum Dei alicui & potius, fide iustitia, & pax, & gaudium. Porro si veram iustitiam non habent impii; profecto et alias virtutes comites eius & focias, si quas habent, veras habent: quia cum non ad suum referunt auctorem dona Dei, hoc ipso mali sunt utentes efficiuntur iniusti: ac per hoc male continentia sive pudicitia vera virtus est impij.

Tu vero tam male accipis quod ait Apollolus, Nam qui in agone contendit, ab omnibus continens est: ut continentiam, tam magnam virtutem, de qua scriptum est, quod nemo esse potest continens, nisi Deus det, etiam choraulas & huiusmodi turpes infameque personas habere contendas. Hi enim quando in agone decedant, ab omnibus continent, ut corruptibilem coronam accipiant: a cuius tamen vana cupiditate non continent. Hæc enim cupiditas vana ac per hoc prava, vincit

Confes. l. c.
de civ. Del
cap. 19. $\odot$
22. $\odot$ l. 19.
c. 21. infra.

[illegible]Printed by S. S. F. Co.
© 1964

Dep. 6, 11, 12

Oct. 2, 22.

Et per nat-
uram vo-
luntatem
que patri-
tis, gratia
meritis est
Christus.
Rom. 14, 17.

9. 6. 2019. 10. 2019.

Cepiditas
cepitate
alia peti-
tal.

U.S. 474 90
Kodak 474 90

U. J. G. V.

Widerstand
nicht im geist-
lichen Sinn ge-
meint, s.
Rom. 1, 29.

Virtutes a
vitiis, sicut
officia, sed
habent di-
stinctionem.

Noveris itaque, non officiis, sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est; finis vero propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Quae tu non attendens, fines ab officiis separasti, & virtutes veras officia sine finibus appellandas distixisti. Ex quo te tanta absurditas sequitur, ut veram cogaris appellare iustitiam, etiam cuius dominam repereris avaritiam. Si quidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse iustitiae: sed cum quaeritur, quare fiat, & respondetur, ne plus pecuniae litibus pereat; quomodo jura hoc factum verum poterit esse iustitiae, cum serviat avaritiae? Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas, quae omnino quidquid facerent, propter illam vel adipiscendam facerent vel tenendam. Abiit autem ut virtutes verae cuiquam serviant, nisi illi vel propter illum qui dicimus, Deus virtutum, converte nos. Proinde virtutes quae carnalibus delectationibus vel quibusque commodis & emolumentis temporalibus servantur, verae prorsus esse non possunt. Quae autem nulli rei servire volunt, nec ipsae verae sunt. Verae quippe virtutes Deo servantur in hominibus, a quodanatur hominibus: Deo servantur in Angelis, a quo donantur & angelis. Quidquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia praecipit, etsi officium videtur bonum, ipso non recto fine peccatum est.

Possunt ergo aliquis bona fieri, non bene facientibus a quibus sunt. Bonum est enim ut subveniat homini periclitanti, praefertim innocentem: sed tunc hoc facit, si amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit: quia non bonus facit, quod non bona voluerat facit. Abiit enim ut sit vel dicatur voluntas bona, quae in aliis vel in seipso, non in Domino gloriatur. Ac per hoc nec ejus fructus ille dicendus est. Arbor enim mala bonos fructus non facit: sed potius bonum opus est illius, qui etiam per malos bene facit. Quapropter dici non potest quantum te ista fallat opinio quia distulisti, *omnes virtutes affectibus esse, per quos aut fructus aut fructus boni sumus*. Fieri enim non potest ut sterilitur boni finis: sed boni non sumus quicquid sterilitur sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Abiit autem ut Deus bonus, a quo secutis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines sunt sterilitur boni: sed qui boni non sunt, possunt esse alii minus, alii magis mali.

Unde & illi quos commemorare voluisti, de quibus ait Apostolus, *Gentes legem non habentes ipsi sunt lex, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis*: quid te adjuvent omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos a fide Christi, veram posse habere iustitiam, eo quod isti, teste Apostolo, naturaliter quae legis sunt faciunt. Ubi quidem dogma vestrum, quo estis inimici

gratiae Dei, quae datur per Jesum Christum Dominum nostrum, qui tollit peccatum mundi, evidenter exprellitur: introducens hominum genus, quod Deo placere possit sine Christi fide, lege naturae. Hoc est unde vos maxime Christiana detestatur Ecclesia. Sed quid vis esse istos? Utrum veras virtutes habent, & sterilitur boni sunt, quia non propter Deum; an etiam Deo ea his placent, atque ab illo vita remuneratur aeterna? Si steriles dixeris; quid ergo eis prodest, quod secundum Apostolum defendent eos cogitationes suae, in die qua iudicabit Deus occulta hominum? Si autem qui defenduntur cogitationibus suis, eo quod naturaliter opera fecerint legis, non sunt sterilitur boni, & ob hoc inveniunt aeternam mercedem apud Deum, proculdubio propterea iusti sunt, quia ex fide vivunt.

Nam testimonium illud quod ex Apostolo posui, Omne quod non est ex fide, peccatum est: sicut tibi visum est accepisti, & expulisti, non ut sciper, sed ut sciper. De cibis enim Apostolus loquebatur. Verum cum distulisti: Qui autem discernit, si manducavit, damnatus est, quia non ea fide: hanc peccati speciem de qua agebat, generali voluit probare sententia, mox inferens. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Sed ut hoc tibi de cibis tantum intelligendum esse concedam: quid de alio dicturus es testimonio, quod idemdem posui; nec inde aliquid disputasti, quia non invenisti quomodo in tuam posses detorquere sententiam, quod ad Hebraeos scriptum est, Sine fide impossibile est placere? Nempe ut hoc diceretur, de tota vita hominis agebatur, in qua iustus ex fide vivit: & tamen cum sine fide impossibile sit placere Deo, tibi virtutes sine fide sic placent, ut eas veras praedices, easque bonos esse homines; & rursus, quasi te penetraverit laudis illarum, steriles pronuntiare non dubites.

Isti ergo qui naturali lege sunt iusti, aut placent Deo: & ex fide placent; quia sine fide impossibile est placere: & ex qua fide placent, nisi ex fide Christi? quoniam sicut legitur in Actibus Apostolorum, In illo Deus definitivit fidem omnibus, suscitans eum a mortuis. Ideoque dicuntur sine lege naturaliter quae legis sunt facere, quia ex gentibus venerunt ad Evangelium, non ex circumcissionis, cui lex data est; & propterea naturaliter, quia ut crederent, ipsa in eis est per Dei gratiam correcta natura. Nec per eos potes probare quod vis, etiam infideles veras possidere virtutes: sunt quippe isti infideles. Aut si fidem non habent Christi, profecto nec iusti sunt, nec Deo placent, cui sine fide placere impossibile est. Sed ad hoc eos in die iudicii cogitationes suae defendunt, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter quae legis sunt unicuique fecerunt, scriptum habentes in cordibus quos legis habemus, ut alios non facerent quod perperam nolent: hoc tamen peccantes, quod homines sine fide, non ad eum finem illa opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quem Catilina punietur, non quia ille bonus, sed quia ille magis malus: & minus impius quam

Rom. 11.

Rom. 4. 13.

Ibidem.

Hebr. 11. 6.

Act. 17. 31.

Rom. 1. 16.
Qua sunt
apud Apo-
stolum gra-
tia natura-
liter quae
bonae sunt
homines.
P. 114. de
fide. Q.
N. 2. de
fide. P.
114. de
fide. Q.
N. 2.

quam Castilina Fabricius, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plurimum deviano.

An forte & illis qui exhibuerunt terrenae patriae Babyloniam dilectionem, & virtute civili, non vera, sed veri simili demonibus, vel humanae gloriae fervierunt, Fabriciis vide licet, & Regulis, & Fabiis, & Scipionibus, & Camiliis, ceterisque talibus, sicut infantibus, qui sine baptismo moriuntur, provifuri e- ritis aliquem locum inter damnationem regnum- que calorum; ubi non sunt in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui Deo non placue- runt, cui sine fide placere impossibile est, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem vestram usque ad i- stam posse impudentiam proficere. Erunt er- go, inquit, in damnatione sempiterna, in qui- bus erat vera iustitia? Quod vocem impudentia majore praecipit? Non erat, inquam, in eis vera iustitia: quia non actibus, sed finibus pen- santur officia.

Sed facere ac lepidè homo elegantissimus & urbanissimus, Si dicatur, inquit, quia castitas infidelium castitas non est, eadem fronte dicat- ur, quia corpus paganorum corpus non sit, & oculi paganorum scilicet non habeant intuitum, & frumenta quae in paganorum nascuntur, a- gris, frumenta non sunt: & multa, inquit, alia quae tanta absurditas sum, ut risum pos- sint intelligentibus commovere. Non plane ri- sum, sed fletum potius intelligentibus vester commovet risus, sicut membris amicorum san- ctum fletum commovet risus phreneticorum. Itane contra scripturas sanctas infidelis animam fornicare cogit, aut esse in animo fornicante veram callitatem dicis, & ridet, & laus est? Unde, quomodo, quia ratione istud fieri pot- est? Propter nec illa est callitas vera, nec fan- titas vestra. Propter, inquam, nec vera est callitas animi fornicantis, & vera est infamia hominis dicentis hoc dedecus & ridentis. Nos autem abist ut dicamus, quod corpus paganor- um corpus non sit, & cetera huiusmodi. Ne- que enim est consequens, ut si non est vera vir- tus quae gloriatur impiis, non sit verum cor- pus quod operatur Deus. Sed plane possumus dicere, haereticorum frontem non esse frontem, si non membrum quod facit Deus, significare intelligamus frontis nomine, sed podorem. Quid si non in eo ipso libro meo, cui re- spondisse te iactas, ante praestituerem, ne in hac sententia, quae dicimus, Omne quod non est ex fide, peccatum est, etiam illa intelligan- tur infidelium, quae dona sunt Dei, sive in animi, sive in corporis bonis. Ibi enim sunt & illa quae inanimata garris, corpus, & oculi, & membra cetera. In eo genere sunt etiam quae in agris paganorum frumenta nascuntur, quorum Deus creator est, non pagani. An non tu ipse inter cetera etiam ista verba mea po- suisti, ubi dixi: Anima enim & corpus & qua- cumque bona anima & corporis naturaliter in- fusa, etiam in peccatoribus dona Dei sunt; quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt: de his au- tem quae faciunt dictum est, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Hanc brevem, sed utique apertam sententiam meam si mente te-

nisses, puto quod tam improbus non fuisses, ut nos posse dicere assereres, quia corpus paga- norum corpus non sit, & oculi paganorum sen- sum non habeant intusendi, & frumenta quae in paganorum nascuntur agris frumenta non sunt. Ut enim tibi tamquam de somno exia- to eadem verba mea repetam, quae tui memo- riae fortassis ut haec diceret exiderent; Haec et- iam in peccatoribus dona Dei sunt, quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt: de his autem quae faciunt dictum est, Omne quod non est ex fi- de, peccatum est. Sed cum infans dicis, & ri- des, phrenetico es similis. Cum autem vera quae dico abs te paulo ante commemorata, & hinc ipsi operi tuo quo mihi respondere vide- ris inserta, sic non attendis, sic oblivisceris; non jam phreneticus, sed lethargicus compa- raris.

Si gentilis, inquit, nudum operis, non- quid quia non est ex fide, peccatum est? Propter in quantum non est ex fide, pec- catum est; non quia per se ipsum factum, quod est nudum operis, peccatum est, sed de tali opere non in Domino gloriari, solum impius negat esse peccatum. Quod ut intelligas, quamvis iam facta inde fuerit disputatum; ta- men quia magna res est, adhuc paulisper au- scauta. Ecce eadem commemorat quae ipse po- suisti: Si gentilis, qui non vivit ex fide nu- dum operis, perditionem liberaverit, agri vulnus fuerit, divitias honesta amicitia im- pendit, ad iugum suum saltem nec inveniri poterit impelli, quare abs te, utrum haec o- pera bona bene faciat, an male? Si enim quam- vis bona, male tamen facit; negare non potes quod peccare, qui male quodlibet facit. Sed quia cum non vis, cum facit illa, peccare; profecto dicturus es, & bona facit, & bene. Fructus ergo bonos facit arbor mala: quod fieri non posse Veritas dicit. Noli praeci- pere sententiam, diligenter considera, quid te respondere conveniat. An dicis hominem in- fidelem arborem bonam? Piacet ergo Deo: neque enim bono potest non placere quod bo- num est. Et ubi erit quod scriptum est, Si- ne fide impossibile est Deo placere? An re- spondebis, non in quantum infidelis est, sed in quantum homo est, arbor bona est? De quo ergo Dominus ait, Non potest arbor mala bonos fructus facere? Quando quidem qui- cumque erit, aut homo, aut angelus erit. Sed si homo in quantum homo est, arbor bo- na est; profecto & angelus, in quantum an- gelus, arbor bona est. Haec enim Dei sunt opera, quae naturarum conditor est bonarum. Ac per hoc nulla erit arbor mala, de qua di- ctum est, quod non possit facere fructus bo- nos. Quis infidelis ita infideliter sapiat? Non itaque in quantum homo est, quod est opus Dei; sed in quantum malè voluntarius est, quique arbor mala est, & bonos fructus fa- cere non potest. Vide itaque utrum infidelem voluntatem andreas bonam dicere volu- tatem.

Sed forte dicturus es, Misericors voluntas bona est. Recte istud diceretur, si quemad- modum fides Christi, id est, fides quae per dilectionem operatur, semper est bona, ita

M 3 mi.

Mat. xvi.

Mat. ix. & Occupatio. Mat. xvi.

Arbor bon- tam bona, vel mala.

Occupatio. Gal. ii. 7.

*Miseri-
cordia non
semper bo-
na.*
Eccl. vii. 1.
1. Reg. xii.
32. & c.

miseriordia semper esset bona. Si autem re-
petitur & misericordia mala, qua persona pau-
peris accipitur in iudicio; propter quam postre-
mo rex Saul meruit a Domino, & utique mi-
sericordie, daminari, quia contra ejus præce-
ptum captivo regi per humanum pepercit affec-
tum: attentius cogita, ne forte misericordia
bona non sit, nisi quæ hujus bonæ fidei fuerit.
Immo responde, ut hoc sine dubitatione per-
spicias, utrum bonam misericordiam exillimes
infidelem. Porro si vitium est male misereri,
proculdubio vitium est infideliter misereri. Quod
si & ipsa per seipsam naturali compassione opus
est bonum, etiam isto bono male utitur, qui
infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui
infideliter facit; qui autem male facit aliquid,
profecto peccat.

*Bona opera
quæ bene
utuntur in-
fideliter, vitia
sunt Dei.*

Rom. ix. 31.

Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera
quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed
illius qui bene utitur malis. Ipsorum autem
esse peccata, quibus & bona male faciunt;
quia ea non fidei, sed infidelis, hoc est, stulta
& noxia faciunt voluntate: qualis voluntas,
nullo Christiano dubitante, arbor est mala;
quæ facere non potest nisi fructus malos, id
est, sola peccata. Omne enim, velis, nolis,
quod non est ex fide, peccatum est. Ex ideo
Deus istas arbores non potest diligere, & si ta-
les permanerint, disponit excidere: quia sine
fide impossibile est placere. Sed ita hic im-
moror, quasi istas arbores non jam tu ipse ste-
riles pronuntiaveris. Quomodo igitur, obse-
cro, aut non joculari, in his disputationibus,
aut deliras, qui steriliem fructus arborum lau-
das? Qui utique aut nulli sunt, aut si ma-
li sunt, laudandi non sunt: aut si fructus boni
sunt, profecto steriles arbores non sunt, im-
mo & bonæ sunt, quarum fructus boni sunt,
& debent Deo placere, cui bonæ arbores non
possunt nisi placere, falsumque erit quod
scriptum est, Sine fide impossibile est pla-
cere.

Corruptio.

*Mat. 6.
ix. Op. su-
perius in-
teritio est
operatio.*

Sed respondurus es, quid, nisi vana? Ego,
inquit, steriliem bonis dixi homines qui non
propter Deum faciunt bona quæ faciunt, non
ab eo vitam consequuntur æternam. Julius er-
go Deus & bonus bonos in mortem est misu-
rus æternam? Figet jam dicere, quam multa
te sequuntur infans, talia sentientem, talia di-
centem, talia scribentem, in talibus me, quod
similiter non desipiam velut censorie præchen-
dentem. Sed breviter accipe, ne forte cum
in rebus ipse tantum erras quantum errari plu-
rimus potest, videas tecum certare de verbis.
Aut ergo intellige quod ait Dominus, Si o-
culus tuus nequam est, totum corpus tuum te-
nebrosum erit; si autem oculus tuus simplex
est, totum corpus tuum lucidum erit: & hunc
oculum agnosce intentionem, quæ facit quisque
quod facit, & per hoc fidei, cum qui non fa-
cit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est,
ejus quæ per dilectionem operatur, totum quasi
corpus, quod illi velut membris, operibus con-
stat, tenebrosum esse, hoc est plenum ingre-
diens peccatorum. Aut certe quoniam saltem
concedis opera infidelium, quæ tibi eorum vi-
dentur bona, non tamen eos ad salutem sem-
piternam regnumque perducere: scito nos ti-

lud bonum hominum dicere, illam voluntatem
bonam, illud opus bonum, sine Dei gratia
quæ datur per unum Mediatorem Dei & ho-
minum nemini posse conferri; per quod solum
homo potest ad æternum Dei donum regnum-
que perducere. Omnia proinde cetera quæ veni-
unt inter homines habere aliquid laudis,
videantur tibi virtutes vere, videantur opera bo-
na, & sine ullo facta peccato. Quod ad me
pertinet, hoc scio, quia non ea facit voluntas
bona: voluntas quippe infidelis atque impia
non est bona. Dicantur secundum te hujusmo-
di voluntates arbores bonæ, sufficit quod apud
Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ; sint
inter homines fructuosæ, inter quos sunt &
bonæ, te auctore, te laudatore, si vis etiam
plantatore: dum tamen illud, velis, nolis, ob-
tineam; quod amor mundi, quo quique amicus
est hujus mundi, non est a Deo: amorque
fruenti quibuscumque creaturis sine amore Crea-
toris, non est a Deo: amor autem Dei qui
pervenit ad Deum, non est nisi a Deo Patre
per Jesum Christum cum Spiritu sancto. Per
hunc amorem Creatoris, bene quique utitur
creaturis. Sine hoc amore Creatoris, nullis
quisquam bene utitur creaturis. Hoc ergo a-
more opus est, ut bonum beatificum sit & po-
licitia conjugalit, ut sit ejus intentio quando
utitur conjugi carne, ut in voluptate libidi-
nis, sed in voluntate propaginis; si autem
vicerit, & propter seipsam, non propter filios
propagandos fieri aliquid extorserit & volu-
pias, veniale peccatum sit propter nuptias Chri-
stianas.

*Sine amore
Creatoris
nemo bene
utitur crea-
tura.*
*Romus
beatificum.*

*Ex eodem libro 10.º contra Julianum,
Cap. 8.*

ALIA deinde mea verba proponis, & mul-
tum adversus ea nihil dicis, replicans
quidam quæ superiore disputatione consumpta
sunt: quæ si & ego repetere velim, quis erit
finis? Inter quæ dicis etiam illud vestrum
contra Christi gratiam, expe a vobis inaniter di-
ctum; quod scilicet appellatione gratiæ, bonos
fieri homines fatali necessitate dicamus: cum
vobis ora obstruant, & linguas premant, qui
loqui nondum valent. Cum enim loquacissi-
me laboreis astruere ac perfundere, quod Pe-
lagius in Paletinorum episcoporum cognitione
dammavit, gratiam Dei secundum meritum as-
se dari: nulla tamen merita potestis as-
serere parvulorum, per quæ discernantur qui
eorum in Dei filios adoptantur, ab eis qui si-
ne hujus gratiæ consecratione moriuntur.

Calumnias me dicere, Nihil studi exp-
fieri ab humana voluntate debere, contra il-
lud evangelicum, quod ait Dominus: Petite,
& accipietis; querite, & invenietis; pulsate,
& aperietur vobis; omnis enim qui petit acci-
pit, & qui querit invenit, & pulsanti a-
perietur. Ibi enim vos, ut video, ponere jam
capillis merita gratiam præcedentia, quod est
petere, querere, pulsare; ut si meritis debi-
ta illa reddatur, ac fide gratia inaniter nuncpe-
tur: tamquam gratia nulla præcesserit, & cor
tegitur; ut beatificum bonum peteretur a
Deo, ut quæreretur Deus, ut pulsaretur
Deum;

*Canus
Vili.*

Mat. 23.

*Beatificum
bonum.*

pc. 19. 15.
Nest. 1. 44.

Deum; frustraque fit scriptum, Misericordia ejus praevenit me: frustra etiam nos pro inimicis nostris jubeat orare, si non est ejus aver-
sa & adversa corda convertere.

1. Tim. 2. 4.

Sed ponis apostolicum testimonium, & ab eo dicis *pulsantibus aperiri, qui omnes vult salvos fieri*, & in agnitionem veritatis venire: ut videlicet intelligamus, docentibus vobis, ideo non omnes salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, quia ipsi nolunt potere, cum Deus velit dare; nolunt querere, cum Deus velit ostendere; nolunt pulsare, cum Deus velit aperire. Sed hunc sensum vestrum infantes illi ipsa sua taciturnitate convincunt, qui nec petunt, nec querunt, nec pulsant; immo etiam cum baptizantur, reclamant, respondent, reluctanter; & accipiunt tamen, & inveniunt; & aperitur eis, & intrant in regnum Dei, ubi sit eis aternitatis salus, & agnitione veritatis; longe plures instantibus in istam gratiam non adoptatis ab eo qui vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Nest. 2. 31.

Quomodo
vult Deus
omnes sal-
vos fieri.
Rom. 9. 18.

Vide 1. 1. 1.
de sacra-
mento mari-
tis, c. 10.
1. 1. 1.

Quibus dicere non potest, Vult, & noluit: quia si voluisset, quis eorum qui nondum habent voluntatis suae arbitrium, voluntati ejus omnipotentissimae resistisset? Cur ergo non sic accipimus quod dictum est, Qui omnes vult homines salvos fieri & in agnitionem veritatis venire, quomodo & illud accipimus, quod idem dixit Apostolus, Per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vite? (hos enim omnes Deus vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, in quos omnes per unius justificationem gratia pervenit ad justificationem vite): ne dicatur nobis, Si Deus vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed ideo non venit, quia ipsi nolunt; cur tot milia parvulorum, qui non percepto baptismate moriuntur, non veniunt in regnum Dei, ubi certa est agnitione veritatis? Numquid aut homines non sunt, ut non pertineat ad id quod dictum est, omnes homines? Aut aliquis poterit dicere, Deus quidem vult, sed ipsi nolunt; qui nondum velle seu nolle ista novunt; quando nec ii, qui parvuli baptizantur atque moriuntur, & per illam gratiam ad agnitionem veritatis qua in regno Dei est certissima veniunt, ideo veniunt, quia ipsi removari Christi baptismate voluerunt? Cum ergo nec illi propere non baptizentur quia volunt; cur Deus qui vult omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, tam multos in regnum suum, ubi est certa veritatis agnitione, qui nullo eis resistunt voluntatis arbitrio, patitur, non venire?

Quaeque.

Nisi forte dicitur es, ideo parvulos non in eorum numero deputandos, quos Deus omnes vult salvos fieri, quia ea salute, quae hic intelligenda est salvi tunc ipsi, nihil trahentes omnino peccati. Atque ita te intolerabilior sequeretur absurditas. Iste enim modo benevolentior facit Deum omnibus impiissimis & sceleratissimis hominibus, quam innocentissimis & purissimis ab omni labe peccati: quando quidem illos, quia vult eos omnes salvos fieri, vult etiam intrare in regnum suum: hoc est enim illis consequens, si salvi fuerint: sed

qui nolunt, ipsi sibi obstant. Immenso vero numero parvulorum, qui sine baptismate moriuntur, suo regno adici non vult, quos neque velle peccata, sicut putatis, impediunt; & quod nullus ambigit, ejus resistere voluntati contraria voluntate non possunt. Sic fit, ut esse Christianos omnes velit, quorum multi nolunt; non omnes velit, quorum est nemo qui solit: quod abhorret a vero. Novit Dominus qui sunt ejus: & in eorum salute atque in suum regnum introductione certa est voluntas ejus. Sic ergo debet intelligi quod dictum est, Omnes homines vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire: quemadmodum intelligitur quod dictum est, Per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vite.

1. Tim. 2. 4.

1. Tim. 2. 4.

Rom. 9. 18.

Occupati.

Quod apostolicum testimonium si eo modo intelligendum putas, ut dicas omnes positos esse pro multis, qui justificantur in Christo: (multi quippe alii non vivificantur in Christo;) respondebitur tibi, fit etiam illic ubi dictum est, Omnes homines vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; omnes positos esse pro multis, quos ad istam gratiam vult venire. Quod multo convenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo venit, nisi quem venire ipse voluit. Nemo potest venire ad me, inquit Filius, nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Et, Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Omnes ergo qui salvi sunt, & in agnitionem veniunt veritatis, eo volente salvi sunt, eo volente veniunt. Quia & qui nondum sicut parvuli utuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur: & qui jam utuntur voluntatis arbitrio, nisi eo volente ac subveniente a quo preparatur voluntas, velle non possunt.

1. Cor. 1. 10.

Prov. 1. 1.

Occupati.

Ubi si dixeris mihi, Cur ergo non convertit omnium noverium voluntates? Respondebo, Cur non omnes morituros adoptat lavacro regenerationis infantes, quorum adhuc nullas, & ideo nec contrarias invenit voluntates? Si hoc profundius esse perspicis, quam ut abs te valeat inveniri: utrumque utrique nostrum profundum sit, cur & in majoribus & in minoribus Deus velit alteri & nolit alteri subvenire: dum tamen certum & immobile teneamus, non esse iniquitatem apud Deum, qua quemquam sine malis meritis damnet; & esse bonitatem apud Deum, qua multos sine bonis meritis liberet: demonstrans in eis quos damnat quod omnibus debeat; ut hinc discant quos liberat, quae sibi poena debita relaxetur, & quae indubitata gratia condonetur.

Rom. 9. 18.

Hic ut Christianis cordibus convenit cogitare nescitis, & vos potius secundum vestram sententiam *fato istis dicitis fieri*. Veltra quippe, non nostra sententia est, *fato fieri quod merito non fit*. Et ne secundum istam definitionem fato fiant hominibus, si merito non fiant, quaecumque sunt, ideo merita vel bona vel mala, quantum poteritis, asseritis, ne fatum sit consequens, si merita negaveritis. Ac per hoc dicitur vobis, Si ea quae nullis meritis praestantur hominibus, fato fieri jam necesse est, & ideo merita adstruenda sunt, ne fatum

Fato fieri
quod meriti-
to non fit.
Pelagiano-
rum est sen-
tentia.
V. 1. 1. 1.
contra duas
op. Pelagi-
an. c. 1. 1.
& 2. supra.

lit consequens, si merita non sunt: fato baptizantur, fato inrant in regnum Dei parvuli, quorum bona merita nulla sunt; & rursus fato non baptizantur, fato non inrant in regnum Dei parvuli, quorum mala merita nulla sunt. Ecce pusilli qui fari nequeunt, vos potius assertores fari eili convincunt. Nos autem eum vitiatæ originis mala merita esse dicamus, gratia dicimus intrare parvulum in regnum Dei, quoniam bonus est Deus; & alium merito non intrare, quoniam iustus est Deus, & in neutro esse sciam, quoniam quod vult facit Deus. Sed cum sciamus ab eo, cui misericordiam & iudicium fidei voce cantamus, istum secundum iudicium damnari, illum secundum misericordiam liberari; cum illum potius quam illum damnari aut liberari, nos qui futurus qui respondeamus Deo? Numquid dicit figmentum ei qui te finxit, Quare sic me fecisti? An non habet potestatem huius luti ex eadem massa originis vitiatæ atque damnatæ facere aliud vas in honorem secundum misericordiam, & aliud in contumeliam secundum iudicium; Ideo non utrumque in honorem, ne hoc meruisse se exultant tamquam inculpara natura; Ideo non utrumque in contumeliam, ut iudicio supersultet misericordia. Ac per hoc nos damnatus ex debito de supplicio iusto queritur, nec liberatus gratis de merito superbe gloriatur; sed potius humiliter gratias agit, quando in illo a quo debitum existitur, quid in eadem causa sibi doctetur agnoscit.

Pr. con. 1.

Idem. a. 20.

Idem. a. 17.

Alteris me in alio libro meo dixisse, *Negari liberum arbitrium, si gratia commendatur; & iterum negari gratiam, si liberum commendatur arbitrium.* Calumnias: non hoc a me dictum est, sed propter ipsius quæstionis difficultatem videri hoc posse dictum est putasi. Non est multum ut ipsa verba mea ponam, unde videant qui hæc legunt, quemadmodum scriptis meis insidieris, & qua conscientia vel tardis vel ignatis cordibus abutaris, ut ideo te exultiment respondere, quia non vis tacere. In novissimis enim partibus primi libri mei ad sanctum Pisanum, cuius est titulus, De gratia contra Pelagium: *Ista*, inquam, *quæstio ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficile, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri, & cetera.* Tu autem vir honeſtus & verax, abulisti verba quæ dixi, & dixisti quod ipse finxisti. Ego enim dixi, *istam quæstionem ad discernendum esse difficilem*: non autem dixi, non posse discerni. Multo minus ergo dicere, quod me dixisse mentiris, *negari liberum arbitrium, si gratia commendatur; & negari gratiam, si liberum commendatur arbitrium.* Redde verba mea, & vaneſcet calumnia tua. Repone suis locis, ubi dixi, *videatur*; ubi dixi, *putetur*: ut appareat de re tanta quibus abs te fraudibus dilputetur. Non dixi, *negari gratiam*; sed, *ut negari gratia videatur.* Non dixi, *negari arbitrium liberum vel auferri*; sed dixi, *ut putetur auferri.* Et promittis, *non libri ipsi vaneſcent caput, quod*

abs te illa sententiarum mearum & nudabitur & confutetur impietas. Quis non expectet sapientiam differentis, qui fidem cognoverit mentientis?

Quid est autem quod loqueris, *Nihil pertinere ad laudem gratia, si id donet suis, quod peccata impiis largiuntur?* Propter pudicitiam scilicet largientem, quam tibi habere videtur & impij. Homo contentioſe, virtus donatur vera per gratiam, non quæ vocatur, & non est. Ut quid autem pudicitiam & virginitatem quasi ejusdem generis jungis? Pudicitia res est animi, virginitas corporis. Denique & illa integra in animo permanente, potest illa de corpore violententer auferri; & cum illa integra manet corpori, potest illa in animo lasciva voluntate corrumpi. Propter quod ego non dixi, Verum conjugium, sive viduas, sive virginitas; sed, *Vera pudicitia, sive conjugalis, sive vidualis, sive virginalis dicenda non est, nisi quæ vera fidei manipular.* Conjuges enim & viduæ & virgines possunt esse, & pudice non esse, si contaminata voluntate meretrachur, si spiritu impuro stupra perpetranda decemunt: in quibus tamen veram pudicitiam dicis esse, etiamſi animo fornicentur; quod facere omnes impios eloquentia divina testatur.

Pudicitia
& virginitas
tandem dicuntur
vera.

Est. a. de
mpt. &
mpt. p.
cap. 6. in
p. 2.

Quis autem nostrum dicit, *conjugialium membrorum malum esse consensum*, in quo nuptiæ bene utuntur ad propagandos filios concupiscentiæ malo? Quæ concupiscentia malum non esset, si sola generandi causa ad licitum concubitum moveretur. Nunc vero cum ei resistit conjugalis pudicitia, limes est mali; & ideo bonum est. Unde non *crimen ejus*, sicut calumniando loqueris, *imputatum fit per religionem*: quia nullius est criminis, quando per fidei bonum bene utitur libidinis malo. Neque hic dici potest, ut putas, *Facimus mala, ut veniant bona*: quia ex nulla sui parte malum sunt nuptiæ. Non enim earum malum est, quod in homines quos parentes gignunt, non fecerunt, sed invenerunt. In primis autem conjugibus, qui ex nullis parentibus nati sunt, per peccatum accidit carnalis concupiscentiæ discordiosum malum, quo nuptiæ bene uterentur; non per ipsas nuptias, ut inde merito darententur. Quid ergo queris, utrum in conjugibus Christianis conveniunt voluptatem, pudicitiam, an impudicitiam nominem? Ecce respondeo, non ipsa nominatur pudicitia, sed ejus mali bonus usus; quo usui bono fit, ut illud malum nec impudicitia dici possit. Impudicitia est enim ejusdem mali usus flagitiosus; sicut pudicitia virginalis, nolutus. Salva igitur pudicitia conjugali, malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgetur.

Rom. a. 2.

Sed propter hoc, inquis, *libidinis malum, etiam de conjugibus Christianis prodes criminosa profertur, sequitur ut pudicitia virginalis sit felicitatis illatrix; & quia in impijs invenitur*, inquis, *anteceſſunt infidelis pudicitia virtute sublimis, Christianis libidinis tabe polluitur.* Non est ita ut dicis; multum falleris. Nec libidinis enim tabe polluantur, qui libidine bene utuntur; quamvis generent libidinis tabe pollutores,

In libidinibus
virginitas
carum esse
mpt. &
mpt. p.
cap. 6. in
p. 2.

Idem de
quæſtione
Campi,
cap. 17. in
p. 2.

tos, & ideo regerandos: nec in impiis invenitur pudicitia virginalis, quamvis inveniat virginitas carnis; quia vera pudicitia non potest habitare in animo fornicante. Ac per hoc non anteponitur virginalis bonum impiorum bono conjugali fideli: sed conjuges bene utentes malo anteponuntur virginibus male utentibus bono. Et ideo cum fideles conjugati bene utantur libidinis malo, non apud nos (ut calumniantur) propter fidem exercetur impunitas criminis, sed in eis propter fidem vera non fallia virtus est calitatis.

Quid autem ad nos pertinet quia Manichæos dicere affirmas, *Si quis homicidium conscientia facinorante commiserit, reus est, quia timuit: si autem aliquod facinus exultante perpetravit, audacia, velut credens se ex fide facere quod male facit, evasit culpam?* quod quidem numquam audivi dicere Manichæos. Sed quid ad nos, si etiam ipsi calumniantur: cum hoc catholica fides non dicat, quam tenemus, & cuius se pondere urgemus. Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non esse vere bona sine fide: quoniam opera vere bona necesse est Deo placere, cui sine fide quia impossibile est placere, profecto quod vere opus est bonum, sine fide non potest esse. Verumtamen illa opera quæ apostolicum mala sunt non faciunt fides quæ per dilectionem operatur: quia dilectio proximi malum non operatur.

Bona igitur conscientia naturalis, inquit, erubescit enim dicere carnalis, quæ cum intra modum suum tenetur, inquit, nulla mali adspersione turpatur. Quomodo tenetur intra modum suum, quæro te; quomodo tenetur, nisi cum ei resistitur? Cur autem resistitur, nisi ne impleat desideria mala? Quomodo est igitur bona?

Ex libro quinto ejusdem contra Julianum, cap. 4.

AIT, inquit, *Apostolus, Bonitas Dei ad penitentiam te adducit.* Verum est, consolatur, sed quem prædestinavit adducit: quamvis ipse secundum duritiam suam & cor impenitens, quantum ad ipsum adinet, thesaurizat sibi iram in die ire & revelationis iusti iudicii Dei, qui totidem unicuique secundum opera eius. Quamlibet enim præbeat penitentiam, nisi ipse dederit, quis agit penitentiam? An oblitus es quod idem ipse doctor ait, Ne forte dei illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant a diaboli laqueis? Sed iudicii ejus multa abyssus. Nos certe si nos, in quos nobis potestas est, ante oculos nostris perpetrare scelera permittauer, rei cum ipsis erimus: quam vero innumera illa permittit fieri ante oculos suos, quæ utique si poluisset, nulla ratione permittere: & tamen iustus & bonus est. Et quod præbendo penitentiam dat locum penitentiae nolent alicuique perire, novit Dominus qui sunt ejus, & omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt. Non enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum sunt vocati. Multi enim vocati, pauci ve-

ro electi. Qui ergo electi, hi secundum propositum vocati. Unde & alibi dicit, Secundum virtutem Dei salvos nos facientis, & vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante sæcula æterna. Denique & hic cum dixisset, Omnia cooperatur in bonum his qui secundum propositum vocati sunt: continuo subdidit, Quoniam quos ante præfixit, & prædestinavit conformes imaginis Filii ejus, ut sit primogenitus in multis fratribus: quos autem prædestinavit, illos & vocavit; & quos vocavit, ipsos & iustificavit; quos autem iustificavit, ipsos & glorificavit. Hi sunt secundum propositum vocati. Ipsi ergo electi, & hoc ante mundi constitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non sunt tamquam sunt, Sed electi per electionem gratiæ. Unde dicit idem doctor & de Israel: Reliqui per electionem gratiæ facti sunt. Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus præcognitis putarentur electi, secutus est, & adjunxit; Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. Ex illo numero electorum & prædestinatorum, etiam qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad penitentiam, per cuius patientiam non sunt huc vitæ in ipsa seclerum perpetratione subtrahit, ut ostendatur & ipsis & aliis coheredibus eorum, de quam profundo malo possit Dei gratia liberare. Ex his nemo perit, quæcumque ætate moriatur. Absit enim ut prædestinatus ad vitam sine sacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam. Propter hoc Dominus ait, Hæc est autem voluntas ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. Ceteri autem mortales qui ex illo numero non sunt, & ex eadem quidem massa ex qua & illi, sed vasa ire facti sunt, ad utilitatem nascuntur illorum. Non enim quemquam eorum Deus temere ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat: cum & hoc ipso bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem sæculi præstantis exornat. Illorum neminem adducit ad penitentiam salubrem & spiritalem, quæ homo in Christo reconciliatur Deo, siue illis ampliores patientiam, siue non imparem præbeat. Quamvis ergo omnes ex eadem massa perditionis & damnationis secundum duritiam cordis sui & cor impenitens, quantum ad ipsos pertinet, thesaurizent sibi iram in die ire, & quo reddunt unicuique secundum opera sua: Deus tamen alios inde per misericordiam bonitatem adducit ad penitentiam, alios secundum iustum iudicium non adducit. Habet enim potestatem adducendi & trahendi, ipso Domino dicente. Nemo venit ad me, nisi Pater qui me misit, traxerit eum. Numquid autem Achab regem sacrilegium & impium adducit ad penitentiam, aut saltem per mendacem spiritum jam sedulo atque decepto, patientiam & longanimitatem præbuit? Nonne in eo statim, propter quod erat seductus, morte rapiente completum est? Quis eum dicat non peccasse, spiritui credendo men-

Dignus vocatus Dei, s. Tim. 1. 9. & P. 1. 2. 2. 2. 2.

Electi, 1. 4. Rom. 8. 29. Rom. 8. 29.

Electi, non ex propter operibus, sed ex gratia, 1. 4. 2. 2. 2.

John. 4. 19. Respondi ad doctrinam malitiam operibus, 1. 4. 2. 2. 2.

John. 4. 22. 1. 4. 2. 2. 2.

daci? Quis dicat hoc peccatum poenam non fuisse peccati, venientem de iudicio Dei, ad quem legit mendaetur spiritum, sive nullum, sive permillum? Quis horum aliquid dicit, nisi qui dicit quod vult, & quod verum est audire non vult?

Quis vero ita desipiat, ut cum audierit quod in Psalmo canitur, Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori: hoc dicat orasse hominem, ne Deus sit patiens erga illum; si Deus non tradit ut male fiat, nisi patientem bonitatem praebeundo cum fuerit? Quid est autem quod quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem; nisi ut non tradamus concupiscentiis nostris? Unusquisque enim tentatur a concupiscentia sua abstrahitur & illecebratur. An forte hoc a Deo primum, ut non sit erga nos patiens bonitas ejus? Non ergo ejus invocamus misericordiam, sed potius iracundiam provocamus. Quis ita sapit sanus; immo quis vel furiosus haec dicat? Tradit ergo Deus in passiones iniquitatem; ut fiant quae non conveniunt; sed ipse convenienti tradit: & sunt eadem peccata, & peccatorum supplicia praeteritorum, & suppliciorum merita futurorum: sicut tradidit Achab in pseudoprophetarum mendacium sicut tradidit Roboam in saltem consilium. Facit haec miris & ineffabilibus modis, qui novit iusta iudicia sua, non solum in corporibus hominum, sed & in ipsis cordibus operari. Qui non facit voluntates malas; sed utitor eis ut voluerit, cum aliquid inique velle non possit. Exaudit propitius, non exaudit iratus: & rursus non exaudit propitius, exaudit iratus. Parcit propitius, non parcit iratus: & rursus non parcit propitius, parcit iratus: atque in his omnibus bonus perseverat & iustus. Sed ad haec quis idoneus? utique ad haec ejus perscrutanda & investiganda iudicia, quis homo idoneus, quem corruptibile aggravat corpus, etiam si habeat jam sancti Spiritus pignus?

Ex libro sexto ejusdem contra Julianum, cap. 2.

Nascuntur (parvuli) per carnis concupiscentiam, renascuntur per spiritus gratiam. Illa de mundo est, haec venit in mundum, de mundo eligunt qui praedesignati sunt ante mundum. Cum autem dixisset Apostolus; Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, quomodo id faciat, mox adjunxit, atque ait, Non reputans illis delicta eorum. Totus ergo mundus ex Adam reus; Deo non negante manum formationis operi suo, seminibus institutis quamvis paterna pravariatione vitiat; & cum per Christum reconciliatur mundus, de mundo liberatur; eo liberante qui venit in mundum, non de mundo eligendus, sed electus, non meritorum electione, sed gratiae: quia reliquae per electionem gratiae salvae factae sunt.

Ex eodem libro sexto contra Julianum, cap. 14.

Sic autem incredibile vis videri, quod in utero baptizata, tuus corpus est templum Dei, formatur homo futurus sub diabolo, nisi Deo

renascatur ex Deo: quasi non majoris admirationis sit, quod Deus & ubi non habitat operatur. Non enim habitat in corpore subdito peccatis: & tamen operatur hominem in utero metricis. Adhuc enim ubique propter suam munditiam, & nihil iniquitatem in eum incurrit. Ex quod multo est mirabilis, aliquando adoptat in filium, quem format in utero sine filio. Ille quippe ad baptismum nescio qua provisione pervenit; ille repentina morte non pervenit. Atque ita Deus, in cuius potestate sunt omnia, facit esse in Christi consortio, quem formavit in diaboli domicilio; & non vult esse in regno suo, quem formavit in templo suo. Aut si vult, cur non facit quod vult? Non enim quod soletis de majoribus dicere, Deus vult, & parvulus non vult. Certe hic ubi fati nulla est immobilitas, nulla fortunae temeritas, nulla personae dignitas, quid rellat oisi misericordiae veritatisque profunditas? Ut sciamus, & ex hoc incomprehensibili comprehendamus iuxta duos homines, unum per quem peccatum intravit in mundum, alterum qui tollit peccatum mundi, omnes filios concupiscentiae carnis undecumque nascuntur, ad jugum grave filiorum Adam merito pertinere; & ex his omnes filios gratiae spiritalis undecumque renascuntur, ad jugum suam filiorum Dei sine merito pervenire. Proinde conditionem suam gerit, qui in alterius corpore, quod est templum Dei, ita constituitur, ut non ideo sit & ipse templum Dei, quia edificatur in templo Dei. Maris quippe corpus ut esset templum Dei, gratiae beneficium est, non naturae: quae gratia non conceptione, sed regeneratione confertur. Nam si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gellaret in utero. Nunc vero cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad corpus maternum cum esset in utero pertinebat: & tamen creabatur in templo Dei non templum Dei. Ita in femina fidei creatus est infidelis, & in eum parentes infidelitatem traiecerunt, quam non habebant quando ex ipso natus est, sed tunc habebant, quando & ipsi similiter nati sunt. Traiecerunt ergo, quod jam non erat in eis, propter semen spiritale quo regenerati sunt; sed erat in eorum carnali semine quo cum generaverunt.

Ex eodem libro sexto contra Julianum, cap. 24.

Cum vero multos, quod dixit postea; non vis intelligi omnes, quod prius dixit, ideo existimus dictum fuisse melius, ne omnes intelligerentur: poteris hoc dicere & de semine Abraham, cui promissae sunt omnes gentes, non omnes gentes ei fuisse promissae, quia dictum est alio loco; Patrem multarum gentium posui te. Est autem sanus illecebratur, ideo sic locutam Scripturam, quia possunt esse aliqua omnia, quae non sunt multa: sicut omnia dicimus Evangelia, & tamen brevi numero, id est, quaternario continentur. Et rursus possunt ali-

Cap. 1. 40
Cap. 1. 40
Cap. 1. 40
Cap. 1. 40

Ex lib. 6. h.

In eodem libro
in utero ma-
tris non est
pars corpo-
ris matris

Infidelis
in utero
est infidelis
cum traiecit

Quod ad
multos
appropin-
quavit
multos
cum
ait
omnes
gentes
fuisse
promissae
Gen. 22. 17
Gen. 22. 17

qua esse multa, non tamen omnia: sicut multos dicimus credere in Christum, nec tamen omnes credunt. Non enim omnium est fides, ait Apollolus. Quod autem dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ: & Patrem multarum gentium posui te, easdem omnes, multas: & easdem multas, omnes esse monstratum est. Ita etiam cum dictum est, Per unum io omnes transiit peccatum: & postea, Per unum inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi, qui & omnes. Similiter cum dictum est, Per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ: & rursus dictum est, Per unius obedientiam iusti constituntur multi: non aliquibus exceptis, sed eisdem multis, omnes oportet intelligi: non quia omnes homines iustificantur in Christo: sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quam in Christo. Sicut possumus dicere in aliquam domum per unam ianam intrare omnes: non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur: id est, ex prima origine generis humani nemo ad mortem, nisi per Adam, & nemo per Adam, nisi ad mortem: & nemo ad vitam, nisi per Christum, & nemo per Christum, nisi ad vitam.

Vos autem dum non omnes, sed multos, si ve per Adam condemnatos esse, si ve per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda perversitate Christianæ religionis estis infeli. Si enim salvi erunt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo: ergo Christus gratis mortuus est. Erat enim & alius modus, sicut volitis, in natura, in libero arbitrio, in legem naturalis, si ve conscripta, quo possent salvi & iusti esse: qui vellent. Iustas autem imagines Dei, quis nisi in ipsos prohiberet a regno Dei? Hic forte dicit, Sed facilius per Christum. Non quid non posset etiam de lege dici: Est per legem iustitia, sed facilius per Christum. Er tamen ait Apollolus, Si per legem iustitiam, ergo Christus gratis mortuus est. Non est itaque prater unum mediatorum Dei & hominum, hominem Christum Jesum, aliud nomen sub celo, in quo oporteat salvos fieri nos. Et ideo dictum est, In Christo omnes vivificabuntur: quoniam in illo Deus dividit fidem omnibus, iustitiam illam a mortuis. Vestrum autem dogma id persuadere conatur, velut inculpatæ prædicationis naturæ, & potentis liberi arbitrii, & legis si ve naturalis si ve per Moysen datæ, ut si opus sit, necesse tamen non sit ad Christum pro æterna salute transire: eo quod per sacramentum mortis & resurrectionis eius (si tamen vel hoc putatis) commodior via sit, non quod alia via esse non possit. Unde quantum vos detestari debeant Christiani, considerantes, renuntiate vobis, etiam tacentibus nobis.

CONSTITUTIO VALENTINIANI III.

Ad Amacium PP. Galliarum, de conveniendis per Patroclum Arelatensem episcopis quibusdam Pelagianis.

Impp. THEODOSIUS & VALENTINIANUS Cæsar AMACIO V. inl. PP. Galliarum.

Privilegia Ecclesiarum, vel clericorum omnium, quæ sæculo nostro tyrannus invaderat, prona devotione revocamus, &c.

Diversæ vero, episcopos nefarium Pelagianum & Cælestianum dogmatis errorem sequentes: per Patroclum sacrosanctæ legis antilitem præcipimus conveniri: quos quia confidimus emendari, nisi intra viginti dies ex conventionis tempore, intra quos deliberandi tribuimus facultatem, errata correxerint, scisque catholicæ fidei reddiderint, Gallianis regionibus expelli, atque in eorum loco facerdotum vel fidelium subrogari: quantum præsentis erroris macula de populorum animis tergeatur, & futuræ bonum disciplinæ iustioris illustratur.

Sine quia religiose populos oculis deest superstitionibus depravari, Manichæos omnesque hæreticos vel schismaticos si ve Mathematicos omnemque sectam Catholicis inimicam ab ipso aditu urbium diversarum exterminari debere præcipimus: ut nec presentis quidem criminolorum contagione fœdetur. Iudeis quoque vel paganis causas agendi, vel militandæ licentiam denegamus, quibus Christianæ legis nolumus servire personas, ne occasione dominiis sectam venerandæ religionis immotent. Omnes igitur personas erroris insuavi iubemus excludi, nisi his emendatio matura subvenierit. Data vti. Id. Iul. Aquileie Coll. Theodosio Augusto xt. & Valentiano Cæsare.

* Anno Christi 411 die 2 Julii.

CONCILII AFRICÆ UNIVERSALIS

Carthagine, habiti anno at8. contra hæresim Pelagii & Cælestii.

CANONES IV. V. & VI.

Geriosissimis Imperatoribus Honorio XII. & Theodosio VIII. Consulibus. Kalendis Maiis, Carthagine in secretario basilicæ Fausti, cum Aurelius episcopus io universali Concilio confedisset, adstantibus diaconis, placuit omnibus episcopis, quorum nomina, & subscriptiones indistincte sunt, io sancta synodo Carthagenensis Ecclesiæ constitutis, &c.

IV. Item placuit ut quicumque dixerit gratiam Dei, quæ iustificatur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adiutorium ut non committatur, anathema sit.

V. Item quicumque dixerit, eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid

quid appetere, & quid vitare debeamus, non autem per illam nobis preari, ut quod faciemus cognoverimus etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apollolus, Scientia inflat, caritas vero ædificat; valde impium est, ut credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi, & ad eam quæ ædificat non habere; cum sit utrumque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante caritate scientiam non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est, qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, Caritas ex Deo est.

VI. Item placuit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iudicium arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tamquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata; anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficile potestis facere: sed ait, Sine me nihil potestis facere.

Ex libro S. Augustini, de Gestis Pelagii, cap. 14. 15. 16. 17. & 35.

Hinc jam obijciunt Pelagio alia Cælestii capitula capitalia, & sine dubitatione dampnanda, quæ nisi anathematizasset, cum his sine dubio damnaretur. In tertio capitulo scripsisse Cælestium, Gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege ac doctrina. Et iterum: Dei gratiam secundum merita nostra dari, quia si peccatoribus illam det, videtur esse iniquus: & his verbis intulisse, Prospera & ipsa gratia in mea voluntate posita est, siue dignus fuerim siue indignus. Si enim per gratiam omnia facimus; quando vincimus a peccato, nos nos vincimus, sed Dei gratia, quæ voluit nos adjuvare omni modo, & non potuit: Et iterum ait Si gratia Dei est, quando vincimus peccata; ergo ipse est in culpa quando a peccato vincimur, quia omnino custodire nos aut non potuit, aut noluit. Ad ista Pelagius respondit: Hoc utrum Cælestii sint, ipsi viderint qui dicunt ea Cælestii esse; ego vero nunquam sic tenui, sed anathematiza qui sic tenet. Synodus (Pallensis, seu Diospolitana) dixit, Recipit te sancta Synodus, ista verba reprobare condemnantem. De his certe omnibus, & Pelagii eadem anathematizantes manifesta responsum est, & episcoporum ista damnantium absque ulla iudicio. Utrum ea Pelagius, an Cælestius, an uterque, an neuter illorum senserint, siue adhuc sentiant, sit dubium vel occultum; satis tamen hoc iudicio declaratum est, esse damnata, & Pelagium simul fuisse dampnandum, nisi hæc etiam ipse dampnaret. Nunc certe post hoc iudicium, quando contra huiusmodi sententias disputamus, adversus dampnatam hæresin disputamus.

Dicam etiam aliquid latius. Superius metuebam, cum diceret Pelagius, adjuvante gratia Dei posse esse hominem sine peccato, ne forte eandem gratiam possibilitatem diceret esse naturæ a Deo conditæ cum libero arbitrio, sicut in

libro illo est, quem tamquam ejus * accepi, cui respondi, & eo modo deficientes iudices falleret: nunc vero cum anathematizat eos, qui gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dicunt dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege ac doctrina; satis evidenter apparet, eam illam dicere gratiam, quæ in Christi Ecclesia prædicatur, quæ subministratio sancti Spiritus datur, ut ad nostros actus singulos adjuvetur: unde & oramus semper adiutorium opportunum, ne inferamur in tentationem. Nec illud jam metuo, ne forte ubi dixit, Non posse esse sine peccato, nisi qui scientiam legis habuerit, atque id ita expoluit, ut ad non peccandum in legis scientia posset adiutorium, eandem legis scientiam Dei gratiam velit intelligi. Ecce anathematizat qui hoc sentiant: ecce nec naturam liberi arbitrii, nec legem atque doctrinam vel intelligi gratiam, quæ per actus singulos adjuvatur. Quid ergo restat, nisi ut eam intelligat quam dicit Apollolus, subministratio, ne Spiritus sancti dari? de qua dicit Dominus, Nolite cogitare quomodo aut quid loquimini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Nec illud metuendum est ne forte ubi ait, Omnes voluntate propria regi; idque expoluit, ideo se dixisse, propter liberum arbitrium, cui Deus adiutor est eligenti bona, etiam hic per naturam liberi arbitrii & per doctrinam legis adiutorien dixerit. Cum enim recte anathematizaverit eos qui dicunt gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege ac doctrina: profecto Dei gratia vel adiutorium ad singulos actus datur, exsecro libero arbitrio, vel lege atque doctrina; ac per hoc per singulos actus a Deo regimur, quando recte agimus; nec frustra orantes dicimus; Itinera mea diriget secundum verbum tuum, ne dominetur mihi omnis iniquitas.

Sed quod ista sequitur me rursus sollicitat. Cum enim de quinto capitulo libri Cælestii huic fuisset obiectum, quod asserisset unumquemque hominem omnes virtutes posse habere & gratias; & asserant diversitatem gratiarum, quam Apollolus docet: Pelagius respondit, Dictum est a nobis, sed maligne & imperite reprehederant. Non enim asserimus gratiarum diversitatem: sed dicimus donare Deum ei, qui dignus fuerit accipere, omnes gratias sicut Paulo apostolo donavit. Ad hoc Synodus dixit, Consequenter & ecclesiastico sensu & ipsa sensisti de donis gratiarum, quæ in sancto Apostolo continentur. Hic dicit aliquis, Quid ergo sollicitat? An non negabis omnes virtutes & gratias fuisse in Apostolo? Ego vero, si illæ accipiuntur omnes, quas uno quodam ipse Apollolus commemoravit loco, quas & episcopos intellexisse arbitror, ut hoc approbarent, & pronuntiantem sensu ecclesiastico dictum, non eas debito habuisse apostolum Paulum. Ait enim, Et quodam quidem posuit Deus in Ecclesia, primo apostolos, secundum prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, deinde donationes, scilicet adiutoria, gubernationes, genera linguarum. Quid ergo, dicemus quod hæc omnia non habuerit

* Lib. Pelagii a Jo. Crisostomo de Trinitate acceptus, cui respondit Augustinus de nat. & gratia. Gratiam quam laico Sa. prædicant.

V. August. de lib. c. 1.

Phil. 12.

Mat. 12. 12.

August. de lib. cap. 3.

Phil. 115. 117.

V. August. de lib. pelag. c. 6. supra.

2. Cor. 12. 28.

apollolus Paulus? Quis hoc audeat dicere? Nam eo ipso quod Apollolus erat, habebat utique apollolatum. Sed habebat & prophetiam. An non prophetia ejus est?

1. Tim. 4. 7.

„ Spiritus enim mani-
festavit, quia in novissimis temporibus re-
cedent quidam a fide, intendentes spiritibus
seductoris, doctrinis demoniorum.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

2. Tim. 3. 7.

forte quis dicit, Apollolo me facere injuriam, quia eum gratia dignum fuisse non dico? Immo tunc facio, & illi injuriam, & mihi peccatum, si quod ipse dicit, non credo. An ille gratiam non ita defrausit, ut eam sic, quod daretur gratis, appellatam ostenderet? Nempe ipse dicit: Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. Unde item dicit, Et autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Quisquis ergo dignus est, debitum est ei; si autem debitum est, gratia non est: gratia quippe donatur indignis, ut reddatur debitum dignis: ipse autem facit ut habeant quicumque redduntur est dignis, qui ea quae non habebant donavit indignis.

Rom. 11. 4.

Rom. 4. 4.

Hoc forte dicit: Ego non ex operibus, sed ex fide dixi Apollolum dignum fuisse, cui tanta illi gratia donaretur; non enim opera, quae bona ante non habuit, sed tamen fides ejus hoc meruit. Quid enim putamus quod fides non operetur? Immo ipse veraciter operatur, quae per dilectionem operatur. Quantumlibet autem opera infidelium praeferuntur, ejusdem Apolloli sententiam veram novimus & invictam. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Ideo vero saepe dicit, non ex operibus, sed ex fide, nobis iustitiam deputari, cum potius fides per dilectionem operetur, ne quicquam exilimet ad ipsam fidem meritis operum perveniri, cum ipsa sit initium, unde bona opera incipiunt; quoniam, ut dictum est, quod ex ipsa non est, peccatum est. Hinc & Ecclesiae dicitur in Cantico canticorum, Venies, & transis ab initio fidei. Quapropter quamvis bene operandi gratiam fides imperet: ipsam certe fidem ut haberemus, nulla fide meruimus; sed in ea nobis danda, in qua Dominum sequeremur, misericordia ejus praevenit nos. An ipsam nobis nos dedimus, & ipsi nos ipsos fideles fecimus? Porro etiam hic clamabo, Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nihil vero aliud apostolica doctrina commendat, ubi ait: Dilecti, co autem per gratiam Dei, quae data est mihi, hi, omnibus qui sunt in vobis, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad temperantiam, sicut unicuique Deus paritiss est mensuram fidei. Hinc est quoque & illud: Quid enim habes, quod non acceperis? Quando & hoc accepimus, unde incipit quicquid in nostris actibus habemus boni.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Quid est ergo, unde me de hoc capitulo sollicitum factum esse praedixi? Hoc videlicet, quod ait Pelagius, *Donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias, sicut Paulo apostolo donavit*. Nihil enim de hac ejus responsione sollicitus, nisi quo adinvenit ad hanc causam, cujus maxime cura gerenda est, ne scilicet gratia Dei, nobis tantummodo, & tantum malum dissimulantibus, oppugnetur. Cum ergo non ait, *Donare Deum ei qui voluerit*; sed ait, *Donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias*; non potui, cum legere, non esse suspicuosus. Igitur quippe gratiae nomen, & ejus nominis intellectus auferretur, si non gratia datur, sed eam qui dignus est accipit. An

Rom. 11. 4.

Rom. 4. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

Gal. 3. 4.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12.

1. Cor. 13. 12

habent depositum; sed quod est planius, commendatum. Quid autem commendamus Deo, nisi quæ oramus ut fervet, in quibus & ipsa est fides nostra? Nam quid aliud? apostolo Petro Dominus commendavit orando, unde illi ait: Ego rogavi pro te, Petre, ne deficiat fides tua; nisi ut ejus servaret fidem, ne tentationi cedendo deficeret? Quocirca, o beate Paule, magne gratiæ predicator, dicam, nec timeam; (quis enim mihi minus succensebit illa dicenti, quam tu, qui ea decenda distilli & docenda docuisti?) dicam, inquam, nec timeam: reddatur quidem meritis tuis corona sua, sed Dei dona sunt merita tua.

Redditur ergo debitum præmium Apostolo digno: sed ipsum apostolatuum indebitum gratia donavit indigno? An hoc me dixisse poenitebit? Absit: ejus enim testimonio ab hoc invidia defensor, nec me quicumque vocabat auctorem, nisi qui lucrit ausus ipsum vocare mendacem. Ipse clamat, ipse testatur, ipse ut in se Dei dona commendat, nec in seipso, sed in Domino gloriatur, non solum nulla se habuisse dicere merita bona, ut apostolus ferret, sed etiam mala merita sua dicit, ut Dei gratiam manifestet & prædicet. Non sum, inquit, idoneus vocari apostolus: quod quid est aliud, quam, non sum dignus? nam hoc perique latini codices habent.

Hoc est nempe quod querimus: nempe illo munere apostolatus illæ omnes gratiæ continentur. Non enim decebat aut oportebat, apostolum non habere prophetiam, aut non esse doctorem, aut non clarescere virtutibus, donationibusque sanitarum, ut adiutoria non præbere, aut Ecclesias non gubernare, aut linguarum generibus non excellere. Omnia hæc unum nomen apostolatus complectitur. Ipsum igitur consulamus, ipsum potius audiamus: dicamus ei Sancte Paule apostole, Pelagius monachus dignum re dicit fuisse, qui acciperet omnes gratias apostolatus tui, tu ipse quid dicis? Non sum, inquit, dignus vocari apostolus. Ita ne ut deferam honorem Paulo, Pelagio magis de Paulo credere audebo, quam Paulo? Non faciam: me namque potius onerabo, quam illum honorabo, si secero. Audiamus etiam, cur non sit dignus vocari apostolus: Quia persecutus sum, inquit, Ecclesiam Dei. Faciens igitur tantum mali, unde meruisti tantum boni? Audiant respondenter omnes gentes: Sed gratia Dei sum id quod sum. Numquid aliter est gratia commendata, nisi quia est indigno data? Et gratia ejus, inquit, in me vacua non fuit. Hoc & aliis præcipit, ut etiam arbitrium voluntatis ostendat, ubi ait, Præcipientes autem & rogamus, ne in vacuum gratiam Dei suscipiamus. Unde autem probat quod gratia ejus in eo vacua non fuit, nisi ex eo quod sequitur, Sed plus omnibus illis laboravi? Proinde non laboravit ut gratiam acciperet, sed accepit ut laboraret: atque ita, unde ad accipiendam debita præmia fieret dignus, gratiam gratia accepit indignus. Nec ipsum sane laborem sibi ausus est arrogare. Cum enim dixisset, Plus omnibus illis laboravi: continuo subiecit, Non ego, sed gratia Dei mecum. O magnum gratiæ præceptorem, consolatorem, predicatorem! Quid est hoc? Plus laboravi, non ego? Ubi sese extulit aliquan-

tum voluntas, ibi continuo vigilavit pietas, & tremuit humilitas, quia se agnovit inhumitas.

Merito, quod gratia indicat, etiam hoc usus est testimonio sanctus Joannes Hierosolymitanus amiles Ecclesie, sicut interrogatus quæ apud illum ante iudicium gratia fuerint, conspiciens nostris, qui simul in illo iudicio præsidebant ipse narravit. Ait enim, tunc quibusdam surrestantibus, & dicentibus, quod *ipse Dei gratia diceret Pelagius posse hominem perfici*, id est, quod superius dixerat, *esse posse hominem sua peccato: Culpans, inquit, super hoc etiam intulit, quia & apostolus Paulus multum laborans, sed non secundum suam virtutem, sed secundum gratiam Dei dixit: Amplius omnibus illis laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum: & iterum. Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: & illud: Nisi Dominus edificaverit domum, in vacuum laboraverunt, qui edificaverunt eam, & alia multa similia diximus, inquit, de scripturis sanctis. Illis autem non suscipientibus, quæ dicebantur a nobis de sanctis Scripturis, sed adhuc surrestantibus, dixit Pelagius, Et ego sic creolo: *anathema sit, qui dicit absque adiutorio Dei posse hominem ad profectum omnium venire virtutum.**

Hæc narravit episcopos Joannes, audiente Pelagio, qui utique posset honorifice dicere, Fallitur sanctitas tua, non bene meministi, non dixi ad ista testimonia, quæ de Scripturis commemorasti, Ego sic creolo: quoniam non ea sic intelligo, quod gratia Dei sic laboret cum homine, ut quod non peccat, non volentis, neque currentis, sed miserentis sit Dei.

Sunt enim quædam expositiones epistolæ Pauli, quæ scribuntur ad Romanos, quæ & ipsius Pelagii esse dicuntur, ubi hoc quod Scriptum est, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: non ex persona Pauli assertit dictum: sed cum voce interrogantis & arguentis usum fuisse, cum hoc diceret: tamquam hoc dixi utique non deberet.* Non ergo cum episcopos Joannes plane istam sententiam esse Apostoli agnovit, eamque ideo commemoravit, ut Pelagius sine Dei gratia non peccare quemquam putaret, & dixit respondisse Pelagium, *Et ego sic creolo; neque cum hoc præsens audiret, respondit, Non sic credo.* Oportet ut illam expositionem perverfam, ubi hoc non sensisse Apostolum, sed potius redarguente intelligi voluit, ut suam neget, aut corrigere atque emendare non dubitet. Nam quicquid dixit episcopos Joannes de absentibus fratribus nostris fide conspiciens Herote ac Lazaro, sive de Presbytero Orasio, sive de aliis quorum ibi non sunt nomina expressa, credo quod intelligat ad eorum præjudicium non valere. Si enim præsentibus essent, posset cum fortasse, ab ut dicam, convincere de mendacio, sed forte commemorare, quid forte fuisset obitus, aut in quo eum fefellerit Latinus interpres, etsi non studio contenti, certe alienæ lingue minus intellectæ nonnulla difficultate: præteritum quia non in gestis agebatur, quæ, improbi ne mentiantur, boni autem ne aliquid obliviscantur, utiliter insinuita sunt. Si quis autem memoratis fratribus nostris ex hoc aliquid quæstionis intulerit, eosque ad iudicium episcopale vocaverit, sibi ut poterunt,

Joannes E.
episcopos
Hierosolym.
labant.

1. Cor. 15.
10.

Rom. 8. 26.
Ps. 136. 3.

CAPUT
XV.

CAPUT
XVI.
Hic, y de
pascat. m.
dicit. cap. 14.
Rom. 8. 26.

Item h.
Quod.

* *frase de
apostolo.*
Luc. 22. 32.

1. Cor. 15. 10.

1. Cor. 15. 10.

Pelagius
monachus.

1. Cor. 15.
Gratia in
d. pascat.

1. Cor. 15.

terunt, aderunt: nobis hic laborare quid opus est; quando ne ipsi quidem iudices, post coepiscopii nostri narrationem aliquid inde pronuntiare voluerunt?

CAR. XVII.

Cum ergo Pelagius praefens, ad illa testimonia Scripturarum dixisse se ita credere tacitus agnovit, quomodo illud Apostoli testimonium paulo superius recitans, & inveniens eum dixisse, Non sum dignus vocari Apostolus, quia periculus sum Ecclesiam Dei, sed gratia Dei sum id quod sum; non vidit, non se dicere debuisse, cum ageretur de abundantia gratiarum, quas idem accepit Apostolus, *dignum fuisse qui acciperet*; cum ipse se non solum dixerit, sed & aliam causam reddens, probavit indignum, & eo ipso gratiam vere gratiam commendaverit? Sed si forte illud jam dudum a sancto Joanne narratum, cogitare vel meminisse non potuit, recentissimam suam responsum respiceret, & quae paulo ante de Caesello sibi obiecta anathematizaverit adverteret. Nempe etiam inter illa est, quod obiectum est dixisse Caesellium, *Dei gratiam secundum merita nostra dari*. Si ergo veraciter hoc Pelagius anathematizavit, quid est quod dicit, gratias omnes Apostolo secundum meritum datas? An aliud est dignum esse accipere; aliud, secundum meritum accipere? & potest aliqua subtilitate disputationis ostendere, dignum esse aliquem, sed non mereri? Verumtamen Caesellius, vel qui alius, cuius omnes superiores anathematizaverit sententias, nec de hoc verbo eum nebulas obtenderet atque in eis latere permittit. Urget enim, & dicit: *Et ipsa gratia in mea voluntate posita est, sive dignus fuerim sive indignus*. Si ergo recte hoc a Pelagio versuticorpe damnatum est, ubi dicitur, *Dei gratiam secundum merita & dignitas dari*; quod corde cogitavit, quoque ore porulit quod ait, *Dignus donare Deum ei, qui fuerit dignus accipere, omnes gratias*? Quis non ista si diligenter adverterit, fiat de illius responsum sollicitus?

Supra c. 16. de. 20.

Ibid. c. 16.

Benigne interpretatur quod incautus & inordinatus peccator in causa Pelagii.

Cur ergo, ait aliquis, hoc iudices approbaverunt? Fateor, ideo jam ambigo: sed nimirum, aut breve dictum eorum audientiam & intentionem facile subterfugit, aut aliquo modo id recte posse accipi existimantes, cuius de hac re confessiones liquidas sibi habere videbantur, pene de uno verbo nihil ei controversiae movendum putarunt. Quod & nobis forsitan contigerit, si cum eis in illo iudicio sedissemus. Si enim pro eo quod posuit est dignus, posuit esset praedestinatus, vel aliquid huiusmodi, nihil certe scrupuli tangeret atque angeret animum: & tamen si dicitur, eum qui per electionem gratiae iustificatur, nullis quidem praecedentibus meritis bonis, sed destinatione dignum vocari, sicut electus vocatur, utrum vel certe, vel minima offensione intelligentiae dici possit, difficile iudicatur. Nam quantum ad me attinet, ab hoc verbo facile transire, nisi me liber ille, cui respondit, ubi omnino nullam dicit Dei gratiam, nisi naturam nostram cum libero arbitrio & gratiam creaturam, de ipsius Pelagii sensu sollicitum redderet, ne forte hoc verbum non de negligentia locutionis, sed de diligentia dogmatis curat inferret.

* f. gratia creatura.

CAPUT XXV.

nodus dixit: *Nunc quoniam satisfactum est nobis prosecutionibus praesentis Pelagii monachi, qui quidem piis doctrinis consensit, contraria vero Ecclesiae fidei reprobata & anathematizata; communione ecclesiastica eum esse & catholicae confitemur*. Duo quaedam satis perspicua de Pelagio monacho sancti episcopi iudices sive sententiae brevitate complexi sunt: unum quidem, *piis eum confensisse doctrinis*; alterum autem, *Ecclesiae fidei reprobata & anathematizata contraria*. Pelagius propter haec duo communionis ecclesiasticae & catholice pronuntiatus est, &c.

Haec omnia, & si quae argumentationes ad ea confirmanda interpolatae sunt, sua negantem, & anathematizantem Pelagium iudices approbaverunt: & ideo pronuntiaverunt eum contraria ecclesiasticae fidei reprobando & anathematizando, damnasae. Ac per hoc quomodolibet ea Caesellius posuerit aut non posuerit, vel Pelagius senserit aut non senserit, tanta mala tam novae huius haereticis illo ecclesiastico iudicio damnata gaudeamus, & Deo gratias agamus, laudisque dicamus.

DE PELAGIANIS IN COMMUNIONEM,

Nisi facta ab iis erroris abjuratio, non recipiendis.

EPISTOLA * LEONIS PAPAE

Ad Aquilejensem episcopum.

Relatione sancti fratris & coepiscopi nostri Septimii, quae in subditis habetur, agnovimus quosdam presbyteros, diaconos, ac diversi ordinis clericos, quos Pelagianus sive Caeselliana haereticus habuit implicatos, ita in vestra provincia ad communionem catholicam pervenisse: & ideo pronuntiaverunt eum contraria ecclesiasticae fidei reprobando & anathematizando, damnasae. Ac per hoc quomodolibet ea Caesellius posuerit aut non posuerit, vel Pelagius senserit aut non senserit, tanta mala tam novae huius haereticis illo ecclesiastico iudicio damnata gaudeamus, & Deo gratias agamus, laudisque dicamus.

* Leonis papae epistolae ad Aquilejensem episcopum, anno d. scripta dicitur anno Chr. 444.

CAPUT II.

Ne ergo hoc ulterius audeatur, neve per quorundam negligentiam introducta pemices, ad everisionem multarum tendat animarum, hac nostri auctoritate praecipit, indulsit tunc fraternitatis indicimus, ut congregata apud vos synodo provincialium sacerdotum, omnes sive presbyteri, sive diaconi, sive cuiusque ordinis clerici, qui de Pelagianorum Caesellianorumque

CAPUT II. Quomodo Pelagius recipiendus.

con-

confotio, in communionem catholicam ea imprudentia sunt recepti, ut non prius ad damnationem sui coartarentur erroris, nunc saltem, postea quam hypothetis eorum ex quadam parte detegitur, ad veram correctionem, quæ & ipsis prodesse, & nullis possit nocere, cogantur. Damnant aperitis professionibus suis superbi erroris auctores, & quicquid in doctrina eorum universalis Ecclesia exhorruit, desolentur: omniæque decreta synodalia, quæ ad excisionem huius hæreseos Apostolicæ sedis confirmavit auctoritas, amplecti se, & in omnibus approbare, plenis, & apertis, ac propria manu subscriptis protestationibus eloquantur. Nihil in verbis eorum obscurum, nihil inveniatur ambiguum. Quoniam novimus hanc istorum esse versutiam, ut in quacumque particula dogmatis excutendi, quam a damnandorum soliditate dicerentur; nihil fidei sensuum suorum existiment esse non saluum.

Cumque omnes definitiones suas ad subrepti-
di facilitatem improbare se simulat atque de-
ponere, hac ibi tota arte fallendi, nisi intelli-
gentur, escipiunt, ut gratia Dei secundum me-
ritum dari accipientium sentiantur. Quæ utique
nisi gratis datur, non est gratia, sed merces,
retributioque meritorum, dicente beato Apo-
stolo: Gratia salvi facti estis per fidem, & hoc
non ex vobis, Dei enim donum est; non ex ope-
ribus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim
sumus signum creati in Christo Jesu, in o-
peribus bonis, quæ preparavit Deus, ut in illis
ambulemus. Omnis itaque bonorum operum
donatio, divina preparatio est: nec propterea
quoniam iustificat virtute, quoniam gratia u-
nificat principium iustitiæ, & bonorum fons,
atque origo meritorum est. Sed ab istis ideo per
naturalem industriam dicitur proveniri, ut quæ
ante gratiam proprio clara sit studio, nullo vi-
dentur peccati originalis vulnere fauciat: fal-
somque sit quod Veritas ait, Quoniam filius
hominis venit querere & salvare quod pe-
rerat.

Capitulum IV. Cavendum ergo dilectioni tux est, magna-
que diligentia providendum, ne per huiusmodi
homines enisla dum scandala suscitentur: &
de excisio olim dogmate aliquod in provincia
tua ejusdem mali germen oriatur: quod non
solum in radicibus suis crescat, sed etiam sanctæ
Ecclesiæ sobolem veneno sui odoris inficiat.
Qui correctos se videri volunt, ab omni suspi-
cione se purgant, & obediendo nobis, probent
se esse nostros. Quorum si quisquam salubribus
preceptis satisfacere detrectant, sive ille cleri-
cus, sive fit laicus, ab Ecclesiæ societate pellat-
ur, ne perditio animæ suæ saluti insidietur a-
lienæ.

Capitulum V. Illam quoque partem ecclesiasticæ disciplinæ,
qua olim a sanctis patribus, & a nobis Epæ
decretum est, ut nec in presbyteratus gradu,
nec in diaconatus ordine, nec in subsequenti
officio clericorum ab Ecclesia ad Ecclesiam cui-
quam transire sit liberum, ut in integrum re-
voces adnoemur. Et utique quicquid non ambi-
tione illicitus, non cupiditate seductus, non per-
suasione hominum depravatus, ubi ordinatus
est, perseveret: ita ut si quis sua querens non
quæ Jesu Christi, ad plebem & Ecclesiam suam

redire neglexerit; & ab honoris privilegio, &
a communionis vinculo habeatur extraneus. Non
autem dubitet dilectio tua, nos, si (quod
non arbitramur) neglecta fuerint, quæ pro
custodia canonum, & pro fidei integritate de-
cernimus, vehementius commovendos: quia in-
teriorum ordinum culpæ ad nullos magis refe-
rendæ sunt, quam ad desides negligentique Re-
fectores, qui multam Epæ nutriunt perniciem,
dum auliciorum disimulant adhibere medi-
cinam.

Ex libro primo S. Augustini Episcopi de pecca-
torum meritis, & remissionis ad Marcel-
linum, cap. 11.

SED regnavit, inquit, mors ab Adam usque
ad Moysen; id est, a primo homine usque
ad ipsam etiam legem, quæ divinitus promul-
gata est, quia nec ipsa potuit regnum mortis
auferre. Regnum enim mortis vult intelligi,
quando ita dominatur in hominibus reatus pec-
cati, ut eos ad vitam æternam, quæ vera vita
est, venire non sinat, sed ad secundam etiam,
quæ penaliter æterna est, mortem trahat. Hoc
regnum mortis sola in quolibet homine gratia
destruit Salvatoris, quæ operata est etiam in
antiquis sanctis, quicumque ante quam in car-
ne Christus veniret, ad eos tamen adjuvantem
gratiam, non ad legis litteram, quæ jubere tan-
tum, non adjuvare poterat, pertinebat. Hoc
namque oculabatur in veteri Testamento pro
temporum dispensatione iustissima, quod nunc
revelatur in novo. Ergo in omnibus regnavit
mors ab Adam usque ad Moysen, qui Christi
gratia non adjuti sunt, ut in eis regnum mortis
destrueretur: etiam in eis qui non peccaverunt
in similitudinem prævaricationis Adæ, id est,
qui nondum sua & propria voluntate sicut ille
peccaverunt, sed ab illo peccatum originale tra-
xerunt: qui est forma futuri; quia in illo con-
sistuta est forma condemnationis futuris posteris,
qui ejus propagine crearentur, ut ex uno omnes
in condemnationem nascerentur, ex quo non li-
berat nisi gratia Salvatoris. Scio quidem
plerosque Latinos codices sic habere: Regnavit
mors ab Adam usque ad Moysen in eos qui pec-
caverunt in similitudinem prævaricationis Adæ,
quod etiam ipsum qui ita legunt, ad eundem re-
ferunt intellectum; ut in similitudinem præva-
ricationis Adæ peccasse accipiant, qui in illo
peccaverunt, ut ei similes crearentur, sicut ex
homine homines, ita ex peccatore peccatores;
ex morituro morituri, damnatoque dammati.
Græci autem codices, unde in Latinam linguam
interpretatio facta est, aut omnes, aut pene
omnes, id quod a me primo positum est, ha-
bent.

Sed non, inquit, delictum, ita & do-
num. Si enim ab uno delictum multi mor-
tui sunt, multo magis gratia Dei & donum in
gratia unius hominis Jesu Christi, in multos a-
bundavit: non magis multos, id est, multo
plures homines, neque enim plures iustificanti-
ur, quam condemnantur; sed multo magis abundavit.
Adam quippe ex uno delicto suo reos ge-
nit: Christus autem etiam quæ homines deli-
cta propriæ voluntatis ad originale in quo esti-
sunt

Excommu-
nicatio.

Prologo-
rum de-
del.

Capitulum XL
Rom. 1.16.

Regnum
mortis quod
apud Apo-
stolum.

Augusti-
nus sancti non
pertinet.
hanc ad legi-
s litteram, sed
ad gratiam
Christi non
tuit.

Idem.

Idem.

Capitulum
epistolæ
1.16. n. 11.
Idem.

Rom. 1.16

Verberia
Pri. 1.16.
Rom.

Capitulum III.
De gratia
Christi quod
1.16. n. 11.
Idem.

1.16. n. 11.
Idem.

* ut, quæ
non, prius
quoniam
peccatorum
venerunt,
quam gra-
tia, quæ
sanctificat,
acc.

Capitulum IV.

Capitulum V.
De gratia
Ecclesiæ quod
non licet
gratiam ad
Ecclesiam ad
Ecclesiam.

Philipp. 1.
Idem.

sunt addiderunt, gratia sua solvit atque donavit,
quod evidentiis in consequentibus dicit.

... in laqueum suum quia *delictum in omnes homines ad fidem per quinquagesimam, ita & per uniusquodvisificationem in omnes homines ad justificationem sita*... Porro si propterea Christus unus est in quo omnes fulscentur, quia non sola eius imitatio iustus facit, sed per spiritum regeneratur gratia: propterea & Adam unus est in quo omnes peccaverunt, quia non sola eius imitatio peccatore facit, sed per carnem generans potest. Ob hoc etiam dictum est, *omnes & omnes*. Neque enim qui generatur per Adam, iidem ipsi omnes per Christum regeneratur: sed hoc recte dictum est, quia sicut nullius carnalis generatio nisi per Adam, sic spiritalis nullius, nisi per Christum. Nam si aliqui possent carni generari, non per Adam, & aliqui generari spiritu non per Christum, non liquide *omnes*, sive hic, sive ibi decerneretur. Eodem autem omnes potest multos dicere; possunt quippe in aliqua re omnes esse qui pauci sunt: sed multos habet generatio carnalis, multos & spiritalis; quamvis non tam multos habet spiritalis, quam illa carnalis. Veritatem quemadmodum illa omnes habet homines, sic illa omnes iustos homines: quia sicut nemo preter illam homo, sic nemo preter ipsam nullus homo: et in veraque modo: *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius hominis iusti constituentur multi*.

Ex eodem libro S. Augustini de peccatorum meritis & remissione,
cap. 31.

BENE autem non ait: *ira Dei veniet super eum*; sed *maius super eum*. Ab hac quippe ira, quæ omnes fuit peccato sunt, de qua dicit Apollonius, *Futurus enim & nos aliquando naturaliter filii iræ, sicut & ceteri*, nulla res liberat, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Hæc gratia cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse quæ potest, injuncta non potest. *Namquid enim iniquitas apud Deum?* *Abiit*: Sed prius sanctarum scripturarum auctoritas colla foderenda fuit, ut ad intellectum per fidem quisque perveniat. Neque enim frustra dictum est: *Judicia sua sicut abyssi multa*. Cujus abyssi altitudinem veluti explorare, exclamat Apollonius, *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei!* Premiserat quippe intentionem miræ profunditatis, dicens, *Conclusi enim Deus omnes in incredulitate, ut omnium misereretur*. Cujus profunditatis veli horrore percussus, *O altitudo*, inquit, *divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei*, quoniam inscrutabilis judicis æquis, & insusfragabilis iuxta ejus? *Quæ enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliaribus illius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuerit ei?* *Quoniam ex ipso, per ipsum, & in ipso fuit omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum, amen*. Valde eripit parvum sentium habebat ad dicendum iustitiam judiciorum Dei; ad discutendum gratiam gratuitam, nullis meritis prece-dentibus non inquam, quæ non tam move-

cum præstatur indignis, quam cum æque indi-
gnis aliis denegatur.

Nam & hi quibus videretur iniustum, ut parvulum gratis Christi de corpore exantem, non baptismum renatos intrare non posse, verum etiam vitam æternam & salutem preventur; quærentes quomodo iustum sit, ut alius ab originali iniquitate solvatur, alius non solvatur, cum eadem sit utriusque conditio: ipsi respondeant secundum suam sententiam, quomodo iustum esse iustum sit, ut huic præstetur baptismus, quo intret in regnum Dei, illi non præstetur, cum sit utriusque par causa. Si enim movet, cur ex his duobus, cum et æque ambo fiat originaliter peccatores, alius ab hoc vinculo solvitur, cui conceditur baptismus; alius non solvitur, cui talis gratia non conceditur: cur non pariter movet, quod ex duobus originaliter innocentibus, alius accipit baptismum, quo in regnum Dei possit intrare; alius non accipit, ut ad regnum Dei possit accedere? Næque in utraque causa ad illam exclamationem: *Quid miror?* *O altitudo divitiarum!* Ex ipso deinde baptizatis parvulis, dicatur mihi, cur alius rapitur, ne malitia multum intellegendum ejus, & alius vivit, impius futurus? Næque si non debet sapere, ambo in regnum eternum ingredietur? Et tamen non est iniquitas apud Deum, Quid miror? quomodo non movet, quod non tanta altitudine exclamare compellat, quod alii vitam spiritui immundo versatur, alii nihil tale patiuntur; alii enim in utero matris, sicut Jeremias, sanctificatur, cum omnes, si est in originale peccato, pariter rei sint; si non est, pariter innocentem sint? Unde illa tanta diversitas, nisi quia inscrutabilia sunt iudicia ejus, & ininvestigabiles viæ eius.

An forte illud jam exprobrum repudiatumque sentiamus edict, quod antequam prius in caelesti habitatione peccasset, gratiamque paullatim ad suorum meritorum corpora veniant, ac pro antea peccata vita magis minime corporeis peccatis affligatur? Cui opinio quumvis sancta Scriptura aperteffime contradicat, quæ cum gratiam commendaret; Nonnulli, inquit, natæ, nec qui aliquid egerent bene aut mali, ut secundum electionem propitium Dei manerent, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quod magis fuerint meriti: non ipsi tamen qui hoc sentiant, evadunt hujus questionis angustias, sed in eis coarctat et hæretes similitur. O stridentem, exclamare cogitur. Unde enim fit ut homo ab ineunte pueritia modelletur, ingenio, temperantia, ex magna parte libidinum victor, qui occidit avaritiam, luxuriam detestetur, aique ad virtutes ceteras profectioni aptiorque conligatur, et tamen eo loco sit ubi ei prædicari gratia Christiana non possit? Quomodo enim invocabit in quem non crediderunt? aut quomodo credens et quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Alius autem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitiis et facinorosis coepertus, ita gubernetur, ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut si deterius hie fuerit, laudabiliter hie vivat? Ubi dabo isti tamen diversa merita contraxerunt, non dico, ut ille credat, ille non

N

cte.

Sept. 6, 1934

Figure 2.14

Figure 1. 2.

**CAPUT
XXII.**
Refellit eos
qui putant
animas ob
delicta vi-
bi committi
da, in corpore
ve manere
suis con-
venientia
decedere, in-
digne ma-
gis animas
ve affligi.
Rom. 2, 28.

2000, 1994, 1991)

N

CTD.

repeatedly. Under the

credat, quod est propriae voluntatis; sed ut iste audiet quod credat, ille non audiat; hoc enim non est in hominis potestate: ubi, inquam, haec tam diversa merita contraxerunt? Si in caelo egerunt aliquam vitam, ut pro suis actibus propellerentur vel laborarent in terras, congruit quae fuit ante aeternae vitae corporis receptaculis teneretur: ille atque melius ante hoc mortale corpus vixisse credeudus est, qui eo non multum meruit praevaricari, ut & bonum haberet ingenium, & concupiscentis ejus mitioribus urgeretur, quas posset facile superare; & tamen ante sibi gratiam non meruit praedicari, qua sola posset a secundae mortis perniciē liberari. Ille autem pro meritis deterioribus, sicut putant, graviore corpori implicitus, & ob hoc cordis obtusi cum carnis illecebris ardentissima cupidine vincere, & per nequissimam vitam peccatis peritissimis, quibus ad hoc vivere meruerat, addere peiora terrena; ant in cruce tamen audivit, *Hodie mecum eris in paradiso*; aut alicui cohaesit Apostolo, cujus praedicatione mortuus, & per lavacrum regenerationis salvis effectus est: ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia. Quid hinc respondeant, omnino non video, qui humanis conjecturis iustitiam Dei defendere, & ignorantes altitudinem gratiae, fabulas improbabilis texerunt.

Cedimus igitur & consentiamus auctoritati sanctae scripturae quae nescit falli nec fallere, & sicut noudum natos ad discerenda merita eorum aliquid boni vel mali egisse non credimus, ita omnes sub peccato esse, quod per unum hominem intravit in mundum, & per omnes homines pertransiit, a quo non liberat nisi gratia Dei per Dominum nostrum Iesum Christum, minime dubitemus. Cujus medicinalis adventus non est vocis sanis, sed agnitionis: quia non venit opacare iustos, sed peccatores: in cujus regnum non intrabit nisi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nec prae regnum ejus salutem ac vitam possidebit aeternam. Quoniam qui non manducaverit carnem ejus; & qui incredulus est Filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Ab hoc peccato, ab hac ingritudine, ab hac ira Dei, cuius naturaliter filii sunt, qui etiam si per aetatem non habent proprium, trahunt tamen originalem peccatum, non liberat nisi Agnus Dei qui tollit peccata mundi, non nisi Medicus qui non venit propter sanos, sed propter aegros, non nisi Salvator, de quo dictum est generi humano, *Natus est vobis hodie Salvator*: non nisi Redemptor, cujus sanguine delictum debetur remissionem. Nam quis audeat dicere, non esse Christum infantium salvatorem nec redemptorem? Unde autem salvos facit, si nulla in eis est originalis aegritudo peccati? Unde redimit, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato? Nulla igitur ex nostro arbitrio, praeter baptismum Christi, salus aeterna promittitur infantibus, quam non promittit scriptura divina, humanis omnibus ingenuis praefecenda.

Ex eodem libro primo de peccatorum meritis
& remissione. Cap. 25.

ITAQUE illud quod in Evangelio possumus est, *Erat lumen verum, quod illuminat omnem venientem in hunc mundum*, ideo dictum est, quia nullus hominum illuminatur nisi illo lumine veritatis, quod Dens est: ne quisquam putaret ab eo se illuminari, a quo audit ut discat, non dico, si quemquam magnum hominem, sed nec si angelum ei contingat habere doctorem. Adhibetur enim sermo veritatis extrinsecus vocis ministerio corporalis, verumtamen, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Dens. Audit quippe homo dicentem vel hominem vel angelum, sed ut sentiat & cognoscit verum esse quod dicitur, illo lumine intus ejus ejus adpergitur, quod aeternum manet, quod etiam in tenebris lucet. Sed sicut sol ille a cecis, quamvis eos suis radiis quodam modo vestiat, sic ab insulitibus tenebris non comprehenditur.

Cum autem cum dixisset, *quod illuminat omnem hominem*; addiderit, *venientem in hunc mundum*: unde haec opinio nata est, quod in exorta corporali ab utero matris recentissimo lumine mentes nascentium parvulorum: quamvis in Graeco ita sit possumus, ut possit etiam intelligi lumen ipsum veniens in hunc mundum: tamen si hominem venientem in hunc mundum, necesse est accipi, aut simpliciter dictum arbitror, sicut multa in Scripturis reperiuntur, quibus etiam detractis nihil sententiae minuat; aut si propter aliquam distinctionem additum esse credendum est, fortasse hoc dictum est, ad discerendam spiritalem illuminationem ab illa corporali, quae sive per caeli laminationem, sive quibusque ignibus illuminat oculos carnis; ut hominem interiozem fixisset venientem in hunc mundum, quia exterior corporeus est, sicut hic mundus; tamquam diceret, Illuminat omnem hominem venientem in corpus, secundum illud quod scriptum est: *Sortitus sum animam bonam, & veni in corpus incorruptum*. Aut ergo sic dictum est, si distinctionis alicujus gratia dictum est, *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; tamquam dictum esset; Illuminat omnem interiozem hominem; quia homo interiozem veraciter sit sapiens, non nisi ab illo illuminatur qui est lumen verum: aut si rationem ipsam, qua humana anima rationalis appellatur, quae ratio adhuc velut quiesca & quasi sopita, tamen insita & quodam modo infirmata in parvulis latet, illuminationem voluit appellare, tamquam interioris oculi creationem; non resistendum est, tunc eam fieri, cum anima creatur, & non abinde hoc intelligi, cum homo venit in mundum. Verumtamen etiam ipse, quamvis jam creatus oculis, necesse est in tenebris maneat, si non credat in eum qui dixit, *Ego lux in saeculum veni, ut omnis qui credit in me non moriatur in tenebris*. Quod per sacramentum baptismatis in parvulis fieri non dubitat mater Ecclesia, quae cor & os maternum ejus prelat, ut sacris mysteriis imbuantur, quia

Dens quomodo omnem hominem illuminat.
S. Irenaeus p. 2.
Aliter Dens, & inter
omnes doctores.
1. Cor. 13. 14.

Sol sapientiae
lumen
lucet, sed a
tenebris non
liberatur.

2. Tim. 1. 10.

Sep. 8. 12.

Jo. 1. 9.

Luc. 9. 12.

¶ Caput
XXIII.

Inc. 9. 19.

Christus est
salvator
infantium
& Redemptor
eorum.

Ex eodem libro secundo de peccatorum meritis
& remissione, cap. 29.

CAPIT.
XXIX.
Cuius
precepta
sunt per
num. 100.
dixerunt
Christum,
& per u-
num tan-
demque fa-
dem sal-
vantur.
V. de-
scrib. 117,
ad Hilar-
ium p. 240

QUAE cum ita sint, ex quo per unum hominem peccatum intravit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, usque in finem carnis hujus generationis & corruptibilis saeculi, cuius filii generant & generantur, nullo existente homine de quo in hac vita constituto veraciter dici possit, quod nullum habeat omnino peccatum, excepto uno Mediatore, qui nos Creatori nostro per remissionem reconciliat peccatorum: idem ipse Dominus noster hanc suam medelam nullis generis humani temporibus ante ultimum futurum adhuc iudicium denegavit eis, quos per certissimum praediciam, & futuram beneficentiam secum regnatos in vitam praedestinavit aeternam. Namque ante natiuitatem carnis infirmitatemque passionis & virtutem resurrectionis suae, eorum rerum praesentium fide eos qui tunc fuerant, informati ad hereditatem salutis aeternae, quarum rerum praesentium fide informati eos, qui cum generentur aderant, atque impleri praedicta cernebant, quarum etiam praeteritarum fide qui postea fuerunt, & nos ipsos, & qui deinde futuri sunt, informare non cessat. Una ergo fides est quae omnes salvos facit, qui ex carnali generatione spiritaliter renascuntur, terminata in eo, qui venit pro nobis iudicari & mori iudex vivorum & mortuorum. Sed huius unius fidelis pro significationis opportunitate per varia tempora sacramenta variata sunt.

Parvulo-
rum quo-
que salu-
tur Chris-
tus.
Ani. 1. 11,
Mart. 1. 13.

Idem ipse itaque Salvator est parvulorum atque majorum, de quo dixerunt Angeli, *Natus est vobis hodie Salvator*: & de quo dictum est ad Virginem Mariam; *Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*: ubi aperte demonstratum est, cum hoc nomine quo appellatus est Jesus, propter salutem quam nobis tribuit, nominari: Jesus quippe Latine Salvator est. Quis est igitur qui audeat dicere Dominum Christum tantum majoribus non etiam parvulis esse Jesum? qui venit in similitudine carnis peccati, ut evacuet corpus peccati, in quo infirmissimo nulli usque congruis vel idoneis infantilibus membris, anima rationalis miserabilis ignorantia praegravatur. Quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis, nec illam ipsius animi infirmitatem in Christo parvulo fuerim suspicatur, quam videmus in parvulis. Per hanc enim etiam, cum moribus irrationalibus perturbantur, nulla ratione, nullo imperio, sed dolore aliquando, vel doloris terrore cohibentur: ut omnino videas illius inobedientiae filios quae movetur in membris repugnans legi mentis, nec cum vult ratio, conquiescit: verum & ipsa sepe vel dolore corporis, tamquam vapulando compescitur, vel pavescendo, vel tali aliquo animi motu, non tamen voluntate praecipiente compellitur. Sed quia in eo erat similitudo carnis peccati, mutationes etiam aeternae perpeti voluit ab ipsa exorsus infantia, ut ad mortem videatur etiam senescen-

S. Prosper, Tom. II.

do illa caro pervenire potuisset, nisi juvenis fuisset occisus. Quae ratio mors in carne peccati inobedientiae debita reddidit, in similitudine autem carnis peccati obedientiae voluntate suscepit est. Ad eam quippe iturus etiamque passurus hoc ait: *Ece venit princeps mundi huius, & in me nihil inveniet: sed ut sciant omnes quia voluntatem Patris mei facio, surgite, senes hinc*. His dictis perrexit ad in debitam mortem, factus obediens usque ad mortem.

Ex fragmento sermonis contra Pelagianos, in
Eugypii Tomo 2. cap. 287. aut 288.
num. 4. & 5.

Tom. 2.
cap. 287.
num. 4. & 5.

ERGO, fratres, quando praecipitur, agnoscite voluntatis arbitrium, quando oratur quod praecipitur, agnoscite gratiae beneficium. Utrumque enim in Scripturis habes: & praecipitur & oratur; quod praecipitur, hoc oratur. Videre quod dico. Praecipitur ut intelligamus. Quomodo praecipitur ut intelligamus? *Nolite esse sicut equus & mulus non habentes intellectum*. Auditi quia iustum est: pete, ut possis implere quod iustum est. Quomodo, inquis, peto? Audi Scripturam. Quid tibi iustum est? *Nolite esse sicut equus & mulus, non habentes intellectum*. Quia iustum est, agnovisti voluntatem: audi quia oratur, ut agnoscas gratiam. *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua*. Iustum est ut habeamus sapientiam: quia iustum est lege. Ubi legis, inquit? Audite: *Qui iniquitates agitur in populo & stulti, aliquando sapienter*. Jam ille quid dicit? Vides quomodo nobis praecipit Deus ut sapiamus. Ergo sapientia in nostra est potestate? Jam dixi, praecipitur audivi, voluntatem cognovi: sedi orationem, ut gratiam tu possis agnoscere. Da sapientia igitur, quae iusta est nobis, audiamus quid dicat apostolus Jacobus: *Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus effluenter*. Jubeatur nobis continentia. Ubi jubetur? Apostolus ad Timotheum, *Contine te ipsum*. Iustum est, praecipitur est; audiendum est, faciendum est: sed nisi Deus adjuvet, rogamemus. Conamur quidem facere voluntate, & nititur aliquid voluntas: non praestant potestas, nisi adjuvetur infirmitas. Certe enim iustum est: *Contine te ipsum*. Audi alium locum Scripturae: *Et cum scierim, inquit, quia nemo esse potest continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cujus esset hoc donum*. Et quid, inquit, leci? *Adi Dominum, & deprecatur sum*. Quid opus est multa requirere, Fratres mei? Quidquid nobis jubetur, orandum est ut impleatur: sed non sic, ut dimittamus nos, & quomodo argri iaceamus supini, & dicamus, *Plum Deus eas super facies nostras; ut profinis nos nihil agere velimus; & cum eas compluta fuerit super os nostrum, dicamus etiam, Deus gloriatur de nobis*. Aliquid & nos agere debemus, studere debemus, conari debemus, & in eo gratias agere, in quo poterimus, in eo quod non poterimus, orare. Quando gratias agit, caves ne damneris ingratus: quando autem quod

Propter
liberum
arbitrium,
rationis
nullum
gratia
modi
faciam
ostendit.

Ps. 11.

Ps. 112.

Ps. 11.

Job. 1.

1. Tim. 1.
11.
Petrus 1.
11.

Cap. 1.

N 3

DOB

Christus
etiam
infan-
tibus
ca-
ret & sa-
nit sa-
lutem.

Christi
ca-
ro
fuit
fuit
ad
mortem
et
iam
vitan-
ta
fuisse
videtur.

nondum habes petis, caves ne remaneas inanis, quia impeditur.

Cogitate ergo ista, Fratres mei, quisquis ad vos accesserit, & dixerit vobis, Quid ergo nos facimus, si nihil habemus in portatitate, nisi Deus det omnia? Ergo non nos coronabit Deus, sed se coronabit. Jam videris, quia de illa vena venit: vena est, sed venenum habet, percussa est enim a serpente, sana non est. Hoc enim agit hodie satanas, quomodo per venena hereticorum ejicit ab Ecclesia, sicut tunc per venena serpentis ejecit de paradiso. Illum (Pelagium) nemo dicit absolutum esse ab episcopis: absolutus est, sed confisio, quasi correctio ipsa est absoluta. Quia ea quæ dixit ante episcopos, catholica videbantur: quæ autem scriptis in libris suis, episcopi qui absolverunt, nescierunt; & forsitan correctus est. Desperare enim de homine non debemus, qui forte fidelis Catholicus adjungi se maluit, & ad eius gratiam auxiliumque confugit, forte hoc factum sit: tamen non hæreticus est absolutus, sed homo hæresim negans.

Ex libro ejusdem ad Marcellinum de Spiritu & Littera. Cap. 10. n. 17.

IDEO dicit, *Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? factorem? Non, sed per legem fidei.* Sive gloriationem dixerit laudabilem, quæ in Domino est, eamque exclusam, id est, non ut abscederet pulsam, sed ut eminceret expressam. Unde & excludens dicuntur quidam artifices argentarum. Hinc est illud in Psalmis: *Ut excludantur ii qui probati sunt argento*, hoc est, ut emineant qui probati sunt eloquio Domini. Nam & alibi dicitur: *Eloquia Domini eloquia casta, argentum ignis examinatum.* Sive gloriationem viliosam de superbia venientem commemorare voluerit, eorum scilicet, qui cum sibi iuste videntur vivere, ita gloriantur, quasi non acceperint: eamque non per legem factorum, sed per legem fidei dicit exclusam, id est, ejectam & abjectam; quia per legem fidei quisque cognoscit, si quid bene vivit, Dei gratia se habere, & ut periciat in dilectione iustitiz, non se aliud consecratum.

Ex eodem libro, & cap. 26. & seq.

Videndum est autem quomodo dicat Apostolus, *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui observant opus legis scriptum in cordibus suis:* ne videatur non esse certa distantia novi testamenti, quod leges suas Dominus in cordibus populi sui se scripturum esse promissit, quando quidem hoc gentes naturaliter habeant. Pertractanda igitur hæc quaestio, quæ non mediocriter exorta est. Dicit enim aliquis, Si Deus hinc discernit a veteri testamento novum, quod in veteri legem suam scripsit in tabulis, in nova autem scripsit in cordibus: fideles novi testamenti unde discernuntur a gentibus quæ habent opus legis scriptum in cordibus suis quod naturaliter quæ legis sunt faciunt: quasi

jam illo populo veteri potiores, qui legem acceperit in tabulis, & novo populo priores, cui hoc præstantur per testamentum novum, quod his natura jam præstitit?

An forte eas gentes commemoravit Apostolus, scriptam in cordibus habere legem, quæ ad novum pertinent testamentum? Ad hoc enim unde venerit, intendum est. Primo Evangelium commendans, ait: *Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum & Græco. Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est, Iustus autem ex fide vivit.* Deinde loquitur de illis impiis, quibus propter superbiam nec cognitio Dei profuit, quia non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Inde transit ad eos qui iudicant, & agunt talia, quæ condempnant, nimirum propter Judæos, qui de lege Dei gloriabantur; quamvis adhuc eos nominatim non exprimat, & ideo dicit, *Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primum & Græco.* Non est enim personarum acceptio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverint, sine lege & peribunt; & quicumque in lege peccaverint, per legem iudicabuntur. Non enim audientes legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. His verbis hoc unde agitur subiungit, & dicit, *Cum gentes quæ legem non habent naturaliter quæ legis sunt faciunt:* & cetera quæ jam supra commemoravi. Proinde non videtur alios hic significasse sub nomine gentium, quam eos quos nomine Græci (supra significabam) cum diceret Judæo primum & Græco. Porro si Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum & Græco; & ira & indignatio & tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Judæo primum & Græco; ille autem Græcus nomine gentium significatus est naturaliter quæ legis sunt facientium, & quæ scriptum habent opus legis in cordibus suis, profecto ad Evangelium pertinent gentes, quibus lex in cordibus scripta est; eis quippe credentibus virtus Dei est in salutem. Quibus autem gentibus bene operantibus gloriam & honorem pacemque promitteret, extra Evangelii gratiam constituit? Quia enim personarum acceptio non est apud Deum, & non audientes legis, sed factores iustificabuntur; ideo live Judæus live Græcus, hoc est, quilibet ex gentibus crediderit, salutem in Evangelio pariter habebit. Non enim est distinctio sicut postea dicit: *Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius.* Unde autem factorem legis Græcum iustificari diceret, sine gratia Salvatoris?

Neque enim contra seipsum diceret, quod ait *factores legis iustificabuntur:* tamquam per opera, non per gratiam iustificentur: cum dicar gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud volens intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustificationem ope-

Respondetur, iustitiam esse debitam non testamenti.

Rom. 1. 26.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 13.

ra non precedunt. Aperte quippe alibi dicit, *Si gratia, jam non operibus, aliquam gratia jam non est gratia*. Sed sic intelligendum est, *factores legis justificabuntur*, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificati: ut non iustificatio factoribus accedat, sed ut factores iustificatio precedat. Quid est enim aliud, iustificati, quam iusti facti, ab illo scilicet qui iustificat impium, ut ex impio fiat iustus? Si enim ita loqueremur, ut diceremus, homines liberabuntur; hoc itaque intelligeretur, eis qui iam homines essent accedere liberationem: si autem diceremus, homines creabuntur; non utique intelligeretur eos creari qui erant, sed ipsa creatione homines fieri. Ita si dictum esset, factores legis honorabuntur; non recte acciperemus nisi honorem illis qui essent factores legis accedere: cum vero dictum est, *factores legis justificabuntur*; quid aliud dictum est, quam, iusti justificabuntur? factores enim legis utique iusti sunt. Ac per hoc tantummodo est ac si diceretur, factores legis creabuntur, non qui erant, sed ut fiat: ut sic intelligerent etiam Iudei legis auditores, indigere se gratia iustificatori, ut possint esse factores. Aut certe ita dictum est, *justificabuntur*, ac si diceretur, iusti habebuntur, iusti deputabuntur; sicut dictum est de quodam, *ille autem volens se iustificare*, id est, ut iustus haberetur, & deputaretur. Unde aliter dicimus, Deus sanctificat sanctos suos: aliter autem, *sanctificatur nomen tuum*. Nam illud ideo, quia ipse illos facit esse sanctos, qui non erant sancti: hoc autem ideo, ut quod semper apud se sanctum est, sanctum etiam ab hominibus habeatur, id est, sancte timeatur.

Si ergo gentes commemoramus, naturaliter quæ legis sunt facientes & scriptum habentes opus legis in cordibus, illos intelligi voluit qui credunt in Christum; quia non sicut Iudei præmissa sibi lege veniunt ad fidem: non est cur eos conemus discernere ab iis quibus Dominus per Prophetam promittens testamentum novum, dixit leges suas se scripturam in cordibus eorum; quia & ipsi per interventionem, quam oleatio præstitit dicit, ad eandem oleam, hoc est ad eundem Dei populum pertinent: potiusque concordat prophetico etiam hoc apostolicum testimonium, ut hoc sit perennare ad testamentum novum, legem Dei habere non in tabulis, sed in cordibus scriptam, hoc est, in intimo affectu iustitiam legis amplecti, ubi fides per dilectionem operatur. Quia ex fide iustificat gentes Deus: Quod scriptura prævidens, præsentavit Abraham, dicens, In semine tuo benedicentur omnes gentes: ut per hanc promissionis gratiam olive inferretur oleaster, & fierent fideles gentes filii Abraham in semine Abraham, quod est Christus, sectantes ejus fidem, qui non accepta in tabulis lege, nondumque habens ipsam circumcissionem, credidit Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Ac sic tale erit hoc quod de ejusmodi gentibus dixit Apostolus, quod opus legis scriptum habeant in cordibus suis; quæ est illud ad Corinthios, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ita

enim sunt de domo Israel, cum præputium eorum in circumcissionem deputatur, eo quod iustitiam legis non præcissione carnis ostendunt, sed cordis charitate custodiunt: quoniam iam præputium iustitiae legis custodiat, nonne præputium ejus, inquit, in circumcissionem deputabitur? Ex propterea in domo veri Israel in quo dolus non est, participes sunt testamenti novi, quia dat Deus legem in mentes ipsorum, & in cordibus eorum scribit eas digito suo, Spiritu sancto, quo ibi diffunditur caritas, quæ legis est plenitudo.

Nec moveat quod naturaliter eos dixit, quæ legis sunt facere, non Spiritu Dei, non fide, non gratia. Hoc enim agit Spiritus gratiæ, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, inlauret in nobis. Vitium quippe contra naturam est, quod utique sanat gratia propter quam Deo dicitur, *Miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Proinde naturaliter homines quæ legis sunt faciunt: qui enim hoc non faciunt, vitio suo non faciunt. Quo vitio lex Dei est deleta de cordibus: ac per hoc, vitio sanato, cum illis scribitur, finit quæ legis sunt naturaliter: non quod per naturam negata sit gratia, sed potius per gratiam reparata natura. Per unum quippe hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt: & ideo quia non est distinctio, egest gloria Dei, iustificati gratia per gratiam ipsius. Quæ gratia in interiore homine renovato iustitia scribitur, quam culpa deleverat, & hæc misericordia super genus humanum per Jesum Christum Dominum nostrum. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.

Si autem hi qui naturaliter quæ legis sunt faciunt, nondum sunt habendi in numero eorum quos Christi iustificat gratia, sed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter iustique colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus vel audimus, quæ secundum iustitiam regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus: quamquam si discutiantur quo fine fiant, vix inveniantur quæ iustitiae debitam laudem defensionemque merentur: verumtamen quia non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, unde merito dici possit etiam in ipsa impletate vitæ suæ facere aliqua legis vel sapere; si hoc est quod dictum est, quia gentes quæ legem non habent, hoc est, legem Dei, naturaliter quæ legis sunt faciunt, & quia huiusmodi homines ipsi sibi sunt lex, & scriptum opus legis habent in cordibus suis, id est, non omnino modo deletum est, quod ibi per imaginem Dei cum crearetur impressum est: etiam sic illa differentia non perturbabitur, quia distat a veteri testamentum novum, eo quod per novum scribitur lex Dei in corde fidelium, quæ per vetus in tabulis scripta est. Hoc enim illuc scribitur per renovationem, quod non omni modo deletum est per vetustatem. Nam sic

Rom. 11, 6.
Rom. 12, 12.

Rom. 6, 1.

Imm. 10, 10.

Aliter sanctificatur
Gentilis, aliter
sanctificatur
carnalis Christianus.
Matt. 6, 2.

Rom. 11, 14.

Quomodo
hoc de Abraham
dicitur, quod
hoc Propetia
concordat.
Jerem. 31, 31.
Rom. 9, 31.
Gal. 3, 8.

Gal. 3, 8.

Gen. 12, 18.

Gal. 3, 14.

Gen. 12, 18.

Rom. 6, 1.

Rom. 1, 11.
R. 11, 12.

Rom. 14.

Jo. 1, 4.
Rom. 6, 1.
Rom. 12, 10.

CANT. XXVII.
Lam. 3, 1.
Eccl. 1, 1.
Eccl. 1, 1.
Eccl. 1, 1.
Eccl. 1, 1.

Rom. 1, 1.

Rom. 1, 1.

1. Tim. 1, 1.

Et 6. Apo-
stolus illud
de iustitia
intelligit,
non
colitur de
ta. differe-
ntia novi
Testamen-
ti.
1. Th. 4.
cor. 1, 1.
1. Tim. 1, 1.

* CANT. XX. 111.

Rom. 1, 14.

ut ipsa imago Dei renovatur in mente credentium per testamentum novum, quam non penitus impietas aboleverat; nam remanerat utique id quod anima hominis nisi rationalis esse non potest: ita etiam ibi lex Dei non ex omni parte deleta per injulitiam, profecto scribitur renovata per gratiam. Nec illam inscriptionem, quæ iustificatio est, poterat efficere in iudicis lex in tabulis scripta, sed solum prævaricationem. Nam & ipsi homines erant, & vis illa naturæ inerat eis, quæ legitimum aliquid animæ rationalis & sentit & facit: sed pietas quæ in aliam vitam transfert beatam & æternam, legem habet immaculatam, convertemem animas, ut ex illo lumine renovetur, fiatque in eis, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Unde averſi obloſcere meruerunt: renovari autem nisi gratia Christiana, hoc est, nisi Mediatoris intercessionem non possunt. *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus*. A cuius gratia si alieni sunt illi, de quibus agimus, qui secundum illum modum, de quo superius satis diximus, naturaliter quæ legis sunt faciunt, quid eis proderunt excusantes cogitationes, in die quæ iudicabit Deus oculis hominum, nisi forte ut matius puniantur? Sicut enim non impediunt a vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur; sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis invenitur. Verumtamen sicut in regno Dei velut stella ab stella in gloria differunt sancti; sic & in damnatione poenæ sempiternæ tolerabilis erit Sodomæ quam alteri civitati, & erunt quidam duplo amplius quibuldam gehennæ filii: ita nec illud in iudicio Dei vacabit, quod in ipsa impietate damnabili magis aliis alio minulve peccaverit.

Quid ergo hinc Apostolus efficere voluit, quod iactantiam cohibens Iudeorum, cum dixisset, *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur*; continuo subiicit de his qui legem non habentes, naturaliter quæ legis sunt faciunt: si non illi sunt intelligendi, qui pertinent ad gratiam Mediatoris, sed illi potius, qui cum Deum verum vera pietate non colant, habent tamen quoddam opera bona in vita impia! An forte hoc ipso probandum creditur, quod supra dixerat, quia non est personarum acceptio apud Deum; & quod postea dixit, quia non Iudeorum est Deus tantum, sed & gentium: quod quantulacunque legis opera naturaliter insita non invenirentur in eis, qui legem non acceperunt, nisi ex reliquiis imaginis Dei; quam non contemnit cum in eum credunt, apud quem non est acceptio personarum? Sed quodlibet horum accipitur, conſilat gratiam Dei promissam esse testamentum novo etiam per Prophetam; camdemque gratiam in eis quæ deficiunt, ut scribantur leges Dei in cordibus hominum, perveniantque ad eam cognitionem Dei, ubi non docebit unusquisque civem suum vel fratrem suum, dicens, Cognosce Deum, quia omnes cogno-

ſcent eum a minore usque ad majorem eorum. Hoc donum Spiritus-sancti est, quo diffunditur charitas in cordibus nostris: charitas non quælibet, sed charitas Dei de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta est. Quia iustus in hac peregrinatione vivens, ad speciem quoque perducitur post speculum & ænigma, & quidquid erat ex parte, ut facie ad faciem cognoscat, sicut & cognitus est. Unam enim petit a Domino, & hanc requirit, ut inhabitet in domo Domini per omnes dies vite suæ, ad hoc ut contempler delectationem Domini.

Nemo itaque gloriatur ex eo quod videtur habere, tamquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur inſonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Porro autem si non gratis mortuus est, ascendit in altum, captivum duxit captivitatem, & dedit dona hominibus: inde habet, quicumque habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut non habet, aut id quod habet auferetur ab eo. Unus enim Deus qui iustificat circumſcriptionem ex fide, & præputium per fidem: quod non ad aliquam differentiam dictum est, tamquam aliud sit ex fide, & aliud per fidem, sed ad varietatem locutionis. Alio quippe loco cum de gentibus diceret, hoc est de præputio: *Prævidens*, inquit, *scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus*. Itemque cum de circumſcriptione loqueretur, unde erat ipse: *Nos*, inquit, *natura Iudei, & non ex gentibus peccatores, scientes quia non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi, & nos in Jesum Christum credimus*. Ecce & præputium idem iustificari ex fide, & circumſcriptionem per fidem, si tamen circumſicio iustitiam fidelitatem tenet. Sic enim gentes quæ non seclabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est: imitando eam ex Deo, non ex semetipsis præsumendo. Israel vero persequens legem iustitiam, in legem iustitiam non pervenit. Quare? quia non ex fide, sed tamquam ex operibus: id est, tamquam eam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Ac per hoc ostenditur in lapideis offensionis. Nam quid dixerit, quia non ex fide, sed tamquam ex operibus: apertissime expoliuit, dicens, *Ignorantes enim Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiam Dei non sunt subsecuti*. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et adhuc dubitamus quis sint opera legis, quibus homo non iustificatur, si ea tamquam sua crediderit sine adiutorio & dono Dei, quod est ex fide Jesu Christi? & circumſcriptionem cetera quæ talia suspicamus, quia etiam de his factamentis aliis in locis talia quædam leguntur? Sed hic utique non circumſcriptionem tamquam suam iustitiam volebant constituere: quia & ipsam Deus præcipiendo constituit. Nec de illis operibus hoc intelligi potest, de quibus Dominus eis dicit, *Reſpicitis mandatum Dei, ut traditiones vestras statueris: Quia persequens, inquit, legem iustitiam, in legem iustitiam non pervenit Israel*. Non dixit, persequens traditiones suas, id est,

Rom. 7. 6.

1. Tim. 2. 5.
2. Cor. 8. 12.
7. 16. 40.CANT.
XXIX.
1. Cor. 4. 7.
Iulius CE
saris Dei.
Gal. 3. 28.
Eph. 2. 10.
Rph. 4.
Luc. 8. 14.
1. Cor. 12. 13.

Gal. 2. 8.

Gal. 3. 12.

Rom. 9. 10.

Philip. 3.

11.

Rom. 9. 13.

Rom. 10. 3.

Matth. 23. 6.

Marc. 7. 6.

Rom. 9. 13.

con-

Gratia m
no Testa
mento per
mTa per
Prophetam
Jerem. 31.
44.

hoc malo carere? Et qui omnino facere non possunt, quae ideo coguntur ut faciant, quia posse creduntur, solent excusando respondere & dicere, Facerem, si esset in potestate. Quid igitur ultra querimus, quando quidem hanc dicimus potestatem, ubi voluntati adjacet facultas faciendi? Unde hoc quique in potestate habere dicitur, quod si vult, facit; si non vult, non facit.

An fides in potestate sit? Attende jam illud quod excurtiendum posuimus, utrum fides in potestate sit? De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus eum aliquid credimus, non quam damus cum aliquid pollicemur; nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus, Non mihi habuit fidem; aliter, Non mihi servavit fidem. Nam illud est, Non credidit quod dixi: illud, Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem qua credimus, fides sumas Deo: secundum illam vero qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, *Fidelis Deus, qui non vult perire testari super id quod peragitur*. De illa itaque fide querimus, utrum in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deum. Hinc enim scriptum est, *Credidit Abraham Deo*. & deputatus est illi ad justificationem; &, *Creduit in eum qui iustificat impii, deputatus fides eius ad iustitiam*. Vide nunc utrum quique credit, si noluerit; aut non credat, si valuerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? consensio autem utique volens est: professio fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, *Non est potestas, nisi a Deo*. Quid igitur causa est, cur non & de illa nobis dicatur, *Quid enim habes quod non accepisti*? Nam & ut credamus Deus dedit. Nisi enim voluntas nisi a Deo. Et recte non scriptum est, quia verum non est: aliqui etiam peccatorum, quod abest, auctor est Deus, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala voluntas jam sola peccatum est, etiam si desit effectus, id est, si non habeat potestatem. Porro cum voluntas mala potestatem accipit implere quod intendit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam illi modo; nec ideo iniuste, quia occulte. Ceterum iniquus pariri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit volens, quoniam mali fit quod perpetravit volens. Hoc est quod de quibusdam Apostolus ait, *Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis suorum, ut faciant qua non conveniunt*. Hinc & Dominus Pilato, *Non haberes in me, inquit, potestatem, nisi data esset tibi de super*. Sed cum potestas datur, non necessitas utique imponitur. Unde cum David Saulis occidendi potestatem accepisset, maluit parere, quam ferire. Unde intelligentius malis accipere potestatem ad damnationem malae voluntatis suae, bonos autem ad probationem bonae voluntatis suae.

CUM ergo fides in potestate sit, quoniam cum vult quique credit: & cum credit, volens credit; deinde querendum est, immo recolendum, quam fidem tanta consuetudine commendat Apostolus. Non enim quolibet credere bonum est: nam unde est illud. *Frater, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritum qui*

ex Deo est? Nec in laudibus charitatis quod dictum est, *Omnis credit*, sic accipiendum est, ut charitati cuiuspiam derogemus: si non quod audierit, statim crediderit. Quid quod eadem charitas admonet, non facile de fratre mali aliquid esse credendum, & cum tale aliquid dicitur, hoc ad se magis iudicat pertinere ut credat. Postremo ipsa charitas qua omnia credit, non omni spiritui credit: ac per hoc, omnia quidem credit, sed Deo; quia non dicitur est, Omnibus credit. Nulli itaque dubium est, eam fidem ab Apostolo commendari, qua creditur Deo.

Sed adhuc aliquid discernendum est: quoniam & illi qui sub lege sunt, & timore poenae iustitiam suam facere conantur, & ideo non faciunt Dei iustitiam, quia charitas eam facit, quam non libet nisi quod licet, non tamen, qui cogitur ut opere habere quod licet, cum aliud habeat in voluntate, qua mallet, si fieri posset, licere quod non licet: & illi ergo credunt Deo tam si omnino non crederent, nec poenam legis utique formidarent. Sed hanc fidem commendat Apostolus qui dicit, *Non enim accepisti spiritum servitutis iterum in timorem, sed accepisti spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater*. Timor ergo ille servilis est; & ideo quavis in illo Domino creditur, non tamen iustitia diligitur, sed damnatio timeatur. Filii vero clamant, *Abba, pater*, quorum duarum vocum una est et circumcisio, altera ex praeputio, id est primum & Graeci, *quoniam unus est Deus, qui iustificat circumcisosum ex fide & praeputium per fidem*. Cum autem clamant, aliquid petunt: & quid petunt, nisi quod eluriant & fruantur? Et hoc quid est, nisi quod de illis dictum est, *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur*.

Hoc ergo transeant qui sub lege sunt, ut ex servis filii fiant: nec sic tamen ut servi esse desistant: sed ut tamquam filii Domino & patri liberaliter serviant, quia & hoc acciperent; *dedit enim potestatem illis Unicus, filius Dei fieri credentes in nomine eius*: ut accipiant, & inveniant, & aperiant eis; addens incircumcisionem, & dicens, *Si vos cum filijs mali nostris bona data dare filijs vestris, quanto magis Patres vestri qui in calce vestri, dabit boni potentibus* vel Cum ergo virtus peccati lex inflammaverit aculeum mortis, ut occasione accepta peccatorum per mandatum operetur omnem concupiscentiam, a quo petenda est contentia, nisi ab illo qui novit bona data dare filiis suis? An forte nescit insipiens, quod nemo possit esse contentus, nisi Deus det? Hoc ergo ut sciat, ipsa indiget sapientia. Cur itaque non audiat Patris filii Spiritum dicentem per Apostolum Christi, vel ipsum Christum qui dicit in Evangelio suo, *Petite, & accipietis*; loquentem etiam in Apostolo suo, & dicentem, *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dabitur ei affluenter, & non impropere*. & dabitur illi; postulet autem in fide, nihil habentis. Hanc est fides ex qua iustus vivit: hanc est fides, per quam excluditur glorioso; five ut * abscedat qua in nobis infamatur, five ut emineat qua in Domino gloriorum: hanc est fides qua impe-

Rom. 8. 15. fides quoniam sub lege sunt, alia a fide filiorum.

Rom. 8. 15.

Timor servilis.

Rom. 8. 15.

Rom. 2. 26.

Matt. 5. 6.

Jan. 1. 12.

Matt. 7. 12. 1. Cor. 13. 12.

Rom. 7. 12.

Exp. 4. 114.

Matt. 7. 12. Iacob. 1. 12.

Rom. 1. 12. 1. Cor. 1. 12.

1. Cor. 1. 12. 1. Cor. 1. 12.

1. Cor. 1. 12. 1. Cor. 1. 12.

172-

Gal. 3. 12. tratur largitas spiritus, de quo dicitur, Nos enim spiritum ex fide spern justitiam expectamus. Ubi quidem queri adhuc potest, utrum spern justitiam dixerit, qua sperat justitia, an qua speratur ipsa justitia: quoniam julus ex fide vivens sperat utique vitam aeternam; itemque fides e-lurians & litens justitiam renovatione de die in diem interioris hominis proficit in ea, & sperat in ea satiari in vita aeterna, ubi fiet id quod in Psalmo de Deo dicitur: *Qui satiat in bonis desiderium tuum.* Hæc est fides qua salvi sunt de quibus dicitur: *Gratia salvi facti estis per fidem; & hoc non ex vobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne forte quis extollatur.* Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ preparavit Deus ut in illis ambulemus. Postremo hæc est fides, quæ per dilectionem operatur, non per timorem; non formidando penam, sed amando justitiam. Unde ergo ista dilectio, id est, charitas per quam fides operatur, nisi unde illam fides ipsa impetravit? Neque enim esset in nobis, quantacumque sit in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos: sicut justitia Dei, qua iusti esse munere efficitur, & Domini salus, qua nos salvos facit, & fides Jesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est justitia Dei, quam non solum docet per legis præceptum, verum etiam dat per spiritum donum.

SED consequens est paululum quærrere, utrum voluntas illa qua credimus, etiam ipsa Dei donum sit, an ex illo naturaliter instito libero adhibetur arbitrio. Si enim dixerimus eam non esse donum Dei, metuendum est ne existimemus invenisse nos aliquid, quod Apostolo increpanti & dicenti: *Quid enim habes quod non accepisti? si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* respondere possumus. Ecce habemus voluntatem credendi, quam non accepimus: ecce ubi gloriamur, quod non accepimus. Si autem dixerimus, etiam hujusmodi voluntatem non esse nisi donum Dei, rursus metuendum est; ne infideles atque impii non immerito se velut iuste excusare videantur, ideo non credidisse, quod dare illis Deus illam voluit voluntatem; Nam illud quod dictum est, *Deus est enim qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate*: jam gratia est, quam fides impetrat, ut possint esse hominis opera bona, quæ operatur fides per dilectionem, quæ diffunditur in corde per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Si natura, quare non omnibus, cum sit idem Deus omnium creator? Si dono Dei, etiam hoc quare non omnibus, cum omnes homines velit salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.

Prius igitur illud dicamus, & videmus utrum huic satisfaciatur quæstioni, quod liberum arbitrium naturaliter attributum a Creatore animæ rationali, illa media vis est, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest: & ideo nec illam voluntatem qua credit Deo, dici potest homo habere quam non acceperit, quando quidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter cum crearetur accipit.

Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire; non sic tamen, ut eis adinart liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes iustissime iudicentur. Quod cum sit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum ejus Evangelio non credunt: nec ideo tamen eam vincunt, verum se ipsos fraudant magno & summo bono, malissime penalisque implicant, experturi in supplicio potestatem ejus, cujus in donis misericordiam contemserunt. Ita voluntas Dei semper invicta est: vincuntur autem, si non inveniret quod de contemptoribus faceret, aut ullo modo possent evadere quod de talibus ille constituit. Qui enim dicit, verbis gratia, Volo ut hi omnes servi mei operentur in vinea, & post labores requiescentes epulentur, ita ut molat quibus eorum hoc noluerit, in pistrino semper molitur: videtur quidem quicumque contemserit, contra voluntatem Domini sui facere, sed tunc eam vincet, si & pistrinum contemnens effugerit: quod nullo modo fieri preterit sub Dei potestate. Unde scriptum est, *Semel locutus est Deus, hoc est, incommutabiliter: quamquam & de unico Verbo possit intelligi.* Deinde subiungens quod incommutabiliter sit locutus: *Duo hæc, inquit, audiivi, quoniam potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, quia tu reddes unicuique secundum opera sua.* Ille igitur reus erit ad damnationem sub potestate ejus, qui contemserit ad credendum misericordiam ejus. Quisquis autem crediderit; eique se a peccatis omnibus absolvendum, & ab omnibus vitis sanandum, & calore ac lumine ejus accendendum illuminandumque commiserit, habebit ex ejus gratia opera bona, ex quibus eam secundum corpus a mortis corruptione redimatur, cororetur, bonisque satiatur, non temporalibus, sed æternis, supra quam petimus & intelligimus.

Hunc ordinem tenuit Psalmus, ubi dicitur: *Benedic anima mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus: qui propitius sit omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miserationem & misericordia, qui satiat in bonis desiderium tuum.* Et ne forte hæc tanta bona hujus venustatis, hoc est, mortalitatis deformitas desperaret, & Removetur, inquit, sicut agnile juvenutis tua. Tamquam diceret, Hæc quæ audisti ad novum hominem & ad novum pertinent testamentum. Recole mecum eadem ipsa paululum, obsecro te, & inspicie delectabiliter laudem misericordie; hoc est, gratia Dei. *Benedic, inquit, anima, mea Dominum, & noli oblivisci omnes retributiones ejus:* non ait, tributiones, sed retributiones ejus, quia retribuit bona pro malis. *Qui propitius sit omnibus iniquitatibus tuis:* hoc agit in baptismi sacramento. *Qui sanat omnes languores tuos:* hoc agit in vita fidelis hominis dum caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, ut non quæ volutus faciamus; dum alia lex in membris repugnat legi mentis; dum velle adjacet, perficere autem bonum non: qui languores vetustatis, si perseverante intentione proficimus, de die in diem crescente novitate sanantur, ex fide quæ per dilectionem operatur. *Qui redimit de corruptione vitam tuam:* hoc fit in ultima resurrectione

Voluntas Dei semper invicta.

Ps. 138. 22.

Opera boni, ut ex gratia.

Exph. 1. Ps. 138. 22.

138. 2.

Gal. 3. 26. Rom. 7. 22.

138. 16.

Gal. 3. 6. Ps. 138. 22.

Prov. 20. 9. & c.

mor-

Membr. 16.
87.
In indicio
Dei in
1. & 2.
luculentia

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

Membr. 11.
16.

mortuorum. *Qui coronat te in miseratione & misericordia: hoc fit in iudicio, ubi cum rex iustus sedet in throno redditurus unicuique secundum opera eius, quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Ideo illic necessarium fuit commemorare miserationem & misericordiam Domini, ubi iam exigi debita & reddi merita se possent videri, & nullus esset misericordiae locus. Cotinuat ergo in miseratione & misericordia, sed etiam se secundum opera. Segregabit enim ad dexteram, cui dicitur: *Esurivi, & dedistis mihi manducare: quoniam iudicium fuisse misericordiam; sed illi qui non fecit misericordiam. Beati autem misericordes, quoniam ipsorum miserabitur Deus.* Jam vero cum sinistri teneant in ambulationem aeternam, iusti autem in vitam aeternam. Quia *hac est, inquit, vita aeterna, ut cognoscant te unum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*, illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis animarum desiderium. Hoc enim solum ei sat est, ultra non habet quod appetat, quo inhier, quod requirat. Nam desiderio huius satiatis ardebat qui Domino Christo ait: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Cui responsum est: *Qui me videt, videt & Patrem.* Quia ipsa est vita aeterna, ut cognoscant unum verum Deum te, & quem misisti Jesum Christum. Sed si ille qui vidit Filium, vidit & Patrem, profecto qui videt Patrem, & Filium videt, & Spiritum sanctum Patris & Filii. Ita nec arbirium liberum tollimus, & benedictio anima nostra Dominum, non obliviscens omnes retributiones eius: nec ignotas Dei iustitiam, suam viam constituere, sed credit in eum qui iustificat impium, & vivit ex fide, donec ad speciem perducat; fide scilicet quæ per dilectionem operatur. Quæ dilectio diffunditur in cordibus nostris, nec per sufficientiam propriæ voluntatis, nec per liberam legem, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.*

Hæc disputatio, si quaestioni illi solvendæ sufficit, sufficiat. Si autem responderetur, cavendum esse ne quisquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, si in eo quod dicitur, *Quid habes, quod non accipis?* propria etiam voluntas quæ credimus, dono Dei tribuitur, quia de libero existit arbitrio, quod cum crearem accepimus. Attendat & videat, non ideo tantum istam voluntatem divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreta tum est; verum etiam quod visum suasionibus agit Deus, ut velimus, & ut credamus, five extrinsecus per evangelicæ exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admovent hominem infirmitatis for, ut ad gratiam iustificamentum erendo confugiat, five intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei erodat, neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suavis vel vocatio cui credat; profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius prævenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est.

Quæ res non solum non infirmat quod dictum est, *Quid habes quod non accipis?* verum etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere accipientis & habentis est, jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coartet, cur illi ita suadetur, ut periclitetur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat: *O altitudo divinitus!* & *Numquid iniquitas apud Deum?* Cui responso illa displicet; quærat doctiores, sed caveat ne inveniat præsumptores.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD PAULINUM,

Alia CVT. nunc CXXXVI. cap. 1. & seq.

GRATIA Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (quod fides vera & catholica tenet semper Ecclesia) pusillus cum magnis a morte primi hominis ad vitam secundi hominis transferri; non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum recteque vivendum eos qui jam uti possunt voluntatis arbitrio sic adjuvando, ut nisi adjuvet, nihil pietatis atque iustitiae, five in opere, five etiam in ipsa voluntate habere possimus. Dens quippe operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate.

NAM quis nos nisi qui venit quaerere & salvare quod perierat, ab illa perditionis massa & concrectione dilacerat? Unde Apostolus interrogat, dicens, *Quis enim te discernit?* Ubi si dixerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum opus meum: responderetur ei, *Quid enim habes quod non accipis?* Si autem & accipis, quid gloriaris quasi non accipis? Hoc utique totum ideo, non ut homo non gloriatur; sed ut qui gloriatur, in Domino gloriatur; non ex operibus, ne forte quis extollatur. Non quia bona opera frustantur, cum Deus reddat unicuique secundum opera eius, sitque gloria & honor, & pax omni operanti bonum: sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides quæ per dilectionem operatur, nihil operaretur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nec ipsa fides esset in nobis, nisi Deus unicuique partiretur mensuram fidei.

Bonum est igitur homini, ut cum totis viribus liberi arbitrii sui veraciter dicat, *Fortitudinem meam ad te custodiam*, quia ille qui putavit fidei adiutorio se posse custodire quod dedit, profectus in longinquam regionem, & vires prodige, cuncta consumpsit, & miseria duræ servitutis attritus, reversusque in semetipsum, dixit, Surgam, & ibo ad Patrem meum. Quam cogitationem bonam quando haberet, nili & ipsam illi in occulto pater misericordissimus inspirasset? Quod intelligens minuter ille novi Testamenti, *Non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid a nobis quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Unde & ille cum dixisset, *Fortitudinem meam ad te custodiam*, ne vel hoc ipsum quia custodire

1. Cor. 4. 7.

Rom. 11. 19.
Rom. 9. 14.

Phil. 2. 13.

CAPUT II.

1. Cor. 4. 7.

Idem.

1. Cor. 1. 1.

Rom. 11. 19.

1. Cor. 4. 7.

Rom. 11. 19.

Ps. 119. 10.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

1. Cor. 1. 1.

suis viribus arrogaret, tamquam ei venisset in mentem, quia nisi Dominus custodierit civitatem, in vacuum vigilant qui custodiunt eam, & non dormit, neque dormitat, qui custodit Israel; adiunctis caulis unde fiat idoneus cultidire, vel quo potius custode servetur, *Quoniam Deus, inquit, suscepit meum es.*

Recolat igitur ille, si potest, merita sua, unde factum sit ut Deus dignaretur ejus esse susceptorem, ne si Deus esset susceptus. Recolat utrum quaesierit an quaesitus sit, ab illo scilicet, qui venit quaerere & salvare quod perierat. Nam si quaerere voluerit, ante gratiam quid meruerit ut acciperet eam, mala sua poterit homo invenire, non bona, etiam si eum unius diei vitam habentem super terram gratia Salvatoris invenerit. Quia si aliquid boni operator homo ut gratiam meretur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum qui justificat impium, ut deputetur fides ejus ad iustitiam, (Iustus enim ex fide vivit) profecto antequam gratia justificetur, id est, iustus efficiatur, impius quid ei nisi impius? quem si beatum sequeretur, quid ejus merito nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, iam non ex operibus est; alioquin gratia iam non est gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur; unde etiam non computatur.

Si quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides meretur; negare non possumus, immo vero gratissime consistimus. Hanc enim fidem volumus habeat qui impetret charitatem quae sola vere bene operator, isti fratres nostri, qui multum de suis operibus gloriantur. Charitas autem utique adeo donum Dei est, ut Deus dicatur. Qui ergo habet fidem, qui impetrent justificationem, per Dei gratiam pervenerunt ad legem iustitiae. Unde dicitur, *Tempore acceptabili exaudivi te, & in die salutis adjuxi te.* Proinde in iis qui per electionem gratiae salvi sunt, adjutor Deus operator & velle & operari pro bona voluntate: quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si omnia, utique & ipsam dilectionem quam fide impetramus, ut eum qui nos prior dilexit ut in illum crederemus, per ejus gratiam diligamus, & diligamus qui operari non sumus.

Qui vero suis meritis premia tamquam debita expectant, nec ipsa merita Dei gratiae tribuunt, sed viribus propriae voluntatis, sicut dictum est de carnali Israel, persequentes legem iustitiae, in legem iustitiae non perveniunt: quare? Quia non ex fide, sed tamquam ex operibus. Ipsa est enim iustitia ex fide quam gentes apprehenderunt, de quibus dictum est, *Quid ergo dicemus? Quia gentes quae non cognoverunt iustitiam, apprehenderunt iustitiam: Iustitiam autem quae ex fide est. Israel autem persequens legem iustitiae in legem iustitiae non pervenit: quare? Quia non ex fide, sed tamquam ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensivos, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensivum, & petram scandalizandi: & qui erudierit in eum, non confundetur. Ipsa est iustitia ex fide, quae credimus nos justificari, hoc est iustos fieri gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, ut invicemur in illo non*

habentes nostram iustitiam, quae ex lege est, sed eam quae est per fidem Christi. Quae ex Deo iustitia in fide, in fide utique est, quae credimus nobis iustitiam divinam dari; non a nobis in nobis nostris viribus fieri.

Nam cor illam iustitiam quam ex Lege est, suam dixit Apostolus, non ex Deo? Quasi Lex non sit ex Deo? quis hoc nisi impius senserit? sed quia Lex per litteram jubet, non per spiritum juvat: quicumque sic audit litteram Legis, ut ei sufficere videatur cognovisse quid jubeas aut prohibeat, quo id se arbitri sui virtute implerum esse confidat, nec fide confugiat adjuvandum ad spiritum vivificantem, ne eum factum littera occidat; is profecto zelum Dei habet, sed non secundum scientiam. Ignorans enim Dei iustitiam, id est, eam quae datur ex Deo, & suam volens constituere, ut tantummodo ex Lege sit, iustitiae Dei non est subiectus. *Finis enim Legis Christus ad iustitiam omni credenti;* sicut idem Apostolus dicit, *ut nos finis iustitiae Dei in ipso.* Iustificati igitur ex fide peccati habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: iustificati operibus gratis per gratiam ipsius, ne fides ipsa superba sit.

Nec dicat sibi: *Si ex fide, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potius reddatur quam donatur?* Non dicat ista homo fidelis, quia cum dixerit, *Ut merear justificationem, habeo fidem;* respondetur ei? *Quid enim habes, quod non accipis?* Cum ergo fides impetret justificationem, sicut unicuique Deus paritius est etiam ipsius mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti praecedat humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur perficere, comitante non ducente, pedesque non previa voluntate. Unde ille qui dixit, *Fortitudinem meam ad te effundiam;* causamque reddidit, dicens, *Quoniam Deus suscepit meum es;* tamquam requirens quibus id meritis fuerit consequutus, mihi quae in se inveniens ante gratiam Dei: *Deus meus, inquit, misericordia eius praevenit me.* Quantumcumque, inquit, cogitavero antecedentia merita mea, misericordia ejus praeveniet me. Proinde ab illo attributum fortitudinem suam ad illum custodiens, eodem servatore non perdidit, quo largitore suscepit. Nec ob aliud meretur ampliora, nisi pie fideliterque sciendo a quo sibi bona sunt omnia, & hoc sciendo non ex seipso, ne vel hoc fit in eo quod non sit ex Deo. Unde optime Apostolus: *Nos, inquit, non spiritum impius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quia a Deo donata sunt nobis. Ac per hoc & IPSUM HOMINIS TRIBUTUM donum est gratuitum.* Nec a Patre luminum, a quo descendit omne datum optimum, boni aliquid accipere quicquam meretur, nisi accipiendo quod non meretur.

Multum est autem indulgentius, & sine ulla dubitatione magis gratuitum, quod Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum praestatur infantibus, ut eis non obit ex Adam generatio, & pro sit in Christo regeneratio, in quibus & ipsi accipiendo sensum tanto ante misericordia Dei praevenit: qui certe si in hac parvula aetate de corpore exierint, vitam eternam

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

2. Cor. 1. 1.

Meth. 14.

17.

De iudicio

10. & mi-

sericordia.

Mat. 24.

13.

Ier. 14. 17.

Mat. 5. 12.

Mat. 24.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

Ier. 14. 17.

17.

mortuorum. Qui coronat te in miseratione & misericordia: hoc fit in iudicio, ubi cum rex iustus sedet in throno redditurus unicuique secundum opera eius, quis gloriabitur mundum se esse a peccato? Ideo illi necessarium fuit commemorare miserationem & misericordiam Domini, ubi jam exigi debita & reddi merita sic possent videri, & nullus esset misericordiarum locus. Coronat ergo in miseratione & misericordia, sed etiam sic secundum opera. Segregabitur enim ab dexteram, cui dicitur: *Esuriisti, & dediisti mihi manducare: quoniam iudicium fuit misericordia; sed illi qui non fecit misericordiam. Beati autem misericordes, quoniam ipsorum miserabitur Deus.* Jam vero cum sinistri ierint in ambulationem eternam, iusti autem in vitam eternam. Quia hæc est, inquit, *vitæ eterna, ut cognoscant te unum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum, illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur in bonis animarum desiderium.* Hoc enim solum ei fat est, ultra non habet quod appetat, quo inhiat, quod requirat. Nam desiderio huius satietatis ardebat qui Domino Christo ait: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Cui responsum est: *Qui me videt, videt & Patrem.* Quia ipsa est vita eterna, ut cognoscant unum verum Deum te, & quem misisti Jesum Christum. Sed si ille qui vidit Filium, vidit & Patrem, profecto qui videt Patrem, & Filium videt, & Spiritum sanctum Patrie & Filii. Ita nec arbitrium liberum tollimus, & benedicti anima nostra Dominum, non obliviscens omnes retributiones eius: nec ignorans Dei iustitiam, suam vult constituisse, sed credit in eum qui iustificat impium, & vivit ex fide, donec ad speciem perducatur; fide scilicet quæ per dilectionem operatur. Quæ dilectio diffunditur in cordibus nostris, nec per sufficientiam propriæ voluntatis, nec per litteram legis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

HÆC disputatio, si quaestioni illi solvendæ sufficit, sufficit. Si autem responderetur, cavendum esse ne quisquam Deo tribuendum putet peccatum, quod admittitur per liberum arbitrium, si in eo quod dicitur, *Quid habes, quod non accepisti?* propterea etiam voluntas qua credimus, dono Dei tribuitur, quia de libero existit arbitrio, quod cum crearemur accepimus. Attendat & videat, non ideo tantum illam voluntatem divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio est, quod nobis naturaliter concreta est; verum etiam quod visum suasionibus agit Deus, ut velimus, & ut credamus, sive extrinsecus per evangelicæ exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admovent hominem infirmitatis lux, ut ad gratiam iustificatam credendo consurgat, sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriæ voluntatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat, neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat; profecto & ipsum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus misericordia eius prævenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est.

Quæ res non solum non infirmat quod dictum est, *Quid habes quod non accepisti?* verum etiam confirmat. Accipere quippe & habere anima non potest dona, de quibus audit, nisi consentiendo: ac per hoc quid habet, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere accipientis & habentis est. Jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadetur, ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim quæ respondere mihi placeat: *O altitudo divitiarum!* & *Namquid iniquitas apud Deum?* Cui responso ista displicet; querat doctiores, sed cavet ne inveniat præsumptores.

EX EPISTOLA EJUDEM AD PAULINUM,

Alias CVI. MCM CLXXVI. cap. 1. & seq.

GRATIA Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (quod fides vera & catholica tenet semper Ecclesia) possumus cum magnis a morte primi hominis ad vitam secundi hominis transferri; non solum peccata delendo, verum etiam ad non peccandum recteque vivendum eos qui iam uti possunt voluntatis arbitrio sic adjuvando, ut nisi adjuvet, nihil pietatis atque iustitiæ, sive in opere, sive etiam in ipsa voluntate habere possimus. *Deus quippe operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate.*

NAM quis nos nisi qui venit querere & salvare quod perierat, ab illa perditionis massa & concretionis discerneret? Unde Apostolus interrogat, dicens, *Quis enim te discerneret?* Ubi si dixerit homo, Fides mea, voluntas mea, bonum opus meum: responderetur ei, *Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid glorieris quasi non accepisti?* Hoc utique totum ideo, non ut homo non gloriatur; sed ut qui gloriatur, in Domino gloriatur; non ex operibus, ne forte quis extollar. Non quia bona opera frustrantur, cum Deus reddat unicuique secundum opera eius, sitque gloria & honor, & pax omni operanti bonum: sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides quæ per dilectionem operatur, nihil operatur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nec ipsa fides esset in nobis, nisi Deus unicuique pariteret mensuram fidei.

Bonum est igitur homini, ut cum totis viribus liberi arbitrii sui veraciter dicat, *Fortitudinem meam ad te custodiam:* quia ille qui putavit sine ipsius adiutorio se posse custodire quod dedit, profectus in longinquam regionem, & vivens prodige, cuncta consumpsit, & misera duræ servitutis attritus, reversurus in semetipsum, dixit, *Surgam, & ibo ad Patrem meum.* Quam cogitationem bonam quando haberet, nisi & ipsam illi in occulto pater misericordissimus inspirasset? Quod intelligens minister ille novi Testamenti, *Non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid a nobis quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Unde & ille cum dixisset, *Fortitudinem meam ad te custodiam:* ne vel hoc ipsum quia ausus est

1. Cor. 4. 7.

Rom. 11. 30.

Rom. 8. 26.

Rom. 8. 26.

CAPUT II.

1. Cor. 4. 7.

Ibidem.

1. Cor. 1. 31.

Rom. 8. 26.

Ibid. 10.

Gal. 1. 6.

Rom. 8. 26.

Rom. 12. 6.

Ps. 11 10.

Ecc. 12. 12.

Ibid. 12.

2. Cor. 1. 1.

1. Th. 2. 10.

Ibid.

suis viribus argueret, tamquam ei venisset in mentem, quia nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam, & non dormit, neque dormitat, qui custodit Israel; adiunctum causam unde fiat idoneus custodire, vel quo potius custode servetur, *Quoniam Deus, inquit, susceptor meus es.*

Recolat igitur ille, si potest, merita sua, unde factum sit ut Deus dignaretur ejus esse susceptor, ac si Deus esset susceptor. Recolat utrum quæsierit an quæsitum sit, ab illo scilicet, qui venit querere & salvare quod perierat. Nam si querere voluerit, ante gratiam quid meruerit ut acciperet eam, mala sua poterit homo invenire, non bona, etiam cum unius diei vitam habentem super terram gratia Salvatoris invenerit. Quia si aliquid boni operatur homo ut gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum qui iustificat impium, ut deputetur fides ejus ad iustitiam, (Iustus enim ex hie vivit) profecto antequam gratia iustificetur, id est, iustus efficiatur, impius quid est nisi impius? quem si debitum sequeretur, quid ejus merito nisi supplicium redderetur? Si ergo gratia, jam non ex operibus est: alioquin gratia jam non est gratia. Operibus enim debitum redditur, gratia gratis datur; unde etiam nuncupatur.

Si quis autem dixerit quod gratiam bene operandi fides mereatur; negare non possumus, immo vero gratissime confitemur. Hanc enim fidem volumus habere quam impetrent charitatem quæ sola vere bene operatur, illi fratres poltri, qui multum de suis operibus gloriantur. Charitas autem usque adeo donum Dei est, ut Deus dicatur. Qui ergo habent fidem, quo impetrent iustificationem, per Dei gratiam perveniunt ad legem iustitiae. Unde dicitur, *Tempore acceptabili exaudivi te, & in die salutis adjuvi te.* Proinde in iis qui per electionem gratiæ salvi fiunt, adjuvat Deus operatur & velle & operari pro bona voluntate: quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si omnia, utique & ipsam dilectionem quam fide impetramus, ut eum qui nos prior dilexit ut in illum crederemus, per ejus gratiam diligamus, & diligamur qui operari non sumus.

Qui vero suis meritis pramia tamquam debita expectant, nec ipsa merita Dei gratiæ tribuunt, sed viribus propriis voluntatis, sicut dictum est de carnali Israel, persequentes legem iustitiae, in legem iustitiae non perveniunt: quare? Quia non ex fide, sed tamquam ex operibus. Ipsa est enim iustitia ex fide quam gentes apprehenderunt, de quibus dictum est, *Quid ergo dicemus? Quia gentes quæ non cognoverunt iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.* Israel autem persequens legem iustitiae in legem iustitiae non pervenit: quare? Quia non ex fide, sed tamquam ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensivos, sicut scriptum est: *Ecce pono in Sion lapidem offensivum, & petram scandalum: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Ipsa est iustitia ex fide, quæ credimus nos iustificari, hoc est iustos fieri gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, ut inveniamur in illo non

habentes nostram iustitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi. Quæ ex Deo iustitia in fide, in fide utique est, quæ credimus nobis iustitiam divinitus dari; non a nobis in nobis nostris viribus fieri.

Nam cur illam iustitiam quæ ex Lege est, suam dixit Apostolus, non ex Deo? quod Lex non sit ex Deo? quis hoc nisi impius sensit? sed quia Lex per litteram jubet, non per spiritum jubet: quicunque sic audit litteram Legis, ut ei sufficere videatur cognovisse quid jubeat, ut ei prohibere, quo id se arbitrii sui virtute implendum esse considerat, nec fide confugiat adjuvandum ad spiritum vivificantem, ne scum factum littera occidat; is profecto zelum Dei habet, sed non secundam scientiam. Ignorans enim Dei iustitiam, id est, eam quæ datur ex Deo, & suam volens constituere, ut tantummodo ex Lege sit, iustitiae Dei non est subiectus. *Finis enim Legis Christus ad iustitiam omni credenti;* sicut idem Apostolus dicit, *ut nos finem iustitiae Dei in ipso.* Iustificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: iustificati autem gratis per gratiam ipsius, ne fides ipsa superba sit.

Nec dicat sibi: *Si ex fide, quomodo gratis?* Quod enim fides meretur, cur non potius reddatur quam donatur? Non dicat illa homo fidelis, quia cum dixerit, *Ut merear iustificationem, habeo fidem;* respondetur ei: *Quid enim habes, quod non acceptis?* Cum ergo fides impetret iustificationem, sicut unicuique Deus partitus est etiam ipsius mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur ageri, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente, pedessequa non prævia voluntate. Upde ille qui dixit, *Fortitudinem meam ad te custodiam;* causamque reddidit, dicens, *Quoniam Deus susceptor meus es;* tamquam requires quibus id meritis fuerit consequutus, nihilque in se inveniens ante gratiam Dei: *Deus meus,* inquit, *miseriordia ejus prævenit me.* Quantumcumque, inquit, cogitavo antecedentia merita mea, misericordia ejus prævenit me. Proinde ab illo attributum sortidinem suam ad illum custodiens, eodem servatorem non perdidit, quo largitore suscepit. Nec ob aliud meretur ampliora, nisi pæ fideliterque sciendo a quo sibi bona sunt omnia, & hoc sciendo non ex seipso, ne vel hoc sit in eo quod non sit ex Deo. Unde optime Apostolus: *Nos,* inquit, *non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis.* Ac per hoc & IPSUM HOMINIS MERITUM donum est gratulatum. Nec a Patre luminem, a quo descendit omne datur optinuum, boni aliquid accipere quicquam meretur, nisi accipiendo quod non meretur.

Multum est autem indulgentius, & sine ulla dubitatione magis gratuitum, quod Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum prælati infantibus, ut eis non oblit Adam generatio, & proli in Christo regeneratio, in quibus & ipsum accipiendo sensum tanto ante misericordia Dei prævenit: qui certe si in hac parvula ætate de corpore exierit, vitam æternam

Rom. 10. 12

Ibid. 4.
1. Cor. 13. 12.
1. Tim. 2. 14.
Rom. 1. 12.

Obiectio.

1. Cor. 13. 12.
1. Tim. 2. 14.
1. Tim. 2. 14.
Rom. 10. 12

Ibid. 10.

Ibidem.

1. Cor. 13. 12

Ibid. 10.

CAPIT. IV.

Psal. 124.

Ps. 136. 4.

Luc. 10. 12.

Psal. 124.
1. Cor. 13. 12.
Rom. 1. 12.

Rom. 12. 12.

CAPIT. III.
Ibid. 10.1. Tim. 2. 14.
Ibid. 10.
1. Cor. 13. 12.
Ibid. 10.

Rom. 8. 12.

Rom. 10. 12.

Ibid. 10. 12.
1. Cor. 13. 12.

pam regnumque celorum scientes accipiunt, eus meritis merito quod hic, cum utique profuit, nescierunt. Certe in iis post priorum doctrinam, illa nonnulli priora sunt dona, in quibus donandis Dei gratia sic operatur, ut nec voluntas accipientium vel præmittatur vel adiungatur vel sublegetur. Quandoquidem tantum beneficium non solum non libentibus, verum etiam reluctanter datur, quod eis ad magnum impuritatæ sacrilegium, si jam in iis aliquid valeret voluntatis arbitrium.

Hoc diximus propter eos qui non valentes in causa gratiæ inscrutabilia Dei iudicia pericrutar, cur ex Adam massa, quæ profecto ex uno in condemnationem tota collapsa est, illud vas faciat in honorem, illud in contumeliam, tamen audent parvulos reos propriorum constitutæ peccatorum, ut qui bona malare cogitare non possunt, putentur per liberum arbitrium vel poenam mereri posse vel gratiam: cum potius apostolica veritas dicendo, *Ex uno omnes in condemnationem*; satis ostendat, quod nascantur in pena, ut non merito, sed misericordia renascantur in gratia. Alioquin gratia jam non est gratia, si non divinis operibus gratis datur, sed humanis meritis redditur. Quæ sola sic dicitur a poena, ut cum poena sit ex Adam omnibus debita, gratia vero per unum Jesum Christum nulli debita, sed gratuita, ut vere sit gratia; inscrutabilia iudicia Dei, tamquam Deus, esse possint; cum parvulus ipse dicat, quos merita nulla discernunt; sed iniqua esse non possint, quia univèrse viæ Domini misericordia & veritas. Unde cum præbatur alteri misericordiz gratia, non habet quod de humano merito gloriatur, quoniam non ex operibus, ne forte quis extollar. Cum vero alteri vindictæ reddatur veritas, non habet cur iule queratur. Ad enim redditur, quod peccato iure debetur; quoniam unus in quo omnes peccaverunt, utique etiam in singulis quibusque ponitur. In quorum peccata clarior ostenditur, quid vult misericordiz per non debam, sed veram gratiam hoc est gratuitam conferatur.

Unde autem argumententur adversus Apostolum, aperitissimè dicentem, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*; dicentes, etiam parvulus propria per liberum arbitrium habere peccata, tædet attendere, pigrescere proferre, sed magis compellimur dicere. Quod enim potuerunt magna & acuta ingenia cogitare, AUT INOPIÆ EST, tacendo vitare, aut arrogantiz contemnendo præterire. Ecce, inquit, *Esau & Jacob inter viscera matris luctantur, & dum nascuntur, alter supplantatur ab altero, atque in peccata præceditis manus consequens & reventis inventa, perseverans quodammodo lucta convincitur. Quomodo ergo in infantibus hæc agentibus nullum est vel ad bonum, vel ad malum propriæ voluntatis arbitrium, unde gratia viæ supplicia meritis præcedentibus subsequantur?*

Ad hoc nos dicimus, ideo motus illos & tamquam liliigum parvulorum signum rerum fuisse magnarum, quia non fuit arbitrium sed prodigium. Neque enim datur sumus & aialis libe-

rum arbitrium voluntatis, quoniam hujus generis jumentum, sicut scriptum est, *Subjugale sine voce, hominis voce respondens utitur prodigiosa dementiam*. Hi autem qui tales non prodigiosus motus, sed voluntarios actus, nec de parvulis, sed a parvulis factos esse contendunt; quid Apostolo responduri sunt, qui cum & hos geminos ad documentum gratiæ commemorandos videret, *Nondum enim natis*, inquit, *nec aliquid agentibus boni aut mali, ut secundum electionem præpositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori*. Deinde adjuvens testimonium Prophetæ longe post quidem illa dicens, sed tamen de hac re antiquum Dei consilium declarans, *Sicut scriptum est*, inquit, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*.

Nempe doctor gentium in fide & veritate illos geminos nondum natos nihil boni aut mali egisse testatur, ut gratia commendetur, ut quod dictum est, *Major serviet minori*, non ex operibus, sed ex vocante dictum intelligatur, ut secundum electionem, præpositum Dei maneret, non meritum hominis anteiret. Non enim dicit electionem voluntatis humanæ sive naturæ, cum par esset in utroque mortis damnationisque conditio; sed electionem proculdubio gratiæ, quæ non invenit eligendos, sed facit, de qua & in consequentibus ejusdem epistolæ loquens ait: *Sic ergo & in hoc tempore reliqua per electionem gratia salvæ facta sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia*. Cui loco satis locut ille concordat, ubi commemoratur, non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, *Major serviet minori*. Ut quid ergo præclarissimo gratiæ commendatori de infantum libero arbitrio, & nondum natorum actibus tam impudenter resistit? Cur meritis præveniri gratia perhibetur, quæ gratia non esset, si secundum meritum imputaretur? Cur contra salutem, quæ missa est perditis, quæ venit indignis, quamlibet acuta, quamlibet copiosa & orata, mirum tamen si Christiana dispensatione contenditur?

SED quomodo, inquit, *non est iniquitas apud Deum, si diligendo discernit quos merita operum nulla discernunt*? Ita nobis hoc dicitur tamquam id Apostolus ipse non viderit, non proposuerit, non responderit. Vidit utique quid is auditis humana populi infirmitas vel ignorantia cogitare, & eandem questionem sibi ipse proponens, *Quid ergo dicemus*, inquit, *Nam quid iniquitas apud Deum*? Continuo respondit, *Abstine*. Rationemque reddens cur ablit, id est, cur non sit iniquitas apud Deum, non ait, Merita enim vel opera iudicat etiam parvulorum, etiam si adhuc sint in materno utero constituti. Quomodo enim hoc dicere, qui jam dixerat de nondum natis, & de iis qui nihil adhuc egerant boni vel mali, quod non ex operibus, sed ex vocante dictum sit, *Major serviet minori*? Sed cum vellet ostendere cur in iis non sit iniquitas apud Deum, ait, *Missi enim inquit, Miserebor cui miseris ero, & misericordiam præstabo cui miseris fueris*. Quod nos hic docuit, nisi ex illa massa primi hominis, cui merito mors debetur, non ad meritum hominum, sed ad Dei misericordiam pertinere quod quili-

b. Pet. 1. 12.

Rom. 9. 11. 12. Op.

Mat. 13. 12.

Rom. 11. 1.

Rom. 9. 11.

CANTU VI. Obsequ.

Rom. 9. 11.

Ecc. 12. 12.

quique liberatur: atque ita non esse iniquitatem apud Deum, quia neque * remittendo neque exigendo quod debetur, iniustus est. Ibi enim gratia est indulgentia, ubi iusta posset esse vindicta. Et hinc evidenter apparet a peccata debita liberato & gratis justificato, quantum beneficii confertur, quod alter aequaliter reus sine punientis iniquitate punitur.

Rom. p. 16. Denique subiungit & dicit, *legitur non volentis neque currentis, sed misericordis est Dei.* Hoc propter eos dictum est, qui per gratiam liberati iustificati sunt. Propter eos autem, super quos ira Dei maeret, quia & ipsis Deus bene viuitur ad docendos alios, quos liberare dignatur, subiungit, atque ait, *Dicit enim Scriptura Pharaoni,*

Exod. p. 17. *quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in universa terra.* Deinde ad utrumque concludens,

Rom. p. 18. *Ergo, inquit, cuius vult miseretur, & quem vult obdurat:* profecto neutrum aliqua iniquitate, fed utrumque misericordia & veritate. Et adhuc tamen adax movetur infirmitas, eorum scilicet qui secundum coniecturas cordis humani inestimabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantur.

Hanc quaestionem sibi ex adverso opponens Apostolus, ait, *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Nam volentis eius qui resistit?* Nobis hoc dictum putemus. Quid ergo aliud quam quod respondit Apostolus, respondere dehemus? aut si & nos talia movent, quia & nos homines sumus, simul oportet omnes a iudiciis dicentem, *O homo, tu quis es qui respondas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se fuxit, Quare me fecisti sicut? An non habet peccatam sicutus iusti, ex eadem massa sacre aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Hæc massa si esset ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non frustra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vasa in contumeliam. Cum vero per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem universa defluerit, proculdubio quod ex ea sunt vasa in honorem, non ipsius iustitie, quæ gratiam nulla præcessit, sed Dei misericordie; quod vero in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ absit ut sit apud Deum, fed iudicio deputandum est. Hoc quilibet cum Ecclesia catholica sapit, non contra gratiam pro meritis disputat, sed misericordiam & iudicium Domino cantat, ut nec misericordiam recuset ingratus, nec iudicium accuset iniustus.

* Alii laici. *Alia est namque illa conspersio, de qua idem dicit Apostolus, Si autem delibato sancta est, & conspersio: & si radix sancta est, & rami.* Illa est ex Abraham, non ex Adam: id est ex communione sacramenti & similitudine fidei, non ex propagatione morali. Illa vero vel conspersio, vel sicut in plerisque codicibus legitur, * massa, quoniam tota mortis est, cum per unum hominem peccatum intravit in mundum & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverant; misericordia ex illa fit aliud vas in honorem, iudicio autem aliud in contumeliam. Neque tibi præcedunt merita gratiam liberantis, neque hic effugiant peccata iustitiam punientis. Quod quidem in ætatibus majoribus adversus contentionem

fos non tam evidenter apparet, ubi pro meritis hominum qualicumque velut protecti obsecrationem illis invehit Apostolus, in quibus nondum natis, neque agentibus aliquid boni aut mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Major serviet minori.

Qua in re quoniam nimis alta & inscrutabilia sunt iudicia Dei, & invelligabiles viæ ejus, interim teneat homo non esse iniquitatem apud Deum; sed quæ æquitate cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, se tamquam hominem ignorare fateatur. Ita sane ut propter illud quod incunctum tenet, non esse iniquitatem apud Deum, quamvis nemo ab illo iustificetur meritis præcedentibus, neminem tamen obdurari nisi merito noverit. Pie namque & veraciter creditur Deus nocentes atque impios iustificando a penis debitis liberare: quemquam vero immeritum, & nullo obnoxio peccato, si Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non creditur. Ubi ergo liberatur indignus, tanto debetur maior actio gratiarum, quanto poena iustior debeatur: ubi autem damnatur indignus, nec misericordia nec veritas obtinetur.

Quomodo, inquit, *Etsi non damnatur indignus, si non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori?* Sicut enim illius nulla præcesserat opera bona, ut ad gratiam pertineret, sic nec huius mala, ut ad poenam pertinere deberet. Nulla plane in utroque opera vel bona vel mala, fed propria: utroque autem illi uni obnoxio erat in quo omnes peccaverunt, ut omnes in illo morerentur. Quicumque enim ex illo una multi in seipsis fururi erant, tunc in illo unus erat. Proinde illud peccatum solius esset, si ex illo nullus exiisset. Porro autem in quo erat natura communis, ab eis vizio est nullus immunis. Si ambo qui nondum propria vel bona vel mala operabantur, rei tamen ex origine nascebantur; laudet misericordiam qui liberatur, non culpet iudicium qui puniatur.

Hic si dixerimus, *Quanto melius ambo liberarentur:* nihil nobis convenientius dicitur quam, *O homo, tu quis es qui respondeas Deo?* Novit quippe ille quid agat, & quantum numerus esse debeat primitus omnium hominum, deinde sanctorum, sicut siderum, sicut angelorum, atque ut de terrenis loquamur, sicut pecorum, piscium, volatilium, sicut arborum & herbarum, sicut denique foliorum capillorumque nostrorum. Nam nos humana cogitatione adhuc possumus dicere, Quoniam bona sunt cuncta illa quæ fecit, quanto melius illa duplicasset & multiplicasset, ut multo essent plura quam sunt. Si enim non ea caperet mundus, numquid non posset etiam ipsum facere quantum vellet ampliorum? Et tamen quantumcumque faceret vel illa plura, vel istam capaciterem atque maiorem, nihilominus eodem de multiplicandis eis dici posset, & nullus esset * immoderatus modus.

Etenim etiam illud dici potest, si sit gratia qua iustificatur iniusti, de qua nobis dubitare non est, siue, ut quidam volunt, semper præcedat liberum arbitrium, cuius meritis loquatur vel poena vel premium; cui omnino

Obviam.

Peccatum originale.

Cur VII. Cuius est in mundo liberator. Rom. p. 16.

* forte modum.

creati sunt, quos Deus ita peccaturos, ut aeternum essent igne damnandi, sine dubitatione præcisevit? Quamvis enim peccata non fecerit, naturas tamen ipsas quæ per seipsas sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus esset æterna poena reddenda, quis nisi Deus creavit? Quare, nisi quia voluit? Quare autem voluerit, o homo tu quis es qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem conformatione facere aliud quidem vas in honorem, aliud autem in contumeliam?

Atque utinam discamus quod sequitur, Si autem volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, pertulit in multa patientia vasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Ecce jam ratio redditæ est homini, quanta debuit homini; si tamen vel istam capit, qui pro sui arbitrii libertate in tantæ infirmitatis servitutem contempsit. Ecce dicitur sunt causæ. Tu ergo quis es, qui respondeas Deo, si volens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, quod & malis bene uti optinuit possit, malis dumtaxat non conditione divina, sed vitiatæ voluntatis iniquitate natura, quæ a Deo conditore condita est bona; pertulit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum, non quod illi essent necessaria, si vasa angelica, si vasa humana peccata, cui nec iustitia creaturæ cuiusquam esset necessaria; sed ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, ne se in bonis operibus tamquam de propriis extolleret viribus, sed humiliter intelligerent, nisi illis Dei gratia non debita, sed gratuita subveniret, id fuisse reddendum meritis lui, quod aliis in eadem massa redditum cernerent.

Certus est ergo Dei præscientiæ definitus numerus, & multitudo sanctorum, quibus diligenter Deus, quod eis donavit per diffusum in cordibus eorum Spiritum sanctum, omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt. Quoniam quos ante præcisevit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, illos & vocavit: hic subaudire debemus, secundum propositum. Sunt enim & illi vocati, sed non electi ac per hoc non secundum propositum vocati. Quos autem vocavit, hoc est (secundum propositum,) illos & iustificavit: quos autem iustificavit, illos & glorificavit. Hi sunt filii promissionis, hi sunt electi, qui per electionem gratiæ salvi sunt, ubi dictum est, Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. Hæc sunt vasa misericordiæ, in quibus Deus etiam per vasa iræ notas facit divitias gloriæ suæ. Horum sit per Spiritum sanctum cor unum & anima una, quæ benedicit Deum, & non obliviscitur omnes retributiones ejus, qui propitius sit omnibus iniquitatibus ejus; qui sanat omnes languores ejus; qui coronat eam in misericordia: quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.

Ceteri autem homines ad istam societatem

non pertinent, quorum tamen & animam & corpus Dei bonitas operata est, & quicquid habet ipsa natura præter vitium, quod eidem indixit superbiens voluntatis audacia, propter hoc a Deo præscienti creati sunt, ut in his ostenderet liberum delictorum arbitrium sine fide gratia quid valeret; & in eorum iustis & debitis poenis vasa misericordiæ, quæ non suorum operum meritis, sed gratuita Dei gratia sunt ab illa concrezione discreta, quod sibi collatum esset addiceret; ut omne os obliuiscatur, & qui gloriatur, in Domino gloriatur.

Quicquid aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini Jesu Christi, qui dixit, Veni filius hominis querere & salvare quod perierat: non enim ait, quod periturum fuerat, sed quod perierat; quid ostendens, nisi peccato primi hominis universi generis humani perire naturam? Qui ergo aliter docet & non acquiescens ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, contra gratiam Salvatoris, & contra sanguinem Redemptoris tamquam salvam & liberam naturam defendit humanam, & Christiano tamen censeri vocabulo affectat, quid de parvulorum discretionem diuturni est, cur alius in vitam secundi hominis assumatur, alius in morte primi hominis relinquitur? Si dixerit, liberi arbitrii merita præcesse, respondet Apostolus, quæ supra diximus, de nondum natis neque aliquid agentibus boni aut mali.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD SIXTUM

Alit. ex. nunc. cxciv. cap. 2. & seq.

QUOD enim putant auferi sibi liberum arbitrium, si nec ipsam bonam voluntatem sine adiutorio Dei hominem habere consenserint: non intelligunt non se firmare humanum arbitrium, sed impellere ut per inania feratur, non in Domino tamquam in petra stabili collocetur. Petatur enim voluntas a Domino.

Quod autem personarum acceptorem Deum se credere existimant, si credant quod sine ulis præcedentibus meritis, cuius vult miseretur, & quos dignatur vocat, & quem vult religiosum facit: parum attendunt quod debita reddatur damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille se indignum queratur, nec dignum se ille gloriatur; acque ibi potius acceptorem nullam fieri personarum, ubi una eademque massa damnationis & offensionis involvit, ut liberatus de non liberato dicat, quod etiam sibi supplicium conveniret, nisi gratia subveniret. Si autem gratia utique nullis meritis redditæ, sed gratuita bonitate donata.

Sed injustum est, inquit, in una eademque mala causa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustum est utrumque puniri. Quis hoc negaverit? Agamus ergo gratias Salvatori, dum poenis redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim omnis homo liberaretur, utique lateret quid peccato per iustitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiretur. Ut ergo in hac

CAPUT VIII. LXXIII.

2. Tim. 2. 4.

CAPUT IX.

Rom. 1. 12. 1. 13.

Rom. 1. 12. 1. 13.

Gal. 3. 26.

Rom. 1. 12. 1. 13.

Rom. 1. 12. 1. 13.

Gal. 3. 26. 1. 13.

Rom. 1. 12. 1. 13.

In hac difficillima questione verbis potius utamur Apolioli: *Potens Deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa potentia vasa ira quae perfecta sunt in perditionem: & ut notas faceret divitias glorie sue in vasa misericordiae: cui non potest ingentium dicere: Quare sic me fecisti? cum habeat potestatem ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Ubi quia universa massa merito damnata est, contumeliam debitam reddit iustitia, honorem donat indebitum gratia, non meriti prerogativa, non sati necesse est, non temeritate fortunae: sed altitudine divitiarum sapientiae & scientiae Dei: quam non aperit, sed clausam miratur Apollolus, clamans, O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viae ejus? Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Quotiam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in saecula saeculorum, Amen.*

NOLUNT autem, ut sit ipsi gloria in iustificandis impiis gratuita gratia, qui ejus ignorantes iustitiam, suam volunt constituisse: vel jam conclamantium religiosorum & piorum vobiscum prelli, ita se fatentur ad habendam seu faciendam iustitiam divinitus adjuvari, ut prius procedat aliquid meriti, quasi priores volentes dare, ut retribuantur eis ab illo, de quo dicitur, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* & suo putantes praeire merito illum, de quo audiunt, aut potius audire nolunt, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Quarum autem divitiarum est altitudo sapientiae & scientiae ejus, ex his sunt divitiae glorie ejus in vasa misericordiae, quae vocat in adoptionem: quas divitias notas vult facere etiam per vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem. Et quae sunt viae investigabiles, nisi de quibus in Psalmo canitur, *Ut reserpes viae Domini misericordiae & veritates.* Igitur investigabiles sunt misericordiae & veritates ejus: quoniam cuius vult miseretur, non iustitia, sed misericordiae gratia: & quem vult obdurat, non iniquitate, sed veritate vindictae. Quae tamen misericordiae & veritates ita sibi occurrunt, quia scriptum est, *Misericordia & veritas obviaverunt sibi;* ut nec misericordia impediatur veritatem, quae plebitur dignus, nec veritas misericordiam, quae liberatur indignus. Quae igitur viae merita iactantur est liberator, cum si digna suis meritis redderetur, non esset nisi damnatus? Nullae igitur sunt merita iustorum? Sunt plane, quia iusti sunt. Sed ut iusti fierent, merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cum iustificati sunt: sed sicut dicit Apollolus, *iustificati gratis per gratiam ipsius.*

Cum igitur huius gratiae inimici insellique sint isti, Pelagius tamen in ecclesiastico iudicio * Paxilition, (non enim aliter inde impositus existit,) anathematizavit eos, qui dicunt gratiam Dei secundum merita dari. Sed nihil aliud in eorum etiam posterioribus disputationibus invenitur, quam meritis dari eam gratiam, de cujus commendatione maxime ad Romanos apostolica epistola loquitur, ut inde se predicatio

ejus velut a capite orbis toto orbe diffunderet: ea est enim quae iustificat impius, id est, sic iustus qui prius erat impius. Et ideo percipiendae huius gratiae merita nulla praecedunt, quoniam meritis impiis, non gratia, sed poena debetur. Nec ita est gratia, si non daretur gratuita, sed debita rederetur.

Sed cum ab istis requiritur, quam gratiam Pelagius cogitaret sine ullis praecedentibus meritis dari, quando anathematizabat eos, qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: respondunt, sine ullis praecedentibus meritis gratiam ipsam humanam esse naturam, in qua conditi sumus. Neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus ut essemus. Abicitur a Christianorum cordibus ista fallacia: nam omnino non illam gratiam commendat Apollolus, quae creati sumus ut homines essemus, sed quae iustificati sumus ut homines iusti essemus. Illa est enim gratia per Jesum Christum Dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis ut homines conderetur, sed pro impiis mortuus est ut iustificarentur: iam quippe homo erat qui dicebat, *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quae nullis praecedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritorium fidei, quae fide ille dicebat, *Deus propitius esto mihi peccatori:* & descendit iustificatus merito fidelis humilitatis, quoniam, qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur, ut ipsam fidem unde omnis iustitia sumit initium, propter quod dicitur ad Ecclesiastam in Cantico Canticum, *Vester & pertransieris ab initio fidei,* restat, inquam, ut ipsam fidem non humano, * quod isti extollunt, tribuamus arbitrio, nec ullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunt merita: sed gratuitum donum Dei esse faciamus, si gratiam veram, id est, sine meritis cogitamus. Quia sicut in eadem epistola legitur, *Deus utrique pariter mensuram fidei.* Opera quippe bona sunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa a nullo sunt homine. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.

Quapropter ne se, vel ipsius orationis meritum extollat, etiam si vincendas temporalium rerum cupiditates & diligenda bona aeterna, atque ipsam fontem omnium bonorum Deum, adiutorium danti oranti, fides orat quae data est non oranti, quae utique nisi data esset, orare non posset. Quomodo enim invocantur, in quem non crediderant? quomodo credent, quem non audierant? quomodo audient sine predicante? Igitur fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi. Proinde minister Christi, huius fidei praedicator secundum gratiam, quae data est illi, plantator est & rigator. Nec tamen qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus, qui unicuique pariter mensuram fidei. Ude & tibi dicitur, *Pax fratribus, & charitas cum fide:* quam ne sibi tribueret, continuo subiunxit, *a Deo Patre & Domino nostro Jesu Christo:* quia nec omnium est fides, qui audiunt

Quae gratia ab Apostolo commendatur.

Rom. 7. 26.

Cor. 2. 9. Jer. 1. 10. * Quae illi extolluntur.

Rom. 3. 2.

Rom. 12. 3.

1. Cor. 12. 3. Eph. 4. 2.

* Deiphi-lico.

S. Præf. Tom. II.

ver-

verbum, sed quibus Deus pariter mensuram fidei, sicut nec omnia germinant quae plantantur, & rigantur, sed quibus Deus dat incrementum. Cur autem ille credat, ille non credat, cum ambo idem audiunt, & si miraculum in eorum conspectu fiat, ambo idem vident; altitudo est divitiarum sapientiae & scientiae Dei, cujus in-ferturabilia sunt iudicia, & apud quem non est iniquitas, dum cuius vult miseretur, & quem vult obdurat; neque enim propterea sunt ista iniusta, quia occulta.

Matth. 13. Deinde post remissionem peccatorum, nisi mundarant domum habebat Spiritus-sanctus,

nonne cum aliis septem redit Spiritus immundus, & erunt novissima hominis illius pejora quam erant prima? Ut autem habebat Spiritus sanctus, nonne ubi vult spirat, & charitas Dei, sine qua nemo bene vivit, diffunditur in cordibus nostris, non a nobis, sed per Spiritum-sanctum qui datus est nobis? Hanc enim fidem Apollolus definiit, dicens, *Neque circumcissio est aliqual, neque praeputium, sed fides quae per dilectionem operatur.* Illa quippe fides est Christianorum, non daemoniorum: nam & daemones credunt & contemnunt, sed numquid & diligunt? Nam si non crederent, non dicerent, *Tu es sanctus Dei: vel, Tu es Filius Dei.* Si autem diligerent, non dicerent: *Quid nobis & tibi?*

Fides igitur ad Christum nos trahit, quae nisi desuper gratuito munere vobis daretur, non ipse diceret; *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me adtraxerit eum.* Unde & paulo post ait: *Verba quae ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt, sed sunt quidam ex vobis qui non credunt.* Deinde Evangelista subiungit: *Sciebat enim ab initio Jesus qui essent credentes, & quis esset traditurus eum.* Ei ne quisquam exultimaret credentes sic ad eius praesentiam pertinere, quomodo non credentes, id est, ut non eis fides ipsa desuper daretur, sed tantummodo voluntas eorum praevideretur, mox adiecit atque ait, *Et dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.* Hinc erat quod eorum, qui audierant loquentem de carne sua, & sanguine suo, quidam scandalizati abfecerunt, quidam credendo manserunt: quia nemo potest venire ad illum, nisi cui datum est a Patre, ac per hoc & ab ipso Filio, & a Spiritu-sancto. Neque enim separata sunt dona vel opera inseparabilis Trinitatis; sed Filius sic honorans Patrem, non avertit ullus distantiae documentum; sed magnum praebet humilitatis exemplum.

Hic iterum isti liberi arbitrii defensores, immo deceptores quia inflatores, & inflatores quia praesumptores, non adversum nos, sed adversus Evangelium locuti, quid aliud dicunt quam id quod Apollolus sibi, quasi a talibus discrevit, objicit? *Dicis itaque mihi, Quid adhuc conquestus? Nam volutatis epus quae resistit?* Hanc contradictionem sibi metipsum tamquam ab altero opposuit, velut ex eorum voce qui nolunt accipere quod superius dixerat: *Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat.* Talibus itaque dicamus cum Apollolo, non

enim melius illo invenire possumus quid dicamus, *O homo, tu quis es qui respondes Deo?*

Quirimus namque meritum oblationis, & invenimus. Merito namque peccati universae massa damnata est; **NEC OBDDURAT DEUS** impetiendo malitiam, sed non impetiendo misericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur: at potius ut non impertitur, hoc digni sunt, hoc merentur. Quirimus autem meritum misericordiae, nec invenimus, quia nullum est, ne gratia evacuetur si non gratis donatur, sed meritis redditur.

Si enim dixerimus fidem praecessisse, in qua esset meritum gratiae, quid meriti habebat homo ante fidem, ut acciperet fidem? Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriaris, quasi non accepit? Sicut enim non habet homo sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem Dei, nisi secundum propheticum eloquium accepisset Spiritum sapientiae & intellectus, consilii & fortitudinis, scientiae & pietatis, ac timoris Dei: sicut non habet virtutem, charitatem, continentiam, nisi accepto Spiritu de quo dicit Apollolus: *Non enim accepistis Spiritum timoris, sed virtutis & charitatis & continentiae:* ita non haberet fidem nisi accepisset Spiritum fidei, de quo idem ipse dicit, *Habentes autem eundem Spiritum fidei, secundum quod scriptum est, Crediti propter quod locutus sum, & non credidistis, propter quod & loquimur.* Non autem merito accepisse, sed misericordiam eius, qui cujus vult miseretur, manifestissime ostendit, ubi de se ipso ait, *Misericordiam consequutus sum, ut fidei essem.*

Si dixerimus meritum praecedere orationis, ut donum gratiae consequatur: impetrando quidem oratio quidquid impetrat, evidenter quidem Dei esse ostendit, ne homo existimet a se ipso sibi esse quod si in potestate haberetur, non uique posceretur: verumtamen ne saltem orationis putarentur praecedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, sed jam nec gratia esset, quia debita redderetur, etiam ipsa oratio inter gratiae munera reperitur. *Quid enim oramus, ait Doctor gentium, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Quid est autem interpellant, nisi interpellare nos facit? Indigentis enim certissimum iudicium est interpellare gemitibus. Nullus autem rei esse interpellare fas est credere Spiritum-Sanctum. Sed ita dictum est interpellat, quia interpellare nos facit, nobisque interpellandi & gementi inspirat affectum: sicut illud in Evangelio, *Non enim vultis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Neque enim hoc ita fit de nobis tamquam nihil facientibus nobis. Adjutorium igitur Spiritus-sancti sic expellunt, ut ipse facere diceretur, quod ut faciamus facit.

Nam non esse intelligendum spiritum nostrum de quo dictum est, *interpellat gemitibus inenarrabilibus*, sed Spiritum sanctum, quo nostra infirmitas adjuvatur, satis ipse demonstrat Apollolus: inde enim cepit, *Spiritus*, inquit, *adjuvat infirmitatem nostram;* deinde ita subiungit, *Quid enim oramus, sicut oportet nesci-*

Ibid. 25.

I. Cor. 12. 13. et 14. 15.

I. Cor. 12. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Ibid. 13. 13.

Hob. s. 4.
Rom. s. 12.

scimus: &c. De hoc quippe Spiritu apertius alibi dicit, Non enim accepistis spiritum servitutis, iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Ecce hic non dixit quod ipse Spiritus clamet orando, sed, in quo clamamus, Abba, Pater. Alio tamen loco ait, Quoniam filii Dei estis, misit Deus spiritum suum in corda vestra clamantem, Abba, Pater. Non hic ait, in quo clamamus; sed ipsum spiritum clamantem dicere maluit, quo efficitur ut clamemus: sicut sunt illi: Ipse spiritus interpellat gemitibus inenarrabilibus; & spiritus Patris vestri est, qui loquitur in vobis.

Sicut ergo nemo recte sapit, recte intelligit, recte consilio ac fortitudine prævalet, nemo scienter pius est, vel pie sciens, nemo timore caslo Deum timet, nisi acceperit spiritum sapientie & intellectus, consilii & fortitudinis, scientie, & pietatis, & timoris Dei: nec habet quoniam virtutem veram, charitatem sinceram, continentiam religiosam, nisi per spiritum virtutis & charitatis & continentie, ita sine spiritu fidei non est recte quippiam crediturus, nec sine spiritu orationis salubriter oraturus. Non quia tot sunt spiritus, sed omnia hæc operatur unus atque idem spiritus dividens propria unicuique prout vult: quia spiritus ubi vult spirat: sed quod fatendum est, aliter adjuvar. nondum inhabitans, aliter inhabitans. Nam nondum inhabitans adjuvat ut sint fideles, inhabitans adjuvat iam fideles.

CAPUT V. QUOD est ergo meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia; & cum Deus coronat merita nostra, nisi aliud coronet quam munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed ut essemus: sic in fine, quo erit vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, *in misericordia & misericordia.* Non itaque frustra Deo cantatur, *Et misericordia eius præveniet me: & misericordia eius subsequetur me.* Unde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non a nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.

Ubi autem invenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem apostolum Paulum: *Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.*

Vide, obsecro te, in quanta brevitate quam vigilantem verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quaestionis hujus aliquantulum dilucescat obscuritas. Cum enim dixisset, *Stipendium peccati mors*; quis non eum congruentissime & consequenter addere iudicaret, si diceret, *Stipendium autem justitiæ vita æterna?* & verum est; quia sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors, ita merito ju-

stitiæ tamquam stipendium vita æterna. Aut si nolle dicere justitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide vivit. Unde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum Scripturarum locis: nusquam porro dicta est merces, justitia vel fides, quia justitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium.

Sed beatus apostolus adversus elationem quæ usque adeo magnis tentat irrepere, ut & liba propter ipsam dicat datum angelum Satanæ, a quo colaphizaretur, ne verticem presumptionis erigeret: adversus hanc ergo elationis pellem vigilantissime militans, *Stipendium, inquit, peccati mors.* Recte stipendium, quia debetur, quia digne retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne justitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non a contrario retulit, dicens, *Stipendium justitiæ vita æterna; sed gratia, inquit, Dei vita æterna.* Et hæc, ne præter modiciorum aliqua alia via quæreretur, adjecit: *in Christo Jesu Domino nostro*: tamquam diceret, Audito quod stipendium peccati sit mors, quid te disponis extollere, o humana, non justitia, sed nomine justitiæ plane superbia? quid te disponis extollere, & contrariam morti vitam æternam, tamquam debitum stipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera justitia est. Si autem vera justitia est, ex te non est, de sursum est descendens a Patre luminum. Ut haberes eam, si tamen habes eam, profecto accipisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter, o homo, si accepturus es vitam æternam, justitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa justitia. Tibi enim tamquam debita redderetur, si ex te tibi esset justitia cui debetur. Nunc vero de plenitudine ejus accepimus non solum gratiam, quæ nunc julle in laboribus usque in finem vivimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, ut in requie posita sine fine vivamus. Hoc nihil salubrius fides credit, quia nihil verius intellectus invenit. Et debemus audire Prophetam dicentem, *Nisi credideritis, non intelligetis.*

SED excusabant se, inquit, homines, qui nolunt recte & fideliter vivere, dicentes, Quid nos scimus qui male vivimus, quandoquidem gratiam unde bene viveremus, non accepimus? Non possunt veraciter dicere, nihil mali se fecisse, qui male vivunt. Si enim nihil mali faciunt, bene vivunt: si autem male vivunt, de suo male vivunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod insuper addiderunt. Sed si vasa sunt iræ quæ perfecta sunt ad perditionem, quæ illis debita redditur, sibi hoc impotent, quia ex ea massa facta sunt, quam propter unius peccatum, in quo omnes peccaverunt, merito Deus justitæ damnavit. Si autem vasa sunt misericordiæ, quibus ex eadem massa factis supplicium debitum reddere nolit, non se intuent, sed ipsum glorificant, qui eis misericordiam non debitam præstitit, & si quid aliter sapiunt, & hoc quoque illis ipse revelavit.

Postremo, quoniam se ipsi excusabant mo-

O 2 do?

Rom. s. 12.
1. Cor. s. 2.Rom. s. 9.
1. Cor. s. 13.

CAPUT VI.

V. 11. de
gratia & lib.
audire sup.
10. & 11.

Rom. s. 12.

do? Nemp̃e illo quem breviter tamquam ex
 aorum voce sibi obicit Apollolo, ut dicant?
 Rom. 9. 19. *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus
 quis resistit? Hoc est enim dicere, Quid de nobis
 sit querela, quod Deus offendamus male
 vivendo, cum illius voluntati nemo possit resi-
 flere, qui non obduravit misericordiam non pre-
 stando? Si ergo illos non pudet hac excusatio-
 ne, non nobis, sed Apollolos contradicere,
 cor nos pigret eis quod dixit Apollolos, hoc
 idem atque id-nidem dicere, O homo, tu quis
 es qui respondes Deo? Numquid dicit figmen-
 tum ei quod se fixarit, Quare sic me fecisti?
 An non habet potestatem figulus luti, ex ea-
 dem massa, utriusque metito resque damnata,
 facere aliud vas in honorem indebitum propter
 misericordiam gratiam, aliud in contumeliam
 debitam propter iram justitiam, & ut notas fa-
 ciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ;
 sic ostendens quid eis largiatur, cum id suppli-
 cium recipiat valis iræ, quod pariter omnibus
 debeatur. SATIS SIT INTERIM Chriliani
 no ex fide adhuc viventi, & nondum cernenti
 quod perfectum sit, sed ex parte scienti, nos-
 se vel credere quod neminem Deus liberet, nisi
 gratuita misericordia per Dominum nostrum
 Jesum Chrilum, & neminem damnet nisi æ-
 quissima veritate per eundem Dominum nos-
 trum Jesum Chrilum. Cur autem illum po-
 tius quam illum liberet aut non liberet, scru-
 tetur qui potest iudiciorum ejus ram magnum
 profundum, veritatem caveat præcipitum.
 Numquid enim est iniquitas apud Deum? Ab-
 sit. Sed inferabilia sunt iudicia ejus, & in-
 vestigabiles viæ ejus.*

Et in majoribus dumtaxat ætatibus merito
 dici potest, Hi noluerunt intelligere, ut bene
 agerent: Hi, quod gravius est, intellexe-
 runt, & non obdierunt: quia scriptum est;
 Prov. 30. 26. *Verbis non conturbabitur servus durus, si enim
 & intellexit non obediit. Unde non obediit,
 nisi sua pessima voluntate. Cui gravior da-
 mnatio divina æquitatē debetur. Cui enim
 plus datur, plus exigitur ab eo. Istos quip-
 pe Scriptura dicit inexcusabiles, quos non la-
 tet veritas, & in eis perseverat iniquitas. Re-
 velatur enim ira Dei de celo, ait Apollolos,
 Rom. 9. 16. *super omnem impietatem & iniquitatem homi-
 num eorum, qui veritatem in iniquitatem de-
 ciunt: quia quod notum est Dei, manifestum
 est in illis. Deus enim illis manifestavit. In-
 iquitas enim ejus a creatura mundi per ea
 quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sem-
 perna quoque virtus ejus ac divinitas, ac sunt
 inexcusabiles.**

Si ergo istos inexcusabiles dicit, qui invisibi-
 lia illius per ea quæ facta sunt intellecta con-
 spiciunt poruerunt, nec obdierunt tamen veri-
 tati, sed iniqui & impii permanserunt; neque
 enim non cognoverunt, sed cognoscentes (in-
 quit) Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut
 gratias agerunt: quanto magis inexcusabiles
 sunt, qui ex lege ejus instructi considunt lei-
 pios duces esse eorum, & alios docentes, lei-
 pios non docent: qui prædicant non furandum,
 & furantur: & cetera quæ de ipis Apollolos
 loquitur. Eis quippe dicit, *Propterea inexcus-*
 Rom. 9. 3. *abilis es, o homo omnis qui iudicas: in quo*

*enim alium iudicas, te metipsum condemnas, eam-
 dem enim agis qua iudicas.*

Dicit etiam ipse Dominus in Evangelio, *Si
 non venisset, & locutus eis fuisset, peccatum
 non haberet: nunc autem excusationem non habet
 de peccato suo.* Non utique peccatum nul-
 lum haberet, qui pleni erant aliis magnis
 multisque peccatis: sed hoc peccatum vult in-
 telligi non eos habituros fuisse si non venisset,
 quo cum audissent eum, non crederent in
 eum. Hanc eos excusationem non habere asse-
 rit, qua possint dicere, Non audivimus, ideo
 non credidimus. Humana quippe superbia tam-
 quam præsumens de viribus liberi arbitrii excu-
 satam se putat, quando ignorat, non volun-
 tatis videtur esse quod peccat.

Secundum hanc excusationem, inexcusabiles
 dicit Scriptura divina quoscunque scientes pec-
 care convinct. Dei tamen iustum iudicium nec
 illis parcit qui non audierunt. Quicunque e-
 nim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt.
 Et quamvis se ipsi excusare videantur, non ad-
 mittit hanc excusationem, qui scit se fecisse ho-
 minem rectum, eique obediunt de fide præce-
 ptum, nec nisi ejus quo male vius est libero
 voluntatis arbitrio, etiam quod transierit in pos-
 teros, mansisse peccatum. Neque enim damnan-
 tur qui non peccaverunt, quandoquidem illud
 ex uno in omnes pertransiit, in quo ante pro-
 pria in singulis quibuscunque peccata omnes com-
 munit peccaverunt. Ac per hoc inexcusabiles
 est omnis peccator, vel rati originis, vel ad-
 ditamento etiam propriæ voluntatis, siue qui
 novit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue
 qui non iudicat. Quia & ipsa ignorantia in eis
 qui intelligere noluerunt, sine dubitatione pec-
 catum est; in eis autem qui non potuerunt,
 peena peccati. Ergo in utrisque non est iusta
 excusatio, sed iusta damnatio.

Ideo autem divina eloquia eos inexcusabiles
 dicunt, qui non ignorantes, sed scientes pec-
 cant, ut secundum iudicium superbie suæ, quo
 multum confidunt de viribus propriæ volun-
 tatis, se inexcusabiles videant: quia de ignora-
 tia jam non habent excusationem suam, &
 nondum est iustitia qui præsumebant sufficere vo-
 luntatem. At vero ille cui Dominus & scien-
 di, & obediendi largitus est gratiam, *Per le-
 gem, inquit, cognoscit peccati: &, Peccatum
 non cognovi, nisi per Legem. Nam conspiciam
 meum nefarium, nisi Lex dixerit, Non concupis-
 ceris.* Nec vult intelligi hominem præceptis
 Legis ignorare, sed libertatis indignum gratia,
 ubi dicit, *Condeletor Legi Dei secundum inte-
 riorem hominem: & cum hac non solum scien-
 tia, verum etiam & delectatione Legis, pollea
 dicit, Miser ego homo, quis me liberabit de
 corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum
 Chrilum Dominum nostrum. Nemo itaque li-
 berat a vulneribus illius reprobatoris, nisi huius
 gratia Salvatoris. Nemo liberat venundatos sub
 peccato a vinculis captivitatis, nisi gratia redi-
 mentis.*

Ac per hoc universi qui se in nequitia, &
 iniquitatibus excusatos volunt, ideo iustissime
 puniuntur, quoniam qui liberantur, non nisi
 gratia liberantur. Nam si excusatio illic iusta
 esset, non inde iam gratia, sed iustitia libera-
 ret.

ret. Cum vero non liberat nisi gratia, nihil volum invenit in eo quem liberat, non voluntatem, non operationem, non saltem ipsam excusationem: nam si hæc iusta est, quisquis ea utitur, merito, non gratia liberatur. Novimus enim liberari per gratiam Christi quosdam etiam eorum qui dicunt: *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit?* Quæ si iusta est excusatio, non iam gratuita gratia, sed propter hujus excusationis iustitiam liberantur. Si autem gratia est qua liberantur, profecto hæc excusatio iusta non est. Tunc enim vera gratia est, qua homo liberatur, si non secundum debitum iustitiæ retribuitur. Nihil ergo fit in eis qui dicunt, *Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit?* nisi quod legitur in libro Salomonis, *Insuperbia viri violat vias ejus: Deum autem causatur in corde suo.*

Quamvis itaque Deus faciat vasa iræ in perditionem, ut ostendat iram, & demonstret potentiam suam, qua bene etiam utitur malis, & ut notas faciat divitiæ gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ facit in honorem, non damabili massæ debitum, sed suæ gratiæ largitate donatum: tamen in eisdem iræ vasis propter meritum massæ in contumeliam debitam factis, id est, in hominibus propter naturæ quidem bona creatis, sed propter vitia supplicio destinatis, iniquitatem, quam rectissime veritas improbat, damare novit ipse, non facere. Sicut enim voluntati ejus tribuitur humana natura nullo debitate laudanda, sic hominis voluntati culpa tribuitur nullo recubante dampnanda. Quæ voluntas hominis aut hereditarium virium transmissit in posterum, quos in se habuit cum peccaret, aut adquisivit etiam cetera vitia, cum in seipso uniusquique perditæ viveret. Sed neque ab illo quod originaliter trahitur, neque ab his quæ uniusquique in vita propria vel non intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam instructus ex Lege, additamento prævaricationis exaggerat, quicquam liberatur & iustificatur, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, non solum remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donec sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in misericordia & misericordia.

Verum illi, qui personarum acceptorem fieri existant Deum, si in una eademque causa super alios veniat misericordia ejus, super alios vero maneat ira ejus, nempe totas vires argumentationis humanæ in parvulis perdit. Nam ut interim taceam, quod non est præter parvulos, quamlibet materno utero recentissimos ea poena, de qua loquens Apostolus ait, *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*: unde non liberat nisi unus ille de quo idem ait, *Per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ*: ut ergo hoc interitum omittam, & hoc solum de parvulis dicam, quod ipsi quoque auctoritate evangelica terribi, vel potius Christianorum populorum concordissima fidei conspersione perfracti, sine ulla recalculatione

concedunt, quod nullus parvulus, nisi renatus ex aqua & Spiritu, intrat in regnum celorum: quam, quæso, allaturi sumus causam, quod alius sic gubernatur ut baptizatus hinc exeat, alius infidelium manibus traditus, vel etiam fidelium prius quam ab eis baptizandus offeratur, expirat? An hoc fato, vel fortunæ daturus sunt? Non opinor eos in tantam demeritum prorupturos, quamvolumcumque nomen Christianum tenere cupientes.

Cur ergo in regnum celorum, non accepto regenerationis lavacro, parvulus nullus intrabit? Numquidnam ipse filius parentis indeles vel negligentes, de quibus nasceretur, elegit? Quid dicam de inopinitis & repentinis innumerabilibus mortibus, quibus sæpe etiam religiosorum Christianorum præveniuntur, & baptismo præripiuntur infantes, cum e contrario sacrilegorum & inimicorum Christi aliquo modo in Christianorum manus venientes, ex hac vita non sine Sacramento regenerationis emigrant? Quid hic disturi sunt, qui ut gratia dari possit, nomina præcedere merita humana contendunt, ne sit personarum acceptior Deus? Quæ tandem hic merita præcederent? Si eorumdem cogitaveris parvulorum, nulla sunt propria, utrique est illa mala communis. Si parentum attenderis, bona sunt illa quorum filii repentinis mortibus sine Christi baptismate perierunt: mala vero illa, quorum filii per Christianorum aliquam potestatem ad Sacramenta Ecclesiæ pervenerunt. Et tamen providentia Dei, cui nostri capilli numerati sunt, sine cuius voluntate non cadit passer in terram, quæ nec fato premittit, nec sortitis casibus impeditur, nec illa iniquitate corrumpitur, ut remaneat ad hereditatem caelestem, non consultis omnibus parvulis suorum suorum, & nonnullis consultis etiam parvulis impiorum? Ille infans de fidelibus conjugatis ortus, lætitia parentum susceptus, matris vel nutricis somnolentia suffocatus, fit extorris & expers fidei suorum: ille infans de sacrilego supro nascitur, erudiendi timore matris exponitur, aliorum misericordiam pietate colligitur, eorum Christiana sollicitudine baptizatur, fit æterni consors & participes regni. Illa cogitent, ista considerent, hic audeant dicere Deum vel acceptorem in sua gratia personarum, vel remuneratorem præcedentium meritorum.

Nam etsi conabuntur majoris ætatis aliqua merita suspicari, seu bona sua mala, quid de istis infantibus dicent, quorum nec ille hibi illis propriis meritis malis porrigi acquirere violentiam suffocantis, nec bonis ille diligentiam baptizantis? Nimis vanitatis & ereticitatis sunt, si etiam his consideratis nodum diligantur exclaimare nobiscum, *O altitudo divitiarum sapientia & scientia Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Non itaque misericordiæ gratuite pertinacissima advenient infans. Sinant filium hominis in qualibet ætate querere, & salvum facere quod perierat. Nec de infancibus iudicis ejus audeant judicare, cur in una eademque causa super alium veniat misericordia ejus, super alium maneat ira ejus.

CAPIT.
VIII.
Rom. 9. 16.

Qui enim sunt isti, qui respondeant Deo, quandoquidem ille Rebecca habenti geminos ex uno concubitu Isaac patris nostri, cum illo pondum nati nihil egissent boni vel mali, ut secundum electionem propositum ejus maneret, electionem scilicet gratiæ non debiti, electionem qua eligendos facit ipse, non invenit; non ex operibus, sed ex vocante dicit, minori servitutum esse majorem. In quam sententiam beatus Apostolus etiam testimonium Prophetæ longe posterioris assumpsit; *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*: ut intelligeretur hoc apertum posita per Prophetam, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei prædestinatione per gratiam. Quid enim diligebat in Jacob antequam natus scilicet aliquid boni, nisi gratitudinem misericordiam suæ donum? Et quid oderat in Esau antequam scilicet aliquid mali, nisi originale peccatum? Nam neque in illo diligere justitiam, quam nullam ille fecerat, neque in illo odire naturam, quam bonam ipse fecerat.

Mirum autem cum his coartantur angustiis, in quanta se abrupta precipitent metuentes recta veritatis. Ideo, inquit, nondum natorum alium oderat, alium diligebat: quia eorum futura opera providebat. Quis illum acutissimum sensum decessisse Apostolo non miretur? Hoc quippe ille non vidit, quando sibi velut adversantis objecta questione, non id posuit tam breve, tam apertum, tam (sicut isti putant) verum absolutumque respondit. Cum enim rem stupendam proposuisset, quomodo de nondum natis, nec aliquid agentibus boni aut mali recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, alium odio habuerit, ipsa sibi objecta questione motum exprimens auditoris, *Quid ergo dicemus, inquit? Nemoquid iniquitas apud Deum? Absit*. Hic ergo erat locus, ut decreet quod illi sentiant; *Futura enim Deus opera providebat, quando minori majorem servitutum esse dicebat*. Non autem hoc Apostolus dicit, sed potius ne quiquam de suorum operum audeat meritis gloriarī, ad Dei gratiam & gloriam commendandam voluit valere quod dixit. Cum enim dixisset, *Absit ut sit iniquitas apud Deum*; tamquam ei diceremus, Unde hoc ostendis, cum asseras non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, Major servit minor? *Moyse enim dicit, inquit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero*. Igitur non volens neque currentis, sed misericors est Dei. Ubi nunc merita, ubi opera vel præterita vel futura, tamquam liberi arbitrii viribus adimpleta vel adimplenda? Nonne apertam protulit Apostolus de gratiæ gratiæ, hoc est, veræ gratiæ commendationem sententiam? Nonne solum fecit Deus hæreticorum sapientiam?

Quid autem agitur, ut hoc Apostolus diceret, ut eorum gaminorum commemoraret exemplum? Quid persuadere moliebatur? quid inculcare cupiebat? Nempe hoc quod ipsorum oppugnat amentia, quod superbi non capiunt, quod sapere nolunt, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiam Dei non sunt subiecti. De ipsa quippe gratia satis agebat Apostolus, & ideo promissionis filios commendabat. Quod enim promittit Deus,

non facit nisi Deus. Habet namque aliquid rationis & veritatis, ut homo promittat, & Deus faciat: ut autem homo se facere dicat, quod promissit Deus, superbie impatiens est reprobos sensus.

Commendans ergo filios promissionis, hoc primum significatum ostendit, per Isaac filium Abraham. Evidentius namque opus Dei apparet in eo, quem non genuit utitur ordo naturæ de sterilibus visceribus & senectute confectis, ut in filiis Dei, qui futuri præsumuntur, hoc esset signum divini operis, non humani. In Isaac, inquit, vocabitur tibi semen, hoc est, non qui filii carnis, sed filii Dei; sed filii promissionis deputantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est: *Ad hoc tempus veniam, & erit Sara filius*. Non solum autem, inquit, sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri: quo pertinet ut adderet, *ex uno concubitu*, nisi ut non solum de suis, neque de parentum meritis aliorum, sed ne de ipsius quidem unius patris, mutata forte in melius voluntate, gloriaretur Jacob, dicens, ideo sic a Creatore dilectum, quia pater ejus quando cum seminavit, melioribus laudabilior moribus fuit: *ex uno, inquit, concubitu*: unum tunc ad eos seminandos meritum patris, unum ad concipiendos meritum matris. Quia etiam mater esse donec pareret visceribus portavit inclusos, & forte voluntatis affectionisque variavit, non uni, sed ambobus utique variavit, quos pariter ventre portavit.

Intentio igitur intuenda est Apostoli, quomodo propter gratiam commendandam solit eum de quo dictum est, *Jacob dilexi*, nisi in Domino gloriarī: ut cum ex eodem patre, eadem matre, uno concubitu, antequam aliquid egissent boni aut mali, alterum Deus diligit, odit alterum, intelligat Jacob ex illa massa originalis iniquitatis, ubi fratrem suum, cum quo habuit communem causam, videri per iustitiam meruisse damnari, non nisi per gratiam se potuisse discerni. Nondum enim nascentibus, nec agentibus bonum aut malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Major serviet minori.

Electionem autem gratiæ nullis fieri operum præcedentibus meritis, alio loco apertissime idem Apostolus ostendens, *Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliqua secundum electionem gratia facta sunt*. Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia, jam non est gratia. Secundum hanc ergo gratiam, etiam propheticum testimonium consequenter assumens, *Sicut scriptum est, inquit, Jacob dilexi, Esau autem odio habui*: & continuo, *Quid ergo dicemus, inquit, Numquid iniquitas est apud Deum? Absit*. Sed quare, absit? An propter opera quæ futura prædicebat ambonum? Immo & hoc absit. *Moyse enim dicit, Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui misericors fuero*. Igitur non volens neque currentis, sed misericors est Dei. Atque ut in vasis, quæ perfecta sunt in perditionem, quæ damnata debita est massa, agnoscat vasa ex eadem massa in honorem facta, quid eis misericordia divina largita sit;

Eccl. 9. 14. *Dixit enim, inquit, Scriptura ad Pharaonem, Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, & ut glorificetur nomen meum in universa terra. Denique ad utrumque concludit: Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat: hoc facit apud quem non est iniquitas. Miseretur itaque gratuito dono, obdurat autem iustissimo merito.*

Rom. 9. 19. *Sed dicat adhuc vel superbi infidelis elatio, vel puniti damna bilis exultatio: Quid adhuc conquiratur? nam voluntati ejus qui resistit? Dicat & audiat quod convenit homini; O homo, tu quis es, qui respondeas Deo, & cetera de quibus jam quantum potui satis ac sepe disserui. Audiatur hanc, & non contemnat. Quod si contemnerit, etiam ut contemneret se inveniat obduratum. Si non contemnerit, etiam ut non contemneret, esse credat adjutum; sed obduratum debito, adjutum gratia.*

CAR. IX. *Neque enim si duorum de Isaac patriarcha geminorum, quod quidem jam ostendimus quanta cecitate dicitur, futura praevidit Deus opera, qui vixerunt atque senecunt, & propterea Jacob dilexit, Esau autem odio habuit, idcirco moriturorum opera parvulorum potest quisquam dicere, ut huic ad percipiendum baptismum non consulat, illi autem consulat, Deum futura opera providere. Quomodo enim futura dicuntur, quae nulla erunt?*

Sed Deus, inquit, in eis quos hinc auferit, praevidet quemadmodum victurus esset quisque si videret: & ideo quem nequitur novit fuisse victurum, sine baptismo facit & mori, sic in eo ponens opera mala, non quae facit, sed quae seculum sunt. Si ergo divinitus, etiam quae commissa non sunt, mala opera puniuntur: primo attendant quam falso pollicentur in damnationem parvulos non ituros, qui sine baptismo moriuntur, qui propterea non baptizantur, quia male victuri erant, si viverent: propter ipsam quippe malam vitam procul dubio damnabuntur, si etiam mala quae fuerant futura damnantur. Deinde si eis ad percipiendum baptismatis consulitur Sacramentum, quos novit Deus si viverent bene fuisse victuros, cur non omnes tementur in vita, quam bonis operibus ornaturi sunt? Cur etiam eorum qui baptizantur quidam diu viventes pessime vivunt, & usque ad apostasiam aliquando perveniunt? Cur ipsam primum coniugium peccatorum, quos utique novat Deus peccatos, non de paratissimo ante proicit, ne ibi committerent quod tam sancto loco esset indignum, si iuste peccata etiam nondum commissa puniuntur? Quid denique praestatur ei qui rapitur ne malitia mutet intellectum ejus, & ne factio decipiat animam ejus, si iuste etiam illa puniuntur, quae licet non fecerit, fuerat tamen vivendo facturus? Postremo cur non ad percipiendum regenerationis lavacrum, ei magis consulitur morituro, qui male fuerat victurus si viveret, ut ei peccata quae fuerat commissurus, remitterentur in baptismo? Quis enim est tam vektor qui ea neget per baptismum posse dimitti, quae sine baptismo dicitur posse puniri?

CAR. X. *Sed disputando adversus eos, qui usquequaque convicti, etiam non commissorum peccatorum Deum perluadere moluntur ultorem, verendum est ne nos in eos illa fingere existimemus; illi autem nullo modo tam habetes esse credantur, ut haec vel sentiant, vel cuiusque persuadere conentur: verumtamen nisi eos haec dicere audissem, resistentem esse non arbitrarer. Circumspiciant enim & divinarum auctoritate lectionum, & antiquitus tradito & retento firmo Ecclesiae ritu in baptismo parvulorum, ubi apertissime demonstrantur infantes & cum circumcizantur, & cum ei se per eos quibus gelantur renunciare respondent, a diaboli dominatione liberari, & non inventientes quae exant, pergunt in precipitem stultitiam, dum nolunt mutare sententiam.*

Ex libro primo ejusdem contra Pelagium & Celestium, qui est de Gratia Christi, lib. 3. & sequentibus.

CAR. XI. *PELAGIUS cum episcopalis * gelis sine ulla reculatione damnaverit eos, qui dicunt gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina; ubi putabamus ejus de hac re omnes tergiversationes esse consummas; damnaverit etiam eos, qui docent gratiam Dei secundum merita nostra dari: tamen in libris quos edidit pro libero arbitrio, quorum mentionem facit in epistola quam Romanam misit, nihil aliud sentire monstratur, quam id quod damnassem videbatur. Nam gratiam Dei & adiutorium, quo adjuvamus ad non peccandum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina: ut vide licet cum adjuvat Deus hominem, ut declinet a malo & faciat bonum, revelando & ostendendo quid fieri debeat, adjuvare credatur; non etiam cooperando & dilectionem inspirando, ut id quod faciendum esse cognoverit faciat.*

CAR. IV. *Nam cum tria constituit, atque distinguit, quibus divina mandata dicit impleri, possibilitatem, voluntatem, & actionem; possibilitatem scilicet quae potest homo esse iustus; voluntatem, quae vult esse iustus; actionem, quae iustus est: horum trium primum, id est, possibilitatem datam constituit a creatore naturae, nec esse in nostra potestate, sed eam nos habere etiam si nolimus: duo vero reliqua, id est, voluntatem & actionem, nostra esse asserit, atque ita nobis tribuit, ut non nisi a nobis esse contendat. Denique gratia Dei non illa duo, quae nostra omnino vult esse, id est, voluntatem & actionem; sed illam quae in potestate nostra non est, & nobis ex Deo est, id est, possibilitatem perhibere adjuvari: tamquam illa quae nostra sunt, hoc est voluntas & actio, tam sint valetia ad declinandum a malo, & faciendum bonum, ut divino adiutorio non indigeant; illud vero quod nobis ex Deo est, hoc sit invalidum, id est, possibilitas, ut semper gratia adjuvetur auxilio.*

Sed ne quis fortitan dicat nos vel non recte

Pelagius
lib. 1. p. 1.
lib. 1. p. 1.

intelligere quæ loquitur, vel malevolò animo in alium sensum quæ non ita dicta sunt vertere, ipsa iam verba ejus accipite. Nos, inquit, sic tria ista distinguimus, & certum velut in ordinem digesta parimus. Primo loco posse statimur, secundo velle, tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in effectibus locamus. Primum illud, id est, posse, ad Deum proprie pertinet, qui illud creature sue contulit: duo vero reliqua, hoc est, velle & esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrio fonte descendunt. Ergo in voluntate & opere boni laus hominis est, immo & hominis & Dei, qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratia sua adjuvat semper auxilio. Quod vero potest homo vellet bonum atque perficere, solius Dei est. Potest itaque illud unum esse, etiam si duo ista non fuerint: ipsa vero sine illo esse non possunt, itaque liberum mihi est, nec voluntatem bonam habere, nec actionem: nullo autem modo possum non habere possibilitatem boni: inest mihi etiam si volens, nec etiam sui aliquando in hoc natura recipit. Quæ nobis sensum exempli aliquæ facient elucorem. Quod possumus videre oculis, nostrum non est: quod vero bene aut male videmus, hoc nostrum est. Et ut generaliter universis complectar, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est; quia hæc omnia vertere etiam in malum possumus. Unde, quod propter calumniam vestram sepe repetendum est, tum dicimus hominem posse esse sine peccato, & confessione possibilitatis accepta laudamus Deum; qui nobis hoc posse largitus est, nec est ibi ulla laudandi hominis occasio, ubi solius Dei causa tractatur: non enim de velle, nec de esse, sed tantummodo de eo quod potest esse, differitur.

Excerpt. V.

Ecce est totum dogma Pelagii in libro ejus tertio pro libero arbitrio, his omnino verbis diligenter expressum, quod tria ista, unum quod est posse, alterum quod est velle, tertium quod est esse, id est, possibilitatem, voluntatem, actionem tanta curavit subtilitate distinguere, ut quodcumque legimus vel audimus divinæ gratiæ adiutorium confiteri, ut a malo declinamus bonumque faciamus, sive in lege atque doctrina, sive nihiliter continetur, sciamus quid loquitur; nec erremus, alter eum intelligendo quam sentit. Scire quippe debemus, quod nec voluntatem nostram, nec actionem divino adjuvari credit auxilio, sed solam possibilitatem voluntatis atque operis, quam solum in his tribus nos habere affirmat et Deo, tamquam sit infirmum quod Deus ipse posuit in natura, cetera vero duo quæ nostra esse voluit, ita sunt firma & fortia & sibi sufficientia, ut nullo indigeant ejus auxilio; & ideo non adjuvet ut velimus, non adjuvet ut agamus, sed tantummodo adjuvet ut velle & agere valeamus. Contra autem Apostolus, Cum timore, inquit, & tremore vestram ipsorum operamini salutem. Et ut scirent, quia non tantum in eo quod operari possint, sed etiam in eo quod operari possint, in doctrina jam accepto-

Phil. 2. 12.

rant; sed etiam in eo quod operantur divinitus adjuvantur, non ait, Deus est enim qui operatur in vobis posse, tamquam ipsi jam vellet & operari per seipsos habent, nec in his duobus adiutorio ejus indigent; sed ait, Deus enim est qui operatur in vobis & velle & perficere; vel sicut in aliis & maxime Græcis codicibus legitur, & velle & operari. Videte si non Apostolus gratiæ Dei futuros adversarios sancto Spiritu tanto ante providit, & hæc duo, id est, & velle & operari, quæ lile ita nostra esse voluit, tamquam ipsa divinæ gratiæ non adjuventur auxilio, Deum in nobis dixit operari.

lib. 12.

* 2. 1. 12. 12. 12.

Neque hinc Pelagius incautos fallat & simplices, vel etiam seipsum, quoniam cum dixisset, Ergo in voluntate & opere boni laus hominis est; velut correxit atque addidit, immo & hominis, & Dei. Nam enim hoc propterea dixit, quia secundum sanam doctrinam intelligi voluit quod & velle operari Deus operetur in nobis: sed cur hoc dixerit, satis evidenter ostendit continuo subiungendo, qui ipsius voluntatis & operis possibilitatem dedit. Hanc autem possibilitatem in natura cum ponere, de verbis ejus superioribus clarum est. Sed ne nihil de gratia dixisse videretur, adjunxit, quique ipsam possibilitatem gratia sua adjuvat semper auxilio: non ait, ipsam voluntatem, vel ipsam operationem; quod si diceret, non abhorrebat a doctrina apostolica videretur: sed ait, ipsam possibilitatem, illud videlicet ex tribus quod in natura locavit, gratia sua adjuvat semper auxilio, ut scilicet in voluntate & actione, non ideo laus sit & Dei & hominis, quia sic vult homo, ut tamen ejus voluntati & Deo ardorem dilectionis inspirer; & sic operatur homo, ut tamen Deo cooperetur, sine cujus adiutorio quid est homo? sed ideo ad hanc laudem adjunxit & Deum, quia nisi natura esset, in qua nos condidit, quæ velle & agere possemus, nec vellemus nec ageremus.

Excerpt. VI.

Hanc autem naturalem possibilitatem quod adjuvari Dei gratia constituitur, non est hic aptum vel quam dicat gratiam, vel quatenus ea naturam sentiat adjuvari; sed sicut aliis locis, in quibus evidenter loquitur intelligi potest, non vult aliud accipi quam legem atque doctrinam, quia naturalis possibilitas adjuvetur. * Nam quodam loco ait, Hic nos imperitissimi homines putant imperium divina gratia facere, quia dicimus eam sine voluntate nostra nequaquam in nobis perficere facultatem: quasi Deus gratia sua aliquid imperaverit, & non illis quibus imperavit, etiam gratia sua auxilium subministraret, ut quod per liberam homines facere jubetur arbitrium, facilius possent implere per gratiam. Et tamquam explicatus quam dicat gratiam, secutus adjunxit, dicens, Quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, sed & in Dei esse adiutorio consistimus. Quis non hic desideret, ut ostendat quam velit intelligi gratiam? Propter hoc enim maxime de illo expectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, non in lege tantummodo se gratiam confiteri. Sed nobis hæc expectatione suspensis, quid addi-

* Excerpt. VII.

Gratia Pe-
lagiani in
interioribus
& multitudine
mentis il-
lustrationis.

addiderit intuitum; *Adjuvat enim nos*, inquit, *Deus per doctrinam & revelationem suam, dum cordis nostri oculus aperit; dum vobis, ne praesentibus occupemur, futura demonstrat; dum diaboli pondus infidias; dum nos multiformi & ineffabili dono gratiae caelestis illuminat.* Deinde lectionem suam quadam velut absolutione concludens, *Qui haec dicit, inquit, gratiam sibi videtur negare? An & liberum hominis arbitrium, & Dei gratiam confutur?* In his omnibus non recedit a commendatione legis atque doctrinae, hanc esse adjuvantem gratiam diligenter inculcans, & hoc exsequens quod propoluerat, cum diceret, *sed in Dei esse adiutorio confitemur.* Denique Dei adiutorium multipliciter insinuandum putavit, commemorando doctrinam & revelationem, & oculorum cordis adaptionem, & demonstrationem futurorum, & apertionem diabolicarum insidiarum & multiformi dono ineffabili dono gratiae caelestis illuminationem: ad hoc utique ut divina praecepta & promissa didicimus. Hoc est ergo gratiam Dei ponere in lege atque doctrina.

CAPUT
VIII.
Aliud lex
aliud gra-
tia.

Rom. 7.
Rom. 8.
Rom. 9.
Rom. 10.

Lex hoc
gratia quod
prodest.
Lex obli-
viscit.

Hinc itaque apparet hanc cum gratiam confiteri, qua demonstrat & revelat Deus quid agere debeamus, non qua donat atque adjuvat ut agamus; cum ad hoc potius valeat legis agnitio, si gratiae desit opitulatio, ut fiat mandati praevaricatio. Ubi enim non est lex, ait Apostolus, nec praevaricatio. Et, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Ac per hoc, usque adeo aliud est lex, aliud est gratia, ut lex non solum nihil prolar, verum etiam plinium oblit, nisi adjuvet gratia; & haec offendatur legis utilitas, quoniam quos facit praevaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & ut concupiscentias malas superent adjuvandos. Jubet enim magis quem juvat; docet morbum esse, non sanat; immo ab ea potius quod non sanatur augeat, ut attentius & sollicitius gratiae medicina queratur. Quia littera occidit, spiritus autem vivificat. Si enim data esset lex quae posset vivificare, omnino ex lege esset iustitia.

1. Cor. 2.6.

Gal. 3. 12.

In quantum tamen etiam lex adjuvat, adiungit & dicit, Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Itaque lex, inquit, praedicator noster fuit in Christo Iesu. Hoc ipsum ergo superbis est utile, sed peccato arctius manifestiusque concludi, ne ad faciendam iustitiam de liberi arbitrii quasi propria viribus praesumatur; sed omnino ex obsequio, & reus fiat omnis mundus Deo, quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati: nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legem & Prophetas. Quomodo ergo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non itaque sine lege manifestata, sed sine lege iustitia, quia iustitia Dei est, id est, quae nobis non ex lege fit, sed ex Deo: non quae illo imperante conficiendo timeatur, sed quae illo dominante diligendo teneatur, ut & qui gloriatur, in domino gloriatur.

CAPUT IX.

Quid ergo est, quod ille legem atque doctri-

nam deputat gratiam, qua iuvatur ad operandam iustitiam, quae ut multum adjuvet, ad hoc adjuvat ut gratia requiratur? Nemo enim potest legem implere per legem. Plenitudo enim legis charitas. Charitas autem Dei non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Proinde per legem gratia demonstratur, ut lex per gratiam compleatur. Quid enim iuvat Pelagium, quia diversis verbis eandem rem dicit, ut non intelligatur in lege atque doctrina gratiam consistere, quia possibilitatem naturae asserit adjuvari? Quantum autem existimo, ideo veretur intelligi, quia damnavit eos, qui dicunt gratiam Dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, vel in lege atque doctrina: & tamen latere se putat, cum aliis atque aliis locutionibus verfat significationem legis atque doctrinae.

CAPUT X.

Phil. 3. 12.

Et alio quippe loco, cum din asseruisset non adiutorio Dei, sed ex nobis ipsis in nobis effici voluntatem bonam; opposuit sibi ex Apostoli epistola questionem, atque ait, *Et quomodo, inquit, habet illud Apostoli, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere?* Deinde ut hanc oppositionem velutiolveret, quem videbat dogmati suo vehementer esse contrarium, secutus adiunxit: *Operatur in nobis velle quod bonum est, velle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, multorum more animalium tantummodo praesentia diligentes, futurae gloriae magnitudine & praemiorum pollicitatione succedit, dum revelatione sapientia in desiderium Dei stupentem suscitatur voluntatem, dum nobis (quod tu alibi negare non metuis) suadet omne quod bonum est.* Quid manifestius, nihil aliud cum dicere gratiam, qua Deus in nobis operatur velle quod bonum est, quam legem atque doctrinam? In lege namque & doctrina sanctorum scripturarum futurae gloriae atque praemiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia revelatur, ad doctrinam pertinet cum suadet omne quod bonum est. Et si inter docere & suadere, vel potius exhortari, distare aliquid videtur, inquit hoc tamen doctrinae generalitate concluditur, quae quibuscumque sermonibus vel litteris continetur: nam & sanctae scripturae & docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam volumus ille aliquando fateatur, quia futurae gloriae magnitudo non solum promittitur, verum etiam creditur & speratur; nec solum revelatur sapientia, verum etiam & amatur; nec suadet solum omne quod bonum est, verum & perficiatur. Non enim omnium est fides, qui audiunt per Scripturas Dominum regnum eorum pollicentem, aut omnibus persuadetur quibuscumque suadet, ut veniant ad eum, qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur, ut ad eum veniant, satis ipse demonstravit, nisi ait, Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.

Gratiam in
lexe singulis
doctrinae
prodest Philo-
sopho.

Gratia
quam con-
ferunt de-
i, ut sit
Christus.
Ius, ex c. 8.
qua non
solum lo-
quuntur, sed
docent, sed
persuadent.
Cuiusmodi.

1. Theol. 3.
1.
Mart. 22.
10.
1. Tim. 4. 4.
Mart. 6.

Dei faciendo voluntatem, divinam mereamur gratiam, sicut fidelibus & pie viventibus additur gratia, qui resiliunt fortiter tentatori, cum tamen gratiam etiam primitus accipissent, ut Dei facerent voluntatem: ne forte ergo ita respondeat, alia de hac re verba ejus accipite. *Qui currit*, inquit, *ad Deum, & a Deo se regere cupit, id est, voluntatem suam ex ejus voluntate suspendit; qui ei adherendo fugit, unus, secundum Apostolum, cum eo sit spiritus, non hoc nisi de arbitrii efficii libertate.* Videte quantum rem dixerit non effici nisi arbitrii libertate; ac per hoc sine adjutorio Dei nos Deo exhibeat adherere: hoc est enim, non nisi de arbitrii libertate: ut cum adhaerimus eo non adjuvante, tunc jam quoniam adhaerimus etiam adjuvari mereamur.

1. Cor. 12. 9.

CAPUT XXII.

Gal. 2. 20.

Rom. 11. 14.

Eph. 1. 14.

Rom. 11. 14.

CAPUT XXIV. ABER 1. JER. 1. 14.

Qua qui bene utitur, id est, arbitrii libertate qui bene utitur, ita se, inquit, totum tradit Deo, omniurque suam mortificat voluntatem, ut cum Apostolo possit dicere, Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Christus; ponitque cor suum in manu Dei, ut illud quo voluerit, ipse declinet. Magnum profecto adjutorium divinae gratiae, ut cor nostrum quo voluerit Deus, ipse declinet. Sed hoc tam magnum adjutorium, sicut ille desipit, tunc mereamur, cum sine ullo adjutorio non nisi de arbitrii libertate ad Dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, voluntatem nostram ex ejus voluntate suspendimus, eique adherendo jugiter, unus cum illo efficiamur spiritus. Hæc scilicet tam ingentia bona, non nisi de arbitrii, secundum illum, efficimus libertate, ut hic præcedentibus meritis sic ejus gratiam consequamur, ut cor nostrum quo voluerit ipse declinet. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo verum dicit Apostolus, Non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Et iterum, Si autem gratia, inquit, jam non ex operibus, alioquin gratia, jam non est gratia. Quomodo, inquam, hoc verum est, si opera tanta præcedunt, quæ nobis adipiscendæ gratiæ meritum faciant, quo nobis non donetur gratuito, sed reddatur ex debito? Ergone ut perveniatur ad adjutorium Dei, ad Deum curritur sine adjutorio Dei; & ut Deo adherentes adjuvemur a Deo, a Deo non adjuti adheremus Deo? Quid homini majus, quidve tale poterit gratia ipsa præstare, si jam sine illa unus cum Domino spiritus ejus potuit, non nisi de arbitrii libertate?

Sed vellem ut ille diceret, utrum rex ille Assyrius cujus Esther sancta mulier exsecratur cubile, quando considebat in throno regni sui, & omni stola illustrationis suæ indutus erat, torus auro variatus lapidibusque pretiosis, & erat formidolus valde, & elevata facie sua inflammata in claritate intuitus est eam, tamquam taurus in imperio indignationis suæ, & timuit regina, & conversus est color ejus per dissolutionem, & inclinavit se super caput delicatæ suæ, quæ præcedebat eam: vellem ergo diceret ille nobis, utrum rex ille ad Deum jam occurrerat, & ab eo se regi cupiverat, suamque voluntatem ex ejus voluntate suspenderat, & ei jugiter inherendo unus cum illo spiritus

factus erat, non nisi de arbitrii libertate? utrum le totum Deo traderet, omnemque suam mortificaverat voluntatem, & cor suum in manu Dei posuerat? Puto non desipere, sed infans re hominem, quisquis de illo regi, qualis tunc erat, hoc senserit: & tamen convertit Deo, & transiit indignationem ejus in levitatem. Quis autem non videat multo majus esse, indignationem a contrario in levitatem convertere atque transferre, quam cor neutra affectione preoccupatum, sed inter irramque medium in aliquid declinare? Legant ergo & intelligant, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina iohanne forniculæ, sed interna atque occulta mirabili ac inæffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates.

Definat itaque jam Pelagius, & seipsum & alios fallere, contra Dei gratiam disputando. Non propter illorum trium unum, id est, propter possibilitatem bonæ voluntatis atque operis, sed etiam propter voluntatem & operationem bonam erga nos gratia Dei prædicanda est. Nam illam possibilitatem ad utrumque valere desinit: & tamen non ideo tribuenda fuit Deo etiam nostra peccata, sicut & propter eandem possibilitatem vult tribuere bona opera nostra. Non ideo tantum adjutorium divini gratiæ commendetur, quia possibilitatem adjuvat naturalem. Definat dicere, *Quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donavit, qui hoc posse adjuvat: quod vero bene vel agimus, vel loquimur, vel cogitamus, nostrum est.* Definat, inquam, illa dicere. Non solum enim Deo posse nostrum donavit atque adjuvat, sed etiam velle & operari operatur in nobis. Non quia nos non volumus, aut nos non agimus: sed quia sine ipsius adjutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Quomodo enim dicitur, *Quod possumus bene agere, Dei est, quod autem agimus, nostrum est?* cum dicat Apostolus, orare se ad Deum pro eis ad quos scribat, ut quid mali faciant, & ut quod bonum est, faciant. Non enim ait, Oramus ut possitis oibilibus mali facere; sed, ut quid faciatis mali: nec, ut possitis bonum facere; sed, ut bonum faciatis. Quoniam de quibus scriptum est, Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei: profecto ut agant quod bonum est, ab illo aguntur qui bonus est. Quomodo dicit Pelagius, *Quod bene loqui possumus, Dei est, quod bene loquimur, nostrum est?* cum dicat Dominus, Spiritus Patris vestri est, qui loquitur in vobis? Neque enim ait, Non vos estis qui dedistis vobis bene posse loqui; sed ait, Non vos estis qui loquimini. Nec ait, Spiritus Patris vestri est qui vobis dat, vel dedit quod bene loqui: sed ait, loquitur in vobis: non significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum. Quomodo dicit liberi arbitrii elatus assertor, *Quod possumus bene cogitare, Dei est, quod autem bene cogitamus, nostrum est?* Cui respondet humilis gratiæ predicator: Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Non enim ait, posse cogitare: sed, cogitare.

Illam Dei gratiam in divinis eloquiis manifestam

Deus enim, ubi pervenit, statim operatur in omnibus bonis voluntatibus.

CAPUT XXV. Pelagius gratia possibilitatis expugnatur.

Phil. 2. 11.

1. Cor. 12. 9.

Rom. 8. 26.

Matth. 26. 10.

Eph. 1. 14. ubi dicitur Spiritus Patris vestri est.

CAPUT XXVI. Quæ res

Gratia Pe-
lagianum
gratia op-
posita.

* ad. Cen-
suras
de elabo-
ratio.

9. Ev. 1. 2.
Gratia pro-
prie donum
charitatis.

Merita dona
precedunt
gratiam.

v. Joan. 4.
16.

17. 18.

Rom. 9. 4.
24.

Gal. 3. 2.
Rom. 9. 3.

Fr. Cap.
XXX.

Caput
XXII.
De coelis
nihil Pe-
lagius pro-
terit. Quod
non possit
intellegi de
lece, neque
doctrina.

Psal. 1. 2.

festam etiam Pelagius manifeste fateatur, sequē-
tandum contra sensibile non operat impuden-
tissimo pudore, sed dolore saluberrimo ap-
eriat, ut sancta Ecclesia non turbetur pertinaci
eius oblatione, sed veraci correctione laetetur.

* Cognitionem & dilectionem, sicut sunt diceren-
da, discernat. Quia scientia inflat, caritas
edificat. Et tunc scientia non inflat, quando
caritas edificat. Et cum sit utrumque donum
Dei, sed utrum minus, alterum majus? non
sic iustitiam nostram super laudem iustificatoris
nostri extollat, ut horum duorum quod minus
est divino tribuat adiutorio, quod autem ma-
ius est, humano usurpet arbitrio. Et si con-
fiteri nos gratia Dei accipere charitatem; non
sic sentiat tamquam ulla merita bona nostra pre-
cesserint. Nam quæ merita bona tunc habere
poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut
enim acciperemus dilectionem qua diligeremus,
dilecti sumus, cum esse nondum haberemus.

Hoc Joannes apostolus apertissime dicit? Non
quod nos dilexerimus Deum, sed quia ipse dile-
xit nos. Et alibi: Nos diligamus, inquit,
quia ipse prior dilexit nos. Optime omnino
atque verissime. Non enim habuerimus unde
illum diligereamus, nisi hoc ab illo, cum prior
nos diligeret, sumeremus. Quid autem boni
faceremus, nisi diligereamus? Aut quomodo bo-
num non facimus, si diligamus? Et si enim
Dei mandatum videtur aliquando non a dili-
gentibus, sed a timentibus fieri; tamen UBI

NON EST DILECTIO, nullum bonum o-
pus imputatur, nec recte bonum opus vocatur:
quia omne quod non ex fide est, peccatum est;
& fides per dilectionem operatur. Ac per hoc
gratiam Dei, quæ charitas Dei diffunditur in
cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui da-
tus est nobis, sic confiteatur, qui vult veraci-
ter confiteri, ut omnino nihil boni sine illa,
quod ad pietatem pertinet veramque iustitiam,
fieri posse non dubitet. Non quomodo ille,
qui cum dicit, propterea dari gratiam, ut quod
a Deo precipitur, facilius impletur, quid de
illa sentiat satis ostendit, scilicet, quod etiam
sine illa, etsi minus facile, fieri tamen quod di-
vinitus precipitur, potest.

Nunc ergo de adiutorio gratiæ, quod insti-
tutum peragendum est. Unde ad id quod pro-
posuit, quid etiam hinc respondeat videamus.
Ut enim omittamus ejus invidiosas de suis
inimicis querelas, ubi ad rem ventum est, ita
locutus est.

Eccē, inquit, apud beatitudinem tuam episto-
la ista me purget, in qua pure atque simplici-
ter ad peccandum, & ad non peccandum inter-
gram liberum arbitrium habere nos dicimus,
quod in omnibus bonis operibus divino adju-
vatur semper auxilio. Cernitis itaque, pro intel-
lectu quem vobis Dominus dedit, hæc ejus verba
solvende non sufficere quæstioni. Querimus
enim adhuc, quod auxilio liberum adjuvari
dicat arbitrium, ne forte, sicut solet, velit
intelligi legem atque doctrinam. Si enim quæ-
retur cur dixerit, semper: poteris respondere,
quia dictum est, Et in lege ejus meditabitur
die ac nocte. Deinde cum de hominis
conditione, & ad peccandum atque non pec-
candum naturali ejus possibilitate quædam in-

terposuisset, adjunxit dicens: Quam liberi
arbitrii potestatem dicimus in omnibus esse ge-
neraliter, in Christianis, Judæis atque gentilibus.
In omnibus est liberum arbitrium æqualiter per
naturam, sed in solis Christianis juxta a
gratia. Iterum quærimus quia gratia? Et
adhuc poteris respondere, lege atque doctrina
Christianis.

Deinde quamlibet sentiat gratiam; ipsis Chris-
tianis secundum merita dari dicit; cum eos qui
hæc dicunt, jam in Palæstina, sicut supra
commemoravi, sua illa præclara purgatione da-
mnaverit. Nam verba ejus ista sunt: In illis,
inquit, nudum & inermis est conditio bonum:
in eis dicit qui Christiani non sunt. Deinde ce-
tera contextens: In his vero, inquit, qui ad
Christum pertinent, Christi munus auxilio.

Videtur adhuc incertum esse quod auxilio, secun-
dum ea quæ supra diximus. Sed adhuc sequi-
tur de illis qui Christiani non sunt, & dicit:
Illi ideo judicandi atque damnandi sunt; quia
cum habeant liberum arbitrium, per quod ad
fidem venire possent, & Dei gratiam promer-
eri, male utuntur libertate concessa. Hi vero
remunerandi sunt, qui bene libero utentes arbi-
trio, merentur Domini gratiam, & ejus men-
data custodiunt. Nempe manifestum est, eum
dicere gratiam secundum merita dari, quamli-
bet eam, vel qualemlibet significet, quam ta-
men aperte ope exprimit. Nam cum eos re-
munerandos dicit, qui bene utuntur libero ar-
bitrio, & ideo meriti Domini gratiam, debi-
tum eis reddi facit. Ubi est ergo illud A-
postoli, Iustificati gratis per gratiam ipsius? Ubi
est & illud, Gratia salvi facti estis? Ubi
ne potarent per opera, addidit, per fidem.

Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi pu-
tarent esse erubescunt. Et hoc, inquit, non
ex vobis, sed Dei donum est. Nempe ergo il-
lud unde incipit omne, quod merito accipere
dicimus, fide merito accipimus, id est, ipsam
fidem. Aut si negatur dari, quid est quod di-
ctum est: Sicut unicuique Deus partitus est
mensuram fidei? Si autem sic dicitur dari, ut
reddatur meritis, non donetur; quid est quod
iterum dicit, Vobis donatum est pro Christo,
non solum ut credatis in eum, verum etiam ut
patiāmini pro eo? Utrumque enim donatum esse
testatur est, & quod credit in Christum, &
quod patitur quisque pro Christo. Illi autem
libero arbitrio sic applicant fidem, ut fidei vi-
delicet reddi videatur, non gratuita, sed debi-
ta gratia: ac per hoc jam nec gratia, quia ni-
si gratuita, non est gratia.

Audiat ergo (Pelagius) illum venerabilem
antistitem (Ambrosium) dicentem & docentem
in secundo libro expositionis Evangelii secun-
dum Lucam: cooperari Dominum etiam vo-
luntatibus nostris. Vides itaque, inquit, quia
ubique Domini virtus studii cooperatur huma-
nis; ut nemo possit edificare sine Domino, ne-
mo custodire sine Domino, nemo quidem in-
cipere sine Domino. Et ideo juxta Apostolum,
sive manducatis, sive bibitis, omnia in Dei
gloriam facite. Videtur quemadmodum sanctus
Ambrosius etiam illud quod solent homines di-
cere, Nos incipimus, & Deus perficit, his
verbis absolute dicens, Neminem quidem vel

Gratiam
secundum
merita da-
ri dicit.
Cap. 20.

Rom. 9. 4.
Ephe. 2. 8.

Psalm.
Vides me-
ritum
nobis me-
ritum
addit.

Rom. 12. 3.
Psalm. 139.

Caput
XXII.

* Ambros.
Eos Pelago
opponitur.
Rom. 12. 3.
Luc. 1. 22.

1. Cor. 10.
11.

* num. 10.
Lut. 7. 61.

incipere fuit Deo. Item in sexto libro ejusdem operis, cum de duobus illis feneratoribus unus debitoribus ageret, Secundum homines, inquit, plus fortasse offendi, qui plus delinquit, sed per misericordiam Domini cuncta debetur, ut amplius diligit, qui amplius debuit, si tamen gratiam consequatur. Ecce apertissime prædicat catholicus doctor etiam ipsam dilectionem, qua quisque amplius diligit, ad beneficium gratiæ pervenire.

CAPIT.
XLV.

* Lib. 10.
m. 10. ad
Lut. 10. 61.

Ipsam denique poenitentiam, quam procul dubio voluntas agit, Domini misericordia & adjutorio fieri ut agatur, in nono, ejusdem operis libro * beatus dicit Ambrosius ita loquens, Bonæ lacrymæ quæ culpam levant. Denique quos Jesus respicit, plorant delictum. Nequevis primo Petrus, & non flevis, quia non respexit Dominus: nequevis secundo, & non flevis, quia alius non respexit Dominus: nequevis tertio, respexit Jesus, & ille amarissime flevis. Legunt illi Evangelium, & videant Dominum Jesum tunc intus fuisse, cum a sacerdotum principibus audiretur: apollolium vero Petrum foris & deorum in atrio cum servis ad focum nunc sedentem, nunc stantem, sicut veracissima & concordissima Evangelistarum narratione monstratur. Unde non potest dici, quod corporalibus oculis cum Dominus visibiliter admoventem respexerit. Et ideo quod ibi scriptum est, Respexit cum dominus: intus actum est, in mente actum est, in voluntate actum est. Misericordia Dominus latenter subvenit, cor tetigit, memoriam revocavit, interiore gratia sua vivavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit & produxit affectum. Ecce quemadmodum Deus adjuvando adit voluntatibus & actionibus nostris: ecce quemadmodum & velle & operari operatur in nobis.

* Lib. 10.
ad Lut.
10. 61.
M. 10. 61.
H. 10. 61.

Item in eodem libro * idem sanctus Ambrosius, Nam si Petrus, inquit, lapsus est, qui dixit, Et si alii scandalizati fuerint, ego non scandalizabor: quis alius jure de se presumat? Denique David, quia dixerat, Ego dixi in mea abundantia non movebor in æternum: suam sibi jactantiam obvisse propositur dicens, Avertisti faciem tuam, & factus sum concombustus. Audiat ille tantum virum doctorem, imitetur erudentem, quos eadem doctrinamque laudavit. Audiat humiliter, imitetur fideliter, non de se pertinaciter presumat, ne peccet. Quid in eo pelago vult mergi Pelagius, unde per petram liberatus est Petrus?

CAPIT.
XLVI.
* Lib. 10.
m. 10. ad
Lut. 10. 61.

AUDIAT eundem antileitem Dei in sexto * libro ejusdem operis dicentem, Cur autem non receperit cum, Evangelista ipse memoravit dicens, Quia sciebat ejus erat cunctis in Jerusalem. Discipuli autem recipi intra Samariam gestabant. Sed Deus quæ dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. O sensum hominis Dei, ex ipso haurium fonte gratiæ Dei! Deus, inquit, quæ dignatur vocat, & quem vult religiosum facit. Videte si non illud est prophetice Milerere cuius miseris ero, & misericordiam prælabo, cui misericors fuero: & illud apollolicum, Igitur non volentis neque currentis, sed misericentis est Dei. Quia ut dicit etiam nostrorum temporum homo ejus, Quem dignatur vocat, & quem vult religiosum

facit. Numquid aliquis dicere audebit, nondum esse religiosum, qui currit ad Dominum, & ab eo se regi cupit, & voluntatem suam ex ejus voluntate suspendit, & qui ei adherendo jugiter, unus secundum Apollolum, cum eo sit spiritus? At hoc totum tam magnum religiosi hominis opus; Pelagius non dicit effici, nisi arbitrii libertate. Contra autem beatus Ambrosius ipsius tam excellenter ore laudatus, Dominus Deus, inquit, quem dignatur vocat, & quem vult religiosum, facit. Ergo ut curras ad Dominum, & ab eo se regi cupias, suamque voluntatem ex ejus voluntate suspendas, etque adherendo jugiter unus, secundum Apollolum, cum eo fiat spiritus, Deus quem vult religiosum facit: & hoc totum homo nisi religiosus non facit. Quapropter nisi a Deo fiat, ut hoc faciat, quis hoc facit?

SED quia illa questio, ubi de arbitrio voluntatis & Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videntur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri: potest Pelagius ita se latebris obsecratis hujus involvere, ut etiam illis quæ a sancto Ambrosio conscripta posuimus, coequare se dicat, & ea se quoque sententie proclamare, semperque sentisse, atque ita singula cometur exornare, ut etiam ejus sententiae coevenire credantur. Quapropter quantum ardet ad istam, de divina gratia & adjutorio quaestionem, tria illa quæ apertissime dilinxit attendite, posse, velle, esse, id est possibilitatem, voluntatem, actionem. Si ergo confiteris nobis, non solum possibilitatem in homine, etiam si nec velit, nec agat bene, sed ipsam quoque voluntatem & actionem, id est, ut bene velimus, & bene agamus, quæ non sunt in homine, nisi quando bene vult & bene agit: si ut dixi, confiteris etiam ipsam voluntatem & actionem divinitus adjuvari; & sic adjuvari, ut sine illo adjutorio nihil bene velimus & agamus, eamque esse gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in qua nos sua, non nostra iustitia iustos facit, ut ea sit vera nostra iustitia, quæ nobis ab illo est; nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controversiæ relinquatur.

Ex libro secundo ejusdem contra Pelagium & Calestium, qui est de peccato originali, capite 24.

SED in causa duorum hominum, quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alterum redimimus a peccatis; per unum precipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in se perdidit, faciendum voluntatem suam, non ejus a quo factus est; ille nos se salvos fecit, non faciendo voluntatem suam, sed ejus a quo missus est: in horum ergo duorum hominum causa proprie fides Christiana consistit. Unus est enim Deus, & unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus. Quoniam non est aliud nomen sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri: & in illo definit Deum fidem omnibus, suscitans illos a mortuis. Itaque sine illa fide, hoc

1. Cor. 1. 18.

CAPIT.
XLVII.
Lut. 10. 61.
M. 10. 61.
H. 10. 61.

Quid a Pelagio
est
gratia.

Rom. 8. 14.

CAPIT.
XLVIII.
Lut. 10. 61.
M. 10. 61.
H. 10. 61.

1. Cor. 1. 18.

hoc est sine fide unius mediatoris Dei & hominum hominis Christi Jesu, sine fide, inquam, resurrectionis eius, quam Deus omnibus definit, quæ utique sine incarnatione eius ac morte non potest veraciter credi; sine fide ergo incarnationis & mortis & resurrectionis Christi, nec antiquos iustos, ut iusti essent, a peccatis potuisse mundari, & Dei gratia iustificari, veritas Christiana non dubitat: siue in eis iustis quos sancta Scriptura commemorat, siue in eis iustis, quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendum, vel ante diluvium, vel inde usque ad legem datam, vel ipsius legis tempore, non solum in filiis Israel, sicut fuerunt Prophetæ, sed etiam extra eundem populum, sicut fuit Job. Et ipsorum enim corda eadem mundabantur mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum sanctum, qui ubi vult spirat, non merita sequens, sed etiam ipsa merita faciens. Non enim Dei gratia erit ullo modo, nisi gratuita fuerit omni modo.

Ex libro secundo ejusdem de Nuptiis & concupiscentia, cap. 16. & 17.

CAPUT
XVL

JAM nunc illa tria videamus, quorum trium quolibet dixerimus, nihil ait dici posse profanum: quod hominem Deus aut non fecerit, aut diabolus fecerit, aut certe diabolus Dei sit imaginem, hoc est hominem fabricatus. Horum trium primum & novissimum non dici a nobis, etiam ipse, si non sit excors, aut nimium pervicax, constituit. De illo quæsitio est, quod secundo medioque loco posuit, ubi sic fallitur, ut a nobis hoc existimari non dici a nobis, quod Deus hominem fecerit, tamquam in hominibus quos Deus ex hominibus parentibus creat, hoc intendat, hoc curet, hoc sui operis ratione provideat, ut habeat diabolus servos, quos ipse sibi facere non potest. Absit ut hoc qualicumque vel per puerilis pietas suspicetur. Bonitate sua Deus facit homines, & primos sine peccato, & ceteros sub peccato, in usus profundarum cogitationum suarum. Sicut enim de ipsius diaboli malitia novit ille quid agat, & quod agit justum est, & bonum, quamvis sit de quo agit injustus & malus, nec cum propterea creare noluit, quia malum futurum esse præcivit: ita de universo genere humano, quamvis nullus hominum sine peccati sorde nascatur, bonum ille qui summe bonus est operator; alios faciens tamquam vasa misericordie, quos gratia discernat ab eis qui vasa sunt iræ; alios tamquam vasa iræ, ut notas faciat divitiarum gloriæ suæ in vasa misericordie. Est ille nunc, & adversus Apollonium, cuius ista sententia est, argumentetur, immo adversus ipsum figulum, cui responderi prohibet. Apollonius, dicens, O homo, tu qui es qui respondas Deo? Numquid dicitur ei figmentum ei qui se finxit, quare sic me fecisti? Non enim habet potestatem figulus lutum ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Numquid ergo vasa iræ negat ille esse sub diabolo? aut quia sub diabolo sunt, alius ea quam ipse facit, qui vasa misericordie facit? aut aliunde & non ex eadem massa facit? Hic itaque dicat, Ergo

Cui contra
dicitur De-
us, & qui
novissimum
peccato ad-
fuerunt.

Rom. 9. 21.

Idem. 26.

Deus vasa diabolo facit: quasi nesciat Deus sic eis uti ad opera sua iusta & bona, sicut ipso utitur diabolo.

AN vero filios perditionis hæredes sinistrae partis diabolo pascit, & diabolo nutrit, & velit, quia facit solum sum omni super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos? Sic itaque creat malos, quomodo pascit & nutrit malos: quia quod eis creando tribuit, ad naturæ pertinet bonitatem; & quod eis pascendo & nutriendo dat incrementum, non utique malitiam eorum, sed eadem bonæ naturæ quam creavit bonus, bonum tribuit adjuvamentum. In quantum enim homines sunt, bonum est naturæ cuius auctor est Deus: in quantum autem cum peccato nascuntur, perituri si non renascuntur, ad semen pertinent maledictum ab initio, illius antiquæ inobedientiæ vitio. Quo tamen bene utitur factor etiam valorum iræ, ut notas faciat divitiarum gloriæ suæ in vasa misericordie; & meritis suis tribuat, si ad eandem massam quique pertinet gratia liberetur, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur.

CAPUT
XVII.

Matth. 23.

Idem. 23. 24.

Idem. 23. 25.

Idem. 23. 26.

Idem. 23. 27.

Idem. 23. 28.

Idem. 23. 29.

Idem. 23. 30.

Idem. 23. 31.

Idem. 23. 32.

Idem. 23. 33.

Idem. 23. 34.

Idem. 23. 35.

Idem. 23. 36.

Idem. 23. 37.

Ex ejusdem libri secundi, De nuptiis & concupiscentia, cap. 27.

PER unius delictum, inquit Apostolus, in omnes homines ad condemnationem. Omnes autem dixit ad condemnationem per Adam, & omnes ad justificationem per Christum: cum utique non omnes eos qui moriuntur in Adam transferat Christus ad vitam; sed omnes dicit atque omnes, quia sicut sine Adam nullus ad mortem, ita sine Christo nullus ad vitam. Sicut dicimus de litterarum magistro, si in civitate solus est, Omnes ille hic litteras docet: non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab ipso. Denique quos ante omnes dixerat, multos pollea dixit, eosdem ipsos tamen omnes multosque significans. Sicut enim, inquit, per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi.

Omnes
quomodo
per Chris-
tum iusti-
ficantur?

Idem. 2. 25.

Idem. 2. 26.

Idem. 2. 27.

Idem. 2. 28.

Idem. 2. 29.

Idem. 2. 30.

Idem. 2. 31.

Idem. 2. 32.

Idem. 2. 33.

Idem. 2. 34.

Idem. 2. 35.

Idem. 2. 36.

Idem. 2. 37.

Idem. 2. 38.

Idem. 2. 39.

Idem. 2. 40.

Idem. 2. 41.

Idem. 2. 42.

Idem. 2. 43.

Idem. 2. 44.

Idem. 2. 45.

Idem. 2. 46.

Idem. 2. 47.

Idem. 2. 48.

Idem. 2. 49.

Idem. 2. 50.

Idem. 2. 51.

Idem. 2. 52.

Idem. 2. 53.

Idem. 2. 54.

Idem. 2. 55.

Idem. 2. 56.

Idem. 2. 57.

Idem. 2. 58.

Idem. 2. 59.

Idem. 2. 60.

Idem. 2. 61.

Idem. 2. 62.

Idem. 2. 63.

Idem. 2. 64.

Idem. 2. 65.

Idem. 2. 66.

Idem. 2. 67.

Idem. 2. 68.

Idem. 2. 69.

Ex libro ejusdem, De natura & gratia ad Timotheum & Jacobum, cap. 4. 5. & 6.

HÆC autem Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salvi fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod & gratia nominatur. Iustificati, inquit, gratis per sanguinem ipsius. Unde ille qui non per illam liberatur, si vasa audire nondum potuerunt, si vasa obedire noluerunt, si vasa etiam cum per ætatem audire non possent, lavacrum regenerationis quod accipere possent, per quod salvi fierent, non acceperunt, iuste utique damnantur: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. Omnes enim peccaverunt, siue in Adam, siue in se ipsis, & egent gloria Dei.

Rom. 2. 13.

Rom. 2. 14.

Rom. 2. 15.

Rom. 2. 16.

Rom. 2. 17.

Rom. 2. 18.

Rom. 2. 19.

Rom. 2. 20.

Rom. 2. 21.

Rom. 2. 22.

Rom. 2. 23.

Rom. 2. 24.

Rom. 2. 25.

Rom. 2. 26.

Rom. 2. 27.

Rom. 2. 28.

Rom. 2. 29.

Rom. 2. 30.

Rom. 2. 31.

UNIVERSA igitur massa prenas debet: & si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iuste procul debio redderetur. Qui ergo inde per gratiam liberantur, non vasa meritorum suorum, sed vasa misericordie nomi-

CAPUT IV.

Idem. 2. 32.

Idem. 2. 33.

Idem. 2. 34.

Idem. 2. 35.

Idem. 2. 36.

Idem. 2. 37.

Idem. 2. 38.

Idem. 2. 39.

Idem. 2. 40.

Idem. 2. 41.

Idem. 2. 42.

Idem. 2. 43.

Idem. 2. 44.

Idem. 2. 45.

ROM. 9. 31.
1. Tim. 1.
11.
Rom. 8. 30.

nominantur. Cujus misericordix, nisi illius qui Christum Jesum misit in hunc mundum peccatores salvos facere; quos prædixit & prædestinavit & vocavit & justificavit & glorificavit? Quis igitur usque adeo dementissime insanat, ut non apti insensibiles gratias misericordix, quos voluit liberantis, qui recte nullo modo posset culpæ justitiam universos omnino damnantis.

CAPUT VI.

HOC si secundum Scripturas sapiamus, non cogitur contra Christianam gratiam disputare, & ea dicere quibus demolitrare conemur, naturam humanam neque in parvulis medico indigere, quia sana est, & in majoribus sibi ipsam ad justitiam si velit posse sufficere. Acute quippe videntur hæc dici, sed in sapientia verbi, quæ evacuatur crux Christi. Non est ista desultum sapientia descendens. Nolo quod sequitur dicere, ne amicis nostris, quorum fortissimè & celerima ingenia non in perversum, sed in directum currere volumus, facere exillimemur injuriam.

Ex eodem libro de Natura & gratia,
cap. 27. & 28.

CAPUT
XXVII.
PECCATUM
PECCATI
SOLUTIO.

ACUTE sane tractat & versat (*Pelagius*), & quantum sibi videtur, redarguit atque convincit quod eis dicitur; etiam necessarium fuisse homini ad ascendendam superbiam vel gloriam occasionem, ut aliquis peccato esse non posset. Absurdissimum quippe & multissimum putat, peccatum fuisse ne peccatum esset, quoniam & ipsa superbia nique peccatum est: quasi non & ulcus in dolore est, & scitio dolorem operatur, ut dolor dolore tollatur. Hoc si experiri non essemus, & in aliquibus terris ubi ista nunquam contingerant, audiremus, sine dubio utique deridentes, fortassis etiam verbis hujus uteremur & diceremus, Absurdissimum est dolorem necessarium fuisse, ne ulceris dolor ellet.

Sed Deus, inquit, potest omnia sanare. Hoc utique agit, ut sanet omnia: sed agit judicio suo, nec ordinem sanandi accipit ab arrogato. Procul dubio quippe firmissimum Apollonem volebat efficere, qui tamen dixit, Virtus in infirmitate perficitur: & non ei totiens oranti auctori nescio quem stimulum carnis, quem sibi dicit datum, ne magnitudine revelationum extolleretur. Cetera enim vitia tantum in maleficia valent, SOLA AUTEM SUPERBIA ETIAM IN RECTE FACTIS cavenda est. Unde admonetur illi, ne dona Dei super potestatem tribuendo seseque extollendo gravius peccarent, quam si nil operarentur boni, quibus dicitur, „Cum timore & tremore vestram in gloriam salutem operamini: Deus enim est, qui operatur in vobis & velle & operari pro „bona voluntate. „Quare ergo cum timore & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, cito potius subrepre animo humano, ut quod bene operatur, suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua, Non movebor in æternum? Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori ejus virtutem, avertit paululum faciem suam, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus:

quoniam ipse ille tumor sanandus doloribus.

NON itaque dicitur homini, *Necesse est peccare, ne peccet*: sed dicitur homini, *Desiderat aliquantum Deus unde superbit, ut licet non tuum, sed ejus esse, & dicas superbus non esse. Nam illud etiam Apostoli quale est, nonne ita mirabile, ut nisi quia ipse dicit, qui vera dicenti contradicere nescit est, non sit credibile. Quis enim nesciat fœdulum, a satana venditum primam peccati suasionem, & quod ille primus auctor sit omnium peccatorum? Et tamen quidam traduntur satanæ, ut dicant non blasphemare. Quomodo igitur opus satanæ excluditur opere satanæ? Hæc atque hujusmodi intus, ne videntur ei nimis acuta, quæ acutule sonant, & discussa inveniantur obtusa. Quid quod etiam similitudinem adhibet, quibus magis admonetur quod ei debeat responderi? Quid amplius dicam, inquit, nisi quia potest credi quod ignis ignibus extinguatur, si credi potest quod peccati peccata curetur? Quid si ignes extinguere quisquam non potest ignibus, sed tamen possunt, ut docui, dolores curari doloribus? Possunt etiam, si querat & dicat, venenis venena depelli. Nam si & advertit aliquando calores febrium quibuscumque calidioribus medicinalibus frangi, etiam ignes ignibus fortasse concedit extingui.*

Ex eodem libro de Natura & gratia,
cap. 41.

QUOD autem sibi opposuit (*Pelagius*) ab eis dici, contra quos loquitur, *Omnes enim peccaverunt*: manifestum est quod de his dicebat Apostolus qui tunc erant, hoc est de Judæis & Gentibus. Sed plane illud quod commemoravi. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt: & antiquos & recentiores, & nos & posteros nostros sententia illa complectitur. „Ponit etiam illud testimonium, unde probet cum dicuntur omnes, non semper omnes omnino nullo prætermisso intelligi oportere. Sicut per unum, inquit, delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unum justitiam in omnes homines in justificationem vita. Cum per Christi, inquit, justitiam, non omnes, sed eos tantum qui illi obedire conuerunt, & baptismi ejus ablutione purgati sunt, sanctificatos esse non dubium sit. Non plane illo testimonio probat quod vult. Nam sicut dictum est: Sicut per unum delictum in omnes homines in condemnationem, ut nullus prætermitteretur: sic & in eo quod dictum est, per unum justitiam in omnes homines in justificationem vita, nullus prætermittitur: non quia omnes in eum credunt & baptismi ejus abluntur; sed quia nemo justificatur nisi in eum credat & baptismi ejus ablatur. Itaque omnes dictum est, ne aliquo modo alio præter ipsum quicumque salvus fieri posse crederetur. Sicut enim uno litterarum magistro in civitate conluito, rectissime dicimus, Omnes ille hic litteras docet, non quia omnes cives litteras dicunt, sed quia nemo dicit, nisi quem ille docuerit: si nemo justificatur, nisi quem justificaverit Christus.

Ex

CAPUT
XXVIII.
Deinde alio
quantum
Deinde in fa-
pudiamus.

Cap. 1. 1.

1. Tim. 2.
10.

CAPUT
XIX.
Rom. 1. 11.
Rom. 1. 13.

Omnes qui
propter deum
accipiunt.

Rom. 1. 11.

1. Tim. 2.
1. de pan-
accipit, &
10.

Sanctificati-
dinem ex
lectis medi-
cis non sibi
negotio ac-
cipit, sed
a Deo, &
a Gratia.

Phil. 2. 12.

Justi quæ
causa est
meriti.

Rf. 10. 1.

Ex libro ejusdem ad Eutropium & Paulum
De perfectione iustitia hominis,
cap. 19. & 20.

ITEM dicunt, inquit (Celestius) Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Quibus respondendum esse dicit quod idem Apostolus alibi de quodam ait, Quod vult faciat. Item, inquit, ad Philemonem de Onesimo: Quem ego volebam apud me detinere, ut pro te mihi ministraret; sed sine consilio tuo nihil volui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Item in Deuteronomio: Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonum & malum, elige vitam ut vivas. Item apud Salomonem: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui: adiecit ei mandata & precepta: si vults precepta, servabunt te, & in posterum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod vis porrigere manum tuam. Aute hominem bonum & malum, vite & mortis, paupertatis & honestas a Domino Deo sunt. Item apud Isaiam: Et si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt terra manducabitis; si autem volueritis nec obaudieritis me, gladius vos comedet. Os enim Domini locutum est hæc. Hic vero, quantumlibet illi se obtegant, aperiantur. Declarant enim se contra Dei gratiam vel misericordiam disputare, quam volumus impetrare, cum dicimus, Fiat voluntas tua sicut in celo & terra: vel, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo. Ut quid enim ista orando tanto gemitu petimus, si volentis hominis & currentis, non miserentis est Dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agitur, sed quia voluntas non implet quod agit, nisi divinitus adjuvetur. Hæc est fidei sanitas, quæ nos facit quærere ut inveniamus, petere ut accipiamus, pulsare ut aperiantur nobis. Contra istam qui disputat, contra se ipsam claudit ostium misericordie Dei. Nolo plura dicere de re tanta, quia melius iam committo fiduciam gemitibus, quam sermonibus meis.

Videte tamen, obsecro, quale sit, ideo volentis & currentis misericordiam Dei non esse necessariam, quæ illum etiam prævenit, ut cerneret, quia de quodam ait Apostolus: Quod vult faciat: ibi, ut arbitror, ubi sequitur & dicit, Non peccat, si nubar. Quali pro magno habendum sit velle nubere, ubi de adjutorio divinæ misericordie operibus disputatur. Aut vero etiam ibi prodest aliquid velle, nisi Deus providentia, qua gubernat omnia, marem seminaque conjungat. Aut quoniam ad Philemonem scripsit Apostolus, ut non quasi ex necessitate bonum ejus esset, sed voluntarium: quasi aliter sit voluntarium bonum, nisi cum Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Aut quia in Deuteronomio scriptum est, Vitam & mortem dedit ante faciem hominis, bonum & malum: & admonuit ut eligeret vitam: quasi & ipsa admonitio non de misericordia veniat; vel aliquid prodesse eligeret vitam, nisi Deus eligendi caritatem inspiraret. & electam habere prælarer: de quo dictum est, Quoniam ira in indignatione ejus, & vita

in voluntate ejus. Aut quia dictum est, Si vults precepta, servabunt te: quasi non debeat Deo agere gratias, quia precepta voluit, qui desertus omni lumine veritatis hæc velle non posset. Postis ante hominem igne & aqua, quos quidem porrigit manum; sed altior est qui vocat altius quam omnis humana cogitatio: quando quidem initium corrigendi cor fides est, sicut scriptum est, Venies & pertransies ab initio fidei: & quique ita eligit bonum, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei; &c. Nemo potest ad me venire, ait princeps fidei, nisi Pater qui misit me traxerit eum. Quod de fide dictum esse qua in eum creditur, satis evidenter postea explanat, ubi dicit: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, sed quidam sunt ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis eum traditurus esset, & dicebat, Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo.

Magnum autem aliquid pro sua causa se invenisse arbitrat, ait apud Isaiam prophetam, quia Deus dixit, Si volueritis & audieritis me, quæ bona sunt terra manducabitis; si autem volueritis & non audieritis me, gladius vos comedet. Os enim Domini locutum est hæc. Quasi non lex tota hujusmodi conditionibus plena sit: aut ob aliud superbis precepta ista data sint, nisi quia lex prævaricationis gratia posita est, donec veniet solum cui promissum est. Unde subintravit ut abundaret delictum, & ubi abundavit delictum, superabundavit gratia: id est, ut acciperet homo precepta, superbe de suis viribus fidens, in quibus deficiens & factus etiam prævaricator, liberatore salvatoreque requireret; atque ita eum tumor legis humilem factum, tamquam pedagogo ad fidem gratiamque perduceret. Ita multiplicatis infirmitatibus postea acceleraverunt, quibus sanandis opportunè Christus advenit. In cujus gratiam etiam iusti antiqui crediderunt, eadem ipsa gratia ejus adjuvi, ut gaudentes eum præfocerent, & quidam etiam præsumerent esse venturum; vel in illo populo Israel, sicut Moyses, & Jesus Nave, & Sammel, & David, & ceteri tales; vel extra ipsum populum, sicut Job; vel ante ipsum populum, sicut Abraham, sicut Noe, & quicumque alii sunt, quos vel commemorat, vel tacet scriptura divina. Unus enim Deus, & unus mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, sine cujus gratia nemo a condemnatione liberatur, sive quæ transit ex illo in quod omnes peccaverunt, sive quam postea suis iniquitatibus addidit.

Quale est autem, quod iam posuit in extremo: Si quis dixerit, Possit fieri, ut homo vel verbo non peccet? Respondendum est, inquit, Si vult Deus, potest: vult enim Deus, ergo potest. Item ait, Si quis dixerit: Fieri potest ut homo non in cogitatione delinquat? Respondendum est, Si vult Deus, potest: vult enim Deus, ergo potest. Videte quemadmodum voluerit dicere: Si Deus adjuvet, potest; cui dicitur, Adjutor meus esto, ne derelinquas me: non utique ad corporalia bona capessenda, & mala cavenda, sed ad gerendum possidendamque iustitiam,

Calv. 217.
Talm. 10.
Rom. 12.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.

Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.

Eccl. 17.
1. Cor. 13.14.
Philom. 10.
Deuter. 10.
Eccl. 17.

Eccl. 17.

Advers. A. 19.
Advers. A. 19.
Advers. A. 19.
Advers. A. 19.
Advers. A. 19.

Cur sit pro
hinc est.

Rom. 9. 30.

Rom. 9. 30.
Rom. 9. 30.

sitiam, propter quod dicimus, Ne nos inferas
in tentationem, sed libera nos a malo. Nec
adjuvatur, nisi qui & ipse aliquid agit: adjuvatur
autem, si invocatur, si credit, si secundum pro-
positum vocatur est: quoniam quos ante præ-
scivit & prædestinavit conformes imagini Filii
sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratri-
bus; quos autem prædestinavit, illos & voca-
vit; quos autem vocavit, illos & iustificavit;
quos autem iustificavit, illos & glorificavit.
Curritur ergo, cum proficimus, dum sanitas
nostra in proficiendis curatur (sicut etiam cie-
atrix currere dicitur, quando bene vulnus dili-
genterque curatur), ut ex omni parte perfecti
sine ulla sumus omnino infirmitate peccati;
quod non solum vult Deus, verum etiam ut
impleatur faciat atque adjuvet. Et hoc nobis-
cum agit gratia Dei per Jesum Christum Do-
minum nostrum, non solum præceptis, sacra-
mentis, exemplis; sed etiam Spiritu sancto,
per quem latenter diffunditur caritas in cordi-
bus nostris, quæ interpellat gemitibus inenarra-
bilibus, donec in nobis perficiatur sanitas, &
Deus scuti est, videndus æterna veritate mon-
stretur.

EX EPISTOLA EJUSDEM AD VITALEM

alias CIVIL. NOVE CCXVII. cap. 6. NUM. 19.
C sequenti.

Quomodo voluntatis humanæ meritum se-
quitur gratia, cum detur & parvulus,
qui hoc nondum possunt velle seu nolle?
Quomodo gratiam vel in majoribus dicuntur
præcedere merita voluntatis, si gratia, ut vera
sit gratia, non secundum merita nostra datur?
Quam sententiam catholicam Pelagius ipse sic di-
mit, ut eos qui dicunt gratiam Dei secundum
merita nostra dari, sine dubitatione damnaret,
ne a Catholicis iudicibus damnaretur. Quomo-
do dicitur gratia Dei in natura esse liberi ar-
bitrii, vel in lege atque doctrina, cum & i-
llam sententiam Pelagius ipse damnaverit, pro-
culdubio confens gratiam Dei ad singulos ac-
tus dari, eis utique qui jam libero arbitrio
utuntur?

Quomodo dicitur omnes homines eam fuisse
accepturos, si non illi, quibus non donatur,
cum sua voluntate reponent, quoniam Deus
vult omnes homines salvos fieri: cum multis
non detur parvulus & sic illi plerique mori-
antur, qui non habent contrariam volunta-
tem, & aliquando cupientibus festinantibusque
parentibus, ministris quoque volentibus ex pa-
tratis, Deo nolente non detur, cum repente an-
tequam detur expirat, pro quo ut acciperet
currebatur? Unde manifestum est eos qui huic
resistunt tam perspicue veritati, non intelligere
omnino qua locutione sit dictum; quod omnes
homines vult Deus salvos fieri: cum tam mul-
ti salvi non fiant; non quia ipse, sed quia Deus
non vult, quod sine ulla caligine manifestetur
in parvulis. Sed fuit illud quod dictum est,
omnes in Christo vivificabuntur, cum tam mul-
ti æterna morte puniantur, ideo dictum est,
quia omnes quicumque vitam æternam perci-
piunt, non percipiunt nisi in Christo: ita quod
dictum est, omnes homines vult Deus salvos
fieri, cum tam multos nolit salvos fieri, ideo di-
ctum est, quia omnes qui salvi fiunt, nisi ipso
volente non fiunt; & si quo alio modo illa
verba apostolica intelligi possunt, ut tamen
huic apertissime veritati, in qua videmus,
tam multos volentibus hominibus, sed Deo no-
lente salvos non fieri, contraria esse non
possint.

Ex Libro ejusdem De gratia & libero arbitrio,
Cap. 1. 20. 22. & 23.

Propter eos qui liberum arbitrium sic præ-
dicant & defendunt, ut Dei gratiam qua
vocatur ad eum, & a nostris malis meritis li-
beramur, & per quam bona merita compara-
mus, quibus ad vitam pervenimus æternam,
negare audeant & conentur auferre; multa jam
differimus, littericque mandavimus, quantum
nobis Dominus donare dignatus est. Sed quoniam
sunt quidam qui sic gratiam Dei defendunt,
ut negent hominis liberum arbitrium,
aut quando gratia defenditur, negari existiment
liberum arbitrium: hinc aliquid scribere ad ve-
stram caritatem, Valentinus frater, & ceteri
qui simul Deo servitis, compellente mutua
caritate curavi. Nuntiatur enim mihi de vo-
bis, fratres, ab aliquibus qui in vestra con-
gregatione sunt, & ad nos inde venerunt, per
quos & ista direximus, quod de hac re dissen-
siones in vobis sint. Itaque dilectissimi, ne vos
perturbet hujus questionis obscuritas, moneo
vos primum, ut de iis que intelligitis, agatis
Deo gratias: quiquid est autem quo pervenire
nondum potest vestra mentis intentio, pacem
inter vos & caritatem servantes, a Domino ut
intelligatis orate, & donec vos ipse perducatur
ad ea que nondum intelligitis, ibi ambulate
quo pervenire potuistis. Hoc admonet apostolus
Paulus, qui cum dixisset nondum se esse perfe-
ctum paulo post ait, Quotquot ergo perfecti
hoc sapiamus, id est, ita nos esse perfectos, ut
nondum ad perfectionem, quæ nobis sufficit,
venimus: continuoque subiunxit, Et si quid
aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revela-
bit: veritatem in quod pervenimus, in eo
ambulemus. Ambulando quippe in quod perve-
nimus, & quo nondum pervenimus pervenire
poterimus, Deo nobis revelante si quid aliter
sapimus, si ea que jam revelavit, non relin-
quamus.

Satis me disputasse arbitror adversus eos qui
gratiam Dei vehementer oppugnant, qua vo-
luntas humana non tollitur, sed ex mala mu-
tatur in bonam, & cum bona fuerit, adjuva-
tur: & sic disputasse, ut non magis ego, quam
divina ipsa scriptura vobiscum locuta sit, evi-
dentissimis testimoniis veritatis: quæ scriptura
divina si diligenter inspicatur, ostendit non
solum bonas hominum voluntates, quas ipse
facit ex malis, & a se factas bonas in actus
bonos, & in æternam dirigit vitam; verum
etiam illas que conservant facili creaturam,
ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit,
quando voluerit, faciat inclinari, vel ad bene-
ficia quibuscumque præstanda, vel ad penas
qui-

CAPIT. 1.
Occasio &
arguens
cum hinc
operetur.

PHIL. 1. 11.

THA. 1. 16.

CAPIT. 22.
Voluntates
hominum
ita esse in
Dei pot-
estate, cum
quo volun-
tas faciat
inclinari.

Confer. 11.
1. 1. 1.
cap. 1.

Peccata
quodam
modo esse
futura
peccatorum
Rom. 1. 18.
Eph. 1. 5.
Op. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.

quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat, occultissimum quidem iudicio, sed sine ulla dubitatione iustissimo. Nam invenimus aliqua peccata etiam penas esse aliorum peccatorum: sicut fuit vasa iræ, quæ perfecta dicit Apollolus in perditionem: sicut est iudicatio Pharaonis, cuius & causa dicitur, ad offendendam in illo virtutem Dei; sicut est fuga Israelitarum a facie hostium de civitate Gai; in animo enim factus est timor ut fugerent, & hoc factum est ut vindicaretur peccatum eo modo, quo fuerat vindicandum: unde dicit Dominus ad Iesum Nave, *Non poterunt filii Israel subsistere ante faciem inimicorum suorum.* Quid est, *Non poterunt subsistere?* Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata voluntate fugiebant; nisi quia Deus dominatur & voluntatis hominum, & quos vult, in formidinem convertit iratus? Numquid non hostes Israelitarum adversus populum Dei quem ducebat Iesus Nave, sua voluntate pugnaverunt? Et tamen dicit Scriptura, *quia per Dominum factus est confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israel, ut exterminarentur.* Numquid non sua voluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi David? Et tamen quid ait David, plenus vera & alta & pia sapientia? quid ait illi, qui maledicentem percutere voluit? *Quid mihi, inquit, & vobis filii Sarcia? Dimittite eum, & maledicat; quia Dominus dixit illi maledicere David.* Et quis dicit ei, *Quare fecisti sic?* Deinde scriptura divina plenam sententiam regis velut ab alio initio repetendo commendans; Et dixit, inquit, *David ad Abessa, & ad omnes pueros ejus: Ecce filius meus qui exiit de utero meo querit animam meam, & adhuc filius Gemini? Simile illum, maledicat, quoniam dixit illi Deus; ut videret Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledictio ejus in die isto.* Quomodo dixerit Dominus huic homini maledicere David, qui sapiens & intelligens? Non enim iubendo dixit, ubi obedientia laudaretur, sed quod ejus voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccatum iudicio suo iusto & oculo inclinavit, ideo dictum est, *dixit ei Dominus.* Nam si iubenti obtemperasset Deo, laudandus potius quam ponendus esset, sicut ex hoc peccato pollea novimus esse puniunt. Nec causa tacita est, cur ei Dominus isto modo dixerit maledicere David, hoc est, cor ejus moveri in hoc peccatum miserit vel dimiserit? *Ut videret, inquit, Dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledictio ejus in die isto.* Ecce quomodo probatur Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque augmentum bonorum. Sic usus est Iuda tradente Christum, sic usus est Judæis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona præstint populi credituris? Quin & ipso diabolo utitur pessimo, sed optime, ad exercendum & probandum fidem & pietatem bonorum, non sibi, qui omnia scit ante quam fiant, sed nobis quibus erat necessarium, ut eo modo ageretur nobiscum. Numquid non sua voluntate Abessalon elegit consilium quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus ejus patrem orantem, ut hoc fieret.

1. Reg. 17.
1. 1.

2. Reg. 16.
1. 1.

1. Reg. 16.
1. 1.

1. Reg. 17.
1. 1.

1. Reg. 17.
1. 1.

Propter quod Scriptura ait, *Et Dominus mandavit dissipare consilium Achitophel bonum, ut indicat Dominus super Abessalon omnia mala.* Bonum consilium dixit, quod ad tempus proderat causis, quia pro ipso erat contra patrem ejus, contra quem rebellaverat, ut posset eum opprimere, nisi Dominus consilium dissipasset quod dederat Achitophel, agendo in corde Abessalon, ut tale consilium repudiaret, & aliud quod ei non expediebat, eligeret.

Sed suspicentur homines quilibet merita bona, quæ putant præcedere, ut iustificetur per Dei gratiam: non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil aliud quam se negare gratiam: sed, ut dixi, quod volunt de majoribus suspicentur; de parvis certe Pelagiani quid respondeant non inveniunt, quoniam nec voluntas ulla est in accipienda gratia, cuius voluntatis meritum præcelsis dicant, & insuper eos etiam cum Beati relictari videmus quando baptizantur, & divina sacramenta percipiunt; quod eis ad magnum impietatis peccatum imputaretur, si jam liber uterentur arbitrio: tamen hæret etiam in reluctantibus gratia, apertissime nullo bono merito præcedente, alioquin gratia jam non esset gratia. Et aliquando filii infidelium præstatur hæc gratia, cum occulta Dei providentia in manus eorum quomodocumque perveniunt; aliquando autem filii fidelium non tam consequuntur, aliquo impedimento existente ne possint periclitantibus subveniri. Fiant vero illa per occultam Dei providentiam, ejus inscrutabilia sunt iudicia, & investigabiles viæ: quod ut Apollolus diceret, quid prædixit intuenti? Agebat enim de Judæis & Gentibus, cum scriberet ad Romanos, id est, ad Gentes, & ait, *Sicut enim aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis in illorum incredulitate: ita & hi nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut & ipsi misericordiam consequantur: conclusit enim Deus omnes in infidelitatem, ut omnium miseretur.* Et cum adveniisset quid dixerit, admirans sententia suæ certam quidem veritatem, sed magnam profunditatem, quomodo concluderit Deus omnes in infidelitatem, ut omnium miseretur, quali faciens mala ut venirent bona, mox exclamavit atque ait, *O altitudo divitum sapientia & scientia Dei! Quam inscrutabilia sunt iudicia ejus, & investigabiles viæ ejus?* Hæc enim inscrutabilia iudicia, & investigabiles vias perverit homines non cogitantes, & proclives ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum, putabant, & iactabant Apollolus dicere, *Faciamus mala, ut veniant bona.* Quod absit ut Apollolus diceret: sed homines non intelligentes, hoc putabant didi quomodo audiebant quod dixit Apollolus, *Lex autem subintravit ut abundaret delictum: ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.* Sed utique gratia id agit, ut iam fiant bona ab eis qui lecerunt mala; non ut perseverent in malis, & reddi sibi erubescant bona. Non itaque debent dicere, *Faciamus mala, ut veniant bona;* sed, *fecimus mala, & venerunt bona; iam faciamus bona, ut in futuro seculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc seculo recipimus pro malis bona.* Propter quod scri-

Caput
XXIII.
Gratia
beneficentia
consilium in peccatis.

Rom. 11.
1. 1.

1. Reg. 17.
1. 1.

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

Rom. 1. 1.

97. 100. 7.
16. 1. 37.

prum est in Psalmo: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine*. Prius itaque non ideo venit filius hominis in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum; hoc propter misericordiam: postea vero propter iudicium venturus est iudicare vivos & mortuos; quamvis & in hoc tempore ipsa salvatio non fiat sine iudicio, sed occulto, ideo ait, *In iudicium ventus in hunc mundum, ut qui non vident, videant, & qui vident, ceci fiant*.

CANT. XCVII.
Cor hunc
salvatur,
illi non
liberantur,
revocan-
tur ad iu-
dicia Dei
occulta.

Ad occulta ergo Dei iudicia revocate, quando videritis in una caussa, quam certe habent omnes parvuli, hereditarium malum trahentes ex Adam, huic subveniri ut baptizetur, illi non subveniri ut in ipsa obligatione moriatur; quem praeavit Deus impium futurum, istum vero baptizatum rapi ex hac vita, ne malitia ruet intellectum ejus: & nolite in illis dare iniustitiam vel insipientiam Deo, apud quem iustitiae fons est & sapientiae: sed sicut vos exhortatus sum ab initio sermonis huius, in quod pervenitis, in eo ambulate, & hoc quoque vobis Deus revelabit: & si non in hac vita,

101. 6. 77.

certe in altera: *nihil est enim occultum, quod non revelabitur*. Quando ergo auditis dicentem Dominum, *Ego Dominus seduxi prophetam istum*, & quod ait Apollolus, *Cujus vult miseretur, & quem vult obdurat*: in eo quem seduci permittit vel obdurat, mala ejus merita credite; in eo vero cuius miseretur, gratiam Dei, non reddentis malis pro malis, sed bona pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis a Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus, *Ego inlauravi Pharaonem, vel induravi, aut indurabo cor Pharaonis*. Non enim propterea ipse Pharaon non induravit cor suum. Nam & hoc de illo legitur, quando ablata est ab Aegyptiis cymomya, dicente Scriptura: *Et ingravescit Pharaon cor suum in isto tempore, & noluit dimittere populum*. Ac per hoc & Deus induravit per iustum iudicium, & ipse Pharaon per liberum arbitrium. Certi ergo eilate, quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficentes perseveretis usque in finem. Deus enim qui modo illis quos liberat non reddit secundum opera eorum, tunc reddet unicuique secundum opera ejus. Reddet omnino Deus & mala pro malis, quoniam iustus est; & bona pro malis, quoniam bonus est; & bona pro bonis, quoniam bonus & iustus est: tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam iniustus non est. Reddet ergo mala pro malis, potestatem pro iniustitia; & reddet bona pro malis, gratiam pro iniustitia; & reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.

101. 1. 18.
101. 1. 18.
101. 1. 18.
101. 1. 18.

101. 1. 18.

101. 1. 18.

EX EPISTOLA EIUDEM AD HILARIUM

alies LXXXIX. NUNC CLVII. c. 3. n. 13. & 14.

101. 1. 18.

Itaque sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione parvuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, ita per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitae. Et hic

omnes dixit, & ibi, non quia omnes homines veniunt ad gratiam justificationis Christi, cum tam multi abalienati ab illa, in eternum moriantur; sed quia omnes qui resuscitantur in justificationem, nonnulli per Christum resuscitantur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, nonnulli per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione praeter Adam, nemo in illa regeneratione praeter Christum: ideo omnes & omnes; eisdem autem omnes, etiam multos postea dicit, adiungens: *Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: sic & per unius hominis obedientiam iusti constituentur multi*. Qui multi, nisi quos paulo ante omnes dixerat.

101. 1. 18.

Vide quemadmodum commendat unum & unum id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad justificationem, cum tanto post Adam venerit Christus in carne: ut sciamus etiam antiquos iustos, qualemque esse potuerunt, nonnulli per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, qui illis praenuntiabatur, sicut nobis facta annuntiatur. Ideo idem Christum hominem dicit, cum sit & Deus, ne quis existimet antiquos iustos, per Deum tantummodo Christum, id est per Verbum quod erat in principio, non etiam per fidem incarnationis ejus, qua & homo Christus dicitur, potuisse liberari. Sententia quippe ista delirus non potest, de qua alibi ait: *Per unum hominem mors, & per unum hominem resurrectio mortuorum*. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificantur. Utiq; resurrectionem dicit iustorum, ubi est vita aeterna; non resurrectionem iniquorum, ubi mors erit aeterna. Ideo ait, *vivificantur*; quia illi damnantur. Hinc & in veteribus sacramentis circumcilio parvulorum octava die fieri praecipitur, quoniam Christus, in quo fit delicti carnalis expoliatio, quem significat circumcilio, die dominico resurrexit, qui postea octavo sabbati octavus est. Hae ergo fides etiam antiquorum iustorum fuit. Unde & Apollolus dicit, *Habentes autem eundem spiritum fidei, propter quod scriptum est; Credidi, eundem spiritum fidei, nisi admonens etiam antiquos iustos habuisse ipsum spiritum fidei, hoc est incarnationis Christi. Sed quia illis futura praenuntiabatur, quae iam facta nobis annuntiatur, & tempore veteris Testamenti velabatur, quae tempore novi Testamenti revelatur; ideo ejus sacramenta variata sunt, ut alia essent in veteri Testamento, alia in novo; cum fides ipsa varia non sit, sed una sit: quia sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes vivificantur*.

1. Cor. 15. 21.

Levit. 12. 3.

2. Cor. 4. 13.

1. Cor. 12. 22.

Ex libro primo ejusdem de diversis questionibus ad Simplicianum, quest. 2.

SED jam, ut arbitror, tempus est ad aliam transire questionem, quam sic proposuisti, ut ab eo quod scriptum est, *Non solum autem, sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri*. Cum enim mundum nati essent, sic.

QUESTIO II.
Rom. 9. 10. 11.

neque aliquid effugit bonum aut malum: usque ad id quod scriptum est, *Nisi Dominus Saboth reliquisset nobis semem, sicut Sadona soliti essemus, & sicut Gomorha similes fuissimus*: tota ipsa confectio diffunditur; & protectio est latebrosior. Sed certe, qualem te erga me novi, iubere mihi ut aperirem ista non posses, nisi a Domino deprecaretur ut possem. Quo adiutorio fidenter lactus agegor.

Et primo, intentione Apostoli, quae per totam epistolam viget, tenendo, quam consulam. Hæc est autem, ut de operum meritis nemo gloriatur, de quibus audetant Israelitæ gloriantur, quod datæ sibi legi ierissent, & ex hoc Evan- gelicam gratiam tamquam debitam meritis suis perciperent, quia legi serviebant. Unde nolebant eandem gratiam dari Gentibus, tamquam indignis, nisi Iudaica sacramenta susceperent.

Quæ orta queritio in Apostolorum Añibus solvitur. Non enim intelligebant, quia eo ipso quod gratia est Evangelica, operibus non debetur. Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpe testatur, fidei gratiam præponens operibus, non ut opera exlinguat, sed ut ostendant non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percipisse gratiam, quia bene operatus est; sed bene operari non posse, nisi per fidem perciperet gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem.

Sed interit quibus articulis temporum, vel celebratione sacramentorum gratia plenior, & evidenter infundatur. Non enim catechumeni non credunt, aut vero Cornelius non credebatur Deo, cum elemosinis & orationibus dignum se præberet cui Angelus mitteretur: sed nullo modo illa operaretur, nisi ante credidisset: nullo modo autem credidisset, nisi vel secretis per visum mentis aut spiritus, vel manifestationibus per sensus corporis additionibus vocaretur. Sed in quibudam tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum celorum; sicut in catechumenis, sicut in ipso Cornelio, ante quam sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesie. In quibudam vero tanta est, ut iam corpori Christi, & sancto Dei templo deputetur.

Templum enim Dei sanctum est, inquit Apostolus, quod eius vos est. Et ipse Dominus, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum. Fiant ergo inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes: non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniant æternam. Nihil tamen horum sine gratia misericordiae Dei: quia & opera, si qua sunt bona, consequuntur, ut dictum est, illam gratiam, non præcedunt.

Quam rem persuadere Apostolus volens, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salvi facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est; non ex operibus, ne forte quis extollar: de his qui nondum nati erant, documentum dedit. Nemo enim posset dicere, quod operibus promeruerat Deum Jacob nondum natus, ut divinitus diceretur, *Et major serviet minori*. Ergo, *Non solum*, inquit, istanc promissus est, cum dictum est, *Ad hoc tempus veniam*, & erit Sarræ filius: qui utique nullis operibus pro-

meruerat Deum, ut nasciturus promeretur, ut in Isaac vocaretur semen Abraham; id est, illi pertinere ad sortem sanctorum quæ in Christo est, qui se intelligente filio promissionis, non superbiendo de meritis suis, sed gratia vocationis deputantes, quod coheredes essent Christi; cum enim promissum est ut essent, nihil utique meruerant qui nondum erant: sed & *Rebocæ ex uno concubitu habens Isaac patris nostri*. Vigilantissime ait, *ex uno concubitu*: gemini enim concepti erant, ne vel paternis meritis inbueretur, si quisquam forte diceret: Ideo talis natus est filius, quia cum levit in utero matris: aut ita erat mater afflicta, cum eum concepit. Simul enim ambo ut tempore ille levit, eodem tempore illa concepit. Ad hoc conlegendum ait, *ex uno concubitu*: ut nec alioquin daret locum, vel eis potius quos generatibiles appellaverunt, qui de natalibus nascentium mores & eventa consequantur. Quod enim dicat, cum qua conceptione, sub uno utique temporis puncto, eadem dispositione cæli & siderum, ut diversis singulis annotari omnino non possent, tanta in illis geminis diversitas fuerit, prius non inveniunt: & facile animadvertent, si volunt, responsa illa quæ miseris venditant, nullius artis expolitione, sed fortuata suspitione proferri. Sed ut de re quæ agitur potius loquamur, ad frangendam atque decipiendam superbiam hominum ingratorum gratiæ Dei, & audientiam gloriæ de meritis suis, ista commemorantur, *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid essent bonum aut malum, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori*.

Vocantis est ergo gratia, percipientis vero gratiam consequenter sunt opera bona, non quæ gratiam pariant, sed quæ gratia pariantur. Non enim ut leveat calefaciat ignis, sed quia fervet: nec ideo bene currit rota ut rotunda sit, sed quia rotunda est: sic nemo propterea bene operatur, ut accipiat gratiam, sed quia accipit. Quomodo enim potest iuste vivere, qui non fuerit iustificatus? quomodo sancte vivere, qui non fuerit sanctificatus? vel omnino vivere, qui non fuerit vivificatus? Iustificatus autem gratia, ut iustificatus possit vivere iuste. Prima est igitur gratia, secunda opera bona, sicut alio loco dicit, *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum*. Sicut illa immortalitas potest bona opera, si tamen vel ipsa ex debito possuntur: sicut idem ait, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi*; de cetero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Forte enim quia dixit, reddet, iam fix ex debito. Cum vero accedens in alium expiavit expiavitatem, non reddidit, sed dedit dona hominibus. Unde enim ipse Apostolus tamquam debitum sibi reddi præsumeret, nisi prius indebitam gratiam perciperet, quæ iustificatus binum agnoscit certaret? Fuit enim blasphemus, & persecutor, & iniustus; sed misericordiam concessus est: ut ipse testatur: credens utique in eum qui iustificat, non pium, sed impium, ut iustificando pium faciat.

Non ex operibus, inquit, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori. Ad hoc per-

GOS. 11. 10.

Rom. 9. 11.

Bona opera ex gratia, non ex opere.

Rom. 4. 4.

1. Tim. 2. 12.

Eph. 2. 8.

1. Tim. 3. 11.

Rom. 4. 1.

Rom. 9. 12.

argum-
tum episto-
lae ad Ro-
manos.

1. Cor. 12. 8.

Gratia &
deus præse-
dit bona
opera.

1. Cor. 12. 8.

Gratia fidei
minor in
catechumenis,
maior in
rebat.

1. Cor. 12. 8.

1. Cor. 12. 8.

Scopus A-
postoli in
epistola
Jacob &
1. Cor.
Eph. 2. 8.1. Cor. 12. 8.
Rom. 9. 12.

pertinet quod ait, *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum aut malum: ut possit dici, Non ex operibus, sed ex vocante.* Unde occurrit animo quærere, cur dixerit, *Ut secundum electionem propitium Dei maneret?* Quomodo est enim iusta, aut qualivisquæ omnino electio, ubi nulla distantia est? Si enim nulli merito electus est Jacob nondum natus & nihil operatus, nec omnino eligi potuit nulla existente differentia, qua eligeretur. Item si nullo merito improbus est Esau, quia & ipse nondum natus & nihil operatus erat, cum diceretur, *Et major serviet minori;* quomodo ejus improbatio iusta dici potest? Quia ergo discretionē, quo æquitate examine quodlibet intelligimus; *Quod dilexi, Esau autem odio habui!* Quod quidem scriptum est in Prophetis, qui longe posterior prophetavit, quam illi nati & mortui fore: sed tamen illa sententia videtur commemorata, qua dictum est, *Et major serviet minori;* & ante quam nati & aliquid operati essent. Unde igitur illa electio, vel qualis electio, si nondum natis, nondumquæ aliquid operatis nulla sunt momenta meritorum? An forte sunt aliqua naturarum? Quis hoc intelligat, ex uno patre, ex una matre, ex uno concubitu, ex uno creatore? An quemadmodum ex eadem terra idem creator produxit diversæ animantium atque gignentium genera, ita ex eodem hominum conjugio atque complexu produxit in gemitis diversam prolem, unam quam diligeret, alteram quam odisset? Nulla ergo electio, ante quam esset quod eligeretur. Si enim bonus factus est Jacob, ut placeat; unde placuit ante quam fieret, ut bonus fieret? Non itaque electus est, ut fieret bonus, sed bonus factus eligi potuit.

An ideo secundum electionem, quia omnium Deus præcibus etiam futuram fidem vidit in Jacob nondum nato? ut quavis non ex operibus suis iustificari quisque mereatur, quandoquidem bene operari nisi iustificatus non potest, tamen quia ex fide iustificat gentes Deus, nec credit aliquis nisi libera voluntate, hanc ipsam fidei voluntatem futuram prævidens Deus, etiam nondum natum præscientia, quem iustificaret, elegerit. Si igitur electio per præscientiam, præcavit autem Deus fidem Jacob; unde probas quia non etiam ex operibus elegit eum? Si propterea quia nondum nati erant, & nondum aliquid egerant bonum seu malum; ita etiam nondum crederat aliquis eorum. Sed præscientia vidit crediturum? Ita præscientia videre poterat operaturum: ut quomodo dicitur electus propter fidem futuram, quam præciebat Deus, sic alius possit dicere, propter futura opera potius electum, quæ nihilo minus præciebat Deus. Quapropter unde ostendit Apollonius, non ex operibus dictum esse, *Major serviet minori?* Si quoniam nondum nati erant: non solum non ex operibus, sed nec ex fide dictum est, quia utrumque deerat nondum natis. Non igitur ex præscientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei serviret. Vols enim ostendere non ex operibus factam, propterea intulit, dicens, *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum seu malum.* Alioquin poterat ei dici, Sed jam sciebat Deus,

quis quid esset astutus. Quamobrem unde illa electio facta sit quæratur: quia si non ex operibus, quæ non erant in nondum natis; nec ex fide, quæ nec ipsa erat; unde igitur?

An dicendum est, quod nulla electio fuerit, non existente aliqua diversitate in utero matris vel fidei, vel operum, vel quorumlibet omnino meritorum? Sed dictum est, *Ut secundum electionem propitium Dei maneret.* Et ideo quærimus, quia dictum est. Nisi forte sic est distinguenda sententia, non ut intelligamus tamquam ideo non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, *Major serviet minori;* ut secundum electionem propitium Dei maneat: sed ita potius, ut ad hoc de nondum natis & nondum aliquid operatis exemplum datum accipiat, ne aliquis electio hic possit intelligi. Cui enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum seu malum, ut secundum electionem propitium Dei maneret; id est, neque aliquid egissent bonum aut malum, ut propter ipsam actionem electio aliqua fieret ejus qui bene egerat: cum ergo nulla esset electio bonæ agentis, secundum quam maneret propitium Dei, non ex operibus; sed ex vocante, id est, ex eo qui vocando ad fidem gratia iustificat impium, dictum est ei, *Quia major serviet minori.* Non ergo secundum electionem propitium Dei manet, sed ex proposito electio: id est, non quia invenit Deus opera bona in hominibus quæ eligat, ideo manet propitium iustificationis ipsius; sed quia illud manet ut iustificet credentes, ideo invenit opera quæ iam eligat ad regnum ætorum. Nam nisi esset electio, non essent electi; nec recte diceretur, *Quia accusabit adversus electos Dei!* Non tamen electio præcedit iustificationem, sed electionem iustificatio. Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est, *Quia elegit nos Deus ante mundi constitutionem,* non video quomodo dictum sit, nisi præscientia. Hic autem quod ait, *Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori:* non electionem meritorum, quæ post iustificationem gratiæ proveniunt, sed liberalitate donorum Dei voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur. Gratia enim Dei salvi facti sumus; & hoc non ex nobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur.

Quæritur autem, utrum vel fides mereatur hominis iustificationem; an vero nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur. Quia & hoc loco cum distulset, *Non ex operibus,* non ait, sed ex fide dictum est ei, *Quia major serviet minori:* ait autem, sed ex vocante. Nemo enim credit, qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens; quia merita fidei sequuntur vocationem potius, quam præcedunt. Quomodo enim credit, quem non audierunt? Et quomodo audient fide prædicante? Nisi ergo vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quicquam potest, ut ex hoc incipiat iustificari, & accipere facultatem bene operandi. Ergo ante omne meritum est gratia. Etenim Christi

Electio ex gratia & propitio Dei.
Rom. 9. 11.

Rom. 8. 11.

Ephef. 1. 11.

Ephef. 2. 8.

An fides inter dona gratiæ numeretur.

Rom. 10. 14.

Quomodo iustificatio Jacob, & reprobatio Esau.

Malach. 1. 2. & 3.

Electio Jacob an ex præscientia futura & dei.
Gal. 3. 8.

Rom. 1. 4. Ilus pro impiis mortuus est. Ex vocante igitur minor accepit, non ex ullis meritis operum suorum, ut major ei serviret: et etiam quod scriptum est, *Jacob dilexi*, ex vocante sit Deo, non ex operante Jacob.

Quomodo
illa repro-
batio Eſau.

Quid deinde Eſau, quod servit minori, & quod scriptum est, *Eſau autem odio habui*, quibus malis suis hoc meruit, cum & ipse non datus fuisset, neque aliquid egisset boni aut mali, quando dictum est, *Et major serviet minori*? An forte quemadmodum illud de Jacob nullis meritis bonæ actionis dictum est, ita Eſau nullis meritis malæ actionis odiosus? Si enim quia præciebat Deus futura ejus opera mala, propterea prædelineavit ut serviret minori; propterea prædelineavit & Jacob ut ei major serviret, quia futura ejus bona opera præciebat, & falsum est jam quod ait. *Nos ex operibus*. Si autem verum est, quod non ex operibus, & inde hoc probat, quia de nondum natis nondumque aliquid operatis hoc dictum est; unde nec ex fide, quæ in nondum natis similiter nondum erat; quo merito Eſau odio habetur ante quam nascatur? Quod enim fecit Deus na quæ diligenter, nulla queritio est. Si autem dicamus eum fecisse quæ odisset, absurdum est, occurrente alia Scriptura & dicente, *Neque enim odio habuit aliquid constituisse, & nihil odium horum quæ fecisti*. Quo enim merito sol factus est sol, aut quid offendit luna, ut tanto illo inferior, vel quid promeruit ut sideribus ceteris tanto clarior crearetur? Sed hæc omnia bona creata sunt quæque in genere suo. Non enim dixerit Deus, Solem dilexi, lunam autem odio habui; aut, lunam dilexi, stellæ autem odio habui, sicut dixit, *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*. Sed illa omnia dilexit, quævis excellentiæ diversis gradibus ordinata, quodam vidit Deus quia bona sunt, cum dicto ejus sunt instituta: ut autem odisset Eſau, nisi iniustitiæ merito, injustum est. Quod si concedimus, incipit & Jacob iustitiæ merito diligi. Quod si verum est, falsum est quod non ex operibus. An forte ex iustitia fidei? Quid ergo te adjuvat, *Cum enim nondum nati fuissent*? Quandoquidem in nondum nato nec iustitia fidei poterat esse.

Vidit itaque Apostolus quid ex his verbis posset animo audientis vel legentis occurrere, statimque subiecit: *Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas est apud Deum? Absit*. Et quid docens quomodo abiit? *Mossi enim dicit*, inquit, *Misererebui tui misererebui ero, & misericordiam præstabo tui misererebui fueris*. Quibus verbis solvit quætionem, an potius affectus colligavit? Idipsum est enim quod maxime movet, si miseretur tui miseretur erit, & misericordiam præstabit tui misererebui fueris, cur hæc misericordia defuit Eſau, ut enim ipse per illam effectus bonas, quemadmodum per illam bonus factus est Jacob. An idem dictum est, *Misererebui tui misererebui ero, & misericordiam præstabo tui misererebui fueris*; quia cum miseretur erit Deus ut eum vocet, misererebui ejus ut credat; & cui misererebui fueris, ut credat, misericordiam præstabit, hoc est, faciet eum misericordem, ut etiam bene operetur? Unde admoceatur,

nec ipsis operibus misericordiarum quemquam oportere gloriari & extolli, quod eis quasi fuit Deum promeruerit: quando quidem ut haberet ipsam misericordiam, ille præstitit qui misericordiam præstabit tui misererebui fueris. Quod si eum credendo hæc meruisse quis jactat, dixerit eum sibi præstitisse ut crederet, » qui miseretur inspirando fidem, cuius miseretur ei ut » adhuc infideli vocationem impertiret. Jam enim discernatur fidelis ab impio. Quod enim habes, inquit, quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti?

Recte quidem hoc: sed cur hæc misericordia subtrahatur ab Eſau, ut non sic vocaretur, ut & vocato inspiraretur fides, & credens misericors fieret ut bene operaretur? An forte quia noluit? Si ergo Jacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus donavit fidem, sed enim sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare ut vocetur, vocando Deus præstat, & fidem? quia sine vocatione non potest, » quisquam credere, quamvis nullus credat in » virtus. Quomodo enim credent, quem non audierunt? Aut quomodo audient sine predicante? Nemo itaque credit non vocatur: sed non omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi: utique illi qui vocantem non contemnerunt, sed credendo secuti sunt; volentes autem sine dubio crediderunt. Quid est ergo quod sequitur, *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserantis est Dei*? An quia nec velle postumus nisi vocati, & nihil vales velle nostrum, nisi ut periculis adjuvet Deus? Oportet ergo velle & currere. Non enim frustra diceretur. Et in terra pauci hominibus bonæ voluntatis. Et, Sic currite, ut comprehendatis. Non tamen volentis, neque currentis, sed miserantis est Dei, ut quod volumus adipiscamur, & quo volumus perveniamus. Noluit ergo Eſau, & non cecurrit: sed & si voluisset & cecurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui etiam ei velle & currere vocando præstaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præstat ut velimus, aliter præstat quod voluerimus. Ut velimus enim & suum esse voluit & nostrum; suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus solus præstat, id est, posse bene agere & semper beate vivere. Verumtamen Eſau nondum natus, nihil horum posset velle seu nolle. Cor ergo in utero potius improbatum est? Rediit enim ad illas difficultates, non solum sua obcuritate, sed etiam nostra tum malita repetitione molestoſiores.

Cur enim est improbatum Eſau nondum natus, qui nec credere poterat vocanti, nec contemnere vocationem, nec boni vel mali aliquid operari? Si præscientia Dei futura malæ voluntatis ejus, cur non & Jacob præscientia Dei approbatus est future bonæ voluntatis ejus? Quod si semel concesseris, potuisse quemquam vel approbari, vel improbari ex eo quod nondum in illo erat, sed quia Deus futurum esse præciebat; conficietur eum potuisse etiam ex operibus approbari, quæ in illo Deus futura esse præciebat, quamvis nondum esset aliquid operatus;

1. Cor. 1. 4.

Cur dicitur
Misererebui
tui misererebui
eris.

Rom. 11. 14.

Matth. 11. 14.

Rom. 9. 16.

Luc. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

Rom. 9. 16.

Op. 11.

Rom. 11. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

1. Cor. 1. 14.

Ac et præ-
scientia fu-
ture volun-
tatis im-
probatum
Eſau, &
approbatum
Jacob.

Vides do-
minum Dei
misererebui.

ratus; & omnino te nihil adjuvabit quod nondum nati erant, cum dictum esset, *Et major serviet minori*, ut hinc ostendat non ex operibus dictum, quia nondum quidquam erat operatus.

Illam etiam verba si diligenter attendas, Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei: non hoc Apostolus propterea tantum dixisse videbitur, quod adiutorio Dei ad id quod volumus perveniamus, sed etiam ex illa intentione, qua & alio loco dicit, „Cum

timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini; Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.”

Ubi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*; quia voluntas hominis sola non sufficit ut iuste recteque vivamus, nisi adjuverim misericordia Dei: potest & hoc modo dici: Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis; quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensum nostrae voluntatis addatur. At illud manifestum est, frustra nos velle, nisi Deus miseretur: illud autem neficio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, etiam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus. Deus enim est qui operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate. Nam si quæramus, utrum Dei donum sit voluntas bona, mirum si negare quisquam audeat. At enim quia non praecedit voluntas bona vocationem, sed vocatio bonam voluntatem propterea vocanti Deo recte tribuitur quod bene volumus, nobis vero tribui non potest quod vocamur. Non igitur ideo dictum putandum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia nisi ejus adiutorio non possumus adipisci quod volumus: sed ideo potius, quia nisi ejus vocatione non volumus.

Sed si vocatio ista ita est effatrix bonae voluntatis, ut omnis cum vocatus sequatur, quomodo verum erit, Multi vocati, pauci electi? Quod si verum est, & non consequenter vocationi vocatus obtemperat, atque ut non obtemperet in ejus est possum voluntate, recte etiam dici potest, Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quia misericordia vocantis non sufficit, nisi vocati obedientia consequatur. An forte illi qui hoc modo vocati non consentiunt, possint alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut & illud verum sit, Multi vocati, pauci electi; ut quavis multi uno modo vocati sint, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiente respondunt idonei; & illud non minus verum sit, Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis qui secuti sunt vocationem? Ad alios autem vocatio quidem pervenit: sed quia talis fuit, quae moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici poterunt, sed non electi, & non iam similiter vocatus est, Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in ho-

minis potestate, ut frustra ille miseretur, si homo nolit; quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut & moverentur & intelligerent & sequerentur. Verum est ergo, Multi vocati, pauci electi. Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant neque contemperabant vocationi, non electi, quia non secuti, quavis vocati. Item verum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*: quia etiam multis vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur. Falsum est autem si quis dicit, Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quia nullius Deus frustra miseretur, cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuit.

Hic dicit aliquis, Cur ergo Esau non sic est vocatus, ut vellet obedire? Videmus enim alios aliter istidem rebus demonstratis vel significatis ad credendum moveri. „Sicut, exempli gratia, Si meon in Dominum nostrum Jesum Christum adhuc infantem parvulum credidit, Spiritus ei revelante cognoscens, Nathanael ad unam tentem, quam ab illo audivit, prius quam te Philippus vocaret, cum esses sub arbore sic vidi te; respondit, Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel.” Quod tanto post quia confessus est Petrus, meruit audire, quod beatus sit, & quod ei darentur claves regni caelorum. Miraculo factio in Cana Galilae, quod initium signorum Jesu Joannes Evangelista commemorat, aqua in vinum conversa, crediderunt in eum discipuli ejus. Multos loquendo incitavit ad fidem: multi nec suscitatis mortuis crediderunt. De cruce atque morte ejus contriti etiam discipuli titubaverunt; & tamen latro tunc credidit, cum eum non praeslantiorum videret in operibus, sed consorcio crucis aequalem. Unus etiam de numero discipulorum, post ejus resurrectionem, non tam viventibus membris, quam recentibus cicatricibus credidit: multi ex eorum numero a quibus crucifixus est, qui videntes eum miracula facientem contemplantur, discipulis eum praedicantibus & in nomine ejus talia facientibus crediderunt. Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad fidem, eandem res sapie alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliisque moveat, alium non moveat; quis audeat dicere deus esse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret voluntatemque conjungeret, in qua Jacob iustificatus est? Quod si tantum potest esse oblatum voluntatis, ut contra omnes modos vocationis obdurecat mentis averfio; quæritur utrum de divina poena sit ipsa duritia, cum Deus derisit non sic vocando, quomodo ad fidem moveri potest. Quis enim dicat modum, quo ei persuaderetur ut crederet, etiam omnipotenti deus esse?

Sed quid hoc quærimus? cum ipse subiungat Apostolus, *Dicit enim Scriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuntiaveris nomen meum in universa terra.* Hoc autem subiicit Apostolus documentum, quo probaret quod supra dixerat, *Igitur non volentis, neque currentis, sed misere-*

Cur Esau non crediderit vocatus.

Ja. 1. 48.

Matth. 24. 16.

Ja. 1. 22.

Luc. 21. 28.

Ja. 20. 27.

Matth. 1. 1. 2.

Rom. 9. 17.

Exod. 10. 24.

entis est Dei. Tamquam enim ei diceretur. Unde hoc doces? Dicit enim scriptura, inquit, Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuntiatur nomen meum in universa terra. Utique hinc ostendens, quod non volentis nec currentis, sed miserentis est Dei. Concluditque ita; Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat: cum superius non utrumque dictum sit. Neque enim quomodo dictum est, Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei; sic etiam dictum est, Non volentis neque contententis, sed obdurantis est Dei. Unde datur intelligi quod infra utrumque posuit, Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, ita sententia superiori posse congruere, ut obduratio Dei sit nolite misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior, sed tantum quo sit melior non erogetur. Quod si sit nulla distinctio meritorum, quis non triumphat in eam vocem, quam sibi ipse objicit Apostolus? Dicitis itaque mihi, Quid adhuc conqueritur? Non voluntati ejus quis resistit? Conqueritur enim Deus saepe de hominibus, sicut per innumerabiles apparet Scripturarum locos, quod nolint credere & recte vivere. Unde fideles & facientes voluntatem Dei, conversari dicuntur sine querela, quod de illis non queratur Scriptura. Sed, Quid conqueritur, ait? Nam voluntati ejus quis resistit? quando ejus vult miseretur, & quem vult obdurat?

Et tamen intueamur superiora, & inde nostram, quantum ipse Dominus adjuvat, sententiam diriganus.

Ait enim paulo ante, Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas est apud Deum? Absit. Sit igitur hoc fixum atque immobile in mente sobria pietate atque stabili in fide, quod nulla iniquitas est apud Deum: atque ita tenacissime firmissimèque credatur, id ipsum quod Deus cuius vult miseretur, & quem vult obdurat, hoc est, ejus vult miseretur, cujus non vult non miseretur, ejus alicuius occultis, atque ab homino modulo investigabilis aequitas, quae in ipsis rebus humanis terrenisque contrariis animadvertenda est; in quibus nisi superne iustitiae quaedam impressa veiligia teneremus, nunquam in ipsum cubile ac penetrabile sanctissimum atque castissimum spiritualium praeceptorum nostrae infirmitatis suspiceret atque mihiaret intentio. Bene quod eluriant & suavit iustitiam, quoniam ipsi falsabuntur. In ista igitur siccitate vitae conditionis mortalis, nisi aspergeretur desuper velut tenuissima quaedam aera iustitiae, citius ardesceremus, quam stiremus.

Quapropter cum dando & accipiendo inter se hominum societates connectatur, denter autem & accipiantur vel debita vel non debita; quis non videat iniquitatis argui neminem posse, qui quod sibi debetur exegerit? nec eum certe, qui quod ei debetur, donare voluerit? hoc autem non esse in eorum qui dehiatores sunt, sed in ejus cui debetur arbitrio? Hae imago, vel, ut supra dixi, veiligium negotii hominum de falsigio somno aequitatis impressum est. Sunt igitur omnes homines, (quando moriuntur, ut Apostolus ait, In Adam omnes moriuntur, a quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei), una quaedam massa peccati, supplicium debens divinae summatae iustitiae, quod

five exigatur, five donetur, nulla est iniquitas. A quibus autem exigendum, & quibus donandum sit, superbe iudicant debitoribus: quemadmodum conducti ad illam vineam injule indignati sunt, cum tantumdem aliis donaretur, quantum illis redderetur. Itaque quibus impudentiam quæstionis ita respondeat Apostolus: O homo, tu quis es qui respondes Deo? Sic enim respondet Deo, sum ei displicet, quod de peccatoribus conqueritur Deus, quasi quemquam Deus peccare cogat, si tantummodo quibundam peccantibus misericordiam justificationis suae non largiatur, & ob hoc dicatur obdurare peccantes quodam, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus misericordiam non esse prebendam aequitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat. Inferatibilia enim sunt iudicia ejus & investigabiles viæ ipsius. Conqueritur autem iuste de peccatoribus, tamquam de his quos peccare ipse non cogit. Simul etiam ut hi quorum miseretur, hanc quoque habeant vocationem, ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad ejus gratiam convertantur. Iuste ergo conqueritur, & misericorditer.

Sed si hoc movet, quod voluntati ejus nullus resistit, quia cui vult subvenit, & quem vult deserit; cum & ille cui subvenit, & ille quem deserit, es eodem massa sint peccatorum, & quamvis debeat uterque supplicium, ab uno tamen exigatur, alieni donetur: si hoc ergo movet; O homo, tu quis es, qui respondes Deo? Arbitror enim sub hac significatione positum, quod dictum est, homo, sub quo & illud dicitur, Nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis? Ibi enim carnales & animales notantur hoc nomine, quibus dicitur, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et illud: Nondum enim poteratis, sed neque adhuc potestis, adhuc enim estis carnales. Et illud: Animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei: Hic ergo dicitur, O homo, tu quis es, qui respondes Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se fixit, Quare me se fecisti? An non habet potestatem figulus lutum, ex eadem conspersio facere, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Eo ipso fortasse satis ostendit se homini carnali loqui; quoniam hoc limus ipse significat, unde primus homo formatus est: & quia omnes ut jam commemoravi, secundum communes Apostolum, in Adam moriuntur, unam dicit esse conspersiorem omnium. Et quamvis aliud vas fiat in honorem, aliud in contumeliam; tamen & illud quod fit in honorem, necesse est ut carnale esse incipiat, atque inde in spiritalium confurgat gratiam. Quandoquidem jam in honorem facti erant, & in Christo jam nati erant, sed tamen quoniam parvulus adhuc alloquitur, etiam ipsos carnales appellat, dicens, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam: neque enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis; adhuc enim estis carnales. Quamvis ergo carnales eos esse dicat;

Mar. 10.
11.

Rom. 9.

1. Cor. 13.
C. 13.
C. 13.

Rom. 11. 12.

Lit. poet.
1. Cor. 1. 13.

1. Cor. 1. 13.

1. Cor. 1. 13.

Rom. 9.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Rom. 11.

Obduratio
Dei quæ
est.
1. Cor. 13.
C. 13.

Rom. 9.

1. Cor. 1. 13.

1. Cor. 1.
Solutio
quæstionis
de reprobatione
libere libere

Mar. 1. 13.

1. Cor. 11.

Omnes homines
unam
massam
peccati.

tamen jam in Christo natos, & in illo parvos, & lacte potandos. Et quod adjungit, Nec adhuc quidem potestis; ostendit prohibentes futurum esse ut possint: quia jam in eis spiritaliter renatis gratia fuerat inchoata. Ergo jam vasa erant in honorem facta, quibus tamen adhuc recte diceretur, *O homo, tu quis es, qui respondes Deo?* Et si talibus recte dicitur, multo rectius eis qui vel nondum ita regenerati sunt, vel etiam in contumeliam facti. Illud tantummodo inconculsa fide teneatur, quod non sit iniquitas apud Deum: qui si vive donet, si ve exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte potest de iniquitate ejus conqueri, nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille enim, nisi quod debetur, non reddit: & ille non habet, nisi quod accepit.

Sed entendum est hoc loco, si Dominus adjuvet, videre quemadmodum illi verum sit, quod scriptum est, *Nihil odisti eorum quae fecisti*: & illud, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Si enim propterea Esau odio habuit, quia vas factum erat in contumeliam, & aliud vas in honorem, aliud in contumeliam idem singularis fecit, quomodo, *nihil odisti eorum quae fecisti*? Ecce enim odit Esau, quod vas ipse fecit in contumeliam. Qui nodus ita solvitur, si intelligamus omnium creaturarum esse artificem Deum. Omnis autem creatura Dei bona est; & omnis homo, in quantum homo est, creatura est, non in quantum peccator est. Est ergo creator Deus & corporis & animi humani. Neutrum homini malum, & neutrum odit Deus: nihil enim odit eorum quae fecit. Est autem animus praestantior corpore; Deus vero & animo & corpore, utriusque effector & conditor, nec odit in homine nisi peccatum. Est autem peccatum hominis inordinatum atque perveritas, id est, a praestantiori conditore aversio, & ad condita inferiora conversio. Non igitur odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem. Sicut dicitur de Domino, In sua propria venit, & sui eum non receperunt. Quibus item ipse dicit, Vos propterea non auditis, quia non estis ex Deo. Quomodo sui, quomodo non ex Deo? Nisi quia illud dictum est de hominibus, quos ipse Dominus fecerat; illud de peccatoribus, quos ipse Dominus arguebat: iidem tamen ipsi & homines & peccatores; sed homines Dei conditione, peccatores propria voluntate. Quod ergo Jacob dilexit, numquid peccator non erat? Sed dilexit in eo non culpam quam debebat, sed gratiam quam donabat. Nam & Christus pro impiis mortuus est; non tamen ad impii permanerent, sed ut justificati ab impietate converterent, credentes in eum qui justificat impium. Odit enim Deus impietatem. Itaque in aliis eam punit per damnationem, in aliis admittit per justificationem, quemadmodum ipse judicat esse faciendum illis iudiciis inscrutabilibus. Et quod ex numero impiorum, quos non justificat, facit vasa in contumeliam, non hoc in eis odit quod facit: quippe in quantum impii sunt, execrabilis sunt; in quantum autem vasa sunt, ad aliquem usum sunt, ut per eorum ordinatas penas, vasa quae sunt in honorem proficiant. Non itaque odit Deus, nec in quantum homi-

nes sunt, nec in quantum vasa sunt, id est, nec quod in eis facit creando, nec quod in eis facit ordinando: nihil enim odit eorum quae fecit. Sed tamen, quod vasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum facit. Odit enim in eis impietatem, quam ipse non fecit. Sicut enim iudex in homine odit furtum, sed non odit quod datur ad metallum; illud enim fur, hoc iudex facit: ita Deus quod ex confusione impiorum facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est, opus ordinationis suae in poena debita percutient, in qua occasionem salutis illi quorum misereretur inveniant. Sic Pharaoni dictum est, *Ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuntietur nomen meum in universa terra*. Hae demonstrationes potentiae Dei, & annuntiationis nominis ejus in universa terra prodit eis ut timeant, & vias suas corrigant, quibus vocatio talis congruit. Sic consequenter dicit, *Si autem Deus volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam, attulit in multa potentia vasa ira, quae perfecta sunt in perditionem*: subauditur: *Tu quis es, qui respondes Deo?* ut recurrente sententia ad verba superiora, iste sit sensus: Si volens Deus ostendere iram, attulit vasa irae; tu quis es, qui respondes Deo? Non autem solum volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulit in multa potentia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem; sed etiam quod sequitur, *ut notas faceres divitias gloriae suae in vasa misericordiae*. Quid prodit vasis perfectis in perditionem, quod ex Deus patienter sustinet, ut ordinate disperdat, utaturque illis ad instrumentum salutis aliorum, quorum miseretur? Sed illis utique prodit, ad quorum salutem illis sic utitur; ut sicut scriptum est, iustus manus lavet in sanguine peccatoris, id est, mundaletur ab operibus malis per timorem Dei, cum videt supplicia peccatorum. Quod ergo volens ostendere iram attulit vasa irae, valet ad utilem aliis peritandum timorem, & ut notas faceres divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae preparavit in gloriam. Et enim obduratio illa impiorum utrumque demonstrat, & quid timeendum sit, ut quique pietate convertatur ad Deum; & quantae agendis sint gratiae misericordiae Dei, qui in aliorum poena quid aliis donat ostendit. Si autem illa, quam de aliis exigit, non est iusta poena, nihil donat aliis, a quibus eam non exigit. Quia vero illa iusta est, & nulla est iniquitas apud vindicantem Deum, quae sufficiat agere gratias ei, qui hoc remittit, quod si vellet exigere, nemo se recte diceret non debere?

Quae & vocavit nos, inquit, non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus: id est, vasa misericordiae quae praeparavit in gloriam. Non enim omnes Judaeos, sed ex Judaeis: nec omnes omnino homines Gentium, sed ex Gentibus. Una est enim ex Adam massa peccatorum & impiorum, in qua & Judaei & Gentes remota gratia Dei ad unam pertinent confusione. Si enim singulis luti ex eadem confusione facit aliud vas in honorem, aliud vas in contumeliam; manifestum est autem quod & ex Judaeis sunt alia vasa in honorem, alia in contumeliam, sicut ex Gentibus: 1. quorum ut ad

Rom. 9. 17.
Esa. 45. 16.

Rom. 9. 28.

Rom. 9. 28.

Rom. 9. 24.
Vocavit nos
quod est, sed
ex gentibus
& Judaeis
& gentibus.

Corruptio
Esa. 45.
odio habuit,
qui
autem
eorum quae
fecit.

Malch. 2.
v. 10.

1 Tim. 4. 4.

Peccatum
quod.

Jacobi. 2. 1.

Jerem. 9. 17.

Rom. 2. 6.

Rom. 9. 1.

Vasa per
bonum ad
clam con
fessionem
ad gloriam.

unam conspersionem omnes pertinere intelligantur. Deinde incipit reddere attestations Prophetarum singulis generibus converso ordine. Prius enim dixit, *ex Judeis*, potius, *ex Gentibus* prius aurem reddit testimonium per Gentibus, deinde per Iudaeis. *Etiam sicut Osae dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam: * & erit in locis ubi dilectam est, Non populus meus vos, ibi vocabuntur filii Dei veri:* de Gentibus intelligitur dictum, quia non habebat destinatum unum sacrificiorum locum, sicut Iudaei in Jerusalem. Multi sunt aurem ad Gentes Apostoli, ut in loco suo quique crederent, & ubicumque crediderent, ibi sacrificium laudis offerrent, quibus dedit potestatem filios Dei fieri. *Isaïas autem, inquit, sicut dicitur, Ne rursus omnes Israelitae in perditionem isse credantur, docet & inde facta alia vasa in honorem, alia in contumeliam. Si fuerit, inquit, numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliqua soluta sunt. Cetera ergo turba, vasa perfecta ad perditionem. Verbum enim consummans & breuians, inquit, faciet Dominus super terram, id est, ut compendio fidei per gratiam saluos faciat credentes, non per innumerabiles oblationes, quibus illa multitudo serviliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum consummans & breuians fecit super terram dicens, Jugum meum leue est, & sarcina mea levis est. Quod & paulo post hic dicitur: Prope te est verbum in ore tuo & in corde tuo, hoc est verbum fidei quod practicemus; quia si confiteris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis, solutus eris. Corde enim credidit ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hoc est verbum consummans & breuians quod fecit Deus super terram, qua consummatione atque breviatione latro iustificatus est, qui desixit in cruce omnibus membris, & habens libera hæc duo, corde credidit ad iustitiam, ore confessus est ad salutem, statimque audire meruit. Hodie tecum eris in paradiso. Consequenter enim bona opera ejus, si percepta gratia diu inter homines viveret. Sed tamen non ea præcesserant, ut eandem gratiam mereretur, ex latrocinio fixus in cruce, ex cruce in paradisu translatu. Et sicut prædixit, inquit, *Isaïas, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrah similes fuisset. Quod hic ait, reliquisset nobis semen, hoc ibi, reliqua salva sunt. Ceteri autem tamquam perditionis vasa, debito supplicio perierunt. Et ut non omnes perissent, sicut in Sodoma & Gomorrah, non meruit eorum fecit, sed gratia Dei relinquentis semen, unde alia messis toto orbe confluxerit. Hoc & paulo post: Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliqua per electionem gratia salva facta sunt. Si autem gratia, jam non ea oportuit, alioquin gratia jam non esset gratia. Quid ergo? quod quærat Israel, hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, ceteri vero exsecrati sunt. Consecuta sunt vasa misericordiae, execrata sunt vasa iræ: ex eadem tamen conspersione, sicut in plenitudine Gentium.**

Est locus quidam Scripturarum ad rem, de qua nunc agimus, maxime necessariis, eadem que tractata sunt, mira constellatione confirmantur in eo libro qui ab aliis Iesus Sirach, ab aliis Ecclesiasticus dicitur, in quo ita scriptum est: *Et omnes homines de solo, & ex terra Adam creatus est. In multitudine discipline Dominus superavit eos, & immutavit vias eorum. Et ex istis benedixit & exaltavit, & ex his sanctificavit & ad se applicavit, & ex istis maledixit & humiliauit: & convertit illos ad diffensionem illorum. Quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare illud & disponere, omnes vias ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius qui se fecit, & reddet illi secundum iudicium suum. Contrarium malo bonum est, & contra mortem vita est; sic & contra verum iustum peccator. Et sic intueri in omnia opera Altissimi, duo, duo; unum contra unum. Primo, hic commendata est disciplina Dei: In multitudine, inquit, disciplina Dominus superavit eos: unde nisi a beatitudine paradisi? Et immutavit vias eorum, ut jam tamquam mortales viverent. Tunc facta est una massa omnium, veniens de traduce peccati & de pena mortalitatis, quamvis Deo formate & create quæ bona sunt. In omnibus est enim species & compago corporis in tanta membrorum concordia, ut inde Apostolus ad caritatem obtinendum similitudinem duceret. In omnibus est etiam spiritus vitalis terrena membra vivificans, omnique natura hominis dominatu animæ & famulatu corporis conditione mirabili temperata: sed concupiscentia carnis de peccati pena jam regnant, universum genus humanum tamquam totam & unam conspersionem originali reatu in omnia permanente considerat. Et tamen sequitur, *Ex istis benedixit & exaltavit, & ex istis sanctificavit & ad se applicavit, & ex istis maledixit, & humiliauit, & convertit illos in diffensionem ipsorum.* Tamquam Apostolo dicente, *An non habet potestatem figulus lutum ex eadem conspersione facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Ideoque illud quod contextitur, nec ab ipsa similitudine vocat: *Quasi lutum, inquit, figuli in manu ipsius plasmare illud & disponere, omnes vias ejus secundum dispositionem ejus, sic homo in manu illius qui se fecit.* Sed quia dicit Apostolus, *Nemquid iniquitas apud Deum?* vide & hic quid adjungat: *Reddet illi, inquit, secundum iudicium suum.* Sed cum damnatis iusta tribuantur supplicia; tamen quia hoc ipsum in usum convertitur, quo illi proficiant quibus præbetur misericordia, attende reliqua: *Contrarium, inquit, malo bonum est, & contra mortem, vita; sic & contra verum iustum peccator. Et sic intueri in omnia opera Altissimi: duo, duo; unum contra unum; utique ut ex deteriorum comparatione eminent proficiantque meliora. Quæ tamen quoniam per gratiam meliora sunt, tamquam diceret, Reliquia salva sunt: sequitur & dicit ex persona reliquiarum, Et ego novissimus vigilavi, & quasi qui revocatur post vindictiores. Ex unde probat, quia non ex meritis salvi, sed ex misericordia Dei? In benedictione, inquit, Domini & ipse speravit, & quasi qui videretur, replevi terrenal. Quamvis enim**

Isa. 51. 7.
1.
Os. 2. 1.
2. 1. 1.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

Isa. 51. 7.

enim novissimus vigilaverit, tamen quia erunt, ut dictum est, novissimi primi, in benedictione Domini sperans ex reliquis Israel racematus populus implevit torcular ex ubertate vindemiarum, quae toto orbe terrarum provenit.

Nulla igitur intentio tenetur Apostoli, & omnium justificatorum per quos nobis intellectus gratiae demonstratus est, nisi ut qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quis enim discit operari Domini, ex eadem confessione unum demandantis, alterum justificantis? Liberum voluntatis arbitrium plurimum valet; immo vero est quidem, sed in venudatis sub peccato quid valet? Caro, inquit, concupiscit adversus ipsam, & spiritus adversus carnem, ut non ea quae vultis faciat. Præcipitur ut recte vivamus, hac utique mercede propolita, ut in æternum beate vivere mereamur: sed quis potest recte vivere & bene operari, nisi justificatus ex fide? Præcipitur ut credamus, ut dono accepto Spiritus sancti per dilectionem bene operari possimus: sed quis potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur? Quis habet in potestate tali visio attingi mentem suam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid, quod cum non delectat? aut quis habet in potestate ut vel occurrat quod cum delectare possit, vel delectet cum occurrerit?

Cum ergo nos ex delectant, quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc & præbatur gratia Dei, non nutu nostro & industria aut operum meritis comparatur: quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studi, ut sint opera charitatis ferventia, ille tribuit, ille largitur. Petere jubemus ut accipiamus, & querere ut inveniamus, & pollare ut aperiamus nobis. Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida & pene nulla, immo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? quia si vel hoc dolemus, jam oramus. Quid ergo aliud ostendit nobis, nisi quia & potere & querere & pollare ille concedit, qui ut hac faciamus, jubet? Legitur non volentes, neque currentes, sed miseriam est Dei: quando quidem nec velle nec currere, nisi eo movente atque excitante poterimus.

Quod si electio hic sit aliqua, ut sit intelligentiam quod dictum est, *Reliquia per electionem gratis salus facta sunt*; non ut justificationem electio fiat ad vitam æternam, sed ut eligantur qui justificentur: certe ita occulta est hanc electionem, ut in eadem confessione nobis profus apparere non possit, aut si apparet quibusdam, ego in hac re indignitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in hominibus eligendis ad gratiam salutarem, si ad examinationem electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel majus ingenium, vel minora peccata, vel utrumque addamus etiam, si placeat, honestas utileque doctrinas, si placeat, quam minimis peccatis irretitus atque maculatus (nam nulla qui potest?) & acer ingenio, & liberalibus artibus expositus, eligendus videtur ad gratiam. Sed cum hoc fluctuo, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit ut confunderet fortia; & stulta mundi ut confunderet sapientes, ut eum intueas & pudore

correctus, ego irrideam multos & per quibusdam peccatoribus caliores, & per quibusdam piscatoribus oratores. Nonne advertimus multos fideles nostros ambulantes viam Dei, ex nulla parte ingenio comparari, non dicam quorundam hæreticorum, sed etiam minorum? Item non videmus quosdam homines utriusque sexus in conjugali calistate viventes sine querela, & tamen vel hæreticos vel paganos, vel etiam in vera fide & vera Ecclesia sic tepidos, ut eos miremur meretricum & histricorum subito converteretur, non solum patientia & temperantia, sed etiam fide, spe, charitate superari? Restat ergo ut voluntates eligantur. Sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest: hoc autem ut occurrat, non est in hominis potestate. Quid volebat Saulus, nisi lavare, trahere, vincire, necare Christianos? Quam rabida voluntas, quam furiosa, quam circa? qui tamen una desuper voce prostratus, occurrente utique tali viso, quo mens illa & voluntas refracta savitia retroqueverit & corripuerit ad fidem, repente ex Evangelii mirabili persecutore mirabilior predicator effectus est. Et tamen quid dicimus? *Namquid iniquitas est apud Deum*, exigentem a quo placeat, donantem cui placeat? qui nequaquam existit indebitum, nequaquam donat alium. *Namquid iniquitas est apud Deum? Absit.* Quare tamen huic ita, & huic non ita, *O homo, tu quis es?* Debitum si non reddis, habes quod gratuleris? Si reddis, non habes quod queraris. Credamus tantum (est capere non valemus) quoniam qui universam creaturam & spiritalem & corporalem fecit & condidit, omnia in numero & pondere, & mensura disponit. Sed infirmitas sunt iudicia ejus & investigabiles viæ ejus. Dicamus altelius, & collaudemus canticum, & non dicamus, Quid hoc? vel quid hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt.

Ex Libro quinto de Civitate Dei. Cap. 19. & 20.

QUAMVIS, ut potius, satis exposuerim quæ causa Deus unus verus & iustus Romanos secundum quendam formam terræ civitatis bonos adjuverit ad tanti imperii gloriam consequendam: potest tamen & alia causa esse latenter, propter diversa merita generis humani, Deo magis nota quam nobis; dum illud constet inter omnes veraciter plerumque, neminem sine vera pietate, id est, veri Dei vero cultu veram posse habere virtutem; nec eam veram esse, quando gloriæ fertur humanæ. Eos tamen qui civis non sunt Civitatis æternæ, quæ in sacris litteris nostris dicitur Civitas Dei utiliores esse terræ Civitati, quando habent virtutem vel ipsam, quam si nec ipsam. Illi autem qui sine pietate præditi bene vivunt, si habent scientiam regendi populos, nihil est felicius rebus humanis, quam si Deo miserante habent potestatem. Tales autem miserante virtutes suas, quantasque in hac via possunt habere, non tribunt nisi gratie Dei, quod eas volentibus, credentibus, petentibus dederit; simul-

ap. 2. 1. 2.

Rom. 1. 16.

ap. 12. 22.

Rom. 11. 17. Encl. 12. 11. & 12.

Ex Cap. XII.

* V. infra 1. 16. c. 11. Tunc autem vera fides vera pietas.

12. 21. & 22.

Intentio Apostoli in epistola ad Romanos, c. 12.

Rom. 1. 16.

Gal. 1. 12.

Matth. 7. 9.

Rom. 1. 16.

Electio gratia quam occulta. Rom. 11. 17.

1. Cor. 12. 17.

simulque intelligant quantum sibi desit ad perfectionem iustitiæ, qualis est in illorum sanctorum Angelorum societate cui se nituntur aspirare. Quantumlibet autem laudetur atque prædicetur virtus, quæ sine vera pietate servit hominum gloriæ, nequam sanctorum exiguis iniitiis comparanda est, quorum spes posita est in gratia & misericordia Dei.

SOLENT Philosophi, qui finem boni humani in ipsa virtute constituunt, ad ingerendum pudorem quibundam philosophis, qui virtutes quidem probant, sed eas voluptatis corporalis sine metuntur, & illam per se ipsam putant appetendam, illas propter ipsam, * tabulam quamdam verbis pingere, ubi voluptas in sella regali quasi delicata quædam regina confidat; etque virtutes famulæ subiciantur, observantes ejus nutum, ut faciant quod illa imperaverit: quæ prudenter jubat, ut vigilantem inquirat, quomodo voluptas regnet & salva sit; iustitiæ jubat, ut præstet beneficia quæ potest ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias; nulli faciat injuriam, ne offensis legibus voluptas vivere secuta non possit: fortitudini jubat, ut si dolor corpori acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam suam, id est, voluptatem fortiter in animi cogitatione, ut per pristinam recordationem mitiget præsentis doloris aculeos: temperantiæ jubat, ut tantum capiat alimentorum, & si qua delectant, ne per immoderationem nosium aliquid valetudinem turbet, & voluptas, quam etiam in corporis sanitate Epicurei maximam possunt, graviter offendantur. Ita virtutes cum tota sine gloria dignitate tamquam imperiose cuidam & inhonestæ mulierculæ servient voluptati. Nihil hac pictura dicunt esse ignominiosius & deformius; & quod minus ferre bonorum possit adfectus; & verum dicunt. Sed non existimo facis debiti decoris esse picturam, si etiam talis fingatur, ubi virtutes humanæ gloriæ serviant. Licet enim illa gloria delicata mulier non sit, insulsa tamen est, & multum inanitatis habet. Unde non ei digne servit soliditas quædam firmataque virtutum, ut nihil providcat prudentia, nihil distribuat iustitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur, nisi unde placeatur hominibus, & ventosæ gloriæ serviant. Nec illi se ab ista seditione defendunt, qui cum aliena sperant iudicis velut gloriæ contemptores, sibi sapientes videntur & sibi placent. Nam eorum virtus, si tamen ulla est, alio modo quodam humanæ subditur laudi. Neque enim ipse qui sibi placet, homo non est. Qui autem vera pietate in Deum, quem diligit, credit & sperat, pius intendit in ea in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi quam veritati placent: neque id tribuit, unde iam potest placere, nisi ejus misericordie, qui metuit displicere; de his sanatis gratias agens, de illis laudandis preces fundens.

Ex libro ejusdem XIX. de Civitate Dei.

CAPUT XXV.

Quod non possint ibi vera esse virtutes, ubi non est vera religio.

QUAMLIBET enim videatur animus corpori, & ratio vitis laudabiliter imperare; si Deo animus & ratio ipsa non servit, sicut sibi serviendum esse ipse Deus præcepit, nullo modo corpori vitiosque recte imperat. Nam qualis corporis atque vitiorum potest esse mens domina, veri Dei nescia, nec ejus imperio subjugata, sed vitiosissimis demonibus corrumpentibus prostituta? Proinde virtutes quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitis ad quolibet adipiscendum vel tenendum, nisi ad Deum reverteretur, etiam ipsæ vitia sunt potius quam virtutes. Nam licet a quibusdam tunc veræ & honestæ putentur esse virtutes, cum ad se ipsas referuntur, nec propter aliud expectantur; etiam tunc inflatæ ac superbar sunt: & ideo non virtutes, sed vitia iudicanda sunt. Sicut enim non est a carne, sed super carnem, quod carnem facit vivere: sic non est ab homine, sed super hominem, quod hominem facit beate vivere; nec solum hominem, sed etiam quamlibet Potestatem Virtutemque celsiorem.

Ex libro ejusdem XXII. de Civitate Dei.

EX CAPITE I.

De conditione angelorum & hominum.

DEUS (in principio) liberum arbitrium intellectuali naturæ tribuit tale, ut si vellet, deferret Deum, beatitudinem scilicet suam, continuo miseria feceretur. Qui cum præficeret angelos quosdam per elationem, qui ipsi sibi ad beatam vitam sufficere vellet; tanti boni desertores futuros, non eis ademit hanc potestatem, potentius & melius esse iudicant, etiam de malis bene facere, quam mala esse non sinere. Quæ omnino nulla essent, nisi natura mutabilis, quamvis bona, & a summo Deo atque incommutabili bono, qui bona omnia condidit, instituta, peccando ea sibi ipsa fecisset. Quo etiam peccato suo teste convinctur, bonam conditam se esse naturam. Nisi enim magnum & ipsa, licet non æquale Conditoris, bonum esset, proleto deserto Dei tamquam luminis sol maium ejus esse non posset. Nam sicque cæcitas oculi vitium est, & idem ipsum indicat ad lumen videndum oculum esse creatum, ac per hoc etiam ipso vitio suo excellentius ostenditur ceteris membris membrum capax luminis, (non enim alia causa esset vitium ejus curare lumine:) ita natura quæ fruebatur Deo, optimam se institutam docet etiam ipso vitio, quod ideo misera est, quia non fruatur Deo; qui casum angelorum voluntarium iustissima poena sempiternæ infelicitatis obnoxioit, atque in eo summo bono permanentibus cereris, ut de sua sine fine permanetione certi essent, tamquam ipsius

pra-

CAPUT
XXV.
De Civitate Dei.
lib. XIX.
cap. XXV.
De Civitate Dei.
lib. XXII.
cap. I.

F. 236. 11.
de Civitate Dei.
lib. XIX.
cap. XXV.

præmium personationis dedit. Qui fecit hominem ipsum etiam rectum cum eodem libero arbitrio, terrenum quidem animal, sed cælo dignum, si suo cohereret auctori: miseria similiter, si eum deferretur fecit, qualis naturæ huiusmodi conveniret. Quem similiter cum prævaricatione legis Dei per desertionem peccatum esse præciseret, nec illi ademit liberi arbitrii potestatem, simul prævidens, quid boni de malo esset ipse facturus, qui de mortali progenie merito iustitiae damnata tantum populum gratia sua colligit, ut inde suppleat, & inlauret partem quæ lapsa est angelorum; ac sic illa dilecta & superna Civitas non fraudetur suorum numero civium, quin etiam fortassis & uberiorē lætetur.

CAPUT II.

De aeterna Dei & incommutabili voluntate.

MULTA enim sunt a malis quidem contra voluntatem Dei, sed tantæ est illæ sapientia, tantæque virtutis, ut in eos exitus sine fine, quos bonos & iustos ipse præcivit, tendant omnia, quæ voluntati ejus videntur adversa. Ac per hoc cum Deus mutare dicitur voluntatem, ut quibus levis erat, verbi gratia, reddatur iratus, illi potius quam ipse mutantur, & cum quodammodo mutatum in his quæ pariuntur inveniunt: sicut mutatur sol oculis luctatis, & asper quodam modo ex miri, & ex delectabili molleus efficitur, cum ipse apud se maneat eadem qui fuit. Dicitur etiam voluntas Dei, quam facit in cordibus obedientium mandata ejus, de qua dicit Apostolus, *Deus est enim qui operatur in vobis & vultis*, *Deus iustitia Dei*, non solum quia ipse iustus est, sed illa etiam quam in homine, qui ab illo iustificatur, facit: sic & lex ejus vocatur, quæ potius est hominum, sed ab ipso data. Nam utique homines erant quibus ait Jesus, *In lege vestra scriptum est: cum alio loco legamus, Lex Dei est in corde ipsius*. Secundum hanc voluntatem, quam Deus operatur in hominibus, etiam velle dicitur, quod ipse non vult, sed suis id volentes facit: sicut dicitur cognoville, quod ut cognosceretur fecit, a quibus ignorabatur. Neque enim dicente Apollonio, *Nunc autem cognoscentes Deum, immo cogniti a Deo*, fas est ut credamus, quod eos tunc cognoverit Deus præcognitos ante constitutionem mundi: sed tunc cognovisse dictus est, quod tunc ut cognosceretur effecit. De his locutionum modis jam & in superioribus libris meminimus disputatum. Secundum hanc ergo voluntatem, qua Deum velle dicimus quod alius esse velle, a quibus futura nesciuntur, multa vult, nec facit.

Multa enim volunt fieri sancti ejus ab illo inspirata sancta voluntate, nec sunt: sicut orant pro quibusdam pie sanctæque, & quod orant non facit, cum ipse in eis hanc orandi voluntatem sancto Spiritu suo fecerit. Ac per hoc quando secundum Deum volunt & orant sancti, ut quisque sit Salvus, possumus illo modo locutionis dicere, Vult Deus & non facit; ut ipsum dicamus velle, qui ut velint illi fa-

cit. Secundum illam vero voluntatem suam, quæ cum ejus præscientia sempiterna est, profecto in cælo & in terra omnia quæcumque voluit, non solum præterita vel præsentia, sed etiam futura jam fecit. Verum ante quam veniat tempus, quod voluit ut fieret, quod ante tempora universa præcivit atque disposuit, dicimus, Fiet quando Deus voluerit. Si autem non solum tempus quo futurum est, verum etiam utrum futurum sit ignoramus, dicimus, Fiet, si Deus voluerit: non quia Deus novam voluntatem, quam non habuit, tunc habebit; sed quia id quod ex æternitate in ejus incommutabili præparatum est voluntate, tunc erit.

Ex libro ejusdem XIII. de Trinitate

cap. 20.

BEATOS esse se velle, omnium hominum est: nec tamen omnium est fides, quæ cor mandante ad beatitudinem pervenit. Ita fit ut per illam quam non omnes volunt, ad illam tendendum sit quam nemo potest esse qui nolit. Beatos esse se velle, omnes in corde suo vident, tantæque est in hac re naturæ humanæ conspiratio, ut non fallatur homo, qui hoc ex animo suo de animo conicit alieno: denique omnes id velle nos novimus. Multi vero immortales se esse posse desperant, cum id quod omnes volunt, id est, beatus nullus esse aliter possit; volunt tamen etiam immortales esse, si possent, sed non credendo quod possint, non ita vivunt ut possint. Necessaria ergo est fides, ut beatitudinem consequamur, omnibus humanæ naturæ bonis, id est, & animi & corporis. Hanc autem fidem in Christo esse definitam, qui in carne resurrexit a mortuis, non moriturus ulterius: nec nisi per illum quemquam liberari a diaboli dominatu, per remissionem peccatorum: in cujus diaboli partibus necesse est miseram esse vitam, eandemque perpetuam; quæ mors est potius dicenda quam vita, eadem fides habet.

Ex libro ejusdem XIV. de Trinitate,

cap. 1.

NUNC de sapientia nobis est differendum, non de illa Dei, quæ proculdubio Deus est: nam sapientia Dei Filius ejus unigenitus dicitur: sed loquimur de hominis sapientia, vera tamen quæ secundum Deum est, & verus ac præcipuus cultus ejus est, qui ut nomen dicitur Græce appellatur. Quod nomen nostris, sicut jam commemoravimus, volentes & ipsi suo nomine interpretari, pietatem dixerunt, cum pretas apud Græcos *pietas* usitatus nuncupetur: & *pietas* vero, quia uno verbo perfecte non potest, melius duobus interpretatur, ut dicatur potius Dei cultus. Hanc esse hominis sapientiam, quod & in duodecimo hujus operis volumine jam posuimus, Scripturæ sanctæ auctoritate monstratur, in libro Dei servi Job, ubi legitur Dei sapientiam dixisse homini: *Ece pietas est sapientia, obsequere autem a mala disciplina*; sive etiam, ut nonnulli de Græco *σωφροσύνη* interpretati sunt, *disciplina*: quæ utique

Capit. XX.
1. Thes.
2. 1.
Ad. 11. 2.

Rom. 8. 2.

Capit. I.
Quæ sit sapientia de qua agitur in hoc libro.
Ezech. 1. 2.

Cap. 10.

Job 28. 28.

Voluntas
Dei.

Philip. 2.
13.

Jam. 2. 27.
27. 21. 22.

Gal. 4. 2.

1. Petr. 1.
10.

* Ad. 11. Cap.
10. 11.

utique a discendo nomen accepit, unde & scientia dici potest. Ad hoc enim quæque res discitur, ut sciatur. Quamvis alia notione, in his quæ pro peccatis suis mala quique patitur ut corrigatur, dici solet disciplina. Unde illud est in epistola ad Hebræos, *Quis enim est filius, cui non det disciplinam pater ejus?* Et illud evidenter in eadem, *Omnes enim ad tempestivam disciplinam non gaudii videtur esse, sed tristitia: postea vero pacificum iis qui per eam certant, redditur justitia.* Deus ergo ipse summa sapientia, cultus autem Dei sapientia est hominis, de qua nunc loquimur. Nam sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Secundum hanc itaque sapientiam, quæ Dei cultus est, ait sancta Scriptura, *Multitudo sapientium sanitas est oculis terrarum.*

Disputantes autem de sapientia, definierunt eam dicentes, Sapientia est rerum humanarum divinarumque scientia. Unde ego quoque in libro superiore utarumque rerum cognitionem, id est, divinarum atque humanarum, & sapientiam & scientiam dici posse non tacei. Verum secundum hanc distinctionem quæ dixit Apollolus, *Alii datur sermo sapientia, alii sermo scientia;* ista definitio dividenda est, ut rerum divinarum scientia proprie sapientia nuncupetur, humanarum autem proprie scientia nomen obtineat: de qua volumine tertio decimo disputavi, non utique quidquid sciri ab homine potest in rebus humanis, ubi plurimum supervacaneæ vanitatis & noxæ curiositatis est, huic scientiæ tribuere, sed illud tantummodo quod fides saluberrima pignitur, nascitur, defenditur, roboratur: quæ scientia non pollet fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam, quæ non nisi æterna est: aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum & piis opituletur, & contra impios defendatur, quam proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apollolus. De qua prius cum loquerer, ipsam præcipue fidem commendare curavi, a temporalibus æterna breviter ante distinguens, atque ibi de temporalibus differens: æterna vero in hunc librum differens, etiam de rebus æternis fidem temporalem quidem, & temporaliter in credentium cordibus habitare, necessitatem tamen propter adipiscendam ipsa æterna esse monstravi. Fidem quoque de temporalibus rebus, quas pro nobis æternus fecit, & passus est in homine, quem temporaliter gessit, atque ad æterna provexit, ad eandem æternorum adeptorem prodesse discere: virtutesque ipsas, quibus in hac temporali mortalitate prudenter, fortiter, temperanter, & iuste vivitur, nisi ad eandem, licet temporalem fidem, quæ tamen ad æterna perducit, referantur, veras non esse virtutes.

Ex Enchiridio ejusdem de Fide, spe, & charitate, cap. 103.

CAROL. II.
Lectio
Lectio de
pobis

AC per hoc cum audimus & in sacris litteris legimus, quod velit (Deus) omnes salvos fieri, quamvis certum sit nobis non omnes homines salvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare;

re; sed ita intelligere quod scriptum est: *Qui omnes homines vult salvos fieri;* tamquam diceretur, nullum hominem fieri salvum, nisi quem fieri ipse voluerit: non quod nullus sit hominum, nisi quem salvum fieri velit; sed quod nullus fiat, nisi quem velit; & ideo sit rogandum ut velit, quia necesse est fieri, si voluerit. De orando quippe Deo agebat Apollolus in hoc diceret. Sic enim intelligimus & quod in Evangelio scriptum est, *Qui illuminat omnem hominem:* non quia nullus est hominum qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Aut certe sic dictum est: *Qui omnes homines vult salvos fieri;* non quod nullus hominum esset quem salvum fieri nolleret, qui virtutes miraculorum facere noluisset apud eos quos dicit astutus fuisse penitentiam, si fecisset; sed ut omnes homines omne genus humanum intelligamus per quascunque diffinitiones distributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, ingeniosos, tardicordes, fatuos, divites, pauperes, mediocres, mares, feminas, infantes, pueros, adolescentes, juvenes, seniores, senes; in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in profectibus omnibus, in voluntatibus & conscientiarum varietate innumerabili constitutus, & si quid aliud diceretur in eis in hominibus. Quid est enim eorum unde non Deus per Unigenitum suum Dominum nostrum per omnes gentes salvos fieri homines velit, & ideo faciat, quia omnipotens velle inanimat non potest quodcumque voluerit? Præcepit enim Apollolus, ut oraretur pro omnibus hominibus, & specialiter addiderat, *pro regibus, & iis qui in sublimitate sunt,* qui putari poterant falli & superbia saculi a hinc Christianæ humilitate abhorere. Proinde dicens, *Hoc enim bonum est coram Salvatore nostro Deo, id est, ut etiam pro talibus oretur: statim ut desperationem tolleret, addidit, Qui omnes homines vult salvos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Hoc quippe Deus bonum judicavit, ut orationibus humilium dignaretur salutem præstare sublimitatem, quod utique jam videmus implerum. Illo locutionis modo & Dominus est usus in Evangelio, ubi ait Phariseis, *Decimatis mentham & omne olus.* Neque enim Pharisei & quicumque aliena & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo hic omne olus, omne olorum genus, ita & illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus: & quocumque alio modo intelligi potest, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluisse fieri, factumque non esse: qui sine ulla ambiguitate, si in celo & in terra, fuit eum veritas cantat, omnia quacumque voluit fecit, professio facere noluisset quodcumque non fecit.

1. TIM. 2.
Ergo vult
omnes sal-
vos fieri.
1. PET. 3.
et. 1. Nunc
vult omnes
salvos.
1. PET. 3.
et. 1. Nunc
vult omnes
salvos.

1. TIM. 2.
Ergo vult
omnes sal-
vos fieri.

1. TIM. 2.
Ergo vult
omnes sal-
vos fieri.

1. TIM. 2.
Ergo vult
omnes sal-
vos fieri.

BONIFACII II. PAPÆ

EPISTOLA

Ad Cæsarium Arelatensem, cuius rogatu confirmat ea que in Synodo Arausicana II. fuerunt definita.

EPISTOLA ista in codicibus manuscriptis Fofaresii & Laudensis, quibus usus est Jacobus Sirmondus, præponebatur Concilio Arausicano; epistolæ vero præfixa erat hæc adnotatio. *In hoc codice continetur Synodus Arausicana, quam per auctoritatem sanctus Papa Bonifacius confirmavit. Et ideo quicumque aliter de gratia & libero arbitrio crediderit, quam vel ista auctoritas continet, vel in illa Synodo constitutum est, contrarium se Sedis Apostolicæ, & universæ pro totum mundum Ecclesiæ esse cognoscatur.*

Dilectissimo fratri CÆSARIO BONIFACIUS.

PER filium nostrum Armenium presbyterum & abbatem litteras tue fraternitatis accepimus, quas ad nos (a) sub ea qua in Deo tenemus caritate direxeras: quibus credideris postulandum, ut id quod a beatæ recordationis decessore nostro Papa Felice pro catholicæ fidei populosæ firmitate, mea explicaretur instantia. Sed quia id voluntas superna disposuit, ut quod per nos ab illo speraveras, a nobis potius impetraretur; petitioni tue, quam laudabili fidei sollicitudine concepisti, catholicum non dubitamus dare responsum. Indicis enim quod aliquid Episcopi Galliarum, cum cetera iam bona ex Dei adquireverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Christo credimus, naturæ esse velint, non gratiæ; & hominibus ex Adam, quod dici nefas est, in libero arbitrio remansisse, non etiam nunc in singulis misericordiæ divinæ largitate conferri: postulans ut pro ambiguitate tollenda, confessionem vestram, qua vos e diverso fidem rectam in Christo, torisquæ bonæ voluntatis initium, iuxta catholicam veritatem per prævenientem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate Sedis apostolicæ firmaremus.

Atque ideo cum de hac re multi Patres, & præ ceteris beatæ recordationis AUGUSTINUS episcopus, sed & majores nostri apostolicæ Sedis Antistites, ita ratione probentur discessisse latissima, ut nulli ulterius deberet esse ambiguum, fidem quoque nobis ipsam venire de gratia: superaddendum duximus response multiplici; maxime cum secundum eas, quas ex Apostolo direxisti sententias, quibus dicit, *Misericordiam consecutus sum, ut fideles essem; & alibi, Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro eo patiamini*; evidenter appareat, fidem qua in Christo credimus, sicut & omnia bona, lingu-

lis hominibus ex dono supernæ venire gratiæ, non ex humanæ potestate naturæ. Quod etiam fraternitatem tuam habita collatione cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, iuxta fidem gaudemus sensisse catholicam: in his scilicet, in quibus uno, sicut indicasti, consensu defuerint fidem, qua in Christo credimus, gratia divinitatis prævenienti conferri: adicientes etiam, nihil esse proflus secundum Deum boni, quod sine Dei quis gratia aut velle, aut incipere, aut perficere possit, dicente ipso Salvatore nostro, *Sine me nihil potestis facere*. Certum est enim atque catholicum, quia in omnibus bonis, quorum caput est fides, nolentes nos misericordia divina præveniat, ut in fide doremus, sicut David propheta dicit, *Deus meus, misericordia ejus præveniet me*: & iterum, *Misericordia ejus subsequitur me*. Similiter & bonus Paulus dicit, *Aut quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quantum ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Unde nimis eos qui contra sentiant admiramur, usque eo vetulli erroris adhuc reliquis prægravari, ut ad Christum non erodant Dei beneficio, sed naturæ venire; & ipsius naturæ bonum, quod Adæ peccato noscitur depravatam, auctorem nostræ fidei dicant magis esse quam Christum; nec intelligant se Dominicæ reclamare sententiæ dicenti, *Nemo venit ad me, nisi datum fuerit illi a Patre meo*. Sed & beato Paulo simul obistere clamanti ad Hebræos, *Curramus ad propositum nobis certamen, adjuvantes in auctorem fidei & consummationem Jesum Christum*. Quæ cum ita sint, invenire non possumus, quid ad credendum in Christo, sine Dei gratia, humanæ deprent voluntati; cum Christus auctor consummatorque sit fidei.

Quapropter affectu congruo salutantes superscriptam confessionem vestram constantiam catholicis Patrum regulis adprobamus. Illos autem qui præcedente fide, cetera, sicut indicas, volunt gratiæ deputare, sua professione stringimus, ut multo magis dono gratiæ etiam fidem cogantur adscribere, præter quam nihil est boni, quod secundum Deum quilibet valeat operari, sicut beatus Apostolus dicit, *Omne quod ex fide non est, peccatum est*. Quod cum ita sit, aut nullum bonum gratiæ deputabunt, si ei fidem subtrahere moliantur, aut si quod bonum esse dicunt de gratia, ipsa necessario fides erit gratiæ deputanda. Si enim nihil boni est sine fide, fides autem ipsa venire negetur ex gratia; nullum, quod abest, bonum erit gratiæ deputandum. Aut enim Jacobus Apostolus, *Omne donum bonum, & omne donum perfectum de superum est, descendens a Patre luminis*. Er ipsi fatentur, ut dicis, dona cetera donari per gratiam; ipsa autem bona fide subfiteri non ambigunt. Universa ergo necessario fides erit gratiæ deputanda, a qua bonum quod gratiæ tribuunt, sperare non possunt.

His itaque breviter adsignatis, contra reliquas Pelagianæ erroris ineptias, quas illa videtur epistola continere, quam a quodam tibi man-

(a) Vetus exemplar Vaticanum, quod a se visum Holstenius in notis ad Synodum Bonifacii II. testatur, hoc loco addit, *ut appareat infans adhuc sacerdoti mihi commisso*.

1000. 11. 7.

Pl. 10. 11.

Pl. 11. 12.

Pl. 12. 6.

Rom. 11.

11. & 12.

1000. 6. 6.

101. 11. 2.

1. 2.

Rom. 12. 11.

1000. 12. 11.

mandati faciendo transmissam, respondendum non duximus: qui. Speramus de misericordia divina, quod ita per ministerium tuæ fraternitatis atque doctrinam, in omnium, quos discentis mandati, dignabitur cordibus operari, ut ex hoc omnem bonam voluntatem non ex se, sed ex divina erodant gratia proficisci, cum se feneriat id jam velle defendere, quod ante-

bantur pertinaciter impugnare. Scriptum est enim, *Preparatur voluntas a Domino*; & alibi, *Scis quia? & possim esse continens, nisi Deus dederit*; & hoc ipsum erat sapientia, scire cujus esset hoc donum. Deus te incolorem custodiat, frater carissime, Data * VIIII. Kalendas Februarii, Lampadio & Oreste VV. CC. consulibus.

PROSP. A.
INCL. VO.
SEP. 2. 26.

* DIE 25.
JANUARI.
598. CHR.
RI 126.

EX ENARRATIONE SANCTI AUGUSTINI

In Psalmum C. v. 2. num. 4. & 5.

PALLAM & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Nisi in via immaculata, non potes passere, nec intelligere. Si vis intelligere, in via immaculata passere, id est: operare in hilaritate Deo tuo. Quæ est via immaculata? Audi sequentia: *Deambulabam in innocentia cordis mei in medio domus mee*. Hæc via immaculata ab innocentia cepit, in ipsa etiam pervenitur. Quid queris multa verba? Innocens esto, & perfecti iustitiam. Sed quid est esse innocentem? Duobus enim modis nocet homo, quantum in ipso est aut faciendo miserum, aut deferendo miserum: quia & tu non vis ab alio fieri miser, & non vis deseri ab alio, si miser fueris. Quis est qui facit miserum? Qui infert violentias vel iniurias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, conjugia aliena sollicitat, calumniosus est, vult inferre hominibus quo dolcant, studio malevolentie. Quis est qui deserit miserum? Qui videt inopem aliquo auxilio egentem, & cum habeat quomodo præstet, contemnit, despiciit, alienat eor suum. Quod si iam omnino talis esset, ut non opus haberet aliqua misericordia, superbus esset, si desereret miserum: adhuc in tribulatione carnis constitutus est, ne sciens quid sibi possit cras accidere, & despiciit lacrymas miserorum; non est innocens. Sed quis est innocens? Qui cum alii non nocet, nec sibi nocet. Qui enim & sibi nocet, non est innocens. Ait aliquis, Ecce non tuli alicui, nec pressi aliquem: de re mea, de iusto labore meo bene mihi faciam, convivium apparatus habere volo, erogare volo, quantum me delectat, bibere cum quibus volo quantum me delectat: qui aliquid tuli? quem pressi? quis de me queris est? Innocens videtur. Sed si seipsum corrumpit, si templum Dei in se evertit, quid expectas, ut in alios faciat misericordiam, & parcat miseris? Qui in seipsum crudelis est, esse in alium misericors non potest. Tota ergo iustitia ad unum verbum innocentie redigitur. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Quando amabat iniquitatem, putabat quod aliis nocebat. Sed vide si aliis nocebat? Qui diligit, inquit, iniquitatem, odit animam suam. Sibi ergo prius nocet, qui vult aliis nocere: nec deambulat;

quia non est ubi. Angustus enim patitur omnis malitia: sola innocentia est, ubi deambuletur. *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus mee*. Medium domus suæ, aut ipsam Ecclesiam dicit; Christus enim in ea deambulabat: aut cor suum; domus enim rolla interior, cor nostrum est: ut hoc exposuerit, quod superior dixit, *In innocentia cordis mei*. Quæ est innocentia cordis sui? Medium domus suæ. Hanc domum quisquis habet malam, pellitur ab illa foras. Quisquis enim in corde premitur mala conscientia, quomodo quisque ab stultitudo exit de domo sua, aut a fumo, non ibi se patiatur habitare: sic qui non habet quietem cor, habitare in corde suo libenter non potest. Tales foras exeunt a se ipsis animi intentione, & de his quæ foris sunt circa corpus delectantur; quietem in nugis, in spectaculis, in luxuriis, in omnibus malis querunt. Quare foris sibi volunt esse bene? Quia non est illis intus bene, unde gaudent in conscientia. Ideo Dominus cum sanasset paralyticum, ait, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Faciat illud anima, quæ quasi paralyti dissoluta est: in membris bonæ operationis constringatur, ut bene operetur; tollat grabatum suum, rejat corpus suum; jam eat in domum suam, inret in conscientiam suam: iam latam invenit, ubi deambulet, & passat, & intelligat.

Non proponebam ante oculos meos rem malam. Quid est, Non proponebam ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet enim dici, quod nescis, de homine, qui ab aliquo diligitur, Ante oculos illum habet. Et ille qui contemnitur, sic solet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo est, ante oculos habere? Diligere. Quid est non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, Non proponebam ante oculos meos rem malam: non diligebam rem malam. Et exponit rem malam: *Faciens pravaricationem odio habui*. Intendite, Fratres mei, si deambulatis cum Christo in medio domus eius, id est, si vel in corde vestro bene requiescitis, vel in ipsa Ecclesia bonum iter carpit in via immaculata, non eos tantum qui foris sunt odisse debetis pravaricatores, sed & quoscumque intus invenitis.

MENT. 2. 4.

PROSP. A.

PROSP. A.

tis. Qui sunt prævaricatores? Qui oderunt legem Dei; qui audiunt illam, & non faciunt, prævaricatores dicuntur. Facientes prævaricationem odio habet, repelle illos a te. Sed odisse debes prævaricatores, non homines. Unus homo prævaricator, videte quia duo nomina habet, homo & prævaricator: hominem Deus fecit, prævaricatorem ipse fecit: ama in illo quod Deus fecit, perire in illo quod ipse sibi fecit. Cum enim perfectus fueris prævaricationem ejus, occidis quod homo fecit, & liberatur quod Deus fecit.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CII.

v. 8. n. 16.

Verf. 8. **M**iseror & misericors Dominus, longanimis & multum misericors. Quid tam longanimum? quid tam multum in misericordia? Peccator, & vivitur; accedunt peccata, augetur vita: blasphematur quotidie, & facit solem suum oriri super bonos & malos. *Matth. 24. 11.* Quare undique ad correctionem, vocat undique ad poenitentiam, vocat beneficiis creaturæ, vocat impetiendo tempus vivendi, vocat per Lectorem, vocat per Tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correctionis, vocat per misericordiam consolationis: *Longanimis & multum misericors.* Sed observa ne longitudine misericordie Dei male utendo tu tibi thesaurizes, quod ait Apostolus, iram in die iræ. *Rom. 2. 5.* Nam hoc ait Apostolus, *Utrum 6.* Ad divitias benignitatis & longanimitatis ejus contemnis, ignoras quia patientia Dei ad poenitentiam te adducat? *Pl. 64. 32.* Quod tibi parci, putas quia places ei? Hæc fecisti, inquit, & tacei, suspicatus es iniquitatem quod ero tui similis. Non mihi placent peccata, sed longanimitate quero recte facta. Si punirem peccatores, non invenirem confessores. Ergo te Deus longanimitate sua parcendo ad poenitentiam adducit: tu autem cum quotidie dicis, Finitur hodiernus dies, & sic ero & crastino die, non enim cras erit ultimus; & tertio die: & subito venit ira ejus. Frater, non tardes converti ad Dominum. Sunt enim qui præparant conversionem, & discunt, & fit in illis vox corvina, Cras, cras. Corvus de arca missus, non est reversus. Non currit Deus dilationem in voce corvina, sed confessionem in gemitu columbino. Missa columba reversa est. Quamdiu, Cras, cras? Observa ultimum cras: quia ignoras quid sit ultimum cras; sufficiat quod vixisti usque ad hodiernum peccator. Audisti, sæpe soles audire, audisti & hodie: quam quotidie audis, tam quotidie non corrigis. *Rom. 2. 5.* Tu enim secundum duritiam cordis tui & contra impenitentem, thesaurizas tibi iram in die iræ & revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua. Non tibi sic videatur Deus misericors, ut non videatur iustus. *Miserors & miseror Dominus.* Audio, & gaudeo. Ita dicis; audi, & gaude; adhuc addidit. *Longanimis & multum misericors:* & in extremo, *Et verax.* Gaudeo ad verba superiora, ad ultimum tremo. Sic misericors & longanimis est, ut sit & S. Prosper. Tom. II.

verax. Cum tibi thesaurizaveris iram in die iræ, nonne experieris iustum, quem contempsisti benignum?

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CIII.

Serm. 1. v. 3. n. 9.

Qui protegit in aquis superiora ejus. Et hoc legimus, & ad litteram bene intelligitur. Quando enim iussit ut fieret firmamentum inter aquas & aquas, factum est, ut sint aquæ inferiores quæ perfundunt terras, & sint aquæ superiores remotæ ab adspicibus, tamen fidei commendatæ. Et aquæ, inquit, quæ super cælos sunt laudent nomen Domini: quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Ergo explicatus est sensus ad litteram: protegit enim in aquis superiora ejus. Quid ad figuram? Quoniam in figura accepimus pellem Scripturam sanctam, & auctoritatem divini verbi dispensatam nobis per mortales, quibus mortuus ejusdem dispensationis fama extenditur: secundum hoc quomodo protegit in aquis superiora ejus? Cujus superiora? Cæli. Et quid cælum? Sancta scriptura. Quæ sunt superiora sanctæ Scripturæ? Quid invenimus in Scripturis sanctis superiora? Paulum interroga: Supereminentem, inquit, viam vobis demonstro. Quam dicit supereminentem viam? Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Si ergo nihil supereminens in Scriptura sancta inveniri potest quam charitas; superiora cæli quomodo in aquis protegentur, si superiora Scripturæ præcepta charitatis sunt? Audi quemadmodum: Charitas, inquit, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Jam nomine diffusionis intellige aquas in charitate Spiritus sancti. Hæ sunt aquæ, de quibus dicitur in quadam Scriptura, Et in plateis tuis discurrant aquæ tue, nemo alienus commoveat tibi. Alieni enim omnes a via veritatis, sive pagani, sive Judæi, sive hæretici, & mali quippe Christiani habere multa dona possunt, charitatem autem non possunt. Hoc ipsum quale donum est? ut non loquamur de donis aliis foris, quæ dona habent omnes homines, quia facit solem suum oriri super bonos & malos: dona Dei sunt, & non tantum bonis & malis communia, sed etiam bellis & pecoribus. Ipsum esse, vivere, videre, sentire, audire, & ceteris fungi sensuum muneribus, dona Dei sunt: sed videte cum quibus, & quam multis communia, & cum eis quos nolis imitari. Ipsum ingenium acutum habent & pessimi homines, solertem artium industriad habent & turpissimi scenici, divitias habent & latrones, conjugia, filios multi mali habent. Pulchra dona Dei omnia, nemo negat: sed vide cum quibus communia. Respice ad munera ipsius Ecclesiæ. Munus sacramentorum in baptismo, in Eucharistia, in ceteris sanctis sacramentis, quale munus est? Hoc munus adeptus est & Simon magus. Prophetia quale munus est? Prophetavit & Saul malus rex, & tunc prophetavit cum David san-

Verf. 8. Genes. 1. 6.

Pl. 138. 4. Ps. 1.

2. Cor. 12. 11.

2. Cor. 12. 11.

Rom. 2. 5.

Prov. 2. 16. Ps. 137.

Matth. 5. 45.

2. Cor. 12. 11. 1. Reg. 12. 22.

Q. Aum

Etum persequeretur. Intendit: non dixi, cum periculus fuisset. Fortassis enim cum periculus penitentiam gessit, & dignus fuit spiritu prophetandi. Non periculus, neque periculator, sed persequens prophetavit.... Non ergo fe jactent qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum, sicut sanctum baptismum: sed videant qualem rationem habuerint sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur. Ex his erunt qui dicturi sunt, In nomine tuo prophetavimus. Non illi dicetur, Memimini; sed dicetur, Non novi vos, recedite a me qui operamini iniquitatem. Quia si habeam omnem prophetiam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Prophetavit & Saul, sed operatur iniquitatem. Quis autem operatur iniquitatem, nisi qui non habuerit charitatem? Plenitudo enim Legis, charitas. Ergo protegit in aquis superiora ejus: quid dicit? In omnibus Scripturis supremamentissimam viam, supremamentissimum locum charitatis obinet: non ad eam adipiscantur nisi boni, hanc nobiscum non communicant mali: possunt communicare bonissimum, possunt communicare cetera sacramenta, possunt communicare orationem, possunt communicare illos parietes, & ipsam cum-unctionem; charitatem nobiscum non communicant. Ipse est enim fons proprius bonorum, proprius sanctorum, de quo dicitur, Nemo alienus communicet hibi. Qui sunt alieni? Omnes qui audiunt, Non novi vos. Si enim non cognoscuntur, utique alieni sunt, quibus dicitur, Non novi vos. Supereminens ergo via charitatis tetes eos, qui proprie pertinent ad regnum colorum. Ergo præceptum charitatis super cætos, super omnes libros: ei enim subdantur libri, & militat omnis lingua sanctorum, & omnis motus dispensatorum Dei, & animi & corporis. Supereminens est ergo via, & merito protegit in aquis superiora cæli: quia nihil invenis entius charitate in divinis libris.

Ex ejusdem Sermone VII. in Psalmum CXVIII.
v. 9. n. 1.

Quoniam ante fidem non homini debentur nisi mala pro malis, retribuit autem Deus per indebitam gratiam bona pro malis; hanc retributionem rogat qui dicit, *Retribuere servo tuo, domine, & custodito verba tua*. Quatuor sunt enim retributiones: aut mala pro malis retribuantur, sicut Deus ignem æternum retribuitur ei impiis; aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retribuitur ei iustis; aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impiis; aut mala pro bonis, sicut Iudas & Judæi per malignitatem persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributionum duæ prioribus pertinent ad iustitiam, ut retribuantur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad misericordiam, ut retribuantur bona pro malis: quartam Deus nescit, nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco posui, primitus necessaria est. Nisi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo esset quibus retribueret bona pro bonis.

Ex ejusdem Sermone XI. in eundem Psalmum CXVIII. v. 36. n. 6.

Denique quia & ipsum velle Deus operator in nobis, præparatur enim voluntas a Domino; sequitur & dicit, *Inclina cor meum in testimonium tuum, & non in avaritiam*. Quid est inclinatum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit ergo, & orat ut velit. Voluit, cum dicit, Deduc me in semita mandatorum tuorum, quia ipsam voluit: orat autem ut velit, cum dicit, *Inclina cor meum in testimonium tuum & non in avaritiam*. Hoc itaque orat, ut in ipsa voluntate proficiat. Quæ fons autem Dei testimonio nisi quibus sibi ipse attestatur?... Testimonio quippe suis agit nobiscum Deus, ut eum gratis claritas: quod impedit avaritia radix omnium malorum. Tali verbo Græco hic appellat, a quo intelligi potest generalis avaritia, quæ plus appetit quicquid quam sat est. *πλεονεξία* enim Latine plus est: scilicet habetis, ab eo quod est habere. Ergo a plus habendo appellata est *πλεονεξία*. Dicit autem Apollonius, Radix enim omnium malorum avaritia est. Sed in Græco, unde in nostram linguam verba ista translata sunt, non legitur apud Apollonium *πλεονεξία*, quod in loco isto Psalmi hujus, sed *φιλαργία*, quod verbo significatur amor pecunie. Verum Apollonius intelligendus est isto nomine genus significare per speciem, id est, per amorem pecunie universalem generalemque avaritiam, quæ vere radix est omnium malorum. Nam ipsi primi homines per serpentem decepti & dejecti non fuissent, nisi plus quam acceptum habere, & plus quam facti fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat dicens, Eritis sicut dii. Ergo ista *φιλαργία* subversus sunt. Plus enim volentes habere quam acceptum, & quod acceptum amiserunt. Cuius veligium veritatis, quæ ubique dispersa est, & in forestis jure deprehensum est, quo institutum est, ut plus petendo causa cadat: id est, ut qui plus petierit quam ei deberetur, & quod ei deberetur amitteret. Omnis autem a nobis circumciditur avaritia, si gratis coletur Deus. Ad quod sanctum Job in agone tentationis ipse provocat inimicus, cum de illo dicit: Numquid gratis colit Deum? Putabat enim diabolus, quod in Deo colendo vir iustus cor inclinaum haberet in avaritiam; & causa emolumentum vel utilitatis rerum temporalium, quibus cum ditaretur Dominus, velut mercenarius, ei pro tali mercede ferviret: sed quam gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si ergo cor non habemus inclinatum in avaritiam Deum non colimus, nisi propter Deum, ut sui cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus in seipso, ipsum diligamus in nobis, ipsum in proximis nostris quod diligimus sicut nosmetipsos, sive habent eum, sive ut habeant eum. Quid nobis quoniam ipso donante confertur, ideo illi dicitur, *Inclina cor meum in testimonium tuum, & non in avaritiam*.

Phil. 13.
v. 36.

v. 31.

Avaritia
protervia
v. 36. d.
16.

Gen. 1. 12.

Job 1. 1.

Ex

Ex ejusdem Sermonis XVI. in eundem Psalmum
CXVIII. v. 63. n. 6.

Ex libro XIV. ejusdem de Civitate Dei.

CAPUT VI.

De qualitate voluntatis humane, sub cujus
judicio affectiones animi aut prave
habentur aut recte.

JAM vero quia illa (scilicet quod Ecclesia ex
ipsa tribulatione ad fortius confidendum Deo
proficit) fuit gratia Dei per Jesum Chris-
tum Dominum nostrum, vocem personæ suæ
per hanc prophetiam suo corpori adiungit ipse
Salvator. Ad ipsum enim caput proprie quod
sequitur pertinere arbitror: *Particeps ego sum
omnium timentium te, & custodientium man-
data tua.* Sicut est in Epistola quæ ad He-
bræos inscribitur: Qui enim sanctificat, &
qui sanctificatus, ex uno omnes: propter
quam causam non confunditur fratres eos vo-
care. Et paulo post, Propterea ergo, in-
quit, quia pueri communicaverunt carni &
sanguini, & ipse propemodum eorum partici-
pavit. Quod quid est aliud, quam eorum
particeps factus est? Neque enim participes ef-
ficeremur divinitatis ejus, nisi ipse mortalitatis
nostræ participes fieret. Nam & in Evange-
lio, quod nos dicimus ejus participes la-
bi sumus, ita dicitur, Dedit eis potestatem
filios Dei fieri, his qui credunt in nomine
ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex vo-
luntate carnis, neque ex voluntate viri, sed
ex Deo nati sunt. Ut autem hoc fieret, quia
& ipse factus est participes mortalitatis no-
stræ, ita ibi sequitur, Et Verbum caro fa-
ctum est, & habitavit in nobis. Per hanc
ejus participationem nobis gratia subministra-
tur, ut calle timeamus Deum, & custodiamus
mandata ejus. Proinde ipse Jesus loquitur in
illa prophetia: sed quædam in membris suis,
& unitate corporis sui, tamquam in uno quo-
dam homine diffuso toto orbe terrarum, & luc-
rescente per volumina sæculorum; quædam ve-
ro in seipso capite. Unde & hoc est quod ait;
*Particeps ego sum omnium timentium te, &
custodientium mandata tua.*

Ex ejusdem Sermonis XIX. in Psalmum
CXVIII. v. 79. n. 6.

CONVERTANTUR, inquit, ad me qui timent te.
Quis est ille qui hoc dicit? Non enim quisquam
hominum hoc dicere audebit, aut si dicat au-
diendus est. Nimium ergo ille est qui etiam
superius interposuit proprietatem vocis suæ, di-
cens, Particeps ego sum omnium timentium te.
Quia factus est participes mortalitatis nostræ, ut
& nos participes divinitatis ipsius heremus: nos
unius participes ad vitam, ad mortem vero parti-
cipe ille multorum. Ipse est enim ad quem
convertuntur timentes Deum, & qui cognoscunt
Dei testimonium, de illo per Prophetas tapto an-
te prædicta, in ejus præsentia per miracula pau-
lo ante monstrata.

INterit autem qualis sit voluntas hominis:
quia si perversa est, perversos habebit hos
motus; si autem recta est, non solum inculpabi-
les, verum etiam laudabiles erunt. Voluntas
est quippe in omnibus: immo omnes nihil aliud
quam voluntates sunt. Nam quid est cupiditas
& lætitia, nisi voluntas in eorum confessionem
quæ volumus? Et quid est metus atque tristitia,
nisi voluntas in dissentionem ab his quæ
volumus? Sed cum consentimus appetendo ea
quæ volumus, cupiditas; cum autem consenti-
mus fruendo his quæ volumus, lætitia vocatur.
Itemque cum dissentimus ab eo quod accidere
nolumus, talis voluntas metus est; cum autem
dissentimus ab eo quod nolentibus accidit, ta-
lis voluntas tristitia est. Et omnino pro varie-
tate rerum quæ appetuntur atque fugiuntur,
sicut allicitur vel offenditur voluntas hominis,
ita in hos vel illos affectus mutatur & vertitur.
Quapropter homo qui secundum Deum,
non secundum hominem vivit, oportet ut sit
amator boni: unde fit consequens ut malum o-
derit. Et quoniam nemo natura, sed quisque
malus est, vitio malus est: perfectum odium
debet malis, qui secundum Deum vivit; ut
nec propter vitium odierit hominem, nec amet
vitium propter hominem; sed odierit vitium,
amet hominem. Sanato enim vitio, totum quod
amare, nihil autem quod debeat odire, rema-
nebit.

Ex contritione ejusdem in Psalmum
CXXXIX. v. 10. n. 13.

Caput circueunt eorum, labor laborum ipso-
rum teget eos. Me, inquit, umbra alarum
tuarum teget. Obumbrasti enim mihi in die
belli. Ipsos quid teget? Caput, circueunt eorum.
Ipsa est superbia. Quid est, circueunt ipsum?
Ut circueant, & non flectant, in gyrum eant ce-
roris, ubi iter est sine fine. Qui enim in lo-
gum it, alicunde incipit, alicubi finit: qui in
gyrum it nusquam finit. Ipse est labor impiorum,
qui demonstratur in alio Psalmo evidenter: In
circuito ipsi ambulavit. Sed circueunt eorum
caput superbia est: quia initium omnis peccati
superbia. Unde autem superbia labor laborum
ipsorum? Omnis enim superbus fictus est, omnis
fictus, mendax. Laborant homines loqui men-
dacium: nam veritatem tora facilitate loquuntur.
Ille enim laborat, qui fingit quod dicit.
Nam qui verum vult dicere, non laborat: ipsa
enim veritas sine labore loquitur. De homine ergo
hoc dixit Deo, Me proteget umbraculum tuum,
ipsos teget mendacium ipsum: sed ipsum men-
dacium ipsum, labor est laborum ipsum.
Ecce paritavit iniquitatem. In omni enim opere ma-
lo labor est, & omne opus malum cogitatum.

Coloss. II.
etiam.

* Ps. 138.
12.

Ps. 110.

Ps. 118.

Ps. 118.
11.

Ps. 7. 11.

Mat. 11. mendacium ducem habet. Non enim est veritas, nisi in opere bono. Et propterea quia omnes laborant in mendacio, Veritas quid clamavit? Venire ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Ipsa est vox clamans ad laborantes in alio Psalmo, Filii hominum, usque quo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? Aperite aures alio loco laborem in mendacio: Docuerunt linguas suas loqui mendacium; ut talique agerent laboraverunt.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXL.
vers. 1. num. 4.

V. 1. **D**omine, clamevi ad te, exaudi me. Hoc omnes postsumus dicere. Hoc non dico, totus Christus dicit. Sed magis ex persona corporis dictum est: quia & cum hic esset, carnem portans oravit, & ex persona corporis oravit Patrem, & cum oraret globi sanguinis de toto corpore ejus distillabant. Sic scriptum est in Evangelio: Oravit Jesus intenta oratione, & sudavit sanguinem. Quid est, de toto corpore sanguinis effluxio, nisi de tota Ecclesia martyrium passio? Domine, clamevi ad te, exaudi me: intende voci meæ, dum clamavero ad te. Jam finitum negotium clamandi putabas, cum diceres, Clamevi ad te. Clamasti, jam noli esse securus. Si finita est tribulatio, finitus est clamor: si autem manet tribulatio Ecclesie & corporis Christi usque in finem sæculi, non tantum dicat, Clamevi ad te, exaudi me: sed, Intende voci meæ dum clamavero ad te.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum LXXXV.
vers. 1. num. 1.

Orat. & enarrat. Calixtus. **N**Ullum majus donum præstare posset Deus hominibus, quam ut Verbum suum, per quod condidit omnia, faceret illis caput, & illos et tanquam membra coaptaret; ut esset Filius Dei & filius hominis, unus Deus cum Patre, unus homo cum hominibus: ut & quando loquimur ad Deum deprecantes, non inde Filium separemus; & quando precatur corpus Filii, non a se separet corpus ipsum; siquæ ipse unus Salvator corporis sui Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, qui & orat pro nobis, & orat in nobis, & oratur a nobis. Orat pro nobis, ut facerem noster; orat in nobis, ut caput nostrum; oratur a nobis, ut Deus noster. Agnoscamus ergo & in illo voces nostras, & voces ejus in nobis. Neque cum aliquid dicitur de Domino Jesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat velut ad quandam humilitatem indignam Deo, dubitemus eam illi tribuere, qui non dubitavit se nobis adjungere.... Oratur ergo in forma Dei, orat in forma servi: ibi Creator, hic creatus, creaturam mutandam non mutatus assumens, & secum nos faciens unum hominem, caput & corpus. Oramus ergo ad illum, per illum, in illo: & dicimus cum illo, & dicimus nobiscum; dicimus in illo, dicit in nobis Psalmi hujus orationem, qui intitulatur, Oratio David. Quia Dominus noster secundum carnem filius David: secundum vero divi-

nitatem Dominus David, & creator David, & non solum ante David, sed & ante Abraham, ex quo David; sed & ante Adam, ex quo omnes homines; sed & ante exilium & terram, in quo omnis creatura est. Nemo ergo cum audit hæc verba, dicat, Non Christus dicit; aut rursus dicat, Non ego dico: immo si se in Christi corpore agnoscit, utrumque dicat, & Christus dicit, & ego dico. Noli aliquid dicere sine illo, & non dicit aliquid sine te. Nonne habemus in Evangelio? Ubi certe scriptum est, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt: ibi certe habemus, Et contritatus est Jesus, & fatigatus est Jesus, & dormivit Jesus, & esurivit & sitivit Jesus, & oravit, & pernoctavit in orando Jesus. Pernoctabat, inquit, Jesus, & perlabatur in orando: & globi sanguinis decurrant per corpus ejus. Quid ostendat, quando per corpus orantis globi sanguinis distillant, nisi quia corpus ejus, quod est Ecclesia, Martyrum sanguine jam thesaurizat?

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CXLE.
vers. 8. num. 11.

ADTENDE ad teipsum: quid merebaris, peccator? contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi prena, si occurrit tibi nisi supplicium. Vides ergo quid tibi debeatur, & quid dederit qui gratis dedit. Data est venia peccatori, datus est spiritus justificationis, data est charitas & dilectio, in qua omnia bona facias, & super hæc dabit & vitam æternam, & societatem Angelorum: totum de misericordia. Merita tua nusquam jactes, quia & ipsa tua merita illius dona sunt. Et iustitia tua exultabunt. Misericors & miserator Dominus: qui fecisti omnia gratis. Longanimis: quantos enim sustinet peccatores? Misericors & miserator Dominus, in his quibus veniam dedit: in his quibus adhuc non dedit, longanimis, non damnans, sed expectans, ipsa expectatione clamans, Convertimini ad me, & convertar ad vos. Et nimia longanimitate: Nolo, inquit, mortem impij, quantum ut revertatur & vivat. Ille quidem longanimis: tu autem secundum doctrinam cordis tui & cor imponentis thesaurizasti tibi idem in die iræ & revelationis iusti iudicii Dei, qui reddit unicuique secundum opera sua. Non enim modo hic longanimis in sustinendo, ut nunquam iustus in vindicando. Distribuit tempora: vocat te nunc, exhortante te nunc; expectat donec respicias, & tu tardas? Magna ejus misericordia, & in hoc quod diem vitæ tui incertum fecit, ut nefas quando hic emigrabis; & cum quotidie speras te migrare, aliquando convertaris: & in hoc quod securitate. Dedit ergo spem veniam, ne desperando amplius pecces. Et spes, & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad augenda peccata, & quomodo

Jo. 1. 1.

Gen.

Mat. 26.

Mat.

Jo. 4. 4.

Mat. 23.

Luc. 23.

ver. 1. 1.

Jo. 1. 1.

Mat. 23.

Eccl. 11.

Mat. 23.

Eccl. 11.

Mat. 23.

Eccl. 11.

Mat. 23.

Eccl. 11.

Mat. 23.

nolo utrique voci occurrat providentia & misericordia Dei. Audi vocem desperantis: Jam, inquit, dammandus sum, quare non facio quidquid volo? Audi & vocem sperantis: Misericordia Domini magna est, quando me convertero, dimittet mihi omnia; quare non facio quidquid volo? Desperat, ut peccet; sperat, ut peccet. Utrumque metuendum est; utrumque periculosum est: viz a desperatione, a perverſa ſpe. Utrique huic malo & utrique malo quomodo occurrat misericordia Dei? Quid dicis tu, qui desperando volebas peccare? Jam dammandus sum, quare non facio quidquid volo? Audi Scripturam: Nolo mortem impij, quantum ut revertatur & vivat. Hac voce Dei reducit in ſpem: ſed timendus eſt alius laqueus, ne ipſa ſpe amplius peccet. Quid ergo & tu dicebas, qui ſpe magis peccas? Quando me convertero, omnia mihi Deus dimittet, faciam quidquid volo. Audi & tu Scripturam. Ne deterſes converti ad Dominum, num, neque diſſeres de die in diem: ſubito enim venit ira illius, & in tempore vindictae diſperdet te. Noli ergo dicere, Cras me convertam, cras Deo placebo, & omnia hodierna & hellena dimittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia Deus converſioni tuae indulgentiam promiſit: ſed dilationem tuae diem crastinum non promiſit.

Ex eccl. 11.
11.

Ex eccl. 11.
11.

Ex eadem evagatione in Psalmum CXLV.
verſ. 18. num. 22.

Ps. 118.
verſ. 18.

Prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Et ubi eſt illud, Erit enim cum invocabunt me, & non exaudiam eos? Ergo vide quod ſequitur: Omnibus qui invocant eum in veritate. Aliud ab illo quarunt, & ipſum non quarunt. Quare amas Deum? Quia dedit mihi ſanctitatem. Illud maniſeſtum eſt, ipſe dedit. Non enim ab ullo eſt ulla ſalus, niſi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, uſorem divitem, qui nihil habebam, & ſervientem mihi. Et hoc ipſe dedit, verum dicis. Dedit, inquit, Filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quaeris? Eſto eſuriens, adhuc pulſa ad januam patris-familias, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quae accepiſti, & neſcis. Panolam carnem mortalitatis adhuc portas, ſtollam illam glorie immortalitatis omniquid accepiſti, & quaſi jam ſatiatus non rogas? Beati qui eſuriunt & ſitunt juſtitiam, quia ipſi ſaturabuntur. Ergo ſi bonus eſt Deus, quia ipſa dedit: quanto beator eris, cum ſeipſum tibi dederit? Deſideraſti tanta ab illo, rogo te deſidera & ipſum. Neque enim vere dulciora ſunt ipſa, quam illa, aut ex aliqua parte comparanda ſunt illi. Ergo qui Deum ipſum, a quo accepit de quibus gaudet, praepoſuit his omnibus rebus quos accepit, ipſe invocet Deum in veritate. Nam ut noveris, ſi talibus hominibus proponatur, & dicatur: Quid ſi ipſa omnia, de quibus gaudes, velit tibi auferre Deus? Jam non amabatur: non erit qui dicat: Dominus dedit, Dominus abſoluit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt & ſit nomen ſ. Proſper. Tom. II.

Matth. 5. 6.

Job 1. 11.

Domini benediſtum. Sed forte cui abſtulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abſtulit, & illis diſſit? Iniquus das, & tuis tollis. Accuſas Deum quaſi injuſtum, & te laudas quaſi juſtum. Convertere, accuſa te, lauda illum. Tunc eris reſtuſ, cum in ore tuis bonis quae facit, Deus tibi placeat; in omnibus malis quae pateris, Deus tibi non diſpliceat. Hoc eſt invocare Deum in veritate. Qui ſic invocant Dominum, exaudit eos: prope eſt, id eſt, noſtrum dedit quod vis, tibi eſt tamen. Quomodo medicus ſi forte aliquid imponat vel oculo, vel viſceribus, quod urendo laetet, ſi roget arger ut tollatur illi, medicus exſpectat tempus, non facit quod rogat arger: non tamen recedit. Et prope eſt, & non facit: & ideo magis non facit, quia prope eſt. Curando enim impoſuit quod impoſuit, & curando non facit quod rogat. Non te exaudit ad praſentem voluntatem, exaudiendo ad futuram ſanctitatem; & hoc utique ad voluntatem. Nam utique ſanus eſſe vult, etiam qui uri non vult. Prope eſt ergo Dominus omnibus invocantibus eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui invocant eum in veritate.

MS. plerique, quae
facit.

Ex evagatione ejusdem in Psalmum CXLV.
verſ. 1. num. 5.

Ps. 118.

Quis eſt qui dicit, Laeta anima mea Dominum? Caro non dicit. Sit licet corpus angelicum, inferius eſt quam anima, conſilium ſuperiori dare non poteſt. Intellexit eſt ipſa anima, ſi a corpore exſpectat conſilium. Caro bene obediens, ſanctula eſt animae; illa regit, haec regitur; illa imperat, ipſa ſanctula: quando poteſt caro dare hoc conſilium animae? Quis eſt ergo qui dicit, Laeta anima mea Dominum? Nihil invenimus amplius in homine quam carnem & animam: totus homo hoc eſt, ſpiritus & caro. An forte ipſa anima ſibi dicit, & ſibi quodam modo imperat, & ſe exhortatur atque excitat? Quibuldam enim perturbationibus ex quadam ſui parte fluctabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam quae cogitat ſapientiam, inherens Domino jam & ſuſpirans in illum, animadvertit quidam ſuas inferiores partes perturbari moribus ſecularibus, & cupiditate quadam terrenorum deſideriorum ire in exteriora, relinquere interiore Deum: revocat ſe ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad ſuperiora, & dicit, Laeta anima mea Dominum. Quid tibi placeat in ſeculo? quid eſt quod vis laudare? Quid eſt quod vis amare? Quaecumque corporis ſenſibus te converteris, occurrat tibi cælum, occurrat tibi terra: quod amas in terra, terrenum eſt; quidquid amas & in cælo, corporum eſt. Ubique amas, & ubique laudas: quomodo laudandus eſt ille, qui fecit ipſa quae laudas? Jam ergo diu occupata vixisti, & deſideriorum diverſitate verberata, portas plagas ſauſcia, diſſiſa per amores multos, ubique in quiete, nuſquam ſecura, colligere ad te ipſam: quidquid tibi foris placebat, quæſti quæſti habeat auctorem. Nihil melius in terra, verbi

Gen. 1. 21.

gratia, quam hoc & illud: aurum, argentum, animalia, arbores, ammentales, totam terram cogita. Quid melius in celo soles, luna, sideribus? Totum cælum cogita. Omnia ista simul bona valde, quia fecit Deus omnia bona valde. Undique pulchritudo operis, quæ tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Non occipis in eo quod factum est, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occupatur, sub te fecit, quia sub seipso te fecit. Si hærebis superiori, calcabis inferiora: si autem recedas a superiori, ista tibi in supplicium convertentur. Sic enim factum est, Fratres mei: accepit homo corpus tamquam in famulatum, Deum autem Dominum habens, servum corpus, habens supra se Conditorum, infra se quod sub illo conditum est; in medio quodam loco rationalis anima constituta, legem accepit hærrere superiori, regere inferiorem. Regere non potest inferiorem, nisi regatur a meliore. Trahitur ab inferiore, deseruit ergo meliore. Non potest regere quod regatur, quia regi nolit a quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet. Consilium sibi ex luce Dei dat ipsa anima per rationalem mentem, unde concipit consilium fixum in æternitate auctoris sui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, desiderandum & appetendum: nondum tenet, nondum capit; corruptione quadam perfringitur, non est tam valida ut maneat ibi. Itaque colligit se ad sanitatem quandam, & dicit, *Lauda anima mea Dominum*.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXLVI.
vers. 1. num. 1. & 2.

vers. 1.

HIC ergo quid nobis propositum est? *Laudate*, inquit, *Dominum*. Quare laudamus Dominum? *Quoniam bonus est Psalmus*. Ipse psalmus laus Domini est. Hoc ergo ait, Laudare Dominum, quoniam bonum est laudare Dominum. Non sic prætereamus laudare Dominum. Dñum est, & transit; factum est, & silimus; laudavimus, & tacuimus; cantavimus, & conquievimus. Imus in aliud forte agendum quod restat, & alix actiones cum occurrerint nobis, laudatio divina cessabit in nobis? Non sic: nam lingua tua ad horam laudat, vita tua semper laudet. Inde ergo bonus Psalmus.

Psalmus quippe cantus est, non quilibet, sed ad psalterium. Psalterium autem quoddam organum est cantilenæ, sicut lyra, sicut cythara, & huiusmodi organa, quæ inventa sunt ad cantandum. Qui ergo psallit, non sola voce psallit, sed assumptio etiam quodam organo, quod vocatur psalterium, accendentes manibus voci concordat. Vis ergo psallere? Non solum vox tua sonet laudes Dei, sed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cantaveris, silebis aliquid: vita se canta, ut nungquam sileas. Negotium agis, & fraudem cogitas; siluisti a laude Dei: & quod gravius est, non solum a laude siluisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum enim Deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas Deum; & cum blasphematur Deus de malo opere tuo, opere

tuo blasphemans Deum. Itaque ad autum exhortationem canta voce: corde ne sileas, vita ne taceas. Non cogitas in negotio fraudem, psallis Deo. Cum manducas & bibis, psalle; non interficendum sonorum suavitates ad aures aptas, sed modelle & frugaliter & temperanter manducando & bibendo. Quia hoc dicit Apostolus. Sive manducas, sive bibis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Si ergo bene agis, quod & manducas & bibis, & ad refectorem corporis suris reparationemque memborum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia; & cibus tuus & potus tuus laudat Deum: si vero modum naturæ debitum immoderatione voracitatis excedas, & violentia te ingurgites; quantalibet laudes Dei lingua tua sonet, vita blasphemet. Post cibum & potum requiescis, ut dormias; nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas ultra concessam licentiam in lege Dei: sit catus cum conjuge thorus; & si est cura propagandi liberos, non sit effrenata luxuries libidinum: defer in lecto tuo conjugi tuæ, quia membra Christi ipsis ambo, ambo ab illo conditi, ambo sanguine ipsius reparati. Hæc agas laudas Deum, nec omnino silebit laudatio tua. Quid cum somnus advenierit? Et cum dormis, non te excitet a quiete mala conscientia tua, & innocentia foris tui laudat Deum. Si ergo laudas, non tantum lingua canta, sed etiam assumpto bonorum operum psalterio: *quoniam bonus psalmus*. Laudas cum agis negotium, laudas cum eibum & potum capis, laudas eum in lecto requiescis, laudas cum dormis: quando non laudas? Perseverat in nobis laudatio Dei, cum ad illam civitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales angelis Dei, quando nos ulla corporalis necessitas ulla ex parte sollicitat, non fames, non sitis interpellat, non zelus fatigat, non frigus constringit, non febris deiecit, non mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exercemus nos laudatione ista in bonis operibus.

Ex eadem enarratione in Psalmum CXLVI.
vers. 11. num. 20.

SED quid adjungit? *Bene sentiet Dominus in* vers. 11.
timentibus eum, & in his qui sperant in
misericordia ejus. Bene sentit Dominus in timen-
tibus eum. Sed nunquid sic timetur Deus,
quomodo & larro? Nam & larro timetur, &
bellia timetur, & homo injustus & potens multum timetur. *Bene sentiet Dominus in timen-*
tibus eum. Sed quomodo timentibus eum? *Et*
in his qui sperant in misericordia ejus. Ecce
simul etiam Judas traditor Christi, sed non speravit in misericordia ipsius. Postea enim percutit eum, quod tradiderit Dominum; & dixit, Peceavi, quia tradidi sanguinem justum. Bene quidem timuisti; sed si speras in misericordia ejus, quem timuisti. Ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Dominum, ut speres in misericordia ejus. Si times latronem, ab alio speras auxilium, non ab eo quem times: polcis auxilium ab eo quem non times, adversus eum quem times. Si sic times Deum, & ideo times Deum, quia peccator es, a quo
acce-

1. Cor. 11.

1. Cor. 11.

Matt. 23. 4.

illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidem tibi exhibet, & laudas eum, de his bonis quæ non videntur nisi oculo cordis? Cum repletus foris spiritualibus divitiis, pauper eris? Et ille dives ideo fuit, quia habebat lectum eburneum, & tu pauper es, cujus cubiculum cordis plenum est tantis geminis virtutum, iustitiæ, veritatis, caritatis, fidei, patientiæ, & tolerantia? Explica divitias tuas, si habes illas, & compara divitiis divitem. At ille in mercatu invenit mulas pretiosas, & emit eas? Si fidem invenires venalem, quantum pro illa dares, quam te voluit Deus gratis habere, & ingratus es? Egent ergo illi divites, egent: & quod eis gravius, pane egent. Ne forte putetis, quia auro egent & argento, quamquam hoc egent. Quantum habuit quidam, & quid eum latavit? Sic mortuus est egens, quia plura volebat acquirere, quam tenebat. Egent & pane. Quare egent & pane? Si non intelligis panem, ille dixit, Ego sum panis vivus, qui de caelo descendit: &, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. Sed quo bono jam diximus.

Ex eadem enarratione in Psalmum XXXIII.
vers. 15. n. 19.

SED quid est, *Declina a malo*? Parum est nulli necesse, nullum occidas, non fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas. *Declina a malo*: cum declinaveris, dicis, Securus sum, percoli omnia, habeo vitam, video dies bonos. Non solum *declina a malo*; sed, & *fac bonum*. Parum est ut non expolies: velli nudum. Si non expolieris, declinasti a malo: sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic *declina a malo*, ut facias bonum.

Ex eadem enarratione in Psalmum XXXIII.
vers. 17. num. 21.

Oculi Domini super iustos, & aures ejus ad preces eorum. Forte dicunt mali, Ergo securus facio mala, quia non super me sunt oculi Domini: jam Deus ad iustos attendit, me non videt, & quidquid fecero, securus facio. Statim subiecit videns cogitationes hominum spiritus-sanctus, & ait, Oculi Domini super justos, & aures ejus ad preces eorum: *ut vidat autem Dominus super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.*

Ex eadem enarratione in Psalmum XXXIII.
vers. 19. num. 23.

IUSTA est Dominus his qui observaverunt eum, & humiles spiritu salvos faciet. Altus est Deus, humilis sit Christianus. Si vult ut altus Deus vincatur illi, ille humilis sit. Magna mysteria, Fratres, Deus super omnia est: erigis te, & non illum tangis: humilias te, & ipse ad te descendit.

Ex eadem enarratione in Psalmum XXXIII.
vers. 22. num. 25.

MORS peccatorum pessima. Adtendite. Verere magnus Dominus, & misericordia ejus, vere qui nobis dedit manducare corpus suum in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitantes, & dicentes: Ille male mortuus est, a bellis consumptus est: non erat ille iustus, ideo male periit; nam non periret? Ergo ille iustus est, qui in domo sua, & in lecto suo moritur? Hoc est ergo, inquit, quod miror, quia novi peccata & scelera ipsius, & bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iadura, nulla vel in matura ætate. Audi, *Mors peccatorum pessima*. Quæ tibi videtur bona mors, pessima est, si intus videas. Vides foris jacentem in lecto, numquid vides intus raptum ad gehennam? Audite, Fratres, & ex Evangelio inspicite, quid sit mors peccatorum pessima. Numquid non duo erant in illo sæculo, dives qui inducitur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide; alter pauper qui jacebat ad januam ejus ulcerosus, & canes veniebant & lingebant ulcera ejus, & desiderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis? Contigit autem mori inopem illum, (iustus erat ille inops), & ausuri ab Angelis in sinum Abrahæ. Qui viderat corpus illius jaceret ad limen divitis, & non esse qui sepeliret, quanta forte diceret? Sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me persequitur, sic illum videam. Execratus corpus spurco, parent vulnera; & ille in sinu Abrahæ requiescit. Si Christiani sumus, credamus: si non credimus, Fratres, nemo se fingat Christianum. Fides non perducit. Quomodo illa dixit Dominus, sic sunt. An vero dicit tibi mathematicus, & verum est; dicit Christus, & falsum est? Quali autem morte mortuus est ille dives? Qualis mors esse potuit in purpura & bysso, quam sumptuosa, quam pompa? quæ exequere funebis ibi erant? quantis aromatis sepulchrum est illud cadaver? Et tamen cum apud inferos in tormentis esset, desideravit ex illius contempti pauperis digito insulari aquæ guttam ardenti lingue suæ, neque impetravit. Disce ergo quid sit, *Mors peccatorum pessima*: & nolite interrogare istarum pretiosas velibus lætos, & carnem multis divitiis obvolutam, lamentationis pompam exhibentes, plangentem familiam, turbam obliquationem præcedentem ac sequentem, cum corpus efflaret, marmoratas auratæque memorat. Nam si hæc interrogatis, respondente vobis falsum, quod multorum mors optima est, qui sic plangi, sic conditi, sic contenta est, qui sic plangi, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Evangelium, & ostendet fidei vestrae in penis ardentem animam divitis, quam nihil adjuverunt omnes honores & obsequia, quæ mortuo corpori ejus viventium vanitas præbuit.

vers. 22.

* salubris
sicutus est.

Luc. 16. 19.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XXXIV.
Serm. II. vers. 14. num. 6.

QUANDO gaudemus in oratione, quando
mens nostra serenatur, aoni prosperitate
saeculi, sed luce veritatis: qui sentit hanc
lucem, novit quod dico, & videt hic, agno-
scitque quod dictum est, *Sicut proximum, si-*
cut fratrem nostrum, ita complacebam. Sic
enim tunc anima placet Deo, non longe posita,
in illo, inquit, movemur, & sumus:
quali fratri, quasi propinquo, quasi amico.
Si autem non est talis, ut possit sic gaudere,
sic fulgere, sic propinquare, sic adherere, &
videt longe se inde: faciat quod sequitur:
Tamquam luges & contritus, ita humiliabar.
Ut fratrem nostrum ita complacebam,
propinquans dixit. Ut luges & contritus,
sic humiliabar, remoror & longe positus dixit.
Quid enim luges, nisi quod desiderat & non
habet? Et nonnumquam in uno homine u-
runtque contingit, ut aliquando propinquer, &
aliquando longe fiat: propinquat luce verita-
tis, longe fit nubilo carnis. Naque enim, Fra-
tres, Deo qui ubique est, & nullo continetur
loco, aut per loca propinquamus, aut ab
illo per loca removemur. Propinquare illi,
est simile illi fieri; recedere ab illo, disti-
mille illi fieri. Nonne cum vides duas res
prope similes, dicis, Propinquat hae illi?
Et quando tibi dissimilitudo demonstratur, quan-
vis una loco & plerumque una manu tenean-
tur, dicis, Longe est hae species ab illa?
Ambas tenes, ambas adjungis, & dicis, Lon-
ge est hae res ab illa: non utrique loco, sed
dissimilitudine. Si ergo vis appropinquare, si-
milis esto: si non vis esse similis, longinqua-
bis. Sed cum similis es, gaude; cum disti-
mille, gеме: ut gemitus excitet desiderium,
immo desiderium excitet gemitum, & per ge-
mitum propinques, qui ceperas loequinquare.
Nonne Petrus propinquavit, quando dixit, Tu
es Christus Filius Dei vivi? Et rursum i-
dem ipse longe factus est, dicendo, Domine,
abisti a te, non fiet illud. Denique tam-
quam proximus, quid dixit propinquanti?
Beatus es, Simon Bariona. Tamquam
longinquanti, & dissimili quid dixit? Redi
retro latanas. Illi propinquanti, Non tibi re-
velavit caro & sanguis, inquit, sed Pater
meus qui in caelis est: illius lux te per-
fudit, illius luce salges. Quando autem lon-
ge factus contradiixit passioni Domini futurae
pro salute nostra? Non fapis, inquit,
quae Dei sunt, sed quae sunt hominum.
Mento ambas res ponens quidam in Psalmo
ait, Ego dixi in exaltatione mea, projectus
sum a facie oculorum tuorum. In exaltatione
non diceret, nisi propinquaret. Exaltatis e-
nim mentis excessus est. Effudit super se a-
nimam suam, & propinquavit Deo: & per
quamdam nubem pondulque carnis rursus in
terram projectus, recollens ubi fuisset, & videns
ubi esset, dixit, Projectus sum a facie o-
culorum tuorum. Ergo *Sicut proximum, si-*
cut fratrem nostrum, ita complacebam, pre-

stet ut fiat in nobis. Quando autem non fit,
vel hoc fiat, *Tamquam luges & contritus,*
ita humiliabar.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XXXV.
vers. 5. num. 6.

SI non potest (homo) non habere malitiam,
vel oderit illam. Cum enim odisti illam,
vis tibi subrepat ut aliquid mali facias. Est
enim peccatum in mortali corpore: sed quid di-
cit Apollolus? Non regnet peccatum in ve-
stro mortali corpore, ad obediendum desideris
eius. Quando incipit non esse? Quando com-
plebitur in nobis quod ait, Cum corruptibi-
le hoc induerit incorruptionem, & mortale
hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc
fiat, est delectatio iniquitatis in corpore; sed
major est delectatio voluptatis verbi sapientiae,
praecepti Dei. Vince peccatum, & volupta-
tem eius. Peccatum & iniquitatem oderis, ut
jungas te Deo qui tecum illud odit. Jam
conjunctus mente legi Dei, mente servis legi
Dei. Et si carne propterea servis legi pecca-
ti, quia sunt in te delectationes quardam carna-
les, tunc nullae erunt quando jam non pugna-
bis. Aliud est non pugnare, & esse in pace
vera atque perpetua; aliud pugnare & vince-
re; aliud pugnare & vinci; aliud nec pugna-
re, sed trahi. Sunt enim homines prolixi qui
non pugnant, qualis est ille de quo loquimur.
Cum enim dicit, *Malitiam non odio ha-*
buit: quomodo pugnat contra eam quam non
odit? Lile a malitia trahitur, non pugnat.
Sunt autem qui pugnare incipiunt; sed quia
de viribus suis praesumunt, ut ostendat illis
Deus quia ipse vincit, si se homo subjungit
Deo, & pugnantem vincunt, & cum quasi
ceperint tenere iustitiam, sunt superbi, &
eliduntur. Isti pugnant, sed vincuntur. Quis
est autem qui pugnat, & non vincitur? Qui
dicit, Video alicui legem in membris meis re-
pugnantem legi mentis meae. Vide pugnantem:
sed non de viribus suis praesumit ille, ideo vi-
ctor erit. Quid enim sequitur? Infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis
hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Do-
minum nostrum. Praesumit de eo qui posuit
ut pognat, & vincit hominem adiutur a iubente:
Lile autem malitiam non odio habuit.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XXXVII.
Serm. III. vers. 39. & 40. num. 17.

SALUS autem iustorum a Domino, & prote-
ctor eorum est in tempore tribulationis: &
adjuvabit eos Dominus, & eruet eos, &
eruet eos a periculis. Tolletur ergo modo
peccatores iusti, tolletur frumenta vitian-
torum, tolleretur rituum paleam: quia venit tempus sepa-
rationis, & erumetur semen bonum ab eo quod
igni consumetur: illud in horreum mittetur, il-
lud autem in aeternam conflagrationem: quia i-
deo simul fuerunt primo iustus & iniustus, ut
ille supplantaret, ille probaretur; postea autem
ille damnetur, ille coronetur.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XXXVII.
vers. 10, num. 14.

Oratio-
contin-
ua. v. 17.
17.

Ipsam desiderium tuum, oratio tua est: & si continuum desiderium, continua oratio. Non enim frustra dixit Apollolus, Sine intermissione orate. Numquid sine intermissione genufleximus, corpus prosterimus, aut manus levamus, ut dicat, Sine intermissione orate? Aut si sic dicimus nos orare, hoc puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior sine intermissione oratio, quæ est desiderium. Quidquid aliud agas, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua est. Tacetis, si amare deliteris. Qui tacuerunt? De quibus dictum est, Quoniam abundavit iniquitas, refrigescit caritas multorum. Frigus charitatis, silentium cordis est: flagrantia charitatis, clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas; si semper clamas, semper desideras; si desideras, requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quem sit, oportet ut intelligas. Jam quæ desiderium debeat esse ante oculos Dei, considera. Numquid ut moriatur inimicus noster, quod quasi iuste optant homines? Nam aliquando oramus quod non debemus. Illud quod quasi iuste orant homines videamus. Nam orant ut moriatur aliquis, & ad illos hereditas veniat. Sed & illi qui orant ut moriantur inimici, audiant Dominum dicentem; Orate pro inimicis vestris. Non ergo hoc orant, ut moriantur inimici; sed hoc orant, ut corrigantur, & mortui erunt inimici: jam enim correcti, non erunt inimici. Et ante te omne desiderium meum. Quid si desiderium ante illum est, & ipse gemitus non est ante illum? Unde fieri potest, quando ipsum desiderium vocem suam habet gemitum? Ideo sequitur, Et gemitus meus non est absconditus a te. A te non est absconditus, a multis autem hominibus absconditus est. Videtur aliquando & ridere servus Dei dicere, Et gemitus meus non est absconditus a te. Videtur aliquando & ridere servus Dei: numquid desiderium illud mortuum est in corde? Si autem inest desiderium, inest & gemitus. Non semper pervenit ad aures hominum, sed numquam recedit ab auribus Dei.

Ex eadem enarratione in Psalmum XXXVII.
vers. 19, num. 14.

17.

Quoniam iniquitatem meam ego pronuntio, & curam geram pro peccato meo. Ne securus sit cum confessus fueris peccatum tuum; tamquam semper paratus ad confitendum & committendum peccatum. Sic pronuntia iniquitatem tuam, ut curam geras pro peccato tuo? Quid est curam gerere pro peccato tuo? Curam gerere pro vulnere tuo. Si diceret, Curam geram pro vulnere meo, quid intelligeretur, nisi dabo operam ut sanetur? Hoc est enim curam gerere pro delicto, semper niti, semper intendere, semper studiose & sedulo agere ut sanes peccatum. Ecce de die in diem

plangis peccatum tuum, sed forte lacrymæ curant, & manus cessant. Fiant elemosynæ, redimantur peccata, gaudet indigens de dato tuo, ut tu gaudeas de dato Dei. Eget ille egres & tu: eget ille ad te, egres & tu ad Deum. Tu contemnis egentem tui, Deus non te contemnet egentem sui? Ergo impleto tu egentis inopiam, ut impleat Deus interiora tua. Hoc est, Curam geram pro peccato meo, faciam omnia quæcumque facienda sunt, ad abolendum & sanandum peccatum meum.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XXXVIII.
vers. 5, num. 9.

Innotati fide & spe, quanta adhuc vetera agimus? Non enim fide Christo induti sumus, ut ex Adam jam nihil portemus. Vide te veterascens Adam, & innovari Christum in nobis: Et si exterior, inquit, homo nolui corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem. Ergo ad peccatum, ad mortalitatem, ad prætervolantia tempora, ad gemitum & laborem, & sudorem, ad ætates succedentes, non manentes, ab infantia usque ad senectutem sine sensu transeuntes, ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, veteri Canticum, verum Testamentum: conversi autem ad interiorem, ad ea quæ innovanda sunt, pro his quæ immutabuntur, inveniamus hominem novum, diem novum, Canticum novum, Testamentum novum; & faciemus illam novitatem, ut non ibi timeamus vetulitatem. Nunc ergo in hoc cursu transivimus a veteribus ad nova: ipse transitus agitur cum contumpanitur exteriora, & innovantur interiora; donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, temoretur & hoc in resurrectione. Tunc fient revera omnia nova, reliqua quæ nunc sunt in spe. Agis ergo aliquid nunc a veteribus te exuendo, & in nova currendo. In nova ergo currens ille, & in ea quæ ante sunt extenuis. Notum, inquit, Domine, fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui est, ut sciam quid desit mihi. Ecce trahit adhuc Adam, & sic festinat ad Christum. Ecce, inquit, veteres possidisti dies meas. Veteres dies Adam, veteres illos possidisti: veterascunt quotidie, & sic veterascunt, ut aliquando etiam consumantur.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum LXXXVII.
vers. 11, num. 10.

Quia solis prædellinatis ad æternam salutem, non autem omnibus hominibus, nec ipsis inter quos facta sunt, ejus bona opera proluant: ideo consequenter adiecit, Numquid mortuis facies mirabilia? Hoc enim si de his dictum putaverimus, quorum caro exanimis facta est; magna mirabilia facta sunt mortuis, cum quidam eorum etiam revixerunt: & quod Dominus penetravit inferna, atque inde victor mortis adiecit, magnum mortuis miraculum factum est. Significat ergo isto verbo quo ait, Numquid mortuis facies mirabilia, homines corde ita mortuos, ut eos ad vitam fidei

a. Cor. 1. 12.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

17.

fidei tanta Christi mirabilia non morerent. Neque enim propterea dixit non eis fieri mirabilia, quia non ea vident; sed quia non eis profunt. Nam sicut hic ait, Tota die expandi manus meas ad te: et quia omnia opera fusi nominis ad voluntatem referat Patris, expulsi- me contellans ideo se venisse, ut voluntatem Patris impleat: ita quia eadem opera sua etiam infidelis populus vidit, alius propheta dicit, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem. Ipsi sunt mor- tui, quibus non sunt facta mirabilia; non quod ea non viderunt; sed quod per ea non re- vixerunt.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XC.
num. 1.

PSalmus iste est de quo Dominum nostrum Jesum Christum diabolus tentare ausus est. Audiamus ergo, ut possimus instructi resistere tentatori, non praesentes in nobis, sed in ipso qui prior tentatus est, ne nos in tenta- tione vinceremur. Illi enim tentatio non erat necessaria: tentatio Christi nostra doctrina est. Si autem attendamus quid responderit diabolo, ut hoc & nos respondeamus, quando similiter tentat; intramus per januam, sicut audistis le- sionem Evangelii. Quid est intrare per jan- uam? Intrare per Christum. Ipse enim dixit, Ego sum janua. Quid est autem intrare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imi- taturus sumus vias Christi? numquid in ea ma- gnae scientia, quia Deus erat in carne? aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc a nobis exigit, ut talia miracula qualia fecit ipse, faciamus? Aut vero Dominus noster Jesus Christus non & modo & semper cum Patre totum mundum gubernat? Et numquid vel ad hoc vocat homi- nem faciens cum imitatore suum, ut cum illo gubernet caelum & terram, & omnia quae in eis sunt; aut ut sit & ipse creator, per quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt omnia? Neque ad illa opera te invitavit Deus Salvator Dominus noster Jesus Christus, quae fecit ab initio, & de quibus scriptum est, Omnia per ipsum facta sunt: neque ad illa quae fecit in terra. Non hoc tibi dicit, Non eris discipulus meus, nisi ambulaveris super mare, aut nisi suscitaveris mortuum quatuordecim, aut nisi oculos caeci nati aperueris. Nec hoc.

Quid est ergo intrare per januam? Discede a me, quia mitis sum & humilis corde. Quod factus est propter te, hoc in eo debet attende- re, ut imiteris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit. Quis enim unquam se- cit, nisi ipse de quo dictum est, Qui facit mi- rabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & antea qui fecerunt, poterunt aliquid facere: in virtute Christi Elias mortuum suscitavit. Nisi forte major est Petrus quam Christus, qui Christus voce suscitavit egrotantem, Petrus au- tem cum transiit, umbra ipsius tangendi pro- ferebantur aegroti. Potentior ergo Petrus quam Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare ergo tanta potentia in Petro? Quia Christus in Petro. Ideo dixit; Omnes qui venerunt, fures sunt & latrones: id est, qui

venerunt sua sponte, a me non sunt missi, qui venerunt sine me, in quibus ego non fui, quos ego non introduxi: Quotquot ergo mi- racula facta sunt, sive a praecedentibus, sive consequentibus, idem ipse Dominus fecit, qui fecit & praesentia sua. Nec ad ipsa ergo mi- racula hortatur, quae ipse fecit & antequam esset homo: sed quod te hortatur? Ut imite- ris quod non posses, nisi factus homo. Tole- rare enim passiones numquid posses, nisi ho- mo? Mori & crucifigi & humiliter non pos- set, nisi homo. Si ergo & tu molestias hujus saeculi cum pateris, quas facit diabolus, sive aperte per homines, sive occulte, sicut Job, sit fortis, sis tolerans: habitabis in adiutorio Altissimi, sicut dicit iste Psalmus.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XCL
num. 2.

ECCE hodiernus dies sabbati est: hunc in praesenti tempore otio quodam corporali- ter languido & fluxu & luxurioso celebrant Judaei. Vacant enim ad ludas: & cum Deus praecepit sabbatum, illi in his quae Deus pro- hibet exercent sabbatum. Vacatio nostra a ma- lis operibus, vacatio illorum a bonis operibus est. Melius est enim illorum, quam saltare. Il- li ab opere bono vacant: ab opere negatorio non vacant. Nobis sabbatum indicit Deus. Quale? Primo ubi sit videte. Intus est, in corde est sabbatum nostrum. Multi enim va- cant membris, & tumultuantur conscientia. Omnis homo malus, sabbatum habere non po- test: nesciam enim illi conquirent conscientia; necesse est in perturbantibus vivat. Cui au- tem bona est conscientia, tranquillus est: & ipsa tranquillitas sabbatum est cordis. Atten- dit enim promissorem Dominum; & si laborat in praesenti, extendit spei futuri, & ser- natur omne nobilium tristitia; sicut dicit Apostolus, spe gaudentes. Ipsum autem gaudium in tran- quillitate spei nostrae, sabbatum nostrum est. Hoc commendatur, hoc cantatur in isto psal- mo, quomodo sit homo Christianus in sab- bato cordis sui, id est, in vacatione & tran- quillitate & serenitate conscientiae suae non per- turbatus. Unde dicit hic, unde solent per- turbari homines, & docet te agere sabbatum in corde tuo.

Ex libro XII. ejusdem de Civitate Dei Cap.
XVII. vers. 1. 2.

ILLUD quoque non dubito, ante quam primus homo creatus esset, nunquam quemquam hominem fuisse, nec eundem ipsum, nescio quibus circumstantibus, nescio quoties revolutum, nec alium aliquem natura similem. Neque ab hac fide me philosophorum argumenta deter- rent, quorum acutissimum illud putatur, quod dicunt: nulla infinita ulla scientia posse com- prehendi: ne per hoc Deus, inquit, rerum quas fecit, omnium finitatum omnes finitas apud se rationes habet. Bonitas autem ejus nunquam vacua operatio creanda est, ne sit tem- poralis ejus operatio, cuius retro herit aeterna cessatio, quasi penituerit eum prioris sine initio

Ref. 2.
Sabbati ob-
servatio.
Euseb. 10. 8.

Rom. 13. 17.

Argument.
10. quibus
creatus ho-
mo: cum
in temporis
operatio
fuit.

Ref. 10.

Jom. 8. 14.
Ore.

Isa. 41. 1.

Jom. 10. 1.

Jom. 1. 1.
Matt. 16.
30.
Jom. 11. 20.
Op. 1. 16.
Matt. 12.
30.
Ps. 11. 13.

1. Reg. 17.
16.
Jom. 11. 20.
Act. 1. 11.

Jom. 10. 1.

initio vacationis, ac propterea sit operis aggressus initium. Et ideo necesse est, inquirunt, eandem semper repeti, eademque semper repetenda transcurrere, &c.

Has argumentationes quibus impit nostram simplicem pietatem, ut cum tili in circumini ambulamus, de via recta conatur avertere, si ratio refutare non posset, fides irridere deberet. Huc accedit, quod in adiutorio Domini nostri has valubiles circulos, quos opinio confingit, ratio manifesta confrangit. Hinc enim maxime isti errant, ut in circumini falso ambulare, quam vero & recto itinere malint, quod mentem divinam omnino immutabilem cuilibet infinitatis capacem, & innumera omnia sine cogitationis alternatione numerantem, de sua humana, mutabili, angustaque metiuntur. Et si illis quod ait Apollolus: *Comparantes enim semetipsos sibi semetipsos, non intelligunt*. Nam quia illis quidquid novi sciendum venit in mentem, novo consilio facit, (mutabiles quippe mentes gerunt,) profecto non Deum, quem cogitare non possunt; sed semetipsos pro illo cogitantes, non illum, sed se ipsos, nec illi, sed sibi comparant. Nobis autem fas non est credere, aliter Deum affici cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendum est, tamquam in ejus natura fiat aliquid, quod ante non fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile est omne quod aliquid patitur. Non itaque in ejus vacatione cogitatur ignavia, desidiosa, inertia; sicut nec in ejus opere labor, conatus, industria. Novit quiescens agere, & agens quiescere. Potest ad ejus novum, non novum, sed sempiternum adhibere consilium; nec penitendo quia prius cessaverat, excipit facere quod non fecerat. Sed & si prius cessavit, & posterior operatus est, (quod nescio quemadmodum ab homine possit intelligi) hoc proculdubio quod dicitur, prius & posterior, in rebus prius non existentibus & posterior existentibus fuit. In illo autem non alteram præcedentem altera subsequens mutavit aut abulavit voluntatem, sed una eademque sempiterna & immutabili voluntate res quas condidit, & ut prius non essent egit, quam diu non fuerunt, & ut posterior essent, quando esse ceperunt: hinc eis qui talia vident, mirabiliter fortassis ostendunt, quam non eis indigeat, sed eis gratuita bonitate considerit, cum sine illis ex æternitate initio carente in non minore beatitudine permanerit.

Ex libro XIV. *ejusdem de Civitate Dei*. capite 4.

Quid sit secundum hominem, quidve secundum Deum vivere?

CUM ergo vivit homo secundum hominem, non secundum Deum, similis est diabolo. Quia nec angelus secundum angelum, sed secundum Deum vivendum fuit, ut flaret in veritate, & veritatem de illius, non de suo mendacium loqueretur. Nam & de homine alio loco idem Apollolus ait, *Si autem veritas Dei in meo mendacio abundavit*. Meum dixit mendacium, veritatem Dei. Cum itaque vivit ho-

mo secundum veritatem, non vivit secundum seipsum, sed secundum Deum. Deus est enim qui dixit, *Ego sum veritas*. Cum vero vivit secundum seipsum, hoc est, secundum hominem, non secundum Deum, profecto secundum mendacium vivit: non quia homo ipse mendacium est, cum sit ejus auctor & creator Deus, qui non est utique auctor creatorque mendacii; sed quia homo ita factus est rellus, ut non secundum seipsum, sed secundum eum a quo factus est, viveret; id est, illius potius, quam suam faceret voluntatem: non autem ita vivere, quemadmodum factus est ut viveret, hoc est, mendacium. Beatus quippe vult esse, etiam non sic vivendo ut possit esse. Quid est illa voluntate mendacius? Unde non frustra dici potest, omne peccatum esse mendacium. Non enim sic peccatum, nisi ea voluntate, qua volumus ut bene sit nobis, vel nolimus ut male sit nobis. Ergo mendacium est, quod cum fiat ut bene sit nobis, hinc potius male est nobis; vel cum fiat ut melius sit nobis, hinc potius peius est nobis. Unde hoc, nisi quia de Deo potest bene esse homini, quam delinquendo deserit, non de ipso, secundum quem videndo delinquit.

Quod itaque diximus, hinc existisse Civitates duas diversas inter se atque contrarias, quod alii secundum carnem, alii secundum spiritum viverent; potest etiam isto modo dici quod alii secundum hominem, alii secundum Deum vivant, &c.

Ex Enchiridion ejusdem de fide, spe & caritate. cap. CIX. & CX.

TEMPUS autem quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut unaquaque digna est vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne cum viveret. Neque enim negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel elemosynæ in Ecclesiis fiunt. Sed eis hæc profunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodelle, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus ut non requirit illa post mortem: ne tam malus, ut non ei profint illa post mortem, est vero talis in bono, ut illa non requirit; & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum ex hac vita transierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam vel gravari. Nemo se autem speret, quod hic neglexerit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur illa, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apollolici sunt adversa sententia, qua dictum est: *Omnes enim adhibebimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum*. Quia etiam hoc meritum sibi quisque dum in corpore viveret, comparavit, ut ei possint illa prodesset; Non enim omnibus profunt, & quare non omnibus profunt, nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore? Cum ergo sacrificia sive altaris, sive quarum-

Juv. 1. 1. 1.

a. Cor. 10.

Dei vacat
ut ab opo
re sua ope
solida.* Cyprianus
C. I. C.
Anastasio
receptum
in ante res
receptionem
apostoli.
CAPUT
CX.
Sacrificium
altaris &
elemosynæ
pro defunctis
dicitur profu-
m & quibus
profundis.Rom. 14
1. Cor. 9.
10.

Rom. 1. 1.

cumque elemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro non valde malis propitiatio- nes sunt; pro valde malis, etiam nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt. Quibus autem profuit, aut ad hoc profuit, ut sit plena remissio, aut certe, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XLI.
vers. 9. num. 16.

IN die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte declarabit. Nulli vacat an- dire in tribulatione. Attendite cum vobis bene est: audire cum vobis bene est: discite cum tranquilli estis, sapientia disciplinam, & verbum Dei ut cibum colligite. Quando enim quisque in tribulatione est, prodelle illi debet quod securus audit. Etenim in robis prosperis mandat tibi Deus misericordiam suam, si ei fideliter fervieris; quia liberat te de tribulatione: sed non tibi declarat ipsam misericordiam, quam tibi per diem mandavit, nisi per noctem. Cum venerit ipsa tribulatio, tunc adiutorio te non transeat: offendit tibi verum fuisse, quod tibi per diem mandavit. Etenim scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia Domini in tempore tribulationis, sicut nubes pluvie in tempore siccitatis. In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte declarabit. Non tibi ostendit quia subvenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, unde eruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admonemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas seculi significatur die, adversitas seculi significatur nocte: ita alio modo prosperitas seculi significatur aestate, adversitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formica? Per etatem colligit, quod ei per hyemem profuit. Ergo cum est aestas, cum bene est vobis, cum tranquilli estis, audite verbum Domini. Unde enim fieri potest ut in hac tempe- state seculi hujus sine tribulatione torum hoc mare transeatis? unde fieri potest? cui hoc ho- minum contigit? Si contigit alicui, plus me- tuenda est ipsa tranquillitas.

Ex Enarratione ejusdem in Psalmum XLV. n. 1.

Finis legis Christus ad iudiciam omni cre- denti. Finis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit. Nam & finitum cibum dicitur qui manducabatur, & finitum tunicam quae texebatur: illud ad consumptionem, hoc ad perfectionem. Quia ergo ultra quo tendamus non habemus, cum ad Christum pervenerimus, ipse cursum nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia cum ad illum pervenerimus, aliquid amplius debemus niti ut & ad Patrem perveniamus. Hoc enim poravit & Philippus, cum ei dixit, Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Cum dicit, sufficit nobis, finem querit sacerdotis & perfectionis. Et ille: Tanto inquit, tempore vobiscum sum, & non cognovit me? Philippe, qui vidit me, vidit & Patrem. In illo ergo habemus Patrem, quia ipse in Patre & Pater in ipso, & ipse & Pater unum sunt.

Ex eadem enarratione in Psalmum XLV.
vers. 2. num. 3.

MULTAE sunt tribulationes, & in omni tribulatione ad Deum confugiendum est: sive sit tribulatio in re familiaris, sive sit in salute corporis, sive de periculo charissimorum, sive de aliqua re ad huius vite sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium non debet esse homini Christiano quam Salvator ejus, quam Deus ejus, quo cum confugerit, fortis sit. Non enim ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit, sed ille illi fortitudo erit, qui refugium ejus factus est. Verumtamen, Carissimi, inter omnes tribulationes humanae animae, nulla est major tribulatio quam conscientia delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanumque sit intus hominis, quod conscientia vocatur, ubicumque alibi passus fuerit tribulationes, illic confugerit, & ibi inveniet Deum. Si autem ibi requies non est, propter abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi Deus non est; quod facturus est homo? quo confugerit, cum creperit pati tribulationes? Fugiet ab agro ad civitatem, a publico ad domum, a domo in cubiculum, & sequitur tribulatio. A cubiculo jam quo fugiat non habet, nisi in interior cubile suum. Porro si ibi tumultus non est, si fumus iniquitatis, si flamma sceleris, non illic potest confugere, pellitur inde; & cum inde pellitur, a seipso pellitur. Et ecce hostem suum invenit quo confugerit; ipsum quo fugiturus est? Quocumque fugerit, se trahit post se; & quocumque talem transierit se, cruciat se de se. Ipse sunt tribulationes quae inveniunt hominem nimis: acerbiores enim non sunt: tanto non sunt acerbiores, quanto non sunt interiores. Videte, Carissimi, cum ligna desiccantur & probantur a fabris, aliquando in superficie videntur quasi laxa & putria: faber autem inspicit tamquam medullam interiorem ligni; & si ligna intus ligna cognoverit, promittit ea in edificio duratura; nec valde erit de superficie laxa sollicitus, quando id quod intus est sanum reperiatur. Porro homini interior conscientia non invenitur: quid igitur prodest, si quod est exterius sanum est, & putrefacta est medulla conscientiae? Atque illae, & vehementes omnino, & sicut Psalmus ipse ait, nimis tribulationes sunt: tamen & in his adiutor est Dominus dimittendo peccata. Iniquorum enim conscientias non sanat, nisi indulgentia. Si enim magnas tribulationes habere de dicit debitor fisci confessus, & intentus angustias rei familiaris suae cum se videt non posse esse solvendo, propter imminentes omni anno compulsores, tribulationes magnas se pati dicit, nec ullam respirat nisi in ipse indulgentiae rerum tertiarum: quanto magis debitor pecuniarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit, ipse perit? Hoc enim debitum reddere, penas luere est. Restat ergo ut de ipsius indulgentia feceri esse possimus: si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus.

Ex

Ex enarratione ejusdem in Psalmum XLVI.
vers. 9. num. 10.

DEUS sedet super sedem sanctam suam. Quae sedes eius sancta? Foris caeli, & hoc intelligitur. Ascendit enim Christus, sicut novimus, cum corpore in quo crucifixus est, & sedet ad dexteram Patris: inde cum venturum expectamus ad iudicandos vivos & mortuos. *Sedet super sedem sanctam suam.* Caeli sunt sedes sancta eius. Vis & tu esse sedes ejus? Non potare te esse non posse: para illi locum in corde tuo, venit, & libenter sedet: ipse certe est Dei Virtus & Dei Sapientia. Anima iusti, sedes sapientiae. Si ergo anima iusti sedes est sapientiae: sit anima tua iusta, & eris regalis sedes sapientiae. Et revera, Fratres, omnes homines qui bene vivunt, qui bene agunt, secundum caritatem piam convertuntur; nonne Deus in illis sedet, & ipse jubet? Obtemperat anima sedenti in se Deo, & ipsa jubet membris. Anima enim tua jubet membro tuo, quo moveatur pes, quo manut, quo oculus, quo auris, & jubet ipsa membris tanquam famulis suis: sed & ipsa fervit interiori insidenti sibi domino suo. Non potest inferiori se bene imperare, nisi superiori se non fuerit designata servire.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum
L. n. 3.

Dixerim eis qui non commiserunt (*tale peccatum quale David*) ut vigilent custodire integritatem suam, & cum attendunt magnum cecidisse, parvi timeant. Si vero aliquis jam lapsus hinc audit, & aliquid in conscientia mali tenens, verba Psalmi hujus advertat: attendat quidem vulnere magnitudinem, sed non desperet medici majestatem. Peccatum cum desperatione, certa mori. Nemo ergo dicat, Si jam aliquid mali feci, jam dammandus sum: Deus malis talibus non ignoscit, cur non addo peccata peccatis? Frustr hoc saeculo in voluptate, in lascivia, in cupiditate nefaria: jam perditam spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo Psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, & desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccalli, & dubitas agere poenitentiam pro peccato tuo desperando salutem tuam, audi David mentem. Ad te Nathan propheta non est missus, ipse David ad te missus est. Audi eum clamantem, & simul clama; audi gementem, & congemisce, audi flentem, & lachrymas junge, audi correptum, & condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes invenit non intercludi peccatorem. Si tibi non potuit intercludi peccatorem, spes invenit non intercludi peccatorem. Non respuit verba precipientis, non dixit, Audes mihi loqui regi? Rex sublimis Prophetam audivit, plebs ejus humilis Christum audit.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum LIII.
num. 3.

OMNES boni latent hic, quia bonum eorum intus est, absconditum est, in corde est, ubi fides, ubi caritas, ubi spes, ubi thesaurus illorum. Numquid haec bona apparent in saeculo? Et haec bona latent, & horum bonorum merces latet. At vero dignitas facili quomodo alba est? Nitet ad tempus: numquid semper nitet? Herba est hyemalis, nique ad aestatem virescit. Non ergo fiat in animo quod in alio Psalmo invenimus. Confitetur enim quidam prope se cecidisse nutantem, & labasse gressus suos ambulantes in via Dei, domo aspiceret florem quendam felicitatemque iniquorum: & postea quam cognovit quid iniqui in finem servaret Deus, & quid iustis laborantibus promitteret, qui fallere non potest, agens gratias de hac cognitione, ait, Quam bonus Deus Israel rectis corde? Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, pene commoti sunt pedes. Unde? Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intus. Confirmati sunt autem gressus ejus, postea quam intellexit in novissima. Quod enim in eodem psalmo paulo post dicit, Hoc labor est ante me: idem, magna mihi questio surrexit in corde, quare homines male faciunt, & in saeculo florent, multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Questio ergo ista cum magna esset ante oculos meos, & laboriosa ad investigandum; labor est, inquit, ante me donec introeam in sanctuarium Dei, & intelligam in novissima. Quae sunt ista novissima? Quae, nisi quae scimus jam in Evangelio praenuntiata? Cum enim venerit filius hominis, congregabuntur autem cum omnes gentes, & separabit eos, sicut pastor segregat oves ab hircis, oves ponet ad dexteram, hircos ad sinistram.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum LV.
vers. 12. num. 19.

DE cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonae conscientiae profer sacrificium fidei. Quidquid profers, accende caritate. In te sunt vota, quae reddas laudis Deo. Cuius laudis? Quid enim tibi praestitit? Quoniam *crepisti animam meam de morte.* Ipsa est illa vita quam ementiar illi: Deus vitam meam ementiar tibi. Quid enim eram? Mortuus. Per meipsum eram mortuus: per te quid sum? Vivus. Ideo in me sunt *Deus vota tua*, quae reddas laudis tibi. En amo Deum meum: nemo hunc mihi eripit, quod illi dom, nemo mihi eripit, quia in corde inclusum est. Merito dicitur in illa superiore fiducia, Quid mihi faciat homo? Serviat homo, permittatur fovere, permittatur efficere quod conatur: quid est ablatum? Aurum, argentum, pecora, servos, ancillas, fundos, domos, auferat omnia: numquid auferit vota, quae in me sunt, quae reddam laudis Deo? Permissus est tentare tentator sanctum virum Job, uno puncto temporis abtulit omnia, quidquid facultatum habuerat admisit, abtulit hereditatem, interfecit heredes, neque hoc

Pl. 72. n. 2.

Matth. 22. 41.

Ref. 11.

Ref. 12.

Ref. 13.

Job 4. 12.

hoc paulatim, sed catervatim, uno ictu, uno impetu, ut omnia subito nuntiarentur; ablatis omnibus solus remaneret Job; sed in illo erant vora laudis quæ redderet Deo, in illo plane erant: arcam sancti pectoris sui fur diabolus non invaserat, plenus erat unde sacrificaret. Audi quæ habebat, audi quæ protulit: Dominus dedit, Dominus abtulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. O divitiæ interiores, quæ sur non accedit? Ipse dederat Deus unde accipiebat, ipse ditaverat, unde illi offerebat quod amabat. Laudem a te querit Deus, confessionem tuam querit Deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es? Ipse pluit ut haberes. De arca daturus es aliquid? Ipse inlucit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo non accepisti? Quid enim habes quod non accepisti? De corde dabis? Ipse dedit fidem, spem & caritatem: hoc prolaturus, hoc sacrificaturus es. Sed plane omnia illa cetera potest auferre tibi inimicus invito, hoc auferre non potest nisi volenti. Illa perdet & inivitus; & volens habere aurum, perdit aurum; & volens habere domum, perdet domum: fidem nemo perdet nisi qui speraverit.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum LVII.
vers. 1. num. 2.

QUIA ergo passionem Domini cantat iste Psalmus, vide quem titulum habeat: *In finem*. Finis Christus est. Quare dictus est finis? Non qui consumat, sed qui consummetur. Consumere enim, perdere est: consummare, perficere. Finitum enim quidquid dicimus, a fine dicimus. Sed aliter dicimus, Finitus est panis; aliter dicimus, Finita est tunica: finitus est panis qui manducabatur, finita est tunica quæ tenebatur: panis ergo finitus est ut consumeretur, tunica finita est ut periceretur. Finis ergo propositi poltri Christus est: quia quantumlibet coequetur, in illo perficimur, & ab illo perficimur; & hæc est perfectio nostra, ad illum pervenire: si cum ad illum perveneris, ultra non queris, finis tuus est. Quomodo enim finis vix tuæ locus est quo tendis, quo cum perveneris, jam manebis, hic finis studii tui, propositi tui, conatus tui, intentionis tuæ, ille est ad quem tendis, ad quem cum perveneris, ultra non desiderabis, quia melius nihil habebis. Ipse ergo & exemplum nobis vivendi proposuit in hac vita, & premium vivendi dabit in futura vita.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum LVIII.
Serm. 1. v. 6. num. 13.

Iniquitas omnis parva magnave sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine poenitente, aut a Deo vindicante. Nam & quem poenitet, punit seipsum. Ergo, Fratres, puniamus nostra peccata, si querimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Propterea aut poenit, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impositum esse non possit: sed a

te puniatur potius, ut facias quod in illo Psalmi scriptum est, *Præveniamus faciem ejus in confessione*. Quid est, *Præveniamus faciem ejus*? Antequam ipse attendat ut puniat, tu præveni confitendo, & puni. Non ille inveniat quod puniat. Quia cum tu punis iniquitatem, facis equitatem. Et ideo tui miserabitur Deus, quia jam te operantem æquitatem invenit Deus. Quid est operantem æquitatem? Quia in te hoc odisti, quod & ille odit: ut insepis placere Deo, dum hoc in te penitus quod displicet Deo. Nam non potest impenitentem relinqui peccatorem: quoniam verum est, *Non miseris omnium qui operantur iniquitatem*.

Ex enarratione eadem in Psalmum LXVIII.
Serm. 11. v. 18. n. 11.

Adjuutor meus es tibi psallam, quia tu Deus susceptor meus es. Quid etiam, nisi subvenires? Quam desperatus eram, nisi cutares? Ubi jacebam, nisi advenires? Certe ingenti vulnere periclitabar, sed illud vulnus meum medicum omnipotentem requirebat. Omnipotenti medico nihil est insanabile, non reputat ad aliquem: opus est ut tu curari velis, opus est ut manus ejus non refugas. Sed & si nolis curari, vulnus tuum admonet ut cures: & aversum revocat, & resurgentem quodammodo ad se redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum est, *Misericordia ejus præveniet me*. Cogitate quod dictum est, *præveniet me*. Si aliquid tuum primum attulisti, & ex tuo aliquo bono primo Dei misericordiam meruisti, non te prævenit. Quando autem vel intelligis quia prævenit es, nisi intelligas quod ait Apostolus, *Quid enim habes quod non accepisti?* Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Hoc est, *Misericordia ejus præveniet me*. Denique attendens omnia bona quæcumque habere possumus, si in natura, si in intuitu, si in ipsa conversatione, in fide, in spe, in caritate, in bonis moribus, in iustitia, in timore Dei, totum non esse, nisi ex illius donis, ita concludit: *Deus meus misericordia mea*. Quid est, *misericordia mea*? Si dicas, Salus mea, intelligo quia dat salutem: si dicas, Refugium meum, intelligo quia confugis ad eum; si dicas, Fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem: *Misericordia mea* quid est? Totum quidquid sum, de misericordia tua est. Sed promerui te, invocando te? Ut essem, quid feci? ut essem qui te invocarem, quid egi? Si enim egi aliquid ut essem, jam eram antequam essem. Porro si omnino nihil eram antequam essem, nihil te promerui ut essem. Fecisti ut essem, & non tu fecisti ut bonus essem? Dedisti mihi ut sim, & alius mihi dedit ut bonus sim? Si tu mihi dedisti ut sim, & alius mihi dedit ut bonus sim, melior est ille qui mihi dedit ut bonus sim, quam ille qui mihi dedit ut sim. Porro quia te nemo melior, nemo te potentior, nemo te in misericordia largior, a quo accipis ut essem, ab illo accipis ut bonus essem, *Deus meus misericordia mea*.

Ex

*Ex enarratione ejusdem in Psalmum LIX.
vers. 7. num. 7.*

Psalm. n. **S**alvum me fac dextera tua, & exaudi me. Dextera tua, Domine, salvum me fac: ita salvum me fac, ut ad dexteram stem. Salvum me fac dextera tua: non salutem temporalem peto, de hac fiat voluntas tua. Ad tempus quid nobis prodest, penitus ignoramus. Quid enim oemnis scire oportet, nescimus: sed salvum me fac dextera tua, ut & si in tempore isto tribulationes aliquas patiar, transacta nocte omnium tribulationum ad dexteram inveniar inter oves, non ad sinistram inter hœdos. Salvum me fac dextera tua, & exaudi me. Quia illum peto quod dare vis: non verbis delictorum meorum clamo per diem, ut non exaudias, & nocte, ut non exaudias, & non ad insipientiam mihi, sed utique ad commotionem, addendo saporem de valle salutarum, ut in tribulatione noverim quid petam: peto autem vitam æternam; ergo exaudi me, quia dexteram tuam peto. Intelligat ergo Charitas Vestra, omnem fidem habentem in corde verbum Dei cum timore, timentem judicium futurum, viventem probabiliter, ne de illo blasphemetur nomen sanctum Domini ejus, multa deprecari secundum saculum, & non exaudiri, ad vitam æternam semper exaudiri. Quis enim sanitatem non petit, cum ægrotat. Et tamen forte adhuc ægrotare ei nescit. Potest fieri ut hinc non exaudiaris ad voluntatem, ut exaudiaris ad utilitatem. At vero cum illud petis, ut det tibi vitam æternam Deus, ut det tibi regnum ælorum Deus, ut det tibi ad dexteram Filii sui stare, cum venerit judicare terram: securus esto, accipies, si modo non accipies: non enim jam venit tempus ut accipias. Exaudiris, & nescis: quod petis agitur, etsi nescis in quo agitur. In radice res est, nondum in fructu.

*Ex enarratione ejusdem in Psalmum LXII.
vers. 2. num. 6.*

Quomodo animæ nostræ promittitur beatitudo, sic & carni nostræ promittitur resurrectio. Resurrectio carnis talis nobis promittitur: Audite, & discite, & tenete quæ sunt spes Christianorum, quare sumus Christiani. Non enim ad hoc sumus Christiani, ut terram nobis felicitatem petamus, quam plerumque habent & latrones & scelerati. Ad aliam felicitatem nos sumus Christiani, quam tunc accipiemus, cum vita ista hujus sæculi tota transierit. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio; & talis resurrectio carnis nobis promittitur, ut caro quidem ista quam modo portamus resurgat in fine. Nec incredibile vobis videtur. Si enim Deus fecit nos qui non eramus, magnum illi est reparare qui eramus? Ergo hoc vobis incredibile non videtur, quia quasi putrescere mortui videtis, & ire in cineres, & in pulverem. Aut si incendatur aliquis mortuus, aut si canes dilanent eum, putretis quia inde non erit resurrecturus? Omnia quæ disceptantur, & in favillas quasdam pu-

trescunt, integra Deo sunt. In illa enim elementa mundi eunt, unde primo venerunt, quando facti sumus: non illa videmus; sed tamen Deus unde seip producit illa, quia & antequam essemus, unde sciebat nos produxit. Talis ergo resurrectio carnis nobis promittitur, ut quævis ipsa sit caro quam modo portamus, quæ resurrectura est, tamen non habet corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptione fragilitatis, si non manducemus, deficiamus & esurimus; si non bibamus, deficiamus & sitimus; si diu vigilemus, deficiamus & dormimus; si diu dormiamus, deficiamus, ideo vigilemus; si diu manducemus & bibamus, quævis propter refecionem manducemus & bibamus, ipsa diuturna refectio, defectio est; si diu stemus, fatigamur, ideo sedemus; & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videtur quia nullus est carnis nostræ status, quoniam infantia avolat in pueritiam, & quærit infantiam, & non est infantia, quia jam pro infantia pueritia est: iterum & ipsa migrat in adolescentiam, quærit pueritiam & non invenit: adolescens fit juvenis, quærit adolescentem, & non invenit: juvenis fit senex, quærit juvenem, & non invenit: senex moritur, quærit senem, & non invenit. Non stat ergo ætas nostra: ubique fatigatio est, ubique lassitudo, ubique corruptio. Attendentes qualem nobis spem resurrectionis promittat Deus, in istis omnibus multiplicibus deflectionibus nostris sitimus illam incorruptionem: & sic caro nostra multipliciter sitit Deo.

*Ex eadem enarratione in Psalmum LXII. vers.
7. & 8. num. 15.*

Si memoratus sum tui super stratum meum, in diluculis meditabar in te: quia scilicet es adjutor meus. Stratum suum quietem suam dicit. Quando aliquis quietus est, memor sit Dei; quando aliquis quietus est, non per quietem dissolvatur & obliviscatur Deum: si memor est Dei quando quietus est, in actionibus suis in Deum meditat. Diluculum enim dixit actiones, quia omnis homo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit, Si memor fui tui in strato meo, & in diluculis meditabar in te. Si ergo non fui memor in meo, & in diluculo non meditabar in te. Qui quando otiosus est non cogitat Deum, in actionibus suis cogitare potest Deum? Qui autem memor ejus est quando quietus est, in ipso meditat eum agit, ne in actione deficiat. Ideo quid adjecit? Et in diluculis meditabar in te: quia factus es adjutor meus. Extemi nisi Deus adjuvet bona opera nostra, impleri a nobis non possunt. Et digna debemus operari: id est, tamquam in luce, quando Christo demonstrante operamur. Quicumque operatur mala, in nocte operatur, non in diluculo, Apostolo dicente, Qui inebriantur, nocte inebriantur, & qui dormiunt, nocte dormiunt: nos qui diei sumus, sobrii simus. Horratur nos ut secundum diem ambulemus honeste. Sicut in die, inquit, honeste ambulemus. Et iterum, Vos, inquit, filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Qui sunt filii noctis,

Psalm. n.

*Psalm. n.
Vers. 2.*

*1. Theod. 1.
2. Op. 1.
Rom. 13. 12.
1. Theod. 12.*

noſtis, & filii tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Uſque adeo filii noſtis ſunt, ut timeant videtur quæ operantur: & quæ publice operantur mala, ideo publice operantur, quia multi illa operantur: quæ pauci operantur, in abſcondito operantur: qui autem talia publice operantur, ſunt quidem in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Nemo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto operatur. Sed qui orioſus memor eſt Chriſti, in ipſo meditatur in omnibus actionibus ſuis, & eſt illi adiutor in omni bono opere, ne per inſirmitatem ſuam deſiciat.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum LXVII.
verſ. 32. & 33. nam. 41.

Plures codices Latini, & maxime Graeci ita diſtingunt verſus habent, ut non ſit in eis unus verſiculus, *Deo regna terra;* ſed, *Deo,* in fine ſit verſus ſuperioris, atque ita dicatur, *Ethiopia præveniet manus tuas Deo,* ac deinde ſequatur in alio verſo *Regna terra cantate Deo, ſervite Domino.* Quia diſtinctione, multorum codicum & auctoritate digniorum conſonantia, ſine dubio præferenda, fides mihi commendari videtur, quæ opera præcedit: quia ſine bonorum operum meritis per fidem juſtificatur impius, ſicut dicit Apollolus, *Credenti in eum, qui juſtificat impii, deputatur fides ejus ad juſtitiam:* ut deinde ipſa fides per dilectionem incipiat operari. Ea quippe ſola bona opera dicenda ſunt, quæ ſunt per dilectionem Dei. Hæc autem præſeſſe eſt antecedit fides, ut inde illa, non ab illiſ incipiat illa: quoniam nullus operatur per dilectionem Dei, niſi prius credat in Deum. Hæc eſt fides, de qua dicitur, *in Chriſto enim Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium;* ſed fides quæ per dilectionem operatur. Hæc eſt fides, de qua ipſi Eccleſiæ dicitur in Cantico, *venis & pertranſies ab initio fidei.* Venit enim tamquam curſus Dei in millibus lætantium, proſperum iter habens, & pertranſit de hoc mundo ad Patrem: ut fiat in ea quod ſponſus ipſe dicit, qui tranſiit de hoc mundo ad Patrem, *Volo ut ubi ego ſum, & illi ſit in eum;* ſed ab initio fidei. Quia ergo ut bona opera ſequantur, præcedit fides, nec illa ſunt bona opera, niſi quæ ſequantur præcedentem fidem: nihil aliud videtur dictum, *Ethiopia præveniet manus tuas Deo,* niſi *Ethiopia* credit Deo. Sic enim præveniet manus tuas, id eſt, opera tuas. Cujus niſi ipſus *Ethiopia?* Quia hoc in Graeco non eſt ambiguum: ejus quippe ibi feminino genere apertiffime poſitum eſt. Ac per hoc nihil aliud dictum eſt, quam *Ethiopia præveniet manus tuas Deo,* id eſt, credendo in Deum, perveniet opera ſua. Exiſtimo enim, inquit Apollolus, juſtificari hominem per fidem ſine operibus Legis. An Judoorum Deus tantum? nonne & Gentium? Sic ergo *Ethiopia*, quæ videtur extrema Gentium, juſtificatur per fidem ſine operibus Legis. Non enim ut juſtificetur, de Legis operibus gloriatur: nec præponit fidei merita ſua, ſed fide prævenit opera ſua.

S. Proſper. Tom. II.

Ex Libro ejuſdem de Gratia Chriſti,
cap. 26.

Iſtam Dei gratiam in divinis eloquiis manifeſtam etiam Pelagius manifeſte lætatur, ſequitur tamdiu contra ſenſiſſe non periat impudentiſſimo pudore, ſed dolore ſaluberrimo operatur: ſed ſancta Eccleſia non turbetur perviciæ ejus obſtinatione, ſed veraci correptione lævetur. Cognitionem & dilectionem, ſicut ſunt diſcernenda, diſcernat. Quia ſcientia inſtat, caritas ædificat. Et tunc ſcientia non inſtat, quando caritas ædificat. Et cum ſit utrumque donum Dei, ſed unum minus, alterum majus; non ſic juſtitiam noſtram ſuper laudem juſtificationis noſtræ extollat, ut horum duorum quod minus eſt, divino tribuat adiutorio, quod autem majus eſt, humano uſurpet arbitrio. Et ſi conſenſerit, nos gratia Dei accipere caritatem; non ſic ſenſiat, tamquam illa merita bona noſtra præceſſerint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum non diligebamus? Ut autem acciperemus dilectionem qua diligereſcimus, dilecti ſumus, cum eam nondum haberemus. Hoc Joannes apollolus apertiffime dicit: Non quod nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe dilexit nos. Et alibi: Nos diligamus, inquit, quia ipſe prior dilexit nos. Optime omnino atque veriffime. Non enim haberemus unde illum diligereſcimus, niſi hoc ab illo, cum prior nos diligereſcimus, ſumeremus. Quid autem boni faceremus, niſi diligereſcimus? Ad quomodo bonum non facimus, ſi diligamus? Et ſi enim Dei mandatum videtur aliquando non a diligenteribus, ſed a timentibus eſſe: tamen UBI NON EST DILECTIO, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum opus vocatur: quia omne quod non eſt ex fide peccatum eſt; & fides per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diſtinditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ſic conſtituat, qui vult veraciter conſerri, ut omnino nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet veramque juſtitiam, fieri poſſe dubitet.

Ex enarratione ejuſdem in Pſalmum
LXVIII. Sermon. II. verſ. 37.
num. 21.

Pſalmus finitus eſt, ſed paululum iſtos duos verſus non reliquimus; admonent enim nos aliquid, ne deſperando in illam ſtroturam non inſtremus. Semen, inquit, ſervorum tuorum obtinebit eam. Jam ergo ſemen ſervorum tuorum qui ſunt? Forte dicit, *Judei nati de Abraham,* nos autem qui non ſumus nati de Abraham, quomodo habebimus iſtam civitatem? Sed non ſunt ſemen Abraham illi Judei, quibus dictum eſt, *Si filii Abraham eſſis, facti Abraham facite.* Semen ergo ſervorum tuorum, imitatores fidei ſervorum tuorum obtinebunt eam. Denique ultimus verſus ſuperiorem exponit. Quasi enim turbatus, ne potares forte hoc de Judeis dici, *Et ſemen ſervorum tuorum obtinebit eam,* dicens, Nos ſemen gentium ſumus, quæ idola coluerunt, & dæmonibus ſervierunt; quid ergo

Capit. XXVI.
Quæ vera
gratia Pe-
lagii op-
eribus, &c.

Gratia p-
prie dicitur
donum co-
ſtituta.

Merita una
gratiam præ-
cedunt.

J. B. G. 16.

Id. 16.

Rom. 14. 1.
Gal. 3. 2.
Rom. 1. 2.

Ref. 15.

J. B. 16.

R

DO.

nobis in hac civitate sperandum est? statim subiicit ut præsumas & speres: Et qui diligunt nomen ejus, inhabitabunt in ea. Hoc est enim semen servorum ejus, qui diligunt nomen ejus. Quia enim servi ejus dilexerunt nomen ejus, quicumque non diligunt nomen ejus, non se dicant semen servorum ejus; & qui diligunt nomen ejus, non se negent semen servorum ejus.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum
LXXV. vers. 12.
num. 57.

QUID est hoc, Omnes qui in circuitu ejus sunt offerunt munera? Hoc interim quod Deus admonet dicam vobis, quid ex his verbis mihi ipse inspirare dignatus sit: si melius aliquid postea visum fuerit, & hoc vestrum est; quia communis est omnibus veritas. Non est nec mea, nec tua; non est illius, aut illius: omnibus communis est. Et fortasse ideo media est, ut in circuitu ejus sint omnes qui diligunt veritatem. Quidquid enim omnibus commune est, in medio est. Quare in medio dicitur? Ut tantum distet ab omnibus, & tantum propinquet omnibus. Quod non est in medio, quasi privatum sit. Quod publicum est, in medio ponitur, ut omnes qui veniant, percipiant, illuminentur. Nemo dicat, Meum est: ne in parte sua velit facere, quod in medio est omnibus. Quid est ergo, Omnes qui in circuitu ejus sunt offerunt munera? Omnes qui intelligunt, communem esse omnibus veritatem, & non illam facient quasi suam habiendo de illa, ipsi offerunt munera; quia humilitatem habent: qui autem quasi suam faciunt quod omnibus commune est; tanquam in medio positum, ad patrem seducere conantur, non offerunt hi munera, quia Omnes qui in circuitu ejus sunt, offerunt munera. * Terribili.

Offerrent munera terribili. Timescit ergo omnes, qui in circuitu ejus sunt. Ideo enim timebunt; & cum tremore laudabunt: quia ideo in circuitu ejus sunt, ut omnes affequantur eum, & publice omnibus confuatur, & publice illuminet. Hoc est, contremiscere. Tu cum feceris tibi eum quasi proprium, & jam non communem, extolleris in superbiam, cum scriptum sit: Serve Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Ergo offerunt munera, qui in circuitu ejus sunt, ipsi enim humiles sunt, qui communem notant esse omnibus veritatem.

Ex scilicet enarratione in Psalmum LXXV.
vers. 53. num. 18.

TERRIBILES sunt reges terræ, sed ille super omnes, qui terret reges terræ. Illo rex terræ, & erit tibi terribilis Deus. Quomodo, inquit, ero rex terræ? Rege terram, & eris rex terræ. Noli ergo aviditate imperandi ponere tibi ante oculos provincias latissimas, qua tua regna diffundas, terram quam portas rego. Audi Apostolum regentem terram: „Noli sic pugnare, quasi aerem verberare, sed ca, „fugo corpus meum, & in servitutem redigo,

„ne forte aliis prædicans, ipse reprobos efficiar“. Ergo, Fratres mei, estote in circuitu ejus, ut per quemcumque vobis veritas sonaverit; non illam impetitis illi, per quem sonat; sed de medio sit omnibus, quia æqualiter adest omnibus. Et estote humiles, ne vobis & vos ipsi usurpetis, si quid forte boni illius intellexeritis. Quia & nos quod melius intellexerimus, vestrum est, & quod vos melius intellexeritis, nostrum est: ut in circuitu ejus simus, & humiles simus. Atque ita per dentes spiritum nostrum offeremus munera terribili super omnes reges terræ, id est, super omnes regentes carnem suam, sed subiectos Creatori suo.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum
LXXXV. vers. 5. num.
8. O. 9.

ET multum misericors. Non enim solum dat enim iniquitas nostra, abundat & misericordia tua. Et multum misericors es omnibus invocantibus te. Et quid est quod dicit multis locis Scriptura, Quia invocant, & non exaudiam eos: (Certe misericors omnibus invocantibus te); nisi quia quidam invocantes, non ipsum invocant? de quibus dicitur, Deum non invocaverunt. Invocant, sed non Deum. Invocas quidquid amas. Invocas quidquid in te vocas, invocas quidquid vis ut veniat ad te. Porro si Deum propterea invocas, ne veniat ad te pecunia, ut veniat ad te hereditas, ut veniat ad te secularis dignitas, illa invocas quæ vis ut veniat ad te: sed Deum adiutorem tibi ponis cupiditatum, non exaudierunt desideriorum. Deus bonus, si det quod vis. Quid, si male vis, nonne erit magis non dando misericors? Porro si non dederit, jam nihil tibi Deus est: & dicit, Quantum rogavi, quam sepe rogavi, & non lum exaudisti? Quid enim petebas? Forte mortem inimici tui. Quid si & ille petebat tuam? Qui te creavit ipse & illum; homo es, homo est & ille: Deus autem iudex est, audit ambo, & non exaudit ambo. Tristis es, quia non es exauditus contra illum: gaude quia non est exauditus contra te. Ego, inquit, non hoc petebam, non inimici mei petebam mortem, sed vitam petebam filii mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas. Nam quid, si ille rapuit ei, ne malitia mutaret intellectum illius? Sed peccator, inquit, erat; & ideo volebam eum vivere, ut corrigereetur. Tu volebas eum vivere, ut melior esset: quid si Deus moverat, si viveret, pejorem futurum? Unde ergo noli quid illi prodesse mori, an vivere? Si ergo non noli, redi ad cor tuum, dimitte Deo consilium tuum. Quid ergo, inquit, faciam? quid orem? Quid orem? Quod te docuit Dominus, quod te docuit cælestis magister. Invoca Deum tanquam Deum, ama Deum tanquam Deum. Illo melius nihil est: ipsum desidera, ipsum concupisce. Vide invocantem Deum in alio Psalmo: Unam petii a Domino, hanc requiram. Quid est quod petisti? Ut inhabitem in domo Do-

Ref. 1.

Psal. LXXV.

Ref. 11. 4.

Invocas quod sit.

Ref. 4. 11.

Ref. 26. 4.

1. Cor. 11.

mini per omnes dies vite meae. Ut quid hoc? Ut contempler delectationem Domini. Si ergo amator Dei esse vis, sincerissimis medullis castisque suspiriis ipsum dilige; ipsum ana, illi flagra, illi inhiia quo jocundus nihil invenis, quo melius, quo laetius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quam id quod est sempiternum? Non times ne aliquando a te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu invocas Deum, tamquam Deum, securus esto exaudiri; perlines ad illum verum, Et multum misericors omnibus invocantibus te.

Noli ergo dicere, Illud mihi non dedit. Redi ad conscientiam tuam, libra, interroga, parcere illi noli. Si vere Deum invocasti, certus esto, quia id forte quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia non tibi proderat. Adhuc in hoc cor vellum, Fratres, cor Christiannum, cor fidele: ne incipias tristes facti, veluti fraudati defensis velris, ire in indignationem contra Deum. Etenim non expedit adversus stimulum calcitrare. Recurrite ad Scripturas. Exauditur diabolus, & non exauditur Apostolus. Quid vobis videtur? quomodo exauditur diabolus? Petierunt se ire in porcos, & concessum est eis. Quomodo exauditur est diabolus? Petit Job tentandum, & accepit. Quomodo non exauditur est Apostolus? In magnitudine, inquit, revelationem ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae angelus satanae qui me colaphizat: propter quod ter Dominum rogavi ut auferret eum a me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Exauditur eum quem disponebat damnare, & non exaudit eum, quem volebat sanare. Nam & ager petit multa a medico, non dat medicus: non exaudit ad voluntatem, ut exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum pone Deum, pete ab illo salutem, & salus tua ipse erit: non quasi salutem extrinsecus, sed ut salus ipse sit; ne rursus ams aliam salutem praeter ipsum; sed quomodo habes in Psalmo, Dic animae meae, Salus tua ego sum. Quid ad te, quid tibi dicat, ut se tibi det? Vis ut det se tibi? Quid si quod vis habere, non vult ipse ut habeas, ut se tibi det? Impedimenta remover, ut intret ad te. Bona cogitare & considerare; Fratres, quae dat Deus peccatoribus; & hinc intelligite quid servet servis suis. Peccatoribus blasphemantibus eum quotidie dat caelum & terram, dat fontes, fructus, salutem, filios, copias, ubertatem: haec omnia bona non dat nisi Deus. Qui talia peccatoribus dat, quid eum putas servare Edelibus suis? Hocme de illo sentiendum est, quia qui talia malis dat, nihil servat bonis? Immo vero servat, non terram, sed caelum. Vilis forte aliquid dico, cum dico caelum: sed scis quoniam qui fecit caelum. Pulcrum est caelum, sed pulcror est fabricator caeli. Sed video caelum, & illum non video. Oculos enim habes ad videndum caelum, cor nondum habes ad videndum fabricatorem caeli. Ideo venit de caelo in terram, ut munda cor, quo videatur qui fecit caelum & terram. Sed plane cum patientia sa-

lutem expecta. Quibus te medicamentis curet, ille novit; quibus sectionibus, quibus unctionibus, ille novit. Tu tibi agnitum comparasti peccando: ille venit non solum fovere, sed & secare & urere. Non vides quanta homines patientur sub medicorum manibus, spem incertam homine promittente? Sanaberis, dicit medicus, sanaberis, si securo. Ex homo dicit, & homini dicit: nec qui dicit certus est, nec qui audit; quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, & non perfecte scit quid agatur in homine: & tamen ad verba hominis plus nescientis quid agatur in homine credit homo, subdit membra, ligari se patitur, aut plerumque etiam non ligatus seatur aut uritur; & accipit forte saltem paucorum dierum, jam sanatus quomodo moriatur ignorans; & fortasse dum curatur moritur, & fortasse curari non poterit. Cui autem promisit Deus aliquid, & fecit.

Ex libro ejusdem de Spiritu & littera, cap. 27.

NEC movet, quod naturaliter eos (gentiles scilicet) dixit (Apostolus) quae legis sunt fecere, non spiritu Dei, non fide, non gratia. Hoc enim agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, infusaet in nobis. Vitium quippe contra naturam est, quod utique finit gratia: propter quam Deo dicitur, *Miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi*. Proinde naturaliter homines quae legis sunt faciunt: qui enim hoc non faciunt, vitio suo non faciunt. Quo vitio lex Dei est deleta de cordibus: ac per hoc, vitio sanato, cum illis scribitur, *hunc quae legis sunt naturaliter: non quod per naturam negata sit gratia, sed potius per gratiam reparata natura. Per unum quoque hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*; & ideo quia non est distinctio, *agent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius*. Quia gratia in interiore homine renovata iustitia scribitur, quam culpa deleverat: & haec misericordia super genus humanum per Christum Jesum Dominum nostrum. Unde enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus.

Capitulum XXVII. Legem fieri naturaliter, idem quod legem naturam.

Rom. 1. 15.

Rom. 1. 15.

1. Tim. 2. 5.

De enarratione I. in Psalmum XXXIII. num. 6.

SUBLATUM est sacrificium Aaron, & corpus esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech.... Dominus noster Jesus Christus in corpore & sanguine suo voluit esse salutem nostram. Unde autem commendavit corpus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim esset humilis, nec manducaretur, nec biberetur. Respice altitudinem ipsius! In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ecce cibum (scilicet) sed manducant Angeli, manducant luptrix Virtutes, manducant caelestes Spiritus,

Sacrificium Christi, Hebr. 10. 14.

1. Jo. 1. 1.

& manducantes saginantur, & integrum manet quod nos satiat & lactificat. Quis autem homo posset ad illum cibum? Unde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut mensa illa lactesceat, & ad parvulos perveniret. Unde antea fit cibis lac? Unde cibis in lac convertitur? nisi per carnem trahatur? Nam mater hoc facit. Quod manducat mater, hoc manducat infans: sed quia minus idoneus est infans, qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, & per humilitatem mamillae & lactis succum, de ipso pane pascit infantem. Quomodo ergo de ipso pane pavit nos Sapientia Dei? In. 1. 24. Quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis. Videte ergo humilitatem: Quia panem Angelorum manducavit homo, ut scriptum est, panem caeli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo: id est, Verbum illud quo pascuntur Angeli semperternum, quod est aequale Patri, manducavit homo: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo. Saginantur illo Angeli: sed semperpascum exinanivit, ut manducaret panem Angelorum homo, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: ut jam de cruce commendaretur nobis caro & sanguis Domini novum sacrificium.

*ad 110. Ex Epistola ejusdem XXXVIII. * ad Pro-
futurae num. 2.

NON desunt scandala, sed neque refugium: non desunt metores, sed neque consolationes. Atque inter haec quam vigilandum sit, ne cujuscumque odium cordis intima teneat, neque sinat ut orems Deum in cubiculo nostro clauso ostio, sed adversus ipsam Deum claudat ostium, noli optime frater, subrepat autem dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ita enim inveterata ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum ardeat, vasque corumpat. Quapropter multo melius, nec iuste cuiquam irascimur, quam velut iuste irascendo in aliquos odium irae occultata facilitate delabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, solemus dicere, multo esse melius malum hominem perperam, quam forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cavemus ne recipiamur malus. Sed in affectibus animi contra est. Nam incomparabiliter salubrior est etiam irae iuste pulsant non aperire penetrale cordis, quam admittere non facile recessuram, & perventuram de fureculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citius quam putat. Non enim erubescit in tenebris, cum super eam sol occidit.

Ex Tractatu ejusdem V. in Joannis Evangelium num. 15. & Tract. VI.
n. 14. 15. & 17.

*ad 11. D. Icut fortasse (Donatista), Credimus ei.
(Joanni) Quomodo ergo dicitis quia vos baptizatis, & Joannes dicit, Hic est qui bapti-

zans? Sed ministros, inquit, tanti judicis iustos oportet esse, per quos baptizatur. Et ego dico, & omnes dicimus, quia iustos oportet esse tanti judicis ministros: sint ministri iusti, si volunt; si autem noluerint esse iusti qui cathedram Moysi sedent: securum me fecit magister meus, de quo Spiritus ejus dixit, *Hic est qui baptizat*. Quomodo securum me fecit? Scribae, inquit, & Pharisei cathedram Moysi sedent; quae dicant facite, quae autem faciant, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro; cum illis computo iustos ministros: quia vere iusti ministri gloriam suam non quaerunt; ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolunt, spem in se poni exhortantur: ergo computo cum Paulo iustum ministrum. Quid enim dicit Paulus? Ego plantavi, tavi, Apollus rigavit, sed Deus incrementum dedit: neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui vero fuerit superbus minister, cum Zabulo computatur: sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fuit putum, quod per illum transit liquidum venit ad fertilem terram: puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum terre non potest: & per lapideum carnalem transit aqua, transit aqua ad areolas; in carnali lapideo nihil generat, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritus enim virtus sacramenti ius est ut lux: & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur.

Docet nos columba. Respondet enim de capite Domino, & dicit, Baptizatum habes, charitatem autem qua gemo non habes. Quid est hoc, inquit, Baptizatum habeo, charitatem non habeo? Sacramenta habeo, & charitatem non? Noli clamare: ostende mihi quomodo habeat charitatem qui dividit unitatem. Ego, inquit, habeo baptismum. Habes, sed BAPTISMUS ille SINE CHARITATE NIHIL tibi PRODEST: quia sine charitate tu nihil es. Nam baptismus ille, etiam in illo qui nihil est, non est nihil. Baptisma quippe illud aliquid est, & magnum aliquid est: propter illum de quo dictum est, *Hic est qui baptizat*. Sed ne putares illud quod magnum est, tibi aliquid prodesse posse si non fueris in unitate, super baptizatum columba descendit, tamquam dicens, Si baptismum habes, esto in columba, ne non tibi prodest quod habes. Veni ergo ad columbam, dicimus, non ut incipias habere quod non habebas, sed ut prodesse tibi incipiat quod habebas. Foris enim habebas baptismum ad perniciem: intus si habueris, incipit prodesse ad salutem.

Non enim tantum tibi non proderat baptismus & non etiam oberat: ET SANGTA POSUNT OBESSE: in bonis enim sancta ad salutem insunt, in malis ad iudicium. Certe enim, Fratres, novimus quid accipiamus, & utique sanctum est quod accipimus, & nemo dicit, non esse sanctum: & quid ait Apollolus? Qui autem manducat & bibit indigne, iudicium illi manducat & bibit. Non ait quia illa res mala est, sed quia ille malus male accipiendo, ad iudicium accipit bonum quod accipit. Num enim

Mat. 11.

1. Cor. 10.

Tract. VI.
num. 14.
11. & 37.

De consensu
ad 1. 1. cap.
et contra.

1. Cor. 11.
20.

mala erat buccella, quæ tradita est Judæ a Domino? ablit. Medicus non daret venenum: saltem medicus dedit, sed indigne accipiendo ad perniciem accepit, qui non pacatus accepit. Sic ergo & qui baptizatur &c.

Noli de baptizamento gloriari, quia dico ipsum est: ecce dico ipsum est, tora Catholica dicit ipsum est: advertit columba, & agnoscit, & gemit quia ipsum foris habes: videt tibi quod agnoscit, videt & quod corrigat. Ipsum est, veni: gloriaris quia ipsum est, & non vis venire. Quid ergo mali, qui non pertinent ad columbam? Aut tibi columba, Et mali inter quos gemo, qui non pertinent ad membra mea, & necesse est ut inter illos gemam, nonne habent quod te habere gloriaris? nonne multi ebrioli habent baptismum? nonne multi avari? nonne multi idololatæ? & quod est peius, sursum? nonne Pagani ad idola eunt, vel ibant publice? nonne occulte Christiani foris legos quærun, mathematicos consulunt. Et isti habent baptismum, sed columba gemit inter corvos. Quid ergo gaudes quia habes? hoc habes quod habet & malus. Habito humilitatem, charitatem, pacem: habito bonum quod nondum habes, ut prosit tibi quod habes.

Ex Tractatu ejusdem XI. in Joannis Evangelium, cap. 4. v. 16. n. 19.

Trif. 14.

Videns vides quia mulier non intelligebat, & volens eam intelligere, *Poca*, inquit, *virum tuum*. Ideo enim nescis quod dico, quia intellectus tuus non adest: loquor ego secundum spiritum, tu audis secundum carnem. Quæ loquor, nec ad intellectum aurium pertinent, nec ad oculos, nec ad olfactum, nec ad gustum, nec ad tactum: mentis sola capiuntur, intellectu solo hauriuntur: ille intellectus non tibi adest, quomodo capis quod dico? *Poca virum tuum*, præsentia intellectum tuum. Quid tibi est enim animam habere? Non est magnum, nam & pecus habet. Unde tu melior? Quia intellectum habes, quod pecus non habet. Quid est ergo, *Poca virum tuum*? Non me capis, non me intelligis: de dono Dei tibi loquor, tu autem carnem cogitas: secundum carnem scire non vis, ego spiritum alloquor: abiens est intellectus tuus, *Poca virum tuum*. Noli esse ficus, ut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ergo, Fratres mei, animam habere, & intellectum non habere, hoc est non adhibere, nec secundum eam vivere, bestialis est vita. Est enim in nobis quiddam bestiale quod in terra vivimus, sed intellectum regendum est. Motus enim animæ secundum carnem le movetis, & in deliciis carnales immoderate diluere cupiens, regis desuper intellectus. Qui debet dici vir? qui regit, an qui regitur? Proculdubio eum ordinata vita est, intellectus animam regit, ad ipsam animam pertinet. Non enim aliquid aliud est quam anima, sed aliquid animæ est intellectus: quomodo non aliquid aliud quam caro est oculus, sed aliquid carnis est oculus. Caro autem carnis aliquid fit oculus, solus tamen luce perfruitur: cetera autem membra carnalia luce perfrui possunt, lucem sentire non possunt; solus est oculus & perfrunditur & perfruitur. Sic

S. Presper, Tom. II.

in anima nostra quiddam est quod intellectus vocatur. Hoc ipsum animæ quod intellectus & mens dicitur, illuminatur luce superiore. Jam superior illa lux, quæ mens humana illuminatur, Deus est: Erat enim verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Talis lux Christus erat, talis lux cum muliere loquebatur: ille intellectus non aderat, qui illa luce illuminaretur, nec tamen perfrunderetur, verum etiam frueretur. Ergo Dominus tamquam diceret, Illustrare volo, & non adest quem, *Poca*, inquit, *virum tuum*: adhuc intellectum per quem docearis, quo regaris. Ergo conlatus animam excepto intellectu tamquam somniam: intellectum autem habere tamquam virum. Sed ille vir non bene regit feminam suam, nisi cum a superiore regitur. Caput enim mulieris vis, caput autem viri Christus. Loquebatur caput viri cum femina, & non aderat vir. Et tamquam diceret Dominus, Adhuc caput tuum, ut ille suscipiat caput suum. Ergo *Poca virum tuum*, & vent huc: id est, adesto, præsens esto: velut enim abiens es, dum non intelligis præsentis vocem veritatis: præsens esto, sed noli sola; cum viro tuo adesto.

Ex Tractatu ejusdem XVIII. in Joannis Evangelium, cap. 5. v. 20. n. 9. & 10.

Tr. 14.

Tr. 14.

Tr. 14.

Tr. 14.

Tr. 14.

Pater diligit Filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Ecce est illud, demonstrat. Demonstrat quasi cui? Utique quasi videnti. Redimus ad id quod explicare non possumus, quomodo Verbum videtur. Ecce homo factus est per Verbum: sed homo habet oculos, habet aures, habet manus, diversa membra in corpore: per oculos potest videre, per aures potest audire, per manus operari: diversa membra, diversa membrorum officia. Non potest illud membrum quod potest alterum: tamen propter corporis unitatem, oculus & sibi & auri videt, & auri sibi & oculum audit. Numquid tale aliquid in Verbo arbitrandum est esse, quoniam omnia per ipsum? Et dixit Scriptura in Psalmo, Intelligite qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite: qui plantavit autem non audiet, aut qui finxit oculum, non considerat? Si ergo finxit oculum Verbum, quia omnia per Verbum; si plantavit autem Verbum, quia omnia per Verbum, non possumus dicere; Non audit Verbum, non videt Verbum: ne obijuret nos Psalmus, & dicat, Stultus aliquando sapite. Itaque si audit Verbum, & videt Verbum, audit Filios & videt Filios: numquid tamen & in ipso diversis locis quaesituri sumus oculos & aures? Aliunde audit, aliunde videt; & auri ejus non potest quod oculus, & oculus non potest quod auri? An totus ille visus est, & totus auditus? Forte ita: immo non forte, sed vere ita: dum tamen & ipsum ejus videre, & ipsum ejus audire, longe alio modo quam nostrum sit. Et videre & audire simul in Verbo est, nec aliud est tibi audire, & aliud videre; sed auditis visus, & visus auditus.

Et nos qui aliter videmus, aliter audimus, hoc

R 3

hoc

hoc unde novimus? Redimus forte ad nos, si non sumus prævaricatores, quibus dictum est, Redite prævaricatores ad cor. Redite ad cor: quid itis a vobis, & peritis ex vobis? quid itis solitudinis vias? Erratis vagando: redite. Quo? ad Dominum. Cito est: primo redi ad cor tuum, exul a te vagaris foris: teipsum non noſti, & quæris a quo factus es? Redi, redi ad cor, tolle te a corpore: corpus tuum habitatio tua est: cor tuum tenuit eam per corpus tuum: sed corpus tuum non quod cor tuum: dimitte & corpus tuum, redi ad cor tuum. In corpore tuo inveniebas alibi oculos, alibi aures: in corde tuo numquid hoc invenis? An in corde tuo non habes aures? De quibus ergo Dominus dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat? An in corde non habes oculos? Unde dicit Apostolus, illuminatos oculos cordis vestri? Redi ad cor: vide ibi quid sentias forte de Deo, quia ibi est imago Dei. In interiore homine habitat Christus: in interiore homine renovans ad imaginem Dei, in imagine sua cognosce auctorem ejus. Vide quemadmodum omnes corporis sensus cordi intro perveniunt quid sentiant foris: vide quam multos ministros habeat unus interior imperator, & quid apud te etiam sine his ministris agat. Remuntiant oculi cordi alba & nigra; remuntiant aures eidem cordi canora & dulciora; remuntiant nares eidem cordi odora & putentia; remuntiant gustus eidem cordi amara & dulcia; remuntiant tactus eidem cordi lenia & aspera; remuntiant & sibi ipsum cor iusta & iniusta. Cor tuum & videt & audit, & cetera sensibilia dijudicat; & quo non aspirant corporis sensus, iusta & iniusta, mala & bona discernit. Oculis mihi oculos, aures, nares cordis tui. Diversa sunt quæ ad cor tuum referuntur, & diversa ibi membra non inveniuntur. In carne tua alibi audit, alibi videt: in corde tuo ibi audit, ubi videt. Si hoc imago, quanto potentius ille cuius imago? Ergo & audit Filius, & videt Filius & ipsa visio & auditio Filius: & hoc est illi audire quod esse, & hoc est illi videre quod esse. Tibi non hoc est videre quod esse: quia es; perdas visum, potes esse, etsi perdas auditum, potes esse.

Ex eodem Augustino Tractatu XIX. in
Joannis Evangelium, cap. 5.
v. 6. n. 12. & 13.

ECCE, inquit, lateris ipse quod vitam Filio Pater dedit, ut habeat eam quidem in semetipso, sicut habet Pater vitam in semetipso, non indiget ille, non indiget & ille; ut sit ille vita, in & ille; & utrumque conjunctum una vita, non dux; quia unus Deus, non duo dii: & hoc ipsum sit esse vitam. Quomodo ergo dedit Filio vitam Pater? Non sic quasi ante fuerit Filius vita vita, atque ut viveret a Patre accepit vitam: nam si hoc esset, non haberet vitam in semetipso. Ecce de anima loquebar. Est anima: etsi non sit sapiens, etsi non sit iusta, anima est; etsi non sit pia, anima est. Aliud illi ergo est esse animam, aliud vero esse sapientem, esse iustam, esse piam. Est ergo ali- quod quo nendum est sapiens, nondum iusta,

nondum pia, non tamen nihil est, non tamen nulla vita est: nam ex operibus quibudam suis ostendit se vitam, etsi non se ostendit sapientem, piam, iustam. Nisi enim viveret, corpus non moveret, pedibus gressum, manibus operaret, non aperiret os ad vocem, linguam ad distinctionem vocum non moveret. His itaque operibus vivere se ostendit, & esse aliquid quod sit corpore melius: sed cumquid his operibus, sapientem, piam, iustam se ostendit? Nonne ambulant, operantur, vident, audiunt, loquuntur & stulti, & impii, & iniqui? Cum vero se erigit ad aliquid quod ipsa non est, & quod supra ipsam est, & a quo ipsa est, percipit sapientiam, iustitiam, pietatem: sine quibus cum esset, mortuus erat, nec vitam habebat qua ipsa viveret, sed qua corpus vivificaret. Aliud est enim in anima unde corpus vivificatur, aliud unde ipsa vivificatur. Melius quippe est quam corpus: sed melius quam ipsa est Deus. Etenim ipsa, etiamsi sit insipiens, iniusta, impia, vita corporis. Quia vero vita ejus est Deus, quomodo cum ipsa est in corpore, prestat illi vigorem, decorem, mobilisatem, officia membrorum, sic cum vita ejus Deus in ipsa est, prestat illi sapientiam, pietatem, iustitiam, charitatem. Aliud est ergo quod prestat corpori de anima; aliud quod prestat anime de Deo: Vivificat & vivificatur: mortuus vivificat, si ipsa non vivificatur. Verumne itaque verbo & infuso audientibus, latiusque illis non solum audientibus, sed etiam obedientibus, resurgit anima a morte sua ad vitam suam, hoc est, ab iniquitate, ab insipientia, ab impietate ad Deum suum, qui est illi sapientia, iustitia, claritas. Surgit ad illum, illuminatur ab illo. Accedit, inquit, ad illum, & quid nobis erit? & illuminamini. Si ergo accedendo illuminamini, & recedendo tenebramini; non erat in vobis lumen vestrum, sed in Deo vestro. Accedit, ut resurgatis: si recesseritis, moriemini. Si ergo accedendo vivitis, recedendo moriemini, non erat in vobis vita vestra. Ipsa enim est vita vestra, que est lux vestra. Quoniam apud te est fons vite, & in lumine tuo videbimus lumen.

Non ergo sicut anima aliquid aliud est ante quam illuminetur, & sit melius quam illuminatur participatione melioris, ita & Verbum Dei, Filius Dei, aliquid aliud erat ante quam acciperet vitam, ut participando habet vitam: sed vitam habet in semetipso, ac per hoc ipse est ipsa vita. Quid ergo ait? *Dedit Filio vitam habere in semetipso*. Brevis dixerim. Genuit Filium. Neque enim erat sine vita, & accepit vitam: sed nascendo vita est. Pater vita est non nascendo: Filius vita est nascendo. Pater de natulo patre, Filius de Deo Patre. Pater quod est, a nullo est: quod autem Pater est, propter Filium est. Filius vero & quod Filius est, propter Patrem est; & quod est a Patre est. Hoc ergo dixit, *Vitam dedit Filio, ut haberet eam in semetipso*: tamquam diceret, Pater qui est vita in semetipso, genuit Filium qui esset vita in semetipso. Pro eo enim quod est genuit, voluit intelligi dedit. Tamquam si cuiquam diceremus, Dedit tibi Deus esse. Cui dedit? Si alicui jam existentem dedit esse, non ei da-

dedit esse: qui erat, inquam ei daretur, qui posset accipere. Cum ergo audis, Dedit tibi esse, non eras qui acciperet, & exilendo accepisti ut esses. Dedit (struor domui huc ut esset. Sed quid ei dedit? ut domus esset. Cui dedit? huic domui. Quid ei dedit? ut domus esset. Quomodo potuit dare domui ut domus esset? Etenim si domus erat: cui daret, ut domus esset, quando jam domus erat? Quid est ergo, Dedit ei ut domus esset? fecit ut domus esset. Quid ergo Filio dedit? dedit ei ut Filius esset, quoniam ut vita esset: hoc est, *Dedit ei habere vitam in semetipso*, ut esset vita non e-gens vita, ne participando intelligatur habere vitam. Si enim participando haberet vitam, posset & amittendo esse sine vita: hoc in Filio ne accipias, ne cogites, ne credas. Manet ergo Pater vita, manet & Filius vita: Pater vita in semetipso, non a Filio: Filius vita in semetipso, sed a Patre. A Patre genitus ut esset vita in semetipso: Pater vero non genitus vita in semetipso. Nec minorum Filium genuit, qui crescentem fieret aequalis. Non enim ad sui perfectionem adjuvans ei tempore, per quem perfectum creata sunt tempora. Ante omnia tempora Patri coeternus est. Non enim unquam Pater sine Filio: aeternus autem Pater est: ergo coeternus & Filius. Quid tu anima? Mortuus eras, amiseras vitam, audi Patrem per Filium. Surge, accipe vitam: ut in eo recipias vitam quam non habes in te, qui habet vitam in semetipso. Vivificat ergo te Pater, & Filius: & agitur prima resurrectio, quando resurgis ad participandam vitam quod tu noveras, & participando efficeris vivens. Resurge a morte tua in vitam tuam, qui est Deus tuus: & transi a morte in vitam aeternam. Habet enim vitam aeternam Pater in semetipso: & nisi Filium talem generaret, qui haberet vitam in semetipso, non sicut Pater suscitavit mortuos: & vivificat, sic & Filius quos vellet vivificaret.

Ex ejusdem Tractatu XXVI. in Joannis Evangelium, cap. 6. V. 57.
num. 18.

JAM exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid sit manducare corpus ejus & sanguinem bibere. *Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hoc est ergo manducare illam e-carnem, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem ejus, nec bibit ejus sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tante rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus praeiunxit ad Christi accedere sacramenta, quae aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Ex ejusdem Tractatu XXVIII. in Joannis Evangelium, cap. 7. V. 6. n. 7.

MOdo quid necessarium est eis, qui habent justitiam? Quid in illo ipso Psalmo legitur, Quoadulque iustitia converteratur in iudicium; & qui habent eam, omnes recti corde. Queritis fortasse qui sunt recti corde? Illos invenimus in Scriptura rectos corde, qui mala seculi tolerant, & non accusant Deum. Videre, Fratres, rara avis est ista quam loquor. Nescio quo enim modo evenit homini aliquid mali, Deum currit accusare, qui deberet se. Quando boni aliquid agis, te laudas: quando mali aliquid pateris, Deum accusas. Hoc est ergo cor tuum, non rectum. Ab ista distortionem & pravitate si corrigaris, convertetur in contrarium quod faciebas. Antea enim quid faciebas? Laudabas te in bonis Deum, accusabas Deum in malis tuis: converso corde & directo, laudabis Deum in bonis tuis, accusabis te in malis tuis. Isti sunt recti corde. Denique ille nondum recto corde, cui displicebat felicitas malorum & labor bonorum, ait correctus, "Quoniam bonus est Deus Israel rectis corde." Mei autem, quando non eram recto corde, pene commoti sunt pedes, paulo minus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Vidi, inquit, malos felices, & displicuit mihi Deus: hoc enim volebam, ut non permitteret Deus malos esse felices. Intelligat homo: numquam hoc permittit Deus: sed ideo malus felix putatur, quia quid sit felicitas ignoratur. Simus ergo recti corde: tempus glorie nostrae nondum venit. Dicatur amatoribus hujus seculi, quales erant fratres Domini, *Tempus vestrum semper est paratum: tempus nostrum nondum venit.* Audiamus enim hoc dicere & nos. Et quoniam corpus Domini nostri Jesu Christi sumus, quoniam membra ejus sumus, quoniam caput nostrum grater agnoscimus, dicamus prorsus: quoniam propter nos & ipse hoc dignatus est dicere, Quando nobis insulant amatores hujus seculi, dicamus ei, *Tempus vestrum semper est paratum: tempus nostrum nondum venit.* Nobis enim dixit Apostolus, Mortui enim estis, & vita vestra abiccondita est cum Christo in Deo. Quando venit tempus nostrum? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

Ex ejusdem Tractatu XXXIII. in Joannis Evangelium, cap. 8. V. 1. n. 3.

INte Jesus perrexit in montem: in montem autem Olivet, in montem frigidulum, in montem unguenti, in montem chrisimatis. Ubi enim decebat docere Christum nisi in montem Olivet? Christi enim nomen a Chrsimare dictum est: *christos* autem Graece, Latine unctio nuncupatur. Ideo autem nos unxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ex ejusdem Tractatu L. in Joannis Evangelium,
cap. 12. V. 3. n. 6. 7. & 8.

Donus impleta est odore, mundus impletus est fama bona: nam odor bonus fama bona est. Qui male vivunt & Christiani vocantur, injuriam Christo faciunt: de qualibus dictum est, quod per eos nomen Domini blasphematur. Si per tales nomen Dei blasphematur; per bonos nomen Domini laudatur. Audi Apostolum: Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco. Dicitur & in Canticis canticorum: Unguentum effusum nomen tuum. Ad Apostolum revoca intentionem: „Christi, inquit, bonus odor sumus in omni loco, & in his qui salvi sunt, & in his qui pereunt: aliis bonus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem: & ad hæc quis idoneus?“ Occasionem nobis præbet præterit lectio sancti Evangelii de odore illo ita loqui, ut & a nobis sufficienter dicatur, & a vobis diligenter audiat, Apostolo ipso ita dicente, Et ad hæc quis idoneus? Ergo ut inde nos contemur loqui, numquid idonei sumus, aut vos audite hæc idonei estis? Nos quidem idonei non sumus: sed idoneus est ille, qui per nos dignatur dicere quod vobis profit audite. Ecce Apostolus bonus odor est, sicut dicit ipse: sed ipse bonus odor aliis est odor vitæ in vitam, aliis autem odor mortis in mortem: tamen bonus odor. Numquid enim ait, Aliis sumus bonus odor ad vitam, aliis malus odor ad mortem? Bonum odorem se dixit, non malum; & eundem bonum odorem aliis ad vitam dixit, aliis ad mortem. Felices qui bono odore vivunt: quid autem infelicis illis qui bono odore moriuntur?

Et quis, ait aliquis, quem bonus odor occidit? Hoc est quod ait Apostolus, Et ad hæc quis idoneus? Quomodo ea facit Deus miris modis, ut bono odore & boni vivant, & mali moriantur, quomodo sit, quantum Dominus inspirare dignatur, (nam fortasse ibi lateat aliorum intellectus, qui à me non potest penetrari): tamen quo usque penetrare potui, vobis non debet demerari. Paulum apostolum bene agentem, bene viventem, iustitiam verbo predicantem, opere demonstrantem, doctorem mirabilem, fidelem dispensatorem, fama usquequaque disseminabat: quidam diligebant, quidam invadebant. Nam ipse quodam loco ait de quibusdam, quod non calle, sed per invidiam Christum annuntiarum: existimant, inquit, tribulationem suscitare vinculis meis. Sed quid ait? Sive occasione, sive veritate Christus annuntietur. Annuntiant qui me amant, annuntiant qui mihi invident: illi bono odore vivunt, & illi bono odore moriuntur: tamen utrique predicantibus nomen Christi annuntietur, odore optimo mundus impletur. Amant illi bene agentem, vitiosi bono odore: invidiosi bene agentem, mortuus est bono odore. Numquid quis mori voluisti, ideo odorem illum malum esse fecisti? Noli invidere, & non te occidet bonus odor.

Ex ejusdem Tractatu LXXXV. II. in Joannis Evangelium, cap. 15. vers. 17. n. 1. & 2.

Hæc mando vobis ut diligatis invicem. Intelligere debemus huic esse fructum nostrum de quo ait, Ego vos elegi ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Et quod adjunxit, Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis: tunc utique dabit nobis, si diligamus invicem, cum & hoc ipsum ipse dederit nobis, qui nos elegit non habentes fructum, quia non cum nos elegeramus; & posuit nos ut fructum afferamus, hoc est invicem diligamus: quem fructum sine illo habere non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergo est fructus noster, quam desinit Apostolus, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Hæc diligamus invicem, hæc diligimus Deum. Neque enim vera dilectiohe diligemus invicem, nisi diligentes Deum. Diligit enim unusquisque proximum tamquam seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota Lex pendet & Prophetæ. Hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, ut diligatis invicem. Unde & apostolus Paulus, cum contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit. Fructus, inquit, spiritus charitas est: ac deinde cetera tamquam ex illo capite exorta & religata contextit, quæ sunt gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Quis autem bene gaudet, qui bonum non diligit unde gaudet? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere quem veraciter diligit? Quis est longanimitas in bono perseveranter manens, nisi diligit qui epistulat? Quis bonus, nisi diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ex fide quæ per dilectionem operatur? Quis utiliter mansuetus, qui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet unde torpuit, nisi diligit unde honestatur? Merito itaque magister bonæ dilectionem sic sæpe commendat, tamquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt prodesset cetera bona, & quæ non potest haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

Pro hac autem dilectione patienter debemus etiam mundi edia sustinere. Necessè est enim ut nos oderit, qui cernit nolle quod diligit. Sed plurimum nos de seipso Dominus consolatur, qui cum dixisset, Hæc mando vobis, ut diligatis invicem; adiecit, atque ait, Si mundus vos odit, scitote quoniam me priorem vobis odio habuit. Cur ergo se membrum supra verticem extollit? Reculas esse in corpore, si non vis odium mundi sustinere cum capite. Si de mundo, inquit, esset is, mundus quod suum erat diligeret. Universe utique hoc dicit Ecclesiæ, quam plerumque etiam ipsam mundi nomine appellat: sicut est illud: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.

Item.

Itemque illud. Non venit filius hominis ut
judicet mundum, sed ut salvetur mundus per
ipsum. Et in Epistola sua Joannes ait, Ad-
vocatum habemus ad Patrem Jesum Christum
justum, & ipse propitiator est peccatorum no-
strorum; non tantum nostrorum, sed etiam to-
tus mundi. Totus ergo mundus Ecclesia est,
& totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur
odit mundum, inimicus reconciliatum,
damnatus salvatum, inquinatus mundatum.

Ex eodem Tractatu LXXXVII. in In-
nit Evangelium, cap. 15. vers.
17. num. 4.

Si queratur: quomodo se diligit mundus per-
ditionis, qui odit mundum redemptionis: di-
ligit se utique falsa dilectione, non vera.
Proinde falso se diligit, & vere odit. Qui
enim diligit iniquitatem, odit animam suam.
Sed diligere se dicitur, quoniam iniquitatem
qua iniquus est diligit: & rursus odire se di-
citur, quoniam quod ei nocet, hoc diligit.
Odit ergo in se naturam, diligit vitium: odit
quod factus est per Dei bonitatem, diligit quod
in eo factum est per Dei bonitatem voluntatem.
Unde nos quoque illum diligere & prohibemus,
si recte diligimus, & jubemus: prohibemus fel-
licet, obli nobis dicitur; Nolite diligere mun-
dum: jubemus autem, ubi nobis dicitur, Dilige
inimicos vestros. Ipsi sunt mundus qui nos
odit. Ergo & prohibemus diligere in illo quod
ipse diligit in seipso, & jubemus diligere in il-
lo quod ipse odit in seipso, Dei scilicet opifi-
cinum, & diversas bonitatis sue consolationes.
Vitiū quippe in illo diligere prohibemus, ju-
bemorque diligere naturam, cum ipse in se di-
ligat vitium, oderitque naturam: ut nos eum
& diligamus & oderimus recte, cum se ipse di-
ligat oderitque perverse.

Ex ejusdem Tractatu LXY. in Evangelium
Joannis, cap. 13. vers. 34. n. 1.

TUNC aliquid desiderio non deerit, quan-
do omnia in omnibus Deus erit. Talis
fuit non habet finem. Nemo ibi moritur,
quo nemo pervenit, nisi hoc seculo moriatur,
non morte omnium, qua corpus ab anima de-
serit; sed morte electorum, qua etiam cum
in carne mortali adhuc maneat, cor sursum
ponitur. De quali morte dicebat Apostolus,
Mortui enim estis, & vita vestra abscondita
est cum Christo in Deo. Hinc fortasse di-
ctum est, Valida est sicut mors dilectio. Hac
enim dilectione fit, ut in isto adhuc corruptibili
corpore consiliū moriamur huic seculo, &
vita nostra abscondatur cum Christo in Deo,
immo ipsa dilectio est mors nostra seculo, &
vita cum Deo. Si enim mors est quando de
corpore anima exit, quomodo non est mors
quando de mundo amor noster exit? Valida
est ergo sicut mors dilectio, Quid ea validius,
qua vincitur mundus?

Ex Libro I. ejusdem Augustini de Trinitate cap.
6. & 7. num. 12. & seqq.

CUM dicit Apostolus, Nobis unus Deus Pa-
ter, ex quo omnia, & nos in ipso, & nu-
nus Dominus Jesus Christus, per quem omnia;
& nos per ipsum; quis dubitet cum omnia que
creata sunt dicere? sicut Joannes, Omnia per
ipsum facta sunt? Quæro itaque de quo di-
cat alio loco, Quoniam ex ipso, & per ipsum,
& in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula
seculorum, amen. Si enim de Patre & Filio
& Spiritu sancto, ut singulis personis singula
tribuuntur; Ex ipso, ex patre, per ipsum,
per Filium; in ipso, in Spiritu sancto: mani-
festum est quod Pater & Filius & Spiritus san-
ctus unus est Deus, quando singulariter intulit,
Ipsi gloria in secula seculorum. Unde enim
cepit hunc sententiam, non ait, O aliis diti-
tiam sapientie & scientie Patris, aut Filii,
aut Spiritus sancti, sed sapientia & scientia
Dei! Quam inscrutabilia sunt judicia ejus &
investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit
sejsum Domini? Aut quis consiliarius ejus
fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuitur
ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum & in
ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum,
amen. Si autem hoc de Patre tantum-
modo intelligi volunt, quomodo ergo omnia
per Patrem sunt, sicut hic dicitur; & omnia
per Filium, sicut ad Corinthios ubi ait, Et un-
us Dominus Jesus Christus, per quem omnia;
& sicut in Evangelio Joannis, Omnia per
ipsum facta sunt? Si enim alia per Patrem,
alia per Filium, jam non omnia per Patrem,
nec omnia per Filium. Si autem omnia per
Patrem, & omnia per Filium; eadem per Pa-
trem, quæ per Filium. Aequalis est ergo Patri
Filius, & inseparabilis operatio est Patris &
Filii. Quia si vel Filium fecit Pater quem
non fecit ipse Filius, non omnia per Filium fa-
cta sunt: ait omnia per Filium facta sunt: ip-
se igitur factus non est ut cum Patre faceret
omnia que facta sunt. Quamquam nec ab ip-
so verbo tacuerit Apostolus, & apertissime om-
nino dixerit, Qui cum in forma Dei esset,
non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo:
hic Deum proprie Patrem appellans, sicut ali-
bi, Caput autem Christi Deus, &c.

Hic & talibus divinarum Scripturarum tes-
timoniis, quibus priores nostri copiosius vel
expugnaverunt hæreticorum tales calumnias vel
errores, infirmatur fidei nostræ unitas & æ-
qualitas Trinitatis. Sed quia multa in san-
ctis libris propter incarnationem Verbi Dei,
que pro salute nostra reparanda facta est, ut
mediator Dei & hominum esset homo Chri-
stus Jesus, ita dicuntur, ut majorem Filio
Patrem significet, vel etiam apertissime os-
tendant; erraverunt homines minus diligen-
ter scrutantes vel influentes universam seriem
Scripturarum, & ea que de Christo Jesu
secundum hominem dicta sunt, ad ejus sub-
stantiam quæ ante incarnationem sempiterna
erat, & sempiterna est, transferre conati sunt.
Et illi quidem dicunt minorem esse Filium
quam Pater est, quia scriptum est ipso Do-
mino

Ex Capite
VI.
1. Cor. 8. 6.
Nunc ex se-
culo in Pa-
tre o-
mnia, sed
etiam ex
Filio.
Joan. 1. 3.
Rom. 11.
16.

1. Cor. 8. 6.

Joan. 1. 3.

Phil. 2. 6.
1. Cor. 11. 3.

Cap. VII.
Filius & o-
mnino mi-
nor Pater
in seipso.
1. Tim. 2. 3.

Joan. 1. 14. mino dicente, *Pater major me est.* Veritas autem ostendit secundum istum modum etiam se ipso minore Filium. Quomodo enim non etiam se ipso minor factus est, qui semetipsum exinanivit formam servi accipiens? Neque enim se accepit formam servi, ut amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. Si ergo ita accepit ei formam servi, ut non amitteretur forma Dei, cum & in forma servi & in forma Dei idem ipse sit Filius unigenitus Dei Patris, & in forma Dei æqualis Patri, in forma Dei mediator Dei & hominum homo Christus Jesus; quis non intelligat quod in forma autem servi etiam se ipso minor est? Non itaque immerito Scriptura utrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem majorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam servi, sine ulla confusione intelligitur. Et hæc nobis regula per omnes sacras Scripturas dissolvenda hujus questionis, ex uno capitulo epistolæ Pauli Apolloli promittitur, ubi manifestus ista distinctio commendatur. Ait enim, *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualis Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu serventis ut homo.* Est ergo Dei Filius Deo Patri natura æqualis, habitu minor. In forma enim servi quam accepit, minor est Patre: in forma autem Dei in qua erat etiam ante quam hanc accepisset, æqualis est Patri. In forma Dei, Verbum per quod facta sunt omnia, in forma autem servi factus ex muliere, factus sub Lege, ut eos qui sub Lege erant redimeret. Proinde in forma Dei fecit hominem, in forma Dei factus est homo. Nam si Pater tantum sine Filio fecisset hominem, non scriptum esset, *Factorem hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Ergo quia forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus, & utrumque homo: sed utrumque Deus propter accipientem Deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est, nec divinitas quippe in creaturam mutata est, ut desisteret esse divinitas; nec creatura in divinitatem, ut desisteret esse creatura.

Ex eodem Libro 1. de Trinitate, cap. 8.
num. 15.

CUM
VIII.
Scriptura
de febr-
tione illi
sub Patre
perpetam
inutilitas
negligat.

1. Cor. 15.
26.

ILLUD autem quod dicit Apollolus, *Cum autem ei omnia subiecta fuerint, tunc & ipsa Filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia*, aut ideo dictum est, ne quisquam putaret habitum Christi, qui ex humana creatura susceptus est, conversionem iri posse in ipsam divinitatem, vel ut certius expresseim, deitatem, quæ non est creatura, sed est unitas Trinitatis incorporea & incommutabilis, & sibi et consubstantialis & cœterna natura. Aut si quicquam contendit, ut aliqui senserunt, ita dictum, *Et ipsa Filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia*, ut ipsam subjectionem, commutationem & conversionem credat futuram creaturæ in ipsam substantiam vel essentiam

Creatoris, id est ut quæ fuerat substantia creaturæ fiat substantia Creatoris; certe vel hoc concedit, quod non habet ullam dubitationem, nondum hoc fuisse factum cum Dominus diceret, *Pater major me est.* Dixit enim hoc non solum ante quam ascendisset in celum, verum etiam ante quam passus resurrexisset a mortuis. Illi autem qui putant humanam in eo naturam in deitatis substantiam mutari atque converti, & ita dictum, *Tunc & ipsa Filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia*, ac si diceretur, *Tunc & ipse Filius hominis & a Verbo Dei suscepta humana natura commutabitur in ejus naturam, qui ei subiecit omnia*, tunc futurum putant, cum post diem judicii tradiderit regnum Deo & Patri. Ac per hoc etiam secundum illam opinionem adhuc Pater major est, quam quæ de Virgine servi forma accepta est. Quod si aliqui & hoc affirmant, quod jam fuerit in Dei substantiam mutatus homo Christus Jesus; illud certe negare non possunt, quod adhuc natura hominis manebat, quando ante passionem dicebat, *Quoniam Pater major me est*: unde nulla eunctatio est eundem hoc dictum esse, quod forma servi major est Pater, cui in forma Dei æqualis est Filius. Nec quisquam cum audierit quod ait Apollolus, *Cum autem dixerit, quia omnia subiecta sunt ei, manifestum quæ præter eum qui illi subiecit omnia*, ita exillimet de Patre intelligendum, quod subiecerit omnia Filio, ut ipsum Filium sibi omnia subiectile non putet. Quod Apollolus ad Philippenses ostendit dicens, *Nostra autem conversatio in celis est; unde & Salvatorem expectamus Dominum Jesum Christum, qui transfigurabit corpus humilitatis nostre conforme ut fiat corpori gloriæ suæ, secundum operationem suam, quæ possit etiam sibi subicere omnia.* Insuperabilis enim operatio est Patris & Filii. Alioquin nec ipse Pater sibi subiecit omnia, sed Filius ei subiecit, qui ei regnum tradidit, & evacuavit omnem principatum & omnem potentiam & virtutem. De Filio quippe ita dicta sunt; *Cum tradiderit, inquit, regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem principatum & omnem potentiam & virtutem.* Ipse enim subiecit, qui evacuavit.

Ex Libro isulem contra Sermonem Ariani-
um, cap. 37.

QUOD dicit Apollolus, etiam in futuro seculo Patri Filium subiectum futurum, ubi ait, *Tunc & ipsa Filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia*: quid mirum, quandoquidem illa in Filio forma humana manifesta est, quæ semper major est Patre? Quamvis non desuerit, qui illam tunc Filii subjectionem, ipsius humanæ formæ in divinam substantiam commutationem intelligendam putaverint, tamquam hoc eoque rei subieciatur, quod in eam venit & mutatur. Sed nos quid hinc sentiamus ostendimus, magis ideo dixisse Apollolum etiam tunc Patri Filium subiectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum & corpus humanum aliqua conversione per-

peritum : ut *sic Deus omnia non tantum in illius omnis forma hominis, sed in omnibus, id est, ut ad habendam vitam, & faciendum in bonis desiderium nostrum natura divina sufficit*. Tunc enim Deus omnia erit in omnibus, cum prater ipsum nihil omnino habere velle corperimus : Omnia quippe ipse nobis erit ; quando ipso subsistente nihil deerit.

Ex libro ejusdem contra Maximianum Ariem. 11. cap. 18. num. 4. & seq.

PARENTIBUS UT EFFET SUBDITUS CHRISTUS, non divine majestatis fuit, sed ætatis humanæ. Frustra itaque distili, *Si parentibus fuit subditus quos creavit, quanto magis suo genitori quæ tantum ac talem genitæ ?* Respondetur enim tibi, Si parentibus fuit subditus propter pueritiam, quanto magis Deo propter ipsam hominis formam ? Quam formam cum immortaliter fecerit, non morte perdidit, quid miraris si etiam post hujus sæculi finem subiectus erit in ea illi qui ei subiecit omnia ? Tu autem non propter humani servi dicitur Filium Patri esse subiectum, sed quia cum tantum ac talem genuit, id est magnum Deum, quamvis Patre ipso minorem : ubi & Patri derogas, qui Filium sibi unicum, aut non potuit, aut noluit gignere æqualem ; & ipsi Filio qui unicus Patri non est generatus æqualis, & ideo perfectus est natus, ne unquam crescendo fieret, quod non potuit esse nascendo.

Nun autem, ut putas, corpus tantum Filii, id est, corpus hominis, verum etiam humanum spiritum Patri dicimus esse subiectum : & secundum id quod homo factus est intelligimus dictum, *Cum autem omnia illi subiecta fuerint, tunc & ipse Filius subiectus erit illi qui ei subiecit omnia*. Secundum id quod Christus est caput & corpus : caput scilicet ipse Salvator qui surrexit a mortuis, & sedet ad dexteram Patris ; & Ecclesia que est corpus ejus, plenitudo ejus, sicut apertissime dicit Apostolus. Ac per hoc cum omnia Christo subiecta fuerint, & capiti & corpori erunt sine dubitatione subiecta. Nam secundum id quod sine tempore Deus natus est, nihil unquam potuit ei non esse subiectum.

Quod itaque scriptum est ad Hebræos, *Nunc autem necesse videmus omnia subiecta ei : cum autem modico minus ab angelis minoratur videmus Jesum propter passionem mortis ; docere nos debet quomodo intelligendum sit quod scriptum est ad Corinthios, Cum erunt omnia illi subiecta fuerint : quia secundum id dictum est quod factus est homo, non secundum id quod est Deus*. Sic ergo in homine apparet, in quo per passionem mortis minoratus est modico minus ab angelis, vivos & mortuos judicabit.

Ex ejusdem libro contra Sermonem Arianorum, cap. 11. num. 9.

FORMAM IN CHRISTO FILII HOMINIS tunc ab eo judicandi videbunt impij, de quibus

dictum est, Videbunt in quem confuerunt. Dei vero formam in eodem ipso Christo, quæ æqualis est Patri, utique non videbunt. Unde Prophetia præcessit, Tollatur impius, ut non videat claritatem Domini. Quæ & ad hoc pertinet, Beati mundi corde, quoniam ipse Deum videbunt. Denique hoc apertissime constat, ubi dicit, Potestatem dedit ei judicium facere, quoniam filius hominis est. Non ergo quoniam Filius Dei est : nam secundum hoc cetera illi cum Patre & una eademque potestas est : sed quoniam filius hominis est, quod esse cepit ex tempore, ut ei potestas daretur in tempore. Quod non ita dicitur, tanquam eam sibi & ipse non dederit, id est, naturam in se humanam non dederit potestatem illa quæ in eo natura divina est : abist hoc credere. Quomodo enim aliquid faceret Pater, nisi per unigenitum Filium ? Nec sine Spiritu sancto, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Ac per hoc quod potestatem Filio dedit quoniam filius hominis est, per eundem ipsum ipsi dedit, quoniam Filius Dei est. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed honorifice & competenter tribuit Patri quod etiam ipse facit ut Deus ; quia de Patre est Deus. Ipse namque Deus est de Deo : Pater autem Deus, sed non de Deo.

Ex ejusdem narratione in Psalmum CIP. vers. 8. & sequenti. n. 6. & 7.

MENOR SEIT IN SÆCULUM TESTAMENTI SEI. Alii codices habent, in æternum : quod ex ambiguo Græco factum est. Sed si in hoc sæculum intelligendum est, non in æternum ; quomodo exponens ejus testamenti meminit superius, adjungit & dicit, Verbi quod mandavit in mille generationes ? Quod adhuc cum aliquo sine potest intelligi : sed deinde dicit, Quod disposuit ad Abraham, & jamenti sui ad Isaac : & statuit illud Jacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum. Ubi nullus est ambiguitatis locus : cum quippe habet Græcus, quod nostrum illi testamentum interpretati sunt. Si autem hoc loco Testamentum vetus intelligendum est, propter terram Chanaan ; sic enim sermo contextus, Et statuit illud ipsi Jacob in præceptum, & ipsi Israel in testamentum æternum, dicens, Tibi dabo terram Chanaan fœderis hereditatis vestre : quomodo intelligendum est æternum, cum terrena illa hereditas æterna esse non possit ? Et ideo vetus Testamentum vocatur, quia per Novum aboletur. Mille ergo generationes nec æternum videntur aliquid significare ; quia utique finem habent, & ad ipsa temporalia primis multæ sunt. Quamlibet enim paucis annis generatio determinetur, quam Græci γένος dicunt, quam minimam quidam quindecim annis terminaverunt, ex qua homo incipit posse generare ; quæ sunt illæ mille generationes, non solum a tempore Abraham, quando ei facta est promissio, usque ad tempus novæ Testamenti, sed & ab ipso Adam, usque ad terminum sæculi ? Quis enim audeat dicere,

Joan. 1. 17.

1/Joan. 1. 17.

Matth. 1. 1.

Joan. 1. 17.

Joan. 1. 1.

Test. n.

Test. n.

Test. n.

Test. n.

Lut. 1. 17.

1. Cor. 11.

18.

Col. 1. 17.

Hebr. 1. 1.

1. Cor. 11.

18.

Zach. 11.

17.

cere, quindecim annorum millibus hoc sæculum extendi.

Proinde mihi videtur non hic vetus Testamentum intelligendum, quod Novo esse tollendum dicitur per Prophetam, "Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & confirmabo domui Jacob Testamentum novum, non secundum Testamentum quod constitui patribus eorum, cum eduxissem eos de terra Ægypti: sed Testamentum fidei, quod laudat Apollolus, cum Abraham nobis proponit imitandum, & de Legis operibus fallacibus inde convincit, quod Abraham etiam ante circumcissionem credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Denique cum dixisset, *Memor fuit in sæculum testamenti sui*, quod in æternum intelligere debemus, testamenti scilicet iustificationis & hereditatis æternæ, quam fidei promissit Deus: *Verbi*, inquit, *quod mandavit in mille generationes*. Quid est *mandavit*? Quod enim ait, *Tibi dabo terram Chanaan*, non mandatum est, sed promissum. Mandatum est autem quod facere debemus, promissum quod accipere. Mandatum ergo fides est; ut iustus ex fide vivat; & hinc fidei hereditas æterna promittitur. *Mille* ergo *generationes*, propter numeri perfectionem, pro omnibus intelligendæ sunt, id est, quamvis generatio generationi sequendo succedit, tamdiu mandatum est vivendum ex fide. Quod observat populus Dei, filii promissionis nascendo venientes, & moriendo abeuntes, donec omnis generatio finiatur; quod millenario numero significatum est, quia denarii numeri solidum quadratum docet decies, & hoc decies ad mille pervenit. *Quod disposuit*, inquit, *ad Abraham, & juramenti sui ad Isaac*. Et statuit illud Jacob, id est ipsi Jacob, in præceptum. Ipsi sunt tres Patriarchæ, quorum specialiter se dicit Deum, quos & Dominus nominat in Testamento novo, ubi dicit, "Multi ab

"Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Jacob in regno gloriæ." Illa est hereditas æterna. Nam & hic ubi ait, *Statuit illud Jacob in præceptum*; manifestat præceptum esse fidei: non enim promissum appellat præceptum. Si enim opus est in præcepto, merces in promisso: Hoc est opus Dei, Dominus ait, ut credatis in eum quem ille misit. Hoc ergo verbum quod mandavit, *memor in æternum testamenti sui*, hoc est, verbum fidei quod predicamus, *statuit illud ipsi Jacob in præceptum*, & ipsi *Israel in testamentum æternum*, id est, quod ex ipso verbo & præcepto impleto daturus esset aliquid æternum. Dicens, *Tibi dabo terram Chanaan* *in æternum hereditatis vestre*. Quomodo ergo est hoc æternum, nisi aliquid æternum significet?

Ipsa enim dicta est terra promissionis, terra fluens lac & mel. Quod totum significat gratiam, in qua gustatur quam suavis est Dominus, ad quam non omnes homines pertinent. Non enim omnium est fides. Ideo addidit, *Funiculum hereditatis vestre*. Unde in alio Psalmo, loqui ubi dicit, *Funes ceciderunt mihi in præclaris*, etenim hereditas mea præclara est mihi, &c.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum Cⁱ. vers. 7. num. 7.

QUID est ergo, *Patres nostri non intellexerunt mirabilia tua*, nisi non cognoverunt quid per illa mirabilia eis præstare volueris? Quid utique nisi vitam æternam, & non temporalem, sed incommutabile bonum, quod per patientiam expectatur? Ideo impatienter murmuraverunt, & amaricaverunt, & bonis præsentibus fallacibus atque sugacibus beatos se fieri quæsierunt. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiarum tuarum*. Et intellectum rogarunt, ut cogitarent ad quorum bonorum æternitatem per illa temporalia vocaret Deus: memoria vero, ut saltem quæ temporaliter mirabilia facta sunt, non obliviscerentur, fideiterque præstarent quod eadem potestate, quam fuerant jam experti, Deus illos ab inimicorum persecutione liberaret: oblitus sunt autem quid eis in Ægypto ad inimicos eorum contentendos per tanta prodigia præstitisset. . . . NOTANDUM est sane quemadmodum Scriptura culpæ voluerit, non intelligere quod intelligendum est, & non meminisse quod memoria retinendum est: quod homines lux culpæ deputari nolunt, ad nihil aliud nisi ut minus supplicent, minisque sint humiles Deo, in cujus conspectu confitentur quod sunt, atque impetrato adiutorio possint esse quod non sunt. Nam etiam peccata ignorantæ vel negligentiæ melius accusantur ut pereant, quam excusantur ut maneant; meliusque purgantur invocato Deo, quam firmantur irritato.

Ex eadem enarratione in Psalmum Cⁱ. vers. 46. num. 36.

ET dedit eos in misericordias. Ut essent non vasa iræ, sed vasa misericordiæ. Ideo autem potest pluraliter misericordias dici, in quas eos dedit, quia omniſque proprium domum habet a Deo, alius hæc, alius autem sic. Dedit ergo eos in misericordias in conspectu omnium qui sperant eos. Age nunc, quisquis hæc legis, & gratiam Dei, qua in æternam vitam per Dominum nostrum Jesum Christum redimimur, legendo in Apollolis litteris, in Prophetiis autem scrutando cognoscis, & vetus Testamentum in novo revelatum, in veteri novum velatum vides; recule quem dixit apollolus Paulus principem potestatis aëris, qui operatur in filios insensitatis, & illud ubi ait de quibusdam, "Ut resuscipiant de diaboli laqueis, captivati ab ipso fecerunt" dum ipsius voluntatem; & verba Domini, "Jesu Christi, ubi cum expellens de fidelium cordibus ait, Nunc principes hujus mundi missi estis foras: & ipsius iidem Apolloli dicentes, qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum Filii caritatis sue. Hæc atque hujusmodi ratiocinatus, intendens animum & in litteras veteris Testamenti, & vide quid canteretur in eo Psalmo cujus est titulus, Quando domus edificabitur domi capivitatem: ibi enim dicitur, Cantate Domini

Ref. 5.

Ref. 46.
Num. 36.
1. Tim. 2. 1.

Epist. 2. 2.
1. Tim. 2. 24.

1. Tim. 2. 24.

1. Tim. 2. 24.

1. Tim. 2. 24.

no canticum novum. Et ne exultatione ad Judaeorum populum tantummodo pertineret: „Cantate, inquit, Domino omnis terra; cantate Domino, benedicite nomen ejus annuntiate, vel potius bene nuntiate, immo, ut ipsum verbum quod in Graeco posuimus est, transferam, evangelizate diem ex die salutare ejus. “ Hinc eodem Evangelium nuncupatum est, in quo annuntiat dies ex die, Dominus Christus, lumen ex lumine, Filius ex Patre. Hoc enim est & salutare ejus; quia salutare Dei Christus est, sicut & superius jam demonstravimus. „ Annuntiate in Gentibus gloriam ejus, in omnibus populis, mirabilia ejus. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis valde, terribilis est super omnes Deo: quoniam omnes dii gentium demonia. “ Ili ergo inimici cum rege suo diabolo captivum tenebant populum Dei. De qua captivitate cum redimimur, & princeps huius mundi mittitur foras, aedificatur domus populi captivitate: cuius lapis angularis est Christus, qui duos condidit in se, in unum novum hominem, faciens pacem, quam dies ex die veniens evangelizavit eis qui erant prope, & eis qui erant longe, faciens utraque unum; & adducens alias oves, quae non sunt de hoc ovili, et sit unus grex & unus pastor. Et ita Deus dedit in misericordiam praedelinatos suos: quia non volens, neque currentis, sed miserentis est Dei: in conspectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo inimici, diabolus & angeli ejus captivaverant praedelinatos in Dei regnum & gloriam: a Redemptore autem nostro foras missi qui dominari infidelibus solebant intrinsecus, fideles oppugnant extrinsecus. Sed oppugnant, non expugnant eos qui apprehendunt nocentem fortitudinis a facie inimici. Ut autem oppugnent, sentiunt in nobis esse infirmis reliquias, propter quas dicimus, Dimitte nobis debira nostra: propter quas dicimus, Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos a malo. His itaque inimicis ejectionis, persequitur Dominus Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse Salvator corporis, ut in eo ipso corpore suo tertia consummaretur. Sic enim dixit, Ecce ejicio daemonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia consummatur, id est, perhorreo, occurrentibus omnibus nobis in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CVIII.
vers. 15. num. 17.

DICIT aliquis, Etiamne hoc ad poenam Judae pertineret credendum est, quod post ejus mortem ad mendicitatem uxor ejus & filii pervenerunt, & translati sunt, ejecti de habitationibus suis, servante sceleratore omnem substantiam ejus, & diripientibus alienis omnes labores ejus, nemine adjuvante, nec miserante pupillis ejus, & quod cito sunt sine posteris mortui? Numquid etiam de his quae in suis post mortem quiescente contingunt, ullus mortuos tangit dolor? aut haec saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respondendo ma-

gnam quidem esse questionem, nec in praesentia differendam, quod sit operis prolixioris, utrum, vel quatenus, vel quomodo ea quae circa nos aguntur, moverint spiritus mortuorum. Verumtamen, quod breviter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, non diceret Dominus dixisse illum divitem, qui tormenta apud inferos patiebatur, Habeo ibi quinque fratres, ne & ipsi veniant in locum hunc tormentorum. Sed quomodo libet intelligant, qui hoc aliter intelligere conantur; & quia fatendum est non esse consequens, ut si sciunt mortui suos vivere, quia nec in locis poenarum eos vident, ubi dives ille erat, nec in requie beatorum, ubi Lazarus & Abraham, quamvis longe agnoscebant, ideo eos etiam quae circa eorum caros aguntur vel laeta vel tristica scire necesse sit: hoc dico, paucos esse ejus animi homines, qui post mortem suam quidvis boni malive contingat, saltem dum vivunt, negligant, atque omnino contemnant; multos autem, quod indicat etiam tanta cura commendandae ultimae voluntatis, & qualicumque testamentorum, satis agere, ut cum defuncti fuerint, his bene sit. Permutationem vero posteritatis suae per successiones generationum solvi laudabiliter sperant, qui seipsos abdicunt propter regnum caelorum, & filios suos hoc facere cupiunt, exoptante martyrio coronari, ita ut nullas eorum in terra remaneat: ceteri autem omnes, aut pene omnes, felices volunt suos esse in hac vita post mortem suam, & suum genus interire volunt. Quapropter quod Juda tam infeliter mortuo, ita uxor vidua & filii ejus, orphanis remanserant, ut sceleratore scrutante omnem substantiam ejus, & diripientibus alienis labores ejus de suis habitationibus ejicerentur, nec aliquem populi ejus miserantem invenirent, & in una generatione sine posteris interirent; si haec sentiunt mortui, cumulus malorum est; si hoc non sentiunt, formido vivorum. Si autem moveret, quomodo potuerit habere substantiam, quam scelerator scrutaretur, alienique diriperent, quando jam cum aliis undecim Dominum sequebatur; credat eam omnia quae habebat sua dimisisse filiis & uxori, ut non inde sinceriter vel perleverant vinculum cupiditatis abruerit: qui etiam ea velut vendere videretur distribuenda pauperibus, profecto faceret quod Ananias post Domini ascensionem. Neque enim metueret ne hoc Dominus divinitate cognosceret, quem falli putabat, quando ea quae mittebantur, de localis auferat.

Ex eadem enarratione in Psalmum CVIII.
vers. 21. num. 23.

ET tu, Domine, Domine, fac mecum. Quidam substantiam putaverunt misericordiam, quidam vero & addiderunt: sed commendatores codices sic habent, Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum. Unde sensus aliorum non est praetermittendus, ita dixisse Filium Patri, Fac mecum, quia eadem sunt opera Patris & Filii. Ubi etiam si misericordiam intelligamus: (sequitur enim,

Quia

terpreta-
tioni d. h.
c. 1. v. 10.
& s. Tho-
mas, sup-
ponunt
quod, va.
art. 1. &
August. lib.
de cura ge-
neris mor-
tuo c. 1. v.
& 1. c. 1. v. 10.

Joan. 11. 1.

vers. 11.

Joan. 11. 1.
Joan. 11. 1.

Exph. 1. 1.
Exph. 1. 1.

Joan. 11. 1.

Rom. 11. 1.

Hebr. 1. 1.
1. v. 10.
Exph. 1. 1.
1. v. 10.
Exph. 1. 1.
1. v. 10.

a. Rosa.
1. v. 10.
1. v. 10.

* Videri
potest in Jo-

Quia suavis est misericordia tua :) & ipsam quia non dixit, *Fac in me*, vel, *Fac super me*; vel aliquid huiusmodi; sed ait, *Fac mecum*; bene intelligimus & Patrem & Filium simul facere misericordiam in vasa misericordiae. Potest hoc etiam sic intelligi: *Fac mecum*, id est, adiuva me. Quod in quotidiana loquen-

Rom. 9. 30.

Iacobi 1. 34.

Ps. 137.

Iacobi 1. 34.

Iacobi 1. 34.

Ps. 137.

di consuetudine habemus, cum de aliqua re, quæ pro partibus nostris est, dicamus, Nobiscum facit. Pater quippe adiuvat Filium, in quantum Deus hominem, propter formam servi: cui homini Deus, & cui formæ servi etiam Dominus est Pater. Nam in forma Dei, Filius adiutorio non indiget: æqualiter enim cum Patre omnipotens est, ex quo & ipse adiutor est hominis. Sicut enim Pater suscitavit mortuos & vivificavit, sic & Filius quos vult vivificat. Nec alios Pater, alios Filios, aut aliter Pater, aliter Filius: quia & eadem facit, & similiter. Unde in quantum homo est Filius Dei, Deus suscitavit illum a mortuis, hoc est Pater, qui dicit in Psalmis, Suscita me, & reddam illis. In quantum autem Deus est, etiam ipse se suscitavit: propter quod dicit, Solvite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Quod etiam hic significavit, si quis diligenter intendat. Scrutari enim iustis Scripturas, quæ testimonium perhibent de illo, non in superficie pertransiri. Non enim tantummodo ait, *Tu Domine, Domine, fac mecum*: sed ait, *Et tu*. Quid est. *Et tu*, nisi quia & ego. Quod autem non semel *Domine*, sed repetens ait, *Domine, Domine*: habet in hoc orantis affectum: sicuti est, Deus, Deus meus. Quod vero cum dixisset, *Fac mecum*; addidit, *propter nomen tuum*: gratiam commendavit. Nullis operum meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subvecta est humana natura, ut totum simul Verbum & caro, hoc est, Deus & homo; unigenitus Filius Dei diceretur. Hoc autem factum est, ut ab illo qui creaverat, per id quod non perierat, id quod perierat quæreretur. Unde & hic sequitur, *Quia suavis est misericordia tua*.

Ex ejusdem Sermonis XV. in Psalmum CXXVIII. vers. 55. num. 7.

Ps. 137.

1. Cor. 4. 1.

1. Cor. 5. 14.

Ps. 137.

MEMOR, inquit, fui in nocte nominis tui, Domine, & custodisti legem tuam. Nox est illa humilitas, ubi est mortalitatis crux; nox est in superbis inique agentibus usque valde, nox in tardio a peccatoribus derelinquentibus legem Dei; nox est postremo in loco peregrinationis huius, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum & manifestabit consilia cordis, & tunc laus erit unicuique a Deo. In hac ergo nocte memor homo esse debet nominis Dei, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur: propter quod & illud scriptum est, Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Sic enim quisque non in sua, sed in Dei gloria, (quia nec in sua, sed in Dei iustitia, id est, a Deo sibi donata,) custodit legem Dei: sicut ille ait, *Memor fui in nocte nominis tui, Domine, & custodisti legem tuam*. Quam non

custodisset, si in sua virtute confidens, nominis Dei memor non fuisset: Adjutorio enim nostrum in nomine Domini.

Ps. 137.

Ex ejusdem Sermonis XVII. in eundem Psalmum CXXVIII. vers. 67. n. 3.

PROPRIMUM humiliter, inquit, ego deliqui; propterea verbum tuum, vel sicut alii expressius habent, *propterea eloquium tuum confitebor*: utique rursus humiliarer. Quod ad illam humilitationem melius refertur, quæ facta est in Adam, in quo omnis creatura humana tamquam in radice vitata, quociam veritati subiecta esse non voluit, subiecta est vanitati. Quod vasis misericordiae profuit experiri, ut dejecta superbia diligeret obedientia, & percat non reditura miseria.

Rom. 6. 30.

Ex ejusdem Sermonis XXIX. in eundem Psalmum CXXVIII. vers. 150. n. 7.

APPROPINQUAVERUNT, inquit, persequentes me iniquitate: vel, sicut nonnulli codices habent, *iniqui*. Tunc appropinquant qui persequuntur, quando nique ad carnem cruciandam perimendamque perveniunt. Unde Psalmus vigesimus primus, ubi passio Domini prophetata est, Ne discedas, inquit, a me; quoniam tribulatio proxima est: cum ea dicantur, quæ non imminente, sed jam præsentem ipsa passione perpelsum est. Sed proximam dixit tribulationem, quæ fiebat in carne: nihil est quippe animæ proprius carne quam gelat. Propinquaverunt ergo persequentes, affligentes eorum carnem, quos persequébantur. Sed attende quod sequitur: *A lege autem tua longe facti sunt*. Quanto magis propinquaverunt persequendis iustis, tanto magis longe facti sunt a iustitia. Sed quid nocuerunt eis, quibus persequendo propinquaverunt, quando interior est propinquatio Domini eorum, a quo nullatenus disceruntur?

Ps. 137.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CXXII. vers. 3. num. 7.

AUDIAMUS vocem hominis qui vapulat, & sicut ille uniuersique nostrum voces, & quando nobis bene est. Nam quis non intelligat vapulare se quando argro, quando in carcere est, quando forte in catena, quando forte latrones patitur? Quando ab aliquibus improbis est aliquæ molestie irrogantur, lenit vapulare se. Magnus sensus est, videre quia vapulat & quando illi bene est. Non enim ait Scriptura in Job, Tentationibus abundat vita humana: sed ait, Numquid non tentatio est vita humana super terram? Totam ipsam vitam tentationem dixit. Omnis ergo vita tua super terram, plige tunc sunt. Plange quamdā vivis in terra: sive feliciter vivas, sive in aliqua tribulatione constitutus vis, clama, Ad te levavi oculos meos qui habitas in caelo. Ad manus Domini, qui te iussit cordi, qui dicit in alio Psalmo, Pro-

Job 1. 1.

Ps. 137.

Ps. 137.

Verf. 4. Propter iniquitatem eruditū hominem, & tabescente fecit sicut araneam animam meam: clama ad manus exdentes, & dic, *Miserere nostri, Domine, miserere nostri.* Non sunt illi voces vapulatus? *Miserere nostri, Domine, miserere nostri.*

Ex ejusdem enerratione in Psalmum CXXIII. vers. 3. num. 5.

Quomodo ergo illi viros abhorbuerunt nos, nisi quia Dominus erat in nobis. Surrexerunt enim multi persecutores aliquando, & nunc non desunt. Singillatim insurgunt, & aliquando vivos absorbent, sed in quibus non est Dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, *Nisi quis Dominus erat in nobis:* quia multi abhorbentur, in quibus non est Dominus. Hi sunt qui vivi abhorbentur, qui sciunt in alium esse, & lingua consentiunt. Surrexerunt enim quidam persecutores, & dixerunt hominibus, *Thurificate, si non feceritis, occidimus vos.* Illi amaverunt hanc vitam, & dulcedo vite hujus tenuit eos. Non plus dilexerunt ea quæ promittit Deus, quam ea quæ videbant in terra. Illa enim credere jubebantur, quæ nondum videbant, illa quæ amabant videbant. Plus retinentes ea quæ videbant, excluderunt de cordibus Dominum: & quia non erat in eis Dominus, vivi absorpti sunt. Quid est, vivi absorpti sunt. Thurificando idolis, sciens quia nihil est idolum. Nam si aliquid putaret esse idolum, mortui abhorbentur: eum autem putant nihil esse idolum, & noverunt omnia illa Gentilium vana esse, vivunt, & tamen cum faciunt quod voluit persecutores, vivi abhorbentur. Sed ideo vivi abhorbentur, quia non in eis est Dominus. In quibus autem inest Dominus, occiduntur, & non moriuntur. Qui autem consentiunt & vivunt, vivi abhorbentur, absorpti moriuntur. Illi autem qui passi sunt, & non cessaverunt tribulationibus, exultant, & dicunt, *Dicit nunc Israel: dicat exultans, dicat secutus, Nisi quia Dominus erat in nobis, cum insurgent homines in nos, forsitan viros abhorbuerunt nos.*

Ex ejusdem enerratione in Psalmum CXXVI. vers. 2. n. 4. 5. & sequent.

NEMO sibi arroget aliquid. NEMO HABET aliquid boni, nisi ab illo acceperit qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiam, stultus est. Si humilis, ut veniat sapientia, & illuminet illum. Si autem aute quam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in illo Psalmus? *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Quid est, *In vanum est vobis ante lucem surgere?* Si surgatis ante quam surgat lux, necesse est ut in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux nostra Christus: bonum est tibi ut surgas post Christum, non surgas ante Christum. Qui sur-

gunt ante Christum? Qui se volunt proponere Christo. Et qui sunt qui se volunt proponere Christo? Qui volunt hic excelsi esse, ubi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, si volunt ibi esse excelsi, ubi Christus excelsus est. Ait enim de iis qui illi adhererant fide, in quibus & nos sumus, si & nos in illum puro corde credimus: *Pater, inquit, quos mihi dedisti, volo ut ubi ego sum, & ipsi sint tecum.* Magnum donum, magna gratia, magna promissio, Fratres mei. Et quis non vult esse cum Christo, ubi est Christus? Sed jam excelsus Christus; vis ibi esse ubi est excelsus? Et ibi humilis, ubi & ille humilis fuit. Propterea illis dicit ipsa lux, Non est discipulus super magistrum, nec servus super domum suum. Qui volebant discipuli esse super magistrum, & servi volebant esse super dominum suum, aut lucem volebant surgere; in vanum ibant, quia non post lucem ibant. Illis ergo dicit ille Psalmus, *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Tales erant filii Zebedee, qui ante quam humiliarentur secundum passionem Domini, jam sibi loca eligebant, ubi sederent, unus ad dexteram, alter ad sinistram. Ante lucem volebant surgere; ideo in vanum ibant. Revocavit illos Dominus ad humilitatem, cum hoc audiret, & ait illis, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ego veni humilis esse, & vos ante me vultis esse excelsi? Qua ergo eo, illas sequimini, ait. Nam si hæc vultis ire, qua ego non eo, *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Et Petrus ante lucem surrexerat, quando consilium Domino dare volebat, ut non peteretur pro nobis. Dixerat enim ille de passione sua, in qua salvi futuri eramus, de ipsa humilitate; humilis enim passus est: cum ergo de passione sua futura diceret, expavit Petrus, qui illum paulo ante dixerat Filium Dei: tamen ne moreretur, & ait illi, Absit a te Domine, propitius esto tibi, non fiet istud. Ante lucem volebat surgere, & loci consilium dare. Sed quid fecit Dominus? Fecit illum, ut post lucem surgeret: Redi post me satanas. Ideo enim satanas, quia ante lucem vis surgere. Redi post me, ut ego precedam, tu sequaris: qua ergo eo, illac eas; non qua tu vis ire, illac me velis ducere.

Ergo illis qui volebant ante lucem surgere dicit Psalmus, *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Et quando surgemus? Cum fuerimus humiliati. *Surgite postea quam sedistis.* Surrectio exaltationem significat, sessio humilitatem significat. Aliis locis intelligitur sessio in honore judicandi, aliis locis humilitatem ostendit. Quomodo in honore judicandi sessio? Sedebitis super duodecim sedes, judicantes duodecim tribus Israel. Quomodo in signo humilitatis sessio? Hora sexta Dominus fatigatus sedit ad puteum. Fatigatio Domini, infirmitas Domini fuit, infirmitas virtutis, infirmitas sapientie: sed ipsa infirmitas, humilitas, infirmitas fuit. Ergo si sedet ex infirmitate, sessio illa humilitatem significat. Et ipsa sessio ipsius, id est, humilitas ipsius, ipsa nos fecit salvos: quia, Quod infirmum est Dei, fortius est quam homines. Ideo dicit in quodam Psalmo, Domi-

ne tu

Joan. 17. 24.

Matth. 26. 24.

Matth. 26. 24.

Matth. 26. 24.

Matth. 26. 24.

Matth. 26. 24.

Matth. 26. 24.

Joan. 4. 4.

1. Cor. 1. 28.

Roman. 9. 21.

ne tu cognovisti sessionem meam & resurrectionem meam: id est, humilitatem meam & exaltationem meam, &c.

Sed ne quis putet se ad hoc sedere ut honoretur, ut ostenderet quia sessione ista humilitatem voluit commendare: ne quis se putaret iustum esse sedere, aut ad iudicandum, aut ad ebulandum & gaudendum, & maiorem superbiam ibi quæreret, in significationem humilitatis addidi, *Qui manducatis panem doloris*. Illi ergo manducant panem doloris, qui gemunt in illa peregrinatione. Ipsi sunt in convalesce-

Item vers.
h.

Pf. 6. 6.

Pf. 4. 4.

Gen. 2. 21.

Luc. 12. 48.

Item 1. 1.

1. Cor. 13. 12.

3. Reg. 1. 1. 1.

plorationis. Ascensiones enim facit Deus in corde. Sed ubi illas disponit? Ascensiones, inquit, in corde eius disposuit. Quis? Deus. Si ascensiones in corde, ideo cantant Canticum graduum. Humiliemur in sculo, ascendamus. Quomodo? Corde. Quia ipsa ascensio cordis, a convalesce plorationis surgit. In convalesce, inquit, plorationis. Quomodo erexit sunt montes, sic sederunt convales. . . . Si ergo in convalesce plorationis manducas panem doloris, & dicis, Facta sunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus: bene surgis, quia sedisti.

Et quasi diceret, Quando surgemus? Modo jubemus sedere, quando erit nostra resurrectio? Quando fuit Domini. Ad eum attende, qui te præceffit. Nam si non idipsum attendis, in vanum est tibi ante lucem surgere. Ipse quando exaltatus est? Cum mortuus est. Ergo & tuam exaltationem post mortem spera, in resurrectione mortuorum spera, quia ille resurrexit & ascendit. Sed ubi dormivit? In cruce. Quando dormivit in cruce, signum gestabat, immo implebat quod significatum est in Adam: quia cum dormiret Adam, colla illi detracta est, & Eva facta est: sic & Domino eum dormiret in cruce, latus eius lancea percussum est, & sacramenta profluerunt, unde facta est Ecclesia. . . . Si ergo ille non resurrexit, nisi mortuus, tu exaltationem speras nisi post hanc vitam? Sed ut doceat te iste Psalmus, quasi interrogaret, Quando surgam? fortassis prius quam sedero? Cum dederit, inquit, dilectis ejus somnum. Dat hoc Deus, cum dormierint dilecti ejus; tunc surgent dilecti ejus, id est, Christi. Omnes enim surgent, sed non quomodo dilecti ejus. Omnium est resurrectio mortuorum, sed quid ait Apostolus? Omnes quidem resurgetis, sed non omnes immutabimur. Resurgent illi ad penas: resurgetis vos quomodo resurrexit Dominus noster, ut sequamur caput nostrum, si membra ipsius sumus. Si autem membra ejus sumus, tunc sumus dilecti ejus, tunc ad nos pertinet illa resurrectio quæ præcessit in Domino, ut lux surrexerit ante nos, nos post lucem: quia in vanum est nobis ante lucem surgere, id est, alitudinem quære- re ante quam moriamur; cum Christus lux nostra non sit exaltatus in carne, nisi postea quam mortuus est. Confluit ergo membra ejus, & in membris ejus dilecti ejus, cum somnum acceperimus, tunc surgemus in resurrectione mortuorum. Unus resurrexit, jam non moriturus. Resurrexit Lazarus, sed moriturus; resurrexit filia Archifynagogi, sed moritura; re-

surrexit filius viduæ, sed moriturus; resurrexit Christus non moriturus. Audi Apostolum: Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Talem spera resurrectionem: & propter hoc esto Christianus, non propter felicitatem terræ hujus. Nam si propter felicitatem vitæ hujus vis esse Christianus, quando illa lux tua non hic quæsit mundanam felicitatem, ante lucem vis surgere, necesse est ut in tenebris perleveres. Mutare, sequere lucem tuam; quare surrexit, tunc: sede prius, & sic surge. Cum dederit somnum dilectis ejus.

2. Cor. 9. 10.
Rom. 6. 9.

Ex ejusdem enarratione in Psalmum CXXIX.
vers. 1. & 2. num. 1.

DE profundis clamavi ad te Domine, * Domine exaudi vocem meam. Vox hæc ascendens est, perticiens ad Canticum graduum. Debet itaque unusquisque nostrum videre in quo profundo sit, de quo clamet ad Dominum. Clamavit de profundo Jonas, de ventre ceti. Erat non solum sub fluctibus, verum etiam in visceribus beluæ: nec tamen illud corpus & illi fluctus interduleferant orationem ne perveniret ad Deum, & venter beluæ non potuit tenere vocem deprecantis. Pertransivit omnia, disruptit omnia, pervenit ad aures Dei: si tamen dicendum est, quia disruptis omnibus pervenit ad aures Dei, quando aures Dei in corde precantis erant. Ubi enim Deum præsentem non habet, quous fidelis est vox? Verumtamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad Dominum. Profundum enim nobis est vita ista mortalitatis. Quisquis se in profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat, donec de profundo eruat, & veniat ad eum qui super omnes abyssos sedet & super Cherubim, super omnia quæ creavit, non solum corporalia, sed etiam spiritalia; donec ad eum veniat anima, donec ab illo liberetur imago ipsius, quod est homo, quæ in hoc profundo tamquam assiduis fluctibus exagitata derisa est: & nisi renovetur & reparetur a Deo, qui illam impressit quando formavit hominem; (Idoneus potuit esse homo ad casum suum, non est idoneus ad resurrectionem suam:) semper in profundo est: nili liberetur, ut dixi, semper in profundo est. Sed eum de profundo clamat, surgit de profundo, & ipse elamor non eum permissit multum in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec elamant de profundo. Dicit Scriptura, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Jam videat, Fraires, quale profundum sit ubi contemnitur Deus. Cum quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, acervis quibusdam & molibus quibusdam iniquitatum premi, si dictum illi fuerit ut Deum roget, irridet. Quibus modis? Primo dicit, Si Deo displicerent facinora, ego viverem? Si curaret Deus res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solum viverem, sed & bene mihi esset? Solet enim, hoc illis evenire, qui multum in profundo sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis. Et tanto magis in profundo merguntur, quanto magis videntur

Prof. 2.
Prof. 2.

Item 1. 1.

Item 1. 1.

tur esse felices: fallax enim felicitas, ipsa major est infelicitas. Deinde & hoc solet homines dicere, Jam quoniam multa feci & damnatio imminet, hoc perdo, quod non facio quidquid possum: &c. Ex hoc perdo, cur non facio quidquid possum? Quomodo solent desperati latrones dicere, Sic me occisurus est iudex pro decem homicidiis, quomodo pro quinque, quomodo pro uno; quare non jam quidquid mihi occurreret facio? Hoc est, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Sed Dominus Jesus Christus, qui nec profunda nostra contemplit, qui usque ad illam vitam venire dignatus est, promittens remissionem omnium peccatorum, etiam de profundo exiavit hominem, ut elamaret de profundo sub molibus peccatorum, & perveniret vox peccatoris ad Deum. Unde elamantis, nisi de profundo malorum?

*Ex ejusdem enarratione in Psalmum CXXX.
vers. 1. num. 1. & seqq.*

IN isto Psalmo commendatur nobis humilitas servi Dei & fidelis, cujus voce cantatur, quod est universum corpus Christi. Saepe enim admonemur Charitatem vestram, non quasi visus hominis cantantis vocem accipi debere, sed omnium qui sunt in Christi corpore. Et quia in illius corpore sunt omnes, tamquam unus homo loquitur: & ipse est unus qui & multi sunt. Multi enim sunt in seipsum, unus sunt in illo qui unus est. Ipsum est autem etiam templum Dei, de quo dicit Apostolus, Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos: omnes qui credunt in Christum, & sic erunt ut diligant. Hoc est enim credere in Christum, diligere Christum: non quomodo demones credebant, sed non diligebant; & ideo quamvis crederent dicebant, Quid nobis & tibi est, Fili Dei? Nos autem sic credamus, ut in ipsum credamus; diligentes eum, & non dicamus, Quid nobis & tibi est? Sed dicamus potius, Ad te pertinemus, tu nos redemisti. Omnes ergo qui sic credunt, tamquam lapides sunt vivi, de quibus templum Dei edificatur; & tamquam ligna impetrabilia, ex quibus arca illa compacta est, quae in diluvio mergi non potuit. Hoc autem templum est, id est, ipsi homines, ubi rogatur Deus, & exaudit. Quisquis enim praeter templum Dei orabit Deum, non exauditur ad illam pacem supernae Jerusalem, etsi exaudiat ad quoddam temporalia, quae Deus & pascuis donavit. Nam & ipsi demones exauditi sunt ut irent in porcos. Exaudiri ad vitam aeternam aliud est, nec conceditur, nisi ei qui in templo Dei orat. Ille autem in templo Dei orat, qui orat in pace Ecclesiae, in unitate corporis Christi, quod corpus Christi constitat ex multis credituribus in toto orbe terrarum: & ipse exauditur, qui orat in templo. Ipse enim orat in spiritu & veritate, qui orat in pace Ecclesiae; non in illo templo, ubi figura erat....

Huius ergo templi vox est in Psalmo. In hoc templo, ut dixi, rogatur Deus, & exaudit in spiritu & veritate; non in illo corporali. Nam ille umbra erat, in qua demonstraretur quod venturum erat. Ideo illud jam cecidi-

dit. Cecidit ergo domus orationis nostrae? Absit. Non enim illud templum quod cecidit, hoc potuit diei domus, orationis, de qua dictum est, Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus.... Hoc autem templum Dei, hoc corpus Christi, haec congregatio fidelium unam vocem habet, & tamquam unus homo cantat in Psalmo. Ejus vocem jam in multis Psalmis audivimus, audiamus & in ista. Si volumus, nostra vox est; si volumus, aure audimus cantantem, & nos corde cantamus. Si autem nolumus, erimus in illo templo tamquam ementes & vendentes, id est, nostra quærentes. Intramus Ecclesiam, non ad ea quae placent oculis Dei. Viderit ergo in numero vestro qui quomodo audiat, utrum audiat & irideat, utrum audiat & post se ponat, utrum audiat & consonet, id est, sentiat hic vocem suam, & adjungat vocem cordis sui voci Psalmi huius. Tamen vox Psalmi huius non tacet, infundatur qui possunt, immo qui volunt; qui nolunt non impediunt. Commendetur nobis humilitas, inde cepit:

Dominus non est exaltatum cor meum neque in altum elesti sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Hoc planius dicatur, & audiat, Non fui superbus, nolui quasi in mirabilibus innotescere hominibus; nec quæxivi aliquid supra vires meas, unde me apud imperitos iactarem. Intendat Charitas vestra: magna res commendatur. Quomodo Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat super se, propterea plus illum delectavit potentia Apollolorum, quam iustitia Christianorum. At ubi vidit per manus impositionem Apollorum & per orationes eorum Deum dare fidelibus Spiritum sanctum, & quia tunc per miraculum demonstrabat adventus Spiritus sancti, ut linguis loquerentur, quae non didicerant, omnes super quos veniebat Spiritus sanctus.... Cum ergo hoc videret Simon, voluit talia facere, non talis esse. Et noluit quia etiam pecunia putavit comparandum Spiritum sanctum. Erat ergo de talibus, qui in templum intant ad emendum & vendendum: emere volebat, quod vendere disponebat....

Ergo sunt homines, quos delectat miraculum facere, & ab eis qui profecerunt in Ecclesia miraculum exigunt; & ipsi quasi proficisse sibi videntur, talia volunt facere, & putant se ad Deum non pertinere si non fecerint. Dominus autem Deus noster, qui novit quid cui tribuat, & ut servet compago corporis in pace, alloquitur Ecclesiam per Apollolum: Non potest dicere oculis manus, Opus te non habeo; aut iterum caput pedibus, Opus vobis non habeo. Si totum corpus oculis, ubi auditis? Si totum corpus auditus, ubi odoratus? Ergo in membris nostris videtis, Fratres, quomodo singula officium suum habeant membra. Oculus videt, & non audit; auris audit, & non videt; manus operatur, nec audit, nec videt; pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus. Sed in uno corpore si sit sanitas, & non adversum se litigent membra, auris videt in oculo, oculus audit in aure: nec obijci potest auri quod non videt, ut dicatur ei, Nihil es, minor es; nunquid videre & discernere colo-

Mat. 21.
12.

Perf. 1.

Mat. 21.
12.

Mat. 21.
12.

Mat. 21.
12.

Mat. 21.
12.

colores potes, quod facit oculus? Respondet enim auri de pace corporis, & dicit, ibi sum ubi est oculus, in eo corpore sum; in me non video, in illo eum quo sum video.... Sic ergo, Fratres, quisquis in corpore Christi non potest resuscitare mortuum, non illud querat, sed querat ne discordet in corpore: quomodo si auri quod videre, discordare potest: Nam quod non accepit, non potest facere. Sed si ei obiectum fuerit & dictum, Si iustus es, resuscitatur mortuum, quomodo resuscitavit Petrus.

In Christo enim majora videntur fecisse Apolloli, quam ipse Dominus. Sed unde fieri potest, ut plus valeant sacramenta, quam radix? Quomodo autem quasi majora videntur fecisse illi quam illis? Ad vocem Domini surrexerunt mortui, ad unbram transiens Petri surrexit mortuus.

Majus hoc videtur, quam illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus nisi in Christo non poterat. Quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Cum ergo hoc audierit, homo qui proficit, quasi obiectam calumniam ab ignavis panis, ab hominibus ne scientibus qui loquantur, in compage corporis Christi respondeat, & dicat, Qui dicit, Non es iustus, quia non facis miracula; posses & auri dicere, Non es in corpore, quia non vides.

Faceres, inquit, & tu, licui & Petrus fecit. Sed Petrus & mihi fecit; quia in eo corpore sum, in quo Petrus fecit: in illo quod potest possum, a quo divinus non sum: quod minus possum, comparatur mihi; & quod plus potest, congaudeo illi. Ipse Dominus desuper clamavit per corpore tuo, Saule, Saule, quid me persequeris? Id ipsum nemo tangebat, sed per corpore in terra laborante caput de caelo clamabat.

Si ergo, Fratres, unusquisque quod potest iuste egerit, & in eo quod alius plus potest, non invidet, sed congratulatus fuerit tamquam in uno corpore cum eo constitutus, pertinet ad eum vox illa Psalmi, Domine non est exaltatum cor meum, neque in astum elati sunt oculi mei; neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Quod enim excecit vires meas, ait, non quazivi; non ibi me extendi, nolui ibi magnificari. Nam illa exaltatio de abundantia gratiarum quam sit timenda, ne quis de dono Dei superbiat, sed magis fervet humilitatem, & facit quod scriptum est,

Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. Quam ergo timenda sit superbia de dono Dei, etiam atque etiam commendandum est Charitati vestrae. Paulus apollolus quamvis ex persecutore factus sit predicator, abundantior gratiam consecutus est in omni labore Apollolico, quam ceteri Apolloli: ut magis Deus ostenderet eum esse quod dat, non hominis.... Cum ergo esset magnae gratiae, & magna dona meruisset a Deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem revelationum ne extollar. "Intendite, rem tremendam vobis dico: Propter magnitudinem, inquit, revelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, qui me colaphizat." Quid est hoc, Fratres? Ne extolleretur tamquam juvenis, colaphizabatur tamquam puer. Et a quo? Ab

angelo satanae.... Sic ergo ille angelus satanae quasi libenter permittit esse colaphizare Apollolum, sed tamen Apollolus curabatur. Et quia illud quod medicus apollolus, molestum erat infirmo; rogavit medicum ut auferret. Quomodo cum medicus apponit visceribus aliquid forte epithema molestum & ardens, unde tamen curandus est ille cujus viscera tuebant; cum ille ardere coepit & cruciari medicamento, rogat medicum ut auferat: medicus autem consolatur, monet eum patientiam, quia novit quam utile sit quod apollolus. Ita & Apollolus fecit: quia & dicit, cum dixisset, Datus est mihi stimulus carnis meae, angelus satanae, qui me colaphizat.... Propter quod ter Dominum rogaui, ait, ut auferret eum a me. Hoc est dicere, Rogavi medicum ut auferret a me molestum epithema, quod mihi apollolus. Sed audi vocem medici: Id dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficetur. Ego novi quid apollolus, ego novi unde xprotes, ego novi unde faneis.

Si ergo, Carissimi, potuit Paulus apollolus extolli magnitudine revelationum, nisi acciperet angelum satanae qui se colaphizaret, quis de se posset esse securus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, sed si non perverte quarrat quod recte non accepit: querat sine quo non potest esse in corpore Christi, aut sine quo male est illic. Tutior est enim in corpore digitus sanus, quam lippiens oculus.... Non ergo querat quisque in corpore Christi ipsi sanitatem. Secundo sanietatem habet fidem; ex fide mundatur cor ejus, ex mundatione cordis videbit illam fidem de qua dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracula in corpore Christi, non debet gaudere, nisi de facie Dei. Redierunt Apolloli, & dixerunt Domino, cum missi essent a Domino, Ecce, Domine in nomine tuo etiam demonia nobis subiecta sunt. Vidit Dominus quod tentaret eos: perbia ex potentia miraculorum, & ille qui medicus venerat sanare tumores nostros, & ferre infirmitates nostras, continuo ait, Nolite in hoc gaudere, quia demonia vobis subiecta sunt; sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in caelo. Non eos voluit gaudere ex eo quod proprium habebant, sed ex eo quod cum ceteris salutem tenebant. Inde voluit gaudere Apollolos, unde gaudet & tu. Intendat Charitas vestra. Nullus fidelis habet sperem, si nomen ejus non est scriptum in caelo. Omnium fideliarum qui diligunt Christum, qui ambulant vitam ejus humiliter, quam ipse docuit humiliter, nomina scripta sunt in caelo. Cuiusvis contemptibilis in Ecclesia, qui credit in Christum, & diligit Christum, & sanat pacem Christi, nomen scriptum est in caelo, cuilibet quem contemnis. Et quid simile ipsi & Apollolis, qui tanta miracula fecerunt? Et tamen Apolloli reprimuntur ex eo quod de dono proprio gaudebant, & iobentur hinc gaudere, unde gaudebat & ille contemptibilis.

2. Cor. 12.
7. 9. c.

Matth. 1. 8.

Luc. 10. 17.

1. Tim. 3. 6.

Ex

Ex enarratione ejusdem in Psalmum
CXXXVIII. vers. 12. num.
16. & 17.

Ps. 31. **E**T nox tamquam dies illuminabitur. Nox tamquam dies: dicit nobis prosperitas facili, nox nobis adversitas facili: sed si cognoscimus merito peccatorum nostrorum nos adversitatis pati, & duleia nobis fuit flagella Patris, ne sit amara sententia iudicis; sic habebimus tenebras noctis hujus, quomodo lumen noctis hujus. Si nox est, quomodo ibi lux est? Non est, quia erratur hic a genere humano. Non est, quia nondum venimus ad illum diem, quem non conat heilernus & crastinus; sed est dies perpetuus, sine ortu, quia sine occasu. Nox est ergo hic: sed quamdam lucem suam nox ista habet, & tenebras suas. Quare sit generaliter nox diximus: quare est lux noctis hujus? Prosperitas & felicitas saeculi hujus, gaudium temporale, honor temporalis, quasi lux est noctis hujus. Adversitas autem & amaritudo tribulationum vel ignobilitas, tamquam tenebrae sunt noctis hujus. In hac nocte, in hac mortalitate vitae humanae habent homines lucem, habent homines tenebras, lucem prosperitatem, tenebras adversitatem. Sed ubi venerit Christus Dominus, & habitaverit animam per fidem, & promiserit alicui lucem, & inspiraverit & donaverit patientiam, & manuerit hominem non delectari prosperis, ne transgreditur adversis: incipit homo fidelis indifferenter uti mundo isto, nec extolli quando res prosperae accidunt, nec frangi quando res adversae sunt, sed ubique Dominum benedicere; non solum quando abundat, sed etiam quando amittit; non solum quando sanus est, fedetiam quando aegrotat; ut sit in illo vera illa cantatio, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Si ergo semper, & quando lucet nox ista, & quando obscura est nox ista; quando ardet prosperitas, quando tristis est adversitas, semper sit laus ejus in ore tuo: & fiet tibi quod modo dictum est, Sicut tenebrae ejus, sic & lumen ejus. Non me conculcant tenebrae ejus, quia non extollit lumen ejus.

Ecce habes lumen ipsum in Job: abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius divitiis prima delibetur. Quantis rebus & quanta copia secundabat, lux erat noctis ejus. Puravit inimicum propterea illum talem virum colere Deum, quia illa omnia donaverat ei; & petivit ut auferrentur ab eo. Factae sunt tenebrae noctis illius, quia primo habebat lucem. Noverat tamen illud, si lux ibi esset, si tenebrae, illam noctem esse, in qua peregrinaretur a Deo suo; & habebat interiore lucem ipsum Deum suum, per quam lucem interiore indifferenter haberet si tenebras noctis illius, si lucem. Propterea quia in luce noctis illius, id est, in rerum abundantia colebat Deum, ablatis illi omnibus rebus postea quam factae sunt tenebrae illius, quid dixit ille? Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum. In nocte sum quamdam vitae hujus: Dominus meus, inquit habet cor meum, illuminavit mihi solatium quibulum noctem istam, quando dedit copias rerum tem-

poralium: subtraxit ipsum lucem temporalem, & quasi tenebrata est nox. Sed quia, Sicut tenebrae ejus, sic & lumen ejus: Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Non sum tristis in nocte hac: quia, Sicut tenebrae ejus, sic & lumen ejus. Utrumque transiit, ut qui gauderet tamquam non gaudentes sint, & qui flet, tamquam non fletus fiat: quia, Sicut tenebrae ejus, sic & lumen ejus.

2. Cor. 7. 10.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXXXIX.
V. 7. n. 10. & 11.

Percepe aures, Domine, vocem deprecationis meae. Simplex quidem sententia est, & facilis ad intelligendum: sed tamen delectat forte cogitare, quare non dixerit, Percepe aures deprecationem meam, sed velut evidenter exprimere affectum animi sui, ait, vocem deprecationis meae, vitam deprecationis meae, animam deprecationis meae, non quod sonat in verbis meis, sed unde vivunt verba mea. Ceteri enim strepit sine anima, soni dii possunt, voces non possunt. Vox proprie animalium est, vivorum est. Quam multi autem deprecantur Deum, & non sentiunt Deum, nec bene cogitant de Deo? Sonum deprecationis habere possunt, vocem non possunt; quia vita ibi non est. Hujus qui vivebat, quia Deum suum intelligebat, & a quo liberaretur videbat, & a quibus liberaretur sentiebat, ipsa erat vox deprecationis ejus.

Ps. 31.

Ipsum commendans aures Dei dicat, Domine, Domine. Tu Domine, Domine, id est, tu verissime Domine, non quales domini homines, non quales domini, qui emunt sacello: sed qualis Dominus qui erit sanguine. Domine, Domine, virtus salutis meae, id est, qui das vires salutis meae. Quid sibi vult, virtus salutis meae? Conqueratur de scandalis & insidiis peccatorum, de circumstantibus, & circumstantibus malis hominibus, valis diaboli, de superbis invidentibus iustis, inter quales necesse est vitam ducere, cum hic vivimus in peregrinatione nostra hac. Talia vero scandala abundantia futura Dominus praedixit, & ait, Abundabit iniquitas, & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Sed adjunxit statim solatium: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Attendit ille, & rimuit, & abundantia iniquitatum turbata respexit spem: quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Extendit se perseverare, & vidit longam viam; & quia perseverare magnum est & difficile, ipsum oravit ad perfectionem perseverantiae suae, a quo illi iussum est ut perseveraret. Certe salvus ero, si perseverare usque in finem: sed perseverantia ad virtutem pertinet, ut merear salutem: tu es virtus salutis meae, tu me facis perseverare, ut perveniam ad salutem. Domine, Domine, virtus salutis meae. Et unde spero, quia tu es virtus salutis meae? Obdormasti super caput meum in die belli. Ecce modo adhuc pugno, pugno foris contra factos bonos, pugno intus contra concupiscentias meas: quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captivum me ducentem in lege peccati, &

Ps. 31.

Matt. 24.

12.

Rom. 7. 15.

Gal. 5.

est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Igitur laborans in hoc bello, respexit ad gratiam Dei: & quia iam ceperat cessare & cessare, tamquam umbra invenit sub qua viveret. *Obumbrasti super caput meum in die belli: id est, in alio, ne fatigaret, ne arderet.*

Ex eadem enarratione in Psalmum CXXXIX.
vers. 11. num. 14.

DEsideras super eos carbonem ignis in terra, & desideras eos. Quid est, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic supra illos decident carbonem ignis, & desideras eos. Qui sunt carbonem ignis? Novimus illos carbonem. Alii sunt isti, & alii illi de quibus dictum sumus? Illos enim video ad peccata valere: illos autem, quos commemoramus sum, ad silentium. Dictum est enim de quibusdam carbonibus, cum homo peteret adversum linguam subdolum auxilium: Quid datur tibi, aut quid adiecit tibi ad linguam subdolum? Sagitte potentis acutae, cum carbonibus vallatoris: id est, verba Dei cor transfigentis, & vestimenta perimentia amoreque bigentia, & exempla hominum qui mortui erant & revixerunt, & nigri erant & fulgentes effecti sunt. Carbonem enim tenebrae sunt, color indicat. Sed cum ad eos accesserit flamma charitatis, & ex mortuis revixerint, audiant ab Apostolo. Fuit enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Ipsi sunt carbonem, Fratres, quos invenimus, quando volumus mutare vitam transiit sagitta Dei, & impediunt nos malae linguae hominum, de quibus hic modo querebatur, & volunt seducere a via veritatis, potiusque inducere ad errores suos, & dicere nobis, quia si professi fuimus, non implebimus. Attendimus carbonem illos. Qui erat heri ebrius, hodie sobrius est: qui erat heri adulter hodie castus est; qui erat heri raptor, hodie largitor. Omnes illi carbonem ignis sunt. Accedunt exempla carbonum ad vulnus sagittarum: (Non enim timeam dicere vulnus, cum clamat ipsa sponsa, Vulnerata charitate ego sum): & fit ibi vallatio fori, propter quod & dicuntur carbonem vallatorii. Vallatur socum, sed purgatur aurum: & mutat homo ex morte vitam, & incipit esse etiam ipse carbonem flagrantem: qualis carbonem erat Apostolus, qui prius fuit persecutor & blasphemus & iniuriolosus, niger & eximendus: misericordiam vero consecutus, accessit eius de caelo; vox Christi accendit illum: perit in eo tota nigritudo, crepit servens spiritus, quo accendebatur, accendere. Tales ergo & hic intellecturi sumus carbonem ignis, qui cadunt super illos malos, & deiciunt illos? Plane non prohibetur hunc habere intellectum. Video hic nobis elucere non improbabilem & irreprehensibilem sententiam. Intelligo illos carbonem cadere super illos, ut deiciantur. In alios enim venit, ut accendantur, in alios ut deiciantur. Ipse enim carbonem dicebat, Quibusdam fumus odor mortis in mortem, quibusdam fumus odor vitae in vitam. Vident enim iustos flammas spiritus, candentes luce, & eis invadendo cadunt: hoc est quod supervenit illis

carbonem ignis in terra & deiciantur. Quid est, in terra? Adhuc hic sunt in hac vita, excepta illa peccata, quae servatur impiis, carbonem isti illos deiciunt, ante quam veniat ignis aeternus.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXLII.
vers. 5. num. 11.

Perit fuga a me. Tamquam circumclusum se dicit. Perit fuga a me. Insultum persecutores, oppressus est, captus est, circumclusus est, victus est, perit fuga ab illo. Ab illo perit fuga, qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid potest pro Christo, id est, non fugit animo. Nam corpore licet liceat, concessum est, permittitur est, Domino dicente, Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Qui ergo non fugit animo, perit ab illo fuga. Sed interit quare non fugiat, quia circumclusus est, quia captus est, an quia foris est. Et a capto enim perit fuga, & a forti perit fuga. Quare ergo fuga cavenda est? quare fuga a nobis perat? De qua Dominus dicit in Evangelio, Quia pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis: mercenarius autem & qui non est pastor, cum viderit lupum venientem, fugit. Cum viderit praedonem, quare fugit? Quia non est ei cura de ovibus. Talis fuga ab illo perierat, sive ab ipsius capitis persona accipiamus hanc vocem illius Christi Domini, qui pro omnibus nostris est sive a membris ejus Martyribus nostris, quia & ipsi pro fratribus passi sunt. Audi Joannem dicentem, Sicut enim ille animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sed cum illi ponunt, Christus ponit: quia cum illi patiuntur persecutionem, ipse clamat. Quid me persequeris? Perit fuga a me, & non est qui exquirat animam meam. Ergo non est qui exquirat animam ipsius? Videt homines velle vivere in necem suam, velle effundere sanguinem ipsius, quomodo non est qui requirat animam ejus? Ex hoc duobus modis accipitur. Quomodo perire fugam accipitur duobus modis, quia & a capto & a forti perit fuga: sic duobus modis queritur animam hominis, & a persecutoribus, aut a dilectoribus. Ita ergo. Nunc est qui requirit animam meam, de illis dicit, Certe persequuntur animam meam, & non querunt animam meam. Si autem requirunt animam meam, invenient inherentes tibi: & si norunt eam querere, norunt & imitari. Nam ut noreritis queri animam hominis, & a persecutoribus, inde alibi dicitur: Confundantur, & revereantur, qui querunt animam meam.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXLII.
V. 9. n. 16.

Exime me de inimicis meis, Domine, quia ad te confugi. Qui aliquando a te fugi, ad te confugi. Fugit enim Adam a facie Dei, & abscondit se inter ligna paradisi, ut de illo diceretur in libro Job, Tamquam servus fugiens dominum suum, & confusus umbram. Fugit a facie Domini sui, & confusus est umbram: ad umbram enim fugit inter ligna paradisi. Vix si permanserit in umbra, non postea dicit.

Ref. 11.

Ps. 139. 2.

Epist. 1. 2.

Cant. 1. 2.

Job. 1. 2.

1. Tim. 1. 2.

1. 2.

1. Cor. 1. 2.

Ref. 1.

Mat. 26.

27.

Jo. 10. 11.

1. Jo. 1. 2.

Mat. 1. 2.

Ps. 11. 11.

Ref. 2.

Cant. 1. 2.

Job. 1. 2.

1. Cor. 1. 2.

dicatur, Transierunt omnia tanquam umbra.
Exime me de inimicis meis. Non ego hic inimicos homines cogito. Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus quos? „Adversus principes & potestates, rectores mundi.“ Cujus mundi? Non enim cæli & terræ: non enim regunt quod non teneant. Rectores mundi: sed cujus mundi? Tenebrarum harum. Quarum tenebrarum? Utique iniquorum. „Fuissem enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.“ Rectores mundi, tenebrarum harum, rectores iniquorum: contra hos habetis lucem. Magnum precium vobis est, hostem non videre, sed vincere. Adversus rectores mundi, tenebrarum harum, diabolum scilicet & angelos ejus: non illius mundi rectores, de quo dicitur, Et mundus per eum factus est; sed illius mundi, de quo dicitur, Et mundus eum non cognovit.
Exime me de inimicis meis, Domine, quia ad te confugi. De inimicis meis, non Juda, sed qui implevit Judam. Illum patior visum, illum espugno non visum. Accepit enim buccellam Judas, & intravit in eum satanas: ut ille David persecutionem pateretur a filio suo. Quam multos Judas implet satanas, indigne accipientes buccellam ad iudicium suum? „Qui enim manducat & bibit indigne iudicium sibi manducat & bibit.“ Non malum est quod datur, sed bonum malo in iudicium datur. Bene esse non potest male accipienti quod bonum est. Ergo, *Exime me de inimicis meis, Domine, quia ad te confugi.* Quo enim fugerem? Quo ibo a spiritu tuo? „Si ascendero in caelum, tu ibi es: si descendero in infernum, ades. Quid ergo restat? Si assumero pennas meas ut volabam, & volabo in extrema maris; id est, ut spe habitem in finem sæculi, Etiam illuc manus tua deducet me, & perducet me: dextera tua.“ *Exime me de inimicis meis, quoniam ad te confugi, Domine.*

Ex enarratione ejusdem in Psalmum
 CXLIII, vers. 1. n. 3. & 4.

Ref. 1. **B**enedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas in praelium, digitos meos ad bellum. Vox nostra est, si corpus Christi nos sumus. Benedicamus Dominum Deum nostrum, qui docet manus nostras in praelium, digitos nostros ad bellum. Repetito sententia videtur: quod est, manus nostras in praelium, hoc est digitos nostros ad bellum. An aliquid interest inter manus & digitos? Digitis utique operantur & manus. Non itaque absurde accipimus digitos pro manibus positos. Verumtamen in digitis agnoscimus divisionem operationis, & tamen radicem unitatis. Vide illam gratiam: dicit Apollolus, „Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie, alii sermo scientie secundum eundem Spiritum, alii fides in eodem Spiritu, alii donationes curationum in uno Spiritu, alii genera linguarum, alii prophetia, alii dedicatio spirituum. Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria utrique prout vult.“ Alii illud, alii hoc: divisiones sunt operationis. Omnia hæc operatur unus atque

S. Presper. Tom. II.

idem Spiritus: radix est unitatis. Hic ergo dicitis pugnat corpus Christi, procedens in bellum, procedens in praelium.

Jam procliorum & bellorum genera commemorare fortasse longum est, & genere facilius quam explicare. Habemus unum bellum quod commemorat Apostolus: Non est vobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, id est, adversus homines a quibus videmini pati molestias, non adversus ipsos pugnat, sed adversus principes & potestates, & rectores mundi. Et ne intelligere mundi, cæli & terræ, ostendit quid diceret; Tenebrarum, inquit, harum. Mundi scilicet, non qui per ipsum factus est; quia, „Et mundus per eum factus est: sed mundi qui eum non cognovit; quia, Et mundus eum non cognovit.“ Hæc tenebræ non sunt natura, sed voluntate. Anima enim per semetipsam non lucet: quia humiliter & veraciter cantat, „Tu illuminabis lucernam meam.“ Domine, Deus meus illumina tenebras meas.“ Et, Apod te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen: non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & oculi nostri lumina vocantur: & tamen lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes, in tenebris remanebunt. Ergo bellum gerimus adversus rectores tenebrarum harum, rectores scilicet insidelium, diabolum & angelos ejus, rectores gladii ejus, de quo pugnat diabolus adversus fideles. Sed quomodo Goliz prostrato tollitur gladius, ut ipsi Goliz caput de gladio suo amputetur: ita cum credunt ipsi infideles, desinitur eis. Fuissem aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.“ Pugnavis de manu Goliz, jam in manu Christi tollit caput Goliz.

Ex enarratione ejusdem in Psalmum CXLIV.
 vers. 2. num. 4.

Breve magisterium est, ut semper laudes Deum, veroque corde, non falso dicas; „Benedicam Dominum in omni tempore, semper per laus ejus erit in ore meo.“ Breve magisterium est, scilicet ut poveris cum misericorditer dare cum dat, misericorditer auferre cum tollit, nec te credas a misericordia ejus derelictum, qui tibi aut blanditur dando, ne deficias; aut corripit exultantem, ne pereas. Sive ergo in ejus donis, sive in ejus flagellis, lauda tu. Laus flagellantis, medicina est vulneris. *Per singulos*, inquit, *dies benedicam te.* Profusus per singulos dies, Fratres, benedicite: omnino quidquid acciderit, benedicite Deum. Etiam ne accidat aliquid, quod ferre non potestis, ipse facit. Ideo cum timore debes esse, quando tibi bene est, neque te ad hoc parare, quasi ut nunquam teneris. Si enim nunquam teneris, nunquam probaris. Nonne melius est tentari & probari, quam non tentatum reprobari? *Et laudabo nomen tuum in sæculum & in sæculum sæculi.*

Ex eadem evagatione in Psalmum CXLIV.
vers. 13. num. 17.

Fidelis Dominus in verbis suis, & sanctus
in omnibus operibus suis. *Fidelis Domi-*
nus in verbis suis: Quid enim promissit, & non
dedit? *Fidelis Dominus in verbis suis.* Posse-
mus illi credere tantummodo dicenti: noluit si-
bi credi dicenti, sed voluit teneri Scripturam
suam: quomodo si diceret alicui homini, cum
aliquid promitteret, Non mihi credis, ecce scri-
bo tibi. Etenim quia generatio vadit, & ge-
neratio venit, & sic transcurrunt ista secula
ceduntibus succedentibus mortalibus, Scriptura
Dei manere debuit, & quoddam chirographum
Dei, quod omnes transientes legissent, & viam
promissionis sue tenerent. Et quanta sunt quæ
reddidit ex isto chirographo? Dobitant homi-
nes credere illi de resurrectione mortuorum,
& de futuro seculo, quod solum jam reddend-
um relinquit, quando si faciat rationem cum in-
fidelibus, erubescunt infideles? Si dicat tibi
Deus, Chirographum meum tenes, iudicium
promissi, diremptionem bonorum & malorum,
regnum sempiternum fidelibus, & non vis cre-
dere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ
promissi, deduc tecum rationem: certe vel
conputando quæ reddidi, potes me credere
reddiditum esse quod debeo. In ipso chirogra-
pho habes promissum unicam Filium, cui non
peperi, sed pro vobis omnibus tradidi eum:
jam competa in reddidit. Lege chirographum:
promissi pignus Spiritus sancti: me datorum per
Filium meum; computa redditum. Promissi ibi
sanguinem & coronas Martyrum gloriosissimo-

rum; computa redditum: admoveat te * Massa
redditi debiti mei. Sed & hæc gloria Marty-
rum ut redderetur, tibi promissa in chirogra-
pho, ubi scriptum est, Propter te mortificamus
tota die; ut hoc redderetur, Fremuerunt gen-
tes, & populi meditati sunt inania, adlite-
runt reges terre, & principes convenerunt in
unum, adversus Dominum & adversus Chri-
stum ejus. Principes convenerunt in unum,
conspirantes adversus Christianos. Quid,
ipsorum regum fidem, nomen & promissi in chi-
rographo, & reddidi in effectu? Attende ubi
promissi: Adorabunt eum omnes reges terre,
& omnes gentes servient illi. Ingrate, legi
debitum cernis redditum, non credis promissum?
Lege aliud in chirographo meo: Quoniam iniuncti mei
dixerunt mala mihi, hoc est Christo: Quando
moriatur & peribit nomen ejus? Quoniam hæc
omnia fecerunt atque dixerunt, lege quod promissi,
cui me solvendi obstricti. Prevalebit
Dominus adversus eos, & exterminabit omnes
deos gentium terre, & adorabunt eum unus-
quisque de loco suo. Nempe jam præva-
luit, exterminavit omnes deos gentium terre.
Nomen & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos
omnium ponit solutionem debitorum suorum:
quendam reddidit sub majoribus nostris,
quæ nos non vidimus; quendam reddidit tempo-
ribus nostris, quæ illi non viderunt: per omnes
generationes reddidit quæ scripta sunt. Et quid
relat? Non ei creditur, his omnibus reddidit?
Quid relinquit? Ecce fecisti rationem, tanta red-
didit: nunquid propter pauca reliqua infidelis
est factus? Abiit. Quare? Quia, *Fidelis Do-*
minus in verbis suis, & sanctus in omnibus o-
peribus suis.

* Massa
comenda di-
bi sunt
Martyres
apud Uni-
cam possi-
unde & li-
vresque
Massa cen-
dida appli-
cabantur
V. Aug. in
Psal. 118.
Item, 118.
de diversis
de ferm.
118. cap.
10.

Pf. 41. 28.
Pf. 1. 1.
Pf. 11. 22.
Pf. 1. 1.
Pf. 11. 2.
Seph. 1. 1.

Rom. 1. 26.

Mat. 2. 2.
Etc.

APPENDICIS FINIS.

S A N C T I
A S T E R I I
E P I S C O P I A M A S E Æ
H O M I L I Æ .

SANCTI ASTERII

EPISCOPI AMASEÆ

HOMILIAE.

HOMILIA.

In locum Evangelii secundum Lucam.

De Divite & Lazaro.

SALVATOR Noster Deus odium vitiorum, studiumque virtutum non solum vetando præcipiendoque mortalibus ingerit, sed claris etiam exemplis certam instituendæ vitæ disciplinam tradit, facisque simul & verbis ad eam recte pieque degendam impellit. Ita hoc loco, quamvis alibi jam sæpe Prophetatum, & Evangelizatum ore, sed & suo declarasset, odio se habere superbas & elatas opes; gratam autem humanitatem, paupertatemque cum iustitia conjunctam, ut rationi robur ac firmitatem addat, efficacibus utitur exemplis, divitemque & egenum graphicè describit: & illius quidem ambitiosas voluptates, hujus autem afflictam ærumosamque vitam cum utriusque exitu nobis ob oculos ponit, ut aliorum ex instructo vitæque genere, de nostro ipsorum recte vereque judicare possimus. *Vir quidam erat dives, & induebatur purpura ac bysso.* Hæc oratio duobus, & quidem brevibus verbis eos notat ac traducit, qui nec recte divitias habeat, & ad inanes immodicosque sumptus abutuntur: nam & purpuræ color valde pretiosus est planeque supervacuis, & byssi item usus minime necessarius. His autem, qui vitam sectantur moderatam ac frugi, proprium ac familiare est, cum rerum usum necessitate metiri, tum inane vanæ gloriæ studium fallacemque voluptatem tanquam vitiorum parentem vitare. Sed enim, quo melius eorum, quæ dicuntur, vim ac robur intelligamus, primus vestimentorum usus inspicendus est, quam late pateat, & quos ei fines atque terminos temperantia præscripserit. Quid igitur iustitiæ lex ait? Pecudem Deus creavit pelle bene comata ac densis vellibus: his detonsis tunicam & pallium per teat tibi cura, quo cum hiberni frigoris molestiam, tum ferventis radii noxam effugas. Quod si leviori per æstatem anni veste eges, uberiorem ad commoditatem usum tui Deus dedit, unde tibi decorum in proclivi indumentum, quod simul & regat, & levitate refrigeret. Et his cum perfrueris, Creatori gratiam habere, quod non modo nos creavit, verum etiam tutæ & præsidii vitæ prospexit. Quod si pecoribus & lana relictis, necessarioque Creatoris apparatu instrumentoque contempto, vanis cogitationibus vesanicque cupiditatibus in luxum effusus & byssum requiris, & Perficorum flamma verumum colligis, unde evanida,

ut ita dicam, aranæ tela contextatur: si præterea tinctorem ingenti mercede conducis, ut purpuram venatus maritimam ejus animalculi sanguine vestem inficiat, id vero hominis est immodice lascivientis, quique rebus creatis abutatur, nec habeat ubi pecuniam superfluentem effundat. Eoque non immerito talis ab Evangelio vapulat ac reprehenditur, tanquam mollis & effeminatus, cultumque & ornata miserarum puellurarum mutuatus. Alii item reperiuntur similis amantes vanitatis, magisque etiam & plenius vitia excentes, qui ne hic quidem stultæ solertiæ fines constituerunt; sed inani quodam & supervacuo commento, quod artem pictoriam per flamen atque subtegrum imitatur, omniumque formas animalium in vestibus exprimit, & florida ac sexcentis variegata figuris vestimenta tum sibi, tum uxoris ac liberis comparant. Qui sibi ludant etiam alibi, nil usquam sedulo vel serio facientes, sed per immodicas opes abutentes vita, non utentes, ipsique Paulo & divinis vocibus, non dictis, sed factis adversantes: nam quæ ille verbis præcepit, hæc illi mordicus resistunt, & ipsa re faciunt rata. Quandocumque igitur in publicum prodeunt, quasi depicti parietes ab omnibus aspicuntur. Quin etiam pueri circumstant, ridentes inter sese, digisque picturam in vestibus commensurantes, & ad multum spatii prosequuntur, nec nisi ægre recedere & avelli possunt. Videre est illic leones, pantheras, ursos, tauros, canes, silvas, saxa, ac venatores, & omnia denique, circa quæ pictorum industria naturæ æmula versatur. Necessè videlicet erat, ut videretur, parietes non solum atque domos exornari ac depingi; verum etiam tunicas & pallia his superjecta. Qui autem quare de divitibus illis religiosiores, argumenta textoribus ex historia Evangelica collecta subministrant: ipsum, inquam, Christum nostrum cum Discipulis omnibus, ac miracula quæque quemadmodum ibi narratur. Videbis nuptias Galilææ & hydris, paralyticum lectum bajulantem, cæcum qui loto curatur; mulierem quæ sanguinis profluvio laborabat, fimbriam prehendentem; peccatricem ad pedes Jesu accedentem, ac Lazarum & sepulchro redivivum; & hæc dum faciunt, ple se se facere, & vestimenta Deo grata induere ardentur. At me quidem si audiant, istis divitiis, vivas Dei imagines colant. Christum ne pinget (satis enim illi quod feret ad corpoream naturam assumendam causa se nostra sponte demisit) sed mente & intellectu Verbum incorporeum circumferat in vestibus paralyticum ne habeat; sed hominem infirmum ac proiecitur requirere: ne assidue mulierem sanguinis profluvio laborantem spectandam propode; sed vidue affli-

Luc. 16. v.
32.

afflicta miserere: ne peccatricem ad genua Domini prolapsam tam diligenter conseruere, sed tuorum aspectu peccatorum contritus lacrymas uberes emittit. Pro effugio Lazari resurgens, idoneam in tuis rebus resurrectionis apologiam para. Cæcum in veillis depellam circumferre noli, sed cæcum viventem beneficiis solare, post habitibus reliquiarum cophinis, & hydiis tilis Canæ Galilææ, esurientibus cibum, sitientibus potum præbe. Et in his quidem nobis illa splendida ac superba diuitis vultu proferuit. Neque vero cetera negligenda. Præter lulum enim in veillis, purpuræque ac bysso, opipare quotidie epulabatur. Paria autem ac gemina prius illa duo sunt inuoluit iniquis circa velles ambitione effudit, ventrique & gula per voluptatem ancillari. Lulus utique & delitæ cum studio virtutis repugnant, tum locordie, profusioni, intemperantie, feruile proflus consuetudine homines mancipat & adducunt. Et quamquam res una atque simplex videtur, si propius inspicias, & sigillatim examines, & varia multiplicitate vitiolorum colluvie conlata reperietur. Deliciæ enim aliæque magnis facultatibus haud possis. Atqui diuitias accumulare citra peccatum impossibile; nisi alicui, sicut Job (quod valde rarum) simul & discere & iustitiam colere contigerit. Ante omnia autem ei, cui laute delicatæ vivere propositum, domo opus est cultius constructa ac pretiosis calculis, lapillis atque auro, sponlarum inllar, exornata; tum etiam ad mutationes temporum, annique tempestatas bene accommodata. Commendatur enim hiberna quidem calida & ad Meridianum conversa solem, æliua vero Septentrioni opposita, quo reuoluit illæ & frigidiæ ab Arcto spirantes aures perficere eam, & permeare commodè possint. Ad hæc frangula multi prelii velle est opus ad scama, lectos, culcitras, Janus: nam omnia apud hos tales, quamvis inanimata, accurate vestuntur, cum pauperibus interim hominibus inegumenta corporis desint. Adde vasa argentea & aurea, sumptuosam emptionem avium Phasianarum, viniq; Phœnicii, quod Tyriz vires, etiam maxime pretiosum, diuitibus afflatim sufficiunt, omnemque adeo voluptatis atque delicarum apparatus, ab ipsis illis qui usurpant, accurate recensendum. Nam adauscens & exquisitor in dies luxur etiam Indica aromata eis bis affundit; magique jam coquis quam Medicis unguentatib; seruiunt. Quin in mense satellitum pendente strutores, pincernas, dispensatores, & qui his præeunt, mulicos, mulicas, saltatriculas, ribicides, ridiculos, gnathones, parasitos, turbam vanitatis comitem atque pedisse quam. Hæc ut habeantur, quot pauperes injuria afficiuntur? quot orphanis pugnis ceduntur? quot viduis lacrymæ excutuntur? quot denique misere dilaniati ad resim & lagueum decurrunt? Ejusmodi profecto mortalium anima quasi lethæa quadam aqua deglutata, sui prius obliuiscitur; quæ & ipsa sit & cui conjuncta, quodque hæc copia aliquando solvetur, ac deinde, rediivo corpore, rursus integrabitur. At cum debitum tempus advenit, & indeprecabile decretum corporis & animæ nequum dissolvit, reputatio subit eorum, quæ in vita patrata sunt, & poenitentia sora ac nihil profutura. Tunc e-

nim demum poenitentia prodest, cum poenitens emendandi facultatem habet, sublata vero copia recte facienti, inutilis est dolor, & irrita poenitentia. *Erat autem quidam medicus, nomine Lazarus.* Non tatum pauper hic describitur, usque necessarium carere, sed etiam pravi inveterudine oppressus, atque corpore tabido diffluenteque, sine lare & cetera fode, incurtus, horridus, & ad januum divitis proiectus. Ad summam, cum cura ac Tragico lere cothurno pauperis miseræ enarrantur, ut non miserantis servitius magis magisque potaretur & innotesceret. Nam is quem alterius inopia atque aggritudo commiseratione non tangit, sora sane el rationis experti, perperam humanam indutus formam, ipsamque naturam parva voluntate saltem, ac denique feris ipsis atque bellis immemor. Siquidem suis jugulata ius, sensu quodam doloris afficiuntur, & circa solum recens lætitiæ trille murmur edunt. Circumstant tauri eadem hoves, miserabili dolore multo delignant. Quin gremium quodque gremi, cum una sote gregalium in cales incidit, captam circumvolitant, & lamentabili quodam aere clangore complent, comitem suum & gregalem requirunt. Et hominem, ratione præditum animal, mansuetum & ad Del similitudinem virtutis ac bonitatis capax, proximorum acerbi capax gravæque calamitates tam parum afficiunt ac movebunt? Jacobat itaque ærosmolus illi gratiæque mendicus in magnis doloribus, pedum usque privatus (alioquin enim alalorem illum atque luperbum declinasset, aliorumque pro japa illa hospitium interfecisset & pauperibus semper oculos locum deiecit) ac manibus etiam pene carens, neque palmam pretendere valens ad rogandum: sed & præclula habens ipsa vocis oratione, stridulunque & asperum pectore sonum emittens: omnibus denique membris vel mutis, vel captis, neque aliud quam quædam infelicitatis morbi reliquæ, & miserandum infirmitatis humanæ exemplum. Neque tamen miseriarum ille catalogus luperbi mentem ad considerationem flexit. Præteribat hominem tanquam saxum, eo scelere semet obstringens, cui nullum omnino velum, aut prætextus. Neque enim ad expurgandum adducere potuit illa vulgaria ac speciosa, *Nova nora, ignorabam, latuit me pauper cum rogaret:* quippe qui pro soribus jaccens egredienti simul & intranti spectaculo fuerat: & quo profus indeprecabilis luperbi danatior redderet, micæ de mensa decidus lupplici voce petierat; neque tamen omnino quidquam impetrarat; sed, cum ille satietas lumperetur, lamè & inopia contabuerat. Quare par & æquum fuerat, Chanaxam illam Phœnicissam hinc diviti hominum offit magistram adhiberi, quæque scripta sunt, ei referre: *Etiam catelli, o alalor ac faltoite! comedunt micæ, quæ cadunt de mensa domitorum;* tu autem fratrem tuum atque proximum hoc curæ alebantur non et dignatos. Imo canes ipsi cum cura alebantur: leonum quidem adium custodes, leonum venatores, tectoque & strato, suis illis, & quasi peculianibus attributis minutis digni habebantur, cum interim huius oglecta jaceret argus calcaretur Dei imago, quam, si cui Moyses idoneus ac fide dignus de generatione hominum auctor, pro-

Marth. 11.
v. 11.
Marth. 7.
v. 24.

propria manu finxit præstantissimus ille architectus atque conditor universi. Quid si igitur hanc loci narratione de Lazari finem haberet, atque ita rerum natura ferret, ut hac vita tantum diversis, tam inæquali, vitæ nostræ curriculum definiretur, alia sane & extera voce conquiret, quod, cum pari dignatione erenti sumus, tam inæqualiter erga proximos & eodem stirpe prognatos nos geramus. Enim vero cum ea quæ restant, auditu præclara sint, qui superioribus aggemant, bonum deinceps animum habet, jamque discit compauperis beatitudinem. Comperies enim iusti iudicis exactum tribunal, ubi voluptarius ille ingemiscit ac plorat; mendico contra bene pulchreque sit, & condignum uterque præmium ferat. *Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ.* Vides pauperis ac iusti famulos: vides migrationis tam felices admittit; Angelos, inquam, ipsos comites atque satellites, hilariter & blande cum intuentes, ipsaque specie & ore malorum remissionem ac mediam iam instantem declarantes. Impolitus est autem sinui Patriarchæ; quod quidem questionis ansam & occasionem hinc præbet, qui magna cum animi voluptate profunda Scripturarum scrutatur. Nam qui iustorum quilibet in eundem hunc ac excessu locum deferretur, per amplum sane & in infinitum patentem hunc sinum ad omnem beatorum multitudinem capiendam esse oporteret. At si id omnino impossibile (sinus enim quamvis cavus & capax vel unum ægre virom, infantes vix duos complectatur) cogitatio quædam sinit, & per imaginem sensibus huius finis ad rem intelligibilem, quasi manu nos docet. Quid enim est, quod Abrahamum nos recipere dicatur, qui bene rectoque vitam inlitterunt? Fate, age, divine Luce (nam velut præsentem re compellabo) quid causæ, quod cum multi iustorum Abrahamo antiquiores fuerint, honorem hunc illis in ævo renotioris constitutus debitum, illi præcipue assignaris? Prætoritili silentio Enoch, Noë, & alios horum posteros & sectatores. Verum intelligere jam mentem tuam video: nec abest, ut opinor, extra scopum mea ratiocinatio. Cum enim Abrahamus Christum Dominum summe coluerit, eique se Christus præcipue supra alios mortales aperuerit ac revelarit, cum admirabile Trinitatis mysterium, tribus Angelis specie & habitu viatorum hospitio per senem exceptis, in ejus tabernaculo præclare nobis fuerit admiratum: cum denique pateat & multis illis æmigratis hunc virum familiarem fuisse Deo, qui multis post sæculis solam cum hominibus sub velo carnis versatus est; his de causis suum ejus tranquillum quandam portum, & quietum ac omni fluctuum agitatione locum dicit. In Christo enim nostrum omnium salus ac spes & expectatio futuri sæculi, qui secundum seriem humanam & carnis prodiit Abrahami. Atque adeo laus hujus senis atque decus ad Salvatorem relationem habere mihi videtur, qui de virtute ejusque cognoscit, debitamque mercedem retribuit, ac saluti illa voce iustos compellat: *Venite benedicti Patris mei possidete regnum vobis paratum.* *Accidit autem ut moreretur mendicus.* Duo circa pauperem hunc notantur, inopia nimium, & humilitas

atque modestia. Nam et itaque quod pauper quilibet ac paucos virtutis laudem sibi vindicet, aut egellatem ad salutem ipsi sufficere existimet, Nec enim universum laudum quæcumque necessitas egere cogit; sed hic demum in admiratione est, qui sponte & decreto quodam animum in paupertate componit ac moderatur: illis autem qui moribus & ingenio pravo sunt, omninoque corrigi non possunt, vitium illi ac mala multa facinora coacta paupertas. Et omnes equidem parietum profectores, plagiarios, grassatores, fures, & homicidas ipsos, cum ad tribunal iudicis silisterent, inopes, egenos, ignobiles, sine domo certique sedibus vidi. Unde liquida constat, beatum hic pauperem illum prædicari, qui mente philosophica laborem & æroamam perferat, fortiterque & constanter adversos tolerat casus, ac nihil vel sceleris vel flagitii multat, ut caroi per voluptatem atque delicias gratificetur. Quem ipsam aptius describit Dominus in commemoratione beatorum, ubi primo loco dicit: *Beati pauperes spiritu.* Non omnis igitur pauper iustus; sed ille qui Lazari similis: neque dives omnis damnatus; sed ille qui vitam inlitterit quomodo Lazari equalis, aliquæ reipsa vitæ huius velles & imitatoris. Quis enim celesti illo Jobo opulenti? Neque tamen cum nimia illa rerum omnium copia & affluentia aut a iustitia abalienavit; aut ut breviter dicam, a virtutis orbita demovit. Contra, quis Isaacione Joda pauperior? Neque tamen vel minimam ad salutem ei profuit egellus; verum cum & undecim pauperibus ac Philosophis, & ipsi Christo Domino, qui voluntariam causam nostram pauperem suscipere, contemnere iustos esset, nimia cupiditate & avaritia abruptus, proditoris scelus moliturus est. Operæ pretium autem erit, utriusque elationem defuncti prudenter examinare. Pauper enim cum obmisisset, Angelos ipsos habuit comites ac omniferos, a quibus ad locum requietis optime Spei plenus deferretur; alter post mortem sepultus est. Nihil enim satius quam ipsam asserere Scripturam, quæ vel uno verbo infamem divitis exitum tacit declarat. Mortuus quippe peccator vere sepelitur, quoniam corpore & animo iuxta terrestre est, ac naturalem hujus dignitatem conjunctione & sympathia carnis ad sordes fæcesque terrenas deorsum trahit, nullumque posteritati profuturam vitæ suæ monumentum relinquens, ignobilique rebus oblivione, similem peccodibus exitum sortitur: nam & corpus sepulchrum, & animam infernum habet; ac quasi tenebrosi duo carceres poenam sceleris, & ultionem pariterunt. Et quis, obsecro, miserum & infelicem Multitrix non inquit? quæ quidem, dum inter homines ageret, magna spirabat, seseque efferebat, omnes qui cum ipso versarentur, depicatus habebat, & obvios quosque tantum non fornicat aut verberes ducebat, inani fastio, fluxaque & fugacis opinione gloriæ plane diruptus; at vero cum ab hac vita avelleretur, & tanquam magistra spolaretur alienis, quorum se Dominum per humanam amentiam esse crediderat, ad oppositam arripuit delabrum humilitatem animique demissionem, & avicula lugentis instat lamentans, & multa fletu debilitans, Patriarcham implorat, misericordiamque precatur, quam

Matth. 23.
v. 12.

Gen. 12.
v. 12.

Matth. 23.
v. 12.

quam ipse non usurpaverat, cum ei beneficiendi facultas in manibus esset. Petit denique & flagrat, ut ipse Lazarus auxiliari adversus flammam & incendium adveniat, utque leprosi digitum in aquam intinctum adlabere aliquantum sibi detur. Talis nimirum ac tanta eorum stultitia, qui corporis huius nimium amantes: hic exitus eorum, qui divitiarum deliciarumque supra modum studiosi. Eoque sapientem ac multum in posterum prospicientem hominem docet, medicamenti vicem ad morbos averiendos hanc parabolam habere: tum humanitate & misericordia, tanquam futuræ vitæ conciliatricibus, malorum huiusmodi discrimina declinare. Dramatica enim hæc oratio ac certis attributa personis, quo per demonstrationem ac vivas imagines bene vivendi legem edocet, sacra monita ac præcepta nunquam aspernemur, periode quasi verbis tantum terrorem incutiant, & inanes intra minas consistant. Nec enim me fallit, multos mortales huiusmodi cogitationibus delinquentes sibi ipsis licentiam condonare. Verum alia nos omnia locus hic Scripturæ docet, ipsiusque Patriarchæ testimonio nulla iudicii illius poenam venia levari, nulla decretam mitigat ultionem clementia. Nam etsi multis & miserabilibus Patriarchæ verbis dives obsecrasset, nullus ille flecti potuit lamentis, ut gravissimorum cruciatuum doloribus eum eximeret: sed maturo consilio iustum ad hunc modum sententiam confirmavit: Deus unquamque pro meritis condigne remunerat: ac tu quidem, qui dum viveres, aliena cum injuria luxu delicisque dissuebas, peccati poenam in præsentia luis: ille autem qui miseram & acerbam in terris vitam exegit, in lætium hunc atque jucundum, re conversus, traductus est statum. Addidit, vastum immanemque hiatus infelices illos a beatis dirimere, & omni prorsus interdicere commercio, quo seorsum utique degant, ac distincte suam habeant quæ bonorum, quæ miseriarum sortem. Verum aliud, meo quidem animo, non tam sensu quam intellectu percipitendum occulte hinc parabola designat. Non enim profecto cogitandum, solam illis aut serobem, qualis in castris arcendis hostibus fieri solet, ab Angelis re ipsa destrictam; sed potius a Luca, dum dissidium separationis eorum adumbrare studet, qui per virtutem, quique locus vitam coluerunt, similitudinem hanc & imaginem hiatus propositam fuisse. Et hæc cogitationem nostram velut sigillo concludit. Eliaas, ita quodammodo loquens: *An non valida satis manus Domini ad servandum, aut aggravata est aures ejus, ut non exaudiat? inno vero peccata vestra distringunt inter vos & Deum vestrum.*

EJUSDEM HOMILIA.

In locum Evangelii secundum Lucam.

De Economo iniquitatis.

INter differendum sæpenumero vobis dixi, quod commentitia ac falsa quidam notione mentibus hominum insita cum peccata multiplicentur, tum opera bona, quæ præstare quisque nostrum hac in vita debemus, retardantur. Hæc

autem illa est, quæ cunctis, quibus utimur, frui-
mur, non mancipioque nostra esse nobis persuadet.
Ab hac opinione est, quod magna contentione
de illis litigamus, pugnamus, diglidiamur, ac
seu præcipua quædam & eximia bona, maxime
ea amamus & æstimamus. Verum longe secus,
imo plane contra sese res habet. Nihil enim
quidquam eorum quæ possidemus, vere nostrum
est: ac ne nos quidem ipsi tanquam domini hic
in terris, ac velut propria sede & domo com-
moramur: sed quasi inquilini & adventæ, vel
potius exules nolentes, ac nec opinantes abripi-
mur, fortunisque simul omnibus, cum rerum
Domino visum fuerit, exuimur. Ad summam,
facillime res fluxæ hujus vitæ mutantur: & qui
hodie clarus & illustris, eras miseratione & ope
dignus; qui in præsentia lecuples ac divites
affluens, paulo post egere, vixque domi tantum
ad victum habere deprehenditur. Et hoc maxi-
me Deus nobis hominibus præstat, quod semper
idem & in eodem sit statu, vitamque & glori-
am ac potentiam possideat sempiternam.
Unde autem exordium hoc sermonis desumptum,
prudenter ac litterati facile profecto jam ani-
madvertunt. A Luca nimirum parabola, quam
hujus intuitu rei de illo bonorum alienorum dis-
pensatore commentus est; quem gementem ac
plorantem describit, postquam tanquam prodigi-
us ac dissipator ex Domino bonorum audierat: *Redde rationem villicationis*, & quam primum
hinc abi: non enim ultra rebus re meis illude-
re, perque voluptatem abuti quasi propriis si-
nam. Est autem hæc non vera rei narratio;
sed ficta parabola, quæ sermone quodam obum-
brato moralem virtutem nos docet. Itaque no-
veris quisquis es, rerum tibi alienarum dispen-
sationem esse delegatam, ejusque prorsus ex
animo potestatis herilis arrogantia, dispensatori,
& economi rationibus reddendis obnoxii circum-
spectorem & humilitatem sume, Dominumque
semper expectans, codicem ac tabulas rationum
sollicite compara. Inquilinus enim es, & ad
breve tempus, velut in transitu concessa tibi u-
sura. Quod si in notis ac familiaribus etiam
hæsitas, ab ipsa re & experientia disce, quæ
magistra est minime fallax. Prædium posside,
vel ex hæreditate majorum, vel ex aliquo con-
tractu: memoria igitur tecum repete & enume-
ra, si poteris, quotquot idipsum anre te possede-
runt. Post deinde futurum in ævum cogitati-
onem mitte, resque reputa, quam multis nu-
mero post te eo porientur: ac dic mihi sodes?
cujusnam ejus domini, & quodnam eximii
discriminis inter illos qui aliquando id habue-
runt, qui nunc habent, aut deinceps sint ha-
bituri? Nam si quis omnes velut & machina
congregavit, domini profecto plures, quam gle-
bæ reperientur. Amplius, si videre libet expre-
ssam hujus vitæ imaginem, recordare, si forte
accidit, aut si quando tempore illatis ar-
borem in via conspiciat undique videndam
& patulam, lamque aptam umbra, vel domus vi-
cem implere, propter amonetem ei successu-
se, & quantum licebat, sub ea commoratur:
dein alium, se jam abutientem, viatorem ad-
strisse; depositaque sarcina, tua abeuntis ex-
pisse omnia, statum, ignem, ramorum umbram
ac lympham præterfluentem. Sed & hæc, ubi
pau-

Lucæ 16.
v. 11.

Ejusa 15.

pauillim in herba, te ambulante, requiescet, viam rursum inque cepisse; eandemque arborem una de decem forte hospitum ad breve tempus diversiflorum exstitisse, & cunctis usui potuile, cum tamen unus propria Domini cerneretur. Haud aliter sese habent stationis hujus atque vitæ copiae & facultates. Multos illæ quidem alunt & oblectant; domoium autem earum penes unum Deum, cui incorruptibilis & ioteritus expers vita. In pandoechem etiam aliquando, cum iter faceres, divertisti, ibique lectum, mensam, pocula, discos, aliaque omne genus vasa reperisti; cum nihil quidquam tecum attulisses; & ubi nondum ad satiæatem illis usus esses, supervenit alius anhelabundus ac pulverulentus, & aliena ceu propria affectatus, ad abitum te excitavit & impulsit. Talis omnino vita nostra, fratres, aut si quid his quæ diximus magis transitorium & caducum. Quare cum aliquos audito dicentes, prædium meum ac domus mea, non possum satis admirari, quomodo quæ ipsorum non sunt inani syllaba sibi vident, tribusque fallacibus interulis aliena amplectentur. Sicut enim hilitionum personas proprie & peculiariter eorum possidet nemo, sed pro re & argumento promittit quisque sumit: ita terram facelice terreas, quasi velles ex aliis illi induunt. Dic quæso, num aliquid regno majus? Atqui foratate quæ regum sunt: chlamydes conquire regias, quamplurimas sane reperies, quæ regum multorum corpora texerunt: quod & de coronis, fibulis, zonis confendum: omnia nempe hereditatem instabilem, usumque eorum communem, & ab iis qui ahebant, ad alios qui remanent, transeunt. Quid autem & quanti tota illa quam Præfides ubi nent scena, argenteum vehiculum & virga aurea? Non semper illa a Præfide habentur, nunquam certe ab eodem, nisi forte ad exigui temporis usum. Sicut enim ferretum aut sandapila alla subinde cadavera fulcipit: ita principum virorum insignia utentes identidem commutant. Unde & frequentes Apolloni nobis erudiendis in hac fere lententiam voces. Representat enim hujus mundi faciem illud: *Tamquam nihil habentes, & tamen omnia possidentes, & utentes, tanquam non utentes.* Hæc enim omnia ad unum scopum tendunt, quod velut lo dicem hic vivere debeamus, semperque exiis signum ac testem expectare. Et quo plenius dicas, legibus te & regulis subijci Dominicis, ad quas omnia dirigenda sint, te ipsum imprimis intueri, & considera tam corporis aspectu quam animi, præceptis virtutis teneri; sed cum sermonem, tuæ actiones, atque adeo quoscunque vitæ motus lege certa habendos. Accepti corpus a Creatore: ex partibus pluribus compositum, & quingue sensibus ad usum commoditatemque, vitæ instructum, qui nec ipsi liberi sunt, verum pro se quique legibus certis adstringuntur. Et quod ad visum quidem attinet, qui princeps censetur, convere naturam, & contemplare quæ viso pulchra ac præclara: Solem terrarum orbem collustrantem, luam tristem & obscuram faciem noctis illuminantem: stellas externas exiguum illas quidem neque nobis sufficiens ex sese lumen præbentes; verum

tamen decus nescio quod speciemque scintillantem, quæ sortita sunt, ejaculantes. Aspicere terram plantis omnigenis herbarum copantem, ac mare æquabilem in planicem expositum, ubi pura tranquillitas fluvit ac fixit. Ad hæc & talia licet oculis utares: cætera vero inspectacula, quæ per oculos notam animæ inferunt, fuge & prætereurre, velumque ne videant obducito. Sarius enim sensui tenebras inducere, quam operibus tenebrarum occasionem præbere. Et ideo per Martham hellena nobis dicit Dominus dixit: *Quicumque aspexerit uareem alterius ad eam concupiscendam, jam adulterium cum ea commisit in corde suo.* Ac vel præter oculum projicere cum ad fœda ac noxia respicit. Sed & auribus suæ leges, suæ cautiones. Ad sanos enim sanctolque sermones inclinare & patetere eas oportet, ac per istos quasi tubos ad animam bona dicta transmittere. At si quis vitiorum affecta pestilens, & perniciosus homo propius accedit, ut peccati cœcum per aures insundat, vitandus ille & fugiendus, non aliter quam genus illud ferarum, quæ toxicum ejaculantur. Os etiam & lingua continetur, ut bona tantum & honesta promant, a fœdis & vetitis abstineant: a maledictis, inquam, sycophantiis, calumniis, contentione cum fratribus ac blasphemis contra Deum; eorumque vice profane, atque enuntiant quæcumque pia, quæcumque religiosa, quæcumque bonorum operum causa & incentivum. Sacri denique Plæte quique hæc usurpet: *Dixi, custodiam vias meas, ne peccem lingua mea, & Linguis suis dolose agebant:* ac præterea: *Quid gloriatur in malitia qui potens est in iniquitate? Tota die infestissim cogitavit lingua ipsius. Sicut novacula acuta fecit sibi dolam.* Ad summam, sit & os inter ea quæ profunt. Ac naribus quoque & odorati modus adhibeatur, ne voluptati deditit nimium sint, uenientorumque pretiosorum fragantes habitum consecutur. In tales enim Elais acriter invehitur. Quo manus quoque membris mandatorum debet, ac cavere ne promiscue qualicumque contrahet. Pretendatur ad faciendam elemosynam; non ad furtum: tueatur propria, neque colligat aut comportet aliena: corpora ægra ac male affecta ad opem ferendam attingat; non vegeta ac libidinibus semper prurientia. Consilare jam satis existimo, quod nec ipsius nostri domini sumus; sed economi tantum ac dispensatores. Quisquid enim legis ac præceptis adstringitur, ipsi subditum & obnoxium est legislatori. Quod si igitur ne ipse quidem corporis nostri partes ac membra libera quæ juris sunt, sed voluntate Domini ad functiones suas dirigitur & gubernatur; quid his dicemus, qui sibi persudant, anni, argentum, agri, cæterarumque rerum plenam se possessionem merumque dominiolum habere? Nihil omnino tum, o bone! servus es, & omnia tua Domini, quia servus liberum peculum non habet. Nudi io hæc lucem proditi, & quæcumque possides, ex lege Domini accepti. Sive enim hæc ex patrimonio. Deus voluit ac iussit, ut liberi exuvias ac spolia sua parentes partiantur: sive ex matrimonio hoc ipsum: & quæ eo pertinent, a Deo sunt instituta: sive denique ex mercatura, agricultura, aut aliis acquirendi modis, Deo fa-

Marth. 1.
v. 28.
Marth. 16.
v. 9.

Ps. 139.
v. 13.
Ps. 140.
v. 3.

Ez. 18. v.
16. & 21.

1. Cor. 1.
v. 10.
2. Cor. 1.
v. 11.

venite & adjuvante nactus es. Ecce pater itaque, tua non esse quæ habes: videmus jam quid præscriptum tibi sit, & qualis esse eorum administratio debeat. Da esurienti, tege nudum cura male affectum, nec pauperem aut iaculentem in trivis negligi; de te ipso noli sollicitus esse, aut cogitare quemadmodum ad diem crastinum pervenies. Et illa quidem si feceris, a legislatore cohonestaberis; si vero mandatorum rationem nullam habueris, male multaberis, graviterque punieris. Hæc profecto mihi non videntur ejus esse, qui suus sibi dominus, cuique libera quidvis agendi potestas; sed omnino contra, multoties præceptorum arguit hominem imperio regio legibuscque Dominici subditum, a quo præscriptæ vitæ ratio quasi debitum aliquod extigitur. Et nos tamen nescio quomodo tanquam liberam degamus vitam, & a rationibus reddendis immunes, miseris inopesque despiciamus, ac miseris suis immori patimur; cum interim non dubitemus per ambitionem ac vanitatem sumptus immodicos facere. Nam & adulatorum intemperantium multitudinem alimus, & parasitorum infelicium turbam in comitatu habemus; & cum in bestiariorum ac ferarum & generosorum eorumque alimenta, tum in prægloriosos & nimios alioque perditissimos homines opes exaurimus: atque adeo rem facimus stultitiæ & infantiæ prius ad finem. Nam ubi impendia lacrum inestimabile salutemque æternam adfert, compressa manu pecuniam cohibemus, ut ne pauci quidem oboli excidant: ubi vero de sumptibus stiluimodi agitur, quos & peccata comitantur, & poenæ inficit, ac vel ipsam ignis supplicium consequitur, ultro opes effundimus, totoque oblio, ambitione jubente, exire permitimus. Qui sane non est sensus animusque fervor Dominum expectantium; sed juvenum intemperantium, comestitorum ac voluptatibus deditorum. Quod si dicere libet, audito quam sollicitè timideque concedita sibi dispensator providè administraret, Davidis mihi librum explica, ac locum cum quære, quo plus ille vir præstitam exitus sui diem studiose inquirens ad Deum ita fatur: *Notum fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum, quis est, ut sciam quid desit mihi.* Videt in his verbis tanquam in imagine clamantis animum & affectionem, quam fir timidus, quam in futurum longe prospectans, quam curiose iudicii supernæ lucis in inquisitione versetur, ne signum obitus impetratum eum offundat & opprimat; utque præcognito quod superest incolatus spatio, diligenter ac studio officium suum implere possit, priusquam veniat qui abducatur. Est enim vere cupique nostrum exitus, æconomi quædam ac dispensatoris effigies, si sigillatione examinemus, & inter fe contendamus, quid patiatur & qui vita defungatur, & qui dispensatione abdicatur. Nam qui moritur, ad eundem plane modum aliis administrationem tradit, atque æconomi sunt claves: hic eiecit ex agro, ille ex toto terrarum orbe tanquam ex uno aliquo fundo cedit: æconomi labores suos, vineas, hortos, domos, moestas invivique reliquit; ille suam civitatem deferenda quemadmodum adici tibi videtur? Nonne bona sua fursuravit ac deploavit? Nonne suppellectilem thesaurorumque deamatos mi-

serabiliter circumspicit? cum nec opinato longe ab iis abstrahitur, & ad locum ei delinatum traditur, talibusque aures ejus vocibus perfonant: *Redde rationem villicationis tue:* ostende quomodo præceptis obtemperaveris, quo animo erga conservos, leni ac benigno fueris, an contra sævo & inhumano tyranni in morem pugnis ac verberibus in eos sævies, elemosynæque demonio miseris defraudans. Et bene te res habebit, siquidem propitium reddere Dominum bonumque te servum approbare poteris; sin minus, non illic ei paratæ virgæ & flagra, non obscurum pilstrinum, non compedes ferreæ, sed ignis inextinguibilis; sed tenebræ perpetuæ, nullaque lucis intercapedine diluuntur; sed stridor dentium, ipsius Evangelii testimonio designatus. Quod si nunquam, o bone! terrenis huius bonis tanquam alienis exure, age sane, fructu mundo omnibusque voluptatibus sensibus admittit; sin, ut quam diutissime fruamur, eis aliquando finis prælio, carendumque erit; metuumus, fratres! migrationis illum diem, & ex præscripto Domini, tempore incolatus vivamus, ne victi & ære alieno oppressi abiciamur, sed liberi, sed securæ conscientia solisque commentariis actionum nostrarum irreprehensibilibus, & extra censuræ altam oculi viam ingredi possimus. Malus fuit huius vitæ dispensator vir ille dives, cuius quidem aper quæquam uberes fructus reddiderat, nihil tamen in tanta fortuna coagulare rerum boni vel cogitavit vel fecit, sed hians ventris desiderio, laqueis & profundis cupiditatis & avaritiæ snibus apertis, suum ipsius in usum atque voluptates omnia convertit, talia subdite dicens: *Destruam domum meam, & majora extruam, & dicam anime meæ: habes multa bona posita, requiesce, ede, bibere, laetare.* Et dum loqueretur, ecce aditit qui abduceret: accessit specie terribili conservus, turbatorum dispensatorio munere raptus ac vocatam. Et quid tum, quæso, prodest voluptatibus vitæ propitium? Atque hæc quidem vivi de graphicque nostram ac cautionem descripta sunt. Jam vero quid experientia vitæ quotidiana? Nonne hæc assidue talia quoque vociferantur? dum hunc quidem qui meride firmus & valens, ante ortum vesperti mortuorum nobis ostendit: illum qui vesperti bene fatus & incolatus, ante radium matutinum conelatum atque depositum: alium item in acubus superque mensam animam efflantem. Et quis tandem obsecro, tam stupidi atque stolidi, ut non animadvertat quotidie nostrum aliquem, alium alias, ex huius vitæ dispensatione quasi loco mortui? Sed enim bonus ac fidus minister restatque sineuix conscientia adducit animo, quemadmodum olim Paulus: ille enim vel Domino non urgente ad eum anhelaat ac solvi cupiebat, sed & altero dispensationis munus deprecabatur, alieubi loquens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ac rursum: *Bonum mihi dissolvi, & esse cum Christo.* Contra, qui plenus cogitationibus terrenis, glebæque & humo vere cognatus, de migrationis æniæ, ita lamentatur ut ille in parabola: *Quid faciam, quia Dominus eversus a me dispensationem?* Fodere non valeo, medicare cruciasso. Desidis sanul atque voluptari hic dolor, hæc

Mat. 22.
9. 28. 29.
10. 28. 29.
11. 28. 29.
12. 28. 29.
13.

Luc. 12. 9.
13.

Rom. 8. 9.
14.

Phil. 1. 9.
10.

Luc. 16. 9.
10.

vel urbe ejiciendam quisque mittit. Avaritia itaque est non solum pecuniae ceterorumque bonorum cupiditate fervere & ferri, praesentia aliis insuper cumulare velle; sed, universè loquendo, qualibet in re plus quam par est, aut adeli, cupere & affectare. Et a diabolo quidem peccatum hoc manavit, qui initio cum eminentissimam Archangelum dignitatem & ordinem obtineret, & tyrannidem ac rebellionem adversus divinitatem molitus est demens, ac mox in aërem terrae proximam deturbatus, malus nobis & vitæ nostræ factus est vicinus: atque adeo neque divinitatem, quam cupiebat, adeptus est; & Archangelus, quo fugebat, honorem amisit: servi in illam inhiat, qui temerariis ausis in latronem evasit; ac canis illius in Gentium fabulis, qui & carnem perdidit, & umbram (nam quomodo rem inane & incomprehensibilem?) prehendere non potuit. Post hunc primus hominum voluptate pellectus veritas sumptis dapes, summoque excidit immortalitatis bono, sicut Esau postea propter pulmentum iure primogenituræ. Sed & multitudinem hanc linguarum & idiomatum immoderata quorundam cupiditas in vitam nostram introduxit. Qui felicitate nimia lascivientes cum pervium sibi cælum fore credidissent, ridendamque ejus ad adscendum turris moliti incautum essent, tum ipsi cohibiti sunt & coerciti, tum pro consensu contentuque sermonis diffidium atque dissensionem invexerunt, humanæ genti molestiam ex obscurarum sonu vocum, interpretandique laborem reliquerunt. Jam vero Pharaon quare in tantas tamque varias calamitates incidit? Nonne plus habendi cupiditate, dominandique peregrino populo, qui nihil ejus ad imperium pertineret, factum, ut, cum alienos non dismitteret, suos deperderet, qua strage primogenitorum, qua in trajectu maris. Nam omitto fluena sanguines, ranarum infinitam sobolem, bruchorum tetram lucem, pullularum popularumque foedam eruptionem, & quadrupedum necem cum cætera clade & peste, qua populus Ægyptius ob avaritiam atque cupiditatem Principis damnatus est. Alibi vero peccatum hoc mala scabie & spissa lepra vindictam didici. Et juxta mecum hic recordare, quisquis historiam amat, & Edissari præclara facta libenter audis, quemadmodum Naaman ille Syrus, postquam in Jordane lavisset, a lepra fuerit liberatus; contraque ea correptus puer Giezi, puer avarus & imperitus, qui spirituum gratiam, gratuitamque Doctoris sui medicam pretio vendiderat. Quid Absalomem mississimi patris ferocem audacemque filium ad patricidium adegit? Nonne intempestiva successione regis & aliena invadendi diripiendique cupiditas? Judam quæ et catalogo Discipulorum expunxit, & ex Apostolo proditorem fecit? Nonne cum gazophylaci invida administratio, tum pretium infame, & denariorum aliquot propudiosum auctoramentum? Ananiam denique & Sapphiram tristem unde & tragicus in Actis Apostolorum exitus? Nonne quia suarum furto rerum propriorumque denariorum sacrilegio sese contaminarant? Defecit me dies, si similis & mancipia avaritiae diuemeratè pergam. Quare missam faciam veterem historiam, & quotidianam vix experientiam interrogo, cuiusmo-

di fers sit avaritia, quam regere quos semel prehenderit, elabi sinat, ut vegeta semper ac valida, nunquam debilitetur atque deiciat; sed cum iis quos sibi subiecerit, consensit & penes. Libidinosus amatorque corporum, ubi jam longam infaniam insanivit, remissionem si nemque morbi tandem invenit, vel postquam semel ipse ætatem attingit, vel cum eam quam amat exoletam videt ac floris extincti. Gulosus ventris voluptatibus aliquando renuntiat, si ve quando jam satiatus eum cepit, si ve cum stomachus, etque partes, quibus cibum concoquendi vis ac munus, imbecilliores factæ, desiderium & appetentiam illam hianter sedarunt. Ambitiosus, postquam in multis se passavit theatris, spectari tandem velle & inanes stare glorias definit. Verum avaritiae morbus ejusmodi malum est, ut vix unquam eo liberari possit; & quemadmodum hæc tempore vires atque frondes hedera aditas læmpres arbores valide circumvolvitur & adhæret; ac ne ramis quidem fasciculis aut areolis recedit, nisi quis illos & anguineos quali gyros ferro fecerit: ita nec avari mentem, si ve juvenis hic si ve senex, in libertatem facile vindicari, nisi sobrio prudentique consilio velut machera morbum discideris. Avarus propinquis est odiosus, famulis gravis, amicis inutilis, exteris difficilis & vis infabilis, vicinis molestus, uxori malus contubernalis, liberorum parvus atque sordidus educator, sui ipsius malignus curator, noctu interduque sollicitus & cogitabundus, secum ipse loquens ac dissens, eorum more qui mente excedunt & in infaniam lapsi sunt. Denique cum omnibus abundat, tanquam omnium egenus ingemiscit: praesentibus non fruitur; quæ absunt anxie querit; propriis non utitur & ad aliena oculis adiecit. Multi illius (inquit) greges, agni, stabula vix capiunt, plantities ac palæa tota teguntur. Ac si pinguem & bene habitam ovem vicini viderit, missio proprio grege, in unam & alienam illam cupiditate fertur. Atque ita quoque de bobus, equis, agris. Omnium copia rerum ades conculcat, sine usu, sine fructu. Nullum enim percipere fructum voluptatis potest, quisquis insatiabilis, elique domus ejus similis conditoris si ve sepelchæ, quæ sæpe plena sunt auro atque argento, cum qui uratur, existimat nemo. Corpus avari non alitur: anima nihil lacrat; quia non exuberat ex dextera ejus elemosina. Quis autem laboris & arum finis? Dicat eorum aliquis quos hic morbus corripuit. Multos equidem ipse novi, qui etiam cum in morbo cubant, pecuniam salutis suæ magis amant & æstimant. Nam si forte medicus remedium eis parabile præscribit ac parvi pretii ex apio puta, thymo, vel anetho, quæ passim obvia sunt & parvo computantur, sine mora consilio obtemperant: si vero medicamentorum ejusmodi mentio, quæ ex pluribus componuntur, & vel ex pharmacopolio, vel ex unguentaria petenda sunt, animam potius exhalant quam crumenam solvant. (Quid mirum?) cum mente & cogitationibus terrenis sint, terrestrium possessionem rerum vitam & spiritum ducunt. Hos tales publica communis felicitas molestia afficit ac dolore; damna contra ac clades, delectatione & gaudio. Exoptant graves

graves & intolerabiles indicii penitrationes & iributa quo grandiore per eam occasionem frenore pecuniam suam occupent; aventque videre miseris aliquos a feneratoribus oppressos & contrictos, ut eorum agros, instrumenta, aut pecora vel iumenta parvo per necessitatem are projecta acquirant. Frequenter autem Philosophorum insillic circa Meteora versantium, in celum suspiciunt, non ut fidei alicujus ortum aut planetæ domum scrutentur; sed ut aeris constitutionem considerent, & an appetentia signa largiores imbres aut siccitatem demuncient. Ac si prospectione sua multis malum imminere animadverterint, aliena latentur infelicitate. Omnia undique summo studio in horra sua congerunt & coacervant, obfignantque singula, ac duplici communiunt scra, dimittentes sine fine & soporantes. Inter hæc & dum ista fepe titillatur, & quasi per somnium inanibus & imaginariis opibus avarus ditatur, si nubes aut nebula crassa supervenit, cae tectur, ac si periculum ingens ipsi imminet. Quod si minutula pluvia terram aspergit, sublacrymari incipit: si magna aquæ vis & siccitatis tollendæ par ingruit, extremum eum lectus occupat, jamque non minus sollicitus, quam si filius periclitetur, remedium passim quaerit, modumque & rationem frumenta a tabe & veribus diutissime servandi. Ac si jam æstuare animadverit & calore corripitur, promedicorum insituro refrigerari studet, eaque tum excutit & expandit, tum lepatat ac pessari finit. Sed & miser addidet, tegumque & tutamen a meridie excoquit, quod circa noctem rursus amovet, ut auræ nocturnæ aspirare liberius queant. In his laboribus ac molestiis, si pauper eum adit, ac periclitantis aliquid frumenti rogat, nimia ejus caritate aut nihil dabit, aut parce & seminanis dabit. Ergo vero te exhortor qui tali prædixus es ingenio, ne perpetuo sic laborare & discruciaris velis. Militeratione enim dignus quilibet avarus: etiam ille qui delicias non abhorret, qui beatam vitam voluptate ventris alique detinet, eumque hinc hominis præcipuum putat. Multo magis & omnium quidem milerrimus, qui illicebalis atque sordidus, qui cum suum defraudat genium, tum unus occupat per quæ pluribus bene pollicetur fuerit sine ulla tam exactæ continuæque diligentie fructu vel fine. Quis enim ignorat, propter seipsum, exceptis virtutibus, nihil fieri; sed ut aliud ex alio procedat ac sequatur? Nemo certe quisquam solius causâ navigationis mari se committit: nemo propter ipsam agriculturalionem in labore ætatem agit: fed liquido constat, quod certo æreque scopo molestias istas subeat: alter minium uti luges ubereque mellem colligat; aliter ut transmarine prædationis divitias referat. Tu vero dic, fodes, quidnam spesies, & cur ne omnia undique corradas, opesque exstruere inutiles studes? Delectat me, dices, aspectus. Atqui ratione alia morbo tuo indulge; nam alienis etiam bonis sedare desiderium hoc potes. Si te caput & exultat argentum fulgor, in officinis laborum argenteorum affidenti concupiscentem argenti locum contemplati licet; aut circa forum & loca rerum venalium, ubi di-

S. Presper. Tom. II.

fci, lauces, aequies, & omnes genus expolia vela, animum oblectate. Liberum hoc & gratuitum spectaculum. Quin etiam spectare eos potes, qui argentum examinant, ac pecuniam in mentis perpetuo contrahant atque dinumerant. Immo vero rectis potius obtemperans monitis pravum hunc appetitum exues, animumque mutabis. Facilis enim correctio, cum avaritia non sit naturalis aliqua necessitas; sed impetus & voluntaria quædam affectio; difficile non difficile deponere iis qui consilium sibi volunt. Mitte cogitationem in futurum ævum, quando non eris, quando paucilla terra corpus tuum exspectum omnique sensus expertus habebit, & paucorum tabula palmorum reliquias tuas teget. Ubi tum opes, ubi tanto collecta studio cimelia? Quis dosorum abs te relictorum hæres? Noc enim is omnino, quem tu tibi destinas, certus erit succellor. Si liberi tibi superstities, forte ab avaro tuique simili circumscriptur, injuria afficientur, ac stentes patris ex ædibus expellentur. Quod si liberorum expertus, amicum aliquem hæredem insitutus, non est cor testamenti tabulis magnopere confidas, tanquam certe & definite legi, tanquam rei minime contraxeris, quæ contradici nullo modo possit. Parva res scriptum irritum facit. Nonne vides ut apud tribumalia super testamentis assidue lingetur? quor ea modis, & quibus artibus per jurisperitos, advocatos, oratores, ac falsos, qui ad hoc aluntur, testes, perque iudiciorum mundationes oppugnentur? Ex his certe quæ vivo te videntur sunt, conjecturam facere debes de his quæ post te futura. Si tibi dixit bene & innocentem partem, exemplo beati Jobi, bene esse utere; si male & per nefas quærit, solve quasi captivas, suisque dominis, quibus per injuriam ablatæ, vel quales ad te pervenerunt, vel etiam cum auctario, velot Zacharæ, repone. Si nullas habes, noli per malas artes acquirere. Alioquin enim abeunt, ac necessarium ingredientem iter, triste peccati vaticum persequetur: bonique abs te relicti alieni ignotique fruentur. Tum Davidem imitare dicentem. *Theaurizat, & ignorat cui congregabit ea.* Tum & divitem illum Lazaro oppolitum agnoscis: illum quidem in Evangelio nobis lectum, neque fabulam ad terrorem compositam; sed certum absolutumque futuri typum ævi. Byssos compuitur, tegum ad alium traditum est, deliræ & voluptates evanuerunt; peccatum autem ab illis profectum manet: abeuntque porro comitatur, non aliter quam umbra corpus: eoque post epularum magnificentiam, post latus opiparique mensas, quæ guttam leprosi digito distillantem requirit, ac mendicantem ad opem ferendam implorat, cui ne manus quidem fuisse videntur ad canes abigendos, qui vulnera circa atrium jacens alimberent. Sed & adverso videt, fossa media vel hano divisum. Quo quidem designatur non vultum, non agger manus factos, or in calidis ad hostem arcendum, fed peccatorum obex & sepimentum: quod condemnato, velut muri obiecta, aditum transiitque ad iustum interclusit. Et hinc explanationi subfinit

T

Illias,

Isaias, cum insipientem populum graviter increpans sit effatus. *An non valde satis manus Domini ad servandum, aut aggravate est an-*

gulus, ut non exaudiat? Non vero peccata vestra disjunctant inter vos & Deum nostrum.

Quod si peccata mortales a Deo separant, de avaritia non est disputandum, peccato longe gravissimo, quam vera voce veritatis ille proco

Paulus idololatras appellat, omniumque sump-

ptis & gentricum nostrum. Quid enim eos qui Christo nomen dedunt, ac mysteriorum participes erant, ad cultum demonum pertraxit. Nonne plura possident cupiditas, & alienas

fortunas occupandi? Nonne promissorum spe magilistratum ac praefecturam, regique munificentiae & largitionis ab impiis lecta, Dei

cultum religionemque quavissem repente mutarunt? Et haec quidem anteriorum exempla

temporum memoria flevit: sunt etiamnum recentia ac nostrae aetatis. Cum enim Imperator

ille, qui Christiani personam per simulationem doli gelaverat, repente eam deponens, totamque

deducto stipendio scenam denudans, & ipse demonis impudenti sacrificavit, & alios variis eo praemiis invitavit, quantus ab Ecclesia

ad altaria sacris eius concursus? quem multi pro bonorum escam & illecebras una cum ipso

transgressionis hamum devorant? Qui nunc quidem Signatarie civitates oberrant, omnibus odio ludibrioque tanquam Christi Domini pro-

pter paucillam argenti proditores, expuncti Christianorum albo, sicut Judas Apostolorum, a transgressis appellati noti, sicut a signis equi,

qui in peccatum omnium gravissimum pertrahi facti passi sunt, sequuntur statim impore & execrabili impietatis mylagogum. Ita

nimirum avaritia iuxta Apostolum idololatria est, omniumque radix malorum, innumera ex sepe vitia progignens. Sicut enim ille qui aurum

in suo viscumbulo terrae feruntur, auream glebam circa principem & proprium generatio-

nis locum cumulatim repositam inveniri nar-

rant, & aliquas inde velut venas in longam hinc inde produci sicut arborum a stipite late

sepe explicant ac diffundunt radices: ad eundem modum, imagine non minus impropria auri &

avaritiae, multa video germina multosque furculos una eademque stirpe avaritia conjunctos.

Hinc video filium capiti genitoris imminentem, & absque ulla vel venerande cunctis vel au-

thoritatis patrie reverentia longiorem senis vitam indignantem. Cum enim copiam omnem domi largiter suppetere videt, cuius dominium

penes ipsum non fit, eoque potiri ipse cupit, & sui quoque juris fieri, gravis illi paria

auctoritas ac potestas. Et initio quidem intra filium se se continet, atque recondit morbum habet; aucta dein paulatim cupiditate, & animo jam tumente, repente malum

prorumpit, non aliter quam e filius & canibus aequae vis. Tum ille sero seni proflus intolerabilis, vivumque tantum non effert ac

valentem. Si equum agileret confendit, miratur & adlucet: si largitus ut bene sanis, cibum sumit, fert aegre, secumque murmurat: si famulus ad opera ac ministeria mane evolat, vigilantiam bonumque valetudinem feda

gemit ac dolet. Quod si aliquod cimeterium ex-

licui donaverit, aut servum manumiserit, tum nullius homo pretii ac delirus audit; tum,

quasi vivendi regulam ac praescriptum transgressus, alienique prodigus ac proflus, convitiis atque probis omnibus profunditur; longioris,

heu, vitae & spiritus non statim emissi reus? Tui isti, scelerala avaritia, fructus: tuo impulsu & incentivo filius parenti inimicitias denuntiat: tu complex terram latronibus & homicidis, mare piratis, urbes turbes atque tumultibus, forum ac tribunalis falsis rebus,

sycophantis, proditoribus, advocatibus ac iudicibus eo propendentibus, quo tu pertraxeris.

Avaritia mater inaequalitatis, immisericors, inhumana, crudelis. Per hanc vita mortalium dispar ac discors: alique satietate nescant, & opes superfluentes velut cibum nimium evomunt; alii fame & penuria prelli, in extremo

pece discrimine versantur: hi sub telluris recumbunt auro distinctis ac variegatis, domoque incolunt parvarum insular urbium, in quibus

baenae, porticus in longum porrectae, & plures quasi domus omniique magnificentia ac splendore; illi contra ne duo quidam tigna quibus regantur, habent; cumque perdurare sub

dio non possunt, vel ad caminos balnearum consugunt, vel si balneatores hospitibus inimicos inciderint, pariter ac suos finium sodites, necessarium sibi calorem procurant. O disparitatem

vitz conditionem inter homines a natura dignatione pares! quae quidem perturbatio rerum atque diversitas non aliunde quam ab avaritia profuit. Ab hac est quod alius contra

decorum pene nodus, alius praeter innumeras ad usum corporis velles parietes ipsos purpurea velat. Pauper ne in ligna quidem mentis conspiciere panem potest, cum mollis ille & delicatus fulgore latissime ex argento mensae, quam opere doctissimi fieri curavit, mentem

& oculos pulcat. At quanto fuerat aequius, illo laute quidem & opipare epulante, ceterisque deliciis ac satietate utopante, mentis pretium in alimenta pauperum converti? Alius

exate fessos & ingredi invalidos, aut vicio aliquo claudus, assium necessarium victorem non habet; alios ipsos eorum greges ob multitudinem ignorat: hanc oleum ad lichum deest: ille solis luminibus, & candelabris cense-

ri dives potest: hic quidem in solo nodus procumbit; ille vero divitiis laborans in lecto le resupinat circumque fulgentes, & argenteis sphaeris atque catenis vice lunium exornato.

Tales nimirum inesplicibiles avaritiae affectus absque ea foret, neque esset hac in vita mortalium inaequalitas, hoc dissidium, neque tam variis cladibus atque calamitatibus infusis ea nobis ac lachrymabilis redderetur. Hinc homines naturalem erga homines charitatem exuunt, hinc ferrum acunt, acieque infusulas inter se aetate, summaque cum immanitate tanquam belluae depugnant. Cetera deinceps quae enarraverit? Muri validi & excelsi machinae con-

quantantur, urbes espugnantur, conjuges abducuntur, liberi in servitutem rediguntur, agri vastantur & exstant: arboribus ipsis, tanquam injuriam intulerint, laud temperantur: cedet fit magna juvenum ac viroorum, rivique sanguinis a strage cadaverum profusum ac volun-

tur:

tur : facultates demique & fortunæ eorum qui vincuntur, præmi loco victoribus cedunt uulveræ. Quid deinde ? viduarum lamenta, pupillorum fletus, & parentes suos libertatem amissam elugentium. Qui nodulæ serius multarum magnarumque divitiarum possessor, tum fructum panis protensa dextera medicat : qui servos complures habuere rectores, ædificæ velibus refectas, lacero detritoque male lectus paniculo, servitum ipse servit, & aggerere aquam, equis stercore abradere, & hujusmodi fœda subire miseria cogitur. Alia fecunda mala sunt quæ summam oratione completi, impossibile. Omnium autem eorum causa ad radicem habendi cupiditas, & iniquus alienorum bonorum amor. Hanc affectionem si quis hominum peccatoribus exegit, nihil erit quod veret, quin & in alta pace tranquille degamus, & omnis prioris exulet & vita nostra contentio, terror atque perturbatio : quin proinus naturalem ad charitatem & amicitiam redeat omnes. Et ea re Dominus noster bonis monitis diligenter hunc morbum curat, dum alias quidem affirmat, non posse nos Deo simul & Mammonæ servire; alias vero divitem illum miserum proponit, qui magis cogitationibus plenus, ac diuturnam sibi spondens voluptatem fruitionem, non ultra crassiorum vitam erat producturus. Sed & alibi, dum esumum & numeris omnibus absolutum illum prædicat, qui facultates suas pauperibus dilargitus ad inopem Philophilum sponte præparabit, illam virtutis matrem atque contubernalem. Verum hic audire mihi videor, etiam in silentio, publici saporis quorundam voces quibus doctores obstripi solet. Et quomodo vitam, inquit, sustentabimus, si rei familiaris nulla cura ? quomodo vel æs alienum dissolvatur, vel mutuum petenti dabitur, si tuo consilio paupertatem omnes amplecti fuerimus ? Increduli iste sermo & diffidentis insipientis he voces, & ignorantis quod Dominum habemus Deum hujus vitæ gubernatorem, desponsatoremque, qui nostris animantibus necessaria tum alimentis, tum vestimentis sponte sua suppeditat. Divina providentia fovet ac tuetur opera sua, nec unquam in fide divitem egelas ærumosa opprimit. Testabitur id, ut opinor, abunde vel nunc quod & sacris literis & me proferetur exemplum. In historia Regum mores describitur, quam supra viduitatis ac solitudinis malum generat, avarus & inhumanus urgebat obediensque, liberos etiam ipsos, quos præter misere nihil reliquit, loco pignoris abducturus. Inque cum in extremas esset sedata angustias, ac nemo quicquam ditionum miseratione tangere, nihil ad hominem humanum ac fidelem. Elisarus hic erat Propheta, terrenis quidem expertus bonis, incorporeis autem arque celestialibus ornatus & copiosus : Philophilus ab araro, sine damno, certisque sedibus, veste una ac simplici utens hædicate super pretium ausus, sed hæreditate ovine parvi pretii pellem, & benedictionis invisibilis igneo curru delapsus. Hic igitur supplicem inceda re non dimisit, nec de auxilio continuo desperavit, etiam si non adesset quod

quereretur, neque verba aliqua degeneris aut diffidentis animi protulit, sicut aliquis & vulgo, & unde argentum mihi debito dissolvendo ? verum ut peritissimus medicus, etiam medicamenta ad manum non erant, inopinatum morbi remedium excoxit. Et *Quid habes* inquit, *mulier in domo tua ?* Dic, sodes, si quid inibi tibi reliquam. Nec enim quicquam adeo pauper, nihil ut omnino possideret. Ubi vero respondit, vas esse fictile cum oleo pauxillo. Fac, ait, multa mihi vasa pares. Et ipsa quidem paravit : nec omnem impleri iussit, unde perfoluto faceratori debito, mulier angustias & inopiam evasit. Nam pauxillum illud olei, quod apud se esse Propheta dixerat, in modum fontis inopinato scaturivit, cunctæque quotquot conquisivit fuerant, amphas replevit : ac demum fluere desit, cum vasa ad recipiendum descenderent, æquatque et indigentia beneficium divinum. Nam a divina profecto misericordia, non ab oleis plantæ manavit hoc oleum. Hanc, si potestis, scientiam vobis compace, quicquomque quam late patet Oriens & Occidens, usquam estis, Reges, dynastæ, divites, vosque musandæ sapientie consisti, donum hoc agrestis, & ab araro profecti Vatis acquirite, quod auserti non poterat, & iugiter apud eam permanebat : cum illa vestra, quibus querendis studitis, bona feceritis exposita sint periculis, latronibus, parietum perforatoribus, tyrannis, raptoribus, lycophantibus, insidiatoribus, mari fluctibus hauserint, telluri ipsi hiabitus desolentur. Spes igitur nostra, ac celæ penurie vice sit Dei dextera : que populum Judaicum & terræ Egypti eduxit, bonorumque astatim vel in solitudine Charan ei suppeditavit : que Danieli auxiliatorem Habacuc miro modo litit, & Ismaelem abjectum & matrem addictum unius servavit : que Judæis per singulas ætates opitulata fuit, ac denique panes quinque hordaceos ita in infinitum multiplicavit, ut singuli millenorum hominum famem satiare, singulosque præterea copiosius reliquis adimplerint, Deo nostro sit laus & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM ASTERII

Hæmisia in Festum Calendarum.

DUO dies hesternus hodiernoque festa conjungit inter sese minime cognata aut congruente, sed diversæ plane & contrariæ. Alterum enim proprium et multitudinis in exteriora intentæ, perque nudationem vitem & illiberalem multam Mammonæ argentum corradit; alterum autem verum Dei cultum parumque & criminis expertem vitam docet atque commendat. Quia vero complures, voluptatibus & occupationibus vanis antepositis, convectus in Ecclesiæ concionie sacræ non interfuerunt, age nunc farum illam ac noxiæ oblationem, quasi phœnitim inter rifum atque jocum peccantem, ejicere ex animis conemur. In quo Salomoni quidem dicendi modum & institutum opportune mihi videor imitari posse : qui dum juvenutem moceat, ad intempe-

Ejusd. 14.

Id. e. v. v. 14. & 15.

Id. e. v. v. 14. & 15.

rantiz laqueis ut diligenter sibi caveat, quo plus roboris & nervorum orationi inlit, personam interperantiz tribuit mulieris perditiz demeritque vitæ, & omnem ejus improbitatem velut maximo inculpam his, qui illecebris ejus inficantur, ob oculos ponit. Quare & ego festi hujus ab hominibus insituti vanitatem patifacere equivoce studiosos & amatores ab erroribus hoc studio deterere atque advocare constitui. Hæc itaque publici festi lex est, primum ut certus sit ac manifestus ejus scopus, tum ut communis omnium lætitia, non ut aliquis in gaudio sit, cæteri in merore & luctu. Id enim bello magis festo congruit, in quo necesse est victores exultare, lætitiæque propter victoriam fides efferre, victoriam cladem suam aique calamitatem deplorare. Veram enim vero, primum quem habeat finem (originem) horum dierum celebras, obsecrum & incertum. Nam fabule quæ multæ narrant, fides invicem facile subvertunt, ac veri plane nihil habent. Dinde cum paucos admodum gaudii compotes, tum plures longe tristes animique ægro vidio, quamquam læta feruæque fronte dolorem tegunt & obumbrant: omnia denique Æreptio plena ac tumultu, turbamque mutuo sese impellunt. At est auti inveniis læta quidam recordatio. Quam læta queso, bone vir? Ante omnia quidem congressus imaginem intorbor qualis sit, ut plena suspitionis ac minime amica. Salutatio tenui inclinataque voce profertur, succedite osculum munusis intus, & suavitatem quidem pangitur, nomina autem expetitur, obtinentque charitatis avaritiz litatur. Nam pura ac sincera amicitia humanitatis officia non vendit à gratis prælit & circa mercedem. Circumfertur itaque passim ac donatur auri magna copia, sine julto aliquo vel specioso donationis titulo ac pretextu. Napæz non sunt, nec superbiens ambitionem ipsoſi vocare potes. Nec est item quod elemosynam sumptum eum appelleris, unde ulium pauperibus commodum aut levamentum: non etiam contractum, ubi mutuum non fit aut ulla permutatio: donationem multo minus cui necessitas adhæret. Quenadmodum igitur & festum hoc & sumptus hos indigetabimus? equidem non reperio. Von agendum indicat qui colitis & celebratis: redite rationem, sicut nos divinarum feriarum, quæ vere feræ & sunt & dici debent. Nalalem enim celebramus, quod eo tempore sese Deus in carne mortalibus ostendere coepit. Laminum festum agimus, quia per peccatorum remissionem tanquam ex obscuro prioris vitæ carcere lucidam ad vitam atque liberam eximus. Jam vero die Resurrectionis orationem cultum assumimus, magnamque lætitiæ præferimus, quod ea dies immortalitatem nobis ad meliorem felicioremque statum manifestum reddit. Atque ita deinceps de cæteris. Ad summam, nulla res est humana, cujus non aliqua ratio reddi possit: & si quid est forte ejusmodi, quod rationem aut scopum non habet, meræ nugæ sunt. O rem ineptam & absurdam! Omnes alienum sperantes inhiantque discurrent & vagantur: qui minus dederunt, dolent; qui acceperunt, sibi non retinent

aut servant. Transmittitur enim ab alio ad alium, & quod quis a cliente donum accepit, eo suum ipse patronum alium muneratur. Flusum & incondans hujus lucrum aurum est, & quasi sphæra lulgia ab alio statim ad alium tranſit. Novus hic munerandi modus, novum cultus obsequique genus cum indeprecabili penſitationis sive tribui necesseſſitate conjunctum. Nam major & dignitate prælans ipsa vultus sui reverentia movet; minor priti, atque omnes tanquam gradibus in sinus potentiorum exhauiſiuntur. Quod in aquarum denique conſuetudinibus accidit, hoc tempore videre est. Illic enim tenuis minutique rivulus in alium majorem inſiuit, & hic alio rursus grandiore & magis exundante abſconditur: atque adeo minores multi rivi conjuncti, vicini fluminis accessio sunt: quod & ipsum dein alterius magis majoris, atque ita deinceps, dum extremum lato profundoque mari miscetur. Festum hoc non festum & mendaci prorsus nomine plenum acerbis ac moleſtis: grave prodeuntibus in publicum, grave domi remanentibus. Viles enim de plebe homines, ægypti & scenici præligiatores in turmas diſcreti, nulli non domui clamoribus ac plaſibus, velut fausta præcantes, moleſtiam exhibent. Et circa janus quidem eorum qui tributa conſunt & exigunt pertinacius hærent, donec tandem qui intus obſtudet, tædio moleſtisque expugnatus, pecuniam proſtriat, quam habet & quam non habet. Qui alterius ad fores accedunt, nec ante veſperam ulla mali remiſſio. Cæteris cæterum excipit, clamor clamorem, jactura jacturam. Egregium hoc festum, jris alieni cauſa ac tenoris, paupertatis cauſa, miſeriarum inſitium. Si quis ob fortunatum tenuitatem fidem non habeat, quique mutuum det, inveniat neminem, trahitur ac veſatur, ut ille qui foro cedens ſedem ac veſtigialia regia deſervit, plorat perſicque quaſi bonorum proſcriptione mulctetur: lamentatur, ut qui latro-um in manus inciderit, cuſſoditur, verberatur. Si pauxillum aliquid domi conſtitum in alimenta conjugis atque miſerorum liberorum, promitur, id & proſtricitur; ac ſedet ille cum ſuis per festum hoc præclarum efuriens & omnium indigus. Nova pravæ conſuetudinis lex, moleſtias & aſſanias celebratæ, pauperum & indigentiam festum appellare. Hæc præterea dies ſimplicibus teneritque poeris argenti cupiditatem & amorem inſillat: hæc ab una ad aliam tranſire domum docet eum muſicalis ac fruſtibus autumnalibus argento compaſſis. Pro quibus duplum ipſum redditur, teneraque mentes ad mundinationes, & queſum illiberalium informari hinc incipiunt. Quid poer ſacroſanctis optimiſque agricolis hæc fieri die ſolet? abſtinere publico, vicioſque & plateas urbis fugere coguntur magis quam tecti lepores. Nam ſi qui deprehenduntur, vergerantur, injuria a temulentis adſcendunt, aſcendunt quæ in manibus, in pace pro hoſtibus habentur, ſubſannantur ac ludificantur, tam verbis quam ſectis, implenturque contumelia optimi noſtri Prophetæ malitia omnis expertes, ſimplices & caudide Dei imagines, ſidique in libertate vitæ noſtræ ſervi ac miniſtri. Sic

igitur homines dignitate præstantes, sic inopes, sic pueri, sic agrestes: alii vexantur, alii murmurant & fremunt, alii discunt quæ necesse pulchrum bonumque foret. Videamus jam quid armatis militibus hoc felum profit. Bonorum iacturam facient, luxationisque & vulnorum mercedem annuam ac cibaria promunt, & prodigunt cum gravi morum disciplineque dano. Conducunt enim liberales & inhonestas scenariorum artes ac studia, unde mollior ac dissolutior morum, iudiciorumque ejusmodi & jocos, qui legibus & principatui, quorum custodes constituti sunt, minus adversantur. Summam potestatem risum jocumque faciunt, currum, ut in scena, concedunt, satellitia fida creant, publicæque & palam agitant quæ propria sunt mimorum & histrionum. Sed illa tamen pompe æguliora, cetera quæ enarret? Nonne velato ore in formam dignitatis ille fortis, ille animo præstant, ille in armis suis admirabilis, hostibus formidabilis. Tunicam ad talos demittit, totam pectori circumvolvitur, calcementa mulieribus sumit, & more feminarum, capiti corymbum imponit: quinetiam cum fama colum circumclert, dextraque solum ducit, quæ trophæum ante tollit, spiritumque & vocem in acutorem & mulierem sonum extenuat. Hæc celebritatis hujus utilitas: hæc hodierni festi publici commoda ac fructus. Consules etiam ipsi fama inclyti & ad fastigium humanarum dignitatum evehi per vanitatem opus exhauriunt, non modo sine fructu, sed & cum peccato: dicique vere potest, quæ sublimis eorum thronus, tam insignem esse demeritiam. Cum enim permultos capessere solent honores, & amplissimas Regiæ præfecturas obtinere, quam plurimum & quolibet extruere opem student. Et hi quidem dispendium militare suum incommodum vertunt, illi iustitiam & veritatem pretio facius addicunt, alii thesauros gazarumque regiam depauperant, & omnia undique nullo vel infami vel iniquo prætermissio lucro, cum offensa Numinis, coarcentur: nunc autem præfident, aurumque congent, intra breve tempus, in aerarias, tibicines, mimor, saltatores, spadones distribuunt. Adde propterea mulcularum, quæ corpus suum vel carnisque venale præbeant, bellarios impuros, & ab omni spe derelictos, iplaque bellus, quibus alendis auro opus sumptuque in carnes aut mazam. Illa autem omnia non alia causa, quam ut ipsorum nomina contrahitis ac diplomatibus præscribantur. O sultitiam! o crecitatem! Deus pollicetur, eorum qui pauperes alene nomina liberisque, immorralibus, incorruptilibus infernum iri quos neque tunc neque tempus abissent. Ex hos rei liberos non affectas, non rationem tantorum proitorum habes, non memorie divine (qui liber ille vivus) inscribi, insigniriq; ludes: sed contra magnificas a tabularis evitari, a mangonibus prædicari, a vilibus adulteribus excipi plausu, malus utilitatis arbitri, ineptus & imperitus rerum estimator. Quin potius pauperem injuria affligit: non munere: non Muscum dissolutum: affice beneficio viduam pro scorto, mulierem decenter conclusam pro ea quæ se vulgat? Inquire de Virgine sancta D. o plallente, & sperne plalliam invecundam ac palam cantu S. Proffer. Tum. II.

velut infidius homines intemperantes captantem: fer opem pupillo, libera pauperem ere alieno ac facnore, & gloriam perpetuum videbis. At tu loculos evacuas in turpem animi relaxationem, in risum indecorum & inconditum: neque consideras quam multas pauperum lacrymas dones, per quas opes ille in te constare, quam multum in vincula coniecti verborumque fuerint, aut ad laqueum accesserint, ut tibi insperat quod Scenicis hodierno die largiaris. Et quis, queso, finis? Vanitas. Post omnia tumulus exiguis, paucorum obolorum vestis corpulentum ambiens: ac paulo post necessarium temporis malum, oblivio, quæ cuncta, circa quæ sudaveris, tenebris involvat: sed & iudicium divinum, & indeprecabilis mali propositi vindicta ac poena. Ubinam Consules & fasces? Proponere tibi ob oculos, & enumerare, qui heri, qui nudius tertius fuerunt: nonne hic quidem, ut facinorosus falsus, per repentinam armate multitudinis actionem capite truncatus est, olentantique majore post necem pompa, quam cum in curia sublimis, & exultantibus transiret? ille præter exercitus præfectura eundem adeptus honorem, in extremis Ægypti Libyæque finibus, in locis ærenosis & humoris omnis humanique cultus expertibus, damnationis supplicium fugiens, miserissime extinguitur est? Quid de eo dicamus, qui & ipse de numero Consulatum atque ducum exercitus in terra Colchide nunc degens barbarorum humanitatis vitam & spiritum debet? Præsidem autem illum rethoremque provincie fortissimum & invictum, ut exilimabat, qualis vitæ catastrophe excipit. Primum quidem silem suum vidit capite truncatum, & ipse postea capitali sententia damnatus est, laqueoque gulæ jam admo, clementia Principis manibus carnicis exemptus est: ut quantum geniti supererat, senex in dolore & calamitate sensuque malorum exigens, ac plenius dedecoris & ignominiz tali magni consilatus exitu vita decederet. Quid? quod anno superiore gigantes profus facinoræ atque etiam majora molitus est, ejus sexus in dubium vocabatur, virgaque consularis afflicti, qui virgas heriles effugerat, ac tantum telluris possedit, quantum nec facile nominare, qui nunc exigua conditur humo, & quantum ei non nemo miseratione motus impertit. Non igitur vere justa sapientem illum Ecclesiasticum hæc talia cuncta vanitas vanitatum, ac vel amplissime dignitates inanæ quorundam vita & olenta somniorum? quæ cum ad breve tempus oblescant, post deinde dissipantur & evanescent, & cum aliquantum floruerint, subito marcescunt. Sed non hic faciem dicendi facientes, laudem & gloriam Servatori tribuimus.

EJUSDEM ASTERII HOMILIA

In locum Evangelii secundum Mattheum,

An liceat homini dimittere uxorem quamcumque ex causa.

Cap. 16.

Præclara Christianis & laboris amantibus donum est harum copula & concursus di-

T 3

rum,

Paulicum
6. v. 13.

rium, aut umbræ per ædium meridianum arbor excepit: fortuitum occursum in occasione amicitie rapiant, & cum ad divortia viam pervenerint, non sine ægritudine divellantur, ac sublaqueantur & fixis alter in alterum oculis consilant, symboloque mutua largiantur: ut progressi deinde paululum, rursus sese convertant, revocantque fausta ac felicia appetunt: ut denique brevis usura temporis tam ætæ jam junctæ amicitiam, ut ægre digerere cogendique tantum non esse videantur. Et tu comparem ac vitæ sociam despicant sic habes, ut vasculum amissum aut vile vestimentum per neglectum in via oblivioni traditum, catellumve Melitæum qui domo clanculum se subduxit. Ubi simulatus initio affectus? Ubi tori societas atque communio? Ubi legitimum vinculum & diuturnæ vite consuetudinis, quam & in naturam abire tum ratio distat, tum experientia demonstrat? Facilius cuncta abruptillam quam Sanctionem hollum fuit. Atqui vir probus & in statu consilii vel æmoris memoriam conjugis ægre deponit, liberisque fovet ac diligit tanquam commune depositum matris ac naturæ, spirantemque in eis defunctam videre sibi videtur. Hinc enim ex liberis maternæ similitudinem vocis præfert: ille de forma ac lineamentis plurimum hausit, alius mores & ingenium parentis repræsentat. Atque ita pater multas habens & vias & spirantes conjugis effigies, perpetui consilii, connubique speciem animo suo informat, eoque nullam novæ cogitationem voluptatem admittit: nec hodie qui tumulum conjugii fecit, post paulo thalamum adornat: aut a lacrymis ac suspensibus nuptialium ad choream iterum festinat: non vultum atram ac lugubrem sella sponsalique stola permutat: non in calentem etiamnam a priore matrimonio letum alteram inducit, aut novercam, odiosum liberis nomen, adducit: sed turtur non illam quidem a ratione profectionem, sed insitam a natura sanctimoniam imitatur. Non autem hanc ferunt, ubi semel a contubernali disjungitur, perpetuum colere viduitatem, & facere plane contra ac columbæ, quæ in polygamiam proclives sunt. Hactenus quidem vapulet maritos, crebrisque denixis in lar ingratitudinis criminibus pulsatur. Quod si forte adulterii culpam objicit, eamque divortii rationem reddit, omnem statim accusationem a marito injuria hac affecto in adulteram transferam, & pro holle probos posthac illi defensor ac propagator assilam. Laudabo eum qui fugiet infideltatem, qui vinculum abruptum, quo cum aspidi, quod echidnæ copulavit. Hic enim primum dat veniam ipse Conditor universi, tanquam iusto dolore percito, meritoque domus patem & exitium domo exigenti. Nam cum duplici hæc matrimonia contrahantur; benevolentia, & liberorum quærendorum, neutrum in adulterio obtinetur. Nec enim affectus locus, ubi in alterum animus inclinatur: ac sobolis omne decus & gratia perit, quando liberi confunduntur. Sed quæ pertinent ad hoc peccatum, in alia questione tractata sunt oportune. Continentiam igitur & castitatem, quod est indissolubile matrimonii vinculum, pars utraque mihi cole. Hæc enim ubi colitur, ibi concordiam

& mutuum benevolentiam locum habere necesse est, quando vasa ac spuria cupiditate liber animus iusto, legitimoque toris amore occupatur. Hæc porro continentia lex non feminis tantum, sed etiam viris a Deo lata est; qui tamen, legislatoribus adherentes humanis, per quos libidinari ipsi licet, severi quidem iudices sunt, & arbitri castitatis mulebros, ipsi vero cum forma impedita in plures infanant, & juxta Proverbum, aliorum medici infimius ulceribus sciant. Et si quis eos horum flagitiorum arguit, legidam & jocularem definitionem adhibet. Viri, inquit, etiam plures ad feminas accesserint, nullum domui familiarique damnum inferunt; at mulieres ubi peccant, externos heredes in domos ac familias inducunt. Verum audiant tam solidae sententia auctores, ac discant, per ipsos quoque domus alienas everti. Feminæ enim eæ, quibuscum consuetudinem habent, aliquorum vel filiarum vel uxores omnino sunt, & invenitur aut matrimonium infideli peritum, aut pater injuria affectus, qui postquam susceperat, eduxerat, virginemque perdidit ad thalamum speraverat, omni spe & expectatione per istos pudicitia prædones deturbatur. Quod si jam pater est qui flagitia hæc patitur, cogitet atque consideret, quid animi filii patri sic deluso: si maritus, sibi illatam eam injuriam repetat. Nam ita demum bene præclare se res habent, si de aliis quisque statuit, quod evenire sibi velit. Si qui autem Romanis auscultantes legibus, permulsum esse fornicationem & crimine vacare exultant, gravem sine errore errant, ignorantes leges divinas ab humanis dogmatibus nimium quantum distidere. Audi Moysen Dei voluntatem annunciantem graviterque & amaras adversus fornicatores sententias pronunciantem. Audi Paulum dicentem: *Servatores, & adulteros judicabit Deus.* Alii illi nil quidquam ad salutem animæ adjuvantem retributionis, sed ipsi trepidantes ædificantesque mente vix constabant: insipientes & indocti deprehenderunt legem ille architectus Plato, cum gravi illa orationis vi faculitate ac robore contra omnes legum latores vim suam effunderet: cum ad peccatum distraxi viderent eos, quibus ipsi fornicandi licentiam indulserunt. Nam omnino qui non veterunt, alieni sibi peccata asceverunt, & gemino obnoxii crimini inveniunt, quod & ipsi sibi non temperant. & aliis passim peccare permittunt. Sic igitur cum uxoris vivere volunt modicis & bene moratis, ipsi suos mores ita compeant, ut conjugibus institutioni disciplinæque sint, hæcque domesticæ ad virtutem exemplis excutuntur.

Matr.
v. 41.

ASTERII AMASEÆ EPISCOPI,

Sermo in Daniele Prophetam &
Sofianum.

NUnquam domi superfluentia dives, Spiritus gratia, sua quando, ac quibus velit, exhibere cessat. Quorum enim fluvius, æquis plenius *salientibus in viam*, focus omnino & visibilia hæc terram irrigantia flumina, emissio-
ni virtutes subministratas habent. Neque enim,
ut

1. 4. v. 14.

**Citranium-
plano**
Santalum

vil quandoque illa, eam profluens aqua deficit, unde illorum mors, incrementa vel decremēta admittit, necesse pro eorum ratione hanc illam pariter alambit; quoniam etiam abundat semper, ac omnibus sufficit, inque eis affluens qui plenitudinis sunt participes, nihil minus plena conficit: sed et ita ubi non habens gratiam, pro etiam statum modo distribui ac dividi necesse. Neque enim quæ sunt immensa, pro corporum molis ratione mensurari possunt, sed animi immensitatis ac puritatis facia, pariter elucet ac producitur. Quocirca nunc quidem cum Simue- le nuper latente veritatur, nunc vero Davidem ab ipsius affluat gregibus ovium, ac fratribus præfert, quibus ille, cum immaturiori ætate, contemptus videbatur alium ab aratro affluente unctione iniciat: postque illos, nobis nunc in argumenti partem propositum, beatum ac plane sapientem Danielē, teneum adhuc, ac valde juvenem, juniorum iudicem, ac Prophetam, creat. Quamquam cum illi res erat gravis, il- lius captivitas, ac patriæ loco Babylonem ha- bebāt, videbaturque ab immatura ætate dispo- sitio, atque a tor mālīs fiducia carens: non tamen virtute præditus esset, fuissetque prima statim adoleſcente ætate Philosophia eruditus, ac omnino fore ac conſilanti polleſset, in ipſo ætatis flore, senum illorum ac perfectiorum redargueret ac iudex effectus eſſet. Cæterum modicum quid ſi lubet, ſermonem ad principium re- ducentes, videamus ut Deo amicum eſſe, ſub- limem ac beatum præſtat.

Quelle:
Dat. integ.
CAMIONS.

Capta purum bello expugnata ab Affricis civitate Jerusalem. Hierozorum per id tempus populi Babylonem translati sunt. Porro inter juvenem captivorum turmas totius quoque Daniel unus fuit, agebatque in terris hostium contemptibilis puer afflicti populi cuius quardam ad multa mēdis appēdis, qui equis habebat quo apud sui generis homines clarus esset, nec apud hostes iulium belli spoliū videretur, obscurus, inglorius, exatis ac calamitatis praeiudicio, quem solus probe videns oculus ille perspicere. Solus quippe Deus purum adolescentem cernebat animum, margariti inlatis noliis otreis implexum, aut fici avaram in terrae sinu repositum: ut quo omatam sponfam arcanioris thalami abditi velo. Uti autem opportunum apparet tempus, oportuitque ut qui delitescibat, in palam proferretur: ut obscurus ille, notus evaderet: ut contemptus, conspicuus fieret: ut demique, qui in calamitatis tenebris absconditus fuerat, claritatem acciperet: modico videlicet Spiritus afflatu quoque illapso, humilis ille, universis sublimior evadit: sapiens, qui necesse aperire populo: oculatorum redartorio, iudicum iudex, homo rudis: sublimi folio sedens, qui neque tribunalis unquam minister fuisset: juvenis callitatem calumnia appetent ulciscens: convertens errantem populum: male latam civitatis universae calculo sententiam revocans. Auditis enim recitatum modo lectionem, omninoque rei miraculum suspensus animo tenet. Ego quoque isis omnisque qui libri alii habent, si qua nobis palam conjuncta voluptate utiliter modulari vult, si qua Apollonios consilio sēgessit, si qua Domitius pro portante in Evangelis laxavit, huius

potissimum narrationi animam adieci. Video namque duplicem commendari juventutem, alteram quidem ferendo, alteram fulminando sententiam: ac Danieli quidem, pro lata re sententia plausum habere ac gratulationem: Sufannam vero pro victoria callitatis obtinere coronam. Venite itaque qui pulcherrum ac victoriosum amantem efflis, antiquum illud memoria laqueum flauorem iudicium. Veteri callitate novam in presenti excelsitatem incoincidentiam, traducetes juventem feneclutem, ac cinam admirantes juventutem. O felicitates ac populi principes, innumeros ad emendationem necessarios habentes pedagogos: legitimo federe iuncturam nupiarum indicator: maligni callitatis aucupes: subtiles dolorum instructor: calumnies prompti inventores! Scortationem laborum tenus damnat, & adornatis adulterium: aliorum medici, pleneque ipsi morbo, *Spesula de albat*, intus immundicia plena, extrema vero superficie ornata: sublimis, ac in iudicium felibus praesidentes, tumque, cum scortari voluistis, inter arbutorum densa, ac dumeta adrepentes. Risit cum videret praevaricationum doctor, ac malorum consiliarius, ut principes populi: ut vii proceres ac dilecti, cum sepulchrorum efflores quidam ac latrones, impudico recreandi spectaculo, ventrem trahe-retis, vulpiumque more latitaretis inter memora: qui iuniorum e memoris ac umbrosis locis, domesticis insidiatis avibus, in eas dum incaute pascentes, insiliunt. O simplici illi malitiam, quam humanorum illa animorum lues a principio in finem ullum molitur? In horto primum corruit sublimis homo; nunc quoque in horto, vii senes a serpente acti, a prima illa ac principali gloria excidunt: quique iudices erant, praeiudicio dammati fiunt; alieni a vita, ac operarii peccati. Ceterum hoc certissime vixit quidem viros, victoriam autem palmam concessit foeminae, nec primae hominis levitatem illam, in Babylosis adolescentula invenit. Ac merito dicit aliquis, haudquaquam Babylonem confusione propter Sufannam esse, led mandatorum Dei observantem ac callitatis cultudinem: viri- li peccare mulieris civitatem, laetare pro victoria festivitatis locum.

Babylon
hasd' qan
fard' a sep
fard' .

Hanc ego, ut intermedia tantum excipias
tempora, cum callo Ioseph virtutis similitudine
compono. Siclio autem bonellam fecerim feli-
cium calium virtutis: Deo amicum fecus filium I-
sraël: imponi ambobus ac eandem pro calitate
impono coronam; victorisque pedibus devotos
sublebo. Ioseph quidem impudicus Ægyptium
servi liber heram: Sufanna vero infans fe-
cundes. Catilinis eos infutitores confutit; hanc
quidem muliebri; illum autem vitorem juven-
tutis: orbis terrarum luminaria: refectionis
flores: adulterum Iudices: legitimarum nu-
ptiarum culloides. Interiri vero, in sacra duc-
tulo fecmina, nostra vesperet oratio. Nunc e-
nim callus ille Ioseph extra argumentum ac ca-
tilitis parenthesis est.

Ubi enim senes, quod quidem arbitrabantur, intra retia venationem tenentes, exque infidiis, ceu mox capruri, irruentes, nihil nisi pulcherrimam cetvam pavidam invenerunt, sed il-

May. 1944
p. 17.

Novela con
José y su
compañía
fin.

Corvus Cor.
post-but
series.
Proton. 3.
W. 13.

fere ad divitem illam ac frugibus uberem terram, duens. Ceterum dum is varie præteritam suam existentiam, ac Patri semper conjunctam probat, ac disse cecis inclamat: esse fide Abraham, nihil illi sermonis peripetita virtute, ullaque scita contradictione, quod dictum improbat, congeriens, verborum loco ad lapides confuegit, ac diu ante crucem, manus homicidas ac eadem exercebant. Cui vero ubique constitutum esset, ut ad contumeliosum ac blasphemum populum longanimiter haberet, eorum declinavit iram atque tumultum, non humilis, sed divina quadam fugiens ratione: qui medius stans, ac cum palparetur, non cernebat; versantem cum ira tumentibus, non cernebat. Steterunt vero illi attoniti, animi quidem proposito in eadem intenti, haud tamen inveniētes qua ratione iram expleant: nihil venatorius imperitis absimiles, qui præmaturus suscitata ac submotā præda, surgente cervo in locum aliquem, ac clanculum egresso, tenere per saltum errant, molestem onus retia ferentes, frustra secum catulos trahentes.

Ego idem vero, quamquam aliqui sum malus servus, id tamen necdum oblitus sum, esse me servum, quique pro Domino adversus injuriosos habeam insurgere. Quamobrem etiam clamabo in Hebræos, tanquam bodie præfentes, ac furore affos: ergone sceleris lapidibus beneficium appetitis? Quis enim vos et petra potavit? Appetitis cum lapidibus, qui lapides rabulis insculpta lege, viam vestram formavit? Appetitis, inquam, lapidem electum, pretiosum, quem Isaias prædixit? Appetitis spiritalem lapidem, nulla hominis manu, et præcepta petra, juxta quod docuit admirabilis Daniel, absconditum? Appetitis lapidibus summum angularem lapidem, qui parietes duos novi ac veteris testamenti committit? Tamen enim non creditis, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, hoc est, acceptabilem Christo populum ex Gentibus ac præparato congregare: in quo etiam promissionem suscepit Abraham, dicente ei: Deo, fore in eo benedicendas omnes Gentes. Arcana enim Deus scientia futurum prævidens, omnes in posterum credituros, fidei duci ac principi in filiorum sortem attribuit. Ex tunc enim contuebatur Hebræorum populi seditionem, ac videbat lapides falsique nominis filios abdicatis accensebat. Cum autem sermone veritatem annuntiatis, haudquam persuaderet pietatem: tamen aderat, absconditior, ac apparet non videbatur, quod illi miraculo admittere cogere esse ipsum Christum, ac Deum parente Abraham seniore. Audite, ergo, inquit, o vere cœci ac stulti! quisnam ille, qui & versatur vobiscum, nec tamen videtur? num forte ille est qui ad Moysen loquens, minime conspicebatur, ac tamen apparebat? Nam tunc quoque videbatur ignis ac rubus, ambo muta; nihilominusque audiebatur vox, ac sermo erudiebatur, errorque, quod futurum erat, prænuñciabatur: sicque virorum prudentiam, ut portionem ex rerum cognitione intelligitis.

Cum hic antem aliene a ratione ac stulte Hebræi haberent, Dominus noster ac Salvator, velut sedulus quidam ac sapiens medicus, non ce-

dum alium curationis aggreditur. Statuit vero ut mente cœcos, cœco curet qui obvis inventus esset, non accidenti aliqua læsione cœcitate passus, sed naturæ vitio; si omnium ex utero in lucem productus.

Hominem porro conficatus, stetit, præloque ad curationem fuit: curationem utique humana majorem ratione & arte. Quippe ars medica ac ejus ratio, eorum morborum contemplationem tradit, qui iam a natura perfecti animalis ac io lucem edito, casu postmodum aliquo accidunt; congeniti autem corpori vitii, minime curationem promittit: at neque universum morborum, si qui deinceps acciderunt: cujus rei abunde testes sunt mutilati homines, quibus nemo medicorum, membrorum privationem sarcivit. Quamobrem etiam discipuli, morborum miserantes, videntesque hominem qui lucis inmundissimum volupertem nequidem unquam gustasset, curiosos inquirentes ærumam causam, Dominum interrogabant; haud scite admodum, num ob propriam culpam, an propter parentum delicta, si affecto corpore in lucem productus esset. Utrunque autem percontatio reprehensionem habet: oque enim filius, nullus ipse reus, pro parentibus reprobus esset: cum Deus non puniat alium pro alio: neque vero suorum ille criminum poenas daret, qui necdum io vitam processisset, siquidem ita cœcus natus erat: nemo siquidem necdum natus peccator est. Ipsa quidem interrogatio haud valde probata est. Videamus vero ut veritas, Dominus noster ita percontantibus responderit. Morbus ille, o discipuli! minime gentium, peccatorum retributio est, sed futuræ dispensationis præparatio; quod is, qui communis habetur homo, majore homine operetur: atque universorum Auctor, post primam creationem, nunc quoque officii argumenta inveniat atque ex particularibus, universis fidem struat: ac demum durus populus iostabilis, adorare persuadetur obiectis lapidibus. Illuminentur ergo oculi non videntes, ut iustitiz Sol animos insipientium illustret. Fiat res nova, ac creentur oculi, quos noviter feditiq, ut quem dicitur Josephi Filium, vere fabri filius esset, potuissent quidem confectum currum reficere, aut ligna a junctura disjuncta conferre, seu etiam frastam trabem fulcire; vel item aspersos asseres complanare; aut omnino illa præstare, que pater artifex pro artis ratione ac institui filius docet; ut tamen partem hominis, eamque pulcherrimam, nempe oculum, qui maxime a natura elaboratum, nemo alius, quam qui a principio in naturam potestatem habet, condere poterit.

Sane, ut quis attente humanis membris animam adicere velit, in hac maxime parte corporis omnipotentem ac variam Dei sapientiam, tantum artis magnificentiam in tantillo membri ambitu exhibentis, perpenderit. Nam primo quidem assusum habet quidam gratiam, eisque ternerimus, ac carne vacans ut ita dicam, in delicata substantia duritiam habens, inque molli contentiorem quamdam, ac variis coloribus illustris interflore. Ejus itaque moditullum, nigri declinationem habet, eamque non ejusdem per totum rationis: sed variis quibusdam circulis commissam, centro quidem ac moditullio nigro-

Exod. 17.
v. 4.
Esd. 10.
v. 4.

Nemo peccator dicitur, qui peccatorum, atque iniquitatum mercedem.

Contra-
viti per-
se est: in-
quiritur
Christi in-
venit.

Falsus
quod dicitur
pro.

nec adorare omnium conditorem: sed beneficio debarbare: nec admirari potentiam, sed conari gesta elevare. Credite vel parentibus, o Pharisæi: sic natum esse eorum hominem; nulumque ad Cœcum recurrat, secundoque, ac tertio certo ubi eo docendi malos conatus ac infidias. Ubi vero primus conatus non succederet, ad secundum procedere: ubi nec secundus, ad tertium: ubi nec tertius, deinceps ad quartum. Alitæ vulpis cursus versatæ: ac quidem omni vos parte eo indagine eiantur veritatis retia; nec hui potest ut a miraculo exitum inveniat. Enimvero nullam omittite siphonem aranæ tecentes telam, variæ quidem, imbecilli tamen conatu ac inartili, infidias fluentes.

Morbus hic a patribus in vos est derivatus. Incredulorum parentum increduli filii. Eodem illi modo habuerunt, quod spectat ad Ægypti miracula. Novis modis præterque expectationem ab hostibus salvabantur, ac salutis auctori increduli erant. Alabastrum eis nobilioribus quam habeat nature usus, erantque famelicis ingratior. Solebant manna de celo missum, aliorumque Ægypti ac exilium trum desiderant odorem. Columba nubes interdiu obumbrabant, ut ne Solis radiorum ælius molestem faceret; ignisque columna per noctem illustrabat, novum aliud præter lunam eximiumque consecuit luminare: ac quasi nihil divinæ virtutis efficacitatem perticerent, ita novos ac subiles dari querebant deos, ubi parum quid Moyses accipienda lege in monte dentur, residuum protraxisset. Vero vos eorum hæredes improbitatis, qui neque legem diceretis, ac gratiam odio habeatis. Qui non amygdalis virga, sed ferrea regi habeatis.

Videbis hominem transeuntem ad lucem; ubi tota longe anteriore ætate, inutilibus luminibus in tenebris egisset, alienos oculos duces sequens; quotidie sedens pro templi foribus; graminem publicat quo plures ad miserandum pertraheret; cuius tota civitas aggritudinis telis esset: nunc autem videntem ac celeri curatum remedium, non variorum medicaminum compositionem, aut ferri sectionibus; sed luto solo, eoque salivæ injectione confecto: qua vero ratione non admiratione desisti elis, non oblituisti; non vincti in terram abicientes, cum adoratis, qui oculos de terra creavit, divinamque virtutem colitis: non autem livore disrumpimini, ac Deum tanquam artis socium æmulamini; tanquam opifices, rerum opificem; tanquam gentiles, æque vobis honoratum ac comparent.

Porro legentes veteris testamenti libros, si qui de Hebræorum populi regimine scripti sunt; quique Regum principatus, ac eorum docent historiam, faciles quæ de singulari narrentur, suscipitis; ut parum absit quin Moysen Deum exultimetis, supraque modum admiramini Eilfæum, ac ejus laudatæ Thebitem præceptorem: ac quocunque per singulas ætates divinitus afflatus Sancti extiterit, aique a Deo beneficia consecuti sunt, magnæque ac præclara partem æquales Angelis augeret honoribus; nihilque eod spectat ad antiquæ reliquiam: nec relictis quæ a patribus natura accepit, tamen in natura comparati sint homines, ut non faci-

le fidem adhibeant, auditis: quod autem novissime oculis exhibitum viditis, quæque digitis concredare potestis, ac diligenter auditu percipere, hæc ineredale simul ac improbe depravatis, prophetias proclamantes, ac eorum quæ fuerant prædicta, exitum evertentes. Quæ enim modo, periculo facto, conspecta sunt, prius olim illas verbis docuit: *Ecce Deus vester iudicium, retribuam ac retribuit: ipse venit, & sanabit nos. Tunc aperientur oculi eorum, & aures surdiorum audient, tunc saliet sicut cervus, claudet; & aperta erit lingua mutorum.* Sunt hæc non Perri ac Joannis verba, nec ullius recentiorum, aut suspensions persone sermones, ut suspensions ad gratiam dilaasse, resumptis veritatem: sed sermones sunt vestre prophetie, si modo B. Thecitem nolitis filium Amos Prophetæ prophete narum; virum æ genere israelitam, legalis institutionis caput. Sit Deo gloria, potestas, honor, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

ASTERII AMASÆE EPISCOPI

In saculis Principes Apostolos Petrum & Paulum.

In 11. 7. 6.

HI sine omnes, consueta ac legitima ratione exhibiti, sacri Martyrum honores, feli dies sunt, ac præclare æ pietate glorium tituli perpetui. In illi, ubi Ecclesiarum Præfules, dicturi accesserint, ad rerum in orationis argumentum propositarum magnitudinem vos exigentes vires, ipso statim exordio ad veniam, remque a se amolendam, confugiant, sermonique exilitate, minus rerum magnificentiam afferunt. Ut vero illi, singulos quoque Martyres laudibus celebraturi, velut animum deponerent, majusque aliquid quam pro sua facultate laudationem amolunt, ac liquido suam ipsi fatentur imbecillitatem, quid a metiet, cui hodierna die Martyrum præceptores celebri laude prosequendos propositum sit? Veros, inquam, illos, primosque discipulos Christi, Ecclesiarum Patres, solos probatos fidelesque Evangelii præcones; qui cum Deo miscere colloquia, suisque ipsi auribus divinam suscipere vocem digni habiti sunt. Haec enimvero, quod sit sublimis sermo, ac arduus conatus, idcirco operæ pretium videatur, ut inners anomæ silentium eligamus, ignavorum more ac maris rudium, qui ad maris ipsum aspectum abieciunt animum: ac neque principio fulsient navim conscendere, nec vel expediendi causa, extrema ipsa litora modicum navigantes lustrare: quia ter beatissimis, quorum hodie celebrandum gratia convenimus, conatum concedentes, quod nosse erit facultatis aliorum lætitiæ præclare studeamus. Novi siquidem a vobis exigendum, non quantum magis illi ac admirandis merito debeatur, sed quantum pauperibus nobis in promptu sit. Utinam vero mœdium cuius ejus mihi gratia suppeditatum suppetret, cuius ambo hi Sancti participes, alter quidem Hierosolymis inersulod docuit: alter vero cum Athenis in Aroopagum venisset, superfluitiosos ac impietatis errore convertit; olendens hic Christum, ac veræ pietatis ac reli-

Ex vobis
fidei
consequitur
legionibus
nobilibus.
Ceterum
per alios
ex celis
monstris
vix hys
autem
Gratia.

ac religionis annuncians sacramentum. Sic enim liqueret, aliquod nos eorum praeiare quod sunt propostis; nec procul admodum ab argumenti ista praesentia abesse.

A. Reg. 4.
h. i. 4.
Quia vero preclara illa Spiritus dona magnorum sunt, ipsaque, ejusmodi gratiarum divitiis indigus exilio, meam vobis alaci animo paupertatem, velut Elifus, cum palmento olera, appono: hautquaquam ea privandus laude, ut ne omnino praecidam quod bonum ac praeclarum est. Ne quis autem me vestrum, Audiores, qui viros strenuos laudandos susceperim, extreme putet ac profane sapientiae arte assestantur atque blandimur; sed Dei amantium ac religiosorum animorum virtutem, vera narratione representare studemus. Quamobrem tacebitur genus, nec parentum illultris gloria, negotii aliquid dicturo prebebit. Quippe, *care & sanguis regum Dei non possidebunt*, nec ceteri cives a terrenis ac saeculi prerogativis honorati somus: sed plane fecus; obscuram parentum vitam; artes mechanicas; paupertatis denique appellatum probum; hanc uique inter laudandum commemorabimus. Nam juxta Evangelium nostrum, Christiani, in humilitate gloriam habent. Sane quidem externorum encomia cotinus, maxime vituperio: quod eos laudaturis quos tibi propuleris in laudis argumentum tanquam nihil peculiare dicendum suppetat, ad Majorem frustra sepulcra consugant, ac defunctis in casum negotium succedant; mortuorumque vivorum ornameto asstant: quibus vite sanctos invocant nihil boni ac preclari apud eos extare proficentes quos laudibus celebrant. Praeterea, ut quidem certum esset, hic omnino comparatum esse, ut qui claris majoribus procreati sunt, ipsi quoque probi existerent, ac virtutem eum quodam naturam velut hereditaria successione transmissam susceperunt; esset forsalle haud incongruum parentum meminisse: cum vero studiorum diversitas plerumque generis successionem mentitur: Philosophi namque filius, luxuriosus ac pance exadit; ac Philosophus, voluptarii ac libidinosi filius: frustra laboratur percellens encomio proavis ac majoribus; cum sit ostendendum, quae cujusque facinora ac res praecare gestae sint. Quod haec vero sic habeant, hand aliunde diligenter pervestigatione noveamus, quam ex facris ipsis Christianorum Scripturis, quorum multiplex varique utilitas existit.

A. Reg. 5.
h. i. 5.
Scimus plane Sacerdotem, scimus illum magnum Samuelem cum educatorem tum magistrum. Nihil tamen ipse quoquam optimus erat, juvenis filius: idque, cum apud parentem ipsum educari essent, ac quotidie sacerdotii jura ac leges audirent. Rursum vero Timotheus imbris parentibus editus erat: ille, inquam, Apollolus, Paulique generosus exultus: haud ille tamen, seu quandam naturam, secutus est parentum memoriam: quia libera voluntate eorum odio impietatem habens, ad sacram pietatis lege transiit; dulcisque froctus ex amara radice prodixit multorum copula, ac ovium parvus. Sic Absalom modici ac lotibis patris, furvus juvenis; et eoque temeritate ac audacia notus, quo pater probis ac ingenuis moribus; seu potius, ut quod sit magis ac veritate, dicamus;

exuberanti malicia paternam longe superans virtutem. Atque adeo ut quis contrariis ejusmodi filiorum ad parentes moribus, animum adhibere velit, studiosos ac recti amantes innumeros malis prognatis offendet: maleque vicissim parentibus optimis satus. Idque admodum merito. Siquidem enim natura, non mores, vitium aut virtutem efficeret, non iam duo essent, sed alterum uniformiter praevaleret.

h. i. 6.
Dicatur ergo Petrus filius Jona: Cujusnam vero filius, nihil mea refert. Ego namque a filii adis, honesto parentem; atque ab iniis incipiens, ad superiora transmittito laudam; lucernarum instar, quae noctu a solo ac ima domo, testia illuminant. Sine vero istas vaticinio ait, posuisset Patrem, Filium lapidem angularem: nimirum significans, mundi totam conceptionem illo fundamento ac basi nitam esse. Quis & rarior Unigenitus, uti sacra Evangelii libris conscriptum est, Petrum, Ecclesiae fundamentum dicit: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. Primum enim revera hic ceu grandis quidam ac durus lapis, in mundi hujus cava demissus est, sive convallum plorantis, quemadmodum David; ut Christianos omnes superedificatos portas in sublimem; nempe, ad spei nitidum domicilium subvehat. *Fundamentum altius nemo potest petre, prater ista quod posuim esse, quod est Christus Jesus.* Sed & simili quoque Salvator noster appellatione primum suum Discipulum honestatum duxit, nominans filium Petram. Per Petrum ergo, verum ac fidelem pietatis doctorem effectum, Ecclesiarum stabilis inflexaque firmas condidit. Julii porro edificatione radicari sumus Christiani. Plane, cum a tempore annunciationis Evangelicæ, multae increverint tentationes, tyrannicæque destruxerunt, ac illis prior diabolus, tundidus destruxerunt, atque a fundamentis evertere conati sint: decurrerunt flumina velut torrentes, inquit salubris ac sacra Scriptura; vehementes diabolicorum spirituum venti irruerunt; copiosi ac immensi persequuntur Christianos imbres impetu defluerunt, nec quicquam tamen divino potentius visum est munimine; quod nimirum fidei edificatio sacris primis Apollolorum manibus extruxta esset. Hæc porro dicenda habui, ob illud unum verbum benedictionis ejus, qui Evangelistam ac sacrum praxonom, petram nuncupavit. Videamus autem, si lubet, qua Petrus ratione adificaverit, non lapidibus lateribusque, vel alia terrena materia, sed sermonibus ac agitionibus, quas spiritus exercebat in illud.

h. i. 7.
Cum Deus itaque ac Salvator noster in cælos ascendisset, quando Apollolis spectantibus nubes ei vehiculum facta est, vir ille, docendi partes Evangelii suscepit; atque sociis omnibus prior pro Episcopi ac præpositi munere eo apertius audientis animi fortitudinem contra populos adversus pietatem fidentes, ostendit; ac sapiens orator in medio Gentium ac Israelis exiit: Gentium, inquam, acuentium linguas, quoque ira, ut quis Jesum nominaret, impleverunt. Ita sine ut quod a Propheta in Domini persona dictum est, Petrus quoque admodum congrueret: *Circumdederunt me cænes multi: tenui pingues obfederunt me:* is tamen spiritu fervens, atque

Myrmillon
Cænes
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus
Ecclesiasticus

Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus
Virtus

A. Reg. 12.

A. Reg. 17.

h. i. 1. 2.

h. i. 2.

h. i. 3. 1.

h. i. 3.

h. i. 4. 1.

h. i. 4.

h. i. 5. 1.

h. i. 5.

h. i. 6. 1.

h. i. 6.

h. i. 7. 1.

h. i. 7.

h. i. 8. 1.

h. i. 8.

h. i. 9. 1.

h. i. 9.

h. i. 10. 1.

h. i. 10.

h. i. 11. 1.

h. i. 11.

h. i. 12. 1.

h. i. 12.

tique memoria illud ad ipsum Domini mandatum retinens, quo fuit dictum: *Pasce agnos meos*: stans in promissa ex innumerabilibus Gentibus multitudine, clamabat: *Viri Judei & qui habitatis Hierusalem universi*. Ac ne locum totum subnectentes longiores simus, in memoria revocat locis oracula, prædicantis spiritu prophetico Spiritus adventum: tum transit ad Davidem, ac exponens Psalmum quintumdecimum, confirmat reversionem: sicque sermonem universum in verborum sapientia ac legis testimonio concludens, statim post se traxit auditores, non decem, aut centum; vel etiam ter ante quinque tantos: quinquaginta, tria millia virorum: Ecclesie cœtum, integrum populum abunde habentem hostes percellere, a quibus reprobata adeo mutatione abicisci essent. O Suade fervida accensæ medicamina, animos intime ac penetrabiliter perstringentia! O divina sapientia, humanam omnem sapientiam obscurans! Quid ad hæc, qui Demostheni supra Rhetores dicentis laudam: quique Socratem laudatis inter Philosophos? Tantum enim abest ut magnus ille ac celebratissimus pro oratoria facultate, ea auditoribus persuaserit quæ animo constituta essent, ut etiam ab illis urbe ac patria solo deportatus sit: Socrates vero, plurimum illorum ad Athenienses sermonem, ac sapientia refertum disputationem finem, cicutam invenit, intermicte discipulorum choro, tanta nimirum pollebat vi suade. At Petrus, prædicator ille, ille manuum arte victum querens: ille imperitus, ac quicquid pro contemptum velis appellare, uno sermonis actu, tria vitorum millia venatus, firmiter transiit, idque cum illi moleste ferrent ac tumultuarentur, ac ne os quidem deducere a principio sinerent.

Postquam autem Christianorum ordo ac cœtus abunde satis auctus erat, cum ad sermonis doctrinam ac admonitiones, virtutis ac potentie efficacis mirabile documentum præbisset, claudum sospitem, ac integris pedibus a templi vestibulo erigens: illum, inquam, claudum ex matris utero, quique nature vitio laborabat, confluentem ad templum universo populo, quem miraculi fama ad spectaculum provocarat; universisque intente in virum adspicientibus, cum miraculo stupescitarent; obituella sunt ora Christi hostium: fuitque deinceps crux, non probum, sed victorie trophæum: rursus ergo imperitus ille, ille mechanicus artifex, secundos aggreditur sermones in hæc verba ad eos loquens: *O viri, quispotem admiratione dignum, ac divina potentie arbitramini quod est factum, ipsum adorate qui claudum curavit, Jesum quem recidistis, quemque deum ira exuberanti affixi, in ligno exaltastis. Ille ipse est, civisque, ac sint vobis sapiens dictum est, a mortuis excitatus vivis formam dominatur. Quamobrem nunc eorum que peccastis penitentiam agentes, accedite ad eum, & illuminamini, quemadmodum vestri ille perens David ait. Siquidem enim filii Prophetarum estis ac discipuli Moysi, nolite majorum vestrorum gratiam spernere, illi autem adhibentes qui falsa loquuntur: sed pendetis iudicio qua ab illi fuerant pronuntiata considerantes, vestra Salvatorem gentis, animis suscipite. Quippe ille est,*

quem Moyses Prophetam vobis suscitandum promissit. Hæc Petrus ac iis similia ad populum dicens, abicit tribus millibus æquales alios auctario referens. Ac quidem talis Petrus publica concione fidenter Evangelii doctrinam exposcebat loquens, alacer, impercussus, prudens: suorum fiducia, ac adversariorum pavor.

Quia vero non id tantum pietatis Doctor optimus studiose agebat, ut Dei populum numerosa multitudine augeret; sed longe amplius, ut discipuli accurate pro traditurum legum ratione vitam instituerent: ut vidit vero Ananiam illum, suorum ipsum fructuum furem, novamque sacrilegum, malam peccati invecitum in Christianos consuetudinem severe eum ad Ecclesia excedit: non velut crudelis animo ac homicida; sed spectato quod conduceret, ejusmodi peccatum curans medicina. Cum enim populus recens conversus atque constans, a Gentilio ac Judaico victu, morumque neglectu, Evangelicas nuper leges accepisset, merito plane exultavit sedam verborum correptionem discipulis necessariam esse, verum etiam secundo metu aliquo indigere. Sic enim moribus comparatum est, ut qua ratione prima studia regulata fuerint, eadem ad finem usque inolecentem consuetudine perseverent: idcirco illi peccatum arguit, mortem mox supplicio induit, non usus gladio, autæ carnalibus reum tradens; sed momento illo temporis, qua ratione subleuit, præclarum Christi potentie specimen edens. Tantum enim obicit crimen, inque illud vocatus homo expiravit. Hoc vero quantum fit, quantamque Ecclesie reverentiam ac metum iniecerit, haud opus doceri habeamus. Duo quippe simul conficit: ut nimirum, cum Salvatore Deus esse crederetur; tum & ejus doctori legum adesse comites Angelos, qui prompte ut Apostolus voluisset, exequerentur. Voluit claudum beneficium præstare, nihilque gratia tardavit: voluit punire sacrilegum, moxque poena prælo fuit.

Erant hæc abunde, ut vel lapideas mentes stupore afficerent, certamque omnino facerent fidem, nullam Petri verba habere deceptionem; sed vere Deum cum ipso esse, sanctumque ac veritate factum, quod annunciabat sacramentum, exilire. Sed & hoc attendamus necessum sit: illud quidem puniendo ac necem inferendo, semel duntaxat ab Apostolo usum fuisse signum usurpationis esse, quo iis qui mala essent voluntate, castigandi potestatis specimen exhiberet, beneficia autem ac sanitates, quotidie ac jugiter præstasse: tantæque erat curandi ac gratiæ facilitas, ut nemo egrotus accedens spe sua frustratus abiret; sed integer ac sanus domum reverteretur. Quisquis vero Hierosolymis Petrum locum habebat, is Christum loquebatur: habebatque sequentem infirmorum multitudinem, ac mirabile diebus singulis promissæ plebis spectaculum, congregatis aliis querendæ causæ liberationis a malorum molesta, aliis vero, ut impendendæ sanitatis spectatores essent. Sic namque etiam illud mirabile de Apostolo conscriptum est, de quovis alio inauditum: ut nimirum, infirmorum cognati ac domestici, publice eos in lectis exponerent, ut veniente Petro, umbra illius obumbraret quævis morbum:

Form. 26.

v. 1.

Act. 2. v.

48.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Act. 2. v.

11.

Pl. 11. v.

David, 12.

v. 11.

Act. 2. v.

Ananiam

mort. causam

sc. 10.

Act. 2. v.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

Petr. vi.

sc. 10.

nam: adeoque servus celebriori præ Domini fama habetur. Ac forte in signo isto completur, quam Salvator prophetiam ad discipulos ei locutus: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.* Cum autem hoc dico, minime gentium servum cum Domino comparo. Apagelis furens sensum: sed Deum, qui per famulos suos potentia lux specimen edat, nullum & discipulis suis, perinde ac Petrum munus locupletasse, pronuncio: quia supernis sublimem effectum donis, universis cum prætulisse. Uti vero discipulorum primatum tenet: maior quoque inter fratres rerum experimento per Spiritus sancti virtutem ostensus est. Primus vocatus, cito obsecutus est, cum in litore, in nuda loco aspero inventus esset. Is namque humane cum tempestatis iugiter circumstrepentibus fluctibus, continuum circa littora precum clamorem ac vota habet. Primus inter Christianos sæculi res sprevit & spectavit omnibus quæ in pedibus ac mundana sunt, studium animique ad spiritualia ac celestia tradidit.

Dicit vero, forte eorum aliquis, qui pauperem atque obscurum ter beatum illum appellare solent: Quid enim vero ille reliquit? Qua se possessione abdicavit? Univerfa, o homo, dimisit, quæ habuit. Cuique vero, quod possidet, magnum est: illudque, divitæ sunt, quod tenuis ac egenus habet. Similis apud Deum habet, tum qui curas dimittit, tum qui contemnit alium. Quod enim diviti equi quatuor vestis curus, hoc clivellæ viles pauperi. Perinde autem Philophorus est, tum qui argentam ac historis varie distillatam ornatamque, tum qui ligneam vilisque pretii mensam relinquit: ac similiter, tum qui frequens hominibus oppidum, tum qui exiguum hortulum: qui vellem auto testam, qui que veterem ac detritam tunicam. Non enim Deus multitudine aut qualitate eorum, quæ datur, collationem inducit ac humanitatem: sed gratiam habet ac probat dantis voluntatem. Quamobrem etiam Evangelium viduam illam uti probam deprædicat, quæ obolum impertita esset: quod nihil retinisset eorum quæ habebat. Quin etiam, qui aquæ frigide calicem præbuerit, expediti revera facilius convivii mercedem, regnum accepturus est.

Eo enim quod suppetebat, sitientis necessitatem curavit: tamen vini odorati ac generosi ob paupertatem copia non erat. Hæc porro per indulgentiam dico. Haud enim proflus, ut quid piscator, idem & pauper exillat. An velsi piscatorem margaritis captare? Margaritæ autem flos sunt superbarum excellarumque divitiarum, quibus reges ornantur, quibus famulæ, opum pariter ac ornatus amantes, gloriantur. Piscator putpuram inficit, decatatum illam, ac imperii insignibus additam. Piscatores subluvas ac velut auro, rutilas lanas tingunt quibus pinas flavas capiunt. Haud ergo eorum artis instrumenta spectanda sunt, atque villa ac contempta, rete, inquam, ac hami: ex eo autem quod exercent, eorum facultates noveris. Alioqui enim, ubi agricultura pauperis occurrat, ut ex ligone ac rutro eius quis probet divitias. Sed & in qui regem illum divitiarum, aurum todiant, inopes erunt. Sola quippe alicia eis u-

fui est, ac lignæ scutella quæ aurum discernant a terra. Tacent itaque Gentiles Hebræique, qui Petro paupertatem improbant, atque a piscatoris arte magnum illum depimere tentant. Talia vero gloriosi cessantes, dicant rogo perennati mihi? Quisquam piscator, aut universim homo, supra mare pedes accessit? Quis supra lacum flautem gressum fixit, ut ille supra fluctus agitato ventis? Cum enim Deus ille nosler, quæ ejus bonitas? multa per nos servos patrarit miracula, cum olim in Repoli. Itracis, tum quibus potremis temporibus, benigna Salvatoris nostri incarnatio mundo exhibita est, nullus tamen eorum, qui a principio in fluem usque claruerunt Sancti, fide sua ac superna gratia, rem ejusmodi noscitur gessisse.

Mirabilis quidem Moyses nullo navigio trajiciens mare: is tamen terra gradiabatur, ut hominibus comparatum est, cum aquæ hinc inde ad se recessissent. Magnus item Jæsus ille ejus successor, quod Jordanem supra etiam ripas exundantem transierit: verum is quoque, perinde ac mare rubrum, seipsum dividens, iuhibensque fluentem, terram nudam transmittenti populo, quæ incederet, præbuit. Nullus vero unquam virorum gressum in aqua fixit. Nec enim hoc lex naturæ habet, ut humida fluidaque substantia, corpori solido ac prementi resistat. Potem vero, universorum herum ac Domusum, supra modum tunc præfervens, accessumque viri desiderium admiratum, ex cuius impetu exclamavit dicens: *Jude me venite ad te super aquam, tantæ illius dilectionis ac fidei merito, novam illam ac mirabilem gratiam concessisse, ejus Petrus solus visus est capax, omni retro hominum successione ab Adamo ad usque novissimam. Vera liquidem ac peculiaris Dei miraculi ejusmodi exhibitio, creatæ abjectionem naturæ immensum superans, quemadmodum etiam Prophetarum optimo Davidi visum est. Nam & ille in quodam psalmo Deum laudans, ejusque firmos omni ac cogitatu majorem potentiam tuarans, illa dixit, quæ pro more modulantes scitis: *In mari via tua, & semita tua in aquis multis, & effigia tua non cognoscitur.* Quod itaque Dominus in deitatis rationibus propriis habuit, hoc cum servo, tali dignans honore, commune fecit.*

Beatus quidem magnus Joannes, qui supra pedus Domini requievit. Magnus quoque Jacobus quippe qui tonitruum illius appellatus sit. Præclarus item honestatibus ipsum honoribus Philippus, ut qui raptus fuerit a Spiritu, cum Æthiopem Salvatoris notitiam docuit: omnes nihilominus Petro cedant, seque fateantur secundos, si modo gratiarum comparatio honoris prælationem probaverit. Univerfa hæc singularem contemplans atque considerans, virum hunc deprehendo cum in sermonum disputationibus, tum in operum patriatione ubique similiter reliquo discipulorum choro; præficientem ac præfultantem idemque vitæ stadium currentes pontem relinquentem.

Percontante enim quandoque Domino ex Duodecim, ac periculo probante, ut illi de ipso opinionis, inque ea certitudinis atque animi haberent; jubenteque ut clare edicerent, quem cum dicerent: cum omnes reliqui vellet tacere ac

Singulari
Petro ut
super aquam
ambulaverit:
ut: & a
domino no-
bis illu-
stratus ac
Raymon.
100. 10. 11.
Iren. tra-
bit.

Ex d. 10.
v. 11.

10. 10. 11.

Datum Pe-
tro sic in-
cipere do-
lectum ac
fidei hanc
10.

Matth. 10.
v. 10.

Psalm. 10.
v. 10.

Act. 1. 1.
v. 11.
Joan. 10.
v. 11.

Petrus uni-
versis ma-
gis emen-
tibus illu-
stratus.

Petrus ero-
nello Mar-
10. 10. 11.
expedit ac
illudatus.

Joan. 10.
v. 11.

Uti domi-
ni vultu
p-
m-
stratus.

Uti modum
p-
m-
stratus.

Luc. 10. 10.
v. 10.

Matth. 10.
v. 10.

Uti piscator
Petrus, hanc
etiam pau-
per.

cunctatentur, palamque praeferrent parturire animis aliqua meditatione quid responduri essent: statim aperiens os, qui vivum acconsumque fidei carbonem animo ferebat, quo & prius insais labia mundata fuissent, beatam illam ae plane perspicuam praeclare edidit confessionem: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Quenam quis pro horum dignitate verborum, idoneus maximi Apollolorum Interpres effectus, demerati possit? Videte enim primum, ut sit sermo nihil superfluous ac brevis paucorum dictionum exclamatio, rerum innumerabilium magnarumque virtutem exponens. Omnis quippe hic talis optimus sermo, cuius est deus locutio, nec redundans sensu exili ac modico: contra vero, qui verborum brevi contextu multa significet, ad insulari grati sitis; quod quidem, ut manibus teneas, spectetque, minimum est, ut autem ori ac linguae admoveas, guttisque, animal totum ac pedibus ad caput ad suum trahit calorem. *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Unus hic sermo ad Dei ac Salvatoris nostri agnitionem confersens, duo haec intelligentia telpicit ac sensu habet: unum quidem quod ad primam spectat deitatis generationem; nempe Verbum quod in principio semper est, & est apud Patrem, ac Deus est, uti nos magnus Joannes ille Theologus docuit, cui spongia quaedam Unigeniti ac Dominico pectori adiacens, ac inde occultae sapientiae cognitionem trahens: alterum vero quod ad carnis oeconomiam, quam bonus Deus assumpsit, nostrae se imbecillitati inclinans. Operet pretium ergo sit responsum contemplantur, ut brevi sermone ac paucis verbis, omnium accurate intellectus paucis declaraverit, atque ab inferioribus ducto exordio, ad sublimia quoque sigillatim animum subvenerit.

Tu es Petrus. Ille oeconomiam declarat, ac Dei in carne apparitionem edidit. Nec enim Christus nomen est praeteritum, sed usque ad gratiae indicio. Quamobrem etiam Dominus noster cum id omnino suscepit, ut homo fieret, aliaque omnia spectantia ad carnem, una quoque suscepit ut appelleretur Christus, tanquam iunctus in Regem, non olei cornu, uti Samuel, Davidque, ac deinceps alii homines; sed Spiritus operatione, per quam etiam i. Dominicus ille homo (sic enim multi libenter Jesum appellant) mirabili quadam, novaque ac insolita ratione in Virginis utero conceptus fuit. Jesum porro confessus nostri causa factum hominem, haudquaquam illic sermonem terminavit: quinimo spiritali scala Jacob in caelum conscendens, Deique Verbum, quod erat in principio, contemplatus, propriam illi veritatem dignitatem adiungit, *Dei vivi Filium appellans*. Accurate vero hic, ac non alius: *Ille ipse regem* nihilque perverbi habentem fidei confessus regulam, cunctisque nobis inviolabili lege tradens pietatis sermonem, haud inordinatus abiit, ac sine praemio: qui potius ab eo beatus nuncupatus qui eximie beatus est, fidei petra appellatur, fundamentumque ac basis Dei Ecclesiae. Accipit vero per promissionem claves regni, ejusque portarum efficitur dominus; ut aperiat, quibus voluerit; claudat vero, quibus jure claudenda sint: plane veto pollitis ac profanis, ac eam negantibus confessionem, cujus ergo ipse,

tanquam sedolus gnativusque bonorum Ecclesiae cultos, regni obis praefectus tum. O nebula ac caliginem illam plurimam humanis oculum oculis, qua prohibentur haeretici Patrum videre velligia; ac quam Apollolorum pedes vivum triverunt, incedere. Ecce namque eximia quadam ratione sincerus ille Christi discipulus Petrus: ille, inquam, primum ubique tum quod ad honores spectat, tum quod ad metia ferens suffragium: ille admodum magnus, cuius decus universum implevit terrarum orbem; iustus decus ut de Deo ac Salvatore sentiat, non a longi cuiusdam commenti vassitiae cepit, nec syllogismorum rerumque circulo vallatus percontanti respondit: uti nunc solemne habet graves illi rhetores, inque verbis positae fidei artifices: sed corde simplici succinctam veritatem exposuit, haud quaquam ingenitum contra genitum distinguens: de his quae ad dissimile spectant nequaquam emotae mente frivola disputans; nec vero substantiarum, quae omnia superant, distinctionem curiosius indagans: nec demum immensam deitatem syllogismis metiens; qualia habent Arian ludicra, Eunomique prava coanamina. Amulmur itaque, o Christiani, (quorum fides, nota est ac insignis, non verborum effluentia) piscatorem illum, illum simplicem, illum Bethsai- de octum, primam illam Christi venationem. Studeamus dicere: *Tu es Christus Filius Dei vivi*: his autem plura, pignora verborum studentibus dimittere: quorum opus, contentio, finis autem, interitus.

Ergone haec inquit dictis finem habent Apolloli miracula? quin plane locus, nequidem videtur incespere, ut quis cum dictis, quae reliqua sunt comparet. Ego nihilominus pieraque veltrae scientiae permittens, (Scitis enim Petrum, ac res Petri, tametsi nemo vivum laudare in animum induxerit) pauca quorundam volo dicere de requie, utque et terra in caelum migraverit, ut illic faciam dicendi finem, ubi ille vitae finem accepit. Cum ergo Salva- tor sponte assumpta morte humanum genus sanctificaturus esset, cui peculare quoddam depositum ac peculium universalem ac orbe toto diffusum, viro huic commendat Ecclesiam: ubi cum tertio interrogasset illud, *Amas me?* Cumque is, multa alacritate singulis interrogationibus totidem professiones adiecisset, mundi curam accepit; velut unum gregem, unus Pastor; quibus audivit: *Pasce agnos meos*, sereque sui loco dedit Dominus fidelissimi discipulum, in patrem, pastoremque, ac magistrum iis, qui essent accessuri ad fidem. Cum itaque eam vocem audisset, haudquaquam segniter vitam tradendam duxit; nec dilexit vivere extra periculum alean: quin universum circumquaque lustrans terrarum orbem, eccis Christum revelabat; iis duc effectus qui errabant: eos provocant qui pieratem gullaster: hostes impugnans: consolans domesticos: persecutiones sustinens: exacerum molestiam ferens: multis modis Evangelii causa petula adiens.

Processu deinde temporis, urbem regiam petens inde ad regnum excurrit. Nemo enim in iram provocatus, uti olim Herodas in Palaestina, cum Christum Regem Magi annuerant: alii quidem speris suppliciorum generibus lata sententia ter beatum Apollolum affigi cruci decer-

trium po-
nit ac po-
nitur.

Ja. 11. 20.

Petrus, u-
nus Pastor
unus Gre-
gis universa-
lem Eccle-
siam, ac Vi-
cantem
Christi.

Petri ha-
militas sub
istis munitis
angelis.

Christi no-
men ad or-
conomiam
apparet in-
dicat.

Certe ho-
minem Deo
similem
appellat,
in etiam
Cing. Geng.
177.

Petrus, in-
gressus ca-
lii de-
militas, a con-
suetudine.

decernit, ut nedum Petrus mare gradiens Dominum imitaretur, verum etiam in ligno suspensus. Tanquam nihilominus humilis sapientique, vel in ipso certaminis tempore ac lucta cum mortis pavore, perfectum habens quid Dominum inter ac servum interiret, unum quid beneficii loco ab hostibus rogavit: ne scilicet eadem cum Domino figura affigerent ligno, sed xpo ad terram capite crucigerent. Haud quippe par esse, ut vel in morte, aequalis servi Dominique partes essent. Dixit, ac voti compos effectus est; crucisque de medio ad eum abiit, qui crucifixus resurrexit: ipse quidem martyris corona donatus: nobis autem, harumce felicitatum gaudia relinquens.

Hec nos quoque tibi, o charum ac sacrum caput! pro nostra virili facultate multarum gratulatoria virtutum gloriarumque reddenda habuimus. Tempus vero est, ut ad pugilem alterum sermonem convertamus: ad tuum, inquam, virtutis socium illum Tarsensem: eum, inquam, qui diverso quidem supplicii genere: verum uno eodemque pietatis fine, una tecum ad Christum profectus est.

Pauli laudatio.

Paulus ille admirabilis, amara illa Evangelii tuba, praeus quidem acerbus Christianorum hostis: postremum vero fortissimus Ecclesiae patronus: Apostolus quidem recentiori gratiae partu editus, ac posterior tempore Christi discipulus accensus: idem nihilominus probata virtute, ut ne quid amplius dicam, ac duodecim illorum canos pudore afficiam, Moyses aequalis: emulatio fervens, ut quis alius: legis prognaculum: veteris testamenti turris firma ac inconcussa: donec motavit animum & grande eorum periculum, qui Christum loquerentur: noitrolis ubique terrebat, ac in fugam agebat, vere iuxta praedictionem Jacobi, *Benjamin lupus rapax*, optimos quoque novi testamenti dicerens ac dispergens greges. Quia vero etiam sancti Stephani fabulam luserat, adhucque crude fordidis manibus Damascum pergebat, persecutionemque persecutioni, ac credes cordibus necdere, totumque funditus Christianismum, primum haecenus florentem ortum evellere satagebat: rem Deus probe vidit; nimirum fore, ut acris hostis ac validus, generosi peccatoris ac fortis animi efficeretur amicus: subitroque circumfulgens lumine, percellit, ac ad humilitatem convertit: inconcusso quidem timore a cursu cohibens, flammantis vero ac iram spirantis oculos, offusis tenebris calligans. Punit autem non silentio: verum etiam sacro sermonem adiunxit, dicens illi quod scriptum est: *Saul Saul, quid me persequeris? Da- rum est tibi contra sinistram calcitrare: non tanquam opus haberet conferre sermonem. Quid enim verbi opus cum res sufficienter? Verum ut querendi occasione praeberet atque dicendi, ipsum, qui mortuus ac humo conditus putabatur, Christum vivere, atque e caelis apparere. Verum praestat ipsa, quibus lupi Hebraei praeda, enarravit, verba proponere.*

Genl. 20. v. 30. Pauli consuetudinis.

Act. 9. v. 1.

Saulus autem adhuc spirans minarum & cecidit. Delinens sermo, virtum, ira se a praecedenti corde rumpentem: aegre adhuc post iactus lapidum ducentem spiritum: saevo ac truci

ci ad aspectum hominem, qualem cum oportebat, qui prima prophetiae Patriarchae symbola retineret. Ille enim morti propinquus, cum filios, lesio undique circumilare iussisset, spiritu prophetauit. Sic itaque benedicens Judam, illum quidem alloquebatur: verum ut allegoriam species, Christum laudabat, qui ex eo foret. Tum vero sane, ad Benjamin, tanquam etate iuniorum venit: ac sane, filium quidem alloquebatur: revera autem designat Paulum, quem novimus ex ejus tribu descendente *Benjamin lupus rapax, mane comedit & ad vespem distribuit escas*. Esquiritur quid illud utique velit, *mane comedens*, hoc est, perceptor, qui in credes intentus erat, fundebat sanguinem, velut gregem, Ecclesiam Christi dispergebat: bonus demum factus est pastor, abiectione quod erat persecutoris, Apostolum induit: universis vero tanquam escas, legem distribuit, atque hanc novam sacram mentem posuit. Talis quippe ac tanta exiit Dei virtus, ut ira impitius cogitatus ac armis seditiosus motet, facillique adducat atque cicuret, ac manifestas oves, pro bellis mortis ludentibus, reddat. Quid ad haec Scriptura? *Accedens, inquit, ad principem sacerdotum, petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, ut Christus duceret in Hierosalem.*

Prophetia Jacob in Paulo impleta.

Id. 2.

O pagas atque discrimen earum, quas tunc Paulus epistulas requirebat, eorumque, quas postea Christum annuntians scripsit. Illae quidem vinciebant Christianos: haec autem multas, gravesque, atque molestas catenas Christi causa ferendas, persecutoris iniecerunt: atque in illis scriptum erat, Paulus Hebraeorum legis defensor, inimicus crucis? Evangelii hostis, in posterioribus autem Epistolis? *Paulus servus Jesu Christi. Cuiusnam rogo!* Utique, Crucifati! O miraculum! Quod paulo ante probrum fuit, nunc facta est gloriatio: quodque spernabatur, glorie hodie titulo memoratur. Nullus enim glorie avidus ac superbus rex, Imperii adeo se splendoribus clavavit ac extulit, atque Paulus cruce & clavus: qui se omnibus vinculum scriberet, magisque sibi ipse ferro placeret, quam nolix mundum aureo.

Pauli gloria esse Jesu Christi, ac vinculum.

Paul. 10. v. 1.

Et subito circumfusus eum lux de caelo. Quidni ei apparerit in forma hominis, ut Stephano de caelo apparuit, sed in ignis specie atque luminis? Nimirum, Stephano quidem, tanquam qui perfectus esset, proboque Incarnationis mysterium nosset; nec damni aliquid ex humana utilitate accepturus esset, recte se ex forma ostendit, qui in caelum ascendisset: Paulo autem, ut qui ideo Jesum nollet Deum appellare, quod in corpore ad nos advenisset, haud quaquam apparerit homo, ut ne infideli offensionem augeret: sed potius in fulguris specie ac ignis, quo a legibus & Moyse eum pertrahat. Nam & illic idem ipse Deus Moysi apparet, in igne loquebatur: ac cum legem daret in monte Sina, igni collustrans Hebraeorum, tabulas et in manus dabat. Itaque perfrudit lumine, ut rerum tunc ac modo ge-llarum similitudini adiciens animum, sese velut ex quadam oblivione excitans, ejusdem po-

tem-

temiz divinas apparitiones agnoscat. Mittit autem fulgorem de celo, ut ne jam Paulus auctore versans Bethleem ac Galilaeam, filium Davidis ac hominem appelleret Christum, ac si qua alia nomina sunt ad oeconomiam spectantia: palam vero doceatur, cum Deus in calis esset, inde ad nos venisse, unde etiam nunc apparet.

10. 11. Tum clare dicit, *Ego sum Jesus*. Nomen utique eius, quae se nobis inclinavit, dejectionis, ut fidem aliuat incarnationis, ad quam scandalizabantur Iudaei, Ego ille sum, quem cadebatis colaphis, quem flagellabatis, quem ducebatis ac trahabatis, modo quidem ad Caipham, postea vero ad Pilatum; quem assidue fabri filium vocabatis, quem mortuis accensibatis, magno risu eos excipientes ac explodentes, qui praedicant resurrectionem. Ille modo cum loquitur, non apparet: cum adsum, non videor: animum illuminans, oculis offusco tebras. Crede ergo etiam Stephano me apparuisse, quando in id vobis docens minime credebat.

12. 13. *Deum, ergo, tibi est contra stimulum calcitrare*. Stimulum dicit, clavos crucis. Quemadmodum enim qui acuto ferro impingit, nihil quidem ledit ferrum. Qui enim, cum sit durum ac resiliat? se autem ipse vulnerat; sic etiam qui contendit cum Deo, ultro sibi interitum provocat. Jam ergo, Iude sapias ac emenderis, visque, a mirabili illo fulgore, amisso, nunc cum primis intellige, Iudeo induisse me corpus, ac hominem factum esse, ut ne omnes, vnde velo Deitati consecuentes, cecidi fierent.

His ita gestis dicitur, en tibi Paulus manu ducebatur, miserabile spectaculum, quinimo iudicium, meritoque letitia afficiens animum. Vinetus est locus, castigatus raptor; ferox mansuetus lene incedebat, velox ille cursor: discipulus adducebatur, discipulorum tyrannus: ducebatur alterius bibeat sanguinem, qui Stephanus sanguine manus polluerat. Mandat autem ad tres dies coctus, plane merito: qui enim in Trinitatem peccasset, trium jure dierum debuit poena plecti.

Hunc sane modum admirabilis ille ad pietatem eruditus est. Ubi autem veritatem gustasset, didicisset experientia, Christum vivere esseque, ac universorum dominari: nec a morte fuisse corruptum, autve discipulos cum furas esse, statim a lege ad Evangelium transimigrans, universis Christum, quem nuper blasphemans convulsis impetebat, Deum annuntiabat: eratque qualis fuisset hostis, talis socius ac auxiliator. Utroque nimirum potens atque robustior. Continuo autem ac inopinato ingressus in Synagoga Damasci, legis libros ac Prophetarum, pro concione exprobat: non quidem ut legem confirmaret, seu ut lege Christum praedicaret, comparans cum illis, quae reverentur, discipulorum sermones: ac denique per legem, legem excludens, ut ipse de seipso ait ad Romanos scribens: *Ego enim per legem, legi mortuus sum*: hoc est, scripturam per Moysen ducta, Evangelicam agnovi pietatem. Stupor ergo Damascum tenebat, universique portento simile ac divinum quid apud se celebrabant. Venite, videte Hebraum illum Tarsensem: ferventem illum patenz legis discipulum: acrem Iesu pa-

tronum, eumque Deum praedicantem, atque e Scripturis nostris, Salvatorem ipsum, qui promissus est, probantem. Itaque periculum est, ne in contrariam sententiam totam abducatur civitatem, ne & populum universum allicitur, atque a lege avertat. Quippe in Scripturis verisatus est, etque subtili ingenio, acri sermone, moribus facilis, plurimumque ad fidem momentum habens: quod nimirum res nostras apprime sciens non ignorantia decipi videatur, sed probatione ac iudicio invenisse, quod rei esset, ac veritatem: in tantum utique anxietatem ac angustias, magnam coiecit civitatem; populum numerosum, prima strenui Profelytae praedicatione: majorque tunc Damascum habebat turbatio, quam nuper Hierosolymis constitutus Christianos, cum Paulus Stephanum lapidaret. Quemadmodum enim viri fortitudinis praecipui ac mirabiles, cui se addixerit ordini, una illi victoriam adducit; sic & vir divinus, magnos omnino eos praestabat, quibus suum momentum contulisset, ac auxilium praestaret.

Sic itaque praedicator in Phoenicia Evangelio, primisque illi apollolatus iactis feminibus, ubi & ipse scientiae lumen accepisset, Hierusalem petiit, novum pulchrumque, in ea constitutis urbe, spectaculum. Qui enim praesentem, ac vincula, quibus Christianos alligaret, portanda dederant, cum nescirent, quae media accidissent, primo aspectu, iocunde viderent, praedamque exigentes, vestitam Christianorum multitudinem se visuros sperabant, remque multarum illarum pollicitationum requirebant. Veram tibi processu sermonis, Saulum, Paulum invenerunt, qui una cum appellatione animam morasset, Christi effectum servum, ac Apollolis aliis ferventiorum discipulum, primum quidem iocum ac irrisum arbitratu sunt quae dicerentur; at ubi probantes mentem invenissent sermoni congruentem, unum sibi hoc consilii reliquum putaverunt, ut adolescentem perderent; itaque fieri non possit, ut vivente Paulo atque loquente, Hebraeorum religio lapsa foret: idque palam totum retro tempus probavit.

Cum enim multi haecenus, tamen Christiani erant, haud possent pure ex Evangelii norma vivere, sed haberent in utraque partem, ac quandoque etiam uterentur circumfusione, ut aliqua parte quae Iudeis grata essent praesentem, etique indulgentes eorum delinquentiam. Solus hic impetula mente, nihil remissum ac accuratum docuit, sed clara voce atque diserte a principio sermonem praedicavit. Eoque provexit libertatis sensus, ut cum aliquando Galatae, cum propria ipsi lenitate, tum magistrorum negligentia, ad legis observantiam reversi essent mirabili ad eos scripta epistola, qua in novitate Christianae vitae pietatem sceleris, ac religionem colere doceret, cum ipso Apollolatorum Principe horum occasione congressus sit, ac ubique Petrum reprehendebat, cumque eo velabatur, cum eo, qui veterum usum, ac eorum quae abolita essent, novam Christianorum turbaret institutionem: nihil reveritis legis canos, autve Apollolatus prerogativam, ubi errari periculum veritati vidisset: quin Galatis quidem acerrime resistit: Petrum vero crebro arguit cum licebat, ma-

Hierosolymam reversus, ubi factum quod dicitur ad mattem.

Petrus Paulum ad Synagoga Damasci praedicat.

Petrus, qui praeiit via crucis, id est, crucis, id est, crucis, id est, crucis.

Simpliciter Christi in Iherusalem, v. 13.

Voluit se praeiit a periculis per praedicantem, ubi mattem totum commendat.

Gal. 1. 11.

xime libertatem decore ac modestia temperans. Ac ubique quidem prædicando ac suadendo operam ponebat: quod si vero quando etiam in perditis moribus prævixisse homines incidens, grave aliquid passus esset vel coniectus in carcerem, vel verberibus affectus, vel appetitus lapidibus, hancque suam illam alacritatem ob malam causam amisit: quin modicum cedens, rursus hostes adibat, veritatem sermones suos, felisque modis inveniendis quibus adoriatur, ac te facile admodum incidentibus necessitatibus aptum comparans, prorsus abibat, vel omnibus vel pluribus in suam sententiam pertrahit. Serpe enim cum acerbissimis plagis acceptis inventus est, lingue urbis illius suburbii cæcis, quam crudebat ad pietatem; quin & pro mortuo præ malorum gravitate habitus, poltridie forum petens, ac dexteram protendens, eos iterum docebat, qui ad mortis ipsas fauces adduxissent: sic nihil curabat corpus, fortique animo in supernæ vocationis scopum intendens, decurrabat: subinde provincias, urbes subinde mutans, terra deludans labores atque certamina, accensus ad maris pericula: clare ac diserte orans ad frementem populum, iudicibus iras satisfaciens; Hebræos ad Christi agnitionem a Scripturis inducens, quas illi in pretio habent; Græcos, externis ac profanis doctrinis inflectens, ac naturæ legibus non scriptis, confirmans Christianorum, proleptos, & qui fides accessisset, ediscens, ac congruis doctrinis alens, uti fatores novellas plantas moderato ac castigato aquarum influxu fovens ac recreant. Quod vero eius maxime vim dicendi ostendit, id vero perdiscimus.

Athenæ, urbs est Achæiæ primaria, doctrinarum fœdes, uti olim laudatorum ore meruit celebrari, virorum sapientum, ac litterarum gentium studia, antiquæ officina. Quæ ergo Paulus totum Illyricum percurrere, ac ubique spargens semillas fidei, quas suscepit Spiritus excitabat, vivasque semper servabat; necessario circum ad sapientes quoque Athenienses venerat. Res erat multa digna sollicitudine, quæ vero ratione corarius effect, pro concione de Deo apud eos oratorus effect, qui universo simul humano generi, ut eruditionem speciem, dominari vellent. Ille nihilominus animi ac genii magnitudine, supernique doni fructu divitiis, non unam aliquam petitis subterfugalem domum, aut in quadam officina sedens disputare cepit, quomodo etiam primi ac præcipui apud eos Philosophi, cum istis qui propiores adibat, confutere solebant: sed ad ipsum Areopagum excurrere, ubi severus quidam ac formidabilis Senator capitales causas iudicans sedebat: inventaque illic collecta topiæa multitudine flans, publice concione confusores oratores vincebat, quorum apud eos eloquentiæ certamina quotidie erant. Quælo autem exordio ab inscriptione, quæ altari insculpta erat, ejusque osculatione incognitum eis Deum opportuno annuncians, ac deum tota absoluta oratione, tantum abest ut idiota ille ac rudis, quod ad externam sapientiam spectat, aliquid dicendo peccaverit, ut etiam Senatus ejusmodi principem Dionysium, una cum crebre didicis acquiescentem converterit, ac Christi servum efficeret: alio uno altari ac par-

va quadam inscriptione, a multorum religione altarium avertens.

Inde vero victor rediens, ubi maxime fortis erat bellicus Gentilium dæmon, ac inde ad vicinam urbem Corinthum transiens, Achæiæ Metropolitim, loquensque in synagoga doctrinam salutarem, abijt adjuncto fidei, non uno aliquo e multis, seu vulgi homine, verum principe ipso Synagoga cum tota domo atque a vertice legis victor: cruceque sublimi instar trophæi magnifice elata, sic quoque illam reliquit civitatem Christi te inclinantem. Temporis autem processu, ac pietatis sermone promovere, velut dux quidam effectus est, Regi in dies, urbes, oppida, agros acquirens, nervos ac robur prius dominantis tyranni succedens.

Tum vero Corintho transit Philiadum, deinde Lycioniam ac Phrygiæ urbes petens, ac inde invens Asiam, postmodumque Macedoniam, communis erat orbis terrarum doctor, coram quidem positos sermone juvenis, absentes vero convertens per epistolâs. Solus ille est, cuius nunquam genus, cum semper iter ageret, fuit lassata: ac nec lingua torpuit, nulla requie ad hostes ac amicos Evangelii mysteria enarrans. Ac quidem talis Paulus quod spectat ad doctrinam: quod autem ad reliquam vitæ philosophiam, qualis rogo? qui semper iugiter quoque doctrinæ alidus, ac Evangelio servientem panem quidem ab aliquo gratis referebat: quin interdiu quidem adversus fœscitos hostes certamen habebat, noctu vero, scapellum, pellesque, ac aris versibus opus, ut annonam iacere, ac vitæ commensurum pararet: ut nihil se gravem præberet Apollonium, ut prædicatorem abique sumptu, qui ad usque panem hospitibus parceret.

Hanc nos sermones Sacerdotes audiamus, qui nedum cum participes sumus altaribus, verum etiam ab illis divites sumus, ac in deliciis agimus, sacraque facultates, nostram ipsorum possessionem facimus; quique, Christi causa subiectis, tanquam servis graviter imperamus: habet plane sacerdotium dominatio est: quin potius, ut quis intelligat, servitus. Non magistratum auctoritate decernente dignitas, sed modeste ac castigatæ dispensationis ministratio. Nonne potestatem habebat divinus Paulus, ut ex sacris manducaret libereque, ac modicum quid stipendii laborum ad corporis, quod quotidie credebatur, sumentum ac curam, acciperet? Nequaquam tamen usus est potestate, ut nihil in terra accipiens, omnia in celis reponeret. Quapropter etiam, cum adhuc carni corruptibili alligatus esset, maioribus quam pro humana ratione donis ductus est: atque ut bonorum futurorum, honorumque ævo ille repositurum arthrum pignusque contueretur, assumitur usque ad tertium celum; visionesque nostram mortalium sortem exuperantes videt, ac verba arcanæ audit, ut ait ipse: quamquam id modello agens, ac necessitate compellus, cavensque ubique gloriarî, exque præcedentibus donis suis sese effrere. Ut tamen eorum sensus comprimat, componat, ac modellam, qui pro exiguis donis infans, pauca ex suis velut coactis aperit: nec id aliter quam assumpta alia persona, atque omne de se ipse suspitionem amolians.

Sane

Pauli con-
stantia.

Act. 16.
v. 17.

Vincit in
Athenis.
Act. 17.

Corinth.

Act. 18.
v. 1.

Philos.
moralium.

1. Cor. 9.
v. 6.

Paulus ubi
hæc accipiens si-
bi omnia
reponit in
celis.
1. Cor. 9.
v. 6.

Paulus
quoniam
et Moyses
a facie
rauerunt
illorum.

Sane quidem Elias ille Thesbytes, eo quod in specie ignei cursus in altum subuectus sit, ubique decantatur, ac multam saculo admirationem relinquit. Quouique autem peruenit, sermo oculus exposuit. Fors enim etiam modicum a terra elatus a virtute agente ipsum, illi loco redditus est, in quo erat domicilium habiturus. Ac Pauli translatio longe illustrior fuit atque celebrior; adjuncto etiam medio ad quod nique sublati sunt: eam cum septem celebrantur cæli, parum abest ut ne medium affectus sit. Jam mihi Hebræi sensum depriment magnam quid de Moysæ gloriantes, quod solus usque ad verticem Sina pervenerit, intraque caliginem ac nubes penetrarit. Meus sane Paulus, montis quidem loco, ad cælum ascendit: loco autem nebulæ, supra aerem nubibus celsiorem evasit. Ac plane merito: decebat enim Christi hominem tantum Moysen superare, quanto Evangelium præcellere legem.

In divinis autem apparitionibus, Deique ad eum sermonibus utique victus solveretur, ac tristis delectoque animo corroboraretur, respondente Deo cum in vigilia, tum in somnis. Quid enimvero etiam opus dicere, cum nec ille ipse gloriatur illam suam silentio petisserit, sed simul omnibus liquido revelaverit, dicens:

2. Cor. 12.
v. 10.

An experimentum queritis ejus qui loquitur in me Christus? Alii quidem cum Prophetæ, tum Apostoli, certis quibusdam temporibus ac momentis definitas habebant supernas operationes, ac modo illis divinum aderat Numen, modo etiam aberat. Hic autem vir tanquam semel Dei peculiare templum ipsi ad inhabitandum delectum destinatumque, sic semper habebat Christum, cum concilii inventorem, tum sermonum magistrum; tum demique operum adiutorem. Ac quidem Joannes Zebedæi filius magnus visus est, quod majori præ discipulis aliis ad Dominum fiducia supra ejus pectus recubuerit: quamobrem maxime apud omnes clarus habetur atque celebris. Hic autem, qui non jure humana major conditione habetur, qui nimirum non Jesum in corpore, sed nudum carne Verbum quotidie refferet, vas se utile ac mundum præstans conditori. Cæterum cum plura ac omnis generis varia mihi dicenda forent, quæcumque nimirum, vir hic divinus mundum universum docens, dixit, fecitque, terra pariter ac mari; in judiciis ac tribunalibus, in foris, in populis, in concionibus, in regum aula, sponte præterito per illorum tanta multitudine. Nec enim constitutum habeo ut rerum ab eo præclaræ gestularum commentarium elucubrarem, ita ut nihil desit: sed ut contextam laudationem, eamque pro virili tantum me facultate. Quocirca ubi unum dumtaxat postremum suggesserò, faciam dicendi finem.

Postquam enim universum circumquaque lustrans Orbem, ac sermonem super candelabrum ponens, ingentem evangelicæ cognitionis ac scientiæ ascendit ignem, Romam regiam urbem petit, ut universorum dominos docens, ac in sententiam cogens, inque discipulos obtinens, ex abundantia hominibus reliquos congrederetur. Cum autem illic quoque reperisset Petrum, in idem studio incumbens o-

Paulus Romanum Petri
habuisse
venit.

S. Prosper, Tom. II.

pum, sacramque quandam ac divinam bigam copulans, eos qui erant sub lege, in synagogis docebat: Gentiles in foris lucrabatur: ac varius quidam bonorum doctor erat puram Dei sinceramque scientiam declarans, moralis virtutis acutatas regulas faciens: choreas ac ebrietatem, omnemque luxuriam ac turpem voluptatem cum maxime, cum plebs universa, tum is qui rerum potiebatur, dediti erant, ab humana procul consuetudine depellens. Graviter quippe Neronem pertrinxit, optime castitæque illa conversationis insinuat, majori a labefacta voluptate affectum dolore, quam si Imperio pulsus esset. Etenim erat ut alius quis subtilis voluptatum inventor atque artifex, delictis captus ac tibiarum se cantu recreans, ignavus mollisque ac effeminatus, scortorum præfex, non rex virorum. Qua enim ratione aliorum dominaretur, qui ne sibi quidem imperare sciret? Id unum curabat ac sollicitus agebat, ut pietatis ac castitatis doctorem ex urbe excinderet. Ac vero Herodis æmulatus animam, Apostolos in carcerem tradit, ut ille Joannem: habentis alterius inslar Herodias, impudicam ac veneri mancipatam voluntatem, Petri ac Pauli quærentem caput, martyrio ambos coronavit: alterum quidem affigens ligno: Pauli vero cervicem abicidens: nobiscum ac universo Mundo, tellam lucem atque conventum, ac tantæ argumentum solemnitate, Sanctorum passionem relinquens.

Hæc nobis, ter vos beati! annua lxx recurrens attulit: vos quidem nbiq; cum Orbis communes Athletas prædicans, vestroque honore, hominum mentes ad meliora componens. Virtutis quippe honor, plurimum provocat emulationem in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria ac imperium in sæcula. Amen.

ASTERII EPISCOPI AMASEÆ

In Sanctum Martyrem Phocam.

Pulchra est ac utilis honesta colentibus Sanctorum memoria. Nedom enim eos qui virtutis ac pietatis desiderio tenentur, sermone erudit: verum etiam eorum qui recte vixerunt, actiones, locupletes magistris producit. Idcirco etiam Dominus noster egreriorum operum documenta tradens: *Qui autem fecerit*, inquit, *& docuerit, hic magnus vocabitur*. Et alibi: *Lucet lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. Doctrina enim quæ sermone consistit, inferior imbecilliorque reali operis exhibitione, magistra existit: ac quanto visum auditu certiorer dicimus, tanto liquet actionem sermone potiorer esse. In hunc modum scientias addicimus: in hunc modum edocemur artes, ut nimirum prius sermone ad disciplinam provehamur: tumque manu ac experientia, obcuram eam firmemus. Ac Geometra quidem multa in libro posita opera, ac aures sermone magistri plenas habens, haud aliter variarum figurarum vim percipere sit, quam ubi pæncta ac lineæ, circuloque in tabella didicerit. At neque Astronomiæ deside-

Offendit a-
Paul. hunc
metu ubi d-
am. cæle-
stem.

Ue. Geo-
met. ut
m. vici-
lia.

Mart. 2. n.
24. & 25.

Adm. 2.
quo. ser-
mo, nec co-
do. vici-
cior.

Pulchra
in. dicit.

Audivit Deus servus, immotoque animo auditum sermone suscipiens, nihil abiectionem, ac quod possit animo indicaret, passus aut locutus est: neque periculo exterritus spectavit fugam: idque, ejus inveniendam magnam ac liberam habens facultatem, cum ille secum scirent eum esse quem quaerere: contra vero omnino locis, se fortiter gerere, non fugere statuit. Eorum itaque precibus annuit: & Ego, inquit, in praesenti negotio vobis adiutor ero: novi enim virum & facile quaesitum inveniam. Nec erant longiores morae, sed die crastina vobis eum ostendam. Vos tantum in hoc meo pæpere diversario requiescite. Ubi sic eis certo promississet, duabus se rebus dispersit: nempe excipiendo tota humanitate occisoribus, ac parando sepulchro. Cum autem parasset fossam, & quae ad sepulchrum erant necessaria, ad eos possit accedere, Diligenter, inquit, vobis quaesivi Phocam, etiam jam parata praeda, ac si lubet, comprehendatur. Illis autem praecaudo quaerentibus ubinam vir ille esset. Non procul, inquit, sed vobiscum est: nam & ego ille ipse sum. Rem itaque exequimini, longique itineris ac laboris scopum implete. Obliuiscuntur animis homines, eoque auditu, dirigunt, saltem ac mentem reveriti, munificum quoque pauperum convivam. Ad hoc vero animos, ut se interficerent, exhortatione addebat: jubebatque ne quicquam dubitarent, dicens ne fore quidem illorum manus eadem, sed eorum facinus, qui praecipit. Dixit, persualit, passus est, ac capite truncatus, grata Deo hostia oblatas est.

Ab eo tempore haftenusque; columnam eum ac sustentaculum divinarum per orbem Ecclesiarum, o viri! habemus: etiam ille Martyrum clarissimus, habens ipse primas partes inter optimos. Is omnes conferto agmine ad suum trahit domicilium, suntque planè vix publice iis, qui ex unaquaque Regione ad locum orationis contendunt. Atque est quidem magnificum illud templum, cui obtigit, ut sacrosanctum haberet Martyris corpus, eorum qui assurgunt, relaxatio; eorum, qui morbis laborant, officina medica; eorum qui eluriant, mensa: abundantiam enim nunc alit Phocas defunctus, quam prius Ioseph in Aegypto vivus. Nam ille quidem frumentum permurabat pecunia: hic autem gratis largitur egentibus. Sic mendicorum ac erronum turbae ad Sinopes illum, ceu ad commune aliquid penarium accurrunt. Sed illic quidem sic. Si autem etiam alibi, pauperum reliquiarum impertitione, veluti coloniam aliquam ex metropoli deductam, sibi Martyr constituit, est in quoque locus admirabilis, ac universis Christianis desideratissimus: quomodo utique, nosse hic locus effectus est epulantiis domus. *Pretiosa enim in conspectu Domini, mors Sanctiorum ejus*: multique locis divite reliquit, integram ubique rerum beato viro, nominis servavit claritatem.

Sic etiam in regia civitate, Italice princeps, ac Mundi totius regina, universi populi concursu honoratur Martyr ac celebratur, habetque insigni pelchritudine extructam aedem. Non minus autem Romani Phocam colunt quam Petrum & Paulum. Quamobrem uti servat,

caput Martyris summo studio comparant, contrariam sceleratæ Herodiadi assumentes sententiam. Nam illa quidem sanguinem sitiens, nulli caput venerandum poposcit ac contumeliam: illi autem honoris causa, suæque ipsorum utilitatis, digne sibi Martyris caput vendicant.

Nautæ autem, ac qui sunt vectores, non solum qui transmittunt Pontum Euxinum, verum etiam qui secant mare Adriaticum, ac qui feruntur super Aegrum: qui item Occidentalem navigant Oceanum, quique maris Orientalis fulcant sinus, consueta celestium, quibus navigationis labores recreant, in novam Martyris laudationem verterunt, totisque eis in ore est Phocas decantatus: quippe in praesentis auxilii peripha argumenta præbeat. Nam saepe visus est, nunc quidem noctu, maris procella inturgescere, excitans gubernatorem ad clavum dormitantem: aliquando autem rursus tendens rudentes, ac veli curam gerens, eque propra, breviter prospiciens. Quocirca nautis lege constitutum est, ut Phocam convivam habeant. Quia vero nequit fieri, ut qui nunc incorporatus existit, conviva ac menæ participes fiat, videtur quomodo pia cogitatio, quod factum impossibile videbatur, facile reddiderit. Quotidie enim aquam unam, pro comendatione ratione, partem Martyri attribuit. Eam autem unus aliquis & convivis emens, deponit pecuniam; idem alter sequenti die, ac tertia, alius: forsque illa emptionis universos oblectans, partem epiorem quotidie suggerit; postquam autem eos portus exceperit, distribuitur famelicis collecta pecunia: idque pars Phocæ est pauperum beneficentia.

Eum quoque Reges admirantur, qui fortissimus religiosusque extiterit, suscipiendique pauperum aedem sacram, præclaris ac magnificis exornant donariis. Contendunt, qui iuniores cedunt superare veteres. Nec jam mirum, ut Romani Imperii homines pii, quorum vita regitur moribus atque legibus, usque adeo Christi famulum venerentur, cum ad usque Barbaros pervenerit admiratio: ferillimam omnes Scythæ, quotquot, inquam, habitant Continentem ex adverso Ponti Euxini: accolæ lacus Maxotis, ac fluvii Tanais, ac quicumque incolunt Bosphorum, & ad Phalidem usque fluvium extenduntur, omnes, inquam, hi obsequium Olitori præsent: cumque moribus omnibus ac studiis a nobis differant, hac una res sola nobis consentiunt, ut eorum feritas morum a veritate manifestetur. Unus certe illinc Princeps Rexque, coronam capitis deponens, auro, ac gemmarum floribus magnifice splendens, extorquet pretiosæ materis bellum loricam; quippe superba est ac iuxuriosa Barbarorum armatura; utraque misit donaria Deo per Martyrem, potentia ac dignitatis consecrans argumenta. Clarum enim est misisse coronam, ut pro regno gratias ageret: loricam vero, ut pro virtute bellica.

Quæ autem propter hæc continue eveniunt beneficia per visiones in somnis, ac curationes quæ agroti consequuntur, quo quis modo naraverit, cum sermo ad singula accedere non possit: Nos ergo hic desinentes, Salvatori gloria

Monasterium ubi quædam tractantur.

Pia lex Nautarum ut sibi Phocam

Nota quam ecclesiarum hic statuunt.

Regis Rex. bari præstantia.

Parat sibi sepulchrum.

Capite caeditur.

S. Phocas templum.

S. Vini diff. per totum vobis sacra religio ubique claritatem habuit. P. 1. 1. 1. 1. 1.

S. Phocas Romæ celebratur hic Sinope in P. Syonide.

riam offeremus, cujus servi fideles tantam gratiam tuam consecuti, ut in omni necessitate ac casu, pro concessioe tui dono, conservis suis beneficerent: idque postquam ab humanis excesserant, fuerint separati a corpore. Quorum memoria efficac, quotidie pervadens civitates ac vicos, ubique benefactorem Dominum praeclat: quem decet omnis gloria, honor, & potestas, ac magnificentia, nunc & in saecula saeculorum. Amen.

EJUSDEM ENCOMIUM

In Sanctor Martyres.

Licet, ut videtur, etiam a vehementer infensis & implacabilibus inimicis, lucrum aliquod vel maximum capere: ac cum reliqua vitae experientia probat, tum quae modo sunt celebrata. Nisi enim diabolus Christianos persecutus esset, ac adversus Ecclesiam bellum suscepisset, nullos haberemus Martyres: iis autem non extantibus, moesta ac nihil hilaris festaque vita nobis ageretur. Quid enim solemnis huius conventibus comparari queat? Quidve adeo venerabile ac praeclarum, quam ut urbem totam monibus effundis videas, atque ad sacrum locum procedere, pura illis sincerissimae pietatis mysteria celebraturam? Porro vera pietas est, ut eos, veneratione ac honoribus prosequamur, qui forti pro Domino animo, tormenta passi sunt, ac adversum mortis supremum discrimen decertaverunt: quorum principes sunt, ac duces, qui post hodie in concionem vocantur: viri nimirum, praeclaræ mortis titulo immortalis; vitae conspectu, perpetuo viventes; qui quæ regnum sanguine committant, ac carnis insidias in beneficium verterint. Sic plane, cum bona voluntas auxilium inlaret præfuderit homini: fibique ejus appetitus omnes ac agitationes subjugaverit, ac velut habenas, animi cogitatus arrente sobrieque perterderit, extimulando ignaviam, ac nimiam incitationem cohibendo, nequit fieri, ut vitæ cursus incompolitus, ac periculo conjunctus exeat.

Itaque habemus Martyres, qui nedum vitæ probe instituendæ magistri sint, sed qui etiam peccati accusatores. Quia autem, Martyr, ratione, accusat ac vocat in crimen, ita accipe. Cum ille per constantiam flammæ ignis victor existeret, quidni tu luxuriam castitate donas? Cum Martyr nullam divitiarum ac pecuniarum, quas dimittebat, rationem habuerit, quidni tu iulitiz causâ paucos numeros contemnis? Cum Martyr poluerit genus ac familiam præclarum Deo, fed ab uxore, liberis, charissimis adiunctis sit, quidni tu impensiorum calligas affectum? quoniam, propter aliqua tibi forte necessitudine conjunctas personas, iustitiam conculcas, nec Dei timorem reputas? Cum Martyr Numinis causâ ipsum exuerit corpus, quidni tu vel modicam tunicam, qua nudum tegas, contemnis? Hæc sibi ex adverso compulsa nostram arguit morum pravitate. Vel ergo Sanctos, ut magistros revereamur, vel ut accusatores timeamus, illique ipsi consentantem exhibeamus videndi rationem, quos honore pro-

sequimur: atque in eum etiam modum Deo obediamus, in quem illi obtemperaverunt mandatis, ac promissa firmiter speraverunt.

Spes namque spiritualium bonorum, pro admodum fortitudinis ac tolerantie exitus doctrix: quæ nimirum, velot idoneum pignus cottaque arrihabo apimis insidens, periculum omne impetulo jubet aspicere, ac resipia ferre strenue. Atque id, consentanea maxime ratione. Sic enim fere hominibus natura comparatur est, ut iis laboribus, quibus nihil præmi propoli sit, molles ac resoluti efficiamur, eoque vicissim vegeti ac alacres adeamus, qui præmia ac honores finem habent. Quamobrem universi Martyres, Evangelicæ illi Scripturæ animam adhibentes, qua Dominus sacros pugiles ac Dei amantes hortatur, dicens: *Si quis confitebitur me coram hominibus, confitebor eum coram Patre meo*: pro ea confessione, immotis apimis acutum ferrum toleratur, ac rogos confecerunt, corporaque ferarum faucibus vorandum præbuerunt, ac quique dorsa virgibus subiecerunt, lateraque ungularum aculeis laniati fuerunt: ferrea vincula pertulerunt, tenebrososque carceres domicilium habuerunt: famis necessitate oppressi sunt, ac sic exstiterunt: insular lapidum, facies cadentibus exposuerunt: injurias, ut furdi audierunt: velut muti, ad eos qui probris ac sannis exciperent, siluerunt: mediis populis ac theatris ingnomia producti sunt: toto nudato corpore per forum ac plateas fuerunt circumducti: nec viri tantum; sed etiam feminae, quod miseria omnes vincere videatur. Alii igne fuerunt combustis: alii hyemis gelu obduguerunt: variis modis præclara nobis facinora pariti sunt, quo cadentes, ac morte, viatores: efficerentur.

Idcirco pia corpora, decenti ornatu componentes; benedictionis vasa illa, beatorum animorum organa, philosophorum hospitium domos, ceu pretiosissima pignora in orbe seculum conservamus: sique, tanquam principibus donis nostris munimur: ac Ecclesia, Martyrum satellitio, haud secus atque civitas armatorum manu, protegitur, cogunturque celebres populi totius conventus, ac solemnitate iucunditatem percipimus, ac iis recreamur. Qui humane vitæ adversis casibus ac calamitatibus vexantur, velut ad asylum quoddam ac perfugium, ad te beatorum requiem, ac solatia festine accedunt. Precum illos ac orationum intercessores adhibemus, propter excellentem, qua polient, fiduciam. Iis præsidia levantur paupertatis incommoda; curantur morbi; ac principum minæ sedantur; omniumque fortis turbidum ac temporaliu tranquillius pectus, sacra Martyrum delubra exsunt.

In hunc modum pater, ceu parens altera, infirmam prolem tollens, atque in ulnas suscipiens complectensque, medicas quidem officinas ac medicos transcurrit: ad auxilium vero artis expertis confugit; atque ad unum aliquem Martyrum adiens, per eum Domino orationem offert, verbis ejusmodi compellens eum, quem mediatorum officium. *Qui propter Christum es passus, intercede pro passione morboque. Qui scilicet polles, conservis comoda servemus; tanti desiderii in humanis esse; ac nelli que*

Diabolus
persecutus
de Marty
res scilicet.

Frequens
ad marty
res, con
suetudo
Martyris
nam.

Martyres
quod ad
ostendunt.

apud vi.

Mark. iii.
v. 14.

Religio
nam Mar
tyrum va
luerat,
coramque
venerant,
pateris
ac cultis.

vi. de
civ. ac
proph.
pau.

*sunt passiones ac morbi humani generis. Tu quoque quoniam Martyris obsecrasti primum ipse te passiones exiles. Accepti tunc quærens: modo cum habetas, largire. Tui præmi cunctis posulo, quod nostro ceteri comode. Tuo sanarum ligure, ut mundus lires Christi. Alius ad optari pergere, thalami exordium facit, quas in Martyris preces findit. Quis item in prociis-
bus navigationis, non prius ratu rudentes solvit, quam maris Dominum per Martyres involverit? Mendicorum porto populi, pauperum turme Martyrum requiem ac refectionem lares communes habent. Ubique adtem terrarum ac maris decantantur Martyres. Id plane congrue atque merito. Non enim communi ratione gesserunt iustitiam, sed ipso corpore balustrant crucem. Non disperserunt pecunia sed sanguine redierunt. Non sunt pauperes, sed pauperum sunt pium sunt miseri, non loquuntur afflictum in carcere, sed ipse catenas portaverunt. Quomobrem eam gloriam ac honorem consecuti sunt, que acquirit modis patientie eiusmodi ac malis responderet:*

In hunc, quae modum Martyres: at ubi eorum tyranni occiderent, qui alta sapiebant, ac superba comminabantur, qui super excelsos thronos federunt, nec fuisse principem agnoscerunt? Rugierunt leonum iubar, parvis velocius currebant, uris ferocius discurrerunt, velut lani sanguinem effuderunt, tanquam vulpes dolos fecerunt. In vero tates jaçant ipsi mortui ad mirabiliores. Vitam fuisse oblivione obdormire: infernum habent sepulcrum; titulumque impletant; ac memoria, infamiam. Incal-fus eos poeniter, frustra gement: eos autem, quos illi debonefuerunt, fampiterna excipit memoria, ac laus feni expers. Quando enim rerum gellarum narrationem atque honores atque juniores a senioribus fuscipiunt, avulſe nepoti, fuae etiam pater filio eorum tradunt cultum, immortalis laudem efficiunt: ac eoi inviolabilem quandam hereditatem, haſce ſeculo celebritates per ſuccelliones conſervatas transmittunt, qui rem quoque militis hereditate carioſum. Nam hereditatis ſpola, vel ſi aruſit, vel hoſtis acceperit ſoni loco, vel teſum aduſeris carpi evaſuerunt, virorum autem Sanctorum memorie ſellam lucem nullam exciderit annus: quando anni erunt, ac curret tempus, culumque habebit Solem, ac terra pacis ſuas animantes, mereque item proprias: quicquid, ut verius dicam, ſi quoque ceſſantibus elementis, tametiſi putati aliqui, nunquam tamen Martyrum ac Jullorum gloria extinguitur, nec cum creato mundo viſibili morientur, quæ eorum celebres memorie ſunt; quin & majori tunc decore floreant, tranſmutata in vitam incorruptam humana natura.

Licer autem incredulis, ac iis, qui de futura
spe nostra ambigunt: ex iur quo arvo hoc agunt
tur, certa bonæ noltræ expectationis accipere
pignora. Erce enim per univerrum orbem im-
pletus est Christi athletarum circulus, nec est
locus vilis, quo non eorum memoria habeat-
ur: annique tempora omnia, terræ donis ac
frugibus potiora pugilum gesta, celebrantur ac
laude agentibus conferunt. Quocirca ut aliquis
sedulus esset Martyrum amans, arqz omnium

passionibus, sibi vellet celebrare litare, no-
diem quidem in anno non solum preteriret.
Univerſi etenim ſolari ipſo globo illuſtrirent
mundum, præclara ſtremorum virorum facio-
ra habent. Quia enim ſi qui bonis adverterat,
ut maxima Chriſtianorum moliebatur peſſi-
ma myſteria, univerſique ſurſibus aſpergens,
ſenſu ſic ac afflicto obſcure nitebatur, ac
caſu labore, luti operibus occupare: ſtremorum
Deus virorum copiam moniſti influente,
atque ad tolerandum, ac virtutis edendum ſpecimen,
erudens inſormaque impudenti illi,
ac inſidiis humanam appetenti genus objecti.
Hi vero, novum deluſarum, ac nihil continen-
tium, certamen. Nec enim cadendo ac acies
perfringendo victores exiſtenter, ſed patiendo
atque occiſi fuerant habuerunt.

Quidam vero, inquit, auditor! belli gloria? Quodam autem genus illud facinoris, ut tormentis quis, ac verberibus subiciatur: ad hoc autem, ut igni, vel gladio, aut carceris maiestatem huius vitam? Verum auferat, quæ bella fulcipimus patitur, focus, ergo aqua alia: nam alia quidem bella, in cadibus ac strage hostium, fortitudinis specimen habent: hæc autem certantium passione ac morte victoriam pariunt. Porro Sancti, pro ea quæ pollet fiducia, mundi intercelores proleant: nescientes hostis, in eorum quæ habebat propolita, contraria incidit. Quot enim Martyrio peremptos occidit, tot hominum aditores fecit. Videamus, in omnibus quæ designavit, hoc ipsum passum esse. Unde putat pietatis se impedimentum allaturum, inde augmentum pietatis accipit. De namque sapientia, fluito illo ac lapsa concilia in contrarium vertit: idque ita, cuiusque temporis res pellar recolentes, habere inueniunt, puta, Moyses expositionem, venditionem Ioseph. Statim in principio securum hominem Abeam occidit, quod pium excindere semen: focus autem evadit. Ad eo enim tempus, quo Deus maledixit Cain, gravi homicidii odio habetur. Sic in Christo, quem Satanaz cruci affligendum in Iudeorum aunos misit. Hoc utique ipsum illi in Martyriis accidit, quorum plures subteraneas memorias spernant, eorum elevantes ac vilipendentes genitatem. Nonne, inquam, ille homo est? Nonne corpus absumptum est? Nonne eorum memoria in paucis relinquit, itaque sepulchris potius est? Hæc plane Gentiles obiciunt, ac Eunomiani: nos vero ad utroque discimus.

Nam minime gentium
sed et tamquam veris Dei
honorum. Non colimus
miramur, qui tempore
præclare cultum assumpti sunt. In loculis ac
leptuliris pulchre elaboratis deopositis, fructuque
magnificis eorum regnitionis excitamus do-
mos, ut eorum qui præclare vita functi sunt,
honores artemur. Nec vero morede vacuam
in eis exhibemus studium, fed eorum apud
Deum patrocinio fruimur. Quin enim non va-
lent nolite preces Deum inferre, ac impitae-
re necessitatibus tempore, ac mollia calamitate.
Quippe cum nostra oratio, non obsecratio sit,
sed delictorum commemoratio: iudicio ad con-
fessores conligimus Domino charitimos, ut pro
cuius

Martyrdom
peculiar to
virtuous
men.

Marygrove
 1900-1910
 1911-1920

Marrymore
 on the
 Substantia-
 tion
 Economical
 Gentile
 Social
 Abrogation
 from
 Mary
 & strig-
 que
 Kofuril
 Non
 a
 Marry
 fed
 name
 apud
 a
 a
 a

quibus egregie ac ex virtute egerunt, nostris illis delictis medeantur. Quodnam ergo illud crimen, ut Martyribus honorem habemus, ipsi quoque placere Deo studeamus? Quod, inquam, crimen, ut ad patronos confugiamus? Sed & tua deinceps exquiramus, num qui aculas, ipse sis ab omni mundus crimine. Qua id vero ratione: cum sexcentos mortuos homines, non honore prosequaris, sed ut Deos adores?

Dei benefici-
um ex
hominibus.

Nonne tu Ceteram ac Proserpinam, pro tua amicitia, decorum honore auxilli? duoque muliebria templa extruisti, ac honoras victimis feminas, varisque omni cultus genere adoras? Nonne tuæ religionis velut caput ac summa, mysteria sunt illa Eleusina: ac populus Atticæ, Hællasque universa, celebrandæ causâ vanitatis pariter concurrunt? Nonne illic obscurus ille descensus, ac inhonesta illa sacerdotis ac vatius, cum fecmina sacerdote colloquia: solius cum sola? Nonne extinguuntur facies, plurimulque ac immeritabilis populus, suam ipsorum salutem arbitrantur, quæ sic in tenebris abambobus sunt? Nonne tu Dionysium Thebanum ut Deum adoras? Etenim patriam dico, quo hominem noveris: nempe viuitorem virum, ac vino deditum: ebriosum comestorem: qui populum ruperit lasciuientem agmine traheret: ea facientem, quæ luxuriosos gæcones notent: pocula vero miscentem cum Sileno fene, ac cum Satyris in tripodia effusis, epulis ac mero indulgentem: virum denique, vini ac crapulæ mundo fabulam. Nonne tu Herculi existenti viro, tanquam Deus esset, victimas offers, robulo homini potensque ac forte adepto corpus: adorsaque, quod expius fremere egerit, ac ferarum edumitor fuerit? Quid vero rursus Esculapio illum, magnam orbis partem in ferula ac ferrea piside vagatum, nonne collis ac admiraris? Nec sane hoc te fecere inficias leris. Quippe orbe toto extantia templa, Esculapio, inquam, Herculi ac Dionysio sacra, tuæ illius vanitatis argumenta existunt: sicque ego quidem ac crimine liber ac absolutus abibo. Non enim adoro Martyres, nec Deos reputo: te vero liquet teneri criminibus, idque cum eorum alios reos agas: in eorum morem, qui mala agente conscientia, priores ipsi innoxios in crimen vocant. Quippe probatum est, homines te adorare, non deos. Pauca hæc ac multis aduersus Gentilem.

Adversus
Atheistas
Apostolos
Chænos.

Novæ actionis fæctiois Judæi? quid mirum ut Martyres inhonoretis, qui Christum speraritis, vestrisque ipsorum sermonibus ab æqualitate Paterna separatis; quique loca, quibus requieverint sacra corpora, velut profana ac immunda caveatis? Enimvero, qui non cogitatis quod operæ pretium est, timere Christiani appellationem, qui cum Gentilibus Martyres odio habeatis. An nescitis Christum principem esse Martyrum, qui primus passus sit, ac servus emulationem dimiserit? Post eum Stephanus pro nominis ille ratione Deo consentaneæ ac religiose claritatis pugil. Tum Discipuli omnes ac Apostoli. Videt autem una injuria, quam multis probro afflicta: Joannem Baptistam; Jacobum alium Domini fratrem appellatum, Petrum, Paulum, Thomam. Hos no-

minos tanquam Martyrum duces. Ad hæc immensam eorum multitudinem, qui vitæ causâ morte defuncti sunt. Parumne tibi ut hos offendas? Levene periculum ut eorum hostis habearis? Horum quilibet diabolum vicit, una cum demonum malo sodalitate; fuitque adscriptus Angelorum collegio, ac tanquam probatus pugil publico præconio celebrandus in resurrectione servatur. Alitabit enim & ipse, Deo ac Salvatore nostro apparente, oisque aperiet in fiducia, Angelorum lætus spectaculo, Dei fæ gloriâ beatum prædicans & verberibus, vinculis, tormentis, morte utili; quod immortalis ei vita accesserit.

Verum scio, quid hæc audiens sentias, ac dicas, Sum & ipse ratiom capax. Modo vivam ac virtutis ratione, nihil deterior, aut minori honore futurus sum, ab iis quos nunc admiramur. Plane vero: sunt hæc animi arrogantis verba; ejus qui seipsum justificat more iactabundi illius Pharisei, atque ab omni humilitatis sensu aliena. Palam vero liquet, nisi quis prius se ipse humiliaverit, non provehendum ad id, quod est altum ac sublime: Dominica namque sententia est. Quin ut aliquis talem te futurum certo spondeat, ergo ne polis, obsecro te, iis habere reverentiam, qui tibi pietatis viam iniitaverunt, qui bonorum fuerunt duces, qui virtutis doctores, qui ad tolerantiam, ac mortis contemptum erudierunt? Dices a faculli hujus ac Mundi discipulis probos ac gratos mores; ut cum magistris similes evadant, nec eis quicquam de artis peritia deficit, magisthorum ramen occultentur pectora, reverterentur, laudibus celebrent: eis concedant primas, colant ut patres. Multa Sancti valent, tamen illi vita functi; cumque migrarint ac sæculo, beneficis tamen impertiunt homines: ac quidem Elifusus fidem abunde distis aluit, qui nimirum, cum diu ante a sæculo migrasset, ac mortis formum accepisset, immortalis tamen ac indivisibilis Dei gratiam acceperit, tumulto assidentem, ac mortui offibus hærentem. Nostri, quique exitis studiosos Scripturarum discipulos, ut cum mortuus aliquis necessariorum cura funere efferreretur, supervenientibus repente latrunculis sive hostibus; uti facile in angustis ejusmodi ac turbatione accidit, inter beati Prophetæ sepulcrum præjectus, confestim receperit animam, atque ad vitam redierit? Quid ergo dicturi sumus pro eo, quod fuit gestum? Ergone sensum habuit vir iustus eorum quæ gererentur? Precæne emisit, velut pro filio Suanitidis? Verum nihil ejusmodi rerum nobis veritas cogitandum ingerit. Nam vir iustus a multis jam annis tumulto jacebat, corpulque in cognatum pulverem, ac sui generis cineres, fuerat resolutum. Liqueat autem, Deum, qui additis ipsi homines post etiam mortem semper clarificat, mirabilia hæc ad sepulchra eorum, ac loca quibus quiescunt, operari miracula: quo pollieri perpetua ferie pignus habentes præclaræ conversationis, vitæ curriculum consumunt. Eodem modo Elias hujusce præceptor Propheta, post equos flammeos ac igneam currum, in alia agens vita, ac ab humanis ad locum migrans, quem est consecutus, amplissimum fure virtutis merorem reliquit symbolum. Tameñ, quanti illi preii videbatur?

Lat. 11.

Sanctorum
a morte
efficit
profectus
multiplex
doctrina
servatio.
c. Reg. 12.
p. 31.

Act. 4.
p. 31.

Ni-

Nihil quippe aliud erat quam pollis mortua, ut iam ac vetustate inutilis. Hanc nihilominus ipse reformidabat Jordanis, mediaque scindebatur aqua, ac discretis sabbat, qua olim ratione sub Jesu, qui futuri figura fuit. Aderat autem, cum etiam amictus Thesbites ille, ac Philosophi indumentum, discipulum demulcebat, præstante Dei elementia, ut is toto flumen transiret, sanctorumque indumentis honorem habente, tanquam animata essent. Atque ut perspicue palam esset, miraculum illud in flumine, non percutiens merito patrum esse, sed ejus honoris causa, qui excessisset, ac fuisset assumptus: Elisæo aquam percutiente, fluebat illa nihilominus more solito, cum nihil ei novi accidisset. At ubi ille frustrato conatu clamasset: *Ubi est Deus Elise?* Clamansque iterum aquas attigisset, mox flumen diviso fluit, prædam aridam ostendit, Prophetaque pede ad ripam altitudinem pervenit.

Joseph autem, non tam peculiari affectu patrem defunctum amans, quam gentis Patriarcham, æe generis caput honorans, ejus ex Ægypto reliquias celebri adeo cultu reduxit, ut Moyses cum Mundi creati historia reliqua, hanc quoque narrationem Mundo tradendam, ac literarum monumentis consignandam putaverit. Rursum vero Pharaio ipsa vigilia, ut ita quis dicat, sublatum ab oculis, Israël proficiente, Josephum amisit. Porro ubique corpus comes populo aderat, multaque cura eum quid bonum ac præstans duceret, atque ut tuta sexcentorum trium millium ac quingentorum multitudinis virorum, a malis defensio ac tutio, eaque reverentia urnam prosequerentur, qui sacram arcam portantem Dei legem. Quocirca etiam David quadam loco Deum obsecrans propitium fore populo ac placabilem, innumerabilibusque supplicationibus obtestans, ut juges mutuoque succedentes calamitatum plagas silens; fasces rursum providentia Hierusalem gubernaret, ac qua olim gubernata esset, ita ait: *Qui regis Israël, intende: qui deducis velut ovem Joseph, Deum enim flectere nititur charissimorum ac amicorum nomina in medium adducens, solerterque admodum supplicationem obit, impie scelera multitudinis, sanctorum Patrum appellationibus velut celans ac obtogens.*

Eundem quoque nobis sensum suggerit, qui de Sodomis extat sermo Abraham: namque pro Sodomis deprecans, quo Deus tempore illis infensus, quam prædixisset, intulit poenam, iustorum ille contemplatione populum universum salvum fieri rogabam. Incipiens enim a quinquaginta in decem desit, Deo statim annuente supplicanti, velut statera quadam æe bilanci libra, innumerabili peccatorum turbæ, iustorum demarium contra penderet. Atque ut amplius declararetur, vel unum iustum rem esse pretiosam, ac Deo eharum, cum dema quidem multitudo desiderata esset, tantusque ille peccatorum populus, ne paucos quidem ejusmodi iustos habere deprehensum fuisset: essent vero sceleris audaciae daturi prenas, Lot unus violenter trahitur a locis maledictio additis, ac cum tota familia salvus efficitur, acceptis a Deo in iustitie premium universis domesticis.

Magna ergo res vir iustus, qui se ipse primum juvet, tum universe deinceps gentis exaltat amplissimus thesaurus: aspectu quidem ignotus, quique nihilominus semper adit, ac alios ipsis erudiat rebus: olim mortuus, rerumque præclare gestarum celebritate vivus. Filiorum bona hæreditas, ac inviolabilis: quam non absumat tempus, nec fur auferre possit: quippe quæ incorporea, ac nulli concreta materia sit, in incorporeis vigens animabus. Vides, ut & gloriosi inelyticique Israëlites, quamquam omnibus spoliati, ipsoque amisso solo patrio, haud tamen elaram illam a Dei amate tuo ac Patriarcha appellationem amiserint; quin etiam Barbaris mancipati, iustitie patrum merito libertatem adepti sunt: atque in deserto agentes, ob parentum clara facinora, cibi donati: eumque continue peccarent, ac scilicet in blasphemias ora solverent, essentque digni iudicati qui exterminio ponirentur, Abraham tandem causa indulgentiam meruerunt, ac propter Israël confecti sunt veniam: duro corde filii parentum merito salute donati.

Scis vero quilibet studiosus æe ac discendi cupidus, ut in primis cum Deus Moysen a gregibus ovium ad populum vocaret prælecturam, hæc dicat statim ad servum suum: *Ego sum Deus Patris tui: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob:* ac paulo ulterius producto sermone illa addat: *Congrega seniores filiorum Israël, & dices ad eos: Dominus Deus Patrum vestrorum mihi apparuit: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob:* sicque Deus ipso statim initio, patrum iustorum nomine velut nota quadam urpotes insignit: qui bonum sciat ac utile, ut ab illis, æe eorum specimine cognoscantur. Verum processu temporis, cum populus in injurias prorupisset ejus, qui beneficio affectus, ac Salvatoris contemptum, vitulique fabrica ac adoratione offenderet, ac adorarent innamix erant, animæ omnis æe rationis sensum amittentes: cum nihil hic Moysi suppetere, quo Dominum discipulis placaret, ærumosius tandem prædixit ad Patrum memoriam confugit, iisque sibi adiunctis, supplicationem promittit. Sic enim ait: *Esto placabilis super nequitia populi: recordare Abraham, Isaac, & Jacob servorum tuorum, quibus, jurasti per teipsum, multiplicatum te semen eorum sicut stellas cali.* Erat grandis ita, furor indepreccabilis: ubi tamen sapiens æe indultrius supplex Patrum personas adhibuisset, ac senum multas intercessionem ex memoria Deo objecisset, flammæ iustitiam extinxit, Patrum oleo, insipientium filiorum vulnera curans.

Relicto Moysi libro, ad libros Regum transi. Etenim illic quoque filium videbis indulgentiam consecutum, eo quod proles est Patris Dei amantis æe pii. Is porro celebratissimus ille Salomon est. Cum enim ille processu temporis, nedum passionibus dominaretur; sed & illis servus effectus, æe vitæ neglecto incontinentissimus luxuria evadens, paternam quoque pietatem ac religionem mutasset, legis ostensione, idola fabricans, ait ad eum Deus: *Scindens scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo: Verumtamen in diebus tuis non faciem hæc*

Psalm. 1.
v. 6.

Exod. 12.
v. 12.

2. Reg. 22.
v. 28.

propria ac perfecta gloria ostendit. Sed & Filium in perfecta ostendit persona. Continuit autem a dextris, ut personarum distinctione subtilitatis declararet. Sed & Spiritus Sanctus simul iunctus est: nam ante dixerat: *Et non poterant resistere sapientia & Spiritui qui loquebatur.* Vide igitur, ut Scriptura Sancti quoque Spiritus nobis diligenter personam suggererit. Quod si Spiritus prior loco scriptus est, ac tum Pater, Filiusque, nihil ex ordinis mutatio nocet fidei. Sic enim moris est Scripturæ: aliquando enim solum Filium nominat: aliquando vero Spiritum cum Filio: alias incipit a Patre ac in Spiritum definit: ac contra, incipit quidem a Spiritu, procedit vero per Filium ad Patrem: quam præcipue docendi rationem admirabilis Paulus lubens colligit.

Lev. 16.
v. 29.

Ejusdem in illud. Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Jerico.

QUID ergo Christus ad legis peritum se tentantem dicit? *In lege quid scripsit esse?* in memoriam redigens charitatem ad Deum & proximum, tantum nos dicens. Quocirca ut tibi Deus videat, charitatem mihi debes: si non credas, inique purum hominem potes tui fuisse, sic quoque ac legis præcepto amare debes. Illos vocamus fratres, qui eodem editi sunt semine, ac eodem utero geniti. Qui vero eundem habemus Creatorem, ac eandem matrem terram, ex qua conditi sumus; eandem quoque dignitatem animæ, eandem pietatis ac civilitatis leges, eandemque spem futuræ vitæ, quomodo non fratrem omni ac cognatum necessitudine, invicem propinquissimos sumus devotioremque? Cum vides hominem, teipsum in ipso vides. Cum vides etiam ejus contumacia mala, farnem, sitim, nuditatem, necessitates alias, morbos, aliisque afflictiones, cum mala propria ac calamitates miserari oportet, ac his affici. Multos novimus qui verbis se periculis adiutorum proferebant; quique nihilominus in rerum periculo, benevolentiam mentis fuit. Sane quidem Salvator se suum dilexit opus, non ut seipsum, sed plerumque seipsum: nobis vero, non tanta dilectione imponitur: sed ut quisque proximum diligat sicut seipsum: sublato quod exasperantius est, ut ne gravior præceptum, impleturque difficultas tradere videretur.

Non domi-
nam plus de
dilexit: ne concupiscit
nobis præ-
cipit.

Absenti
non in
liberis
Ubi de
dilectione
ac videtur
satis in
via.

Ut autem rerum ipsa exhibitione Dominus dilectionis legem clarius ostenderet, rem plenam misericordie, quæ utriusque per illud tempus accideret, ob oculos ponit: legislatores docens, nostrum cum proximum esse, qui mortalem hanc ac miseris obnoxiam gestans carnem, ope ac misericordia indiget. Res sic habet. Viator quidam descendebat ab Hierusalem in Jericho: quidam latrones invasissent, ablata sunt ei quæ ferebat, etque nudatus ipse etiam indumentis: ac demum acceptis a latronibus plagis penam movibundus, in via publica nudus incens animam agebat. Miserabile plane spectaculum oculis misericordia præditis, ac vel scientibus miseri-

Joan. 8.

cordiam. Dominus cum Judæis loquens, docensque tanquam docentes, ac frustra in hac lacrymarum valle versantes, ita ait: *Pro deorsum estis:*

ego de superis sum: ex iis tantum nominibus *insum ac deorsum*, dicentem atque diligens bonum ac malum. Sic nunc quoque cum ait, *descendebat*, eodem sensu dicit. Fuit is porro Adam, qui a beata illa ac superna vitæ consuetudine, in barathrum, ac homi depressam atque afflictam vitam devolutus est.

Quis est Sacerdos? quis Levita? Plane mystico intellectu Moyses ac Joannes, ambo in parabola obicere demerati, ac quos plerique ignorant. Hi enim offensentes hominem: hoc est, universum genus, pietate ac virtute nudum, atque ab hostibus vulgeratum, inprexerunt quidem, sed sanare non potuerunt. Samaritanus vero veniens, proboi nominis dehonestamento honorum thesaurum occultum ferens, medicinam adhibuit; nempe Salvator noster, infami appellatione Samaritani latrans, iocenti quæ homini salutis fontem sacrasit. Appellat vero Scriptura Samaritanum, hic quoque Judæorum amentiam confutens, quod cum, qui afflictioribus supra Levitas ac Sacerdotes misericordie visceribus, faucibus hominem sanat, per contumaciam ac irrimoniæ Samaritanum vocatur.

Sacerdos
ac Levita
visceribus
Moyses ac
Joannes.

Ut domi-
nam apocri-
stam de
Samaritanis
not.

Corpus
domini
domini
tam, etc.

Quid autem tibi vult *inveniamus*, cui Salvatore agentem illum animam imponens, in diversorium duxit? Lique plane, divini Verbi vehiculum, ac velut subyugale corpus ejus nostri simile, quod gessit: in quo, ac per quod omne sustinet ac portat, ad sanitatis remedia ac Ecclesiam ducit. Quippe etiam ac perfecta est sanatio vulnerum, ac ab eis liberatio.

Ejusdem in illud. Duo homines ascendebant in templum, ut orarent.

Lev. 16.
v. 29.

SERmonem de oratione dubus parabolis complexus est: partim quidem docens constanter orare per Judicem ac Viduam: partim vero cum reverentia ac humilitate, per Phariseum ac Publicanum.

Optimum est ut assidue cogitemus esse nos creaturas, ac animalia infirma: Creatorem vero Deum & optimum vitæ nostræ caratorem. Hoc vero ante omnia præstat oratio. Nemo enim quæ sunt conducibilis, perat, nisi prius error persuasus Deum esse, qui prece caudat, quique ea, quæ petuntur, possit præbere.

Oratio
est: hoc ac
concomi-
tan.

Est autem oratio, vitæ nostræ auxilium, colloquium cum Deo, oblivio terrorum, ascensus in celum. Ac quidam recto corpore expansisq; manibus orans, crucis passionem figuræ exprimit: sin autem qui revera orat, siquæ qui orat Deo acceptus, nedum figura crucem representat, verum etiam affectu. Tangunt enim cruci affixus, fide carnis omnem cupiditatem extinguit, opum omnium, gloriæque, ac cognatorum affectionem a memoria procul exuens. Nihil autem periode concupiscit ac amat, atque ut tempus ac otium nanciscatur, quo sententia aliquid occurrat. Ad hæc vero duo tanquam in locupum collineat, ut effugiat penam, vitæque cito excedat: nihilque præterea animo fixum habet, ac agit, qui oratione crucifixus est. Quin & Eschiam a portis inferi ipsa liberavit, ac prius Solem (quo ejus alia opera taceam) servum ostendit: servumque conservorum libus mancipatum.

Quid ora-
tio.

Quid sen-
sus ac
liberis
tamen.

4. Reg. 20.
v. 7.

Plurima
dicit bene.

Accidit ut quis bonum per naturam faciat : utque non faciens bene, labores ac operam perdat : velut Phariseus sese in oratione iactans : ac si quis alius elemosynæ ostentator est, ac his similia. Levius peccasset Phariseus, ut Publicanum a convivio liberum reliquisset. Nunc uno verbo, contra pariter absentes insurgit, e-
jusque qui aderat, vulnera vellat. Quare Phariseus a gloria in ignominiam barathrum cor-
ruit : Publicanus vero a vitæ probro, ad felici-
tatem beatique statum transit : atque ille qui-
dem magno intervallo a Dei cœcitudine re-
cessit : hic autem in fiducie locum subdu-
ctus est.

Ejusdem, in Zaccheum.

Luc. 19.
v. 9.
Inf. 6. v. 1.
Luc. 19.
v. 12.

Hiericho ubi erat Chananæorum metropolis, quam olim Jesus Nave expugnata intermedione delivit, quamque modo vix ille Jesus curatum venire dignatus est. Cæcus quidem, lumen recepit : populus vero ad fidem inductus est : lingua omnis Jesum celebrabat : omnique oculus, ad oculum lumine donatum, miraculi ac salutis ultro ac sponte magistrum, habebat : qui plane non verbis, sed rebus veritatem discipulis doceret.

Publicani
etiam vici-
tiam.

Omne quidem vitium, quid malum est ac di-
gnum odii, ac Publicanus desperantem omni-
bus. Nullum enim specie aliqua honestum pec-
candi prætextum habet. In aliis quidem iuven-
itur mali quædam necessitas ac radix, unde nascitur iniquitas : ac Publicanus fera est : pel-
lis vias regias obfideat, nihil ad prætextum
habens. Morbo hoc Zaccheus ægrotabat, prius-
quam ad Jesum accederet : qui morbus cœcitate
cœci Hierichitici deterior erat : siquidem hic
corpore, ille animo læsus erat.

Ne aliis tribus aliena : sed injuriarum passis
propria restitue. *Et si quidem aliquem defrauda-
veris, reddo quadruplum*, inquit, non aliis.
Nec enim hoc mercedem habet, quæ Deo ac-
ceptum est : sed iis ipsis quos fraudavi.

vi reli-
quendum.
v. 11.

*Hodie salus huic domui facta est, eo quod
& ipse filius sit Abrahæ.* Quomodo ergo ex
Abraham ille qui ex Hiericho est Chananæo-
rum urbe? Quid commune Abrahæ, quod spe-
ctat ad genus, cum Chananæis? Plane liquet
tamen non erat carne filius Abrahæ : moribus
tamen ac operibus, simul atque ad Christum
accessit, ingenium magis ac legitimum factum
esse atque agnatum, quam qui ex Patriarchæ
visceribus nati erant. Sic & Apostolus Elymam
vocavit *filium diaboli* : Dominus quoque in hæc
verba ad Iudeos : *Post ex parte diaboli estis.*
Ita ergo & Zaccheus cum fidem Abrahæ imi-
tatus esset : (Quemadmodum enim vocatus ille,
patriam reliquit, sic ille telonium dimisit,
ac parvas divitias ex telonii lucris). Idcirco etiam
Christus veritas ipsa merito eum filium
Abrahæ prædicavit.

Inf. 11. v.
10.
Luc. 19. v. 44.

*Ejusdem, in duos filios quos Lucas
commemorat.*

Luc. 11. v.
11.

Vilius
etiam ac
dilectior
est.

PATLABUS quidam, Deum ac rerum hujus di-
versitatis factorem, Patrem vocat : filios
vero majorem natu, minorem, homines duos :

alterum quidem, constantem in concessa gratia
ac hereditate ipsum contingente, quique nun-
quam ab Ecclesiæ rebellis recessit, aut inte-
rnumeratorem mysteriorum communionem, per vi-
tæ luxuriam respuerit : alterum qui adversus
præfata omnia petulantius egerit, atque ideo
a vero patre recessit, concessaque ab eo mu-
nera, pro more ganeorum ac luxuriosorum,
dispaverit ac obliquerit. Pars ergo illa sub-
stantiæ, quæ contingit, quam junctus filius a pa-
tre petit, baptismus est, ac perceptio interme-
dii corporis. Etiam multi etiam juniorum
hæc peruat, & accipiunt : exterum qui senili
emete sunt præditi, ii quoque donum hoc om-
ni diligentia custodiunt. Sane vero quod quem-
que contingit, æquis partibus existit distribu-
tum : sed accipientium pro cuiusque studio di-
versitas, major illud, aut minus facit : aut etiam
omnino hœllatur ac male consumit, ut in
prodigio accidit. Hæc itaque contingens portio
est, quam parabola inquit. *In longinquam vero
regionem proficisci*, est a Dei donis & præcep-
tis longe discedere.

Portio quam
non con-
tingit Sa-
pientiam, ac
perceptum
donum est.

Adam quoque substantiam dissipavit, pater-
noque omni copioso illo patrimonio amisso,
expulsi est e regione bonorum affatim copia
affluente. Grave plane iuniori filio a patre di-
scedere. Quippe parentis oculos, prodigam di-
spagationem, ac luxuriam, colloquique mo-
res corruptentia, longius pellit fugatque. Cum
autem juvenis sui fit juris, ac neque timor alius
adest, nec pudor, qui duo fortis lascivien-
tis juventutis custodes existunt : tunc plane, rursus
fugiant omnia, ac sus deque vertuntur. Hujus
porro regionis longius a Deo fœmotæ civis di-
abolus est. Peccati siquidem civitas, primum ci-
vem ac principem auctoremque, Diabolum ha-
bet : qui omnes undequoque luxuriosos ac pro-
digos cogat, faciatque concives, atque in tur-
pes, & quæ porcos deceant, actiones mittat.
Etenim ille, gregem agit porcorum more vi-
ventium : non ovium ratione attentum existit
pastor quemadmodum Dominus, *qui animum
suum ponit pro ovibus suis*. Princeps ergo por-
catius, miserum juvenem mittit ad piscendum
porcos : quique olim felix agebat, porcorum
commensalis effectus, siliquis comedeat. Tale
quid enim est peccatum : ad modicum dulce,
nihil tamen quod alendo, aut utile sit ferens.
In se autem revolvitur. Nec enim ille compos
fuerat, viriosis affectionibus traditor ac venen-
datus, menteqne alienata. Porro fe prodigus a
conversione ac penitentia, mercenarius appel-
lat, ac sibi infamie omnia afficit nomina : ut
nos Evangelium doceat, qua ratione penitentes
humiliari oporteat, exque verbis, corde com-
pungi. Docet autem parabola, penitentem ac ei
qui a peccato Deum placare studet, ne in ex-
ertum quidem intendens oculos : quin potius
vultu ad pudorem compositum, debere animi
modestiam, ac reticulatam conscientiam in-
dicare.

Inf. 11. v.

Diabolus
Princeps
regionis
lascivique
tumorem
porcatius.

Inf. 11. v.

Peccatum
lascivum.

v. 11.

Penitentis
humilis ac
humilis.

Pater
habet
in
prodigio.

Vide autem ut Dei bonitatem describat. Veni-
entem enim prodigum nedum repellit, autem
despicit, quin etiam obviam procedit : idque
currens, ut celerius errantem recipiat, colloque
circumfusus amplectitur ac stringit, affunditque
lacrymas, ac exolacatur, reconciliationis sym-
bo-

Quid poli-
ma flos.

Tibi. v. l.

Quid au-
dibile.

Quid cal-
camentum.

Gen. 1. v.
32.

Miserere
eum. cum
in iustis
sit.

Servum
ad domi-
num. mi-
stra officia.

Serv. Sey-
tham. il-
lus. v. l.

Altera
Bona Sey-
thae disci-
pulus.

Genes. 1.
v. l. d. 3. v.

Servum
præparat
in domo
& in agro.
4. Reg. 4.
v. 31.
v. 32.

bolum præbens, ac pignus venix, traditis obli-
vioni queis est olim committitur. Sit vero prima
sola, non ipsum Baptisma (nec enim fieri po-
test ut secundum quis Baptisma suscipiat) sed
gratia, quam quique fidelis per baptismum a
principio induit. Loco enim *Laveri recreanti-
tis*, nobis a Deo concessa est, quam poeniten-
tia regenerationem facit: que nimirum fordes
nostras lacrymis eluens, rursus mundos ac pu-
ros reddit. Datur Prodigio post istum etiam
annulus symbolum spiritualis signaculi Spiritus.
Ur unum in Baptismi r-creatione, cum sola
est, tum signaculum doni Spiritus sancti: ita
etiam in regeneratione quæ Poenitentia fit. De-
nique afferuntur & calcei, quo serpentis caput
cum fiducia ac tuto calcare possit. Tu enim
inquit, *observabis caput ejus: & ille observa-
bis calcamentum tuum*. Ad utramque igitur cal-
camentum conducunt, cum ad conculcandum ser-
pentis caput, tum ut per læsionis injuriam ef-
fugiat. Ne patris bonitatem molle habes,
quod in filium a miseria, amore propensior sit.
Qui misericors est, non rigide judicat, sed
clementer indulget: idque maxime si pater exis-
tit, cujus viscera, cui vi quadam, ad miseri-
cordiam affectus trahat.

*Ejusdem in servum Centurionis, quem
Dominus sanavit.*

HACCE concione argumentum a servo ca-
piens, in hortandis servis ac dominis
præcipue diuidat: priores quidem admonens,
ut prompta obedientia sinceretque dominis ser-
vant: posteriores vero, ut clementer ac bene-
gnè servos tanquam contritoles, fratresque suos
tractent. Idem enim utrique lorum, eadem fi-
doris manus, naturæ eadem opera ac passio-
nes, eadem cernitur structura corporis figura
& forma: quocirca, tametsi nulla alia lex,
vel divina, vel naturalis, cognatam miseri-
cordiam ac dilectionem exhibere compelleret, fra-
terno nihilominus paternoque ad eos amore
habere se oporteret. Quin & medicos ad
horumque ad clementiam ac humanitatem pro-
vocat.

Vidi, inquit, Seytham, ingressum nuper a-
dolescentem, qui Græcam citius linguam didi-
cisset. Is cum eum postmodum liberalibus tradi-
disset, tantum in illis profecit, ut in plerisque
præclare eruditus evaserit, tuncque apud Græ-
cos, tum apud Romanos, illudris ac celeberrima
civitate: quippe qui jurisprudentiam profe-
ssus sit. Porro qui emerat dominus, Syrus
erat, civis Antiochenus, ac pueror Grammaticam
docerebat. Quin etiam, hujus se servi Sey-
thæ discipulum fuisse, profertur studiosius noverit
Alerius: ubi tamen aut quibus in disciplinis,
non exprimit.

Tu etiam Moysen profugum, populorum ac
Gentis constituit principem: non iam morte
Noe, mundum aquas obrutus arce vehiculo
transmittentem: sed imperio fecantem matre,
eunque ina pedibus ambulatam. Tuus servus,
Elizæque ille discipulus Eldarus, qui & Sama-
nitid viventem reddidit filium: atque a morte
ac, admatum reliquis cadaver restituit vitæ.

Adhuc enim fidei gratia, tanquam odorata pig-
mentariaque spiratio perseverans, ipsum viri in-
delis sepulchrum gloriosum præciabat.

Ejusdem, in ingressum Jejuniorum.

NEMO qui convivia festulatur, virtutis est
discipulus. Unæ ebrietas, cum patrem ho-
nello habitu, tum filium libertate privavit. A
ventris cupiditate etiam Isaac senior filios da-
num accepit. Inhiams enim, quæ fame tene-
batur, pulti, fratri quidem primogenitum vendi-
dit, paternamque postmodum benedictionem, il-
lo furante, amisit.

Ne jejunium adulteraveris, ne te tibi perin-
de atque canonicis accidat. Cum enim illi,
vino admiscens aquam, puniatur: quomodo
qui jejunii austeritatem, 4. subiles quasdam vo-
luptates adiungunt, peccata effugunt? Fugia-
mus voluptariam vitam. Nam enim fieri po-
test eundem voluptati deditum, ac esse virum re-
ligiosum. Rex ille quondam Assyriorum, qui
totus ventri vivebat, ac voluptariæ vitæ, sicut
bos præsepis alligatus est. Tres autem pueri,
cum vinum exercebatur propter libamina, tum
carnes omnes, propter sacrificia: Deis tamen
majorem eis supra hominum voluptati dedito-
rum, pulchritudinem addebat: jejuniumque com-
petitis loco erat.

Præbe aures arcanorum doctrinæ, & obli-
scere deliciarum, quemadmodum populus Chris-
tulum sequens verbo docentem atque opere. Re-
lingens malignitatem fymagorum, ad Eccle-
siam accede. Quod si adhuc Judaicis devinctus
es, quid tibi aliud vult jejunium, quam ut Nili
quoddam imitemur, quos ajunt hominem, quos
vorant, capitibus adligere, ac enecturum re-
liquis libare lacrymas: non quia bellicos facti
puniatur: sed puto, quod illa carne careant,
nec in cibis sint idonea.

Sanæ quidem jejunium prudentiæ est, ac sa-
pæ mentis, decentique ac modelli habitus ma-
gister exiit: chorea vero diffultum delicias
numum offendit. Sed & ejusque rei peculiariter
quædam figura sunt, quibus ex ipsa sensibus
subiecta superficie invisibilis affectio animi ac
status declaratur. Quia enim, qui legem acci-
pit ad normam vitæ, mormque componen-
dam rationem, peccata quoque, ut prævarica-
tionis reatum incurrat, timere debet: ideoque
etiam Deus humane vitæ scripta præcepta ho-
minibus promulgans, mox quoque tubæ vocem
adiecit, in signum futuræ resurrectionis: quo
nimirum, mandatorum, discipuli, per resurre-
ctionem judicium prævidentes, divinæ legis
placita inviolata, nullaque transgressione ser-
varent.

Ejusdem in Cæcum a nativitate.

HACCE oculi descriptio, ac illa imagi-
nis, 5. quæ sanctæ Euphemie formam
refert, multam affinitatem veniendi characteris
cultæque orationis habent: ut non alius atque
alius, sed idem sit ambarum descriptum au-
dior. Liquido autem pium si hoc loco prodiit,
aquali filium Patri honore, ac seculis ante-
riorem decens. Quamobrem Arrianus non sit,
qui

Gen. 9. v.
27.
Gen. 32.
v. 25.
Gen. ma-
la.
Gen. 37.
v. 37.

Cum jeju-
niis aliis
adhibe-
ant solen-
nitatibus.

Gen. 4. v.
32.

Gen. 1. v. 3.

Mat. 11.
v. 28.

Conculca-
tionem lacry-
marum foveri
devotionis
capita ac cal-
camentis.

Exod. 20.
v. 16.
Qui clau-
sus erat in legis-
latione.

Idem Affi-
nitatem descri-
ptionis oculi austeri
& maxime
5. Euphe-
mie.
Arianus
tandem.

qui culto ac eleganti sermone imaginem descripsit.

Se Domi-
ni littera
do Deum
adventu.

Ex. 6. 1. 1.

Cum Salvator annuncians Judæis veritatem, ad pictaris scilicet non inflecteret; qui præsens erat occultabatur: ac qui apparebat, non videbatur, ut eo miraculo, Judæos fateri compelleret, ipsum quoque Deum esse, qui non videretur: nec alium plane, quam qui Moysi loquebatur, nec videbatur, tametsi apparebat. Nam tunc quoque oculis parebant ignis ac rubus, ambo musa: nihilominusque audiebatur vox, sermone docebat, ac certo, quod erat futurum, prænuntiabat.

Ejssdem, in Jairum, & Mulierem sanguinis profusum laborantem.

Matth. 9. 18.

HAUD facile, ut videtur, humanum genus ad virtutem inducitur, ac parum curat doctrinam sermonum. Idcirco etiam Salvator ad mortalem usque ac corruptibilem carnem se hominibus inclinans, cum Judæos turba aure ad verba habentes videret, se ad res convertens, curationem curationi, ac miraculum necesse miraculo, beneficiorumque periculo non credit: Deitati fidem certam adituere contendit. Rex porro male homini cesserat. Filia, eaque unica, domus firmamentum, familiæ hæres, ante nuptias efflenda erat, ante thalamum tumultu inferenda. Mulier quædam venero vicio graviter infirma: quæque vitalem totam subleantiam effunderet, ac cujus, tum corpus tabe consumptum esset, tum facultates in medicos exhauitæ: unam demum iis angustis spem reliquam videt, ut ad Domini pedes procederet. Dominus autem mutos audit fecimine cogitavit: silentioque, silentem sanavit, ubi illa fimbriam tetigisset. Ac illa quidem, furatim fe domum putabat; ille autem haud quaquam gratiæ furtum passus est, & ut a nescio obtineretur. Ac quidem hæc non loquitur quam imperdit sanitatem; postea tamen evigilat, non quærens gloriam: absit. Ubi enim gloriæ appetitus miraculo præit? sed ut fidei fecimine fructus uberes universis ostendat: atque ut præsentium alios ad Dei cognitionem converteret; aliorum vero vesaniam, cum rebus,

Sympho-
nias, ac
cetera huius-
modi, et
cetera.

tum verbis publice notaret. Vidi, inquit, quæ me retro tetigit. Nec enim eum duntaxat oculum habeo, qui supercilios subiectus, obtegatur palpebris: quinimo etiam alium, qui terram simul ac mare intuetur, universamque creaturam. Porro autem mulier silentio accedit, ob reverentiam ac timorem, minime tamen licet: legit enim Deus, etiam vobis tacentibus, nostrum cuiusque mentem; haud secus atque nos, cum percurramus librum. Quamobrem etiam tacente Moysi lingua, ejus cordis voluntas audiebatur. Siquidem beneficii collatur beneficium tacuisset, nec ipsa forte quæ acceptat, quicquam inde commodi consecuta esset, id tanti muneris casui tribuens. Miraculum hoc adspexit hominum infinita multitudo: Spiritus vero Sanctus ante multas ætates per Malachiam vaticinatus est. Orietur, inquit, vobis, qui timeatis nomen meum, Sol iustitiæ: & sanitas in pennis ejus. Iustitiæ quidem Solem appellans Dominum; pennas vero, vellimentis fimbriam.

Ex. 1. 1.

Matth. 9. 18.

R.
Statua Sy-
mphonias
fructum
fidei.

Dilectum sanæ mulieris gratitudinem. Cum enim esset e civitate Panceæ. R. (Ei autem hoc oppidulum Palestine) ænea statua sanatorum honoravit: haud indignum accepti beneficii munus hoc rependi arbitrata. Duravit autem statua ad annos plures, eos plane mendacii arguens, qui Evangelistas in crimen falsi ausi vocare. Nihilque oblitum videbatur, ut ne ad usque nostra tempora statua sospes esset, ac etiamnum utrumque ostenderet tum, inquam, divinum miraculum, tum gratam mentem mulieris beneficium consecuta: nisi Maximus illi, qui ante Constantium Romani Imperii arcem tenuit, homo idololatriz deditus, irpiscit Christus in statua invidens, ætatem illam statua ab oppido sustulisset: tametsi ausore non potuit rerum gestarum memoriam: nam ecce, statua quidem non apparet: Evangelium tamen ubique miraculum clamant atque prædicat, ac Hæmorrhousa ab Oriente usque ad Occidentem celebratur. Quocirca invanum laboravit, qui materiam sensilem abstulit. Statua enim tametsi erecta & conspicua, tacebat, inanime miraculi monumentum: at fama cum sermone rem assumens, urbes ac vicos quotidie percurans, beneficii auctorem deprædicat.

A Maximo.
qui statua
abstulit
a Juliano.

S. P. NOSTRI NICEPHORI

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI,

VINDICATIO TESTIMONII ASTERII,

Tractatu in Divitem & Lazarum, ex 2. ejus Antirrhethico.

SECUNDUM producit Asterium Amasæ Episcopum, in sermone qui ejus nomine prænотatur, in Divitem & Lazarum, in hæc verba dicentem: *Noli Christum pingere. Satis enim illi est una illa corporationis humilitas, quam sponte nostri causa suscepit. Quinimo Verbum, quod vacat corpore, spirituali ratione animo tuo gestans, circumfer.* Atque hæc quidem sola, quæ suæ commodæ fini arbitrati sunt, ex toto subtrahentes tractatione, proposituere; spiritus reliquis, tanquam hæc quæ ipsis libita essent, conficerent. Nos vero operæ pretium duximus, ut a principio sermonem refulgentes, ea suppleremus, quæ argumento desiderabantur: quos nimirum lectores Scriptoris mentem, ac quamobrem scripserit, facilius ac liquidius percipere possint. Ea porro sic habent: *Sequitur Asterii integer locus, suo jam loco editus.*

*Sancti Asterii
verba.*

Hic vero Asterius, quantum ex orationis titulo datur intelligi, non hoc principaliter videtur agere, ut prohibeat Christum pingi; at neque ut picturam adorandam neget. Id autem finis morali hac doctrina, propositum habet, cum ut pauperum dispensationi ac curæ provideat, tum ut divitum circa minuta anxietatem, perstringat. Nam primum quidem, quos persequitur, religiosiores appellat: remque, religionis opus agnoscat: haud vero novi, an religionis ergo, ac pietatis, quis ea prædixit jure vituperet? Tum vero appellat historiam Evangelicam, quam irridere ac carpere, quis non a Christianorum longe religione abhorreat? Ubi itaque prius hæc velut laudationis specie edisseruisset, ad propositum revertitur. Quia ergo ad eos sermonem habebat, qui divitiis sæculi erant locupletes: quosdam forte infano quodam amore rebus sensui subjectis addictos videns, ipsique adeo rectoribus facientes negotium, inque Phrygonum illa arte laboratis pannis ferreis ac Sybaricis vestibus male res eorum mentes suas: monet deinceps atque hortatur ut superfluos ac ambitiosos sumpus ejusmodi pretiosarum jactantiarum vestium relinquant; nec indumentorum inutilem possessionem, ac splendorem magni faciant, quorum gloria ac magnificentia, haud fecus atque verni flores diffuat, ac cito marcescat: potius vero solliciti sint de animi pretiosiore substantia, eamque larga in fratres egenos erogatione comparare studeant: illique sumptibus, plurimas, quibus abundat, divitias ac opes impendant. Ac vero ea sunt quæ argumenti hujus ratio pollicetur. Sin autem quis diligentius attendat, Asterium istum lectum quodammodo, ac quem picturæ ipsius spectaculum delectet, inveniat: quam maxime

Evangelicam narrationem appellat, ac parendo, res velut oculis subjicit: atque quos refert, religiosiores cognoscit: sed neque picta ac coloribus expressa illa, imagines nominat, sed absolute Dominum, maxime in mulieris peccatricis historia: discipulos quoque, ac quæ spectant ad Galilææ nuptias, personalesque, ac gesta alia, quæ illic percrevit propriis ipsis nominibus, nullaque paraphrasi. Siquidem ergo solum hic Christum pingi prohiberet, haberet stultorum sermo aliquid ad veritatis speciem. Cum autem etiam Discipulos, Cœcœque, ac Paralyticum, ac quæcumque alia proposita, pingere prohibeat, dissuadeatque; quis non percipiat, vel si rusticior sit ac imperitor, non hoc inde inferri, ut non omnino non sit pingendus Christus: totamque ejus admonitionis vim, in pauperum collinare curam: aliqui neque Crecus pingendus sit, neque Paralyticus, neque mulieret, autve cophini: sin autem, dicere liceat ejus ætatis homines, venerationi habuisse cophinos, ac res alias, aut pictos deos existimasse. Enimvero, id nemo sani capitis cogitaverit: nec nisi stultorum ac emota mente hominum delirium sit.

Undique ergo liquido constat, non eo primarie ac ex instituto tendere Asterii orationem, ut imagines sublatis velit: sed ut immorandam vestium superbiam ac mundum spernere doceat, pauperumque cura affici. Velut enim adversus eos, qui superfluo vestium luxu abuterentur, indignans ostenditur; quamobrem divites admonet, ut vestium quidem multam ambitionem, ac divitiarum cupiditatem silant: nec suum omne studium rebus matricæ conerentis, ac corporeis addicant: quin potius, consolentur atque foveant, ejusdem imaginis lutique, ac mixtionis secum participes, miserationis affectu ac beneficentia large in eos bona conferentes. Huiusmodi porro doctrinæ genus, nedum ab Asterio; ac Sybaricis vestibus male res eorum mentes suas: monet deinceps atque hortatur ut superfluos ac ambitiosos sumpus ejusmodi pretiosarum jactantiarum vestium relinquant; nec indumentorum inutilem possessionem, ac splendorem magni faciant, quorum gloria ac magnificentia, haud fecus atque verni flores diffuat, ac cito marcescat: potius vero solliciti sint de animi pretiosiore substantia, eamque larga in fratres egenos erogatione comparare studeant: illique sumptibus, plurimas, quibus abundat, divitias ac opes impendant. Ac vero ea sunt quæ argumenti hujus ratio pollicetur. Sin autem quis diligentius attendat, Asterium istum lectum quodammodo, ac quem picturæ ipsius spectaculum delectet, inveniat: quam maxime

*Asterii in
imagines
evangelicas.*

*Carpit verbum laudationis
ut ostendat
ut ostendat
ut ostendat
ut ostendat*

Illud autem obsecram, qua parte jubet Asterius, ut ne Christus pingatur, eum se palam prodere, qui sciat valentem pingi. Num enim tanquam non sit comparatus pingi, neque, hoc facit? Nemo plane sani capitis, tanquam qui sit comparatus, eat inficiat. Quis enim mentis compos prohibeat fieri, quod non sit comparatus? Puta, nemo alicui prohibet ne volat. Quamobrem vero? Plane, quia non sit comparatus volare: bene autem jubet quis non ambulare, aut navigare, ac si quid tale naturæ inest: quod nimirum qui jubetur, jam sit com-

comparatus. Unique igitur Christum noverat, qui pingi possit: atque adeo monebat, ut ne pingeretur, tanquam qui jam pictus, pingi comparatus esset. Propter vero præfatas rationes, non quia pingi non possit, prohibere voluit.

Quod si quis illa verba, *Sæcis illi est una illa corporalis humilitas*, tanquam rationem ac argumentum, ut Christus pingi nequeat, oppo-
Christus, eo pictus, eo quod factus ho-
mo.

tere in animum induxerit: novent illi, ab eo potius humilitatis modo, talem nobis ostendi, qui pingi possit. Si enim, quod sublime ac divinum est, pingi nequit, atque delineari: tale profus concedendum sit, quod est humile atque humanum. Quod autem ab eo dicitur: *In animo tuo spirituali ratione gestans quod est incorporeum*: tanquam moraliter dictum est intelligendum; non velut habeat locum negationis. Ejusmodi enim ad suos differentem ci-
ut locu-
proven cali-
mo gnan-
des.

ves, intelligere possumus. Siquidem, inquit, ratione assumpti a Christo corporis, tantus labor ac cura pro vestrum splendido cultu existit, cogita tunc quandoque etiam incorporeum, sic tamen ut a corpore non excedat. Quippe etiam in te existit incorporei ratio, qua pro ratione i-
dispre-
stare exco-
dit Aste-
rius, ut a
de illatum
quæ re-
statat.

magis, Deum exprimit. Neque enim meos tuæ ac animus, corpus sunt, tamen in corpore conjuncta sunt ac unita: quo juxta in memo-
Hæret N-
icephorus,
hic non
Asterius.

ria æstima sunt ac unita: quo juxta in memo-

verit: nos equidem ejus rei gratia nihil contemnendū. Quod si idem ipse est, jam inde suis ipsi jaculis leniantur, ac acutis sauciantur telis, earumque machinarum, quas excogitarunt, jaculis excipiant. Nunc enim divines pariterque atque pauperes amandæ; eademque divitiar ac pauperum ratione, omnem denique facultat felicitatem atque miseriam: tollanturque quæ-
qui in re-
rum &
lætem &
quique in
lætem re-
staurat.

ritudinem, ut dicitur sanata mulieris gra-
Asterius.
et.
antiquæ
ingenitatem
qua cum
munus suscepit.
Cum enim esset Panædia ci-
vis; quod est Palestina oppidum: æneæ statua
beneficium honoravit, congruum hoc beneficii
accepti arbitraria premium. Longoque temporis
spatio servata est statua, qua perspicue argue-
rentur, qui falsi crimen Evangelistis inferre
presumerent. Hæc namque merces est. Claman-
te sanctitate beneficium impensum: qui poterat
curatio non cognosci? Nec quicquam vetabat,
ut ne hæc statua suspes esset, amboque il-
la ostenderet, tam de miraculum, tum mu-
lieris beneficium afflicte gratam mentem; nisi Na-
zimachus ille, qui paulo ante Constantium Ro-
mani Imperii sceptrum moderatus est, vir idola-
træ atque impius, ac Christo in imagine in-
videns, statum æneam, ipsam solem, ad op-
idæ sustulisset: non rerum gestarum memoriam.
Ex enim statua nusquam comparat: Evan-
gelium vero ubique miraculum clamat atque pra-
dicat: Memoribusque historia, a Solis ori
ad occasum per orbem universum celebratur.
Frustaque vir impius operam posuit subtrahere
æneam statum. Nam statua quidem, cam
etiam statet, ac esset conspicua, tacebat, que
nimirum mutum esset miraculorum monimen-
tum. At fama una cum sermone assensus opus,
verber quædam, oppidisque, beneficii auctorem
predicans, percurrit.

Hic igitur Asterius perspicue ostendit, ut non prohibeat excitari Christi monumenta, nec in femina rem reprehendat; ac divitiar ac al-
tuam

Maner-
theofa Sa-
tui, curam
demonica
creta, Sa-
ra.

tuam erexit ante facram Imaginem, quo & curantis magnificam gloriam fidemque, ac probam gratamque curatæ actionem publico monumento ostenderet. Quod si quando etiam sancte decenterque, de sacris sanctique nobis Imaginibus Asterius disserit, velut ea sunt quæ in celebratissimam Euphemiam Martyrem exposuit, interim quid sic dicta differantur; brevi autem post, opportune, ac loco proprio assumantur, quando etiam aduersus imagines, imaginibus infensissimi homines, bacchantium more contumeliam instruant.

Ex Photii Amphiloichianis dubiis; quot Asterii fuerint, ac quam illi opinionem habuerint.

Pariter quidem floruerunt Asterii duo: is nimirum qui Arianorum furoris fautor ac defensor fuit, ac qui piorum dogmatum exitit alumnus: qui & magni & Iuliani discipulus, a puerili ætate in monasticæ vitæ palestra sese exercuit: postea vero etiam religiosorum monasterio præfuit: cuius & discipulus, præter plures alios conspicuos viros, celebratissimus ille Acacius Berhææ fuit. Porro Arianae ille hæretici admirator, a puero ac adolescentia, Gentilium errore educatus, sophisticam coluit: demumque simulato Christianismo, in Arianorum partem deflexit: atque is quidem Antio-

chie penas dedit petulantiae lingue admirabilis Iuliani precibus extinctus, alter vero virum sanctum ad iustam vicietiam provocavit. Alius ergo est orthodoxæ fidei alumnus, aliudque erroris præco. At neque is, qui Euphemie Martyris enarrationem composuit, commune aliquid habet cum impietatis vindicæ. Primum quidem, quod impius ille citius penas exolvit. Nam qui præfate Imaginis enarrationem sermone profectus est, ut ipse in quibusdam orationum suarum locis disserit, ad dæcepsum senectutem pervenit. Item, alter quidem Arianorum furore plenus erat: hic vero in suis tractatibus, quæ sunt fidei Orthodoxæ, docet ac tradit: non autem quod Dei Filius ac Verbum ex nihilo sit, ut insinuos ille blasphemusque Asterius: quin potius semper esse, ac semper Patri coexistere, Deum tradens asserit. Tertio, Asterius ille hæreticus non urbis Amaseæ, sed alterius cuiusdam haud longe Antiochia Episcopatum impictariis mercede a sociis hæreticis accepit; unde etiam accesserunt Antiochiam impietatis subsidio a fux sectæ hominibus, admirabilis Iuliani precibus, uti sumus præfati, mirabili exitu vitam finivit. Præterea alter quidem gregem docet, inque virtutibus studiose laborat, ac religiose totius conversationis ac vitæ domicilium proditur: quorum nihil deprehendas in altero.

SANCTI ASTERII

A M A S E Æ E P I S C O P I

L A U D A T I O

S. PROTOMARTYRIS STEPHANI.

QUAM vere facer, præclarusque rerum nos exhilarantium circulus? Fœtus namque dies festum diem excipit: solemnis celebritas solemnem occupat celebritatem. Porro vocatur ab aliis ad alia vota; Dominique natalem diem servi honoris continuis premit. Porro autem five quis in illius nativitate coniecit oculos, qui heri carne editus est, cum Deitatis ratione esulat semper; five etiam in martyrium illud, quod generali pectoris famulus hodie pertulit, multa quidem, diversaque invenit, omnia tamen eo tantum spectantia, ut & nos pietatem discamus. Heri sane recurrentem per anni circulum conducta ac quotannis agi solita, festivitate, Salvatorem mundi natum esse didicimus; ac carnis expertem, carne amictum esse; incorporeamque indidisse corpus: tum etiam nostri causa suscepisse passiones, atque in ligno exaltatum esse; nulla alia de causa, quam ut nostræ salutis consuleret. Hodie vero strenuum pugilem cernimus pro illo lapidibus obrutum: ut sanguine debitas pro sanguine grates rependeret.

Stephanus itaque, lævi huius conventus confessor, ipse nos ad præsentis huius lætitiæ convocavit commercia, alleluæque ipse civitatem, in unam velis concionem, universam congregavit, ac compulsi: Vir, primitiæ Martyrum, laborum pro Christo institutor ac doctor, bonæ crepido confessiois, ac prima iustitia. Ante Stephanum quippe, beuno pro Evangelio sanguinem fuderat. Quemadmodum autem fratricida ille Cain, ut Moyses docet historia, fratrem suum perpetravit eadem: fratrem enim a natura amicitie loco, contentionem, diramque emulationem assumens, primus homicidio terram fedavit: ita etiam perbeatus homicidio terram fedavit: pro religione certaminibus suo primus sanguinem terram sanctificavit. Vir quidem Apostolis tempore posterior, ac præclaris facinoribus, prior. Nec mecum velim indignis Petre, mollescere habere Jacobo, vel egre ferat Joannes, si uedum patrum vestro virtutis studio vitrum statum, verum etiam majus aliquid ei tribuere videar: imo gaudeat, lætoque ac hilari vultu excipite. Quippe patres illis, quos nullus invidiæ livor exiliat, quoque magis præclaris florum facinoribus adgaudeatis, ac quibus volupe sit a filius virtute periri. Et enim si quid boni, præclaraque gestum est a Stephano, illud ipsam continuo vestrum est, qui illum instituitis, ac sacris initiatis disciplinis. Commendata namque athletatum probitas, in celebrem palæstritarum gloriam credit. Quocirca a vobis paululum veniam precatus, libere, quæ mihi argumentum præbet piis viri

S. Prosper. Tom. II.

strenui Christi causa certaminibus, patrocineio effabor.

Discipulis aliis antiquior es, sancte Petre! omniumque primus Iesum Christum annuntiasti. Verum cum adhuc Evangelicum ipse sermonem prædicares, exque illa in aliam urbem proficisceris, provinciamque ac regionem ex regione ac provincia mutares, insulæque verbo; ingressus hic stadium, certaminumque raptus coronam, te iterum in terra versante, celum capessens, gloriam adeptus est: quodque majus videretur, cum ipsum Petet ac Iulius visione illa admirabili vocarent. Sic ipse Petrus: deque eo dicta sufficiens. Summe namque impudentie est, contentiosus de primatu cum patribus certare, honorisque prærogativam eis invadere. Videamus autem & tua Jacobo Joannis frater! Christi exili præco, alterutrum a Petro accipiem. Quis vero non tuam adheretur fidem? Solum enim vocat, nulla statim mora obtemperasti. Una cum navicula etiam Zebedeum patrem reliquisti, Christum sequens uti veris germanisque discipulis. Alacri animo factor, pro religione passus occubui: quippe quem Herodes tyrannus occidit gladio: verum multis id annis a Stephanæ sece. At quid sigillatim quosque refero, quando universis etiam Sanctis simul præcipit palmam: primus aciem adversus diabolum instruens, atque de illo victoriam referens. Davidem imitatur, quamvis rei ordine inverti? Vicit David Goliath lapidibus: vicit & Stephanus iis quoque diabolum. Ille nihilominus quibus percussit: hic autem, quibus percussus est. Nos autem Christi populus, ut olim Israelis sustollamus vocem, fastidique ei acclamationibus pro victoria canamus, velut præsentem intueremur, ac coram spectem admiraemur.

Præclara sane laude dignus censetur quisvis religionis propagator, quamvis secundus, tertiusve, certaminis alium lubeat, non tamen ea admiratione, exque laude, qua primus. Secundus enim, prioris emulatione ad imitandum adductus, tum inde ira percitus, ad certamen appolite animum: alter vero nullo prævio usus duce, ipseque exilens boni inventor, jure merito principem locum tenet. Magna quoque viri huius alacritas, magnusque etiam idcirco & bonos, immortalisque memoria, quam neque obliquo ulla obfuscatur, neque tempus obliterat, quinimo alia aliisque per successionem generatio, præclara merita enarranda suscepit. Idcirco diem hunc festum jure perpetuo sacerdotes, populi, pueri, viri, ac mulieres, celebramus. Verum ipsam prius accurate discutamus historiam, ut ad usque rei cutem du-

Ex titulo, capite et pedibus ac quatuor modo mactat.

Act. 7. 55.

Mat. 4. 23. Act. 1. 1.

1. Reg. 17. 40. Act. 7. 55.

Stephani
f. sum. ka-
sim & Chris-
ti. 418. na-
salio.

Præsentis pro
Francisco
Martyr.
Gen. 4. 23.

Hi, majori virum admiratione prosequamur.

Erat Stephanus Christi Diaconorum primus; sanctificatus gratia, vas Spiritu Sancto plenum; quotidie domesticis confirmans, errantesque ad rectam viam reducens. Cum autem acius doctrinæ insisteret, majores hostes, præ Apostolis aliis, molestia affecit, præque iisdem, diabolum, qui primus hostis exiit. Is namque impetores ac rudes, iis cum primis adhibet oculos, qui pietati sese addiderant. In eum erexit, stipitum quoddam excitavit agmen: nempe Alexandrinorum genus, ad omnem longe expositum seditionem. Plane enim audilis, ut ejus urbe cives, acri audacia fervore, proclives ruant, effervensque, quo eorum remore ferat animus. Ut autem adversum se turbam confluentem vidit, in arcto posuit, quid tunc ageret ambigebat; solertem tamen artem excoxitavit, dulcem nimirum, ac blandum sermonem: nihil enim presentaneum magis ad iræ sedandos potius, quam blanda, concinnaque admonitio. Mihi quæso, inquit, odii causam dicite, ac cuius ergo intemisti manus, palamque velut dilaniatori videmini. Illis autem respondentibus, eo nimirum quod patris everteret leges, ac novorum dogmatum doctor existeret, stans in medio vir batus, simplex ac extemporaneus Orator: nec enim ea promebat quæ artis methodo didicisset, sed quæ Spiritus afflatu suggereret.

Vix, inquit, fratres & Patres. Prudens exordium, optimum concionis ac populum ira exsuscitantem principium. Lenia namque, blandaque verba, non secus ac melle quodam resecta, aut molli conspersa oleo, accentes illos & feriens impetus comprimebant. Subinde Abraham alte in memoria revocat, ut a priscis temporibus ordiens, ac in longum protrahens sermonem, magno illo interiecta digressionis intervallo, citatum illum effusumque furorem clanculum, sensimque absumeret. Absoluto autem longo illo orationis ambitu, ostendit Moysen etiam Christum præsumptasse; quo solertior, summa ipsi legislatoris auctoritate, quasi obrepando, fidei prolocutus est, quæ ad auditorum prolectum conferebant. At ubi vidit obfirmatum malitiam, ac praefectam, pugnatæque animum pervicaciam, ac duram; tunc tandem summa animi libertate præditus, ac spe omni præsentis vitæ delictus, artificium omne quod blande animos demulcere, conciliarique posset, omittens, nullis verborum ambagibus, aperte vocavit eos *dura cervicis, incircumcisæ cordibus*, legis oppugnatores, qui Sancto Spiritui resisterent; aliusque ejusmodi compellavit nominibus. Illico autem, haud secus ac Dominum, *Circumcidetur enim cor meum, ut, & tauri pinguis*, ut in Psalmis canitur, *obsecravit Iulium*. Porro ille solus stabat, populo in eum hians, ac homicida undequaque vallatus: ac ne unus quidem per id tempus propriam aderat, non amicus, non familiaris, non cognatus. Quædam enim hæc in periculo constitutus consolatio, ac levamen est, ut quos ex motis & propinquo videant assidentes.

Ubi autem magis illius certaminis altissimus ille Possitor ac Vindex, necessarium Stephano.

adjuvorem animaverit (quanquam enim strenuissimus erat, humanis tantum agebatur affectibus) ei statim apparuit; atque in celum intendenti, Filium a dextris stantem in humanam formam ostendit. O ingentem benignitatem! O miram bonitatem! Pugili se conipicuum prænit is, pro quo ille erabat, talenque propemodum universorum Deus ad eum vocem dimisit. *Eia Stephane, ne quid patiaris degeneris animi. Quæquam enim nullum hominem habes, qui auxiliator, nullusque - vixit tibi præsto sit æternarum temporis ego nihilominus una cum dilecto, ea quæ sunt obsecro. Præsto quies est; patens refracta paradisi porta. Perquisi sustinens temporaneum istam vitam desere, ac ad æternam, immortalenque contendere. Adhuc degeat in carne Deum videri; quod plane mundana omnis natura superet vires. Sacrum illud mysterii accepisti a senioribus Apostolis; Patrem rectem habere Filium dilectum, nec tam tibi eam ostendo, quantum per mortali conditionem ferre poteris. Adhuc autem etiam mihi Filius a dextris, ut ex ipso sit, in quo sit bonum cognoscit. Multis olim scandalum fuit, ut Deus carnis indutis versaretur in terris; nunc autem, sublimem mecum conspicias, cælum ac cælis aliquem gloriantem hominis formam, ut perfectam, completamque carnis dispensationem probet. Eam ob rem lapidibus appetitis, ne succumbas, neque fatigaris, aut languascat: quia certas certaminis præfiliis, ne certamen perimescat. Dimittite corpus, ipsum despicit ut terræstris vinculum, ut ruinam ac collationem domum, ac vos fidei quam facile confingatis. Scitis libet ad superas hanc hereditatis forem. Præsto namque tibi est placatus huius strenuæ facinoris curam. At terra in celum conovigra. Sine corporis hominibus, haud secus ac esset canibus. Furientem rapinamque multitudinem desere, atque Angelorum cloribus accede.*

Hoc sane propositio, forti Deus constantique viro apparuit, ne si timore percussus, succumberet; neque magnanimus impudentis mali granditate victus, animo confisteretur. Quocirca neque auxilium ei Angelum misit, ut posita Apostolis in carcere, neque aliquam ex administris ac coadjuvis virtutibus: sed ipse senectipsum palam exhibuit. Tunc quidem primitæ agebatur Martyrii, eratque operæ pretium, ut primum opus quam maxime absolutum foret; quo sinis demum temporibus superetruendi Martyres, firmam amandandi credendum, basimque acciperent; nec ignavie ac timiditatis imitatoris eviderent; ut sine in communibus bellis, ac quæ humanæ geruntur usu, accidit. Unos eorum quis assequatur, tales dabo figeo opus aggreditur; atque ita viriliter agens victor evaserit, furor omnium erigit animos firmasque, adverfariarum viro conluerant, ac deiciat: sin autem imbellis, ignavique parum quid succubavit, illico contribulium suum frangit animos, eoque segnes proflera. Hac plane de causa Deus & cælo apparuit.

At Stephanus, magna ac visione dignatus, quis nec alius quisquam non suppressit silencio ea quæ viderat, sed statim exclamans, ait: Ec-

Sophiam
hidenia

Alexandri
as in sedi
torem
provincias

Ab. N. N. A.
Stephanus
oratio e-
marita.

Ab. N. N.
12.

Ab. N. N.
12.

Verba
Stephano
deservit.

Polem Pa-
trio ad Ste-
phanum
proposi-
tione.

Ab. N. N.
12.

Ab. N. N.
12.

Ioh. Theo-
Stephanus
apostolus, ut
in 24. ca.
epist. pri-
mitas re-
bent.

Ab. N. N.
12.

Stephani
animi in
laudem
videtur.

ce video cales apertos, & Filium hominis flantem a dextris Dei. Rebat enim statim ac visionem enuncialet, se incredulos ad assensum pellendum. At illi, dicta tanquam iræ, maiorque furoris irritamenta excipientes, ac quasi ad verba blasphemiz aures obstruentes, se protinus ad eandem accinxerunt. Extrahentes vero extra civitatem Christiferum hominem, qui patientiam gellaret vii Dominus crucem, malum malo curant, necque nece depellunt, crimen, ac cruci lapides addunt. Cum autem ter beatum virum in quadam terræ planitie stantissent; procerum, inquam, illud corpus, excelsumque martyrum trophæum, eumque undique in orbem conclusissent, sanguinarius ille, ac iracundus populus, ac eam imitati, quam in bellis pugnae impressionem vocant, lapidibus appetunt summangularis illius Lapidis Diacolum: ac quæque quidem Hebræorum manus necem operatur: ipse vero Martyr jaculantium scopus erat: in medio flans, velut Sagittarii signum.

Conspicitur
Stephani
corpora
pro habito
probita.

Act. 6. 8.

Orat. pro
intercessionem.

Expositio
ca. 6. 10.

Ubi porro corpus omni parte contusum collesumque ac sanguine entatum, jam fatiscere ut ne rectum in pedes flaret, concutiebaturque deciduum, ac calum minabatur, haud secus ac proceræ plantas, quam fabri plures accidit: nihil tamen, plurimum more, rursus ipse casu prostratus est. Neque enim toto humi corpore pronus distensus est, neque cecidit in laeum, neque se resupinus inflexit: sed decoro precantis habitu ponens pœnia, e vita excessit: urgens oratione, instantique quam citissime animam a carere separati, atque ad eum, quem conturbatur, clamans: Domine Jesu Christe! suscipe spiritum meum. Festinus namque ad unum velut coloniam ire properabat, ut e peregrino, ad patrium solum: ad illustrem præclaræque civitatem, e terra deserta, æstusque arida, ac horribili squalore obstita contendebat. Obsecrationi autem etiam orationem pro persecutoribus addit. Quamquam enim inviri, gratiam præclatam, lapidibusque obruentes salutis auctores erant, ac perimentes, vitam conciliabant; atque a luto separantes, ad regnum transmittébant.

Hanc quoque ergo orationis dilectionem contemplantur. In quem nimirum collinet scopum: Domine ut statuas illis hoc peccatum. Non orat, ut quidam perpetram ratiocinantes autumant, peccatum inimicorum inultum ac impunitum iri, nullique rationi ac pœnz obnoxium. Plane enim id esset repugnare divinz constitutioni, justique iudicii ut legem emendare, quæ homicidis meritis pœnas præscribit. Sed quid ait? Domine, ne statuas illis hoc peccatum: hoc est, Timorem compunctionis eis incute: in eorum, quæ nunc temerario ausu perpetrarunt, poenitentiam compelle: ne quæzlo in circumfusione permittas mortem obire: ad tui agnitionem, poenitentia redeuntibus trahere, sancti Spiritus flammam in eorum pectoribus accendere. Si enim ita se emendaverint, atque ad meliorem se frugem receperint, utique tunc non statuas illis peccatum; sed gratia lavacro tuo, meoque sanguine ablui, a criminibus immunes, liberique erunt. Hactenus peractum est drama, ac lula fabula:

ac Angelorum quidem exercitus agnitionem demerantes, Stephanumque ingenti stipatum satellitio in hereditatis suæ patrem evententes, impensius gaudebant: diaboli vero inanis graviterque defectus, ac consilii inopi abscellit. Atque ut quippiam corporeum magis, crassoque de aere spiritu illo proferam, propheticum loquendi modum imitatus, attracto vultu, quasi aduſio alle, deflexit iter: tum quia præter speciem suam res prospere cessisset in melius; tum quod iidem artibus, quibus se Christianos minutorum putabat, Martyrum numerum adauxisset.

Verum quid de Paulo item sacro dicam? Nam & ille unus erat occisorum, verus Benjamin lupus rapax. Quamquam enim ipse non impetebat lapidibus, ac servabat tamen lapidantium velles, ac carnificis populi ministrum agebat. Enimvero post hac brevi, nunc ruinentem te, effugeramque iram, ac furorē spirantem virum sum, qui velut languescens anus, ac imbecilla, ad manus traharis: cum veritatis gulfu factio ad Ananiam duceris. Porro dulci admodum risu diffundar, cum temetipso denarrante, tuas Evangelii causa afflictiones audiam: utque inter cetera hæc discrimina referat: Semel lapidatus sum. Par namque est, ut lapidibus mediis lapidum ipse depellat crimen, unaque ac eadem passione, peccatum eluas.

Operæ pretium autem, æquumque videtur, ut neque Stephani vicemque inexpertiora relinquamus. Semper fane universonum Deus, futura, quæ vitam exinde insequuntur humanam prospiciens errata, quæ prudenter eis occurrat, medelam longe ante apparat: idque nunc efficit. Nam si ad pugilis dumtaxat utilitatem divina apparitio facta esset; satis utique etiam vox et cæcis facta habuisset, ut in baptismo mitem; vel ut deinde in Transfiguratione; vel ut etiam in jam memorato Paulo, cum Damascus iter faceret.

Atqui nunc, tum vel maxime quia futurum profecto erat, ut ex Africa profectum malum, Sabellius inquam, Dei Ecclesiam invaderet, perverſamque opinionem de Personarum confusione in mundum induceret: hac de causa Deus futura præcavet, ac posterorum præmunies animas, se quidem ipse Stephanum ostendit in sua plane, eaque perfectissima gloria: Filium vero etiam demonstrat, in persona numeris omnibus absoluta, ipsūque ad dexteram suam statuit, ut clara personarum distinctione substantis explicaret.

Verum dicet fortasse quispiam; resse quidem hæc de Patre & Filio a te philosophata sunt: at ubi est Spiritus sanctus? Si enim ad plenam fidei confirmationem Pater e cælo cum Filio apparuit, opus etiam videbatur, cum eis etiam sanctum Spiritum adesse, ut exercitia quædam reſſa mysteriorum cognito, viscere ipsa hominibus innotesceret. Necesse itaque est ad istam objectionem, nostram sententiam in medium proferre. Oportere nimirum, o nimium sapiens! eum qui recitata aliqua, acri, & exacto iudicio expendit, & rimatur, tum rectæ mentis esse, tum memoria firmum: ut ita cuncta pariter, quæ scri-

Kab. 2. v.
10.
Iul. 1. v. 6.

Gen. 47. v.
8.
Videtur
hæc ipsa in
Pauli Ex-
positio.
Act. 1. v. 8.

2. Cor. 12.
v. 31.

Testis
Stephani
visio
veritas
Sabellianum.

Matt. 6. 9.
v. 17.
v. 1.
Act. 1. v. 8.

pea sunt, comprehendere valeat. Si enim Spiritus sancti presentiam quæris; recole quæ paulo superius dicta sunt, antequam de lapidibus ageretur & nece, & invenies ante ipsam visionem Spiritum sanctum loquentem, & Stephano adstantem, athletamque præparantem, ac componentem. Clare namque in principio narrationis hanc primam nobis protulit vocem: *Stephanus plenus gratia, & veritate, ac fortitudine, faciebat prodigia, & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellabatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum, qui erant a Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. Vides itaque sacram Scripturam distincte, ac dilucide Spiritus sancti nobis*

proposuisse personam? Quamvis autem Spiritum sanctum prius descripserit, deinde vero Patrem ac Filium, nihil fidei officit ordinis inversio. Is enim sacre Scripturæ mos est. Aliquando enim solum Filium nominare assolet; aliquando vero Spiritum sanctum cum Filio; alias vero a Patre initium sumere, ac in Spiritum sanctum desinere: & versa vice initio factio a Spiritu sancto, per Filium sermonem, ad Patrem ducere. Hancque dicendi proprietatem, omnium maxime apud Paulum absque ullo discrimine liceat observatam videre. Officium porro nostrum, quod Stephano debebamus, explevimus; non ex merito quidem, si rei magnitudo spectetur; at si dicendi facultas, abunde Deo nostro gloria, nunc & semper, & in sæcula sæculorum: Amen.

F I N I S:

I N D E X

IN APPENDICEM OPERUM

SANCTI PROSPERI AQUITANI.

A

AARON adjutor Moysi, cuius gesserit figuram, 72. & seq. Aaron unctus oleo sanctificato, Christum nostrum ostendit, 28. Vestes Aaron mystice tuncetur, *ibid.* Quae omnia Christo conveniunt, *ibid.* Abba, Pater: harum dierum vox una ex circumfusione, altera ex preputio, nos.

Abel Christi gressu figuram, 65.

Abimelech concubina filius iudae effectus in Israel, deinde instructus arbori comparatur, haereticos designat, quos Ecclesia tamen, ut mulier, quasi capite occidit, 22.

Abisag Davidem calefaciens, & virgo tamen permansens, animae castitatis calorem succensa frigida in fide animas accendens, 306.

Abraham pater multarum gentium, 62. Abraham pater fidei gratie vocantis appellari meruit, 62. Quomodo nobis pater sciri, *ibid.* Testatur Abraham, 71. Abraham cur servum suum jurando manum sub foveam suo ponere jubet, 72. Abraham servus nisi multiplicatus in Iudaea, non tamen innumerum. Promissio ergo Dei per fidem gentium implata probatur, 71. & seq. Abraham sacerdos, 62.

Absterge, quomodo elegit consilium sibi maxime, 326.

Abstinencia animo & corpori est necessaria, 35. Omnibus est necessaria, *ibid.* & seq. Quoniam sit persiste, 35. Religiosa tamen debet esse familiaris, 36. Abstinencia caruium, 38. Pomorum perperitiorum & delicatiorum prohibitionum usus efficit abstinencia, *ibid.* Abstinencia, jejunia, & vigiliae, si non ex amore Dei, sed ex amore laudis tolerentur, non sunt ornamenta morum, sed velamina vitiiorum, 41. Insipere crederet quidam vos qui licita & astricta nobilibus criminis ambitionis infamant, 47.

Academici novi omnia vergentia in interitum incerta esse agnoverunt, 311.

Acceptio personarum quid, 370. Acceptio personarum calumniosa refellitur, *ibid.* Divina electio non habet personarum acceptioem, etiam si ex meritis non procedat, 371. Neque quod gratia nisi deus alteri non deus, *ibid.* Exemplum illud, *ibid.* Ibi nec factum nec merita, sed gratia Dei & ira, *ibid.* Questionem de duobus geminis non solvendo, solvit Apostolus, *ib.* Deus non acceptio personarum, cum deus vult misereri, vel non misereri, 306. Acceptio personarum Deum non esse parvulorum causa probatur, 312.

Ade natura inculpata & sine vicio creata, 166. Dona gratiarum Adamo in creatione collata, 169. Gratia si homini defuisset, non sua culpa occidisset, *ibid.* Gratia primi hominis qualis, *ibid.* Ade servus ante peccatum, 36. Videtur Deum ante peccatum, *ibid.* Fortissimo dimisit Deum argui permitti facere quod vellet, 165. Non tanta Adamo gratia

collata est quam sanctis, 166. Potentior est gratia in Christo data, qua efficitur ut homo in bono permansere velit, quam gratia Ade, 167. Homo ante lapsum beatus, sed non perfectus, 168. Futurus perfectus beatus, si desisset, *ibid.* Quae ista beatitudo, *ibid.* Voluntas Adami vix ante peccatum, 161. Adjutorio quod necessarium est jure ad resistendum concupiscentiae non indigebat, 168. Præscientia sui casus miserum eum fecisset, *ibid.* Adam ante lapsum sanguis Christi non indigebat, *ibid.* Adam per superbiam corruptus, omnem posteritatem suam necessitati concupiscentiae ac mortis/itiae addixit, 18. Afflavit feri quod Deus est, *ibid.* Ade peccatum tanto gravius, quanto facilius peccatum est, 166. Omnes in Adam peccaverunt, 168. Adam servum fugasse Dominum, & confectum amicum, 375. Peccatum Adam Creatori præjudicium bene condita natura asserere non potuit, 63. Ade ob peccatum condemnatio, 63. Quae bona peccati perdidit, aut in se corrupti, 36. Quomodo intelligitur omnes peccati in Adam, 15. Quid sit imitari Adam, 37. Adjutorium sine quo aliquid non fit, & quo aliquid fit, 169. Adjutorium Angeli & primo homini necessarium si defuisset, non sua culpa crederetur: nec quibus deest, potest esse peccati, *ibid.* Adjutoriorum gratia quae sit obsequium, hanc tamen Apostolus defuisse nemo dixit, 188. Adjutor servus, nisi qui & ipse aliquid agit, 107.

Adoptioem parvulorum in Baptismo agnoscebant Pelagiani, 370. Ut infans unus pro altero ad baptismi gratiam perveniat, non sit parvum merito, sed gratia Dei, *ibid.*

Adversus Christi, & dona Spiritus-sancti, David, Evangelia, Actus Apostolorum, non uno in loco, 126.

Adventus Christi prior ut salvet mundum, posterior erit in iudicet mundum, 387. Adventus Christi secundo procuratoris & testes erunt Enoch & Elias, 61. & seq. Adventus secundus Christi in claritate predictus a David, Malachia, Iſaia, Christo in Evangelio, Apocalyp. & Paulo, in Sibyllis veritus, 390. Sicut bonis iustitiam inferi, ita malis exitium, *ibid.*

Adversitas. Dies nobis prosperitate succini, non adversitas, 372. Si peccata recordemur, dulcis fit adversitas, *ibid.*

Adversus praesentibus legibus humanis etiam tempore esset. Ibi de promissis & praed. 31.

Aequitas officia, 47. & seq. Aequitas facit ut omnium necessitates, nostras esse dicamus, & humano generi nos atque credamus, 47.

Afflictio animi quatuor timere ac dolere, cupere ac letari non esse vicia, 56. & seq. Viti tamen istius sunt, non futura, 56. Non haec quodammodo habendo, sed eis male utendo delinquimus, 55. Quomodo hinc viti necessaria sint afflictio illa, 56. Sancti & perfecti timeant & caveant, volent & cupiant, letantur & gaudent, contristantur & dolent, sed intervi quid timeant de. In bene virtutibus virtutes, in male utentibus passiones, perturbationes, aut irruptiones sunt, 55.

Agnetur hominem, ut agatur, 175.
 Alexandria templum Serapis : quod ibi daemonia illisio, 139.
 Ambrosii desiderantur, 40. & seq.
 Ambrosius Pelagii ore magnopere laudatur, 321. Ambrosii contra Pelagianos de gratia Dei testimonia, 177. Ex Apollonio scilicet testis qui scripsit Ambrosium, Ambrosius Pelagio opposuit, 120. & seq.
 Amicus Christi sanguinem omnia terra accipiens clamat, *Amicus*, quod est, *Perem*, 15.
 Amicitia. Qui amicum propter commodum quolibet amat, non amicum convincitur amare, sed commodum, 31. Solum amor propter Deum aeterna est, *ibid*.
 Amor causa cor bonum recte facit, 173. Amor qui est naturalis, 71. Honestus quidem, sed charitate longa inferior, *ib*. Sui amor Creatoris bene habet creatura, 134.
 Angeli qualem sint creati, & Quod boni perseverant, ex ipso provenit voluntate, *ibid*. Idem iam nec postea, nec volunt fieri beatores, *ibid*. Unde factum sit ut aliqui eadem, *ibid*. Angelorum honorum permansio, malorum casus per liberum arbitrium, 161. & seq. Quale haberent adiutorium, *ibid*. Sic Deus ordinavit Angelorum & hominum vitam, ut in ea prima ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset sui gratia beneficium, iustitiae iudicium, 161. Non posse peccare facta est Angelis sancta merces meriti, 161. Angeli sancti vite contemplationis participes sunt, &.
 Angulus, id est restor Ecclesiae Pergami, 75.
 Angustia patitur omnia malitia, sola innocentia est ubi desolatur, 240.
 Anima per semetipsam non locat, 172. Ut oculi nostri, *ibid*. Reflexionem qui putant animas ob delicta alibi commissa in corpora merita suis convenienter detrudi, in istaque magia immitte assigni, 197. Animarum receptacula ante resurrectionem, 133.
 Animalia in lege quae munda aut immunda, Animalia munda & immunda quid notentur, 25.
 Animi perturbationes ab aliis passionibus, ab aliis agilitatibus vocantur, 22. Animos aliorum sua ipsorum confessione scilicet, qui quales crastino futuri sumus ignoramus, 30.
 Anus uxor Elishae quid figurate fecit, 109.
 Antichristi peritio praedicta a Daniele, & Joanne in Apocalypsi, 137. Antichristi superbia notatus ab Ezechia, Paulo, Christo in Evangelio, & Joanne in Apocalypsi, 138. Signa Antichristi, *ibid*. In templo Salomonis esse seferum quidam coniecit, *ibid*. Praeterea mendacii sui habebit, *ibid*. Adventus Antichristi non erit humilis, ut adventus Christi, ex *Isaia*, *ibid*. Nihil eorum faciet, quae Christum impleto evangelio sonat & prophetia, *ibid*. Pius Antichristi, diaboli, & angelorum eius, & eorum hominum qui ad eorum societatem transferunt, *ibid*. Antichristi facta, ultimi temporis angustia, & referendum mortuorum *Isaia* & Ezechiel, ut Danieli ostendit, quemadmodum Evangelica auctoritate firmatur, 133. Antichristus despectus in Job libro, Paulo, & Evangelio, 134. Statim post Antichristum venit Christus venturus, 132.
 Antiqui patres, quibus revalentem est, dispositiones allegorice de legalibus preceptis & consuepitionibus, 44. Antiqui funi non pertinebant ad legem litteram, sed ad gratiam Christi venturi, 194.
 Apollonius munera omnia gratia continentur, 190.
 Apollonius magnus gratia praecipuus, confessor, predicator, 135. Apollonius & Doctores solenniter Ecclesiae, 87. Apollonius duo

decem fontibus designat, 81. Quomodo Apollonius majores videatur scilicet quam Christus, 174.
 Aque inferiores quae perfundunt terras, & aquae superiores remotae ab aspectibus, sed fidei commendatae, 161.
 Arbor quoniam bona, vel mala, 151.
 Arcadius religiosus & Christianus princeps, ne traderet confugientes ad se Armenios, batiem cum Persis confecti, 137. Victoriam argutus ex crucibus quae in vestibus apparere, *ibid*. Victor monentem marem signis crucis notatam fieri praecipit, *ibid*. Hac in usum totius orbis, & maxima Asia perfusus, 138.
 Arca Noe fabrica, 66. & seq.
 Ariani servi in Ecclesiam, 137. Præcursores Antichristi, *ibid*. Armanus Presbyter & Abbas, 139.
 Aspectus impudicus puella Carthaginiensis domicilium de diabolo probavit, 135.
 Avaritia generalis, quae plus appetit quicquam quam sat est, 161. Avaritia alia amor pecuniae, *ibid*. Avaritia per amorem pecuniae generaliam avaritiam intelligitur, quae radice est omnium malorum, 161. Avaritia vincenda ei qui rempublicam gubernat, *ibid*.
 Augustinus beatus reconditoris Episcopus a Bonifacio II. vocatus, 133. Multi Patres & sancta Sedes Antifides de laetitia fidei pariter differunt Augustinus, *ibid*. S. Augustini elogium, 15. & seq. Hanc Julianus Pomerius in libro suo de Vita contemplativa secutus est, 16. Ejus sententia de simul affectuibus in *lib. 16. de Civit. Dei, cap. 8. ibid*. Benigne interpretatur Augustinus, quod incontinentia iudicibus gestum in causa Pelagii, 191.
 Aurelius Carthaginiensis Episcopus cum templo Caesaris dom Deo vero dedicare suscepit, titulus in frontispicio mirabiliter conscriptus legitur, AURELIUS PONTIFEX DEDICAVIT, 130.
 Aureus cassus quales, 37.
 Auxilium Dei quod habent sancti, 41. Auxilium gratis occurrunt, 136. Misericordia datur, eei iudicio non datur, *ib*. V. Gratia.

B

Babylon magna per trecentum expolianda trophæis, & ejusque sicut quicunque factu ejus imitatur, 136. Babylon non uno loco sita, sed tota est sparsa in orbe, *ibid*. In Babylone sunt cives superbi petri, *ibid*. Hi exierunt de Babylone, qui non saluti ejus, sed humilium iumento ipsius se potius mansuissare voluit quam illi, quia prior iumento effectus fuerat, *ibid*. Etiam per istud adventum unius filii sui in populo Israel Deum gentibus promittebat, teste Evangelio, *ibid*. Consilium sequissimum Salam, quod totum pectus Israel in mortem intredisset, ut Pharaon aditorem transfodiret, 131.

dices, *Item Dei placuisse, ibid. & seq.* De Balsam pñdo-
phorum, 95.

Baptismus rubro mari comparatur, ad quem Æthiopia hostem
diabolum fugit, ut Salvator cum invenit, 23. Aqua baptis-
mi salutem venientem ad Salvatorem ministrat: peccata vero
cum diabolo auctore lo profundo deridit, *ibid.* Baptismus
non confertur ut deignatur parvulis ob precedentia bona
vel mala merita, aut penitentem, aut ipsorum parvulorum,
neque ex prævisione honorum, vel malorum operum, 332.
& *seq.* Ecclesia cor & os matrem parvuli præstat, ut sci-
entia mystica imbuetur, 334. Unde fideles appellatur, 337.
Baptismus sine charitate nihil prodest, 340. ministrum iustus
quidem esse oportet, nec tamen si non fuerit, non valet ba-
ptismus, et volens Donatista, *ibid.* Eleganti compositione
id docetur, *ibid.*

Revelatur in Apostolorum susceptis Domino præcipiente, 37.

Peccati qui dicuntur in hac vita, spe beati sunt, ipsi ex furori
beati in altera, 5. Beatorum iniquique quidem erit beatitu-
do, sed nullus non erit sua forte contentus, 2. Beatos in
caelo sanctorum, qui ibi non fuerint, in terra non constabi-
lit: sed de minimis qui ibi fuerint felicitate gaudebunt, 6.
Beatitudo non est perfecta ubi non est securus, 5. Beatitudi-
nem nemini appetant, 339. Sine fide ad eam non perveniunt,
ibid.

Dei idolum confectum, & disco interfectum a Daniele, tunc
mundum demonum dominum liberandum designant, 314.

Beneludi initium a Celo, 65.

Beneludis Jacob & Esau, 23. & *seq.* Benedictio dulcedinis gra-
tia Dei, 372.

Beneficentia, 39. quomodo recte fiat, *ibid.* De iustitia recte
procedunt ex quibus iuvare homines possunt, *ibid.* Beneficen-
tia multa opera, *ibid.* Beneficentia in proximos Deum con-
ciliat, 32.

Beniamin noster Paulus ex Saulo, ex tribu Benjamin, 77.
Quomodo in eo impleta spiritaliter, qua olim a Joseph
erga Beniamin facta sunt, *ibid. & seq.* Poculum Joseph
in sacco Benjamin, cuius passio Christi in corpore Pau-
li, 75.

Bestia quarta Danieli visa, quatuor regna similes succedentes,
312. In septima ex ariste & hircis, Persarum atque Græcorum
prælia, *ibid.* Incipulo hostis in fronte & in mano,
non tantum diaboli facta imitari, sed & gloriari in malis
operibus, & sub figura Christi Antichristi facta exercere,
314. De talibus Christus in Evangelio, & Joannes in Episto-
la, *ibid.*

Blasphemie nomen, eternitatem, divinitatem, altaria homini-
bus tribuere, quia vanitas non veritas creditur, atque estabi-
litas sunt, 336.

Bona Ecclesie sunt vota fidelium, præcia peccatorum, & patri-
monia pauperum, 32. Quod habet Ecclesia, cum omnibus
nihil hereditatis habet commune, nec aliquid inde eis qui
ibi de se sufficiunt debet erogare, *ibid.* Bona Ecclesia recte
possideri ab eo qui proprie vendit aut dimisit, *ibid.* Exem-
pla sanctorum Petri, & Hilarii Antiocheni probatur, *ibid.*
Bona Ecclesia non ut possideatur, sed ad procuratores posside-
re hacti illi, *ibid.* Non in usus suos vindicaverunt ut pro-
pria, sed ut commendata pauperibus dividerent, *ibid.* Facu-
tates Ecclesie quibus distribuentur sunt, *ibid. & seq.*

Brucisellæ II. Pape Episcopo ad Cæsarium Antiochenum, qua
confirmat ex quo in Synodo Arancana 11. fuerant definita,
333. Brevisque Semiplegatione ex eo quod cetera grex de-
putabant, multo magis idem dicere debuisse de hie argit,

ibid. In ceteris qua minus recte spectant operatione divina
instruendum sperat, *ibid.*

Bocum qualiter sit voluntarius, 336. Boni etiam imperfecti cu-
pidius domum gratia est: alioquin gracie secundum meritum
daretur, 338. Boni cupiditas, charitas, que tota ex Deo,
337. Nulle bona facit homo, qui non facit Deus ut faciat
homo, *ibid.* Bonum beatificum fit amore Creatoris, 339. A
Deo petendum, *ibid.* Bona quædam quorum usus non
potest malus, 340. Nemo habet aliquid boni, nisi ab illo
acceptis qui solus bonus est, 371. Bona aliqua sine charitate
haberi possunt, profecta non possunt, 364. Bona que Deo dat
preceptoribus, maiora daturum iustus invenit, 379.

Bonus. Nemo steriliter bonus, 380. Deus bonus non tantum
proscit, sed ipse facit, 364.

Bocum ab exploratoribus sæpe promissi ablatos, 32.

C

Cælia. Cor sacrificium ejus reproberet, 65. Bellandi initia
inducit, *ibid.* Figuram gressu Judaici populi, *ibid.* Cain
contemptor divini mandati, superbia exurit, auctore livida,
peccata illius mortis, & primus in hominibus periculis,
ibid.

Canticum Deuteronomii terribile, 33. Canticum Cantorum, li-
brum Genesios, ac partem Eschiele, & cetera talia cuius
non licuit legere tempore Legis, 38. Canticum ævum &
canticum vetus, 349. Qui vult canere canticum novum,
diligit æterna, *ibid.*

Capitula Caledii capitula, 388.

Carbonem ad pensam, alii ad salutem, 376. Carbones tenebre
sunt, color indicat, cum accessit flamma, lux sunt, *ibid.*
Carbones mali impediuntur avia Dei, *ibid.* Carbo Apostolus,
de calce accensus, *ibid.*

Charitas fructus noster, 364. Fructus Spiritus peccatis ab Apo-
stolo ponitur charitas, *ibid.* Cetera ex illo exorta, & relin-
quenda, *ibid.* Merito Christus dilectionem sic sepe commendat,
tamquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt proficere
cetera bona, & qua non potest haberi sine ceteris bonis, quò-
bus homo efficitur bonus, *ibid.*

Charitatis descriptio, 43. & *seq.* Quam necessaria ad salutem,
44. Apostoli verba, t. Cor. 13. de eo explicatur, *ibid.* Na-
lis alius aut passio proderit sine charitate, *ibid.* Nihil erit
peccati damnable, nihil deerit boni illi, quibus charitas bo-
norum amorem magis adferret, *ibid.* Omnia bona filiationem
non virtuti humane, sed charitati qua est a Deo diligenda,
ibid. Charitas superiora Scripturæ, 342. Charitatis proce-
ptum super omnes libros, quia nihil emulacionis charitate in
divina libere, 343. Quia bona ex Dei & proximi charitate
veniunt, 45. Charitas Dei non qua non diligit, sed qua
non facit sui dilectorem diffusi est in cordibus, 301. Charita-
tis mihi obliuio, & quem variis, 46. Hæc vocatur ab Apo-
stolo in antiochenis via, *ibid.* Quia sine charitate non ambulare
possunt homines, sed errare, *ibid.*

Carum Christi in passione confectum (suscipit) populum Christiani-
tate manducandum, 61.

Carves. Non carum natura damna, sed carales concupi-
scuntia legenda, 38.

Carales qui eduxi parvi sunt in Christo, 333. Fideles qui
non secundum Deum vivunt carales appellantur Apostoli, 33.
Et aude tales vocari, *ibid.*

Corbini nomina Proconsulum in calculis eboreis confectis in foro cibatantur a praefecti iudice, et quae dies ille solemnitas alibi citatio, 145. Ibi qui bene rem gesserant leuabantur, qui fuisse obsequio exspectabantur, *ibid.*

Castigandi qui possunt per incorpationem, impatientes obsequio ut laquei palpiandi, non aduando, fed compunctio, 19.

Catholici quia dicenda fit, 136.

Cassius, 179. 181.

Census terrenus si vitiole diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum, 23.

Contempler. Dominus suis vicecibus contempta pollicetur, 74.

Chaldaei astronomi dedit, 68.

Christus secundum carum filius David, secundum vero diuinitatem Dominus David, et creator David, et non solum ante David, et ante Adam, ex quo omnes homines; sed et ante caelum et terram, in quo omnia creata sunt, 244. Christi aduentum praecolum annuum spiritum nuntiatur etiam per linguas inimicorum suorum veritas clamauit, 118. De Christo ex Virgine Maria, Lucas, Paulus, et Sibylla, 119. 120. Maximum Dei deum cum Christo factus et nobis caput, etque ipse membra, 144. Cum orante ad Deum, nec Filium inde separamus, et cum precatur corpus Patris, non a se separat caput suum, *ibid.* Orante ad Patrem, per illum, et in illo, *ibid.* Christus etiam infans ignorantia caruit, et animi infirmitate, 179. Christus participat mortalitatis nostrae, et nos efficimur participes diuinitatis ipsius, 243. Nos participes animae ad vitam, ille vero ad mortem participes multorum, *ibid.* Christi fuga in Aegyptum. Osee et Matthaeus, 121. Christus parentibus subditus secundum naturam humanam, non secundum diuinam, 166. Patri subiiciendus post iudicium quomodo dicitur, *ibid.* Christus solus ex Virgine natus sine corruptione: solus sine peccato ex Augustino, 114. Angelorum cibis, incarnationis fit cibis hominum, 160. Non ex praedecibus meritis humana natura in tantam sublimitatem subleuata in Christo, 370. Verbum et caro, Deus et homo uirginis Dei Filiae, *ibid.* In Christo natura humana impeccabilis, 169. Christus mediator nouae legis non solum, veteris Testamenti vindictam temperavit, sed etiam nouae legis mandata addidit, 86. Quae contraria non esse legi ostenduntur, *ibid.* In nouo quoque Testamento non parua exempla vindictae praefertunt, *ibid.* Christus in templo seniorum conuictus. Lucas, Petrus et Paulus, Maria, 122.

De baptismo Christi et testimonio Patris, *ibid.* Christus in Isaac figuratus, 71. Christus mare pedibus ambulans ex David, Matthaeus, et c. 122. Christus populum pascere in deserto. David, Isaac, Evangelista, et Paulus, *ibid.* Christus portatus afoleus ex Zacharia et Evangelista, 123. Christus uenturus a Iudaea transit ad gentes, 74. Christus specie coronatus, ex Pseudo, Evangelista et Sibylla, 125. & *seq.* Christus circumcisiis figuratus, Isaac, Evangelista, Petrus, et Sibylla, 123.

Christi Crux et uulnera, ex Isaac, Pseudo, Ieremia, Evangelista, Petrus et Paulus, 124. In medio latronum crucifixus Christus. Isaac, Evangelista et Petrus, *ibid.* Christi uestimeta diuina. David, Iohannes, *ibid.* Christi caro transcendendo ad mortem etiam uentura fuisse uidetur, 197. Christi latro laqueis percutitur in cruce, unde transierunt sacramenta, 279. Christus felle et aceto potatus. Pseudo, Iohannes, et Sibylla, 124. Latro percutitur. Zacharias, Ieremia, Iohannes, Petrus, Iohannes in Epistola, et Sibylla, *ibid.* In cruce patitur

Sol, et Luna obcurati sunt: ex Joel, Evangelista Paulus, 125. Velum templi scindendum praenuntiat Sibylla, *ibid.* Despectus. Pseudo 15 et 27. Evangelista, Paulus, et Sibylla, *ibid.* In Christi morte sanctorum corpora resurgunt Isaac, Matthaeus, Petrus, Petrus, Sibylla, *ibid.* Resurrexit tertia die, ex Osee, David, Evangelista, Paulus, *ibid.* Christi contumeliosis Passio credentibus Christo est uera libertas, 70. Christus in quantum homo a Deo factusque, in quantum Deus a se ipso, 270. Christus quomodo peccatis resurgens, cum ipse mortuus fuisset, 125. Idem testatur Sibylla, *ibid.* Christus spiritum deum discipulis infudit, semel post resurrectionem, secundo uero in die Pentecostes, 108. & *seq.* Nec tamen duo Spiritus sunt, sed ipse Deus multipliciter praeparatur ab indiuisis Trinitate, 109. Christi regem lapide absciso de monte suo manibus, Deo et homo ex Virgine natus, 111. Regem Christi omnes terram implebit, et permansit in aeternum: hoc orante peti Ecclesia cum dicit, *aduersus regem nostrum*, *ibid.* Christi nomen a christitate dictum, 163. Ideo uixit non, qui uictor contra diabolum fecit, *ibid.*

Christianum nomen est eorum quod terras obicit, 127. Christi, nomen ipse qua fit, 256. Christiani qui male uiuunt in iuriam Christo faciunt, 307.

Circumcisio data Abraham, 70. Cur in praepitio, non autem in alio membro, *ibid.* Circumcisio praeteritorum ostendit de seipso precepta, quia Christus dei Dominus resurrexit, 127. Circumcisio cordis figurata in circumfessionis carnis, 70. Ut hi qui in eremo uasi Iordane in transe abiet, circumfessionem ex cultellis fulcuntur petrae: sic omnia in baptismo consecratur ex petra Christo cuncti circumciscunt, 94.

Clerici peccatorum grauium rei ante confessionem nec communitate debent, nec officium suum implere, 217. Aliis depiculis peccati rei futuri, *ibid.* Quomodo illi potius Deum placare debent, et Clerici qui possessionibus suis renuntiam non possunt, sed peccato possident sua, si qua acceptari erant ab Ecclesia accipiant, 22. Quod si putas deformis esse se pauperes reddi, uenient deformius esse possessores de elemosinis pauperum pasci, *ibid.* Clerici quos pauperes aut uolunt, aut necessitas fecit, laudabiliter accipiant ab Ecclesia uita necessaria, *ibid.* Clerici, si non habent unde uiuant, Ecclesia non reddi praemium laboris, sed necessaria praestit, *ibid.* Clerici sui possidentes non sunt graui peccato ab Ecclesia aliqui accipiant, 21. Peccata aliena sua multiplicat, *ibid.* Nec Clerici propria habentes aliquid accipiant de bonis Ecclesiae, nec ipsi pauperes qui se possunt suis eructis aut laboribus expellere, *ibid.* Clerici qui Ecclesiae seruiunt, si ex quibus opus suum habent, ut labori sua debita exigunt, nimis caueant sapient, *ibid.* Ecclesiam fideliter seruientes, non stipendia terrena, sed aeterna premia expellere debent, *ibid.*

Columba super Christum baptismum cur descendit, 123. Cogitatio turpis mentem inquinat, honesta purgat, 29. Primam boni cogitationem Deus in oculis inspicit, 104.

Concilium Africae ualeriale contra haereticos Pelagii et Coelestii, 129. Concilii Africae ualeriale haereticos habuit canones aliquos, *ibid.*

Concupiscentia. Hoc periculosum animae ingerit agnitione, ut nonnulla sumere uelit; et qua nulla sunt et falsis proficiunt, mouet, 91. Concupiscentia non naturalis, sed aeterna generaliter indita, 33. Non est naturalis, sed uisio, *ibid.* Concupiscentia carnis quam mala, 87. Concupiscentia praua, nisi ei assentiat, non est peccatum, *ibid.* & *seq.* Concupiscentia

ta non bona, cum ei se refectendum, 184. Concupiscentia carnis & ipsa non sine superbia, 37. Ordinati de mulieribus fratres ex interiori concupiscentia nascuntur, 38.

Confessio. Post confessionem curandum ut sanetur est usus peccati, 270. Quomodo id purgari possit, *ibid.* Confessio spontanea, & poenitentia utilitas, 30. Confessio spontanea peccantium benigne suscipienda, 19. Confessio peccatorum apud Sacerdotem, *ibid.* & *seq.*

Conjugum officia ad iudicem, 17. apud fideles conjugis vera circum cassitas, 184.

Coniunctionibus quando amplius impendi liceat, 46.

Confessio impiorum plures celsitatis magis Sodomæ, placentium in morte sanctorum, quod accitimus quasi caruerint inimicis, 139. Confessio omnium in die iudei iudicis, 42. Confessio peccatorum tribulatio, quanta, 253. Deus tamen adiutor peccatorum peccata, *ibid.* Confessio stimuli sunt pene gravissima, 42.

Confilium Dei fidelibus aduocandum in quo situm sit, 17. Confilio seu Mafa ex Adam, alia ex Abraham, 207. Confessio Imperatore, Domitiani confusata, & Arius pulvis a Deo, 156.

Confortio vitiosa quam regis deferatur, 46.

Contemplatio vite etiam hic haberi possit portioem, 3. Contemplatio vite qualis in calo habetur, desiderio, 2. & *seq.*

Contentores mandatorum Dei, etiam reges carcer dicit Dominus, 121.

Conversionem diferentes similes corvo de arca emisso, vocem corvorum cras, cras emittentes, 221. Acceleranda conversio, *ibid.* Aversio a Deo ex nobis est, conversio ad Deum ex Deo, 156.

Cooperari. Quisdam Deus diligenter omnia cooperantur in bonum, 160. Omnia cooperantur Deo in bonum iniqui diligunt eum, *ibid.*

Corretio ex gentilibus ad fidem veniens, 122.

Corpus quatenus diligi debeat, 45. Corpora compago symbolum charitatis, 234. Corpus omne licet Augustinum inferius est quam anima, 245. Corpora tam damnatorum quam beatorum sunt immortalia, sed diverso fine, 2. Corporum glorificationis qualitates, 6. Domini Jodis nobis mandare corpus suum, in quo tanta perfectus est, 248. Quomodo spiritaliter manderetur corpus Christi, 269.

Corretio. Rectores Ecclesie subditorum correctio iustificat, obduratio contrahit, 18.

Corruptio facienda, 161. Quoniam interitum nobis est quos Deus salutare decrevit, omnium & singulorum debemus procurare salutem vocis, predicatione, correptione, 166. & *seq.* Omnis corruptio est saluberrima, 167. Corruptio predestinato est salubre medicamentum, reprobo porale tormentum, 166. Corruptio non melius, sed bonum pro malo redditur, 167. Excusationis antequam corripitur occurrunt, 156. Quomodo predestinatio certa, seu quomodo predestinatorum vitia petire possit, non est tamen negligenda corruptio, 167. Cur iulle corripiantur qui non obediunt Deo, tamen gratiam obediendi nonnulli acceperint, 156. Sive fiat reprobis, sive non sint, *ibid.* Corruptio fraterna quibus maxime incumbat, 9. & *seq.* Corruptio superiorum quomodo accipienda, 12. Corruptio a pallio non inzerimenda, 9. Corruptio necessaria & utilitas, 157. Corruptio utilis & necessaria, etiam gratia a Deo pendat, 156. Corruptio & gratia non se invicem tollunt, 166. Corruptio vnde habet et utilis sit, *ibid.* Dei est corruptionem utilem dicere, 167. Corruptio

quondam proficit, 155. & *seq.* Corruptio nominis per Deum proficit, *ibid.* Corruptio conlangenda oratio, 166. Utis precepti, correptionis, & orationis, 155. Corruptio quomodo facienda, 167. Corruptio ex charitate proficiscitur, 166. Corruptio pro aliquibus diversitate diversa, *ibid.* Publice publica tantum corrigenda peccata, 167. Corruptio peccantium precepta est, 30.

Corruptionis aliorum pericula, moderata fructus, 39. Quare infirmi patientes sollicitantur, *ibid.* Non omnes obsequari expedit, nec omnia blande tractari, *ibid.* Sancti sacerdotes omnium quos curant non voluntari, sed militati proficiant, *ibid.* Corruptio ex levi suspitione fita, arguitur, 20. a Spiritu sancto Eccl. 19. 28. mendax appellatur, *ibid.* Superbia & non humilitate indicium est: & contumeliosa reputatur, *ibid.* Item Dei non assequi qui aliquem non sic corrigit, ut emendet, sed ut se provocet iacet, 21. Corruptionis necessitas in sacerdotibus, 9. Et quomodo praestanda, secundum exemplum Apostoli, *ibid.* Qui peccantem vivit nec corripit, peccati participes efficiunt, 30.

Corvi pacem & carnes Elie ministrantes, Iudai prius in preceptis pacem, postea carnem Domini in passionem gentium ministrant, 109.

Creatio rerum, 63. & *seq.* argumenta quibus creatio naturarum in tempore oppugnetur, 38. & *seq.* Respondetur his, *ibid.* Cur creare pergat homines Deus, quos novit sub peccato nascituros, 222.

Crederet in Christum est diligere Christum, 273. Non quomodo demones, *ibid.* Summa credendum quae docere debet potestas & credere populus, 9. Non quolibet credere bonum est, 202. Quo sensu charitas omnia credere dicatur, *ibid.*

Crimina que a corporis Christi communione remouent, 176. Crimina non confessa, sed aliunde nota, & que patientia non sanantur, igitur in increpationis curanda, 20.

Cupiditas. Non solum a cupiditate possidendi superbia, sed etiam a voluptate percipiendi abstinendum, 30. Patrum allevatio promeretur cupiditatis, *ibid.* Cupiditas & superbia eam malam: nec superbia sine cupiditate, nec cupida sine superbia, 36. Cupiditatis tyrannia in eos qui ipsi serviant, & eorum suam miserabilis depingitur, 24. Cupiditas cupiditate alia pellitur, 176.

Cypriani Traditio de oratione Dominica, 137. Cypriani testimonio de gratia Dei, 176.

D

Demoni ante lapsum beati, sed non plene, 161. & *seq.* Eorum loca non est nec ulla caliginosa, 32. Demonia Iulianus Alexandrinus in templo Scriptis, 159. Roma in specu, ubi virgines singulis annis immolabantur, a Monacho Scylloni nudo obmerito, dissipantur, *ibid.* Differentia quoniam inter demones, & impios homines, 2.

Demoniorum status, 43. Iguis & variis tortis exprimitur damnatorum penam, *ibid.* Occidi dicuntur, non quod aliquando deficiant, sed quod in doloribus puniuntur vivunt, *ibid.*

Des. Tribus in Perside habitans tempore auctoris libri Promis & Prædicti, 136. Ex eo nascitur Antichristus, ex predicatione Jacob Patriarche, *ibid.*

Daniel et desideriorum, 221. Prophecia ejus mysteria licet plena

plena sit, pars tamen ejus ita elucet, ut tempus agnoverit adventus Salvatoris, *ibid.* Duodecim ejus prophetia videntur: in Hebraeo tantum decem, *ibid.* Ha duodecim percurrunt, *ibid.* & *seq.* Senem impudicū hareticorum figura Ecclesie integritatem vitare contemnit, etc. Daniel ex cibus regis non contaminatur, Christus & discipuli ejus a desideris mundi alieni, *ibid.* De Danieli Prophetia, *ibid.* Daniel in lacum leonum missus, & inde eruitur, Christi figura, *ibid.* & *seq.* Daniel eductus illius et lacu leonum, iustitiae vero ejus a leonibus devoti: Dominus suos erens a diabolo, 214. Danielis socii in flamma illius, veri Christi adoratores a diaboli praesentia facili ad caelestem gloriam perducti, etc. & *seq.*

Dati Christo qui intelligantur, 160. Christi discipuli duobus modis dicti, *ibid.*

David, manu fortis, 150. Pastor ovium, et Christum pastorem figurare, *ibid.* Gallorum David, cum Christi beneficia comparatio, *ibid.* David leonem & usum occidens, ex femine suo venturum figurat, qui concubavit leonem & draconem, *ibid.* Arma Saul a Davide rejecta, sapientia haec mundi a Christo neglecta: quingies lapides electi, quingies libri Legis, *ibid.* David fugiens, Martyrum figura, *ibid.* David patrem Sauli, Christus patrem etiam regibus facinorosis, 105. David declinans infidias Saulis; Christus subtrahens se Iudeis, gentibus annuntians, *ibid.* David strepitiem se simulans futura mysteria agit, *ibid.* Huc ab Angustino expostio, in Pf. 31. n. 5. *ibid.* David plebs vera & alia & pia sapientia, 226. qui responderit maledicentem Semel percutere volenti, *ibid.* David lapsus quomodo utilis iustis & peccatoribus, 154. David mitem in regem quid in figura gesserit, 160. David Suleim occisum dolens & vindictam, a toto Israel negentem, Christus inimicos diligens & vindicans, totus ad eum colligitur mundus, etc. David elatus adulterium, homicidiumque commisit: monitus penitentiam agit, & mortem licet evaserit, in eam tamen graviter vindictus, 105. David exemplum sobriis animabus, ut distant amplius merore prospera, quam adversa, 156. David promissa non esse de Salomone intelligenda, *ibid.* David turbatus cum videtur iniquos ferre in seculo, bonos vero laborantes: sed confirmatus cum attredit utrumque novissima, 150.

Debera expugnans Siazaram: & Jabel ligno consignata, Ecclesie similitudinem gerunt, expugnantis idola & haereticos ligno crucis, 52.

Decimas & primitias &c. cur sacerdotibus distribui iusserit Deus, 35. Decimus Deus soli offert, caeteros sacerdotibus distribui constituit, *ibid.*

Declamatores. Quid differant inter declamatores & doctores, 12. Defuncta cura est de his qui hic agunt, patet ex divite apud inferos de fratribus soliloquio, 260. De suis plerique ante mortem provident, *ibid.* Quae pro defunctis commendanda frequent Ecclesia, non sunt adversa fruentis Apollonii, qui dictum est, ut referat unusquisque secundum ea quae per corpus gesserit, 150.

Delectatio. Tanto magis delectat opus bonum quanto magis diligitur Deus summum bonum, 195. Qui sit ut iustitia aene magis misere delectet. *ibid.* Delectationis carnalis gravi effectus in homine, 37. Quomodo delectationis carni additi homines, etiam abstinentibus objectis carnalibus, interitus corrumpantur, *ibid.* & *seq.*

Deliciae si abique desiderio percipiuntur non efficiunt, & viles ubi plerumque abstinentie profectum, & appetitui accipiantur,

tur, impediunt, 28. Probat exemplo David, & Elias, *ibid.* Deus vera possessio, in quo omnia habentur: modo homo primitus fit Dei possessio: & quanta talia homini habendo, 26. & *seq.* Qui temporis laqueis, quanta fit divina delectationis multitudine non didicit, 25. Mundo renuntiandum ut fiat Deus possessio, *ibid.*

Defendere. Deum defendere, est humanos actus lascivire, 67. 70.

Deserit aliquantulum Deus, ne superbiamus, 233. Desperationis & perveris spem Scriptura occurrat, 245. In peccatis non deferendum de venia, 252. Sed imitanda David Regis penitentia, *ibid.*

Detrahentes humiliter non esse sustinendos, 43. Qui detrahunt, aut detrahentibus acquiescent, vanitatis morbo laborant, *ibid.*

Deus & iustus & iustus videt, 120. Deus quo sensu defendere dicitur, 77. 79. Deus in hac vita suis alienis creaturae assumptionis non potest videri, 5. Dei potentia & longinquitas, 241. Dei vacatio ab opere sine desidia, 150.

Deorum turba a Varone derelicta, etiam cum Jove filissima vibrante, non potuerunt efficere ne eos perderet Cracitua, 130.

Diabolus princeps Angelorum qui occiderunt, 160. Diabolus Angelus a Deo creatus, per superbiam factus est diabolus & ex Eschiride, ista, Evangelio, 111. In veritate factus non Reiter, quia subditus Creatori esse voluit, cujus potentiam nec minus evasi, *ibid.* Quae elationis percutit: Ista, & Eschiride, Evangelium & Petrus, 160. Cum Deus hominibus parcat, diabolo non parcat, *ibid.* Quo precipitatur: Ista, & Eschiride & Evangelium, 160. Diabolus in veritate factus, sed non permandit, 157. Diaboli quo fit potestas, 79. Gaudia ejus, *ibid.* Diabolus nec in peris potestatem habet, nisi daretur a Deo qui Job ei tradidit sub hac auctoritate, ne precepti sacerdotum modum, *ibid.* Diabolus quam terram commendat in fecerit a Deo prolati accepit, 64. Diabolus ligatus & missus in abyssum: David, Job, Evang. Apocalypsa testatur, 131. Testum super diabolum cum in abyssum missus est: detestum, qui oportet eum solvi & produci, 154. Mille anni, quibus expletis solvetur diabolus, a perit totum accipiendo, aut ab initio 222. heb. Daniela; usque ad Christum ducem, *ibid.*

Dicere. Quomodo Deus dicitur dixisse Semel, et malediceret David, 226.

Dies verus aeternitas, 275.

Dilectio ius sunt facilia, 22.

Dilectio & delectatio iustitiae, gratie indicia, 155. Dilectionis ordo qui esse debet, 46. Diligere Deum quid sit, 45. & *seq.* Qui perfecte Deum diligit in hac vita, 260. Deum plerumque fit quis diligit, 45. Deus propter te diligenda: si propter illa, quae praesentia amatur, non gratis amatur; quia illud propter quod diligitur, ei auferatur, 51. Proximum diligere quis confutetur, 45. Non carnaliter diligenda proximus, *ibid.* Dilectio proximi fructus nostrae, quem ipse Christus dedit nobis, 166. Dilectio mundi qui te diligit facta, non vera, 245. Dilige te & adit, adit naturam, diligit iniquitatem, *ibid.* Mundum quomodo diligere debemus, *ibid.*

Dilectum quadraginta dierum quid noverit, 67. Finit dilecti doc. Anno Noe, finem mundi post sex menses seculi signifi-

cat, *ibid.* Dilectus a discendo dictus, 137. & *seq.* Alia notione in illa quo pro peccatis suis mala quique patitur dicitur discipuli-

us, **136.** Discipuli Ecclesia est ut ne liceat transire de Ecclesia ad Ecclesiam, **139.**
 Discipuli ecclesie ex Jeremia, Marco & Sybilla, **141.** Discipuli incedunt de resurrectione, Osee, Gen. 49. Marcus, Thomas in Joanne, Joannes in Epist. & Paulus. Citarur & Maro, **146.** Discipuli Christi duobus modis dicti, **150.**
 Discipulo a massa perditionis per gratiam, **152.** Nemo nisi gratia Salvatoris discernitur, **ibid.** Omnia quæ ad salutem æternam sunt necessaria procurantur, ita quod discreti sunt, **ive electi, ibid.** V. Electio Gratia. Deus cujus vult miseretur, non iustitia, sed misericordia; & quem vult obducat, non iniquitate, sed veritate vult, **ibid.** Quæstio illa non aliter solvenda quam solvit Apostolus Rom. 9. 22. & 13. 17. & seq. Sufficit scire quia non est iniquitas apud Deum, **174.** Inscrutabile cur instantes alii discant frustrati baptismum, alii non, **177.** Cor non omnes liberentur, **180.** Variæ figuræ alimendorum & rejiciendorum, in columba & corvo arcæ, & loco, Math. 19. 81. & 66. & seq. In discretionem parvorum nec fatum, nec acceptio personarum, sed misericordia & veritatis profunditas, **186.** Cum Deus coronat iustitiam nostram, nihil aliud coronat quam dona sua, **211.**
 Divitie & gratia quæ reprobanda, 22. & seq. Divitie temporales & ipsæ bona sunt, sed bonis & malis communia, ideo spiritualibus viris non stantia, 23. Divitie temporalibus aliter utitur iniquus, aliter iustus, **ibid.** Amittimus eorum divitibus efficere iustus & iustus, **ibid.** Quæ divitie promittantur timentibus Deum, **227.** Divitie spirituales quomodo videantur, **ibid.**
 Doctrina nomine quæ contineatur, **232.** Aliter Dea, aliter homo docet, **194.**
 Dominus versus Dominum, non quales qui emittit facello, sed quales Dominum qui emittit, **232.** Dominorum erga servos, & servorum erga dominos officia, **172.**
 Domum roridæ qui habet amalam, petiit ab illa foras, **240.** Ubi foras, & quare, **ibid.**

E

Ecclesia. Non tantum a vini usu, sed ab omni re quæ inebriant abstinendum vere abstinent, **135.**
 Ecclesia ovium solica, cuius membra sunt omnes ovæ huiusmodi, **275.** Ecclesia catholica unicus Christi non divisa, ex Paulo, **Epist. 2. 13. 134.** Ecclesia columba, sponsa, electa & curtur, cuius pulli parvuli baptismi consecrati, **32.** Ecclesia columba: hereticorum corvus, **66.** Ecclesiam ortus predicatur & annuntiat, ex Davide, Isaiâ, Marco, Joanne, Altitudo Apostolorum, Petro & Paulo, **126. & seq.** Ecclesia commissa, velut navis agitata, non relinquenda, sed rante regenda, **8.** Non solum omnes quæ habet, sed etiam ipsum gubernatorem perdat submersa studiis aut soluta, **ibid.**
 Electi qui secundum propodium vocantur, **308.** Electi Deus facit etiam peccata proferre in bonum, **266.** Electi, Dei filii, Christo discipuli duobus modis dicuntur, **ibid.** Electionem nullo perit, **170.**
 Electio gratia, non ex operibus, **306.** Quæ electio ab Apostolo agnoscitur erga Jacob & Esau, **ibid.** Electio, misericordia; reprobatio, Dei iudicio adscribitur, **307.** Electio non ex præcognitis meritis, **135.** Electio ex gratia & proposito Dei, **309.** Electio, gratia, non meritorium, **177.** Electio ad regnum, 178. Illi electi qui secundum propodium vocati,

ibid. Electio per misericordiam & per iudicium, **ibid.** Quomodo electi dici possint qui non sunt perseverant, **ibid.** Electio gratia quam occulta, **312.** Electio ex massa perditionis liberetur, **ibid.** Electionem futuris operibus tribuunt Pelagiani desipunt, **172.** Quomodo iusta electio Jacob, & reprobatio Esau, **319.** Electio Jacob non ex præcognitis futuris fidel, **ibid.** Electio quomodo fit, aut iusta sit, ubi nulla distantia, **ibid.** Electio non ex operibus, sed per gratiam, **319.** Cur ex eadem massa nunc eligatur, aliter reprobetur, ad inscrutabilia Dei iudicia referendum, **313. & seq.** Iudicia Dei occulta in hominum electione, **311.**
 Electiones. Sancti Pontifices quosdam honorari ambientes prætermittunt; alios latere cupientes honorant, non ex invidia, sed prudenti consilio, **179.**
 Eleemosyna ius, **41.** Eleemosynas infundam, ut succentur peccati vulnera, **370.** Eleemosyna compendium sacrificii, quod totum hominem mundat, **387.**
 Elias, **109.** Deus Eliam pastorem mittens ad viduam, non discit per aves posse pascere prophetam suum; sed cum viduæ necessarium sciret, **108.** Elias & Enoch introditi in sanctorum, ex Malachia & Apocalypsi, **138. & seq.** Elias & Enoch passio in Apocalypsi prædicta, **139.** Elias & Enoch retransferti primi omnium, **140.** Coram omnibus adscensuri in celum, **ibid.** Elias Eliæ studium exercere volens, necessario se per devia sequi illum imperat, **108.** Christi figura fuit dona promittentia discipulis sibi inherentes, **14.** Episcopi in corpore Quatuor volentes maxime ponant, **316.** Voluptati ferre virtutes volent, **ibid.**
 Episcopus. Virtute induit voluptatis ancilla, **180.**
 Episcopi. Non sufficit Episcopo bona operari, nisi etiam sibi commissos fideles de credenda instruat, **2.**
 Epistola ad Romanos de commendatione gratie maxime loquitur, ut inde fit prædicatio ejus, velut a capite ortus, toto corpore diffunderet, **309.** Intentio Apostoli in Epistola ad Romanos, **313.** Græci codices, modo in Latinum linguam Epistolæ ad Romanos interpretatio facta est, **181.**
 Erroris accuserem, **11. & seq.**
 Erubescencia & confusio Ada ex qua præcepto auditore orta sit, **34.** Erubescencia comes peccati individua, **43.**
 Esau & Jacob populozorum duorum, Judæi & Christiani figura, **71.** Costura rubra Palsio Christi, **ibid.** Esau non damnetur indignus, **307.** Esau vix non congruetur vocatus, **311.** Cur fidei donum ei subtrahatur, **170.** Esau reprobatio quomodo iusta, **318.** Quomodo Esau Deus odio habuit, qui nihil odit eorum quæ fecit, **317.** Cur donum fidei subtrahatur Esau, **310.** An ex præcognitis futuris voluntatis improbus Esau, & reprobatio ejus, **ibid.** Quod prædictum erat de Jacob, **Esau dominus fratris sui, &c.** (Esau) in illis non promittit: ut res tuas signata per litteram, nobis manifestetur in gratia, **72.**
 Esdras propheta, **174.** Esdras sacerdos & propheta, regi Babylonio rogatus, accepta ab eo licentia veniens Jerusalem, ad locum æreos, purgandum a vitia primitus plebem Ravit, **ibid.** Librum Legis cepit, ostenditque ejus debere unumque alienigenas: Christiani populi figuram ostendens, quoniam adoravit Christum, **Si quis dimiserit domum aut ægrem, aut fratrem, &c.** **ibid.** Esdras sacerdos scripti sententia Judæorum prudentium quos Artaxerxes interrogaverat, **315.**
 Ethar, **ibid.** Liber Ethar scriptura sacra, **166.** Ethar Ecclesiam computatur, **115.**

Eva

Eva adhuc virgo mortem iocunde mundo, rediens Virgo Maria promittit Salvatorem, 120. *Eva* maleficio, 64. & *sep.*
Exemptus Petricus paganus edificum subteritibus obtinet ab Attacido contra asylum Ecclesiarum, obsequium ejusdem incurrit ad ejus quam odorat refugium invenit, 120. *Salvatus* est Ecclesia est ejus iocunde, per Joannem sacerdotem vixit et salus obtinet, *ibid.*

Exaltatio post mortem speranda, 372. *Exaltatio* de abundantia gratiarum timenda, 374. In Paulo ne extolleretur coelestibus apparuit, *ibid.*

Excommunicatio, 123. *Excommunicatio* istius, 123. *Excommunicatio* potest esse utilis, 126. *Excommunicatio* pena maior in Ecclesia non est, *ibid.*

Excoctio vasa male viventium, est. & *sep.* Quibus id *quod* dicit Apostolus dicendum, *O bone inquit et ore. at.*

Exaltatio, mentis excessus, 125.

Exheret clausus in bono, quem *Isidorus* incipit: admonet Christum in bono operibus, *q. d.* De dona sunt, non est gloriandum in homine, sed in Domino; ne quod humilis eripit, superbia amittat, 120.

Exheret Propheta, 126. *Exheret* resurrectionem mortuorum futuram vidit, quam speramus & credimus, *ibid.* Jerusalem caelestem describit, *ibid.*

F

F *fructus* minue impius quam Castina, 180. & *sep.*
Falsitas rolli, et loculi, famam, altam, altitudo alicuius, 12.

Fati nomen quid intelligitur, 170. *Fato* facti quod merito non fit, Pelagiorum est sententia, 181. Pelagiorum, gratia appellatio factum laudat dicentem, ora obstruat infantes, 182. *Fati* assertores esse convincuntur Pelagiani, potius quam catholici, 183. & *sep.*

Fugit Basilica Carthagine, in cuius secretis habuit Concilium Africam universale praesidente Aurelio Episcopo, 187.

Felicitas felix ipsa maior est infelicitas, 172. Melius felices esse nunquam permittit Deus, sed ideo melius felix potest, quia quid fit felicitas ignoratur, 182.

Fenestra aera, respectus in seipsum enervatur, 67.

Fides iustitiae fundamentum, quam nulle praecedunt bonae, & ex qua omnia procedunt, 40. *Qui* nobile praestit, *ibid.* *Fides* duplex, 102. *Fides* sanctorum Dei misericordia, 130. *Fides* in potestate, quia nulle credit, nisi valuerit, 102. *Fides* donum Dei, 160. *Fides* verbum confirmatur & brevitas quod fecit Dominum super terram, 114. *Fides* ex auditu, 2. *Eam* nulla bona opera procedunt, 40. *Fides* bona opera praedit, 137. *Fides* gratuita datur a Deo, 102. *Non* sic ad praesentem pertinet credentes, quomodo non credentes, 110. *Non* omnium est fides qui audiunt verbum 100. *Cui* ille credit, ille non credit, cumambo idem audiunt, infirmitas, *ibid.* & *sep.* *Apostolus* Roman. 1. 12. *ex fide & per fidem*, non dicuntur, nisi varietate locutionis, 100. *Quomodo* gratiam hanc accipere fides mereatur, 107. *Non* potest homo boni aliquid, nisi fidem per gratiam gratiam accipit, 107. *Quae* fides laudanda, 100. *Fidei* gratia in quibusdam tanta, quanta non sufficit ad obtinendum regnum calorum, 113. *Fidei* inchoationes quondam conceptionibus similes, *ibid.* *Fides* eorum qui lege legunt, alia a fide filiorum, 112.

Fides futurarum rerum esse incarnationem Christi, sed & praesentium potest ad saltem, 102.

Figura in veteri testamento succedunt figurae: omnes tamen Christum Ecclesiamque significant, 72. *Moses* Christi figura, *ibid.*

Filius Dei qui sensu dicitur minor Patre, & seipso, 155. & *sep.* *Utriusque* Scriptura dicit, & equalem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio, 156. *Diffinitio* naturarum in Christo loco Philip. 2. & manifestum commendat, 156. & in illo Gen. 1. 26. *Pater* noster *hominem* *h.* *ibid.* Scriptura de subiectione Filii sub Patre perperam intellecta explicatur, *ibid.*

Fili Dei quidam secundum susceptam temporaliter gratiam, quidam secundum naturam Dei praesentiam, 159.

Fili perantibus honorem impendere debent, non submedullis meis, sed future remunerationis desiderio provocat, 172.

Fili nostri & veneramus, qui mala operantur, 195. & *sep.*

Finis dupliciter dicitur, 131. *Finis* Legis quomodo Christus, *ibid.* & *sep.* *Finis* mundi venturae cum crediderit omnes gentes praedicatur, in Iisale, Malachia, Mathaeo, Aggae, Habacuc, 120. & *sep.* *Perent* Salubritas, Academici ovis, & Peto, 111.

Flagella non semper pro peccatis accidere, nunquam tamen casu aut iniuste, 11.

Flores monachus Usalensis Angulini librum de gratia & libero arbitrio fecit ad monasterium fore, 112. *Fiori* fides catholica, 152.

Flores quidam S. Soli martyris sibi meritum assignans, non longe a Neapoli iusticia sacras a Nalaziano episcopo & Hieronymo presbytero detinetur & necitur, a provincia limitibus pulvis est, 115. & *sep.*

Fortitudo vera nec molestie nec libere succumbit, 40. *Fortitudo* vera non vana, sed humilis, 40. *Fortitudinis* partes, 14. *Fortitudo* enim describitur, 40. & *sep.* *Fortitudo* nostra Dominus quomodo, 40. *Qui* fortitudo vera virtus fit, *ibid.* *Frontem* haereticorum non esse frontem, 181.

Fructus. In tribus fructibus exploratorum Josue, mysteria Christi & Ecclesiae, 70.

Fuga petit ad illo qui non fugit, 176. *Fugere* corpore licet, animo non licet, *ibid.* *Inferat* quare non fugiat, *ibid.*

Fundamentum edificii spiritus fides, 62. *Fundamentum* omnia rei futurae fides est: cuius culmen edificii terrae calumpnie obdunt in Christo, *ibid.*

G

G *Allium* Episcopi quidam cetera bona ex Dei gratia provenire adquirent, fidem solum in libero arbitrio remanere voluit, 112.

Gaudium non quodvis est bonum, 11.

Gedeonis cunctis ad aquam probatus grex commendat, ut non in se quisquam, sed in Domino gloriaretur, 40. *Milites* Gedeonis succinxi lumbis, hydrias portantes, & facies succensas: milites Domini praesertim signum quomodo Christus iussit, *Sine lumbi vestri percinxi, & interea cunctis portantes, ibid.*

Gemitus iustorum semper vivit in corde eorum, 130.

Generatio quot annis terminetur, 167. *Quae* nata homo generare possit, *ibid.*

Gen.

Græcifici de natalibus sacrosanctis moris & evens con-
stat, 118. Græcificorum responsa vera, 118.

Gentes. De gentibus quo naturaliter facere legem, & easque
habere scriptas in cordibus dicitur ab Apostolo, 106.

Geregi vendere voluit quod propheta gratis dederat, & lepra
Nathan percussus, hæreticorum figura, qui fide vendentes
expositiones peccatorum, maculis illorum insigniuntur,
310.

Gloria Dei quid sit, 11.

Gloria dupliciter reclusa intelligi potest per fidem, 198.

Nemo gloriari potest coram Deo, 166.

Gog, & Magog, verba Hebrææ. Latine Testum & Detestum,
114. Gog & Magog quidam Gens & Magogus dixerunt,
qui Ecclesiam vastabant cum scriberet auctor lib. De promissis
& predictis, 114.

Gratia proprie donum charitatis, 320. Gratia ante merita bo-
na, 122. Quæ vera gratia Pelagianis opposita, 427. Gratia
grætiæ exemplum in parvulis, 126. Quæ adjuvantiæ pri-
mo homini concessum in statu innocentis, 164. & seq. Sine
gratia nullum profectus sine cogitando, sine volendo, & amando,
sive agendo faciunt homines bonum, non solum ut mon-
straret ipsa quid incutendum sit faciat, verum etiam ut præ-
stare ipsa cum dilectione faciat quod solum, 131. Desiderare
gratiam initium gratia est, 134. Gratiam ex meritis dari
volebant Pelagiani gratiam destruentes, 168. Fidem quoque
fidei tribuunt, quæ filii Dei fidei meriti essent, 168.

Gratia Dei per Jesum Christum quam sit, 155. Qui non dum
igit, sine non faciendo omnino, sive ex charitate non
faciendo, orat, ut quod noniam habet accipiat, 168. V.

Oratio. Divina gratia potest & erga, 164. Ideo pos-
sunt homines, quia sic volunt; ideo sic volunt, quia Deus
operatur ut vellet, 164. Subventum est infirmitati volunta-
tis humane, ut divina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter
ageretur, 168. Testimonium Scripturæ pro gratia, 174.

Ex verbis Jeremias & Esaiæ pro gratia gratum
& efficax, 174. Gratia ante & post lapsum datæ distinctio,
168. Melioribus omnes donis adequanda nostra infirmitas, 164.

Gratia in Christo data longe potentior quam gratia primi
hominis, 168. Adjutorium duplex, aliud sine quo non fit aliquid,
aliud quod fit, 168. Exemplum alimentum & beatitudinis
declarat, 168. Gratia est ante omne meritum, 168.

Gratia in Christo clarior, 168. Gratia Dei in Apostolicis
litteris legitur, in Prophetis autem servando cognoscitur,
168. Gratia indigno data, 190. Gratia novi testamenti
charitas, non quælibet, sed de corde pure, &c. 100. Gratia
quam in Ecclesia prædicatur, 188. Gratia Pelagiana in in-
teriori & multiformi mente illustratio, 427. De gratia
nihil Pelagius professus, quod non possit intelligi de lege
atque doctrina, 168. De gratia Christi quid sentiendum,
174. Gratiam secundum merita dari dicit Pelagius, 220.

Gratiam in lege atque doctrina ponit Pelagius, 217. Gra-
tiam quam confiteri debet, ut sit Christianus, ea est quæ non
solum insudet, sed persudat bonum, 156. Gratia gra-
tior, 222. Gratia nova Testamento promissa per prophetam,
200.

Gratia vi deum non dat, 169. Deus voluntatem in cordibus
hominum operatur, 168. Occultissima & efficacissima po-
tente Deus convertit hominum voluntatem, 168. Gratia
proprie dicitur donum caritatis, 172. Nos ambulatione, nos ob-
servemus, nos facimus, sed Deus facit ut ambuletis, nos
observemus, ut faciamus. Hac est gratia Dei, 175. Per gra-
tiam & cognitio boni & desiderium, 196. Non tantum
J. Prosper. Tom. II.

ad perfectionem boni, sed etiam ad primum ejus incipit
hominem agere gratia Dei, 177. Gratia initium & fides, 128.
Cæcumeni credunt, & Cornelius credebatur Deo, 168. In
quibusdam gratia fides tantum est, ut sufficiat ad iustificatio-
nem, in aliis tanta ut non sufficiat, nihil tamen bonum sine
gratia, 168. Vis gratia, 169. Sine gratia nihil boni fieri
posse quod ad veram pietatem veramque iustitiam pertinet,
confutandum, 220. Quid deprecetur Deum cum adjutorio
ejus ad faciendam iustitiam deprecatur, 156. Gratia nomi-
ne cur faciem affert calamitatur, Pelagiani, 168. Gratia datur servandis Dei misericordissimum volun-
tatem, 168.

H

Hæresis Pelagii & Cælestii ipsi fidei nostræ petit fundamen-
ta, 222.

Hæretici omnes a consensu Apostolorum alieni: non in Eccle-
sia prædicant, sed in platina, 330. Hæreticus quæ rationes
præstaverit coram a Noe ex arce emissus, 66. Hæretici
sepe contra similes extra Ecclesiam mittuntur, 32. Hæretici
omnes ostenduntur a Joanne in Epistola dum dicit, non erant
ex nobis, &c. 314.

Hædomadæ lxx. a reparato templo ad Christi activitatem cu-
currunt, 114.

Hebræi, Genes. 10. Solus linguam Hebræam retinet, 68.

Hebrææ populus metu incolarum æternæ promissionis aliam a
Moysen ducem eligere, & in Ægyptum redire statuens, illos
significat, qui per baptismum liberati, metu damnorum, de-
sperantes erga se impleri promissa Dei, eligunt etiam ex-
terni cui renuntiaverunt, 72. Hebræi sperantes Samuelis re-
dactum: idem postea Jesum Regem sperantes, 206. Hebræi
spolia Ægyptiorum non furto abstrulerunt, sed fide pro me-
cede a Deo reddita, 82.

Hereticus Presbyter sedulorum dicitur & correat, 116.

Hereticus Trimegistus dolens furcæ idolorum everfionem,
210.

Hieros. & Lagurus Episcopi, 180.

Hieronymus lxxix. Hædomadæ Danielis magno ingenio & la-
bore explicuit, 113.

Hieronymus ultimus ex Machabeis dux & pontifex, 116.

Homicida. Non tantum qui gladio, verum etiam qui odio sa-
ciant, homicida sunt, 62.

Homo pravaritatis creatori præjudicium inferre non potuit,
62. Idem prout esse homo ad eum suum, non est ido-
neus ad resurrectionem, 172. Homicida sapientia vere qui
secundum Deum, 172. Homicida nomine carales intelliguntur,
172.

Homerus Theodoli filius templum omne cum adjacentibus spa-
tiis Ecclesiæ confert, simulacra confringi concedit, 120.

Humilitate necitatis: & antithesis cum superbia, cuius effe-
ctus diversi enumerantur, 31. Humilitate filia Dei prout
efficitur, 168. Humilitate ad Christum acceditur, 172.

Hypocritæ sive simulatio virtutum velorum vitia, 226.

I

Iacob an status ex prudentia futurum fidei, 338. An ex prudentia futurum voluntatis apprehendat, 339. Dilexit in eo Deus non culpam quam debebat, sed gratiam quam donabat, 339. *Vide* Elieho. Jacob Efeu vestitus indutus & pellicibus honorum manibus circumdatus Christum figebat, qui similitudinem carnis peccati accepit, & legem veterem implendam suscepit, 339. Benedictio quam Isaac Jacob dedit Christo convenit, 339. Claudicatio Jacob patriarche, 339. Jacob claudicatio populum Hebrum significat per errorem variis a Christo aberrantem, 339. Jacob descendens in Egyptum quid figuret, 339. Cuius posteritatis multiplicatio Christiani populi multiplicationem indigit, 339. Interventio Apostoli gratiam commendare in Jacob, 339. Scopus Apostoli in exemplo Jacob & Efeu, 339.

Idolorum cultus pompa inanis describitur, 339. Idola subvertenda praemonstrantur in Deuteronomio, Isaia, Jeremia, Zacharia, Psalmo, Luca Evangelio, Paulo: Immo & Sibylla, 339. & seq. Exempla subvertentium idolorum, 339.

Jejunium libenter suscipiendum, 339. Jejunium quadragesimae dicunt a Moysae, Elia & Salvatore concessum, 339. Jejunio praefrenda futurum charitas, 339.

Jephthae filio 339. Jephthae votum temerarium, 339.

Jeremias in utero sanctificatus, 339. Jeremias & Ezechielia prophetis quasi contrarii implentur, dum Sedechias oculis effosso adducitur in Babyloniam, 339. & seq.

Jerico prima in civitatibus promissa terra, 339. Jericobanorum murorum superba constructio, non humana, sed divina manu concussa interdicta, 339. Quid hujus urbis subversio doceat, 339.

Jesus latine est Salvator, 339. Jesus Nave jubente Deo duce pugni effectus. Hanc decet Dei populum in terram promissionis introducere, qui & nomina & rei sacramenta salutemque portaret, 339.

Jerobab rex Achab regis incomprehensibili judicio Dei quod dante potestas nulla, propheta Domini occidit, 339.

Ignorantia non est iusta excusatio, 339. Petrus peccata ignorantia commissa dum passionem Christo predicanti contradicebat, & postea praesumeret, respectu atque compunctus omnia stando delevit, 339. Ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, poena peccati, 339.

Imaginem Dei in homines peccatum delevit, infansit gratia, 339. & seq. Imago Dei non omnino deleta in infidelibus, 339.

Imitatio. Non Adam imitari debemus, sed Christum, 339. Quid sit Christum imitari, 339. Non solum imitatio Christi iustus facit, sed gratia, 339.

Immortalitatis & beatitudinis appetitus naturalis, 339. Immortalis esse omnes volunt, sed quia multi immortales se esse posse desperant, non credendo quod possint, non ita vivunt ut possint, 339.

Impietatem edit Deus, & in alia eam punit per damnationem, in alia admittit per justificationem, 339.

Impudicitia concupiscentiae usus malus, pudicitia virginialis solus usus, 339.

Incuratio Verbi, 339.

Incorruptio & immortalitas communis erit corporibus iustorum & iniquorum, ut nec beati premium fiant, nec damnati supplicium, 339.

Indulgentia Dei & gratia gratuita magis efficitur in infantibus regeneratis, nos. Infantes vitam eternam scientes accipiunt, eius munera merito, quod his eum prodest refectur, 339.

Infans in utero matris non est pars corporis matris, 339. De necesse infantium pro Christo, Jeremias, David, Martheus, Joannes in Apocalypsi, Marco, 339. Non etiam a nativitate Jerusalem Christus suo numero sociavit, 339. Christus etiam infansum Salvator & Redemptor, 339.

Inferni tristitia status, 339.

Infidelitas in infansum trajector, 339.

Infidelium opera non sunt virtutes, 339. Pelagianorum objectiones pro virtutibus infidelium, 339. Bona opera quae faciunt infideles esse Dei dona, 339. Infidelium peccata quibus bona male faciunt, 339. Quantaque opera non inveniantur in infidelibus, nisi ex reliquiis imaginis Dei. Infirmitas blanda pietatis Deo lucrando, 339. Exemplo Christi iustum ratiorem modo qui ut ipse infirmi sanant, aut infirmari possimus, 339.

Ingrati & pervertentes in lepra in castris Dominiacis non suscipiuntur, 339.

Inimici. Non hoc erandum ut moriantur inimici, sed ut corrigantur, 339. Qui inimici sint adversus quos nobis est iusta, 339. Diabolus qui Iudam implevit est a quo nihil peccavit David, 339. Hunc patiebatur, visum, illam exegnavat non vitium, 339.

Iniqui tentare, 339.

Iniquitas omnia parva magnare fit, puniatur necesse est, 339. Puniatur ab homine puniatur, ne puniatur a Deo vindicante, 339.

Injuria nihil accidit respectu Dei, 339.

Injustitia duo genera, 339.

Infans dicere & ridere, phrenetico similis, 339.

Instruendi & corripiendi audientes, five proficiant fide non, 339.

Intellectus viro comparatur, 339. Animam habere & intellectum non habere, id est, non adhibere, nec secundum eam vivere, bestialis est vita, 339. Non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus, 339. Per fidem ad intellectum pervenitur, 339. Nolle intelligere est nolle credere, 339. Scripturae culpat non intelligere quod intelligendum est, & non memorialis quod memoris retinendum est, quod homines sui culpas deputari solent, 339.

Intrare per Christum quid sit, 339.

Invidia de superbia semper emanat in diabolo, a quo primo processit, 339. Non proficiat invidia, sed a contra, 339.

Invidia perniciosa, 339. Haec ab homine non potest adhiberi remedium, cuius est vultus occurrent, 339. Qui homines invidia male laborant, 339. Invidiosus bonus punitur aliena, 339. Status miserrabile invidiosus, qui in bono dunt mali, 339.

Invidorum status, 339.

Invitus scire quomodo quis dicitur, 339.

Invocare. Qui facit qui Deum invocant in veritate, 339. Hoc exaudiri Deum, 339. Qui Deum ipsum. « Quo accipit de quibus gaudet praesentis his omnibus, ipse invocant Deum in veritate, 339.

Joannes Baptista. De eo testimonium Isaiam, & Joannis Evangelium, & Petri, 339. In Joanne lex omnia & prophetia cessavit, 339.

Joan.

Lexi. Tribus Levi ex Moysa precepto non parentes propinquos suis, tales discipulos Christi secutus ostendit: quod sancti fecere Martyres, 89.

Lex divina speculum non celans puritatem aut fediates quorumcumque, 105. Lex justificationem non efficit, sed praveritatem, 100. Legimus legi usas, 154. Legia veteris & novae mandata comparantur, 84. Legem fieri naturaliter, idem quod secundum naturam gratia reparatur, 450. Que sunt apud Apostolum gentes naturaliter quae legi suae addictae, 180.

Liberalitas. 30. 31.

Liber Pelagii a Jacob & Timotheo acceptus, cui respondit Augustinus *lib. de Nat. & gratia*, 103.

Libertas voluntatis quatenus secundum gratiam defenditur, 350. Cui Deus Angelus & hominem libero arbitrio permittit, 361. Sufficit ad malum, ad bonum autem parum est, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono, 362.

Libertatem arbitrii media vis, 303. Deum naturam intellectionem condidit cum libero arbitrio, etiam praeficit quodam per electionem peccatum, 356. Libertatem arbitrii unde libertatem in bono, 368. In malo libertatem unde, *ibid.* Paulus libertatem arbitrii ostendit cum monet, ut in vacuum gratia Dei suscipiat, & in se vacuum non fuisse dicit, 351. Nec tamen liberum suum sibi casus est arrogare, *ibid.* Praecepto libertatem arbitrii, oratione auxilium gratiae necessarium ostendit, 355. Deo volente saltem facere nullum hominem resistit arbitrium, 366. Fides catholica de libero arbitrio, 355. Liberi arbitrii clausa affertur Pelagius, 459. Liberi arbitrii defensores, imo deceptores, qui insistentes, 310. Libertatem arbitrii & gratiam Dei conciliandi difficultas, 322.

Libri quidam Scripturae aut liberorum perae antiquitas ab oblationibus legi prohibebatur, *ex.* 38. In his tamen licet secundum historiam facta credantur, virtutes figurantur, *ibid.*

Liberorum de Vita contemplativa argumentum emat parva verba perscrutator, 312.

Locus. Non est utilis illi melius locus, ut possit esse nisi cum diabolo, qui non est cum Christo, 353.

Lucta cum carnis in hac vita non desinit, sed extrinsecus multitudine animae corroboratur, 38. Lucta Jacob & Esau in matre maris signum fuit reus magnarum, quia non fuit arbitrium, sed prodigium, 366. Tales motus non a parvulis, sed de parvulis facti, *ibid.*

Locus in Scripturae Ecclesiam significat, 32.

M

Machabei post captivitatem Babyloniam duces populi, virtutes sua Macedoniae, Aegyptii, & Romanis commendati, 116. Machabeorum inter praeterea femina septemdecim non hoc mundo, sed ipsi peperit caelo, magnam exemplum praebens, *ibid.* Ipsa Raim fecit filios praemissi ad vitam veram, *ibid.* Machabeorum laus, *ibid.* & seq.

Magi ostendit Christo aurem, ut Regi, tunc ut Sacerdoti, myrrham ac mortuo pro nobis, 350.

Mali. Tolerandi mali a bonis, 360. Deus tollit cordibus etiam malorum ad laudem & tunc adiunctam bonorum, 326.

Malignitas. Si non potest homo non habere malignitatem, vel odierit Nam, 368.

Malignitas in vestre Pontificis, omnia Ecclesia per mundum conueniens continens populos in vinculo pacis & gratiae, quos non tegmen operis charitable, 88.

Mandatorum decem distributio, 80. 81. Custodia illorum mora aeterna effugiet, 64.

Manna cur cum mensura certa sumi deberet, 82. Manna quo sub certa mensura diuina populus volebatur, quam si quiesceret vermibus corrumpetur, auaritia & intemperantiam damnat, *ibid.*

Maria virginis uetus per portam Orientalem semper classem ostendit in Egypt, 44. 114.

Marias & Simonem de Christo nato ex Virgine, 120.

Martyres semel baptismo in Christi sanguine tinguntur, atque suo cruore denso sunt reuincti: sic & ipse iustus est semel in Jordane, iterum in passione: utrumque cunctis tunc designatur, 87. Martyrum corpora ut hydrae Gedeonis litibus fugere inimicos, 18.

Mala ex qua elegantur homines quidam, non media, sed tota damnata, 307. Homines omnes una massa peccati, 413. Peccatorum & impiorum una est massa, in qua & Iudas & Graecus, 431. Ex massa damnata & solus liberaretur, iustum Dei iudicium nemo iuste reprehendit, 362.

Massa Martyrum castida, 375.

Medicum spiritalem quoniam aduenit, et.

Memoriam concordia symbolum charitatis, 334. Meditatio. Laborant homines loqui mendaciam, nam veritatem tota facilitate loquerentur, 333.

Mene unde fit sordida, 37.

Mensa & ara Tabernaculi, Crux Christi, 88. Mensam Christi a regibus, medicis, & pauperibus circumdari: Iulius, David, Salomon, Euangelium, Paulus. Quibus verba Sibyllae conueniunt, 430. Mensa dictum applicat, *ibid.*

Mensa geometrica quanta sit, 66.

Mercedem spectabat Abraham Deum sequens, 68.

Meritum comparatur per charitatem quam distinxit in cordibus nostris Spiritus Sanctus, 413. Merita non procedunt gratiam, 457. Nullum meritum ante gratiam, cum omne bonum meritum non in nobis faciat nisi gratia, att. Deus cum coronat merita nostra, nil aliud coronat quam monstra sua, *ibid.* Ante gratiam merita non bona, sed mala, 406. Merita Dei dona, 324. Charitas, in qua omnia bona faciunt, & ipsa vita aeterna, totum de misericordia, *ibid.* Qui suspicatur aliqua merita ante gratiam, non intelligit se negare gratiam, 356. Ipsam hominis meritum donum est gratitudo, 305. Gratia est omne meritum electis, 377. Merita non procedunt gratiam, 330. Meritis malis redduntur bona monstra, 373.

Michael & angeli ejus cum dracones paganos offendi Danieli & Joanni, ita ut quo anni ibi currant ab adventu Salvatoris, usque in sensationem diaboli, 116.

Mille generaliores, *Ps.* 104. x. 8. nec iterum aliquod videntur significare, & totum tempus ab Adam, usque in finem mundi designant, 467.

Miracula. An Christus maiora per Apostolos quam per seipsum fecerit, 108. Miracula Christi: ex Isaac, Marco, & Petro, 133. Miracula Christi nondum natus de Maria fecit, & in ipsius virtute amoris qui fecerunt, 351. Spiritus illius duplex in Eliseo, Christus amplexus per discipulos fecit, quem fecerunt per seipsum, omnia tamen idem ipse fecit, qui eis facienda tribuit potestatem, 108. & seq. Miracula quidam faciunt ab eis qui profecerunt in Ecclesia, 473. Aliqui profici-

ent-

cientium possit se ad Deum non pertinere si non scierim, *ibid.*

Misericordia & veritas *capitulum* iuncte in Scriptura: aliquando tamen mortis nominibus, *126*. Etiam in iudicio necessaria nobis erit misericordia Dei, *167*. Misericordia in extremo iudicio pro bonorum operum meritis iusto iudicio pite retribuetur: nunc vero non ita, *ibid.* Deus vultus frustra misetur, *331*. In omnibus que quisque agit secundum Deum, misericordia eius preuenit eum: quod solebant Pelagiani, *324*.

Misericordia non semper bona, *128*. Anima misericors fenestrat Deum, dum dat in necessitate, sine consilio ad salutem, *328*.

Mosachus seductor filius fugiens miracula detestus & fugiens Carthagen, *115*. In Asia quoque ab eodem aut alio eula perperata, *ibid.*

Mors corporis, pennis peccati est, *66*. Mors corporis perpetua mortis figura, *ibid.* Mors stultorum qua est factum positus, *265*. Quomodo valida ut mors dilatio, *ibid.* Mors peccatorum quilibet pessima, *148*. Exemplum in diuine & peccati de quibus, *Luc. 16. 19. ibid.* Unde mors iudicanda, *ibid.* Mors mortis non excludit, nisi prius hic a peccato erigatur, *66*.

Mortificatio in qua fit fit, *18. et seq.* & quo nique extenditur, *ibid.* Inutile opus mortificationis, si vel in vanitate suscipiantur, aut interna vicia non reprimantur, *61*. Tunc prodest mortificatio corporum, si carnalibus vitiis abstinere, sanctis virtutibus floreat, *105*.

Mortui quibus miracula Christi non profuerunt, non carus sed corde mortui, & non praesentati, *250. et seq.* Unum & quantum, vel quomodo ex quo circa nos agatur, noverit spiritus mortuorum quatinus difficile, *366*. Ipsi est aliquem eorum de nobis ex Evangelio intelligitur, *ibid.*

Moyse cyrum Christi gessit, *79. 80.* Et quomodo hoc, *ibid.* Proximos morti quid in figuram fecerit, *21*. Moyse Hebraeos alienos reconciliare volens, & ab his repositus, Christus a Iudeis reiectus, *79*. Moyse manus in faciem missa & prodigia sibi similis apparuit, oratione Christi pro nobis nostra peccata purgat signat, *80*. Moyse dissimula Deum offendit; & in penam populum in terram promissionis non introduxit, *82*. Moyse extensa manibus orans Crucifixi instar expressit, cui signa inimica potestas non poterit obviare, immo omnia suffragit, si spes iugantis ex manibus Crucifixi pendat, *81*.

Mulier & bestia a qua portatur, *Apostol. 27. 2. et seq. 136*. Iuxta penna, *ibid.*

Multi. Quos multos appellat Apostolus cum ait, *Peccatores confitenti sunt multi, 166*.

Mundi diligere non debet, *42*. Cuius mundi rectores demones, *377*. Doctrina huius mundi dum deponit superbiam ad Christum defendens, Ecclesiam, quam filia Christi, efficitur mater, *72*.

Multum organum ex Apostolis & doctores Ecclesiarum, quod Spiritus sanctus tangit, *145*.

Myserium. Que celantur aut in magno aguntur mysterio, aut secreto cordis tenduntur in Deum, ut videtur nobis gratia, *269*.

N

Nativitas Christi pax & felix, ex Ioseph, Luca, Christo apud Joannem, Paulo, & Marcum, *120*.

Natura. Status quem assequitur bonis in casis, *et seq.* Omnia natura hominis dominata anima & famulata corporis temperata est, *234*. Naturam humanam depravatam fuisse cito post peccatum est declaratum, *26*. Legem fieri naturaliter, idem quod secundum naturam gratia repertam, *188. 232*. Est Apostolus illic de iustitiis intelligitur, non tollitur data differentia novi testamenti, *229*.

Necessitas peccandi sem facta plerumque ac peccare cogit, *35*.

Negotio hominum quendam divinus iustitiae imago impressa est, *113*.

Novum quidam Antichristum intelligi volunt, *117*. Sive ipsius formam & speciem corporis sumat, sive in alterius specie apparent Antichristum, Neronis spectum feridumque habitum Daniel testatur, *ibid.* Mors Antichristi ex Daniele, *ibid.* Ex Iudeis de tribu Dan venit, ex prophetica benedictione Dan Jacob patriarcha, *ibid.*

Nepheriarum barba, *160*.

Nepheriarum Episcopos, *136*.

Nocere. Duobus modis nocet homo, aut faciendo miserum, aut deferendo miserum, *340*. Nec est innocens qui sibi nocet, *ibid.* Sibi prius nocet, qui vult alio nocere, *ibid.*

Nox multiplex in qua David memor fuerat nominis Dei, *202*.

In quolibet noctis memore esse homo debet cunctis Dei, *ibid.*

Nubere velle non pro magno habendum, *334*. Nec turpis ibi prodest aliquid velle, nisi Deus marum seminareque conungat, *ibid.*

Numeris. Quoties numerus perfectissimi factus, *47*. Numeri quatuor perfectio & consecratio, *66*. Numeri suavitati consecratio, *ibid.*

O

Obstinatio maritum invenitur, *120*. Non obstat Deo impediendo malitiam, sed non impediendo misericordiam, *120*. Misericordia non invenitur maritum, *ibid.*

Obedientia Abrahæ Christianis imitanda, *71*.

Obcuri. In obscuris questionibus, de intellectu Dei gratia agenda, de monacho intellectus, pax & caritas servanda, & petenda a Deo intelligentia, *225*. Mentum est Apostoli, *Philip. 3. 15. et seq. ibid.*

Oculus corporis bestiarum nihil torpente latet, *3*. Oculus intus vult operari, *184*. Ante oculos habere, diligere, *240*.

Odor bonus fama bona, *346*. Bonus odor Christi boni sunt, alii in vitam, alii in mortem, *ibid.* Qui sunt quos bonus odor occidit, *ibid.*

Odores ipsi quoque anime coeant, *12*.

Offere. Quaecumque Deo offerri possunt a Deo data, vitam & dea, spes, & caritas, *255*. Cetera potest inimicus inferre ignem, *ibid.*

Y 3 vito,

vito, hoc auferre non potuit nisi volenti, *ibid.*
 Officia Ecclesiastica. Qui su imperas administranda officia Ecclesiastica norunt, iuste non se offendent, *32.*
 Omnipotens modum nihil infidelitatis, *335.* Etiam nolentes curari adhibuit praevidendo, *ibid.*
 Omnia. Quomodo omnia licet salvis fiat, *128.* Quomodo Deus illuminat omnem hominem venientem in mundum, *324.* In Graeco potest intelligi lumen ipsum veniens in hunc mundum quod illuminat omnem hominem, *ibid.* Quomodo & omnes per Adam peccatores, & omnes per Adam iusti, *325.* Quomodo omnes per Adam ad condemnationem, & omnes per Christum ad iustificationem, *305.* Quomodo omnes ad iustificationem venisse dicuntur, *327.* Excusatur dictum Apostoli, *Qui vult amare homines salvos fieri, 216.* Quo sensu Deus omnes vult salvos fieri, *327.* Interpretatio loci Apostoli, *Qui vult amare homines salvos fieri, 267.* Omnes quomodo per Christum iustificatur, *332.*
 Opera bona gratiam non praecedunt, sed consequuntur, *338.* Operum honorum necessitas, *340.* Opera ex gratia, non ex operibus gratia, *305.* Opera infidelium, *183.* Fides laetitia unde bona opera incipit, *ibid.*
 Operari. Deus vult & operari, operatur, *352.*
 Opprimere. Quodammodo opprimimus quando oppressos cum defendere possumus, contemnimus, *30.*
 Orat. & oratur Christus, *344.* Quomodo Spiritus sanctus interpellat pro nobis, *310.* & *sep.* Non spiritus nostris interpellare intelligendus est, *Rom. 9. 26. ibid.* Christus carum portans oravit, *344.* Semper orandum, *ibid.*
 Oratio necessaria his qui gratia non agunt, *355.* Qui orationem suam tepidam, frigidam, & pene nullam dolat, iam orat, *355.* Impium est se desiderari vel peti a Deo qui sunt nimis periculosi, & maxime quod cum membra polluantur, *32.* Hoc desiderio Deus offenditur, *ibid.* Omnia fidelia multa deprecatur faculum saeculum, & non exaudiri, ad vitam aeternam semper exaudivit, *356.* Sola via aeterna secura petitur, quia aliquando accipitur, *ibid.* Oratio commendat Deo quam fidem nostram, *390.* Deus non exaudit ad praesentem voluntatem, audiendo ad futuram sanitatem, *345.*
 Oretio continua, *350.*
 Ordo dilectionis, *45.* & *sep.*
 Origines multa de lege mendacione differuit: & quae recte esse sancti, Christo consignavit, *92.*
 Originalis peccati transmissio probatur, *66.* Originalis peccati propagatio, *26.* & *sep.* Originalis peccati poena, mors, hostilitas terrae, labores, *61.* Arbitrium voluntatis cum gratia commendatur, *320.*
 Orasus Prochyter, *ibid.*
 Ofrae prophetae coniungunt, *46.* Ofra propheta iubetur mulierem accipere fornicariam, ut sit iam uxor, quae paulo ante fuerat meretrix, *ibid.* Ecclesia virgo & mater filiorum secundum lactans, *ibid.*
 Offitium arca Noe figura erat confossio lateris Christi, *66.*
 Otium sanctum contemplationis, in quo exercetur animus negotium, *3.* Otium studiosum & spirituale occupatio, *32.*

P

Parentes primi similitudinem Dei appetierunt, *37.* Qui non venerunt parentes, carnes sunt similes, neque talibus

sanctum dandum Dominus in Evangelio dicit, *82.*
 Parvoletas non verum usum, sed delectionem interdicit, *40.*
 Parvuli inobedientia filii qui morantur in membris repugnant legi mentis, *197.* Parvuli non baptizati ubi *sumus, 125.* Parvulorum quoque Salvator Christus, *197.* Parvulorum mortuorum opera futura Deus providere non potuit, *351.*
 Pascha, trinitas, *81.* In hoc omnis actio fidei nostra, passionis Dominice agitur sacramentum, *ibid.*
 Passio annis sollicitudo, *38.*
 Pater adjuvat Filium in quantum Deus hominem, propter formam servi, cui homini Deus, & cui forma servi etiam Dominus est Pater, *920.*
 Patientia humilis Jobi pietas omnem molestiam superbis debellavit, *74.* Salus expellenda a Deo cum patientia, *113.* Caesulis medicum venit non solum sanare, sed & sanare, *ibid.* Non minor habetur patientia fide hominis, *ibid.* Patientia non sub Deo curante, quam qualibet est laudanda, *49.*
 Patres Episcopus, *187.*
 Paulus in eadem descriptione narrat quia Christus offenditur ex verbis eius, *Act. 13. 28.* Ego autem servus sum Romanus, *317.* Paulus electus a Deo per Aaron significatus, *80.* Paulus post revelationes necessarios angelus latens, quo colaphizatus repemiter elatit, *318.* Paulus orans ut auferretur a se angelus laetans, cor non exaudiri, *370.* Paulus apostolus quomodo virtutes & gratias omnes habuerit, *186.* & *sep.* Plures & ampliores in Christo, *186.* Paulus multis locis fidei gratiam praeparat operibus, non est opera salutis, sed ut ostendat non esse opera praecedente gratiam, *343.* Paulus archiepiscopus nostrae Aetnae Episcopus fabricam ad Ecclesiam refert, *66.*
 Peccatores omnes non eodem modo tractandi, sed alii peccandi, alii castigandi, *16.* Peccatores tenebrae non sunt tenebrae, sed voluntate, *372.* Peccatorum supplicia, quid Deus donat alicui ostendit, *372.* Ita debent peccatores omnes diverso modo curari, ut sub ope Christi nullius salus in hac vita debet desperari, *36.*
 Peccatum est hominis inordinatio atque perversitas, *333.* Peccatorum cursum, *36.* Peccatum peccata tollitur, *333.* Peccatum primum peritiam qui sit admissum, *36.* Neminem a Deo penitus propter mala opera quae praestantur commissorem vi videtur, *315.* Cur Scriptura inexcusabiles dicat qui scientes peccant, *315.* Peccata ignorantiae, & negligentiae, *308.* Peccatum impulsivum esse non potest, *315.* Neminem perverti fasce iustitiae Paulum dicere, *Patremus mala, ut veniamus, 124.* Quolibet modo ab homine peccatur, voluntate peccatur, *308.* Possit non peccare, & non possit peccare qui differat, *163.* Angelus beati pro merito personarum suarum acceptorum non posse peccare, *ibid.* Et acceptus erat homo si flecteret, *ibid.* Nihil sic a peccato servat, sicut timor supplicii, & amor Dei, *46.* & *sep.* Non eo modo iam possumus peccato resistere, quo Adam in natura sua posuit, *15.* Peccati excusatio a primis parentibus, *66.* In corruptione possumus omnes peccatorum causas habere, *15.* Peccata aliena impatiens ferunt qui sua non cogitant, *30.* Peccata aliena non debemus fidei accusare, sed genere, *ibid.* Peccata ignorantiae & scientiae distinguuntur in sacrificiis veteribus, *33.* Peccatum nullum satisfactio admittitur, *10.*
 Peccatum originale. Quomodo in aere baptismi formetur hominem futurum sub diabolo, *187.*
 Peccatum aliud parvum, aliud magnum, *30.* Peccata venialia, *300.* Peccata quidam poenitentiae aliorum peccatorum, *346.*

Pela-

Pyramis in celis erant inaequalis, **3**.
 Præfere Christi. Iſaias, Lucas, Paulus, & Sibylla, **126**.
 Præfentur. De ſa non præfentandum, **166**. In Nabuchodonosore cum neglectis Danielis conſilium regno aſpexit, deinde in ſilod reſtituto, præfentorum petra, quos Deus tamen in meſura lacrymis poſuit, deinde poſtremo tepore, **113**.
 Exemplum aliud in Petro, & Judaſa interfectionibus Chriſti, **ibid.**

Præſentia pro ſuavi temporis verbis ſue Scriptura utatur, **166**.
 Præſentiores, qui audiunt legem, & non faciunt, **246**.
 Princeps poſterior in rebus creatis, non in Deo, **132**.
 Profundum multiplex de ad Deum clamandum aſt, **271**.
 Chriſtus qui nec profunda noſtra contempnit, etiam de profundo hominem exiit, **271**.

Propheta & alia gratia dato non perfectiſſimo ſignum neceſſaria, ſed fragilitati, nec in calo erant, cum perfectiores ſuccedunt, **44**.
 Propheſia locus nullus erit in futuro ſeculo, **ibid.** Propheſia Jacob impletur cum Herodes patre Iſauro, mare Arabica mares a Caſſe Auguſto Judæa gentis imperium ſumit, quo tempore orbe pacato, deſcriptionem ſeril præcepit, qui cum ageretur verbi Chriſti, **112**.

Prophetiſmus. Secundum cuius prophetiam vocatur, electi, **172**.
 Secundum prophetiam vocati, **ibid.**

Prophetiſmus timorem parare debet, **272**. In prophetiſta dicitur debet ſapientia, quam non vacat audire in tribulatione, **272**.
 Si Chriſtus habuit animam, homo ſedula indiſſerentem utitur hoc mundo, nec extolitur proſperis, nec frangitur adverſis, ſed aliquis Deum laudet, **272**. Exemplum Job, **ibid.**

Proſpectiva Dei circa privatorum ſalutem occulta, **287**.

Proſpectum quondam diligamur ut nos ipſos, **47**.

Proſpectus mundi propitius, **21** & ſeq.

Proſpectum perfectum utroque hic adſcriptur, **21** & ſeq.

Proſpectus Deo reſta qui dicendus ſit, **246**. Paſſit Deo cuius opera concordant cum voce, **ibid.**

Psalmus, laus Domini, **ibid.** Psalmus non quilibet canens, **ibid.**

Pudicitia & virginitatis diſcrimen, **114**. In inſolubilibus virginitas carnis eſſe poſſet, non pudicitia virginitas, **ibid.** & ſeq.

Pudicitia acquirere ratio, **26**. Pudicitia conjugalis qua, **114**. Pudicitia conjugalis ſilves aſt mali, & ideo bonum aſt, **ibid.** Nullum crimen per ſidei bonum bene ut libidine male, **ibid.**

Pugna. Aliud eſt non pagare & eſſe in pace, aliud pagare & vincere, aliud pagare & vinci, aliud nec pagare, ſed trahi, **246**.

Purgatorius ignis ſignatur teſtimonio David, Malechiz, Matthei, Petri, Pauli, ac Sibylla, **141** & ſeq.

Pygma & Platonis Theſtala nunc virtutes non eſſe dicuntur, niſi qua menti imprimuntur a forma æthere immutabilique ſubſtantia, que eſt Deus, **126**. In his tamen non vera virtus, & unde hoc, **ibid.**

Q

Quæſitæ. Anima queritur aut a peccatoribus, aut a dilectis, **276**.

Quæſitionem magnam & diſſicultam gradum quid uſtatia aſtat de his ſcribitur, Page. 242.

Quia. In quibus memet ſi Dei, ut in aſſonibus medietur

Deum, **156**. Qui quando otioſus aſt non cogitat Deum, in aſſonibus non poſſet cogitare Deum, **ibid.**

R

Rahab meretrix cuiuſſe rei ſignum poſſet, **45**. Rahab & Thamar anima fornicaria Jeſum excipientia ſigum, **ibid.**
 Raphael Archangelus miſſus a Deo ad Tobiam, **116**. Magna aſta in Tobiam beneficia, **ibid.** Tobias Chriſtum later cetera prophetavit, **cap. 12. 13. ibid.** Filius cuius interiora demonem ſignarent, & Tobiam illuminarent, Chriſtus pugnas Mariam, a qua expulſit ſepem demonem, **ibid.**

Rationalis in peſſore, ex precioſis moribus omnia doctrina poſſiticia: ut ſi habens rationale obliquum, **12**.

Rebecca diſſimulat aſta prophetia aut brachidionem Jacob ſilo minori conciliat, **24**.

Reges prius Eccleſiam perſequentes, ad eam additi: Platmas, Iſaias, Marthaeus, Lucas, Sibylla quoque, **246**. Idem reges inquit ſigis Chriſti ſuſcepit, in Platmas, Solomonica Sapientia, Evangelio, Jacobo, Paulo, Marco quoque ſuavet, **ibid.**

Regina Auſtri nulla neceſſitate impedita verit audire ſapientem Salomonem: Judæi vero utrum venientes ad ſe Sapientiam contempnerent, **107**. Hæc regina Eccleſiam offendi, **ibid.**

Regnum Dei quis prædicat, **12**. Regni Iſrael a regno Juda diſſimulat, Hæſticorum Schiſmaticorumque ſigum, **107**. Regnum mortis quid apud Apollonem, **114**. Quorundam regum in metallis ſigum a regna Babylonio viſa, Babylonem, Macedoniam, Penicem, & Romanum Cæſarem hiſtorioſographia intellat, **114**.

Reſiſtentes Dei gratia prævenit, ut volentes ſiant, **124**.

Remiſſio peccatorum aſt nullo procedentibus exercitiis dari diſci poſſet, non tamen fore aliquo merito aſt, ſi ſalva ſanctiſſimæ, **205**.

Reparatio hominis perfectiſſima reparatio in calo, **2**.

Reprobi quidam habent ad tempus veram juſtitiam, ſed in ea non permaſerunt, **152**. Non ſunt ex numero ſanctorum, etiam quando ſunt in ſilo ſanctorum, **ibid.** Per reprobus & aſſectus divina Dei maniſeſtatur, **205**.

Reſiſtere peccato non ut Adam poſſit, poſſumus, **12**.

Reſerectio carnis ſignatur teſtimonio Ezechiele, Iſaie, Evangelii, Pauli, & Joannis in Apocalypſi, **166**. Nec neceſſitas, aut neceſſitas, **ibid.** Reſerectio carnis promittitur, ut a nimio beatitudo, **216**. Omnium erit reſerectio mortuorum, ſed diſper, **272**. Reſerectio omnes? **140** & ſeq. Chriſtus ſolus reſurrexit non mortuus, **272**. Talis ſperanda reſurrectio, **ibid.**

Reſtitutio. Quadreglex Dei reſtitutio, **227**. Quam reſtitutionem roget David cum dicit, **Reſtitue ſervo tuo, 242**. Quatuor reſtitutiones diſtingui poſſunt, **ibid.**

Rex terre quomodo quis ſat, **256**. Super reges terre terribilis Deus, **ibid.**

Remanet ſecundum formam terrenæ aſſiſtæ boni, **252**. Cur ad tantam imperii gloriam conſequendam a Deo aſſiſt, **ibid.**

Ruth quid typice operis, **202**. Ruth ſigura Eſtelle ex Gentibus, **ibid.** Ruth. Ruth Obſed gemitur, per cuius ſuccoſſionem aſque ad Chriſti nativitatem perverſum eſt, **ibid.**

S

Sabbatum quomodo Judai observarent, quomodo Christianie se observarent, 157. Sabbatum Christiani in tranquillitate teneat, *ibid.* Sabbati observatio, *ibid.* Sabbati, requies, ut vacantes ab omni opere melius Deum contemplerent, *ibid.* Sacerdos esse speculator se dicitur, 10. Sacerdotum cura pro populo tibi commissa, 16. Sanctorum sacerdotum laus & officio, *ibid.* Quomodo in sacerdotium ingreditur, & quo animo illud exercent, 37.

Sacerdos semel ingreditur in sancta in sanguine alieno: Christus semel obitus cum suo sanguine introit semel in sancta, 87. & *seq.*

Sacerdos casualiter vivente infirmus descriptio, 30. & *seq.* Sacerdotum casualium culpa & poena ab Esaias, cap. 34. & *seq.* descripta, 10.

Sancti in fine saeculorum futuri quanta virtute iustitiam cum diabolo soluto, cum quo ligato tante pericula dimittit? 134. Facie ad faciem Deum videbunt, 146. Iuxta canticum *Alleluia* cantabant, *ibid.* Nomen sanctorum Duo certis & definitis, 308.

Sacramenta malis non profunt imo obstant, 160. & *seq.* Sacramentum in conjugio Adam & Eva, 64.

Sacrificia pro delictis oblata a Cain & Abel, 65. Cur alterum acceptum a Deo, aliud repudiatur, *ibid.* Sacrificia varia antiquae legis Christum figurant, 16. Sacrificia pro vivis & defunctis, quae Christi populus offert, Paulus ostendit, *ibid.* 11. & 16. dicunt, *offertur sacrificium laudis* &c. 10.

Sacrificium altaris & elemosinae pro defunctis, quatenus & quibus proficit, 159.

Seculari militi propter stipendium deserviri potest, non Ecclesiastico, 21. & *seq.*

Salomon iustissime interpretatur, 106. In ejus nomine multa divina promissa resonant, *ibid.* Ne ipse persona deputaretur, sed Christo, a principis Domini decedens in fructure, & vitam, & sapientiam auferat, *ibid.* Salomon gladium asseri iusti, non ut poenam ferret, sed ut vultus matris demonstraret, *ibid.* Hareli filius filiae matri poenam dimittit petenti, *ibid.* Christus vero eo gladio quem venit mittere in terram haereticorum fraudes removere, & vivam nosse suam vere matri (Ecclesiae) reddit, *ibid.* Salomonie sapientia, 107.

Salvator filius paternam hereditatem suscipientes, animam anxio humo delictis, quae respicit Deum, earumque sit portio, 72.

Salvator mundi finem futurum agnovit, 108.

Salus plena hominibus ubi terra, 34. Omnes agere morte Christi ut salventur, 125. Salus omnium procuranda, quoniam incertum nobis est, quomodo decerneret Deus salvos facere, 166. & *seq.*

Sanctus quid praegnavit, 100. & *seq.*

Sancti duo, Sacerdos, & Prophetas, figura Christi, 101. & *seq.*

Sanaani ordinem caelestis medicos non ab aegroto accipit, sed a se ipso, 131. Non querat quisque in corpore Christi, nisi similitudinem, 126. Hinc cetera bona sequuntur, *ibid.*

Sancti, ut nos, flagitiis erant, 45. Sanctorum in caelo felicitas, 1.

Sanctificari. Aliiter sanctificantur sancti, aliter sanctificantur nomen Dei, 113. Cum in oratione Dominicus Deo Patri dicimus, *Sanctificetur nomen tuum*, quid petimus, 157.

Sanguis Christi. Sanguinem Christi bibunt fideles, 65. Cismantes, *ibid.*

Sapientia est rerum humanarum & divinarum scientia, 238. Quamquam proprie sapientia sit rerum divinarum, scientia humanarum, *ibid.* Illud tantum tribuens scientiam illi quo fides signatur, nutritur, defenditur, roboratur, *ibid.*

Satanas. Etenim opus satanae crucifixo opere satanae, cum traditur peccator satanae, ut dicitur non blasphemare, 223.

Scala. Jacob in somno visensa, & lapideis consecratur, Christum signabant: ut Christus Nathanael exprobat, 78.

Schisma. Iniquitas est fiudere unitatem, & quamque vestem Christi, & quamque vela piscinarum Apostolorum, 134.

Scientia hujus vitae plenitudinem futurae collata, pars est scientiae, non tota, 55. De scientia & sapientia distinctione, 238. Scienter pius, & pie scient nemo nisi qui accepit Spiritum sanctum, 211.

Scriptura sacra chirographum Dei, 128. Mala reddidit ex isto chirographo, qui rebus, reddat. Qui ibi promissa, reddita jam fuerint, *ibid.* Scripturae sententiis iusti Christus, non in superficie pertransiri, 270. Deus saluti fidei erudi ducunt, ut voluit teneri Scripturam suam promissionum testem, 178. Scripturarum interpretatio quibus abutuntur Pelagiani, 171.

Securitatem salutis nulle dum hic vivit habet, L. 5. 33.

Sedere sibi honorem iudicandi, alibi humilitatem ostendit, 171.

Sedes Dei caelum, & anima iusti, 254.

Sehtere. Ariani multos sedebant potentia temporali, aut industria mali ingenii, ut abstinere parvitas, 134.

Semel locus Deus quomodo, 107.

Semen servorum Dei, non Judai, sed imitantes fidei Abrahae, & qui diligunt Deum, 157.

Seisae. Auribus praestare sensum videndi, & oculis audire non est impossibile Deo, 164.

Septuaginta arboribus palmarum, omne numerum sanctorum Martyrum connumerat, 127.

Sequi Christum quid sit, 38.

Sermo ex industria cultus frequentiarum vivacitatem enervat, & totam vim dictorum splendor elaborem evocat, 57. Ea compositio facta oratio videtur, quae conceptione animi cum necessaria perspicuitate profert, non quae illecebris acrium defervit, *ibid.*

Serpens aeneas creatus in deserto tyrum Christi gregat, 92. Ut serpens aeneas vifus mortis serpentum sanabat; sic peccator mortis diaboli exaltatus in crucis fidei, si respiciatur, id est, si ab eo ut caelestis medicus non recedatur, *ibid.*

Serpente seductore Eva condemnatio, 64.

Servandum Domino in timore, & exultandum cum tremore, 160.

Sipilla Erythrae, 109.

Simos magus in mirabilibus ingredi volebat, 171. Pius illum delatavit potentia Apostolorum, quam iustitia Christianorum, *ibid.* De talibus erit qui in templum intrant ad emendandum & sedendum, *ibid.* Simos magus se perdidit & Neroem decepit, 126.

Simulacra. In Mastricia prodigia de caemris simulacra antiquae fuerant abscondita, 128.

Simulacra. Religione simulacrorum descriptio, 18. Cer tales ab Ecclesia reprobos toleraverunt, *ibid.*

Sobrietatem. Quoniam somacho reficendo, & sumi eremende

Gratie & libero arbitrio, **336**. Item librum de Corrept. & gratie.

Vana gloria fervire virtutes non docet, **337**. & seq.

Vandalis Africam eventantes tempore auct. libr. de Prom. & prediis. 430.

Vanitas quid sit, 40. Vanitatis perniciosa, *ibid.* & seq. Vanitas non virtutes promovet, sed vitiorum licentiam corroborat, **41**. Quos tenet, & in quos malus precipit, *ibid.* Vani opera laboriosa **42** labore fulciant, ut hominibus placeant, *ibid.* Omnis creatura humana in Adam, quoniam veritati subiecta esse non voluit, subiecta est vanitati, **43**.

Vasa facta sine reverentia contrahentes Deo contumeliam irrogant: & eorum poena, 174. Vasa facta dissipantes, qui poena manent, **104**. Vasa perditionis ad alium conversionis aliorum sunt, **312**. Deus in vasa misericordiae etiam per vasa irae nosse facit divitias gloriae suae, **268**. Ex Judaie vasa irae & vasa misericordiae, sicut ex Gentibus, **313**. & seq.

Vasa. Undecum velis cunctis tabernaculum operire: quo reum esse offendat totum mundum, ac sub penitentia degere: quod Pfalmi undecimi initium habet, **62**.

Velle & posse differunt, 200. & seq. Velle nostrum ad Deum, & ad nos pertinet, **330**. Voluntas derelicta an sit de divina poena, *ibid.*

Vellus replevum in aera ficta, **Synagoga** repleta divinis mysteriis, Ecclesia tunc ficta in fide gentium: pluvia in aera, nunc repletam Ecclesiam gratia ostendit, **98**.

Vocantum quid faciat corpus, **13**.

Venire ad Christum est credere in Christum, **168**.

Verba turpia etc. quomodo animo nocent, **17**.

Vt Verbo Deo & homine David, Jeremia, Malacorum, Joannese, Paulus & Sibilys, 219. Verbum Dei audit & videt omnia, nec aliunde audit, aliunde videt: sed totum visus est, & totus auditus, 261. Cum tamen non idem sit humano cordi videtur & audire & esse, ut Verbo, **414**.

Veritas. A quocunque dicitur: recipienda est, quia Dei est, 14. Non tunc magna est si eam magni docuerint, sed ipsa potius magnos facit eam a quibus doceri aut duci poterit, *ibid.* Communis omnibus veritas, **376**.

Vitae baptisimae quomodo amittitur, & recuperetur, **335**.

Via Domini investigabiles misericordia & veritas, **306**. Nec misericordia impedit veritatem, nec veritas misericordiam, *ibid.*

Videtur Deus hic non potest, **1**. Videndum esse in vita aeterna, *ibid.*

Vindicta Dei in reituentes vasa Deo facta, 104.

Vitium non pro ebrietate, sed pro corporis salute percipiendum, **33**. & seq. Si dicit infirmitas, ab eo abstinendum. Cur, **33**. Vitium quomodo continet luxuriam, *ibid.* Et ut an licet iocundari, **20**.

Virgo Musa Magorum virgo devotens, Christi doctrina paganorum haereticorumque dogmata divina virtute confutavit, 80.

Virgo Aaron producens aures, Christum indicat Sacerdotes & aux vero mundum, & Ecclesiam in mundo, **92**. Nuxes arbor atque fructus Ecclesiae mysteria typice continent, *ibid.*

Virtus omnia in tribus ferme consistit, 52. Virtutis definitio ex Cicerone **1**, & de Inventione, **322**. Virtus & vitium quo pacto ad diversa hortentur, **46**. Quatuor esse elementa principales, **42**. Virtutes a Deo solo tribui, **45**. Virtutis & vitio distinctio, **31**. Quae confutendo peccata obijciat de conver-

sione sine meditatione, **46**. Quae & contra virtus fundat eadem, *ibid.* & seq.

Virtutes cardinales, quae & principales, quatuor & virtutum numerum fontes, **42**. Omnis perfectio in illis continetur, *ibid.* & seq. Virtus civilis vera fac vera ponat, **415**. Tam imperit fervire virtutes humanam gloria, quam corporis voluptati, **316**. Virtutes gentiliū, **178**. Non ibi esse veras virtutes, ubi non est vera religio, *ibid.* Virtutescum ad discipulos non ad Deum referuntur, vitia sunt potius quam virtutes, quia inflat & superbit, *ibid.* Virtutum implerem tolerabilibus divinis muneri tribuuntur, quam totum tractamentum voluntati, licet hoc nesciant, *ibid.* Virtutes nisi ad fidem refrantur, non esse veras virtutes, **318**.

Vita corporis anima, minima vita Deus, 265. Anima etiam modesta vivificat, *ibid.* Non idem animam vivere, & sapientem hoc esse, ut Verbo, *ibid.* Quisnon participando Verbum habet vitam, &c. ut anima, sed nactus, **261**.

Vita actualis conversatio religiosa: quae singulos docet, **54**. Magnus sensus est aliquem videre qui vapulat, & quando illi bene est, **229**. Vita ipsa terram dicit in Job, *ibid.* Unde sit felicitas, five in aliqua tribulatione confusio placeat, *ibid.*

Vita aeterna magnitudo non solum ineffabilis, sed & incomprehensibilis, **1**. Brevis eius descriptio, *ibid.* Vita aeterna & ipsa gratia nuncupatur, 271. Non quia meritis non datur, sed **304** data sunt & ipsa merita quibus datur, *ibid.* Vita aeterna cui stipendium ab Apollonio non datur, sed gratia, *ibid.* Stipendium quidem iustitiae est, sed nobis gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia, *ibid.* Vita aeterna quomodo & merces sit & gratia, **165**.

Vitam Patet quomodo Fallo dedit, **264**.

Vitia male vel nascuntur vel augentur, **11**. Vitia omnibus resistit vera fortitudo, **45**. & seq. Ad hoc nec desperandum, nec periculum, **97**. Animi fortitudo tam desperandi ignaviam debet excutere, quam iactantiae contrariet, *ibid.* Vitia virtutibus afficiunt, **178**. Virtutes a vitis, non officia, sed finibus discernuntur, **180**. Vere virtutes Deo fervire debent, *ibid.* Nemo filiius boni, *ibid.* Cur sancti tardius sanentur in aliquibus vitis, **196**. Non ut damnabiles fiat, sed humiles, *ibid.* Nec tamen negligenda vitia, *ibid.*

Vivit Deo qui vitam **idem** suae propter Deum, **100**. Vivere secundum hominem qui dicitur, **21**. Quid sit secundum hominem, quod secundum Deum vivere, **124**. Qui vivat secundum Deum, & veras habeat virtutes, qui vero secundum hominem vivat, & virtutum similitudinem nihil sibi procuratur habeat, **12**. & seq. Belluarum est sibi vivere, ab his distans si omnium commodis vivamus, 50. Belluarum est sibi laevum nocere, hominum sibi laevum prodesse, *ibid.* Quid sit de Evangelio vivere, & quibus ab Apollonio illud concessum, **31**. Hoc iure non una est Apollonia, *ibid.*

Vocari. Apolloniam vocem & seum, Adam & Christum commendat, 119.

Vocari Dei an sit effectrix bonae voluntatis, 331. Vocatio ad penitentiam ad Dei occultis indicat et revocata, **313**. De Vocacione Gentium praedictores apud Davidem, Heliam, Evangelium, Petrum, Paulum, **115**. Vocati non omnes fecundum propositum, **331**.

Voluntas bona & Deo, **135**. Voluntates hominum Deus in sua potestate habet, **166**. Exempla Scripturarum quibus probatur, Deum magis habere in sua potestate voluntatem hominum, quam ipsi suam, *ibid.* Voluntas sane commissa est

per-

perseverandi vel non perseverandi potestas, 364. Deus mirabilis potestate operatur in cordibus bonos voluntates, 379. Bonus voluntas in nobis fit operante Deo, 381. Pelagiani credebant in excitanda ad bonum opus voluntate nihil gratiam operari: sed tantum in opere bono adjuvari, 368. Pelagiani & Catholici discutiendo intelligunt diffum illum, *Si voluntatis & indieritis me, quæ bona sunt terra consideris*, 374. Effugium quo Pelagiani studere temebant quod dicebatur, quidquid bonæ voluntatis habet homo, Deo tribuendum esse, 395. Voluntatis credendi unde, 305. Voluntatis credendi a Deo, *ibid.* Deum dominari & voluntatibus hominum probatur, 325. & *seq.*

Voluntas Dei, 377. Voluntas Dei semper iustitia, 305. Quomodo velit Deus omnes falsos fieri, 383. De voluntate Dei erga salutem parvulorum, *ibid.*

Voluntarium bonum cum Deo operari velle & operari, 334. Ecclesia pro inimicis suscitavit, ut converteretur in bonum voluntas eorum mala, 377. & *seq.* Gratias agere debet qui precepta Dei voluit, 325. Voluntatis huminum ita esse in Dei potestate, ut ea quo voluerit faciat inclinari, *ibid.* Cur Deus non omne vae faciat in honorem, nec omne in consummationem, 384. Voluntas omnis aut bona, quæ iustitiam diligit; aut mala, quæ non diligit, 366. Omnes mortui animi voluntates sunt, 343. Qualis voluntas, tales illi, *ibid.* Qui lavicus aliquid facit, non quidem pium & libet voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate, 302.

Voluptas & quibuscumque depidita, ut regna cui virtutes famulentur, 356.

Vox Patris tertio infonuit, 321. Vox deprecationis quid noster, 377.

Uxor Loth in Saram filie conversi, 72. Uxor Samson alii viro tradita, levis saltem confortium unius sponsi Christi minime retinente, sed se hæreticæ fecunditati tradiderat, 302. Illa mulier cum parentibus igni confusæ, omnis anima hæretica cum suis doctoribus igni inextinguibili exurenda, *ib.* Uxores plures Patriarchas licite habuisse, 74. & *seq.* Uxores plures sancti Patriarchas habuerunt, non causa simulationis, sed ex Dei licentia, ob prolem multiplicandam, 75. Uxorem etiam habere Deus aliquando prohibet, *ibid.*

Z

Zacharias & Joannes exploratores primi adventus Christi, 95.

Zacharias illi venit, revocatur ad humilitatem, 377.

Zelus Christi ad Templum ex David, Evangelistis, & Paulo, 323. In mercatorum ejctione notantur amatores pecunie, & avaritiam mala, quæ ipse Maro damnat, *ibid.* Zelus & contentio quantum peccet, 33.

LOCA SCRIPTURÆ

QUÆ EXPLICANTUR

IN APPENDICE OPERUM

SANCTI PROSPERI.

GENES. III. 14. Terram manducabis omnibus diebus vite tue.	399
Ibid. IV. 7. Precegit, quiesce, ad te converſo ejus.	31
Ibid. IV. 13. Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear.	43
IL. REG. XVI. 10. Dominiſis diſis illi maleſicere David.	233
Psal. I. 5. Impiſ non riſurgens in judicio.	341
CIL. 2. & ſeq. Benedic anima mea Dominum, & noli obliſci omnes tribulationes tuas, &c.	203
LVIII. 13. Lavabis manus ſuas in ſanguine peccatoris.	233
LXVII. 31. Ut conſolander qui probati ſunt argenti.	198
CXVII. 14. Feritudo mea, & latus meus Dominus, & ſaltus eſt mihi in ſolacium.	49
CXVII. 48. In ſervitute tua dote me juſtitiam tuam.	238
PROV. XIX. 3. Tolle ſaltus nonne impatiens, & qui arguit inique non effugiet.	31
CANT. II. 4. Ordinavit in me caritatem.	46
SAP. XI. 15. Nichil adſi ſerum quo ſeſſiſi.	313
ECCL. X. 15. Inſitum evocis peccata ſuperbia.	236
Ibid. XIX. 28. Iſt correptio mandat in ira contumeliſ: & eſt judicium quod non eſt bonum.	30
ISA. X. 23. Verbum enim conſumamus & brevius.	234
LXVI. 14. Verbis eorum non morietur, & ignis eorum non reſtinguet.	63
ECCL. XXX. 3. Spectator ſi videris gladium vicinorum ſuper terram, & ſecutis buccina, & annuntiaveris populo, &c.	11
XXXIII. 7. Et tu fili hominis, ſpectatorem dedi te domui Iſrael. Audies et vix mea firmatam, diſcrutabis eis os me.	10
Ibidem, V. 8. Si dicere me ad impium, Impie, morte morieris, non fueris locutus, ut conſideres ſe impium a via ſua, iſte impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem vero ejus de manu tua requiram.	11
XXXIV. V. 1. & ſeq. Hec dicit Dominus; Pa poſteribus Iſrael, qui poſuerunt ſeminas, &c.	104
Ibidem, V. 7. & ſeq. Propter, poſteris, audite domini; viri ego, dicit Dominus Deus, quia per os, quod ſeſſi ſunt gregeſ mei in captivitatem, &c.	104
XXXVI. 32. & ſeq. Hec dicit Dominus Deus, Ego ſcio, non propter vos; ſed propter nomen ſanctum meum, &c.	174
XXXIX. 9. Si autem amonueritis te ad impium ut a viis ſuis converſetur, non fueris converſus a via ſua; iſte impius in iniquitate ſua morietur, & tu animam tuam liberabiſ.	21
OSÉE IV. 6. Peccata populi mei conſidera.	21
MATTH. V. 30. Beati qui perſonam ſervant propter ſcientiam.	49
Ibid. VI. 9. Sanctificetur nomen tuum.	399
X. 16. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbe.	31
XXII. 13. Ligete eos manibus & pedibus, & mittite in carceres carceres.	43
LUC. I. 6. Converſus ſit quæſita.	233
JOAN. I. 9. Erat lumen verum, quod illuminans omnem hominem venientem in hoc mundum.	198
Ibid. 11. in ſua propria venit, & ſui eum non receperunt.	233
Ibid. 12. Quoties autem receperunt, eum, dedit eis poſterum filius Dei fieri.	168
Ibid. 18. Deum nemo vidit unquam.	4
VI. 44. Nemo poſſit venire ad me, niſi Pater qui miſi me traxerit eum.	168
ACT. XX. 25. & ſeq. Ecce ego ſcio, quod amplius non videbis faciem meam vos omnes, inter quas ambulavi prædicans regnum Jeſu Chriſti. Ideoque tranſſet vos hodiecum die, quia mandatus ſum ab omnium ſanguine. Non enim ſubſerjgi, quominus adveniatem vobis omnes conſilium Dei. Advenſite vobis & univerſa gregeſ, in quas vos Spiritus ſanctus poſuit Episcopos, regere Eccleſiam Dei, quam adquisiviſti ſanguine ſuo.	17
ROM. II. 14. Cum enim gentes que legem non habent, naturaliter ea que legis ſunt faciunt, &c.	198
V. 14. Qui eſt forma futuri.	198
Ibid. 15. Multo magis gratia Dei & donum in gratia unitis hominibz Jeſu Chriſti, in multis abundavit.	104
VI. 23. Stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna, &c.	211
IX. 20. Non ſolum autem, ſed & Rebecca ex uno concubitu.	227
Ibid. 21. Cum enim novum natum eſſent.	228
Ibid. 22. Non ex operibus, ſed ex vocante.	104
Ibid. 24. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas eſt apud Deum?	232
Ibid. 25. Miſereor cui miſereor ere, &c.	230
Ibid. 26. Ignor non voluitis, neque curatis, ſed miſericordia eſt Dei.	104
Ibid. 27. Dicit enim Scriptura Pharaoni, &c.	231
Ibid. 28. Ergo rajus vult miſereor, & quem vult obdura.	232
Ibid. 29. Quid adhuc conſequitur? nam voluntati ejus quis reſiſtit?	104
Ibid. 30. O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo? &c.	104
Ibid. 31. Aut non habet poſterum ſignatus latus, &c.	104
Ibid. 32. Si autem volens Deus gloriare iram.	231
Ibid. 33. Et ſicut prædixit Iſaías, Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, &c.	231
XIV. 23. Oves quod mea eſt in ſide, peccatum eſt.	39. 184

1. COR. III. 9. *Nonne homines estis, & secundum homines ambulatis?* 323

IX. 19. *Qui in sacrificiis operantur, quæ de sacrificiis sunt adona: & qui altaria deserunt, cum altaria participent.* 324 & *Deus ordinatus his, qui Evangelium adnuntiant, de Evangelio vivere.* 33

Ibid. 17. *Ego autem ulla horum usus sum. Expedit enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evocet,* 33 Ibid.

XIII. 1. *Si linguis hominum loquer & angelorum, charitatem autem non habeam; saluti sum velut æreum sonans, aut cymbalum tinniens.* 43

Ibid. 1. *Si habuerim prophetiam, & auctorem infusum omnia, & scientiam; & si habuerim scientiam, ita ut montes transferam; charitatem autem non habuerim, nihil sum.* 44

Ibid. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita ut cedarem, charitatem autem non habuerim, nihil mihi prodest.* 45 Ibid.

Ibid. 4. & seq. *Charitas pascens est, benigna est, non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambiciosa; non querit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, cogitantes autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Ibid.

XV. 28. *Cum autem ei omnia subiecta fuerint, tunc & ipse Filius subiectus erit ei qui illi subiecit omnia.* 28. & seq.

EPHES. V. 18. *Ne sitis inebriari vino, in quo est luxuria.* 39

THESS. V. 17. *Sine intermissione orate.* 150

1. TIM. II. 4. *Qui vult omnes homines salvos fieri.* 158

IV. 2. *Æque, abjecta, incepta, in omni patientia & doctri-* 19

VI. 20. *Radix omnium malorum cupiditas.* 16

HEBRÆORUM XIII. 17. *Obedite præceptis vestris, & subie-* 18
ctis quos est. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro ani-
malibus vestris reddaturi: ut cum gaudio hoc faciam, & non
gementes.

FINIS.

4-2-5

